



د افغانستان پادشاه

د افغانستان معظم شهریار او زلمی ټولواک اعلیٰ حضرت محمد ظاهر شاه خلد الله ملکه واطال الله عمره و دولتہ دی چه همایونی ذات ټی ستر کال دخپل شریف ژوند په (۳۰) مرحله کښې پښه زدی .
همایونی ذات د ۱۲۹۳ هجری کال دمیزان په ۲۲ په کابل کښې زیږیدلی دی .

وروسته چه دده سن دتعلیم متنضی شوی په مقدماتی او منځنیو مکتبو او بالاخر ټی خپل تحصیلات د کابل په عالی مکتبو کښې پای ته ورسول کله چه دده فقید او شهید پلار اعلیٰ حضرت محمد نادر شاه کبیر د افغانستان په سنارت پاریس ته ولاړ همایونی ذات هم د هغه فقید شهریار سره د مهمو تحصیلاتو سره فرانس ته تشریف فرما شو د فرانسوی ژبی او عالی علومو تحصیل ټی د هغه مملکت په مختلفو ستر او عالی مکتبو او یو هر کورنیو کښې پای ته ورساوه او د وطن د داخلی مسائلو په شاوخوا کښې ټی خصوصی روزنه له خپل بزرگوار پلار څخه وشوه او ملی اخلاق او د وطن په نسبت ټی دلایزه غالبو ادراک او خصائص هم له هغه نومیالی پلاره څخه زده کړه .

د افغانستان داوی شورش تر پېښی وروسته (چه د هغه نجات د همایونی ذات د شهید پلار په حق او ټکی لاس څرگند شو) زلمی اعلیٰ حضرت چه په هغه مملکت کښې دده تعلیمات پای ته رسیدلی و او د وطن خدمت دپاره مستبدو د ۱۳۰۹ شمسی کال دمیزان په ۲۰ کابل ته تشریف فرما شو .

محض د هغه عشق په اثر چه د افغانستان د عسکری عالم سره ټی درلود او د بزرگوار پلار د قدمونو په تعقیب د کابل د نظامی عالی تعلیم گاه په عسکری خانکه کښې شامل شو په ۱۳۱۰ شمسی کابل ټی دوالا حضرت سردار احمد شاه خان د دربار وزیر د شهید اعلیٰ حضرت دا کازوی د معظمی لور سره ازدواج وفرمایه او د همدغه کال په آخر کښې څوموده د حرب د جلیله وزارت په وکالت او د پادشاه د معارف د وزارت په وکالت مؤظف و .

په دې دودار وزارتو کښې د همایونی ذات فطری استعداد او ذاتی قابلیت د وظیفی د اجرا کولو او ټی اداري له رویه پښه څرگند شو .

په ۱۳۱۲ کال یعنی د شهید شهریار تر شهادت وروسته د عقرب په ۱۶ د ملت د لویو وکیلانو او ترو عسکری او کتوری افرادو په غوښتنه او اتفاق د افغانستان پاچا شو ستر کال د دې زلمی شهریار د جلوس د ونسم کال دی .

د همایونی اعلیٰ حضرت اولاد :

- ۱ - شهزاده بیگم بلقیس
 - ۲ - والا حضرت شهزاده احمد شاه جان
 - ۳ - شهزاده بیگم مریم
 - ۴ - والا حضرت شهزاده محمد نادر خان
- د زیږیدو نیټه د حمل ۲۸ سنه ۱۳۱۱ ش
- » » » » د سنبلی ۲۱ » ۱۳۱۲ »
- » » » » د عقرب ۱۰ » ۱۳۱۵ »
- » » » » د جوزا ۳ » ۱۳۲۰ »

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د کابل د یار لسمه کالنی

دلوی خبټن په فضل او مرحمت، دا علیحضرت المتوکل علی الله د سپهڅلو آملو او ښوونیانو په برکت، د بښتون ملت د لوړو روحیانو او عالی استعداد په مرسته مونږ وکړای شو چه دا اجتماعي او مملکتی رفاہ په اثر کښي د کابل ۱۳ م کالنی نشر کړو او دخپل مملکت د ټولو خانګوا اجرا آت او بیشرفت خپلو ښاغلو لوستونکو ته تقدیم کړو.

علاوه پدې د مملکت د فضلاؤ مهم آثار او قیمتی مقالات چه د لوړو لیکوالو د زیار او تتبع محصول بلل کېږي په کالنی کښي واخلو او په دغه ذریعه د مملکت د پاره یو صحافتی او مطبوعاتی خدمت وکړو.

ددې خدمت په لاره کښي چه کوم مساعدت له مو نږسره شوی او مونږ ته ددې خدمت موقع را کړی شوی به مو نږ باندی لازموی چه دخپل عرفان یا الوتکي حکومت د لوړو توجهاتو او بیاد مملکتی دواړو د همکارۍ اود مطبوعاتو د مستقل ریاست د هغه مخصوص اهتمام چه د پښتو ټولنی له کاروسره ئې لری له زړه تشکر وکړو. دخپل هواد سعادت او نیکمرغۍ چه د ټولو خوشحالی پکښی مضموره ده، د جهان بهبود او آرامی چه د بشریت نیکبختی ور پوری موقوفه ده له لوی خدای څخه وغواړو او هیله و لرو چه وروسته تردې به (که خدای کول) په عالم کښي د سعادت پلوشی ښی خپری ښی او دنړۍ په عرفانی، تهذیبی، عمرانۍ او مدنۍ بیشرفت کښي به مونږ هم کال په کال ښه برخه واخلو اوددې مملکت هر را لوستیا به دا علیحضرت همایونی او خپلو لایقو رجالو دیو هی او بصیرت، زیار او زحم په اثر کښي ووینو.

د کابل کالنی

۱۳۲۳

۱۳۰۰

دېستو ټولنی دنشریاتو څخه

مهمم

گل پاچا « الفت » دېستو ټولنی عمومی مبصر

۱۳۰۰



زهونې گران او معظم ټولواک اعلیحضرت همايونی محمد ظاهر شاه ، د افغانستان معارف پالونکی او وطن روزونکی پادشاه
Sa Majesté Mohammed Zahir Chah roi d' Afghanistan



والا حضرت شہزادہ احمد شاہ خان د معظم ہمایونی اعلیٰ حضرت ارشد نجوی .
S.A.R. 4e prince Ahmad Chah Khan , fils aîné de Sa Majesté



والاحضرت سردار محمد نادر خان دمعظم همايوني اعليحضرت كشر لحي
S.A.R. le prince Mohd.Nader Khan le fils cadet de Sa Maj esté.

د صدارت عظمیٰ

صدر اعظم	: ج، ع، ج، ا، انبیاں والا حضرت سردار محمد ہاشم خان
لمپی معاون	: ع، ج والا حضرت سردار محمد نعیم خان
دوہم معاون	: ، ، » عبدالرحیم خان
د دولت وزیر	: ، ، » سردار شیر احمد خان
د دولت وزیر	: ، ، » محمد گل خان
د صدارت مشاور	: ، ، » ص یار محمد خان
» » »	: ، ، » سید احمد خان

د صدارت عظمیٰ مربوطہ خانگی

الف - د تحریر اتو انور و دو انورو :

د تحریر اتو لمپی مدیر	: ع، خلیل اللہ خان
» تحریر اتو دوہم »	: ع، محمد فاروق خان
» بہ دوہم	
خانگی کتبی دمدیر بہ حیث	: ع، شاہ عبداللہ خان
د اورافو عمومی مدیر	: ، ، » محمد ابراہیم خان
» عراضو مدیر	: ، ، » میر عبداللہ خان
» اجرائی مدیر	: عبدالکریم خان

ب - د ضبط احوالاتو ریاست :

د ضبط احوالاتو رئیس	
اود مجلس وزراء منشی	: ع، ص محمد شاہ خان
د ضبط احوالاتو لمپی مدیر	: ص، میر جان بخشان

SHAH M. BOOK CO.
 BOX 1328, KABUL, AFGHANISTAN
 KABUL CONTINENTAL HOTEL

د ضبط احوالاتو دوهم مدير : م ، محمد رفيق خان
» » » دريم » : ، محمد عثمان خان
» » » خلورم » : ، محمد طاهر خان

ج - د محاسباتو د عمومي تفقيش رياست :

رئيس : م ، غلام مجتبي خان
د تفقيش عمومي مدير : ، شاه محمود خان
» » : م ، نصر الله خان
» » : ، عبد الرحمن خان
» » مدير : ، غوث الدين خان





ج . ع . ج ، ١٠١ ، نيان افخم والاحضرت سردار محمد ماشم خان صدر اعظم
S.A.R. .A.A. Sardar Mohammad Hachem Khan
premier ministre

د حرب وزارت

وزیر: ع، ج، ا، ا، نشان غازی والا حضرت سپه سالار سردار شاه محمد و د خان
معاون: ع، ع، ش محمد انور خان نایب سالار

ریاستونه او دواړو

۱- دار دو عمومی مقتضیت :

دار دو عمومی مفتش: ع، ش، سردار عالی اسد الله خان امری فرقه مشر
دو مفتش معاون
دار کانو رئیس
معاون
پیاده متخصصیت
سپور متخصصیت
د توپچی متخصصیت
داستحکام »
د نقلیې »
داوازمو »
هوایی »
صحیه »
ذاتیه آمریت

۲- د حرب دو عمومی ارکانو ریاست :

رئیس: ع، ش محمد عمر خان امری فرقه مشر
معاون

الف - دجر کانو عمومی مدیریت

دلهری - خانگی مدیریت

د دوهمې خانگی مدیریت

د دریمې » »

ب - د تعلیم او تربیې عمومی مدیریت

دمسلکی خانگو مدیریت

دهوائی مدیریت

د پښتو مدیریت

د انضباط خانگه

ج - د نشر اتو مدیریت

د - د خریطي مدیریت

۳ - د اردو ریاست :

رئیس

د ذاتیه معاملاتو مدیریت (مامورین)

د نقلیې عمومی مدیریت

د صحیې او بیطاری مدیریت

۴ - د لوازماتو ریاست :

رئیس

معاون

د محاسبی عمومی مدیریت (کنترول)

د لوازمو مدیریت

د تقاعد او یتیمانو مدیریت

۵ - د حربی ریاست :

رئیس

د تدقیق او معاینې مدیریت

د اسلحې مدیریت

د جبجانی مدیریت

د فنی آلاتو او ادواتو مدیریت

۶ - د محاکماتو ریاست رئیس :

۷ - د اصلاح او ترقی ریاست »

۸ - د دیوان حرب »

۹ - د قبا یلو »

۱۰ - د اولمپیک »

۱۱ - د استخباراتو عمومی مدیریت عمومی مدیر

۱۳ - د اوراقو عمومی مدیریت

۱۳ - د تعمیراتو مدیریت مدیر



ع . ج . ۱۰۱۰ نېان والا حضرت غازي سردار شاه محمود خان سپه سالار او د حرب وزير
S.A.R. A.A. Sardar Chah Mahmud Khan ministre de la guerre

- ۱۴ - دیمايش اوسنچش مدیریت
مدیر
- ۱۵ - دوزیر حریبه دتجریر لک تو
»
- » او مخصوص قلم مدیریت
- ۱۶ - دفابریکاتو عمومی مدیریت عمومی مدیر
- »
- ۱۷ - دکورس عالی مدیریت
- »
- ۱۸ - دمحاسبی او موزیکی دکوسو مدیریت
- »
- ۱۹ - دسیورت مکتب

دعسکری قطعاتو قوماندانان

- ۱- دقوای مرگراوعسکری مکتبو قوماندان ع، س، ع، والا حضرت سردار محمد داؤد خان
امری فرقه مشر
- ۲- دجنوبی عسکری قوماندان او تنظیمه رئیس ع، ش محمد قاسم خان امری فرقه مشر
- ۳- دغزنی عسکری قوماندان ع، ش نور محمد خان فرقه مشر
- ۴- دقندهار او فراده عسکری قوماندان ع، ش محمد علم خان فرقه مشر
- ۵- دهرات عسکری قوماندان ح، محمد گل خان امری غندمشر
- ۶- دمزار او میمنی عسکری قوماندان ع، ش اله داد خان امری فرقه مشر
- ۷- دمشرقی عسکری قوماندان ع، ش میر احمد خان فرقه مشر
- ۸- دهوائی عمومی قواؤ قوماندان ع، ش محمد احسان خان فرقه مشر



خارجہ وزارت



وزیر ع ، ج علی محمد خان
لمری معین ع ، ج حبیب اللہ خان
دوہم معین ع ، ص عبدالحمید خان

سیاسی عمومی مدیریت :-

عمومی مدیر ع ، نجیب اللہ خان
دلمری خانگی مدیر ص ، عبدالرؤف خان
دوہمی » » ص ، فضل احمد خان
ددریمی » » عبدالقیوم خان
دخاوری » » محمد قسیم خان

دتشریفاتو ریاست :-

رئیس ع ، ص غلام محمد خان
معاون ص ، عبدالقیوم خان

ع ، ج علی محمد خان د خارجی چارو وزیر
S. Ex. Ali Mohammad Khan ministre
des affaires étrangères.
د بین المللی چارو عمومی مدیریت :
عمومی مدیر

دو بزې او قونسلگری عمومی مدیریت

عمومی مدیر ع ، عبدالرؤف خان
دلمری خانگی مدیر ص ، فیض محمد خان

داورا قو عمومی مدیریت :-

عمومی مدیر ع ، عبدالغفار خان

دشفر او قلم مخصوص مدیریت

مدیر ص ، محمد سلیمان خان

د مامورینو او اجرائیو او تنظیماتو مدیریت :

مدیر ص ، عبد الرزاق خان



ع، ج، ا، ا، نینان والا حضرت سردار شاه ولی خان دا علی حضرت وزیر مختار
او فوق العاده نماینده به فرانسه کینی

S.A.R.A.A. Sardar Chah Vali Khan envoyé extraor-
dinaire et ministre plénipotentiaire de Sa Majesté
en France

د کنترول او محاسبی مدیریت :-

مدیر ، ص ، عبد الاحد خان

افغانی سفیران او نمایندگان په خارج کښې :

داعلیٰ حضرت لوی سفیر په انقره کښې	ع ، ج ، فیض محمد خان
» » » » » »	ع ، ج ، میر محمد حیدر خان
» » » » » »	ع ، ج ، سلطان احمد خان
» » مختار وزیر » یاریس »	ع ، ج ، انا نشان والا حضرت سردار شاه ولی خان
» » » » » »	ع ، ج ، احمد علیخان
» » » » » »	ع ، ج ، عبدالصمد خان
» » » » » »	ع ، ج ، الله نواز خان
» » » » » »	ع ، ج ، ذوالفقار خان
» » » » » »	ع ، ج ، محمد صادق خان مجددی چه د حجاز وزیر مختار هم دی
» » » » » »	ع ، ج ، عبدالرحمن خان
» » » » » »	ع ، ج ، عبدالحسین خان
» » جنرال فونسل » دهلی »	ع ، ص ، محمد شفیق خان
» » » » » »	ع ، ص ، میر محمد صدیق خان
» » فونسل » بمبئی »	ع ، عبدالرحمن خان
» » » » » »	ع ، محمد یونس خان
» » » » » »	ص ، محمد قیوم خان
» » » » » »	ص ، گلاب شاه خان



داخله وزارت



ع ، ج محمد نورو ز خان د داخلي وزير
S. Ex. Mohammad Naoroz Khan
Ministre de l'interieur.

وزير : ع ، ج محمد نورو ز خان
دمخصوص قلم مدير : ص ، محمد صديق خان

الف - اداري رياست :

اداري رئيس : ع ، ص عبدالرشيد خان
د كنترول عمومي
مدير : ع ، محمد سعيد خان
د مامورينو
مدير : ص ، محمد حسن خان
د اوراقو
مدير : « ، خواجه محمد خان »

ب : امنيه رياست :

امنيه رئيس : ع ، ش طره باز خان
دوهم فرقه مشر
د تشكيلا تو مدير : ج ، محمد اكبر خان
دوهم غنيم مشر

امنيه مدير : ج ، محمد جان خان
سرحديه : ص ، عبدالسميع خان
د اطلاعاتو اخستلو مدير : « ، عبدالباقي خان »
د روغتيا د مديریت کفيل : « ، نصرالله خان د دكتور معاون »
« صنعتی مدير : « ، اختر محمد خان »
« پاسپورت » : « ، محمد ابراهيم خان »
« لوازمو » : « ، سهراب الدين خان »

ج : د احصائي رياست :

د احصائي رئيس : ع ، ص ، محمد امين خان
« د رياست معاون : « ، محمد مصوم خان »
« اخذ عسکر مدير : ص ، شاه جان خان »

د : د تفقيش رياست :

د تفقيش رئيس : ع ، ص عبدالله خان

دہلی کی دوائرو تشکیلات

مدیر	:	ص ، عبداللہ خان
دولایاتو دا حصائی دفتیش مدیر	:	» ، عبدالواحد خان
دفتیش دریاست عضو	:	» ، غلام نبی خان
»	:	» ، عبداللطیف خان
»	:	» ، شاہ محمد خان
»	:	ص ، محمد شیرین خان
»	:	» ، عبدالوکیل خان
»	:	» ، صالح محمد خان
»	:	» ، محمد طاہر خان

ہ : دناقلینو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:	ع ، پایندہ محمد خان
اداری	:	ص ، پایندہ محمد خان

عدلیہ منادات



وزیر : ع ، ج فضل احمد خان

«مجددی»

مہین : ع ، صرامین اللہ خان

دتمیز رئیس : ج ، ف عبدالربحان

داجرائی اود

مامورینو مدیر : ص ، محمد میر خان

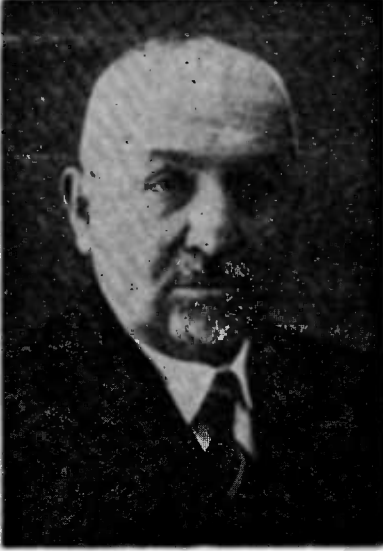
دتحریر اتو : » ، فیض محمد خان

دکٹورول : » ، محمدنا صر خان

ع ، ج فضل احمد خان مجددی عدلیہ وزیر

S.Ex. Fazl Ahmad Khan ministre
de la justice.

د مالی وزارت



ع . ج . مرزا محمد خان د مالی وزیر
S. Ex. Mirza Mohammad Khan
ministre des finances

وزیر : ع . ج . مرزا محمد خان
معین : ع . س . محمد اسلام خان

د کنترول عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع . عبد الغفور خان
د بودجی مدیر : ع . محمد سرور خان
د کنترول مدیر : « ع . حبیب الله خان »
د خزانو مدیر : « ع . »

د اجرائی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع . محمد انور خان
د احصائی مدیر : ع . عبدالرحیم خان
د ماموریتو مدیر : « ع . عبدالمجید خان »
د اوراقو مدیر : ع . عبدالرحیم خان
د مالیاتو او
مخمسولانو مدیر : « ع . »

د تقمیش عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع . محمد حسن خان
د تقمیش اعضاء د مدیر په حیث : ع . محمد رضا خان
مدیر : « ع . محمد ابراهیم خان »
« ع . احمد علیخان »

د تصفیو او تجارتی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع . غلام حسن خان
تجارتی مدیر : ع . عبدالکفریم خان
د بقایو مدیر : « ع . فضل حق خان »

د تقاعد عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع . سید محمد خان



ع ، ج ، والا حضرت سردار محمد نعیم خان دمعارف وزیر اود صدارت عظمی امری معاون

S. A. Sardar Mohammad Naïm Khan ministre
de Pinstruction publique et vice-président du Conseil

د معارف وزارت

د معارف وزیر	: ع ، ج والا حضرت سردار محمد نعیم خان (د صدارت عظمی امری معاون)
معین	: ، ، ص ، سید عبداللہ خان
مشاور	: ، ، « عبدالاحمد خان
»	: ، ، « ہاشم شایق خان
د مخصوص قلم مدیر	: س ، امیر الدین خان

د بیوونی او روزنی ریاست :

دریاست کنیل	: ، ع ، ص ، دا کتر محمد انس خان
» » عضو	: ، ، محمد نبی خان
» » »	: ، ، « عبدالغفور خان » برشنا
» » »	: ، ، محمد اسمعیل خان غزنوی
» » »	: ص ، دا کتر عبدالمجید خان
» » »	: ، ، غلام محمد خان
» » »	: ، ، محمد اعظم خان
» » »	: ، ، یاپونده محمد خان
» » د » معاون	: ، ، عبد الغفور خان
» » »	: ، ، محمد کریم خان
» » »	: ، ، نور احمد خان

د تدریساتو ریاست :

رئیس	: ع ، ص ، عزیز الرحمن خان
معاون	: ، ، « عبد الجبار خان
»	: ص ، محمد یونس خان

د تفتیش ریاست :

رئیس	: ع ، ص ، سید محمد فاروق خان
معاون	: ص ، سید حبیب خان
مفتش	: ص ، عبدالاحمد خان
»	: ، ، « عزیز محمد خان
»	: ، ، « عبداللہ خان

د کابین کالنی

منش : « امیر محمد خان »
« محمد آصف خان »
« گلبدین خان »

د سمپورت او حفظ الصحی ریاست :

رئیس : ع ، س ، فاروق شاه خان
د سمپورت مدیر : س ، محمد محسن خان
د شفا خانۍ سر ضیب : « ، عبدالرحیم خان »

اداری شعبی :

د اجرائیې او مامورینو عمومی مدیر : ع ، محمد مرید خان
« کنترول عمومی مدیر : ، شلام سخی خان
« موزی او حفریاتو عمومی مدیر : ، احمد علیخان « کهزاد »
« اورافو مدیر : س ، عبدالله خان »

فا کولتی او عالی او مساکنی مکتبونه

د طبی فا کولتی ریاست :

د طبی فا کولتی د ریاست کنیل : عزت مندیر و فیسور زهدی
اداری مدیر : س ، محمد آصف خان

د حقوقو او سیاسی علومو فا کولته :

د رئیس کنیل : ع ، س ، عبدالحکیم خان
معاون : س ، محمد اکبر خان

د سائنس د فا کولتی ریاست :

د رئیس کنیل : ع ، س ، دا کنتر محمد یوسف خان
معاون : س ، محمد یونس خان

د ادبیاتو د فا کولتی ریاست :

رئیس : ع ، س ، عبدالحی خان « حبیبی »
معاون : س ، مجراب الدینخان

د عربی دارالعلوم ریاست :

رئیس : ع ، س ، عبدالرسول خان

د مملکتی دوائر و تشکیلات

د صنایعو د ښوونځي عمومي مدير	ع ، نورالله خان
د حبيبي دليسي	» ، غلام حيدر خان
د استقلال مدير	ص ، عبدالشکور خان
د نجيات د مدير کفيل	» ، دا کتر علي احمد خان
د غازي مدير	» ، محمد امين خان
د دارالمعلمين د مدير کفيل	» ، د کتور مير نجم الدين خان
د پرستاري د ښوونځي مدير	» ، فدای احمد خان
د شرعيه علومو د ښوونځي	» ، شاه محمد خان
د تحرير او مجلسي د اصولو	
د ښوونځي مدير	» ، محمد يوسف خان
د سپورت د ښوونځي د مديريت و کيل	عزتمند ، پای حسن
د کرهني د ښوونځي مدير	ص ، غلام نقشبند خان

د ملي اقتصاد وزارت

وزیر : ع ، ج ، ع ، عبدالمجيد خان
 لمړی مین : » ، ص ، محمد اکرم خان
 دوهم : » ، » ، غلام غوث خان

د صنایعو عمومي مديريت :

عمومي مدير : ع ، محمد نعیم خان
 د صنایعتی قوانینو :

مدير ص ، عبد الغفور خان
 « لاسي صنایعو » : » ،
 « ماشینی » : » ، پاینده محمد خان
 « نفتیش » : » ، عبدالحمید خان

د گمرکاتو عمومي مديريت :

عمومي مدير :
 د گریزي : » ، ص ، حبيب الله خان

معاون د مدير :
 په حيث : » ، عبد الرشید خان



ع . ج . المر عالی نشان عبدالمجید خان د ملی اقتصاد وزیر
 S. Ex. AbdulMadjid Khan ministre
 de l'économie national

د تجارتی توسعی عمومی مدیریت

عمومی مدیر	: ع ، سید احمد علی شاه خان
د خارجی تجارت مدیر	: ص ، محمد حسن خان
د شرکتو	: « ، محمد صدیق خان
د وارداتو اوصادراتو	: « ،
د تعلیمی مدیر	: « ،
د احصائیې	: « ،
د کریدت مامور	: « ، محمد صادق خان
د نرخ د کنترول مامور	: « ، یار محمد خان

اداری مدیر یقوننه :

د اجرائیې اوسجلو سوانح مدیر	: ص ، محمد هاشم خان
د کنترول مدیر	: « ، محمد عنایت الله خان
د اوراقو	: « ، عبدالودود خان

د تفیش عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:
د اقتصادی مجلسو عمومی مدیریت :	:
عمومی مدیر	:

د تجارتی اطاقو عمومی مدیریت

عمومی مدیر	: ع ، میرضیا و الدین خان
------------	--------------------------

د انطباعاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	: ع ، محمد زمان خان « تره کی »
د اقتصاد د مجلی مدیر	: ص ، غلام دستگیر خان

د فواید عامې وزارت

دوزارت کفیل : ع ، ص محمد کبیر خان (لمری- معین)
معین : « ، » نصرالله خان

د تمیزاتو عمومې مدیریت

عمومی مدیر : ع . عبد الرحیم خان
اداری « : ص ، میر عنایت الله خان
د نوی کابل « : « ، محمد جانخان
د زوړ کابل « : « ، محمد ظاهر خان

د معاېرو عمومې مدیریت

عمومی مدیر : ع ، محمد اکرم خان
د معاېرو « : ص ، فضل حق خان
دیلونو « : « ،
د تنگ غار و د سرک مدیر : « ، محمد اصغر خان

د ویالو او بندو عمومې مدیریت

عمومی مدیر : ع ، سید و حجت شاه خان
اداری « : ص ،
د قرغی د بند « : « ، شیر احمد خان

د سر کور حفظ او مراقبت عمومې مدیریت

عمومی مدیر : ع ، سعدالدین خان

د مصالح د تمیزی عمومې مدیریت

عمومی مدیر : « ،
اداری مدیر او د عمومې مدیریت کفیل : ص ، امیر محمد خان

د پلټنې عمومې مدیریت

عمومی مدیر : « ،

د کنترول عمومې مدیریت

عمومی مدیر : ع ، غلام رسول خان

مر کزی مربوطه شعبات :

دعمومی مخبیس شفاخانې :

- سر طبیب : « د کټور غلام فاروقخان
 دپښو دغاښو جوړولو د کتور سه : مېرمن د کتوره نريبان
 دمستوراتو دسنا توريم مديره : « امير بيگم
 دروغتيا دساتنی او با کترو لوژی :
 دانستیتو متخصص : عز تمنند کتور زهدی
 دروغتيا دساتنی او دبا کترو لوژی :
 دانستیتو د کتور : ص ، عبد لمجید خان
 دتجزیې او دتحلیل د موسسې د کتور : ص محمد اسمیل خان :

د پست او تېلگراف او ټیلفون وزارت

وزیر :

- معین : ع ، ص ، محمد حسین خان
 دتفتیش رئیس : « ، « ، غلام صفدر خان
 « مدیر : ص ، محمد اکرم خان
 « راديو فنی عمومی مدیر : ع ، عطا الله خان
 « اداري » : ص ، محمد اسلم خان
 « ټیلفون عمومی » : ع ، محمد سعید خان
 « اداري » : ص ، عبدالمجید خان
 « پست عمومی » : ع ، غلام فاروقخان
 « تېلگراف عمومی » : « ، علی گل خان
 « اداري » : ص ، عبد الاحد خان
 « چک آفس » : « ، عبد القیوم خان
 « مامورینو » : « ، محمد ایوب خان
 « کنترول » : « ، لعل محمد خان
 « اورافو » : نیک محمد خان
 « تېلگراف انجنیر » : « ، محمد حسین خان
 « منتظم » : « ، محمد امانخان
 « » : « ، عبد الحییب خان
 « » : « ، غلام سرور خان



ع ، ج رحیم الله خان د معادنو وزیر
S. Ex. Rahimullah Khan ministre
des mines

د معادنو وزارت

- وزیر : ع ، ج رحیم الله خان
معین : « ، ص غلام محمد خان
فنی عمومی مدیر : « ، محمد احسان خان
د کشافی : « ، ص ، غلام علیخان متخصص
د معادنو دیپلوم انجنیر : « ، سعید عبدالاحد خان
د معادنو متخصص : « ، ص ، دهکتور
سلطان احمد خان
« معادنو انجنیر : « ، عبد الله خان
« مهندس : « ، عزتمند ، چرسکی
« تفتیش مدیر : « ، ص ، عبد الفتاح خان
« پیرکواو پلورنو مدیر : « ، رمضان علیخان
د اجرائی مدیر : « ، عبد الاحد خان
« کنترول : « ، محمد حسن خان
« اوراقو مامور : « ، محمد یوسف خان



د کرهني مستقل رياست



ج . عهد الحكيم خان د کرهني دمستقل
رياست کفيل
S. Ex Abdul Hakim Khan
Intérimaire du département
de l'agriculture

- د رياست کفيل : ج ، عبد الحكيم خان
فتي مشاور : ع ، س مير محمد يوسف خان
داملا کو دعومي
مدیریت کفيل : س ، محمد طاهر خان
د جنگلاتو مدير : « ، « ، «
د کرهني د اصلاح
او د توسعي مدير : « ، محمد زمان خان
د زراعتی آفتو د دفع
مدير : « ، محمد کریم خان
د تقیيش مدير : « ، نادر عليخان
د زراعتی تبليغاتو او دقوانينو
د تدوين مدير : س ، فقير محمد خان
د حيوانانو د تربيه خانی مدير : س ، داد محمد خان
دا جراحي او مامورينو
دمديريت کفيل : س ، نادر علمي خان
د کنترول مدير : س ، سيد فقير محمد خان
داوراقو : « ، مير محمد هاشم خان

دمطبعاتو مستقل ریاست



ج ، صلاح الدین خان دمطبعاتو مستقل رئیس
S. Ex Salahoddin Khan Chef
du département de la presse

- رئیس : ج ، صلاح الدین خان
معاون : ع ، سید قاسم خان ریشتمیا
مشاور : ع ، محمد سرور خان گو یا
: ع ، محمد امین خان خوگیانی

د نشریاتو عمومي مدیریت

- عمومي مدير : ع ، عبدالرحمن خان بزواک
دلوري خانگي
مدير : س ، محمد قاسم خان واجد
دوهي خانگي
مدير : س ، عبدالباقي خان لطيفي
د آژانس
مدير : س ، محمد مجيب خان فيروز
د راپو نشراتو
مدير : س ، غلام جيلاني خان آريزوي

د پښتو ټولني عمومي مدیریت

- دعمومي مدير کفيل
معاون : ع ، سید الهی خان حبیبی (دادیات)
دقا کولتې رئیس)
: ع ، عبدالرؤف خان بینوا
: ع ، صدیق الله خان ریشتمین
: ع ، گل پاچا خان الفت
: س ، محمد گل خان نوری
: س ، سید مسعود خان
: س ، عبدالغنی خان
د فواعدو مدير اود معاون کفيل
د پښتو ټولني عمومي مبصر او د صحافت
د خانگي مدير
دلناتو دمديریت آمر
دلناتو مدير
د کورسو مدير

د دائرة المعارف عمومي مدير چه په پښتو ټولني پوري مربوط دی:

- عمومي مدير : ع ، میا حسین خان
دانگلیسی او پارسی لغاتو د خانگي مدير : س ، غلام علی خان بریالی

د مملکتی دواړو و تشکيلات

ص ، سيد احمد شاه خان هاشمی	:	د داخلي خانگي معاون
ص ، محمد روهي خان	:	د تدقيق او تتبع د خانگي معاون
دع ، صديق الله خان رهنين تر نظارت لاندی	:	د پښتو د ترجمې خانگه
دص ، محمد گل خان نوری	:	د پښتو لغاتو

د تار يخ عمومي مديريت

ع ، احمد علي خان کهزاد	:	عمومي مدير
ع ، محمد سرور خان گویا (دریاست مشاور)	:	(۱) عضو
ع ، مير غلام محمد خان غبار	:	(۲) عضو
ص ، علي احمد خان نعيمی	:	»
ص ، محمد نبی خان کهزاد	:	»
ص ، مير غلام حامد خان	:	»
ص ، محمد ابراهيم خان خليل	:	»

د مطابعو عمومي مديريت

ع ، احمد الله خان کریمی	:	عمومي مدير
ع ، غلام جیلانی خان اعظمی	:	اداري معاون
ع ، محمد نوری خان	:	فني معاون
ص ، محمد شريف خان	:	تخنيکي مدير
ص ، نور الله خان متخصص	:	د طباعتي مدير کابيل
ص ، شير احمد خان	:	د تصحيح د مدير کابيل
ص ، غلام حيدر خان	:	د کنترول مدير
ص ، عبدالوکیل خان	:	د اجرائي د مديريت کابيل

د پوهنې نندارې عمومي مديريت

ع ، عبدالرشيد خان لطيفی	:	عمومي مدير
ص ، عبدالرشيد خان	:	عضو

دریاست اداری خانگی

ص ، مير امين الدين خان انصاری	:	د اجرائي اوما مورينو مدير
» ، محمد نعيم خان	:	د کنترول مدير
» ، گل سعيد خان	:	داو رافو مدير
» ، غلام جانخان	:	د کتابخانې مامور

د عایداتو د مالیې ریاست

ع ، ص محمد حسین خان (د پست دوزارت معین)	:	رئیس
ع ، محمد عثمان خان	:	د تشخیصیې عمومی مدیر
ص ، محمد اسلم خان	:	دلپری- خانگی مدیر
« ، غوث الدین خان	:	د دوهمی خانگی مدیر
« ، جلال الدین خان	:	د دریمی خانگی مدیر
« ، فضل احمد خان	:	د خلپوری خانگی مدیر
« ، محمد مهدي خان	:	د سیار مدیر
.....	:	د کنترول عمومی مدیر
ص ، محمد رسول خان	:	ادا ری مدیر
.....	:	د قطار عمومی مدیر
ص ، عبدالملیک خان	:	د قطار دلپری- خانگی مدیر
« ، عبدالاحد خان	:	د نظار د دوهمی خانگی مدیر
« ، میر ضیاء الدین خان	:	د مامورینو مدیر
« ، فیض محمد خان	:	د مخصوص مدیریت کابیل
« ، حفیظ الله خان	:	د اوراقو د مدیریت »

د کنترول او د فرمایشاتو د تسهیل اوی مدیریت

عمومی مدیر او د مرکزی صنایعو		
ع ، محمد نعیم خان	:	د خانگی آمر
عزتمند وانتر کیخن تال	:	د فنی مشاور

د ولایاتو او اعلیٰ حکومتو تشکیلات

د کابل ولایت

و ، ج محمد اسماعیل خان	:	د والی وکیل
ع ، ص سید حبیب خان	:	د مستوفی
ح ، محمد نعیم خان	:	د امنیې قوماندان
ف ، عبدالجلیل خان	:	د مراجعې د محکمې قاضی
ع ، ص غلام حیدر خان	:	د گمرک رئیس



ع. ش. س. ع. والا حضرت سردار محمد داؤد خان فرقه مشر دمرکز دقواؤ قوماندان
S. A. Général Mohd Daoud Khan commandant
des forces armées de Caboul

د مملکتی دوائر و تشکیلات

د معابر و عمومی مدیر	: ع ، احمد شاه خان
د تعمیراتو عمومی مدیر	: ع ، عبد الغیث خان
د تجریراتو مدیر	: ص ، عبد الباقي خان
د معارف د مدیر و کیل	: ع ، غلام حیدر خان
د احصائیې مدیر	: ص ، امین الله خان
د نفتیش د احصائیې مدیر	: ، ، علی محمد خان
د کابل دفواند عامی د کنترول مدیر	: ، ، عبدالحسین خان
د ژاندارمی غنډ مشر	: ح ، عبدالکریم خان
د پولیسو سرمامور	: ش ، غلام دستگیر خان
د مجلس د صنائعو عمومی مدیر	: ع ، عبد الخالق خان
د قوماندانی د جزا مدیر	: ص ، سید بهاولدین خان
د حقوقو مدیر	: ، ، محمد شاه خان
د قوماندانی د مخصوص قلم مدیر	: ، ، محمد سرور خان
د تعلیم او تربیې د مدیر کیل	: ش ، حبیب الله خان
د مجلس د انضباط مدیر	:
د بلدیې د منطقی د شیوونځیو مدیر	: ص ، عبد الرسول خان

د کابل د ولایت د لوی حاکمان :

د شمالی لوی حاکم د حاکم اعلیٰ پوړتبه	: ع ، ع ، ص ، عبد الصمد خان
د غزنی لوی حاکم	: ، ، « عبد الشکور خان
د دایزنگی لوی حاکم	: ، ، « سید عباس خان
د لوگر لوی حاکم	: ، ، « احمد علیخان
د پروان جدید تشکیل لوی حکومت	:
لوی حاکم	:

د قندهار ولایت:

نائب الحکومه	: و ، ج محمد قاسم خان
مستوفی	: ع ، ص ، عبد الاحد خان
د مرافعی د محکمې قاضی	: ف ، ملا صاحبخان
د امنیتي قوماندان	: ح ، نیاز گل خان
د پولیسو سرمامور	: غ ، محمد اکرم خان

د کابل کالنی

د معارفو رئیس	: ع ، ص ، برهان الدینخان
دمیرویس بابا دیسی مدیر	: ص ، عبدالرؤف خان
داحمد شاه بابا » »	: » ، غلام نبی خان
د گمرک رئیس	: ع ، ص ، محمد عزیز خان
د خارجو چارو مدیر	: ص ، محمدر فیق خان
د تحریراتو »	: » ، محمدر ورخان

د صحیبي مدیر او دملکی

شناخانی سر طیب	: » ، محمد آصف خان
د صحیبي ډکټور	: » ، محمد حسین خان
د خزانی مدیر	: » ، عبدالحمید خان
دمخبر اتو مدیر	: » ، گل احمد خان
د فواند عامې »	: » ، محمد عمر خان
داحصا نیی »	: » ، ضیاوالدینخان
داملاکو »	: » ، غلام محمد خان
د حمل و نقل »	: » ، عبدالله خان
د عایداتو د مالیې مدیر	: » ، میر سکندر شاه خان

د قندهار مربوطه لوی حاکمان :

د گرشاک لوی حاکم	: ع ، ع ، سید غلام رسولخان
د ارزگان » »	: » ، » ، یابنده محمد خان
د قلات » »	: » ، » ، محمدر فیق خان

دهرات ولایت

د نایب الحکومه وکیل	: و ، ج عبد الله خان
مستوفی	: ع ، ص سید کمال خان
د امنیې قوماندان	: ح ، عبدالقادر خان
دمرافعی د محکمې قاضی	: ف ، احمد علیخان
دمعارف رئیس	: ع ، ص ، عبدالرحیم خان
» خارجه چارو مدیر	: ص ، محمد اشرف خان
» تحریراتو »	: » ، عبدالقدیر خان

دمملکتی دوائرو تشکیلات

مدیر	:	ص ، محمد زمانخان
» فوائدهامی	:	» ، عبد الرحیم خان
» دصحبی	:	» ، نظام الدین خان
» گمرک رئیس	:	ع ، سن ، حاجی محمد عظیم خان
» مطبوعاتو دمدر کفیل	:	ص ، محمد ہاشم خان « یردیس »
» عایداتو دمالی مدیر	:	» ، حبیب اللہ خان
» مخابراتو	:	» ، غلام نبی خان
» استخباراتو مامور	:	» ، محمد اکبر خان
» احصائی	:	» ، عبد الظاهر خان
» احصائی دتفتیش	:	» ، فیض محمد خان
» حمل و نقل	:	» ، غلام حضرت خان

دھرات مربوطہ لوی حاکمان :

دبادغ سات لوی حاکم	:	ع ، ع ، گلاب شاہ خان
دغور اتو	:	» ، » ، خواجہ محمد خان
دغوریانو	:	» ، » ،
دجالیگی	:	» ، » ،

دھزار شریف ولایت

نائب الحکومہ	:	و ، ج گل احمد خان
مستوفی	:	ع ، ص ، عبد الکریم خان
دامنی قوماندان	:	ح ، سید کمال خان
» مرافعی دمحمکی قاضی	:	ف ، عبد الرحمن خان
دحدودو درژاندار می قوماندان	:	ح ، باز محمد خان
» تحریراتو مدیر	:	ص ، عبد اسمعیل خان
» احصائی مدیر	:	» ، محمد اسلم خان
» معارفو	:	» ، عبد الرسول خان
» کرہنی	:	» ، محمد علیخان
» فواعد عامی	:	» ، تقیب اللہ خان
» مخابراتو	:	» ، غلام دستگیر خان

ص ، صفر علیخان	:	مدیر
« ، عبدالقدیر خان	:	« عایداتو د مالی
« ، سید احمد شاه خان	:	« خزانې
« ، میر محمد سعید خان	:	« حمل و نقل
ع ، ص ، تاج محمدخان	:	« تجارتي اصاق رئیس
« ، « ، عبدالاحد خان	:	« منازعاتو د فیصلې
« ، « نور محمد خان	:	« روضی شریفی د چارو رئیس
ص ، حاجی محمد سلیم خان (نزار)	:	« آموزیم مامور
« ، غلام داؤد خان	:	« معدن
ص ، عبد الله خان	:	« داسدی د مدرسې سر مدرس

د هزار شریف د ولایت مربوطه لوی حاکمان :

ع ، ع ، محمد صدیق خان	:	« د شېرغان لوی حاکم
« ، محمد محبوب خان	:	« بلخ
« ، « سراج الدینخان	:	« ایبکو

د قطن د ولایت

ع ، ج ، س ، غلام فاروقخان	:	« تنظیمه رئیس
ع ، ص ، نور محمدخان	:	« مستوفی
ش ، دین محمدخان	:	« د امنیې د قوماندانی کفیل
ف ، پاینده محمدخان	:	« مرافعی د محکمې فاضی
ص ، غلام محمد خان	:	« تحریراتو مدیر
« ، محمد حفیظ خان	:	« احصائیې
« ، محمد عثمان خان	:	« استخباراتو
« ، غلام بهاولدینخان	:	« کرهڼې
« ، نصر الله خان	:	« ناقصینو
« ، عبدالظاهر خان	:	« مساحتی مدیر دامری - حصی
« ، سید محبوب خان	:	« د دوهمې خانکې مدیر
« ، سید احمد شاه خان	:	« دمخبراتو مدیر
« ، عبدالسلام خان	:	« معارف مدیر
« ، عبدالعظیم خان عاضفی	:	« مطبوعاتو د مدیر کفیل

دمملکتی دوائرو تشکیلات

س، عبدالرؤف خان	:	دخزانی مدیر
«، علی محمد خان	:	« گمر گک »
ع، ص، سید عمر خان	:	« منازعاتو دفیصلی رئیس »
«، «، قاری خان	:	« تجارتی اصاق »
س، محمد محسن خان	:	« حمل و نقل مدیر »
«، «، کمال الدینخان	:	« فوائد عامی »
س، محمد سرور خان	:	« صحیحی مدیر »
<u>دقطعن مر بہ طہ لوی حکومت :</u>		

ع، ع، سید آقاخان	:	داتاقانو لوی حاکم
«، «، محمد حنیف خان	:	« قندز »
«، «، محمد اختر خان	:	« پل خمزی »

دمشرفی ولایت :

ع، ع، س، عبداللہ خان	:	دنائب الحکومہ و کیل داعنی حاکم بہ حیث :
ع، ص، خواجہ محمد سعید خان	:	مستوفی
ح، ضیاء الدینخان	:	دامنی قوماندان
ف، محمد شریف خان	:	دمرافعی دمحکمی قاضی
ح، عبدالقیوم خان	:	دژانداری خندمشر
«، حبیب الرحمن خان	:	دتحریر اتومدیر
«، عبدالغفار خان	:	دمعارف »
«، عزیز خان	:	داحصائی مدیر
«، دکتور عبدالاحد خان	:	دصحی »
.....	:	دقبائلو »
« محمد عمر خان	:	داسختخبار اتومامور
« محمد اسلم خان	:	داملا کو مدیر
« شیر احمد خان	:	دعاید اتو مالی مدیر

دمشرفی مر بوطہ لوی حکومت :

ع، ع، سید عباس خان	:	داسمار لوی حاکم
«، «، حبیب اللہ خان	:	دلغمان »
«، «، سراج الدینخان	:	دشنوارو دلوی « کفیل

د کابل کانتی

د جنوبی ولایت

ع ، ش محمد قاسم خان	:	تنظیمیه رئیس او عسکری قوماندان
ع ، ص قطب الدین خان	:	مستوفی
ع ، فضل الرحمن خان	:	دمرافوی دمحکمې قاضی
ع ، محمد خواجه خان	:	دامنې د قوماندانی کونیل
ع ، حبیب الله خان	:	گمرک مدیر
ع ، محمد زمان خان	:	خارجہ چارو
ع ، عبد الصمد خان	:	معارف
ع ، مدد خان	:	فوائد عامې
ع ، عبدالواحد خان	:	مخابراتو
ع ، محمد عمر خان	:	صحې
ع ، غلام رسول خان	:	قبائلو
ع ، محمد يوسف خان	:	د عایداتو د مالیې
ع ، روشن دل خان	:	د استخباراتو
ع ، عبد الحلیم خان	:	د ناقلینو

د مهمنی اعلی حکومت

ع ، ع ، ص سعادت خان	:	حاکم اعلی وکیل
ع ، ص عزیز احمد خان	:	سر رشته دار اعلی
ع ، عبد الشکور خان	:	امنې د قوماندان وکیل
ع ، ملا عبد الرحمن خان	:	مرافوی د محکمې قاضی
ع ، عبد القیوم خان	:	معارف مدیر
ع ، محمد حسین خان	:	فوائد عامې
ع ، فضل محمد خان	:	د تحریراتو مامور
ع ، عبد الحلیم خان	:	استخباراتو
ع ، محمد انور خان	:	احصائیې
ع ، میر اکبر خان	:	گمرک مامور
ع ، عبد القیوم خان	:	مخابراتو
ع ، علی احمد خان	:	احصائیې د تفتیش مامور
ع ، احمد علی خان	:	شفا خانې سر ضییب

دمملکتی دوائرو تشکیلات

د کرهني مامور	: ص ، آفاز حيم خان
» کنترول »	: » محمد علي خان
» منازعاتو د فيصلی رئیس	: ع ، ص احمد جان خان
د فراه اعلي حکومت :	
حاکم اعلي	: ع ، ع ، ص ، عبدالعلي خان
سررشته دار	: ع ، ص ، محمد عثمان خان
دامني دقو ماندان کفيل	: غ ، غلام بهاء الدين خان
دمرافعی دمحمکمي قاضي	: ف ، امين اله خان
دمعارف مدير	: ص ، عبدالعزيز خان
دصحي مدير	: » دو کتور محمد سرور خان
دعايداتو د ماليی مدير	: » عبدالخالق خان
د تحريراتو مامور	: » محمد امان خان
د احصائي »	: » عبدالعزيز خان
د استخباراتو »	: شيخ احمد خان
د تراعت مدير	:
دقوايد عامي دمدير کفيل	: » عبدالله خان
د گمرک مامور	: » تارا احمد خان
دمخبراتو »	: » محمد اسحق خان
د خزاني »	: » محمد امين خان
د آژانس »	: » غلام نبي خان

د بدخشان اعلي حکومت

حاکم اعلي	: ع ، ع ، ص جمعه خان
د کنترول مدير	: ص ، فيض محمد خان
دمرافعی قاضي	: ف محمد غوث خان
د ژاندارمي قوماندان	: ح دين محمد خان غني مشر
دامني قوماندان	:
د تحريراتو مامور	: ص ، عطا محمد خان
د احصائي »	: » سيد محمد خان
دمعارف »	: » داد محمد خان
دمخبراتو »	: » شير محمد خان

د ملی دوائر و تشکیمات

د ملی شورا عالی ریاست

الف رئیس هیئت :



- رئیس : ع، ج عبدالاحد خان
 لمړی معین : « ص جلال الدینخان
 دوهم معین : « « سید ابوالخیر خان
 منشی : « « عبداللطیف خان
 د منشی معاون : ص، محمد انور خان
 د مجلس سرکاتب : « محمد داؤد خان
 د کنستول مامور : « محمد حسین خان
 داوړاقو سرکاتب : « فیض محمد خان

ب. د پنځمې دورې وکیلان :

ع، ج عبدالاحد خان د ملی شورا رئیس
 S. Ex Abdul Ahad Khan president
 du Conseil National.
 د کابل د مرکز وکیل : ع، محمد زمان خان
 د شش کړوهی : « « عبدالسبحان خان

- د بتمان وکیل : ع، محمد ابوبخان
 د لوگر : « « محمد عمر خان
 د وردگو : « « محمد اسماعیل خان
 د میدان : « « عبدالروف خان
 د سروبی : « « غلام صدیق خان
 د چاریکمارو : « « محمد اعظم خان
 د جبل السراج : « « دوالنقار خان
 د کوه دامن : « « عبدالغنی خان
 د ریزه کوهستان : « « عبدالحمید خان
 د تگاب : « « حبیب الله خان
 د نجرا ب : « « بهادر خان
 د سیغان و کهره : « « محمد یوسف خان



له کښې خوا - ۱. اې. ع. ص. جلال الدين خان د هرات د ولايت د بلو کاتو وکیل د شورالمری - مېمن
۲. ع. ص. سيد ابوالخير خان د مېمنی داغلی حکومت د شپږين تکسټ وکیل د شورادوهم مېمن

به ملی شورا کبی دینحمی دوری و کیلان



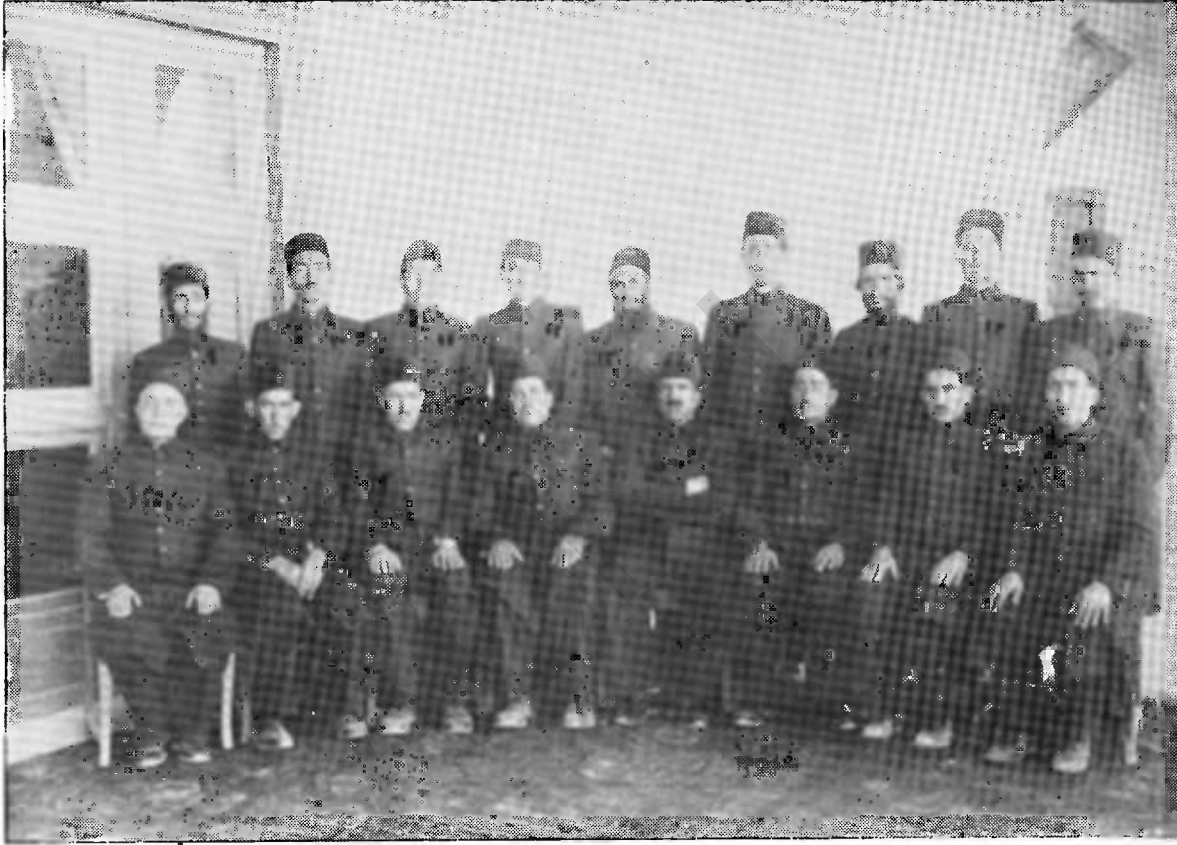
له کبې خوا - ۱- ع، مجیدزمانخان و کابل دسرکر و کیل ۲- ع، شید محمد عثمانخان
دمیمنی ددرزاب و گرز یوان و کیل ۳- ع، نورالدینخان دجنوبی دولايت دگر دیزو کیل

پدملی شورا کښې د کابل د ولایت د پښتو دورې وکیلان



- له کښې خوا - ۱ - ع ، عبدالسبحانخان د شش گروهی وکیل - ۲ - ع ، میر محمد علیخان د بهسودو وکیل -
 ۳ - ع ، محمد ایوبخان د پغمان وکیل - ۴ - ع ، محمد عمرخان د یوگرو وکیل - ۵ - ع ، اسید غلام رضاخان
 د دایزنگی وکیل - ۶ - ع ، عبدالغنی خان د کوهدامن وکیل - ۷ - ع ، محمد اعظم خان د چار بکار وکیل
 ۸ - ع ، ذوالفقار خان د جبل السراج وکیل - ۹ - ع ، محمد طاهر خان د جاغوری وکیل - ۱۰ - ع ، محمد یونس خان
 د کتواز د کوچی وکیل - ۱۱ - ع ، حبیب الله خان د تنگاب وکیل - ۱۲ - ع ، سید غلام حیدر خان
 د سرخ وپار شاوکیل - ۱۳ - ع ، غلام صدیق خان د سروبی وکیل - ۱۴ - ع ، محمد صدیق خان دغو رښند
 وکیل - ۱۵ - ع ، محمد اسماعیل خان دورد بکو وکیل - ۱۶ - ع ، نوروز علیخان د بسکا و لنگه
 وکیل - ۱۷ - ع ، سید محمد طاهر شاه خان د بامیانو وکیل - ۱۸ - ع ، عبدالحمید خان د پنجشیر
 وکیل - ۱۹ - ع ، محمد ابراهیم خان د کتواز د ده شینو وکیل - ۲۰ - ع ، بهادر خان د نجراب وکیل
 ۲۱ - ع ، عبدالرؤف خان د میدان وکیل - ۲۲ - ع ، عبدالقیوم خان د مقر وکیل

بہم ملی شورا کبھی دقند ہار دو لایت دیندھی دو ری و کیلان



- ۱۔ خوا - ۲ - ع . محمد عزیز خان د مرکز و کیل - ۲ - ع ، فقیر محمد خان د پند و کیل
 ۳۔ ع ، محمد کلیم خان د سپین بولدک و کیل - ۴ - ع ، صالح محمد خان د تیرین و کیل - ۵ - ع ، محمد یعقوب خان د دہلہ و کیل
 ۶۔ ع ، دوست محمد خان د دہراود و کیل - ۷ - ع ، دین محمد خان د نوزاد و کیل - ۸ - ع ، محمد موسا خان د
 زمیند اور و کیل - ۹ - ع ، یار محمد خان د گرم سیر و کیل - ۱۰ - ع ، لعل محمد خان د گیزاب و کیل -
 ۱۱۔ ع ، غلام رضا خان د ارزگان و کیل - ۱۲ - ع ، سیف اللہ خان د ترنگ و جلدک و کیل - ۱۳ - ع ، گلداد خان
 د اچرستان و کیل - ۱۴ - ع ، عبدالرشید خان د قلات و کیل - ۱۵ - ع ، عبدالسلام خان د قلات د کوچی و کیل
 ۱۶۔ ع ، یار محمد خان د ارغمان و کیل - ۱۷ - ع ، محمد لعل خان د پشت رود د کوچی و کیل .

د ملی دوائر تشکیلات

د پنجشیر	و کیل	ع ، عبد الحمید خان
د بامیانو	»	» ، سید محمد ظاهر شاد خان
د سرخ و یار سا	»	» ، غلام حیدر خان
د غور بند	»	» ، محمد صدیق خان
د مقر	»	» ، عبد القیوم خان
د غزنی	»	» ، محمد صفر خان
د شین کتواز	»	» ، محمد ابراهیم خان
د کوچی	»	» ، محمد یونس خان
د ایزنگی	»	» ، سید غلام رضا خان
د بهسودو	»	» ، میر محمد علیخان
د یکا اولنگک	»	» ، نوروز علیخان
د جاقوری	»	» ، محمد ظاهر خان

د قند هار و لایت:

د قند هار دمر کز	و کیل	ع ، محمد عزیز خان
د دند	»	» ، فقیر محمد خان
د کدنی	»	» ، محمد حکیم خان
د ترین	»	» ، صالح محمد خان
د کشک نخود	»	» ، غلام محمد خان
د ارغسان	»	» ، یار محمد خان
د هله	»	» ، محمد بهقوبخان
د هراؤد	»	» ، دوست محمد خان
د گرشک او پشت رود	»	» ، دین محمد خان
د موسی قلعه اوز مین داور	»	» ، محمد موسی خان
د گر مسیر	»	» ، یار محمد خان
د گیزاب	»	» ، لعل محمد خان
د ارزگان	»	» ، غلام رضاخان
د ترنک و جندک	»	» ، سیف الله خان
د اجرستان	»	» ، گل داد خان
د فلات	»	» ، عبد الرشید خان

د پښت رود د کوچی وکیل : ع ، محمد لیل خان
د فلات د کوچی : ، ، عبد اسلام خان

د هرات ولایت :

د هرات د مرکز وکیل : ع ، محمد عمر خان
د غور اتو : ، ، دین محمد خان
د شین ږند : ، ، عبد الحیب خان
د غور یان : ، ، عبد الظاهر خان
د کنک او گلران : ، ، عبد الواسع خان
داوبه : ، ، شاه گل خان
دتولک : ، ، محمد امین خان
د شهرک : ، ، عبد الحکیم خان
د چخچران : ، ، عبد القدر وس خان
د بالامرغاب : ، ، عبد القادر خان

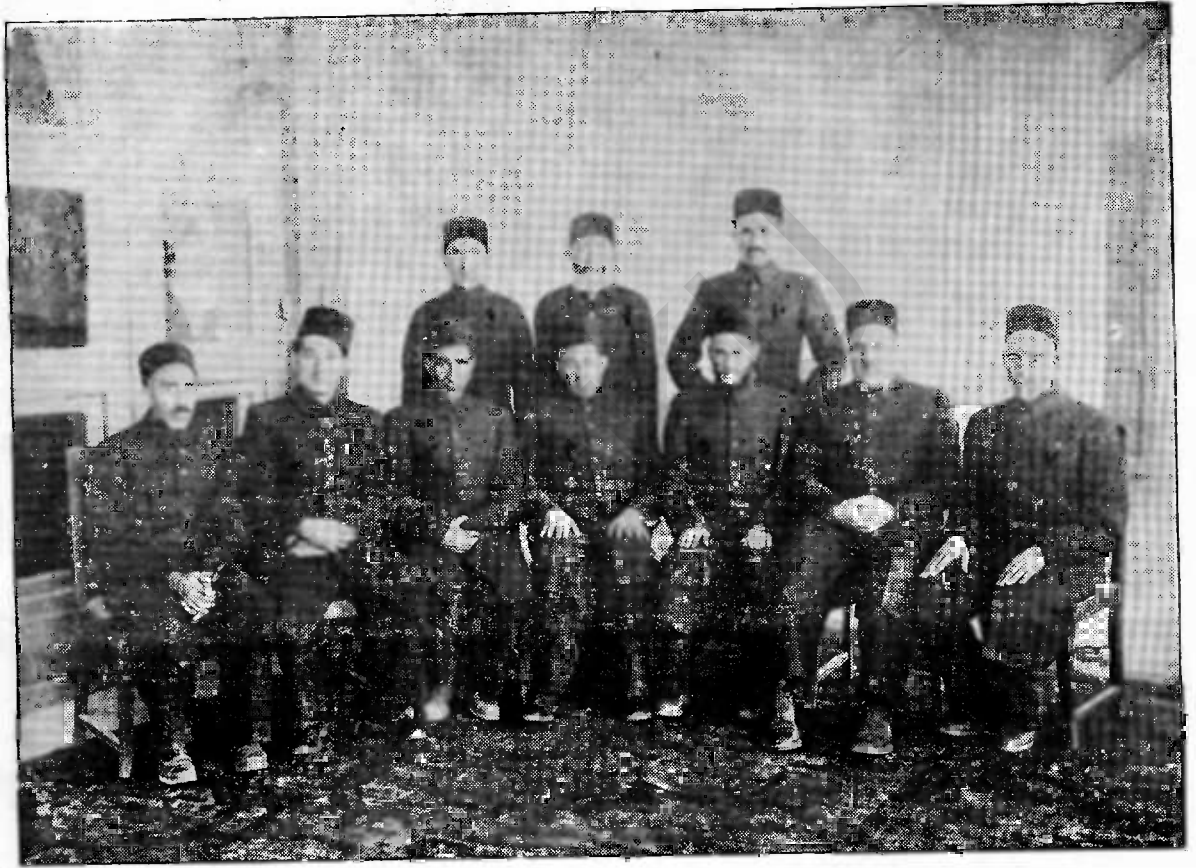
د مزار شریف ولایت :

دمزار شریف د مرکز وکیل : ع ، عبد الرزاق خان
«نهرشاهی او کشنده» : ، ، سید حسین خان
«سنگ چارک» : ، ، وصال الدین خان
«تاشقرغان» : ، ، سید مراد خان
«آبکو» : ، ، سید محمد صادق خان
«سرریل» : ، ، عبد الجبار خان
«آفچه» : ، ، عبد البصیر خان
«دولت آباد» : ، ، غلام رسول خان
«دره صوف» : ، ، سید سکندر شاه خان
«شبرخان» : ، ، محمد سعید خان
«بلخ» : ، ، محمد رسول خان

د فطغن و بدخشان ولایت :

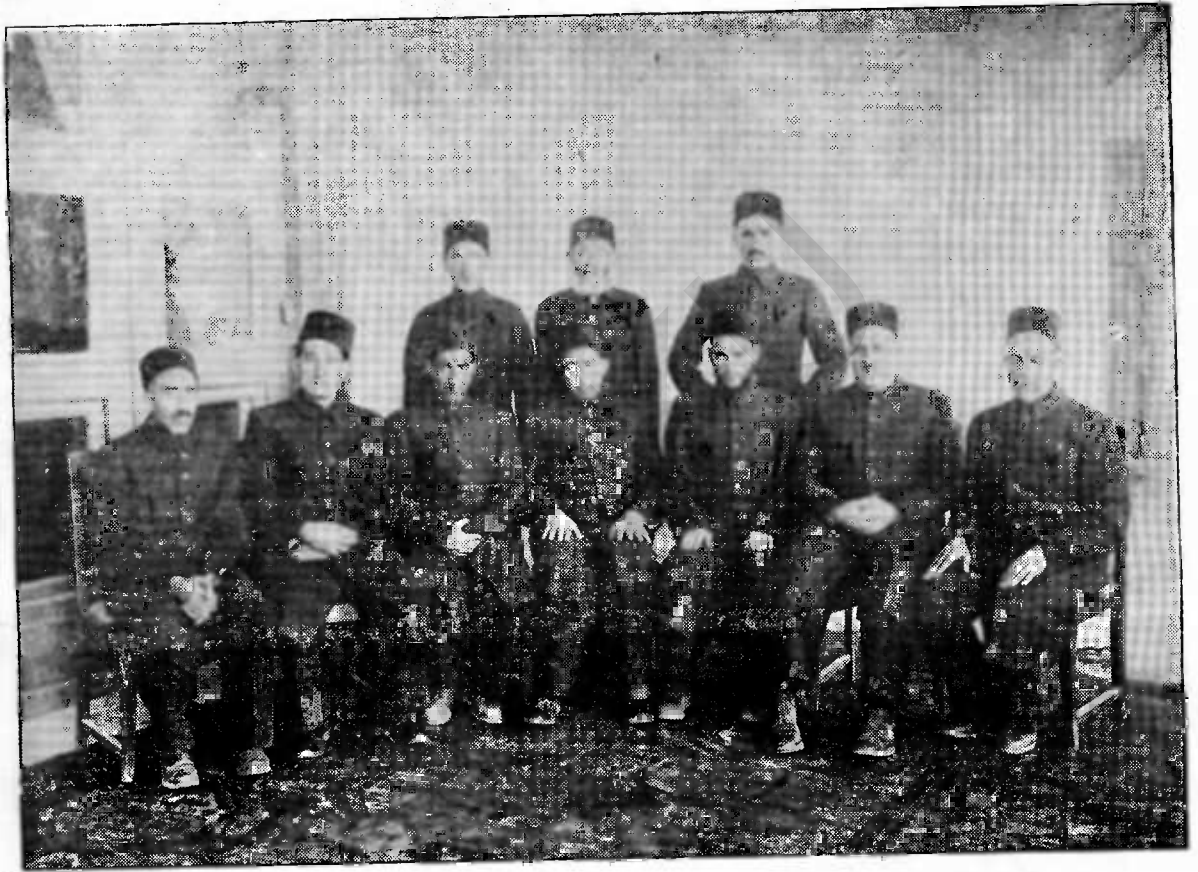
د خان آباد دینار وکیل : ع ، محمد محسن خان
«قندز» : ، ، عبد الحی خان

په ملی شورا کېښي د هرات د ولايت د پينځمې دورې و کيلان



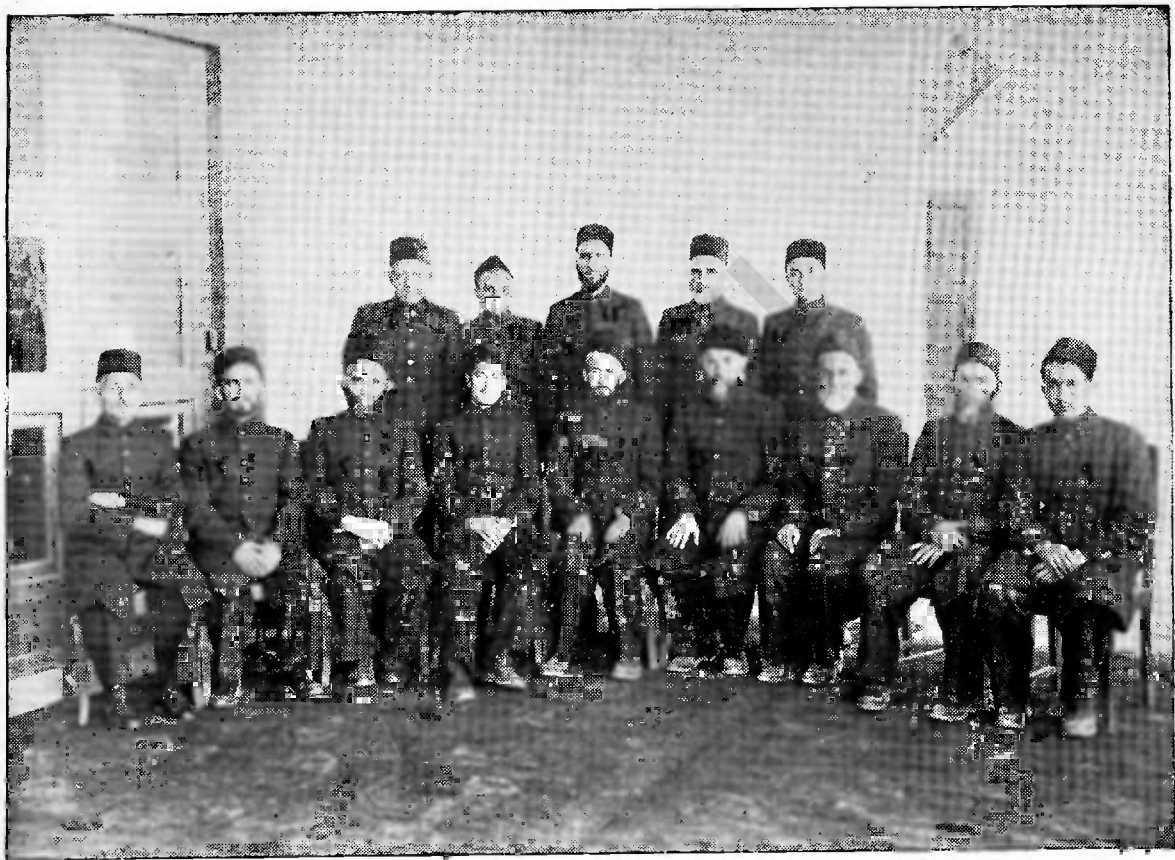
- ۱- کينوی خوا - ۱ - ع محمد عمر خان د هر کر و کيل - ۲ - ع دين محمد خان د غور راتو و کيل -
 ۳- ع عبد الحبيب خان د شين دندو کيل - ۴ - ع ، عبد الظاهر خان د غور بانو و کيل - ۵ - ع ، عبد الواسع خان د کشکک
 و گلران و کيل - ۶ - ع - شاهگل خان داو په و کيل - ۷ - ع ، محمد امين خان د تولکک و کيل - ۸ - ع عبدالمقادر خان
 د بالامرغاب و کيل - ۹ - ع ، عبد القدر وس خان د چچچران و کيل - ۱۰ - ع عيدا احکيم خان د شهرک و کيل

پهملی شورا کښې د هرات د ولایت د پنځمې دورې وکیلان



- په کښې خوا - ۱ - ع ، محمد عمر خان د مهر کر وکیل - ۲ - ع دین محمد خان د غو راتو وکیل -
 ۳ - ع عبدالحییب خان د شین دندو وکیل - ۴ - ع ، عبدالظاهر خان د غوریانو وکیل - ۵ - ع ، عبدالواسع خان د کشکک
 وگلران وکیل - ۶ - ع - شاهگل ، خان داو په وکیل - ۷ - ع ، محمد امین خان د تولک وکیل - ۸ - ع ، عبدالقادر خان
 د بالامرغاب وکیل - ۹ - ع ، عبدالقدوس خان د چغچران وکیل - ۱۰ - ع ، عیدم حکیم خان د شهرک وکیل

په ملی شورا کښې د قطن دولت او د بدخشان د اعلي حکومت د پنځمې دورې وکیلان



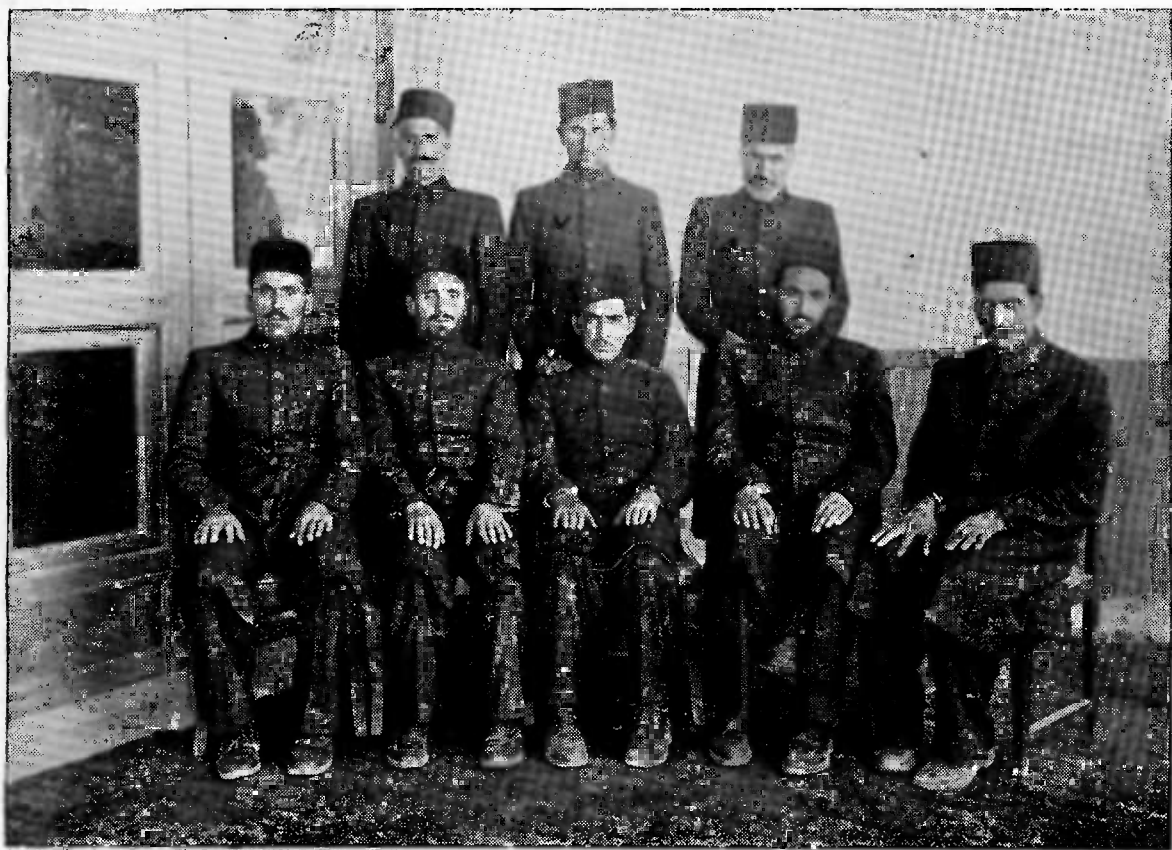
- ۱ - ع ، محمد مجسن خان د خان آباد وکیل - ۲ - ع ، عبدالحی خان د قندز وکیل -
 ۳ - ع ، سید محمد خان د نهرین وکیل - ۴ - ع ، میر محمد حسن خان د اندراب وکیل - ۵ - ع ، عبدالملیخان
 د تالقانو وکیل - ۶ - ع ، نجم الدین خان د رستاق وکیل - ۷ - ع ، لطف الله خان د بدخشان وکیل -
 ۸ - ع ، عبد الجبار خان د چرم وکیل - ۹ - ع ، عبدالبوها بخان د چال واشکمش وکیل - ۱۰ - ع ، محمد نبی خان
 د ینګي قلعه وکیل - ۱۱ - ع ، عبد القیوم خان د دروازو وکیل - ۱۲ - ع ، سید عمر خان د بهلان اودغوری وکیل
 ۱۳ - ع ، قوت خان د کشم وکیل - ۱۴ - ع ، محمد سلیم خان د واخان وکیل

پد ملی شورا کتبی د مشرقی د ولایت د پنجمی دوری و کیلان



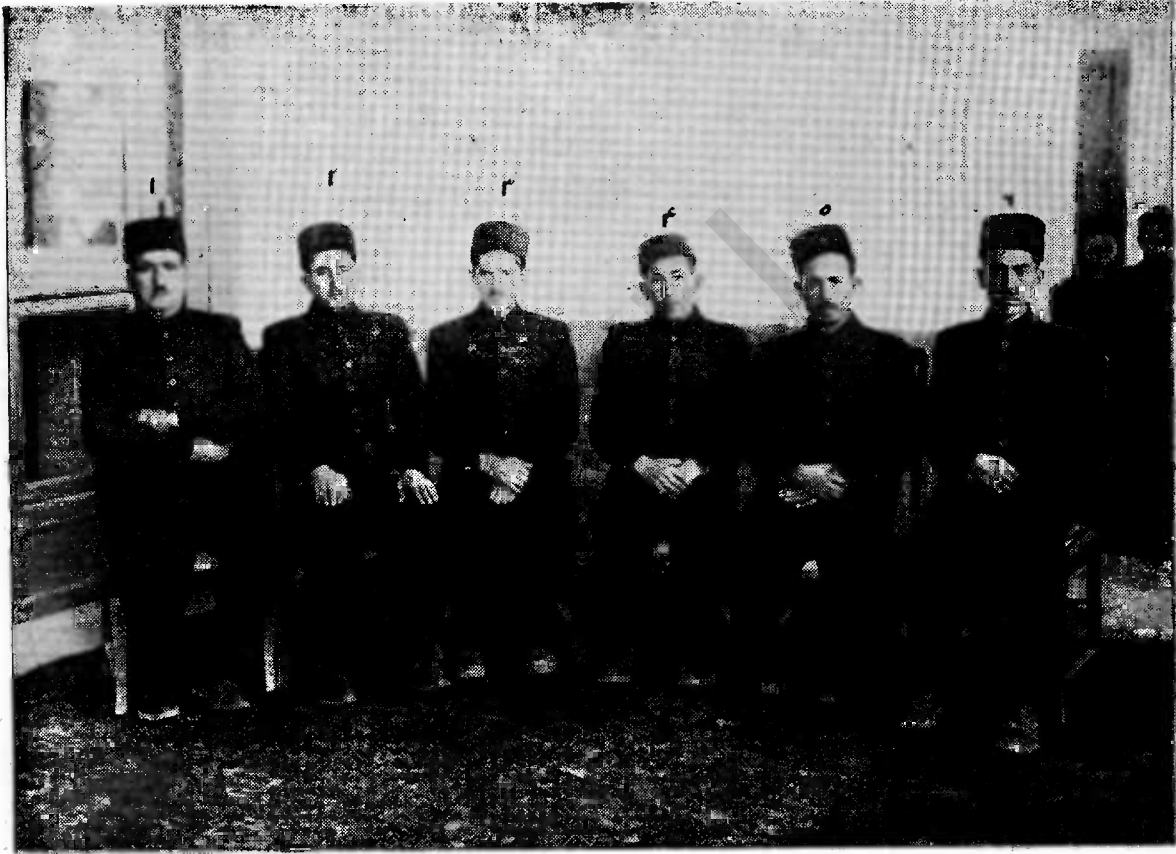
- له کتبی خوا - ۱ - ع ، عبدالرقيب خان دمر کر و کیل - ۲ - ع ، عبد القادر خان د سرخرود و کیل -
 ۳ - ذاد محمد خان دلتمان و کیل - ۴ - ع ، قدرت شاه خان د مهمندری و کیل - ۵ - ع ، فضل روف خان
 د تاسمار و کیل - ۶ - ع ، شیر جانخان د پنجو گیانو و کیل - ۷ - ع ، سید زمان شاه خان درود اتو و کیل -
 ۸ - ع ، محمد گل خان د شنوارو و کیل - ۹ - ع ، ولی محمد خان دنورستان و کیل - ۱۰ - ع ، نصر الله خان د کابلی
 و کیل - ۱۱ - ع ، شاموز خان د خاص کنړ او کوز کنړ و کیل - ۱۲ - ع ، جلات خان د تنګرهار د کوچی و کیل -
 ۱۳ - ع ، محمد صدیق خان د پیچ درې و کیل - ۱۴ - ع ، محمد صفدر خان د برکنړ دره سین و کیل -
 ۱۵ - ع ، دین محمد خان د حصارک و کیل

په ملی شورا کښې دجنوبی ولایت دپنځمې دوری و کیلان



له کښې خوا-۱-ع، حضرت محمد خان د زر ملی و کیل-۲-ع، حضرت غلیغان دخوست دقنې و کیل
 ۳-ع، تخته میر خان دخوست دمر کرو کیل-۴-ع، محمد رشید خان د اړ کون و کیل-۵-ع، مرخ خان دمنگلو و کیل
 ۶-ع، فراز خان دزازیو و کیل-۷-ع، اکبر خان دلدرانو و کیل-۸-ع، مهيدا کير خان دچمکنو و کیل

به هلی شورا کتبی دفره او میمنی داعلی حکومتو دینجھی دوری و کیلان



له کبھی خورا-۱:ع، محمد یسین خان دفره دمیر کر و کیل- ۳- ع، محمد عمر خان دچچانسور و کیل
 ۳- ع، عبدالوهابخان دیکواه خاشرود و کیل - ۴- ع، محمد عمر خان دمیمنی دپنتون کوت و کیل
 ۵- ع، فطر محمد خان داندخوری و کیل- ۶-ع، سیدامان الله خان دقصار و کیل

دملی دوائرو تشکیلات

ع ، سید محمد خان	:	وکیل	دنہرین
» . میر محمد حسن خان	:	»	» اندراب اوخوست و فرنگک
» عبدالعلیخان	:	»	» تالقانو
» میر عبد الوہاب خان	:	»	» چال و اشکمش
» ، سید محمد عمر خان	:	»	» غوری
» ، لطف اللہ خان	:	»	» بدخشان دمر کر
» ، نجم الدین خان	:	»	» رستاق
» ، محمد نبی خان	:	»	» ینگى قلعه
» ، عبدالجبار خان	:	»	» جرم
» ، عبدالقیوم خان	:	»	» درواز
» ، محمد سلیم خان	:	»	» واخان اوز بیک
» ، قوت خان	:	»	» کنم اود درایم

دمشرفی ولایت :

ع ، سید عبدالر قیب خان	:	وکیل	دمر کر (جلال آباد)
» ، عبدالقادر خان	:	»	» سرخورد
» ، داد محمد خان	:	»	» لغمان
» ، ولی محمد خان	:	»	» دنورستان
» ، شیر جانخان	:	»	» خو گیانو
» ، محمد گل خان	:	»	» شنوارو
» ، سید قدرت شاہ خان	:	»	» دمہندری
» ، سید زمان شاہ خان	:	»	» روداتو
» ، نصر اللہ خان	:	»	» کامپی
» ، فضل رؤف خان	:	»	» اسمار
» ، محمد صدیق خان	:	»	» بیچ ددری
» ، شامہوز خان	:	»	» خاص کنڑ او کوز کنڑ
» ، محمد صفدر خان	:	»	» بر کنڑ درہ سین
» ، دین محمد خان	:	»	» حصارک غلجائی
» ، جلال خان	:	»	» ننگسہار د کوچیانو

دجنوبی ولایت :

ع ، نور الدینخان	:	وکیل	دگر دیز دمر کنڑ وکیل
------------------	---	------	----------------------

د کابل کالنی

د زرملي	و کيل :	غ ، حضرت محمد خان
«خوست دمتون و کيل	:	« ، تخته مير خان
«خوست دتني	:	« ، حضرت عليخان
«ارگون	:	« ، محمد رشيد خان
«الحيرانو	:	« ، اکبر خان
«منگنو	:	« ، مرح خان
«يازيو	:	« ، فراز خان
«خمکنيو	:	« ، محمد اکبر خان

دغراه اعلي حکومت :

دغراه دمر گز	و کيل :	غ ، محمد يسين خان
«چچانسور	:	« ، محمد عمر خان
«بکواه اوخاشرود	:	« ، عبدالوهابخان

دميمني اعلي حکومت :

دميمني دمر گز	و کيل :	غ ، محمد عمر خان
«اندخوي	:	« ، محمد نظر خان
«درزاب او گزيوان	:	« ، سيد محمد عثمانخان
«قيصار	:	« ، امان الله خان

د مجلس اعیان ریاست

رئیس هیئت :

رئیس	ع ، ج میر عطاء محمد خان
لمری معاون	ع ، ص محمد اکبر خان
دوهم معاون	« ، « محمد عزیز خان
د تیز د محکمې	
رئیس	« ، « عبدالغفار خان
د مجلس منشی	« ، « مرزا محمود خان

د مجلس اعضاء :

عضو	ع ، حاجی خیر محمد خان
»	ع ، عطاء محمد خان
»	ع ، عبدالجکیم خان
»	ع ، مراد الله خان
»	ع ، شرف الدین خان
»	ع ، جان محمد خان
»	ع ، ایشان امان الدین خان
»	ع ، حاجی مرزا عبدالرحیم خان
»	ع ، خان آقا خان
»	ع ، آخندزاده محمد رسول خان
»	ع ، عبدالغفور خان
»	ع ، حاجی عبدالجکیم خان
»	ع ، عبداللطیف خان
»	ع ، امین الله خان
»	ع ، عبدالستار خان
»	ع ، سید احمد شاه خان
»	ع ، علی احمد خان
»	ع ، محمد حسن خان
»	ع ، مرزا خداداد خان
»	ع ، نظر محمد خان



ع ، ج میر عطاء محمد خان داعیانو د مجلس رئیس
S. Ex Mir Ata Mohammad Khan
président du Sénat.

د کابل کالنی

عضو	ع ، ملا محمد پذیر خان
»	» ، نور الدینخان
»	» ، حاجی محمد شریف خان
»	» ، غلام رسول خان
»	» ، محمد اکبر خان
»	» ، سید احمد خان
»	» ، بشیر احمد خان
»	» ، محمد یعقوبخان
»	» ، محمد حسین خان
»	» ، خواجه خانگل خان
»	» ، محمد اسحاق خان
»	» ، حاجی شاه بیگ خان
»	» ، نیاک محمد خان
»	» ، عبد الحکیم خان
»	» ، عبد الجبار خان

د بلدیو رئیسان

د کابل د بلدیو رئیس	ع ، س ، عزیز الله خان
د قندهار	» ، » ، محمد اکبر خان
د هرات	» ، » ، عبد الوالی خان
د مزار شریف	» ، » ، س ، عبد الکریم خان
د قطن	» ، » ، عبد الستار خان
د مشرفی	» ، » ، عبد العلیخان
د جنوبی	» ، » ، نیاز محمد خان
د مینې	» ، » ، عبد الرحمن خان

د فورو شعبو مهمې مقرری



ع، ص عبدالرزاق خان د شاهانه ذات
د حضور مصاحب



ع، ص محمد حکیم خان د شاهانه ذات
د حضور مصاحب



ع، ص قطب الدین خان د جنو بی
د ولایت مستوفی



ع، ص محمد عزیز خان داعیانو
د ریاست دوهم معاون

د نورو شعبو مهمې مقرري



ع، محمدنعيم خان د صنايعو عمومي مدير
د فرمايشاتو د تسهيل او كنترول د مقرري
اداري د آمر په حيث



ع، ص عبداللطيف خان
د هرات د بلديې رئيس



ع، محمدعثمان د مالي او د عايداتو
د رياست د تشخيصي لوي مدير

د حضور دوایر

د دربار و وزارت



ع، ج والا حضرت سردار احمد شاه خان
د دربار وزیر
S. A. Ahmad Chah Khan ministre
de la Cour

وزیر ع، ج والا حضرت سردار

احمد شاه خان

لمری معین ع، ص محمد حیدر خان

دوهم « » : « عبدالوہاب خان

د تشریفاتو

عمومی مدیر : « عبدالرشید خان

د تشریفاتو معلون : ص، محمد اکرم خان

« » « » : « عبدالله خان

د تنظیماتو مدیر : « عبدالرحیم خان

د درواخانې مدیر : « میر عبدالغنی خان

د نقلیې « » : « میر اکبر خان

فراشی « » : « امین الله خان

د اوراقو او د

تحریراتو مدیر : « محمد عظیم خان

د کنترول مدیر : « میر امام الدین خان

د کارخانې ناظر : « نظر محمد خان

د مخصوص قلم مامور : « میر علی احمد خان

د شاهانه حضور مصاحبین

ع، ص سردار محمد اکبر خان

ع، ص حاجی محمد نواب خان

ع، ص سردار محمد حکیم خان

ع، ص سلطان احمد خان

ع، ص عبدالرزاق خان

شاهی دارالمحریر

سرمنشی	:
دسرمنشی مشاور	:	ع ، ص سراج الدین خان
دمخصوص قلم د خانگی مدیر	:	» ، نور محمد خان
دلپری- خانگی مدیر	:	» ، حافظ نور محمد خان
ددوهمی خانگی مدیر	:	» ، عبدالقدوس خان
داورافو مدیر	:	» ، غلام قادر خان
دملو کانه دپښتو کورس معلم	:	» ، موای صالح محمد خان
دانگلېسی ترجمان	:	ص ، محمد سرور خان
دهمایونی حضور د خصوصی دائرې رئیس:	:	ع ، ص میر عبدالعزیز خان

د شاهانه حضور حریبی سر یلوری

سریا ور	:	ع ، ش عبدالغفور خان اول فرقه مشر
حریبی یاور	:	ح محمد حسین خان اول غند مشر
حریبی یاور	:	ش ، گلبدین خان کندک مشر
حریبی یاور	:	ش ، درمحمد خان کندک مشر

د افغانستان بانک

۱ - د عالی شورا هیئت :

- رئیس : ع ، ج والا حضرت سردار محمد نعیم خان د صدارت عظمی معاون
د رئیس کفیل : « ، « ، « . علی محمد خان د خارجی چارو وزیر
عضو : « ، « ، « محمد نوروز خان د داخلی وزیر
» : « ، « ، « غلام بجبی خان د صیجی وزیر
» : « ، « ، « س غلام غوث خان د ملی اقتصاد معین
» : « ، « ، « غلام مجتبی خان د عمومی تفتیش رئیس
» : ع ، س غلام حیدر خان د بانک ملی د ریاست معاون او کفیل
» : ع ، نجیب الله خان د وزارت خارجی سیاسی عمومی مدیر
۲ - د ذخیرې پشموانې ، او د بانکونو د نشریاتو د مراقبت هیئت .

- رئیس : ع ، ج مرزا محمد خان د مالی وزیر
عضو : ع ، س مولوی عبدالرب خان د وزارت عدلیې د تمیز رئیس
» : ع ، س غلام مجتبی خان د مجاسباتو د عمومی تفتیش رئیس
» : ع ، س محمد عمر خان د بانک د رئیس کفیل
» : ع ، س نظر محمد خان د ټولو خز انور رئیس
» : ع ، عبدالحمید خان د ملی شور او کیل
» : ع ، میر محمد علیخان د ملی شورا وکیل

۳ - د نظار هیئت :

- د مجلس رئیس : ع ، س محمد حسین خان د ریاست د وزارت معین
عضو : ع ، س غلام مجتبی خان د مجاسباتو عمومی تفتیش رئیس
» : ع ، محمد انور خان د وزارت مالیې د اجرائیې عمومی مدیر
» : ع ، عبدالغفور خان د وزارت مالیې د کنترول عمومی مدیر
» : ع ، محمد عثمان خان د صدارت عظمی د ضبط اجواتو مدیر
» : ع ، عبدالحی خان د بانک ملی د کابل نمایندگی معاون
» : ع ، محمد عثمان خان د عایداتو د مالیې د تشخیصه خانگی عمومی مدیر

۴ : د بانك شامل هیئت :

- رئیس : ع ، ج ، ۱ ، ع ، عبدالمجید خان د اقتصاد ملی وزیر
- عضو : ع ، ج ، رحیم الله خان د معادن »
- » : ع ، ص ، محمد عمر خان د بانك د رئیس کسبیل
- » : ع ، ص ، محمد علیخان د ریاست لمزی معاون
- » : ع ، ص ، نظر محمد خان د ټولو خزانو خزانهدار
- » : ع ، حبیب الله خان د اجرائیې عمومی مدیر
- » : ص ، صلاح الدین خان د داخلی خزانی د اجرائیې مدیر
- » : » ، عبدالله خان د اعتباراتو مدیر
- » : » ، محمد حیدر خان د مامورینو مدیر
- » : » ، سید اسحق خان د تحریراتو مدیر
- » : » ، سید احمد علی شاه خان د کنترول مدیر
- » : » ، صالح محمد خان د محاسبیې مدیر

۵ : د افغانستان بانك داخلی نمایندگان :

- د قندهار د نمایندگی مدیر : ص ، خواجه ذکرا الله خان
- د هرات د نمایندگی مامور : ص ، سعد الدین خان

۶ : د افغانستان بانك خارجی نماینده :

- د بانك نماینده په نیویارک کېږي : ع ، محمد شعیب خان



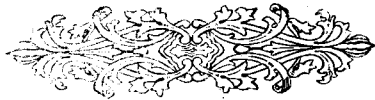
د داخلي روزنامو، مجلو او جرائدو مدیران

الف - مرکزي :

مدیر ښاغلی محمد قدیر خان (تره کي)	اصلاح - روزنامه
مدیر او د امتیاز خاوند ښاغلی محمد عثمان خان (صدقي)	انيس روزنامه
مدیر او موسس ښاغلی احمد علي خان (کهزاد)	آريانا - مياشتنۍ مجله
مدیر ښاغلی گل پاچا خان (الفت) د پښتو	کابل مياشتنۍ مجله
ټولني د صحافت له خانگي نشر يښي	
مدیر ښاغلی غلام دستگیر خان (اوريا) د اقتصاد	اقتصاد مياشتنۍ مجله
ملی دوزارت د انطباق عامو له عمومي مدیریت څخه	
نشر يښي .	
له ریاست ارکان خبریه څخه نشر يښي .	اردو - مياشتنۍ مجله
د حفظ الصحی د عمومي مدیریت د نشریاتو له	روغتيا - مياشتنۍ مجله
خانگي نشر يښي .	
د راډيو د نشریاتو له خانگي نشر يښي .	پښتون زغ - مياشتنۍ مجله

ب - ولايات :

مدیر ښاغلی محمد يوسف خان (ایازی)	طلوع افغان - د فندهار روزنامه
مدیر ښاغلی محمد هاشم خان (پردیس)	اتفاق اسلام - د هرات روزنامه
مدیر ښاغلی عبدالصمد خان (جاهد)	بیدار - د مزار شریف هفته واره جریده
مدیر ښاغلی عبداللطیم خان (عاطفی)	اتحاد - د قطنن هفته واره جریده
د مدیر کښل ښاغلی عزیز الرحمن خان (سینی)	مشرقی اتحاد - د مشرقی هفته واره جریده
مدیر ښاغلی محمد ارسلان خان (سلیمی)	وردانگه - د جنوبی هفته واره جریده
مدیر ښاغلی مبر غلام احمد خان (صالحی)	ستوری - د میمنې هفته واره جریده



اجراآت دواير مملکتی

امور وزارت حربیہ

وزارت حربیہ اولین وزارت و عبارت از وزارت (دفاع ملی) میباشد نظر بہ اہمیتی کہ دارد از طرف ع . ج . ا . انشان والا حضرت سردار شاہ محمود خان غازی سپہ سالار اردوی شاہی افغانستان ادارہ میشود .

والا حضرت وزیر حربیہ (وزیر دفاع ملی) از اشخاص بر گزیدہ مملکت هستند کہ بوطن عزیز خویش خدمات برجستہ و شایستہ نموده اند در امور دفاع ملی مستند بہ آمال و نیات سیاسیہ و ایجابات مقتضیہ یک اوردوی جوان و زنده احضار و در این راه صرف مساعی مینمایند .
وزارت حربیہ مادر طی مراحل ترقی و تکامل بہ بسا اجراآت مهمہ موفق گردیدہ اند کہ ما مستند بہ ایجابات نصب العین این سالنامہ اجراآت سال ۱۳۲۳ وزارت جلیلہ حربیہ را آتیاافادہ میکنیم .

آ - امور تشکیلاتی .

- تشکیل ہیئتہای مباحثہ .
- تشکیل ہیئتہای معاینہ .
- تشکیل ضابطان دیو .
- تشکیل مدیریت سجل و سوانح .
- توسیع ماموریت پستو بہ مدیریت .
- تشکیل مدیریت تقاعد و ایتام .
- توسیع ماموریتہای مدیریت عمومیہ کنترول .
- توسعہ و تفریق تجویزخانہ عمومی وزارت حربیہ بشعبات انبار و دیو .
- تشکیل کورس بیطاری .
- تشکیل بانک شعبہ موقتی تصفیہ حسابات .

ب - امور تعلیم و تربیہ .

فارغ التحصیلان .

- مداومین دورہ (۳) کورس عالی .

- طلاب مکتب حریبه .
- طلاب دوره (۲) مکتب صحیه و بیطار یه
- طلاب دوره (۲) مکتب هوائی
- دوره سوم مکتب میخانیک
- دوره (۲) کورس مامورین حساب
- دوره (۳) کورس موزیقه
- دوره (۱) موزیک مشکی

ج - امور نشریات و آثار عسکری

آثار ضمیمه شده با وجود قلت کاعذوا مور ضباعتی.

- تعلیمنامه سواری .
- اثر رهنمای تعبیه .
- اثر مساعی بالای صندوق ریگ .
- مسایل مجاربه وی دلگی (۲۰) مسله
- اثرات تدوین شده تحت طبع
- تعلیمنامه پیاده (قسم کتدک)
- تعلیمنامه انداخت صنوف مختلفه .
- قسم (۵) تعلیمنامه سواری .
- تعلیمنامه مختاربه .
- تعلیمنامه انداخت بمقابل هدف هائی هوائی
- اثر تفتیش و پروگرام آن .
- تعلیمنامه تطهیر اسلحه .
- سوق و مجاربه توپچی .
- معلومات عمومی موثرهای هوائی

د - امور معاملات ذاتیه

- عملی شدن پروژة (لایحه ترفیع . تقاعد . استعفی . ایتمام)
- ترتیب دفاتر متقاعدین و دفاتر ایتمام .
- ترفیع صاحبمنصبان .

ه - امور نقلیات

- پیش بینی توریید و مسایط میخانیک نقلیه به حسب پروگرام .

و - امور صحیه .

- بر حسب پروژة تورید سامان موسسه دندانسازی و بکار افتیدن آن
- واکیوناسیون و اکسینهای موسمی در تمام قطعات اردو
- تنظیم لابراتوار شفاخانه عسکری
- موسسه فارماکولوژی
- فرمائش یک مقدار ادویه کار آمد :

ز - امور لوازم .

- عملی شدن لایحه سفر خرج و کرایه در اردو
- عملی شدن لایحه تصفیه قید در اردو
- عملی شدن لایحه اصول مزایده و مناقصه و احاله در اردو

ح - امور اسلحه و جیخانه و آلات و ادوات فنیه

- اجرای معاینه های فنی اسلحه خانه ها و جیخانه ها
- امور تعمیر و ترمیم اسلحه
- ترتیبات جیخانه ها

ط - امور تعمیرات .

- اجرای تمام ترمیمات موسسات عسکری مرکزی و ولایات
- پیشرفت جریان امور قشله جدید التاسیس نارین (قطنین)
- پیشرفت جریان امور قشله جدید التاسیس خوست
- اتمام کار عمارت قرارگاه قوماندانی عسکری قندهار
- سفر هیئت عسکری به تحت ریاست ع ش محمد عمر خان فرقه مشر رئیس ارکان حربیه عمومیه
- درهند حسب دعوت حکومت هند برطانیا و امریکا که تفصیل آن جداگانه توضیح شده

ترقیعات

فرقه مشران ثانی که به فرقه مشری اول ترفیع کرده اند .

ع - ۱	ش	محمد قاسم خان
ع - ۲	ش	عبد الغفور خان
ع - ۳	ش	فیض محمد بخان
ع - ۴	ش	الله داد خان
ع - ۵	ش	غلام رسول خان

د حرب په لور و زارت کښې مهمې مقرري



ع، ش محمد صفر خان غنډه مشر چه
دوهم فرقه مشر اود قطن و بدخشان
عسکری قوماندان شويدي

ع، ش غلام رسول خان
دوهم فرقه مشر چه لمړی
فرقه مشر شويدي



ع، ش گل محمد خان غنډه مشر
چه دوهم فرقه مشر شويدي

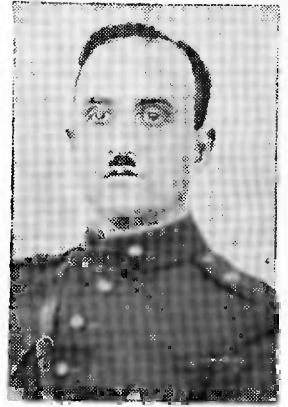


ع، ش غلام سيد خان غنډه مشر او
دوالا حضرت وزير حربه حربي
سرياور چه دوهم فرقه مشر شويدي

د حړب په لور وزارت کتبي مهمې مقرري



ع، ش فيض محمد خان دوهم
فرقه مشر او د جنوبي دولت
د دوهمې فرقي قوماندان چه
لمړی فرقه مشر شويدي



ع، ش محمد فاسم خان
فرقه مشر او د جنوبي
دولت تنظيمه رئيس



ع، ش الله داد خان دوهم فرقه مشر
او دمزار شريف عسکري قوماندان
چه لمړی فرقه مشر شويدي



ع، ش عبدالفقور خان دوهم فرقه
مشر او د شاهانه حضور حربي
سرياور چه لمړی فرقه مشر شويدي

د حزب په لور وزارت کښې مهمې مقرري



ع، ش میر احمد خان دمشرفی
دولایت د عسکری قواو غښتمشر
چه دوهم فرقه مشر شویدی



ع، ش محمد هاشم خان غښتمشر
چه دوهم فرقه مشر شویدی

دغه غښتمشران چه له دوهمې غښتمشرۍ څخه ئې امری غښتمشرۍ ته ترفیع کړېده



ح عبدالغالی خان امیری غښتمشر
او د حزب د وزارت د مامورینو مدیر



ح محمد حمین خان امیری غښتمشر
او د شاهانه حضور جری یاور

هغه غنډمشران چهله دوهمي غنډمشری رښخه ئې امری غنډمشری رته تر فېع کړې ده



ح عبدالغفور خان امری
غنډمشر



ح غلام سعيدي خان دهرات دفرقي
امرې غنډمشر



ح محمد اصغر شاه خان امری غنډمشر



ح شیرباز خان امرې غنډمشر

هغه غنډ مشران چهل دوه مې غنډ مشري څخه ئې امرې غنډ مشري ته تر فېع کړې ده



ح محمد اسحق خان لمړی
غنډ مشر



ح محمد ايوب خان لمړی
غنډ مشر



ح سيد اسماعيل خان لمړی
غنډ مشر



ح سيد احمد خان لمړی غنډ مشر
اودار دود عمومي مېشتيت د سپر لړۍ
متخصص

هغه غنډمشران چهله دوهمي غنډمشری څخه لومړی غنډمشری ته تر فیغ کړېده



ح حیات خان لومړی غنډمشر



ح غلام حیدر خان لومړی غنډمشر



ح ، میاجانخان دقندهار
دفرقی غنډمشر



ح ، محمد جعفر خان دقندهار
دتویچی غنډ ، غنډمشر

غند مشران اول کہ بہ فرقہ مشری ثانی ترفیع کردہ اند .

محمد علیخان	ح	- ۱
محمد صفرخان	ح	- ۲
غلام سعید خان	ح	- ۳
گل محمد خان	ح	- ۴
عبد الرزاق خان	ح	- ۵
میر احمد خان	ح	- ۶
محمد ہاشم خان	ح	- ۷

غند مشران ثانی کہ بہ غند مشری اول ترفیع کردہ اند

محمد ابراہیم خان	ح	- ۱
سید احمد خان	ح	- ۲
سید محمد اکبر خان	ح	- ۳
محمد ایاز خان	ح	- ۴
سید محمد حسین خان	ح	- ۵
اصغر شاہ خان	ح	- ۶
عبد الغالی خان	ح	- ۷
محمد حسین خان	ح	- ۸
سراج الدین خان	ح	- ۹
شیر محمد خان	ح	- ۱۰
محمد علیخان	ح	- ۱۱
محمد جعفر خان	ح	- ۱۲
محمد ایوب خان	ح	- ۱۳
سید اسمعیل خان	ح	- ۱۴
محمد ہاشم خان	ح	- ۱۵
محمد علیخان	ح	- ۱۶
محمد یعقوب خان	ح	- ۱۷
محمد حسین خان	ح	- ۱۸
شیر باز خان	ح	- ۱۹
غلام سعید خان	ح	- ۲۰

غلام حیدر خان	ح	- ۲۱
محمد حیات خان	ح	- ۲۲
محمد اسحق خان	ح	- ۲۳
عبدالغفور خان	ح	- ۲۴

کمند کمشران که به غنډ مشری ثانی ترفیع کرده اند

میر عبد السلام خان	ش	- ۱
عبدالواحد خان	ش	- ۲
پیر محمد خان	ش	- ۳
محمد اپاز خان	ش	- ۴
میر غلام احمد خان	ش	- ۵
محمد قاسم خان	ش	- ۶
محمد غنی خان	ش	- ۷
میر آقا خان	ش	- ۸
میاجانخان	ش	- ۹
میر ولی خان	ش	- ۱۰
عبدالعظیم خان	ش	- ۱۱
محمد حسین خان	ش	- ۱۲
جلاد خان	ش	- ۱۳
فراموز خان	ش	- ۱۴
عبدالستار خان	ش	- ۱۵
عبدالظاهر خان	ش	- ۱۶
باز محمد خان	ش	- ۱۷
عبدالعزیز خان	ش	- ۱۸
محمد یعقوب خان	ش	- ۱۹
محمد انور خان	ش	- ۲۰
میرام جانخان	ش	- ۲۱
عبدالرؤف خان	ش	- ۲۲
جمعه خان	ش	- ۲۳
محمد عمر خان	ش	- ۲۴

هغه ڪنڊا ڪميران چهدوهمي غنڊمشري تهئي تر فيع ڪر ٻده



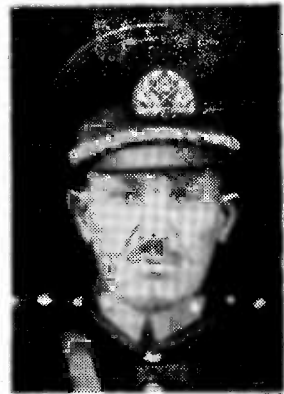
ح، عبدالرؤف خان دوهم غنڊمشر



ح، عبدالباقي خان دوهم غنڊمشر



ح، محمد گل خان دوهم غنڊمشر



ح، مير عبدالسلام خان دوهم غنڊمشر

هغه ڪمندا ڪميران چنه دوهمي غنڊا شري تهئي ترفيع ڪريده



ح، عبدالباقي خان دوهم غنڊا مشر



ح، محمد امين خان دوهم غنڊا مشر



ح، شاه محمد خان دوهم غنڊا مشر



ح، محمد اسين خان دوهم غنڊا مشر

هغه کڼه کمشران چه دوهمې غڼې مشرۍ ته ئې تر فيع کړې ده



ح، سراج الدين خان دوهم غڼې مشر



ح، محمد هاشم خان دوهم غڼې مشر



ح، محمد امير خان دوهم غڼې مشر



ح، محمد حسين خان دوهم غڼې مشر

هغه ڪنڊا ڪوشران ڇهه دوهمي غنڊ مشري ته ئي تر فيع ڪر پڊه



ح، محمد اياز خان دوهم غنڊ مشر



ح ، جلات خان دوهم غنڊ مشر



ح، عبدالعظيم خان دوهم غنڊ مشر



ح، باز محمد خان دوهم غنڊ مشر

هغه کاندېدگان چې دوهيمې غنډمشرۍ ته يې ترفيع کړې ده



ح، حبيب الله خان دارود عمومي
مشتت د لوازمو متخصص



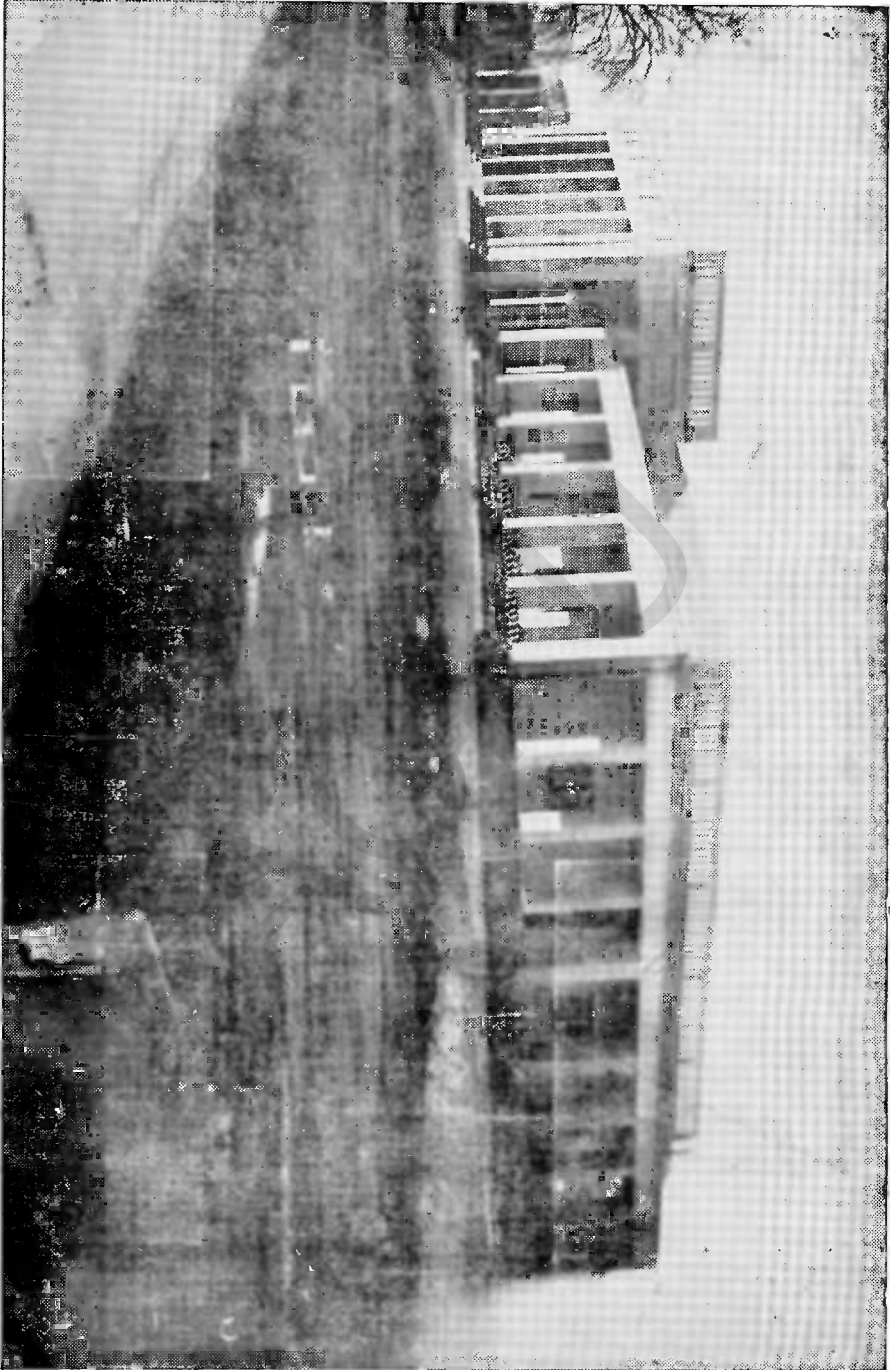
ح، نيك محمد خان دوهم
غنډمشر



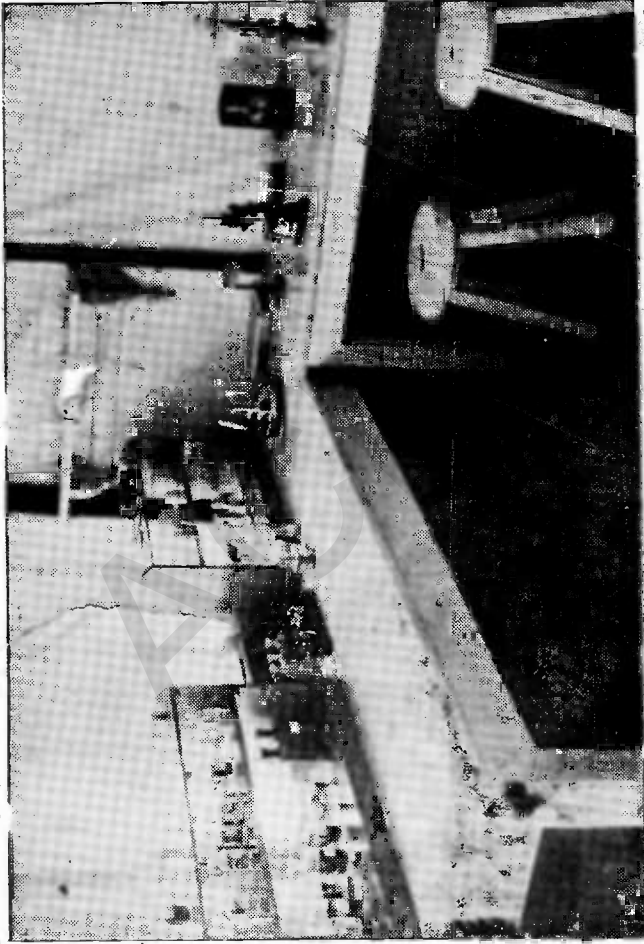
ح، غلام حيدر خان غنډمشر دهرات
د فريقي د سوري ٦٦ لمر غنډ
دوا کتر معاون



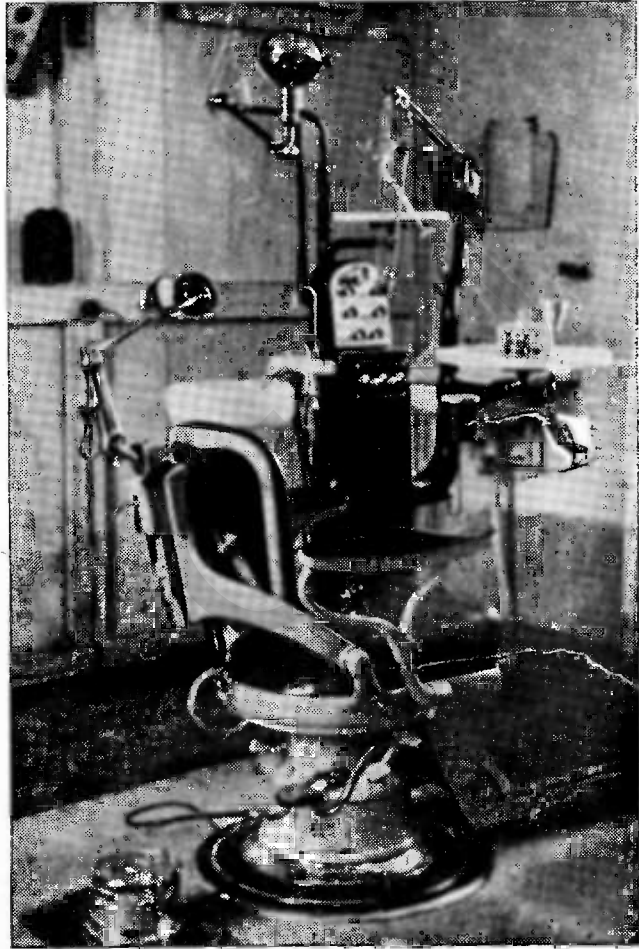
ح، فراموز خان دهرات دپياده
فريقي غنډمشر



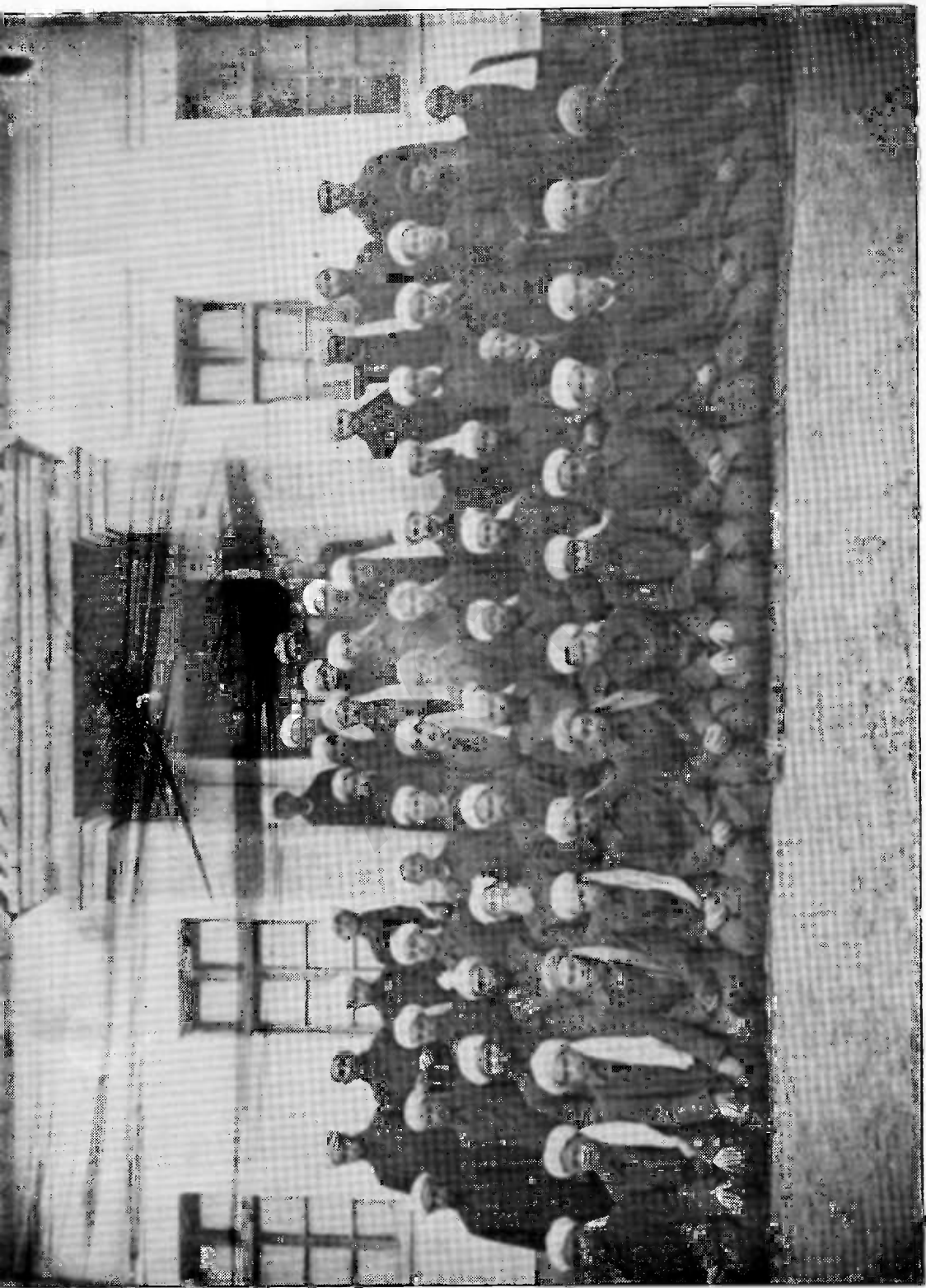
د قندهار د فرق د عسکری قوماندانۍ د قرار گاه نوي ودانۍ



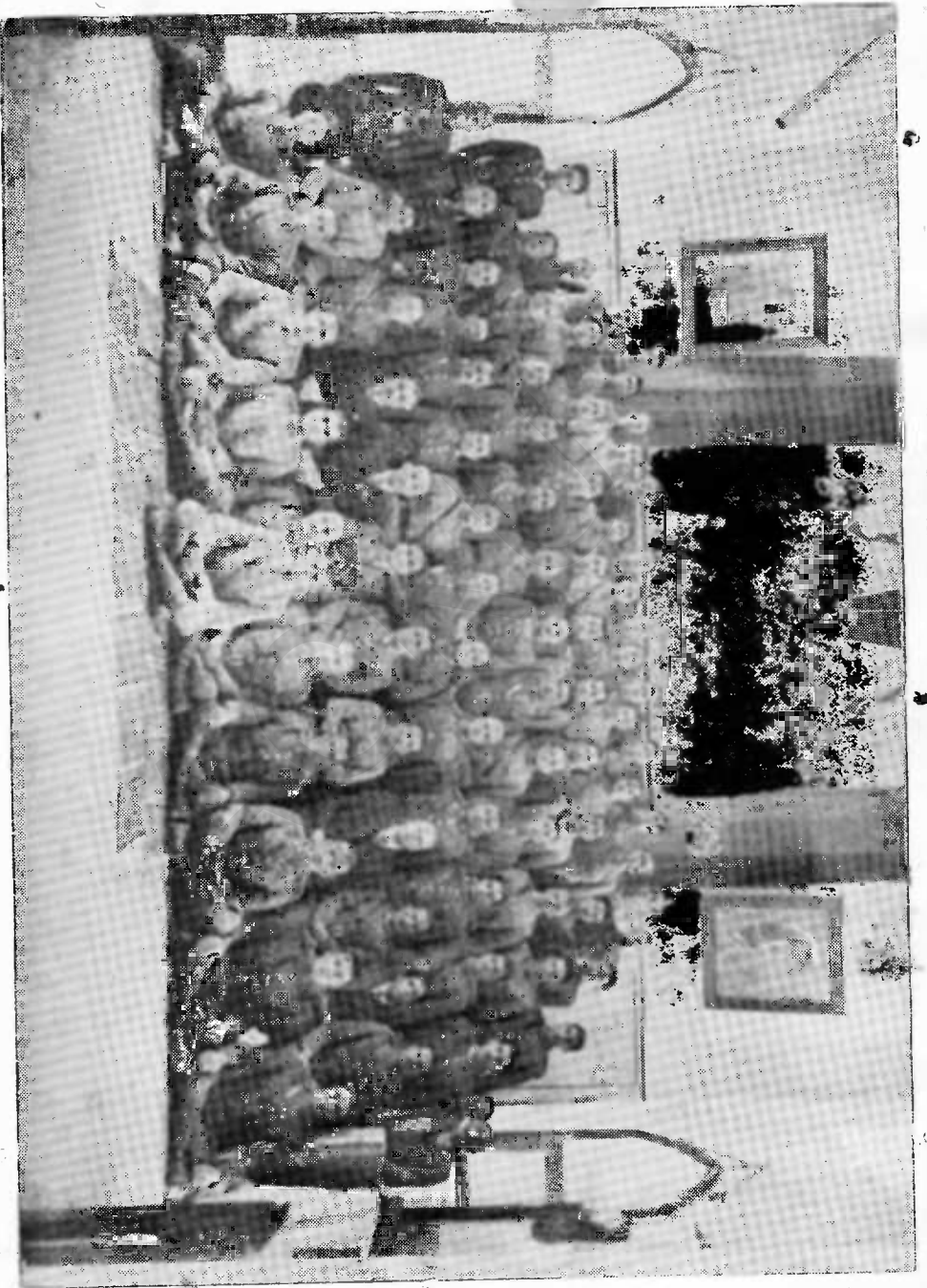
دمر کئی دھسکری شفاخانہی دلا بر اتوارہ یوہ برخہ



د مرکز د عسکری شفاخانه د غاښونو جوړولو د موسسې یوه برخه



دومر ارشريف داسديه مدرسه، خه معلمين اوسمعلمين چه ۱۹۵۵، كال كيني ورته ليته جوړه شويدنه



دعای کورس د دریمی دوری فارغ التحصیل صاحبمندان

میر عبدالعزیز خان	ش	- ۲۵
محمد گل خان	ش	- ۲۶
دا کتر غلام حیدر خان	ش	- ۲۷
محمد علی خان	ش	- ۲۸
میر علم خان	ش	- ۲۹
عبدالاکریم خان	ش	- ۳۰
عبدالغفار خان	ش	- ۳۱
حبیب اللہ خان	ش	- ۳۲
محمد امین خان	ش	- ۳۳
شاہ محمد خان	ش	- ۳۴
عبدالباقی خان	ش	- ۳۵
محمد ہاشم خان	ش	- ۳۶
عبدالباقی خان	ش	- ۳۷
محمد امین خان	ش	- ۳۸
نیک محمد خان	ش	- ۳۹
احمد علی خان	ش	- ۴۰
عبدالرؤف خان	ش	- ۴۱
سراج الدین خان	ش	- ۴۲

فاز غ التحصیلان مکتب صحیہ جریہ

ہفتاد و یک نفر طلا بیکہ بہ دورہ دوم از مکتب صحیہ شہاد تمامہ اخذ نمودہ و بجیت ضابطہ بہ قطعات تقسیم گردیدہ اند ، درجہ تعلیمی طلاب مذکور قرار آتی است :

۲۰ نفر

۱ : بسیار خوب

» ۲۱

۲ : خوب

» ۳۰

۳ : اوسط

امور وزارت خارجه

سیاست خارجی حکومت متبوعه مادرین سال نیز باوجود جنگ جهان به تعقیب خوا هشات دوستی و حفظ بیطرفی افغانستان ودوام وتشدید دوستی بامالک همسایه وسائر دول متجا به ادامه داشته است .

اجرا آت مهمه که ازطرف شعبات وزارت جلیله خارجه در مرور سال ۱۳۲۳ بعمل آمده اینک قرار آتی درج میگردد :

الف شعبه دوم مدیریت عمومی سیاسی :

در جریان سال جاری برای افتتاح دوره هفتمین کانسفرانس مبارزه باحشرات مضره زراعتی وامراض نباتات هیئتی مرکب از متخصصین فلاحتی وزراعتی شوروی از ماسکو بکابل وارد وتحت ریاست آقای مرادف سرکاتب سفارت کبرای شوروی با هیئت متخصصین فلاحتی وزراعتی افغانی تحت ریاست ص ، فضل احمد خان مدیر شعبه دوم سیاسی وزارت امور خارجه بتاريخ ۲۶ میزان ۱۳۲۳ در باغ بابر شاه گرد آمده برای چاره سنجی وامحای حشرات مضره وملخ باب مذاکرات رابا توافق نظر دوستانه وهمکاری هاتدا پیرسود مندی را اتخاذ فرموده کانسفرانس را خاتمه دادند ، که اینک است اسمای هیئت های طرفین ذیلاً درج می شود .

هیئت افغانی :

- ۱ - ص ، فضل احمد خان مدیر شعبه دوم سیاسی وزارت خارجه به حیث رئیس کمیسیون
- ۲ - « ، محمد کریم خان مدیر مدافعه امراض زراعتی عضو کمیسیون
- ۳ - « ، محمد زمان خان مدیر توسعه اصلاح زراعتی » »
- ۴ - « ، غلام صدیق خان مدیر فارم فندوز » »
- ۵ - « ، مسجدی خان مدیر دفع ملخ » »
- ۶ - « ، سید محسن خان سرکاتب دفع آفات منشی مجلس
- ۷ - « ، محمد صدیق خان طرزی ترجمان

سامعین کانسفرانس :

- ۱ - ص ، داد محمد خان مدیر تربیه حیوانات
- ۲ - « ، میرکشا خان سر بیطار
- ۳ - « ، مهر علی خان مامور دفع ملخ
- ۴ - « ، حیات الله خان » »

هيئت شوروی :

- ۱- آقای مورادوف گگ-۱ سرکتاب دوم سفارت کبرای شوروی به حیث رئیس کمیسیون
- ۲- «مارکین-۱ گگ متخصص عمومی شعبه کاراتین داخلی و خارجی کمیساریت زراعتی اتحاد شوروی عضو کمیسیون
- ۳- آقای چواخین-۱ متخصص عمومی ریاست عمومی استحصال و اراضی آسیای وسطی کمیساریت ملی زراعتی اتحاد شوروی عضو کمیسیون
- ۴- آقای اینکیف-۱-۱ ف مدیر شعبه حمایت نباتات کمیساریت زراعتی عضو کمیسیون
- ۵- «کوستلوف-۱-۱ متخصص زراعتی عضو کمیسیون
- ۶- «اورلوف-۱-۱ تشه سفارت کبرای شوروی عضو کمیسیون

ب شعبه ۳ مدیریت عمومی سیاسی :

برای حل و فصل قضایای سرحدی خوست ، کرم بر حسب معمول تشکیل و انعقاد يك جرگه مشترک سرحدی بین اولیای امور دولتن بتاريخ (۱۰) میزان ۱۳۲۳ موافقه حاصل گردیده بود چنانچه بنا سی آن از طرف وزارت امور خارجه دولت پادشاهی هیئتی تحت ریاست صدا قتماب عبدالقیوم خان مدیر شعبه ۳ سیاسی اعزام و قضایای مربوطه بجرگه در مدت چهل روز جریان جرگه مطابق نیات حسنّه دولتن بصورت رضایت بخشی تصفیه گردید .

ج شعبه ۴ مدیریت عمومی سیاسی :

۱- حکومت بهیئت اتارونی حکومت شاهی افغانستان را برای شمولیت در کنفرانس بین المللی هواپیمائی کشوری که در تاریخ اول نوامبر ۱۹۴۴- در شیکاگو منعقد میگردد دعوت نمود، حکومت شاهی افغانستان نیز دعوت حکومت اتارونی را با امتنان پذیرفته و عالیقدر جلالتماب عبدالحسن خان « عزیز » وزیر مختار دولت پادشاهی مقیم واشنگتون را به نمایندگی خویش در کنفرانس بین المللی هواپیمائی کشوری معرفی و تعیین نمود، چنانچه جناب وزیر مختار در کنفرانس مذکور شمولیت و رزیدند .

۲- بتاريخ ۲۲ جولائی ۱۹۴۳ مطابق ۲۹ سرطان ۱۳۲۲ بین وزارت مختاری دولت پادشاهی افغانستان مقیم واشنگتون و شعبه پوست افسر حکومت متحده امریکا موافقه تبادلّه خریطه های پوستیه سر بسته عقد گردیده و حسب موافقه مذکور تبادلّه خریطه های پستی سر بسته بین کابل و امریکا شروع گردیده است .

۳- بتاريخ (۱۰) حوت ۱۳۲۲ مطابق ۲۹ فروری ۱۹۴۴ موافقه نسبت به تبادلّه قسمتی از نشریات و مطبوعات رسمی فیما بین حکومت پادشاهی افغانستان و دول متحده امریکا ذریعه وزارت امور

خارجہ دولت پادشاهی ووزارت مختاری امریکا در کابل عقد و امضاً گردیده و بموجب موافقہ مذکور مرجع ارسال نشریات افغانستان در کابل دائرہ پبلیکیشن و مرسل نشریات امریکا موسسہ «سمیشو نیان» معرفی و تعیین گردیده است .

د- ریاست نشریات :

الف- در دورہ سال ۱۳۲۳ ، اگر یمان ذوات ذیل صادر گردیده .
۱- اگر یمان جلالتماب آقای تسوشانکیو به حیث وزیر مختار دولت جمهوریه چین بدربار کابل .
۲- « » « » آقای جواد استون به حیث سفیر کبیر دولت جمهوریه ترکیه بدربار کابل بعوض آقای کمال کویرلو که به کار دیگری زیر نظر گرفته شده اند ، و در حین مراجعت بوطن از حضور مبارک اعلیحضرت به اعطای نشان سردار اعلی سر فراز گردیده اند .

۳- اگر یمان جلالتماب آقای عبدالکریم صفوت وزیر مختار دولت شاهی مصر بعوض آقای محمد امین فوادبی .

۴- اگر یمان جلالتماب آقای ایلی ای پالمربه حیث وزیر مختار دولت متحده امریکا بدربار کابل بعوض جلالتماب آقای کبار نیلیوس وان - ایچ - انگرت .

ب- حکومت افغانستان بتاريخ ۱۰ ار ۲۳ روابط خود را با حکومت موقتی جمهوریه فرانسه از سر گرفته و حکومت موقتی جمهوریه فرانسه را بر سمیت شناخته و الا حضرت سردار شاه ولیخان بوزارت مختاری اعلیحضرت دریا ریس تعیین گردیده ، حکومت موقتی جمهوریه فرانسه روابط خود را با این مملکت برقرار نموده است ، و حکومت موقتی مذکور اگر یمان ع ، ج ، ا ، انشان و الا حضرت سردار شاه ولیخان را که از طرف اعلیحضرت معظم همایونی مجدداً وزیر مختار بدربار پاریس معرفی شده بودند و با کمال میل اظهار موافقت کرده اند .

و همچنین حکومت موقتی فرانسه جلالتماب موسیو سیرس را به حیث وزیر مختار خود بدربار کابل معرفی و اگر یمان مشارالیه از طرف حکومت افغانستان صادر گردیده است .

ج- تعاضی معاہدہ مودت بین افغانستان و جمهوریه چین :

بتاریخ ۱۲ حوت ۱۳۲۳ عالیقدر جلالتماب فیض محمد خان سفیر کبیر اعلیحضرت در انقره با جلالتماب آقای تسوشانکیو وزیر مختار چین معاہدہ مودتی بین افغانستان و چین عقد کرده بودند ، معاہدہ مزبور بعد طی مراتب اصولی و تصدیق حکومت طرفین بتاريخ ۳۰ ستمبر ۱۹۴۴ مطابق ۷ میزان ۱۳۲۳ در انقره تعاضی گردیده است .

روسای هیئت کور دیپلوماتیک

مقیم در بار کابل

- ۱ - جلال‌تآب آقای ابوالقاسم نجم سفیر کبیر ایران .
- ۲ - « ایوان با کولین » « دولت اتحاد جماهیر اشتراکی شوروی .
- ۳ - « احمدچواداستون » « جمهوری ترکیه .
- ۴ - « موتاهارا شیتیشداوزیر مختار دولت امپراطوری جاپان .
- ۵ - « کارنیلوس دان ، ایچ ، انگرت وزیر مختار دولمتجده امریکا .
- ۶ - « ژنرال خالدالزهاوی وزیر مختار دولت پادشاهی عراق .
- ۷ - « جی ، اف ، سکوایر » « بهیه بر طانیه .
- ۸ - « عبدالکریم صفوت » « پادشاهی مصر .
- ۹ - « ژان سیر وزیر مختار دولت جمهوری فرانسه .
- ۱۰ - آقای دوکتور مریو هنگرو شازردافر دولت شاهی ایتالیا .



مختصر سوانح ع ، ج ژان سیر

وزیر مختار جدید فرانسه

متولد در تونس بتاريخ ۲ ستمبر ۱۸۹۳ - دوکتور
ادبیات لیسانسیه حقوق ، دیپلومه در علوم سیاسی .
موسیو ژان سیر در ۲۰ اپریل ۱۹۲۰ در اثر
امتحان و مسابقه در وزارت امور خارجه پذیرفته شده
وازسال ۱۹۲۰ تا ۱۹۲۹ در نمایندگی سیاسی فرانسه
در مراکش موظف بودند .

از ۱۹۲۹ تا ۱۹۴۰ سمت قونسل فرانسه را
در تیتوان (مراکش اسپانیولی) داشته اند .
از ۱۹۴۱ تا ۱۹۴۵ در وزارت امور خارجه
فرانسه بوظیفه معاونی مدیریک شعبه مشغول بودند .

در ۲۷ مارچ ۱۹۴۵ به حیث وزیر مختار بدر بار
افغانستان تعیین شده اند .



ع ، ج ژان سیر د فرانسه نوی وزیر
مختار په کابل کښې

سوانح مختصر جلال‌اماب آقای عبدالکریم صفوت

وزیر مختار و نماینده فوق العاده اعلی حضرت فاروق اول

پادشاه مصر در دربار شاهی کابل

جلال‌اماب موصوف در ماه دسمبر سنه ۱۸۹۸ در قاهره متولد شده. و در ۱۹۲۲ بدرجه لیسانسیه حقوق

از فاکولته شاهی مصر خارج گردیده .

از ۱۹۲۳ الی ۱۹۲۶ داخل دارالفنون کیمبرج شده

از آن جا بدرجه بی . ای . تریپلین فائل گردید .

در ۱۹۲۷ بحیث کتاب مخصوص در دفتر وزیر امور

خارجه مقرر گردیده و از آن پس فاموریت های ذیل را
اشغال نموده :

از ۱۹۲۹ الی ۱۹۳۱ تا شاه وزارت مختاری

مصر مقیم لندن .

از ۱۹۳۱ الی ۱۹۳۳ کتاب سوم در وزارت

مختاری مصر مقیم طهران .

از ۱۹۳۳ الی ۱۹۳۵ کتاب دوم در وزارت

مختاری مصر مقیم روما .

از ۱۹۳۵ الی ۱۹۳۹ کتاب اول در وزارت

مختاری مصر مقیم وین و بعداً جنرال فونسل در وین

از ۱۹۳۹ الی ۱۹۴۱ شارژ دافر وزارت مختاری

مصر در بوکرا پست .

از ۱۹۴۱ الی ۱۹۴۵ شارژ دافر در وزارت امور خارجه .

در ماه جنوری ۱۹۴۵ بحیث وزیر مختار و نماینده فوق العاده اعلی حضرت فاروق اول

در کابل مقرر گردیده اند .

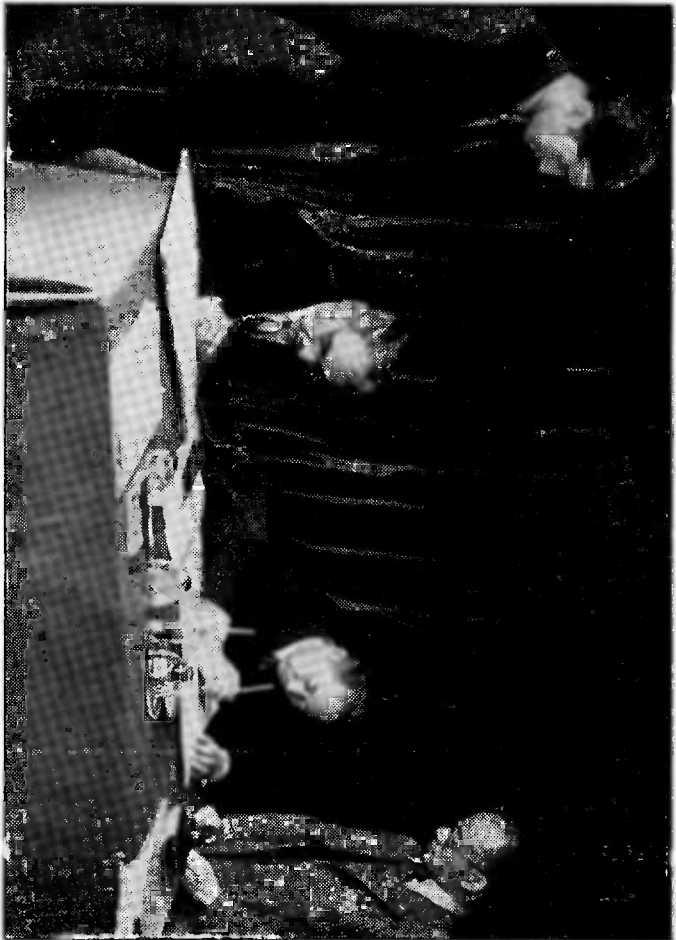


ع ، ج ، عبدالکریم صفوت دمصر وزیر
مختار و فوق العاده نماینده به کابل کنیی



ع، ج سردار فیض محمد خان داعی حضرت سید کبیر بہانقرہ کینی او ع، ج آقای نسو شانیکو
مچین وزیر مختار او دودلو سفارتو نور اعضاء





ع، ح س دار فیش محمد خان داعلی حضرت سفير کبير به اتره کتبي او ع، ح آقاي تسوئانگيو
دخين وزير مختار د افغانستان اوچين دوستو، د ماهدي دامغان به وخت کتبي

امور وزارت داخله

امورات وزارت داخله درین سال طبق اصولنامه های مملکتی و تعلیماتنامه های اداری که برای حسن جریان امور ترتیب و به انجام مامورین وزارت پس از غور و مداخله تصویب و بمنظوری مقامات صالحه رسیده تدویر و جریان داشته باشد کار از تعدیلات که در تشکیلات ملکیه نظر به ایجابات اداری و رسیده گی در امور بوجه احسن عملی گردیده . در ریاست اداری مدیریت مامورین و مدیریت عمومی کنترول و مدیریت اوراق اصولنامه های مدیریت های مامورین و حاضری و رخصتی مامورین و اصولنامه اوراق تطبیق و اصولنامه استخدام ترفیع، تقاعد در وقت عملیات استخدام و ترفیع مامورین ملکیه مطمح نظر بوده در شعبه حساب مقررات و اساس که در دوائر کنترولی مملکت عملی است در ساحه اجراء و در انفصال معاملات گذشته و سال جاری توجه بکار برده شده است .

ریاست امنیه در اداره تشکیلات استخدام ضابطان امنیه بر اساس تعلیم و تحصیل مسلکی و ترفیع صاحب منصبان نظر به ضعیف سالهای خدمت و استحصال لیاقت بعمل آمده برای خدمت ضابطان و آمران امنیه در مناطق مختلفه مبعاد تعیین و تبدیل و تغیر آنها بوقت و زمان معین مقرر گردیده است . در اداره امنیه که امور حقوقی و جزائی درین شبهه ارتباط دارد دفاتر مخصوص متنوعه موضوع و تعلیماتنامه های حقوق و تحقیقات ابتدائی و تخفیف جزائی مجبوسین در معرض اجراء آمده است . مدیریت های پاسپورت و سرحدی طبق اصولنامه های پاسپورت ویزه اقامت اتباع خارجه و تعلیماتنامه های شعبات مذکور اجرای وظایف نموده اند . مدیریت صعبه پروگرام تعلیماتنامه های فنی و اداری خود را در حفظان صحت صاحب منصبان و افراد امنیه مملکت عملی و اجراء نموده شفاخانه های که تحت اثر این اداره دایر است عملیات خود را بوجه احسن انجام داده است . مدیریت صنعتی در تعمیم صنایع در محاسن ولایات ، حکومتات اعلی و کلان توجه خاص بکار برده برای حسن جریان امور صنعتی تعلیماتنامه وضع و تطبیق و اجرای آن را طرف توجه قرار داده است . مدیریت لوازم در تهیه سامان و تجهیزات قوای امنیه مملکت از حاصلات صنعتی محاسن و مصنوعات داخلی صرف مساعی بکار برده و تا حد ممکن در توریید سامان کوشیده رفع احتیاج نموده است .

ریاست احصائیه که مدیریت احصائیه و اخذ عسکر به آن ارتباط دارد در ترتیب احصائیه و توزیع تذکره تابعیت و احضار مجلوبین عسکری طبق اصولنامه مکلفیت و تعلیماتنامه های جزای مختلفین و امور دفتر داری احصائیه اجراء کرده نظر به تجارب حاصله برای مابعد تعلیماتنامه تعیین موقع خدمت مجلوبین عسکری را حاضر و تعمیم نموده است .

ریاست تفتیش که مدیریت اداری و تفتیش احصائیه ولایات و حکومتات اعلی جزو آن است طبق لایحه تفتیش امورات و تعلیماتنامه تفتیش امور احصائیه بوظایف خویش پرداخته در انجام و انصرام تفتیش هائیکه بعمل آمده توجه خاصی بکار برده .

مدیریت عمومی ناقلین و مهاجرین در انتقال و اسکان مهاجرین و ناقلین در نقاط مختلف مملکت و مصروف ساختن آنها به امور زراعت طبق پروژه های مخصوص این شعبه اقدامات و ضروریات و لوازم زراعتی و محل نشیمن مهاجرین و ناقلین را تادرجه ممکن تا مین کرده است. با تذکار این اجمال به تفصیلات آتی می پردازد :-

ریاست اداری :

تعدیل در تشکیلات ملکیه :

۱- مرکز وزارت داخلیه.
مدیریت انتظامی کنترول وزارت داخلیه نظر به وسعت امور خود به مدیریت عمومی تعدیل شده است.

۲- ولایت کابل :

۱- يك حكومت متكلان به اسم (پروان) در حصه سربهاولي نجراب تشكيل و حكومت درجه ۲۹ ریزه کوهستان و حکومت درجه ۲۹ ننگاب و حکومت درجه ۳۴ نجراب و حکومت درجه ۳ پنجشیر از حکومت متکلان شمالی و حکومت درجه ۳۴ سروبی از مرکز ولایت کابل منتهك و تحت اثر حکومت کلان پروان اجرای امور مینمایند. علاقه داری خارج دره نجراب نسبت به تعیین مرکزیت در آنجا نفوشد.

۲- سرکتابت تحریرات حکومت متکلان شمالی نظر به توسعه امور باموریت انتهائی و سرکتابت احصائیه آن باموریت ابتدائی تعدیل شد.

۳- ولایت هرات :

۱- حکومت درجه اول انجیل	تعدیل	بحکومت کلان	موسوم به (جلگه)
۲- حکومت درجه « غوریان »	»	»	»
۳- منطقه زنده جان	تشکیل	بحکومت درجه ۳۴	مربوط بحکومت متکلان غوریان
۴- علاقه داری کهسان	تعدیل	»	»
۵- علاقه داری آدرسکن یا کروچه	»	»	»
۶- علاقه داری پنتون زرغون	»	درجه اول	جلگه
۷- حکومت درجه اول گداره	»	درجه ۳۴	»
۸- علاقه داری کرخ	»	»	»
۹- منطقه چشت شریف	تشکیل	بعلاقه داری	درجه ۲۴-اوبه
۱۰- حکومت درجه ۳ گلران	تعدیل	بحکومت درجه اول	کلان یادغیسات
۱۱- علاقه داری چوند	»	درجه ۳۴	کلان یادغیسات

- ۱۲- حکومت درجه ۳ غور تعدیل به حکومتی درجه اول مربوط به حکومت کلان غورات
 ۱۳- منطقه کشک کپنه تشکیل به علاقه داری » حکومت درجه ۲ کشک
 ۱۴- » ساغر » » » » » اول غور
 ۱۵- حکومت درجه ۲ چخچران تعدیل به حکومت درجه اول » » کیلان غورات
 ۱۶- علاقه داری پوچمن » » درجه ۳ » » کلان غورات
 ۱۷- » » بسایند تعدیل به حکومت درجه ۳ مربوط به حکومت کلان غورات .
 ۱۸- مرکز حکومت کلان غورات به منطقه شهرک انتقال کرد. حکومت درجه ۲ جوینو و علاقه داری
 فرارود بنا بر تشکیلات فوق لغو شدند .

۴ ولایت قطغن و بدخشان :-

حکومت کلان بدخشان بنا بر وسعت منطقه به حکومت اعلی تعدیل و حکومت درجه ۲ کشم از حکومت کلان تالقان و علاقه داری شهر بزرگ از حکومت درجه اول روستاق حکومتی کلان تالقان منفک و به حکومت اعلای بدخشان مربوط و علاقه داری کلفنگان که به حکومت کشم مربوط بود از حکومت کشم منفک و منجبت قرب مسافه به حکومت درجه ۳ فرخار حکومت کلان تالقان مربوط شدند .

۵- ولایت مشرقی :

حکومت درجه اول لغمان حکومت کلان تشکیل و حکومت و علاقه داریهای ذیل به آن مربوط گردید .

۱- علاقه داری علیشنگ

۲- » » آیینگار

۳- حکومتی محلی درجه اول لغمان

۴- » » درجه ۳ نورستان

۵- » » درجه ۳ کوز کسر- از حکومت کلان کنر هامنفک و به حکومت کلان جدید تشکیل لغمان

مربوط شده. علاقه داری چهارباغ لغمان بواسطه تشکیل حکومتی درجه اول لغمان در قرغه بی لغوو در کج عزیزخان علاقه داری که از درونته الی حدود حکومت سرربی به آن مربوط است تشکیل و به حکومت درجه اول لغمان ارتباط دارد .

۶ ولایت جنوبی :

۱- علاقه داریهای حصه اول و دوم زرمت لغو و در منطقه زرمت یک حکومت درجه دوم تشکیل و علاقه داری حصه سوم زرمت که بعد ازین به علاقه داری (متاخان) موسوم است به حکومت زرمت مربوط است .

۲- چمکنی وجانی خیل منگل که قبل ازین به حکومت درجه دوم جاجی مربوط و حکومت مذکور باسم (جاجی و چمکنی) یاد میشد چمکنی از حکومت جاجی منفک و حکومت درجه دوم به اسم حکومت (چمکنی وجانی خیل منگل) تشکیل شد .

۳- حکومت درجه ۲ منگل به منطقه موسی خیل منگل و علاقہ داری قلندر به آن مربوط و علاقہ داری موسی خیل لغوشد علاقہ داری پور منگل به نسبت تشکیل حکومت چمکنی و جانی خیل لغو و علاقہ داری حصہ دوم چمکنی بحکومت درجه ۲ چمکنی و جانی خیل و علاقہ داری حسن خیل بحکومت درجه ۲ جاجی مربوط شدند .

۷- از مکتب حکام پنج اوہفت نفر فارغ التحصیل صنف چهارم دورہ اول بہ علاقہ داربہای ولایت کابل ولایت ہرات، ولایت مزار شریف مقرر شدہ اند، این فارغ التحصیلان پس از ا کمال تعلیمات () در مکتب حکام شامل و در آنجا تحصیلات خود ہار مطابق پروگرام تکمیل و در مضامین فقہ شریف، حساب، احصائیہ، حقوق ادارہ- حقوق بین المللی اصولات مملکتی بر علاوہ دیگر مضامین کامیابانہ امتحان دادہ اند .

ریاست امنیہ :

۱- برای خدمت صاحب منصبان امنیہ در مناطق کہ مامور میسرند میعاد تین و راجع بہ تبدیل موقع خدمت آنها مقررات وضع گردیدہ کہ بعد از ا کمال میعاد معینہ بمناطق دیگر مؤظف شدہ میتو انند .

۲- بغرض پیشرفت امور تعلیمیہ ضابطان و خورد ضابطان در ہذا سنہ در کافہ قوماندانیہای امنیہ ولایات و حکومت اعلی و قوماندانیہای ژاندارمہ حدودیہ یک کورس ضابطان و خورد ضابطان تاسیس و پروگرام های تعلیمی آن ارسال گردیدہ است .

۳- یک شفاخانہ ثابت و یک شفاخانہ سیار بہ قطعہ ژاندارمہ حدود بدخشان تشکیل و لوازم صحی و فنی آن و دکشور و دو ساز آن ا کمال شدہ است برای شناخانہ های ژاندارمہ های حدود لوازم انتقال ادویہ تہیہ و ازین رہگذر برای حفظ صحت آنها اقدامات شدہ است .

۴- توزیع یک تعداد کتب و اوراق دفاتر جدید التاسیس شعبہ واقعات جزائی و توقیفخانہ بہ تمام ولایات و حکومت اعلی و کلان و ثلاثہ و علاقہ داریہا .

۵- تاسیس مثل این دفاتر یکہ بو لایات توزیع شدہ برای کنترل واقعات عمومی مملکت در مدیریت امنیہ وزارت داخلہ .

۶- تاسیس دفاتر جدید عمومی تبعد شدگان بو لایات مختلفہ مملکت و طرز حیاتہ شان در مدیریت امنیہ وزارت داخلہ .

۷- تاسیس دفاتر جدید حقوق در شعبہ حقوق مدیریت امنیہ :

۸- نشر یک دستور نامہ متضمن (۱۵) مواد راجع بہ دوران فیصلہ جات حقوقی و جزائی کہ در ساجہ تطبیق گذاشتہ شدہ .

۹- برای اصلاح احوال مجوسین و تأمین حیات ما بعد آنها کہ پس از ا کمال میعاد حبس کسب و پیشہ داشتہ و از بیکاری کہ منشا افکار مجرمانہ و مولد جرم است بر کنار با شدہ بر اساس مجلس

عمومي مرکز در محاسبات ولايات و حكومات اعلى و حكومتى هاى كيلان صنايع بافت و ساخت و نجارى و خياطى و چرمگرى تاسيس و مجبور سين تحت نگرانى معلمان مشغول كارگر ديده انده مواد خام و ماشين هاى لازمه در محاسبات متذكره تپيه شد است .
از اين دستگاها ملبوسات و تجهيزات قواى امنيه مملكت تا اندازه تپيه و فرمايشات افراد و اشخاص اكالم و علاوتاً به اندازه كفاي پارچه نخبى و سرجى و بوت و چوكى ، ميز تپيه و در دسترس عامه گذاشته شده است .

رياست تفتيش :

- ۱- مناطقيكه در هذا سنه ۱۳۲۳ تحت تفتيش قرار داده شده :

 - ۱- مديريت احصائيه ولايت كابل
 - ۲- » » » » قندهار
 - ۳- » » » » هرات
 - ۴- » » » » مزار شريف
 - ۵- » » » » قطن و بدخشان
 - ۶- ماموريت » حكومت اعلى ميمنه
 - ۷- » » » » فراه
 - ۸- حكومتى دهاود مربوط ولايت قندهار

- ۲- هيئت هائيكه از مرکز وزارت جهت تحقيق مسائل مهمه تعين شده اند ۱۴ هيئت
- ۳- اوراق تفتيش و تحقيق كه در ۱۳۲۲ بعمل آمده و پس از غور و تحقيق رياست تفتيش در هذا سنه قرار تصاوب انجمن مامورين وزارت داخله صورت اجرا را بخود گرفته ۲۱ فقره
- ۴- تفتيش هائيكه در قسمت ادارى از طرف ولايات و حكومات اعلى غور شده و فيصله آن طرف قناعت واقع شده ۱۴ فقره
- ۵- تفتيش هائيكه از طرف ولايات بعمل آمده و فيصله مجالس مشوره از طرف محكوم عليهم عدم قناعت اظهار و با انجمن مامورين وزارت مرافعه شده ۱۵ فقره
- ۶- تفتيش هائيكه از طرف ولايات و حكومات اعلى در شق پوليس و ژاندارمه گرديده و فيصله ديوان حرب ولايت منسوبه طرف قناعت واقع شده ۱۸ فقره
- ۷- تفتيش هائيكه از طرف ولايات و حكومات اعلى در شق پوليس و ژاندارمه گرديده و به ديوان حرب وزارت فيصله شده ۳ فقره
- ۸- مناطقيكه در اموال احصائيه قبلاً از طرف وزارت تفتيش در هذا سنه با انجمن مامورين وزارت فيصله شده ۹۰ فقره
- ۹- مناطقيكه از طرف ولايات و حكومت هاى اعلى در شق احصائيه تحت تفتيش قرار گرفته ۸۵ فقره

۱۰- فقراتیکه در شق احصائیه بغرض فیصله انجمن تدفیق وبمواد اصول تطبیقات گردیده ۴۹ فقره

مدیریت عمومی ناقلین ومهاجرین :

- ۱- ناقلین که در اوطان خودشان دارائی نداشته وبولایات دیگر انتقال داده شده ۳۳۶ خانوار
- ۲- مهاجرینیکه برای سکونت آنها محل تعیین وزمین وتقاوی امداد شده اند ۵۵ خانوار

مقرری های جدید :

۱- ع ، ع ، ص جمعه خان (صدیقی) سابق سرکاتب سفارت کبرای اعلیحضرت در طهران بحیث حاکم اعلی بدخشان .

۲- ع ، ع ، ص عبدالعلیخان حاکم اعلی کنیل حکومتکلان شمالی تبدیلاً بحکومت اعلی فراه

۳- ع ، ع ، ص عبدالصمد خان حاکم اعلی فراه تبدیلاً بحیث حاکم اعلی بحکومتکلان سمت شمالی

۴- ع ، ع ، ص عبدالله خان حاکم کلان شنوار بحیث ورتبه حاکم اعلی وکیل نایب الحکومه

ولایت مشرفی .

۵- ع ، ع سراج الدین خان حاکم کلان کنرها تبدیلاً بحکومتکلان آبیک

۶- ع ، ع عبدالشکورخان کمیسار سابق حضرت امام بحکومتکلان پل خمزی

۷- ع ، ع عبدالمنان خان حاکم درجه اول وردک ترفیعاً حاکم کلان قندوز

۸- ع ، ص محمد امین خان سابق سرکاتب سفارت کبرای افغانی در طهران بحیث رئیس

احصائیه وزارت داخلیه .

۹- ع ، ع سید عبدالشکور خان حاکم ریزه کوهستان ترفیعاً بحکومتکلان پروان وثنائی بحکومت

کلان غزنی تبدیل شده اند .

۱۰- ع ، ع محبوب خان سابق حاکم کلان بدخشان تبدیلاً بحکومتکلان بلخ

۱۱- ع ، ع سید آفاخان حاکم کلان لوگر تبدیلاً بحکومتکلان تالقان

۱۲- ع ، ع احمدعلیخان حاکم کلان وکنیل حکومت درجه اول کوهدامن تبدیلاً بحکومت

کلان لوگر .

۱۳- ع ، ع سیدعباس خان حاکم کلان غزنی تبدیلاً بحکومتکلان دایزنگی

۱۴- ع ، ع گلاب شاه خان حاکم کلان دایزنگی تبدیلاً بحکومتکلان بادغیسات

۱۵- ع ، ع سعادت خان حاکم کلان بادغیسات تبدیلاً بحکومت کلان غزنی (وثانی به حیث وکیل

حکومت اعلی میمنه عوض ع ، ع ، ص عبدالوهاب خان که بسکاردیگر در نظر گرفته شده)

۱۶- ع ، ع حبیب الله خان مدیر قبائل مشرفی ترفیعاً بحکومت کلان جدیدالتشکیل لغمان

۱۷- ع ، ع سیدعباس خان حاکم درجه اول خوگیانی ترفیعاً بحکومت کلان اسمارو کنرها

د داخله وزارت مهمې مقرري



ع، ع ، ص عبدالعليخان دفراه
اخلي حاكم



ع، ع، ص عبداللهخان دمشقي
دولايت دنايب الحكومه وكيل



ع ، ع عبدالشكور خان
دغزني لوي حاكم



ع ، ع عبدالشكور خان
ديلخهري لوي حاكم

دداخله وزارت مهمې مقرری



ع.ع. عبدالمنان خان دقندوز
لوی حاکم



ع.ع. حبیب الله خان دلغمان
لوی حاکم



ع.ع. محمد عثمان خان
داندخوی اوله درجه حاکم
دلوی حاکم په حیث



ع.ع. سیدعباس خان
دکنړونو لوی حاکم

د داخله وزارت مهمې مقرری



ح: عبدالقادر خان د هرات د ولایت
امنیه قوماندان



ع: محمد سعید خان د داخله وزارت
د کنترول عمومی مدیر



ع: مص محمد امین خان د داخله وزارت
د احصائی رئیس

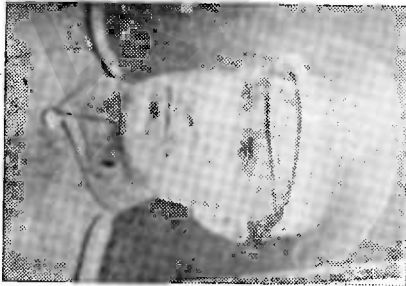
دداخله وزارت مهمي مقرري



ح، محمدعليخان دهرات دولایت
دگلایه نظر کوشیار



ح، سردار محمد خان دپوهنی
دحدود په ژاندارمي دفترو کابل



ح، ضياءالدين خان دمشرفی
دولایت امنیت قوماندان



ع ، ع ، ع ، عبد الصمد خان
چہ دشمالی دلوئی حکومت کارونہ
دحا کم اعلیٰ بہ جنتا خرا کوی۔



ع ، ع ، ع ، سعادتیان دہینی
دحا کم اعلیٰ و کیل



ع ، ع ، محمد کبیر خان ذوالاند تامہ
دوزارت لمہ می مینا و دہنہ وزارت کبیل



دا رسم دیر کشی منظر مینتی اور سام فی بناغلی غوث الدین خان دی

- ۱۸- ع ۰، محمد عثمان خان حاکم درجه اول خوگيانی ترقيماً بمعاش ورتبه حاکم کلان بحکومت درجه اول اندخوی
- ۱۹- ع محمد سعيد خان مدير انتھائی کنترول وزارت داخله ترقيماً بحيث مدير عمومي کنترول وزارت داخله .
- ۲۰- ص غلام نبی خان سرکاتب شعبة اول دارالتحریر شاهی بعصويت ریاست تفتیش وزارت داخله
- ۲۱- ص شاه محمد خان معاون فورمه زراعتی بغلان بعصويت ریاست تفتیش وزارت داخله
- ۲۲- پاینده محمد خان سرکاتب مدیریت عمومي ناقلین وزارت داخله ترقيماً بمديریت ابتدائی ناقلین وزارت داخله
- ۲۳ - ص فیض محمد خان عضو ریاست تفتیش وزارت داخله ترقيماً بمديریت ابتدائی تفتیش احصائیه ولایت هرات .
- ۲۴ - ص محمد همایون خان معاون مدیریت تفتیش احصائیه ولایت قطغن ترقيماً بمديریت تفتیش احصائیه ولایت قطغن .
- ۲۵- ح سيد عبدالغفار خان سرحد دارد که تبدیلاً به کمیساری حضرت امام (رض)
- ۲۶- ش سردار محمد خان کندکمر مستقل ژاندارمه داخلی مرکز ولایت کابل بوکالت غند ژاندارمه حدود بحکومتی اعلی میهنه .
- ۲۷- ش غلام محمد خان تولی مشر ترقيماً برتبه کندکمری بکفالت کمیساری اندخوی
- ۲۸- ش غلام غوث خان » » برتبه کندکمری بحيث معاون مدیریت تشکیلات وزارت داخله .
- ۲۹- ش محمد خواجه خان » » » » به سرماموریت پولیس قوماندانی امنیه ولایت جنوبی .

امور وزارت مالیه

اگرچه وضعیت امروزی جهان عائدات مالی و اقتصادی عموم ممالک را برهم و دچار مشکلات نموده با وجود اینکه مشکلات از فضل خداوند و توجهات حکومت متبوعه و حسن اجراآت دوائر مربوطه، مملکت عزیز ما از نه بودجه خود را حفظ نموده بر علاوه آن در هداسته قرار ذیل بعضی ترنیدات نیز در برخی عوائد بعمل آمده است

۱ -	در مالیه جمعی از قرار فیصد	۹۲	ر	پول
۲ -	» » لاسلمی » »	۷۹	ر	۲۸ افغانی
۳ -	در مالیه محصول مواشی »	۱۷۷	ر	۴۱
۴ -	فروش عرایض »	۶۸	ر	۴



امور وزارت معارف

تعلیمات ابتدائیه

وزارت معارف در تنظیم پروگرام تعلیم دوره ابتدائی تمام هدفهای ملی و حیاتی را که امروز در تدریسات ابتدائیه قابل اعتنا دیده میشود مدنظر قرار داده و اخیراً دوره تحصیل ابتدائی را بشش سال رسانیده است نقطه مهمه که در دوره اول این تحصیل یعنی سه سال اول بان اهمیت داده میشود این است که بالخاصه بحواس اطفال اعتنا بعمل آورده شود و در داخل یک آهنگ و انتظام مخصوص مطابق اصول صحیح تربیه ملی انکشاف و تنمیه یابد برای عملی شدن این مطلب آخرین سیستمها و نظریات مفیده را که امروز تمام دنیای مدنی به تطبیق آن مصروف دیده می شود بصورتیکه تماماً ملی و محلی ساخته و قابل استفاده اطفال افغانی گردیده مورد استفاده قرار داده است .

باساس این فکر برای اطفال بدو از اشپای نزدیک و حیاتی و محیط بسیار قریب که بان همیشه تماس دارند معلومات داده میشود و بعد به ذهن نشین ساختن و تعلیم سایر مواد و اشپائی که در حیات از جمله ضروریات مهمه و عمدتاً بشمار میرود پرداخته میشود زیرا دادن معلوماتی که حواس و دماغ نوری اطفال ابتدائی از احاطه و اخذ و هضم آن عاجز باشد و باهم ارتباط و علاوه نشان ندهد قابلیت کار و آموزش را در وجود اطفال عقیم میگردد .

بنابراین درسه صنف دوره اول ابتدائی توجه و اهتمام معلم بر تنمیه و انکشاف قدرت حاسی اطفال معطوف می باشد تا بذریعه آن قابلیت اخذ و هضم معلومات لازمه که مورد احتیاج انسان های کامل است در وجود ایشان ترسخ و تقویه بیابد . در پروگرام این دوره دروس معلومات دینیه و حیاتیه استناد و محوراساسی یا بعبارت دیگر مضمون استفاده و درس محتوای قرار داده شده است . با رعایت این اساس طفل بذریعه دیدن شنیدن علم آوری شخصی و تجارب و گردش و تماس با عالم اشپا و چیزهای که بان در تماس میباشد زمینه مخصوص را برای تمام معلومات ضروریه و حیاتیه در خود فراهم مینماید . همه معلومات این دوره یک با دیگر مربوط بود و بالفعل مورد استفاده اطفال قرار مینماید و همه معلوماتی که برای شان داده میشود بمشاهده و تدقیق و تجربه استناد یافته ما یملک طفل میگردد اطفال در دوره اول با مراعات اساسهای که در فوق تذکر داده شد اعتیادات پسندیده مذهبی و اخلاقی و تربیوی و علمی را فراهم گرفته برای شمولیت در دوره دوم ابتدائی یعنی سه سال اخیر بدوره شش صنفی آماده میشود . در ضمن تدریس مضامین دوره دوم نیز روابط حیاتی و علمی منظور نظر قرار یافته و اصول تدریس مجموعی مورد تطبیق قرار داده میشود .

در اثر تطبیق این اصول معلوماتی را که شاگردان در مضامین متعدده درسی خود بدست میآورند تماماً حیاتی ، لازم ، مفید و دارای مقصد و هدف معلوم و مطابق سویه دماغی شاگردان میباشد . کتابهای درسی که برای استفاده اطفال ابتدائی تالیف و ترتیب یافته است تماماً با اساس معین

نصب العین با زبان ساده و عاری از عبارات و لغات نامانوس و نوساخت میباید در کتابهای دینیات صنوف ابتدائی که مشتمل بر عبادات و معاملات است و تالیف آن درین سال صورت گرفته است باین مقصد بیشتر اهمیت داده شده و لغات قریب الفهم با اسلوب نهایت ساده و ضلالتناهی صوری مورد استعمال قرار یافته است که طلاب در ادراک معانی و احتیاج بر مطالب آن مشکلات نه بینند و باین وسیله غرض عمده پروگرام ابتدائی که تربیه مذهبی اطفال میباید بذریعۀ سهل بودن عبارات و روانی افاده بخوبی تأمین شده بتواند بر علاوه در ملاحظه و تدقیق این سلسله کتا بها از مساعی ریاست جمعیت العلماء نیز باید یاد آوری نمود که کتابهای مذکور را مطابق مقررات تعلیم و تربیه و مراعات صحت مسائل سر تا آخر ملاحظه و تصدیق نموده اند. سایر کتابهای درسی طلاب دوره ابتدائی که قبلاً با همراهات شرایط لازمه تالیف و طبع شده است درین سال از حیث تطبیق و صورت استعمال آنها مورد تدقیق و ملاحظه کموسونهای متخصصین تعلیمات ابتدائی قرار یافته ذریعۀ مجالس متعدد و تثبیت نظریات لازمه در مورد هر کدام لایحه ها و دستور العمل های مفصل بهمه مدیریتهای معارف مرکز و اطراف فرستاده و ضمناً راجع بصورت استفاده از سامان تعلیمی و نقشه ها و تجارب نیز مفصلاً توضیحات داده شد و درباره تطبیق او بنته (واحد) های اساسی و عارضی معلومات حیاتیه بر علاوه از مقررات کتاب (ژوندانه پوهنی لار شوونکی) تفصیلات بیشتری بطور متحد المال فرستاده شد نکاتی که معلمین فارغ التحصیل دارالمعلمینهای اساسی در هنگام تطبیقات درسی مضامین متعلقه خود در آن دچار بعض مشکلات شده و طالب ایضاحات گردیده بودند. در مجالس ماهانه مطرح بحث و مناقشه های متخصصین تدریسات ابتدائی و معلمین مرکز واقع شده چاره های اساسی برای آن اتخاذ گردید و مراتب مقررات این مجالس ماهانه بصورت متحد المال های جداگانه به مراجع و مراکز عرفانی وقتاً فوقتاً ارسال گردید. و از آنجا که تقویه قوای تحریر و افاده شاگردان دوره ابتدائی بطور مستقیم و غیر مستقیم در بلند رفتن سویه علمی ایشان تأثیرات بارزی میبخشد ریاست تعلیم و تربیه معارف با در نظر داشتن مراتب اهمیت این موضوع در مورد استفاده معلمین حسن خط و تحریر از ساعات مشترک مضمون لسان و ساعات مخصوصه حسن خط با دارات مکاتب توضیحات مفصلی فرستاد که با در نظر گرفتن آن حسن خط و قوه تحریر شاگردان مظهر ترقی محسوسی خواهد شد.

مزید بر نشر هدایات و توضیحاتی که در مورد تطبیقات کتب درسی مضامین معلومات حیاتیه، جغرافیا، تاریخ، هندسه، حساب، معلومات طبیعی، و رسم و کار دستی بمکاتب فرستاده شده است ریاست تعلیم و تربیه برای رهبری معلمینی که دارای تحصیلات خصوصی و عجتاً در مکاتب ابتدائی مصروف تعلیم میباید کتاب جداگانه را بنام (نمونه های درس و بیان تدریس) تهیه نمود که برای استفاده معلمین بطبع رسانیده میشود مطالعه این کتاب بالعموم برای همه معلمین ابتدائی وبالخصوص برای معلمینی که در سه صنف اول و دوم رسوم ابتدائی وظیفه معلم صنفی را ایفا مینمایند

در خصوص تهیه درس و تطبیقات اولیه های معلومات حیاتی به فکر بخشیده حتی با نقل هم نمونه امتثال شده
 میتواند. بر علاوه کتاب دیگری بنام اوصاف لازمه معلمان ابتدائی نیز جهت مطالعه و استناد
 طبقه معلمان دوره ابتدائیه امسال تألیف و تدقیق شده است.

وزارت معارف از يك طرف بواسطه نشر اوامع و دستورالعملهای تعلیم و تربیه و تألیف و
 ترتیب کتابهای قابل استفاده معلمان به تقویه و پیشبرد سویه معلمان مستعمل پرداخته و از طرف دیگر
 درین سال به تقویه دارا معلمینهای ابتدائی بیشتر بذل توجه نموده و آنها را از حیث تعیین هیئتهای
 مقتدر تعلیمی و تربیوی و تخصیص مبالغ لازمه برای دائر نمودن شعبه نشریات تشجیه نموده و طلاب مستعد
 را با مراعات اوصاف و مزایای لازمه بعد از طی مراتب امتحانات و علم آوری ها به آن شامل کرده است، گر
 چه هنوز هم بنا بر نداشتن تعداد کافی معلمان اساسی در مورد تعلیمات مکاتب ابتدائیه مشکلات محسوس
 است اما میتوان گفت که اولاً بذریعہ سابقه دار شدن معلمان مستعمل سابقه ثانیاً بواسطه ارسال
 هیئتهای تفتیش و معاینه ثالثاً با فرستادن هدیایات لوائح و دستور العملهای درسی را به با اثر نشر
 کتابهای تربیوی قابل استناد معلمان که امسال بعمل آمده است در سویه علمی و حسن اجرای
 وظائف معلمان موجوده ابتدائی فرق بارزی دیده میشود. وضعیت تشکیل و تقویه دارا معلمان امید
 میدهد که وزارت معارف در آتی قریب یکسده معلمان لایق و اساسی را برای تدریس مکتهای
 ابتدائی مرکز و اطراف تعیین و اعزام نموده میتواند از معلمان موجوده دوره ابتدائی درین سال
 بعضی برای احراز درجات موقت شامل امتحان گردد و پس از اخذ امتحانات لازمه بشرط
 کامیابی برای تدریس مضامین متعلقه معرفی گردیدند اشخاصی که با داشتن تحصیلات خصوصی
 داوطلب اشغال وظیفه معلمی ابتدائی شده بودند مورد امتحان قرار یافته بعد از امتحان و احراز موفقیت
 در ادای وظیفه تعلیم ابتدائی عوض کمبود مکاتب ابتدائی مرکز یا اطراف معرفی شدند
 با تعیین کامیابیهای این دسته مراجعین و داوطلب وظیفه معلمی دوره ابتدائی و استفاده از اصول
 تدریس دووقته در شهرها و مراکز بر نفوس امسال درازاله کمبود و قلت معلمان ابتدائی قدم بزرگی
 برداشته شد مخصوصاً روی کار ساختن تدریسات دووقته بطوری که طلاب يك مکتب در نصف اول
 روز و طلاب مکتب دیگر در نیمه ثانی روز از عین بنا و عین هیئت تعلیمی استفاده بنمایند از حیث قلت
 جای وقت معلمان اساسی نتیجه رضایت بخش بیان آورد برای حسن تدویر مکاتب امسال بموجب
 توضیحات تعلیماتنامه تدریسات ابتدائیه نمونه های کتب اداری مکاتب ترتیب یافته باتشریحات لازم
 متعلق ترتیب و صورت استعمال هر کدام آن بعد از ملاحظه مجلس وزارت معارف با ادارات معارف
 فرستاده شد بر حسب تشریحات متذکره در مکاتب ابتدائی کتبهای و دفترهای ذیل باید وجود
 داشته باشد:

۱ - کتاب حاضر معلمان

۲ - کتاب حاضر طلاب

- ۳ - کتابهای ترقی تعلیم برای هر درسخانه
- ۴ - کتاب ثبت نتایج امتحانات
- ۵ - کتاب داخل و خارج صلاب
- ۶ - کتاب ثبت تصدیق نامه ها و شهادتنامه های متعلمین
- ۷ - کتاب وارده و صادره
- ۸ - کتاب رسید مکاتیب صادره
- ۹ - کتاب ثبت اثاثیه مکتب
- ۱۰ - کتاب ثبت سامان تعلیمی
- ۱۱ - کتاب سوانح صلاب
- ۱۲ - کتاب نقل سوانح معلمین
- ۱۳ - کتاب احصایه
- ۱۴ - کتاب تبدیلی صلاب
- ۱۵ - کتاب معاینه
- ۱۶ - کتاب ثبت رایورها
- ۱۷ - کتاب مجلس معلمین
- ۱۸ - کتاب مجلس انضباط
- ۱۹ - کتاب توزیع سامان

علاوه بر کتابهای فوق در مکاتیب ابتدا ثبته جهت حفظ و ترتیب مکاتیب وارده و صادره و مخایره با اولیای طلبه دوسه های لازمه بر طبق اصول کارتن دوسه اصولی تهیه میشود و بر حسب تعلیمات نامه برای هر شاگرد یک یا کت مخصوص ترتیب مییابد و درین یا کت عموم اوراق مربوط طلاب نهاده میشود هر گاه شاگردی بکتاب دیگر تبدیل شود این یا کت مخصوص او نیز بهمان مکتب ارسال میگردد . گرچه سر معلمین موجوده که اکثر از فارغ التحصیلان دارالمعلمین اساسی تعیین شده اند اجرای مطالب مندرجه این توضیحات قبلا در طی دروس مسلکی مضمون تفتیش و اداره مکتب برای شان تدریس میشود باز هم نشر این توضیحات از حیث هم آهنگی کتب اداری و تسهیل کار آنها و هم نمونه امتثال شدن برای آنانیکه از دارالمعلمینهای اساسی فارغ التحصیل نگردیده اند نهایت مفید ثابت گردیده است درین سال کتب مطبوع ابتدا ثبته که بر حسب پروگرام شش صنفی بطبع رسیده بود برای تجدید طبع مورد نظر ثانی قرار یافت و برای عملی شدن این مطلب در هر رشته مضامین چون تاریخ، جغرافیا، معلومات طبیعی، ریاضی و معلومات مدنی، کوسینوهای جدا گانه مشتمل بر معلمین باتجربه و متخصصین تعلیمات ابتدائیه تشکیل داده شد و اغلاط لفظی و طباعتی هر کتاب در طی مجالس جدا گانه تبیین و در کتابها جابجا اشاره گردیده درباره تقطیع و تجلید و اندازه خوردی و بزرگی حروف آنها که باید مطابق

استعداد شاگردان ابتدائی باشد قرارهای لازمه داده و متعاقباً کتب برای طبع جدید بمطبعه سپرده شد تا برای رفع احتیاج سه ساله مکاتب تعداد کافی کتابها مطابق احصائیه‌های مرتبه بطبع رسانیده شود ناگفته نماند که درین ایام جنگ که قلت کاغذ و سامان قرطاسیه و مواد طباعتی از هر طرف محسوس است از بودجه دولت در طبع و نشر کتابها صنوف ابتدائیه مبالغ هنگفتی تخصیص یافته بمصرف رسانیده شد و وزارت معارف بهمدستی مدیریت عمومی مطابع ریاست مستقل مطبوعات که متحمل مساعی خستگی ناپذیر متمادی گردیده است توانست برای رفع احتیاج سه ساله طلاب ابتدائی چندین لک کتاب مطابق شرائط لازمه زیبایی طبع موزونی قطع و خوانائی حروف بمعمه نقشه و تصاویر باجلد های موزون بمنصه اشاعه و استفاده طلاب ابتدائی بگذارد چون هیئت های تعلیمیه مکاتب ابتدائیه عجلتاً متشکل از دو طبقه معلمین میباشند یکی آنها یک شخصاً زبان مادری شان پشتو است دوم اشخاصیکه در موسسات دارالمعلمین اساسی و یا مستعجل در تحت پروگرامهای مخصوص و معین پشتورا آموخته اند تدریسات دوره ابتدائی تماماً بزبان ملی (پشتو) صورت میگیرد. باید برای پیشبرد سوئے اشخاص شامل دسته دوم وسائل ترقی زبان پشتو فراهم شود چنانچه بروی همین اساس و روی همین مفکوره وزارت معارف مصمم گردیده در هر مکتب ابتدائی برای پیشرفت سوئے معلمین در زبان پشتو کورسی تاسیس یافته و یکی از معلمین پشتو زبان همان مکتب بمعلمی کورس گماشته شده است از موقع تاسیس این کورسها مدتی سپری شده و سوئے معلمین باهمان پروگرام ابتدائی کورس تا یک اندازه پیشرفت نسبتاً خوبی حاصل نموده ولی چون پروگرام این کورسها با در نظر داشتن احتیاجات تعلیمی معلمین مکاتب از حیث مواد تدریسی محتاج اصلاح و تعدیل دیده میشد درین سال بعد از غورو تدقیق لازمه در طی مجالس متعددی که مرکب از اشخاص ذی علاقه و متخصصین تعلیمات ابتدائیه بود پروگرام مفصل کورسهای پشتوی مکاتب ابتدائی ترتیب و برای اطلاع عموم مکاتب بهمهمدیریه های مکاتب ابتدائیه مرکز و اطراف فرستاده شد تا پس از تاریخ نشر پروگرام مذکور بر طبق آن اجراءات لازمه کرده شود وزارت معارف در نظر دارد که از یک طرف بذریعه تدریس و تربیه معلمین موجوده در تحت پروگرام مذکور و از طرف دیگر بطوسطیکعده کافی معلمین اساسی که هنقریب از دارالمعلمینهای اساسی فارغ التحصیل خواهند شد برای تعلیمات دوره ابتدائیه معلمین جوان را باوصف اینکه در پشتو نیز مهارت کافی داشته باشند حاضر سازد عجلتاً برای واریسی به مراقبت و تقبش این قسم کورسهای زبان پشتو در مرکز وزارت شعبه بنام شعبه پشتو در ریاست تعلیم و تربیه وجود دارد که کورسهای معلمین را وقتافوقاً معاینه و تقبش نموده برای پیشرفت صحیح و ترقی فعلی همه کورسهای مرکز و اطراف هدیایات و دستورات عملیه نافع انتشار میدهد و مفتشین مرکزی ولایات و مفتشهای تدریسات ابتدائیه که از مرکز وزارت بمکتبهای اطراف ولایات اعزام میشوند از تطبیق پروگرام و پیشرفت سوئے معلمین مکاتب در زبان پشتو مراقبت

میکنند بر علاوه راپوره‌های تعلیمی ماهوار این کورسها که از همه مکاتب بر کر فرستاده اند در ریاست تعلیم و تربیه مورد تدقیق قرار یافته و در موارد لازم هدايات داده شده است.

معلمین که با سعی شخصی و جدیت خود با مفر دات بزوگرام مذکور خود را آشنا و برای دادن امتحان زبان پشتو آماده شده بودند تحت امتحان قرار یافته بعد از طی امتحان و حصول موفقیت از ادامه کورس پشتو معاف گردیدند. امتحان سالانه مکاتب درین سال مطابق تعایما تمامه تدریسات ابتدائیه بعمل آمد پس ای امتحان مضامین درسی ممیز پس - و معتمدین از هیئت تعلیمی خود مکاتب تعیین کرده شد و در اثر امتحان مکاتب به بیشتر تدریسات اصول صنفی اطمینان صحیحی بدست آمد نتایج عمومیه امتحانات از طرف ریاست تدریسات در هر کر تحت کنترل و ملاحظه قرار یافته برای طلاب مشروط موفع داده شد که دوباره شامل امتحان شوند و شهادتنامه های فراغت تحصیل دوره ابتدائی بنام اشخاصی که از عهده امتحان بدر شده توانسته بودند بعد از طی مراتب اصولی به مراجع آن ارسال گردیدنا گفته ماند که امسال در ازاله مشکلات درسی و رفع نواقص تعلیمی از گرفتن راپوره‌های درسی نتایج خوبی گرفته شده است این راپورها که در هر ماه يك مرتبه از هر مکتب ابتدائی متعلق به جریان و پیشرفت مضامین درسی تحریر و بر کر وزارت ارسال میگردد در ریاست تدریسات بذریعہ هیئت‌های مقیمه تدقیق و با معیار تعلیمی تطبیق یافته نتایج تدقیق و ملاحظات هیئت بذریعہ مکاتب و دستورالعملهای لازمه بمکاتب ذی‌علاقه ارسال گردید و از طرفی دیگر بمفتشین مدیریتهای معارف و مفتشین مرکز وزارت درباره ازاله و اصلاح نواقص حاصله هدايات لازمه داده شد که در وقت تفتیش مکاتب نظر در وقت ادارات معارف رابان معطوف دارند این است که در اثر اخذ این گونه تدابیر نتایج امتحان تعلیمی امسال پیشتر از سالهای گذشته مورد رضایت میباشد از طلاب فارغ التحصیل دوره ابتدائیه اشخاصی که مستعد ادامه تحصیلات دیده می‌شدند به صنوف متوسط و مکاتب مختلفه مسلکی شامل و در تحت تربیه گرفته شدند و عده هم که مستعد ادامه تحصیل و یا مورد احتیاج مکاتب مسلکی نبودند بعد از توزیع شهادتنامه های دوره تحصیل ابتدائی مرخص شدند که بمسالک و مشغولیت‌های آزاد داخل بشوند

معلمینی که در اثر امتحانات سالیانه و راپور مفتشین وزارت خدمات و جدیت ایشان با ثبات رسیده و دو اشخاص که بموجب لایحه ترفیع و افتدار معلمین ابتدائی مستحق ترفیع و نوازش دیده میشدند بعد از ملاحظه و تدقیق مجلس وزارت فراخور احوال خود به ترفید معاش و اعطای قدم و تقدیر نامه و مکافات و نوازش متمتع گردیدند در تفتیش مکاتب ذریعہ هیئتهای جداگانه که از طرف وزارت بمکاتب مرکز و اطراف اعزام شده بودند به اثر تطبیق لایحه موفقیت معلم نتایج خوبی بدست آمد و با در نظر داشتن آن وضعیت تعلیمی مکاتب بهتر معلوم و فعالیت معلمین بصورت واضحتری فهمیده شده و در ازاله مشکلات و رفع نواقص اقدامات لازمه بعمل آمد.

راپوره‌های مفصلي که در نتیجه تفتیش مکاتب ذریعہ مفتشین مرکز بمجلس وزارت مطابق لایحه

تقدیم گردیده بود عندالموقع ملاحظه و تدقیق و بموجب آن درازا له نواقصی حاصله اقدامات لازمه بعمل آورده شد جای مکاتبی که از حیث آبادی و کثرت نفوس و شرائط لازمه حفظ الصحه مکتب مناسب دیده نمیشد تبدیل و مکتب از آنجا بمقامات یا قریه های دیگر که دارای شرائط لازمه دیده میشوند نقل داده شد - موادی که از تعلیمات تمامه - ابتدائیه بنابر مشکلات امروزی در تطبیق آن مکاتب و ادارات دچار مشکلات شده بود دندباثر راپور های هیئت های تفتیش و تدقیق مجلس وزارت معارف تعدیل یافته اجرای مواد اصلی تعلیمات تمامه درمو اردی که عجزالتادیر آن تدابیر موقعیت اتخاذ گردیده است باوقاتی که مشکلات حاضره رفع شود - دو کول گردیدند - ولی با وجود همه مشکلاتی که درین ایام جنگ از حیث عدم وسائل نقلیه محسوس مبرکورد با قبول هر گونه مصارف تمداد لازمه کتابهای درسی طلاب معارف تادورترین زوایای مملکت که در قریه های آن مکاتب دایر گردیده است فرستاده شد چه وزارت معارف از ملاحظه اوضاع جاریه مکاتب باین نتیجه رسید که از یکطرف عده معلمین فارغ التحصیل دارالعلمین در مکاتب انقدر زیاد نیست و از جانب دیگر کتب و سامان تعلیمی تا جائیکه تهیه آن نظر بمشکلات موجوده ممکن است در دسترس استفاد هطلاب گذارده نشود و واضح است که تعینات طلاب خساره شدیدی میبردند و برای جلوگیری قطعی از تاخیر رسیدن کتب و سامان تعلیمی مکاتب درین سال دستورالعملی از طرف مجلس وزارت ترتیب و به عموم مراجع مربوطه اطلاع شد و امید میرود که با عشر رفع مشکلات گردد و وزارت معارف با این اقدام خود متحمل دو گونه مشکلات شده ولی هر دو مشکل را بنابر اینکه در تعلیم و تربیه اولاد معارف سکت و معطلی واقع نشود بصورت صحیح چاره نمود .

اول اینکه درین وقت دنداخل جنگ است سامان قرطاسیه از قبیل کاغذ و غیره حسب الخواش بدست آمده نمیتواند .

دوم ضعیف و نشر کتابهای درسی طلاب ابتدائی با در نظر گرفتن زیادت عده شاگردان ابتدائی و اینکه همه مصارف از کسبه حکومت است محتاج مقدار متنائی کاغذ و غیره سامان قرطاسیه و بالاخره مبلغ کافی پول و مسائل حمل و نقل میباشد بهر صورت با اقداماتی که امسال در مورد ضعیف و نشر و توزیع و تقسیم سامان تعلیمی و کتابهای درسی از وزارت معارف بعمل آمده است نظریه راپور هیئت های اعزامی تفتیش انتظام مکاتب از حیث داشتن سامان و وسائل درسی اطمینان بخش میباشد .

در شق تکمیل عمارات اساسی نیمکاره مکاتب ابتدائیه بزر درین سال اقدامات لازمه بعمل آمده و جاهاتی که تعمیر آن بر حسب بلان موجوده نیمکاره بود بانجام رسیده قابل تدویر مکتب ولایق تدریس شاگردان شد و در مجلس وزارت از نقطه نظر تشکیلات مکاتب چنین قرارداد شد که تعمیرات آینده مکاتب دو قسم یکی دارای شش درس خانه و دیگری دارای نه درس خانه باشد نقشه و ساختن عمارات مکاتب اعتبار مناطق گرمسیر و سرد سیر و معتدله جدا جدا ترتیب داده شود . در تعمیراتی که آینده برای مکاتب کرده میشود از نقطه نظر حفظ الصحه مکتب مسائل آن تاب و روشنی بیشتر مدنظر

باشد و برای بود و باش معلمین و معاونین و تئو یلخانه و محروقات در خارج عمارت اساسی مکتب که مشتمل بر درسخانه ها و اطاق اداره و اطاق معلمین و تئو یلخانه سامان تعلیمی میباشد جاهای جداگانه اصولی تعمیر گردد و رویهمرفته زمینی که برای تعمیر و احاطه یك مکتب ابتدائیه تخصیص داده میشود بالغ بر دو نیم جریب باشد. برای تهیه و سنجش مواد لازمه یلانهای پیشرفت آئینده و تهیه احصائیه های متعلق امور معارف مملکت امسال دائره احصائیه با استناد معلومات که از مؤسسات مرکز و اطراف بدست آورده است احصائیه های لازمه را در شئون عرفانی مملکت مطابق لایحه و دستور العملهای تعلیم و تربیه مرتب و مهیا گردانیده و عیالاتنا معلومات ذیل را بصورت یك کتاب تهیه کرده است.

احصائیه طلاب تمام مکاتب از حیث صنوف و شعبات آن
» » » »
لسان مادری شان

» » » » معیوبی و عدم معیوبی و انواع امراض ایشان.

احصائیه طلاب تمام مکاتب از حیث مسالك پدری شان، احصائیه طلاب حدیده الشمول تمام مکاتب در سال تعلیمی ۱۳۲۳ و ۱۳۲۴، احصائیه طلابیکه در ظرف یك سال از مکتب خارج گردیده اند بتفریق علت اخراج آنها، احصائیه نتایج، امتحان تمام مکاتب.

احصائیه فارغ التحصیلان تمام مکاتب با درجات شهادتنامه های شان.

احصائیه معلمین تمام مکاتب از حیث سن درجه تحصیل درجه شهادتنامه مدت خدمت معاش مضمون، زبان، معیوبیت، اصول تدریس، دوره عسکری، و حال مدنی شان، احصائیه معلمین تمام مکاتب که در ظرف یکسال تبدیل گردیده اند با علت تبدیلی شان.

احصائیه معلمین تمام مکاتب که به سبب مرضی و غیره رخصت گرفته اند بتفریق ایام رخصتی ایشان. احصائیه معلمین تمام مکاتب که در ظرف یکسال مجازات و مکافات دیده اند با نوع مجازات و مکافاتیکه برایشان داده شده، احصائیه تعمیرات تمام مکاتب.

درین سال برای جلوگیری از ناخوشیهای اطفال شامله دوره تحصیل ابتدائی اقدامات جدی بعمل آمده، طلاب مکاتب ابتدائیه مرکز و اطراف ذریعه هیئتهای صحی سیار به دفعات تحت معاینه اصولی قرار یافتند، برای طلاب مریض و معلول ادویه لازمه نیز رایگان توزیع کرده شد، نا گفته نماند که حکومت بملاحظه بهبود اوضاع صحی اولاد معارف در راه مصرف خرید ادویه لازمه شاگردان مبالغ هنگفتی را بخرج میرساند و شفاخانه مرکز وزارت برای معاینه و تداوی اطفال معارف همیشه حاضر و آماده میباشد برای حفظ ما تقدم از حدوث امراض ساریه درین شاگردان عندالموقع از اجرای واکسینا سیون های عمومی و توزیع هدایاتنامه ها و ادویه ضروری به استفاده می شود.

تعلیمات ثانوی

از جمله مشکلات موجوده که تاثیر خاص و مستقیم در پیشرفت تعلیمات مکاتب ثانوی دارد کمبود معلمین خارج است که درین چند سال اخیر با صرف مساعی در بدست آوردن آنها از خارج

میسرنشد تا عده مطلوب تکمیل یابد از همین سبب است که طلاب مکاتب در سال تعلیمی گذشته تدریسات خود را بدرستی تعقیب کرده نتوانسته اند این وقفه در سلسله تدریسات مکاتب متوسطه مشکلاتی تولید کرده و اختلاف سوئے ذهنی طلاب و عدم تجانس معلومات طلاب صنوف مساوی لیسه های مختلف را سبب میشود. وزارت معارف نظر با اهمیت این موضوع همیشه برفع این نقائص کوشیده و از جمله چاره های اساسی این امر تحمل تکالیف فوق العاده ایست که معلمین موجود درین راه بر خود التزام نموده اند - همچنین معلمین نو وارد علاوه از وظیفه تدریس درفا کولته هاومصرفیت اداری که بر حسب تخصص شان در دوائر خود هادا شدند برای تعلیمات لیسه ها نیز موظف گردیدند.

از اثر فعالیت اینگونه اشخاص است که تا یک اندازه محسوس هرج و مرجی که بسبب - نداشتن معلم در سنوات مختلفه درین سوئے تعلیمی طلاب حادث شده بود رفع گردیده است.

فا کولته سیانس وادیات که از چند یست افتتاح گردیده به فعالیت مصروف میباشند اولین هدف خود تهیه معلمین مکاتب ثانوی را اتخاذ کرده اند طبیعی است که غرض از وجود این فا کولته ها همانا سپردن سیستم تدریس و تربیه طلاب وطن است بدست اولاد با کفایت خود آن که ازین موسسه ها شهادت نامه حاصل مینمایند هر چند دوره فراغت از تحصیل طلاب آن ۴ سال را دربر دارد اما بعد از آن وقت احتیاجی که لیسه های موجوده بمعلمین داشته باشند بکلی تا مین خواهد گردید.

برای رفع مشکلات موجوده از نقطه نظر معلم برای لیسه هائیکه در آنها زبان انگلیسی خوانده ومضامین ساینس هم به انگلیسی تدریس میشود با حکومت هند موافقه بعمل آمده است که وزارت معارف بعد از آنکه ضرورت دارد آنگونه بمعلمین با کفایت را که در جات تعلیمی آنها از طرف خود وزارت معارف معین گردیده است استخدام نماید چنانچه یک عده از جمله آنها با فغانستان رسیده وما بقی آن در آینده خواهد رسید. رسیدن این معلمین مسئله کمبود معلم را در لیسه ها بکلی حل میکند زیرا تا وقتیکه قرارداد مدت استخدام این اشخاص باخر برسد معلمین اساسی از فا کولته های ساینس وادیات فارغ التحصیل شده بوظیفه معلمی موظف گردیدند فقدان معلم را بکلی رفع میکنند - بدین شکل امید است که احتیاج اکثر لیسه ها رفع و به تطبیق پروگرام بشکلیکه وزارت معارف - میخواهد یک قدم زیادتر نزدیک شود.

بر حسب تصویبیکه در مجلس وزارت معارف بعمل آمده دروس ساینس در صنوف مکاتب ثانوی بزبان خارجی خوانده میشود نظر باین تصویب اکثر کتبیکه بجهت کتب درسی در سال گذشته در مجالس متعدد ریاست تعلیم و تربیه از طرف متخصصین مضامین مذکور فرمایش داده شده بود بسبب مشکلات مختلف تا حال از خارج وارد نگردیده وعده هم که حاضرأ بدست داریم

احتیاج طلاب راتکا فو نیکند۔ سلسلهٔ تشبثات وزارت راجع به توريد آنها ادامه دارد تا کتب مذکور يك آن اول تر وارد کرده شود .

راجع به تهیه بعضی کتب بزبان خارجه از طرف وزارت معارف در داخل اقدام بعمل آمده است چنانچه دو کتاب قرائت به لسان المانی که در خود افغانستان تالیف شده بود برای رفع احتیاج طلاب مکتب نجات بطبع رسیده به معروض استفاده شان قرار داده شده است۔ يك عده کتب فرانسوی برای رفع حوائج طلاب مکتب استقلال از بیروت وارد گردیده بدست طلاب داده شده است . کتابهای انگلیسی از هند و امریکا بتعداد کافی خواسته شده وزارت معارف انتظار وصول آنها را میرد و برای رساندن آن اقدامات لازمه نموده است .

دادن نوت‌های درسی از طرف معلمین و بجران کاغذ نیز درین زمینه مشکلاتی برای اجرای امور تدریسی در مکاتب ثانوی تولید کرده است وزارت معارف برای مکاتب متوسطه که در مراکز ولایات تأسیس یافته تهیه کتب را بزبان ملی دیده است و تالیف اکثر ازین کتب با تمام رسیده آمادهٔ طبع میباشد بهر اندازه که این کتب بزودی بطبع رسیده بمعرض استفا ده طلاب قسمت متوسطهٔ مکاتب ثانوی و غیر آن قرار داده شود ۔ بهمان اندازه به پیشبرد تعلیمات شان معاونت مینماید اما این مسئله هم ربط به بجران کاغذ دارد که طبع آنها موقوف بان میباشد و این عدم کفایت کاغذ وقت زیاد کار کثان مطبعه را اشغال مینماید زیرا مطبعه به سبب نبودن کاغذ به ذمه گرفته است که باندازهٔ احتیاج يك ساله کتب تدریسی دوره ابتدائی را طبع کند و اگر بهین قسم در سال آینده نیز کاغذ جهت مصارف چند سالهٔ طبع کتب بدست نیاید مطبعه مجبور است که وقت خود را در سال آینده تکراراً در طبع کتب درسی مکاتب ابتدائی مصرف نماید و در اینصورت برای مامورین مطبعه دیگر وقت زائد نمیانند که کتب متوسطه را طبع نمایند وزارت معارف برای رفع این مشکل مهم نیز درصدد چاره جوئی است .

موسسات مختلفهٔ علمی و طن را جمع به پیشبرد زبان ملی کوشش زیاد نموده آثار و کتب بصورت تالیف و ترجمه بزبان پښتو نشر نموده ذخائر علمی این زبان را زیاد میکنند وزارت معارف بانشر يك سلسله کتب تدریسی دورهٔ متوسط درین راه اقدام شایان قدری نموده است چه اکثر اشخاصیکه دارای تعلیمات خصوصی بوده و در بعضی از شعب علوم مطالعات و تجاری دارند مجبور به تحصیل مبادی و اساسات علوم کلاسیکی میباشد که برای تربیهٔ ذهنی شان الزم است اما هموطنانیکه زبان فارسی را ندانسته مطالعات خود را مستقیماً به پښتو پیش میرند میتوانند يك مجموعهٔ خلص و لازم علوم مختلفه را بزبان مادری خود درین کتابهای متوسطه که در وزارت معارف تدوین گردیده دریافت نمایند اصول دید اکتیک درین کتب بخوبی مراعات گردیده طوریکه اشخاص بدون کمک معلم میتوانند مطلب را از آنها درک نمایند و بهره از معلومات آن حاصل کنند نظر باین مزایا و فوائدی که کتب مذکور مضمین اند به هر شخص توصیهٔ اکیده میشود که اگر تحصیلات خود را

از راه کلاسیک مکتب نکرده باشند بمطالعه این کتب بعد از نشر ان اقدام نمایند اگر کتب مذکور از طرف توده مطالعه شود برای بلند بردن معلومات هموطنانیکه زبان مادری شان پشتواست امداد بزرگی مینماید و این مقدار معلومات عمومی نواقص بعضی از نویسندگان ما را که تحصیل کلاسیکی ندارند رفع نموده قیمت آثار شان را دو بالا میکند .

اسمای کتب مذکور که بعضی طبع شده و باقی آماده طبع است بدین قرار میباشد .

الف - کتبیکه بطبع رسیده است :

۷	هندسه صنف
۷	» پنتوی
۸	» »
۹	» »
۱۰	» »

ب - کتبیکه تحت طبع است :

۷	دینیات صنف
۷	» تاریخ
۷	حساب و جبر صنف
۷	» اخلاق
۷	» بایولوجی
۷	» کیمیا

صرف ونحو پنتو برای صنف ۷ و ۸ و ۹

ج - کتبیکه آماده طبع است :

۸	حساب صنف
۱۰	» تاریخ
۱۱	» تاریخ
۸	» کیمیا
۸	» بایولوجی

انشای پنتو برای صنوف ۷ و ۸ و ۹

د - کتبیکه تالیف شده تحت تدقیق کمیسیون است :

۸	دینیات صنف
۷	» جغرافیای

۸	جغرافیای صنف
۹	جغرافیای »
۹	کیمیای »

با وجود این همه موانعیکه وزارت در تطبیق اساسی پروگرام حس مینماید وضعیت طلاب فارغ التحصیل امسال اطمینان بخش است قرار معلوم طلابیکه از لیسه فارغ التحصیل گردیده و شامل فاکولته ها شده اند بعد از چند ماه مذاکره و کسب معلومات متممه بدوام دروس و پروگرام فاکولته ها کسب اقتدار و لیاقت نموده اند و در دروس فاکولته وقفه بزرگی بسبب عدم تجانس سویه معلومات طلاب بظهور نرسیده تدریس در فاکولته ها بصورت نورمال جریان دارد. ذوق و لیاقت اکثر طلاب در انتخاب شعبات تخصص شان در بین سال مدنظر گرفته شده است و طلابیکه امسال از لیسه ها با فاکولته ها رفته اند استعداد و لیاقت زیاد تر نشان میدهند.

وزارت معارف که توجه زیاد به صحت و سلامت طلبه دارد و همیشه در تنمیه و تقویه ابدان آنها میکوشد به سپورت و حفظ الصحه طلاب خیلی اهمیت داده امسال پلان تعمیریک ستیدیوم راطرح نموده مقدار زیاد سامان و لوازم و البسه سپورت را از خارج و داخل تهیه نموده و بمرکز و ولایات توزیع نموده است طلاب زیاد لیسه ها را بیازی فوتبال، هاکی، والیبال، هندبال و سپورت های انفرادی از قبیل ویدن های ۱۰۰ - ۲۰۰ - ۴۰۰ - ۸۰۰ - ۱۵۰۰ - ۱۳۰۰ - ۱۰۰۰۰ متره خیز قدم دار خیز دراز، خیز بلند، خیز بانیزه - انداخت نیزه - انداخت گلوله، تریه و تیم های ماهر در بازیهای مذکور تشکیل و بوجود آورده مسابقات متعدد را در نمایش جشن استقلال و تور نمونتهای فت بال هندبال، باسکت بال، والیبال، هاکی، ریسمان کشی را در اوقات و مواسم مختلفه بمعرض نمایش گذاشته است حتی یک تیم فت بال خود را در خارج جهت مسابقه اعزام نموده.

وزارت معارف مقدار ادویه ضروری خود را تهیه و است ادویه زیاد را در ترتیب نموده بخارج صادر کرد تا از انجا دستیاب کند عده زیاد طلبه را مداوی و صدها طلبه معارف را واکسیناسیون ضد محرقه نموده و همیشه ضلایب را جهت جلوگیری از امراض مسری معاینه و امور سپورتنی و صحتی طلاب مرکز و اطراف را ذریعه هیئت های صحتی و سپورتنی ملاحظه و تقمیش و اصلاح نموده است نظر باین تدابیر صحتی هیچ یک از امراض مسری امروز در ضلایب معارف دیده نشده و عده مرضها روز بروز کم شده میرود.

تعلیمات عالی و مسلکی

سال ۱۳۲۳ به نسبت سال گذشته برای تعلیمات عالی و مسلکی سال مثرتری محسوب میگردد زیرا درین سال درین دورشته بعضی اصلاحات و تعدیلات رخ داده است که در تاریخ معارف افغانستان اهمیت بسزائی دارد چه از یک طرف برای پرورش مبلین لایق دارالمعلمین ها و لیسه ها و متخصصین معارف و ارتقای امور ثقافت و ادبیات ملی یک موسسه عالی بنام فاکولته ادبیات در سلک فاکولته ها

زیاده گردیده و از طرف دیگر به منظور تربیه علمای دینی که دارای معلومات عصری بوده و امور اسلامی متعلق به جامعه را بخوبی ایفا نموده بتوانند موسسه دیگری بنام مدرسه علوم شرعیه در کابل از اوایل میزان افتتاح گردیده است. در رشته فاکولته ها و مکاتب مسلکی دیگر نیز اصلاحات و تعدیلات چندی بمنصه اجراء گذارده شده است که هر يك بنوبه خود دارای اهمیت می باشد اینك بشرح هر کدام حسب آتی پرداخته میشود :

فاکولته ادبیات : موضوع تاسیس فاکولته ادبیات از چندی بود که فکر ارکان وزارت معارف و هواخواهان علم و عرفان را بخود جلب نموده بود چه در جنب موسسات عالی دیگر از قبیل فاکولته طبی حقوق و علوم سیاسی و سنیانس که بقصد تربیه مامورین و متخصصین و معلمین در رشته های صحی اداری سیاسی و اقتصادی و علوم طبیعی از ۱۳ سال به این طرف یکی بعد دیگر تاسیس شده و بطرف ا کمال روان اند تاسیس یک موسسه عالی دیگر بنام فاکولته ادبیات جهت پیشبرد علمی زبان ملی و پرورش معلمین لایق دارالمعلمین ها و تعلیمات ثانوی و متخصصین امور عرفانی و ارتقای ثقافت از امور ضروری محسوب میشود همین بود که در اوائل حمل ۱۳۲۳ والا حضرت وزیر معارف مسئله فوق راجت غور گرفته و ریاست تعلیم و تربیه را مامور ترتیب و تدقیق در اضراف امکان تاسیس یک فاکولته ادبیات و مفردات پروگرام مضامین آن نمود چنانچه به تاسی امر والا حضرت موصوف شعبه تعلیمات - عالی و مسلکی ریاست تعلیم و تربیه خطوط اساس تعلیمات نامه و مفردات پروگرام مذکور را ترتیب - داده و در طی مجالس چندی که در ماه های حمل و ثور از طرف کمیسیون منتخبه منعقد شده بود تحت غور و تحقیق قرار داد و بدین ترتیب به پروژۀ تعلیمات نامه و مفردات پروگرام مذکور یک صورت مقدماتی بخشید. درین مجالزوم انعقاد شورای عالی معارف و تقدیم پروژۀ تشکیل پروگرام فاکولته مذکور به آن مجلس حتمی دیده شد چنانچه شورای مذکور پروژهای ۳۰ ثور ۶ و ۱۰ جوزا انعقاد یافته - در مجلس اول حتمیت تاسیس فاکولته تحت غور و مذاقه قرار گرفته و به تصویب رسانیده شد . و برای افتتاح فاکولته مذکور اوائل میزان ۱۳۲۳ معین گردید . در مجالس سه روزه دیگر پروگرام دروس و تعلیمات نامه آن بعد از اصلاح و تعدیل به تصویب رسانیده شد و ضمیمه ورقه عرض بمقام منبع صدارت عظمی جهت منظوری حضور اعلی حضرت همایونی تقدیم گردیده چنانچه از مقام صدارت فرمان منظوری آن باصحه اعلی حضرت همایونی بوزارت معارف اعطا گردید تاسیس این فاکولته بر اساس فاکولته های دیگر بوده و اساس آن مثل فاکولته های ادبیات عالم دارای شعبات : (۱) زبان و ادبیات (۲) فلسفه و علوم اجتماعی و تربیوی (۳) تاریخ و جغرافیه می باشد ولی بنا بر احتیاجات و وسایل امروزی و ضروریات حیات تعلیمی و تربیوی فعلاً شعبه مختلطی تشکیل داده شد که چهار سال دوام نموده و مضامین آن حسب آتی می باشد :

(۱) قراریکه دیده شد چون منظور فعلی این فاکولته را خصوصاً پرورش معلمین و ارتقای امور

ثقافت و ادبیات ملي تشکیل می دهد بنابر ان زبان ادبیات و تاریخ ادبیات ملي و مربوطات آن به محور تدریسات این فاکولته قرار گرفته اند .

(۲) چون برای تقویه و ریختن طرح متین زبان و ادبیات ملي داشتن معلومات کافی در اطراف علم لسان و مقایسه آن با السنه اقوام هم نژاد هم کیش مثل فارسی، عربی، سنسکرت و اوستایک امر حتمی شمرده می شد بنابر ان لازم دیده شد که علم لسان (فیلولوژی) و علم لسان - مقایسه وی از یک طرف و لسان و ادبیات فارسی و عربی به پیمانۀ وسیعتر و سنسکرت و اوستابه پیمانۀ کوچکتر از طرف دیگر داخل پروگرام این فاکولته گردد البته تدریس یکی از زبانهای حیه غربی که طلاب فاکولته به آن دولیسه های خود هادوام نموده اند درین جائیز دوام آن حتمی قرار داده شده است .

(۳) چون لازم بود که طلاب فاکولته معلومات مسلکی جهت پیشبرد وظایف آینده و توسعه نظر خود ها حاصل کنند مضامین تاریخ مدنیت، فن و علم تربیه، روحیات و منطق، فلسفه و مابعد الطبیعی (از نقطه نظر غرب و اسلام) اخلاق و اجتماعیات در پروگرام فاکولته شامل گردید .

۴ - علاوه بر آن طلاب مکلف ساخته شدند که در پایان تحصیلات خود ها رساله در اثر تبحرات شخصی بنویسند .

این بود معلومات مختصری که در خصوص تشکیل و ترتیب پروگرام فاکولته ادبیات و کار روائیهای شعبه تعلیمات عالی ریاست تعلیم و تربیه در آن خصرص داده شد درینجا لازم دیده میشود که از اجراءات دوایر دیگر درین زمینه مختصر آ تذکر داده شود .

همینکه پروژۀ تشکیل فاکولته مذکور مر احل اصولی خود را طی نمود از مقام صد ارت عظمی ع، ص عبدالحی خان حبیبی معاون ریاست مطبوعات و مدیر عمومی پشتو قولنه (باداشتن عهدۀ کفالت پشتو قولنه) برایست آن موسسه عز تقرر حاصل کردند- ریاست تدریسات به انتخاب معلمین و استخدام یک معلم از خارج مشغول گردید ریاست تفتیش در انتخاب و معرفی طلاب از فارغ التحصیلان لیسه های پرداخت شعبه اجرائیه جای رلوازم درسی آن فاکولته را تهیه نمودمدیریت عمومی کنترول جزئیات بودجه آن را ترتیب داد تا اینکه بفضل خداوند و توجه حکومت معارف پرور فاکولته ادبیات از اوائل عقرب ۱۳۲۳ افتتاح گردیده و به حلقه های دارالفنون شاهی کابل یک فاکولته دیگر زیاده گردید . و اینک موقفانه به تعلیمات سال اول خویش دوام دارد .

مدرسه علوم شرعیه

تأسیس یک موسسه علوم دینی مطابق ممالک اسلامی دیگر به اساس عصری چندسال میشود که از یکطرف افکار اولیای امور راه خود جلب و از طرف دیگر افکار علمای دینی مرکز و مدرسین دارالعلوم عربیه را بخود مصروف ساخته بود . علمای دین برای دانستن دنیای عصری و داشتن معلومات در مسائل بین المللی و تقویه و تبلیغ دین مبین اسلام رفته رفته از چندین سال به این طرف به

این نکته ملتفت گردیدند که بدون فرا گرفتن علوم جدید و یک لسان خارجی نمیتوانند وظیفه مقدس خودها را چنانچه شاید و باید اینان نمایند بنابراین چندین بار وزارت معارف تحریراً و شفهاً عرض نموده بذات توجه اولیای امر را درین باره طالب شدند همین بود که سال گذشته ریاست تعلیم و تربیه وزارت معارف باشتراك علمای دینی به ترتیب یک پروگرام عصری برای دارالعلوم عربیه مؤظف گردید - ریاست تعلیم و تربیه مطالعات خود را در اطراف پروگرام مذکور شروع نموده و بعد از چندی ترتیب آن نیز انجام پذیرفته انتظار انعقاد یک مجلس علما را می برد - همین بود که مجلس مذکور از ۳۲ جوزا تاده سرطان چهار بار اجلاس نموده پروگرام مرتبه را تحت غور و مداقه قرار داده در مجلس اول پروگرام نه ساله مدرسه علوم شرعیه و در مجالس دیگر تعدیل نصاب دارالعلوم عربیه و پروگرام شبات تخصص مدرسه علوم شرعیه از طرف مدرسین دارالعلوم عربی تصویب گردیده بمقام منبع صدارت عظمی جهت منظوری حضور اعلی حضرت همایونی تقدیم گردید و منظوری حاصل شد .

و از مقام وزارت معارف صباغلی مولوی شاه محمد خان مدرس دارالعلوم بجهت مدیر این موسسه جدید التاسیس انتخاب گردیده و به تعداد (۸۰) نفر طلاب در سال اول مدرسه مذکور از میزان ۱۳۲۳ تحت تعلیم گرفته شدند این موسسه اولاً در عمارت سابق فاکولته طبی در دارالفنون آغاز بتدریس نموده و تا ابتدای رخصتی های زمستانی مدرسه در آنجا دائر بود تا بالاخره بعد از انقضای ایام رخصتی به پیمان نقل داده شد .

منظور از تاسیس این موسسه تربیه علمای دینی که امور اسلامی متعلق به جامعه را ایفا نموده و دارای معلومات عصری باشند و معلمین دینیات مکاتب میباشد بنا بر آن از یک طرف مضامین تجوید ، تفسیر شریف ، حدیث شریف ، فقه و فرائض ، اصول حدیث و اصول فقه و اصول تفسیر عقاید و عربی - جزو پروگرام این مدرسه بوده و از طرف دیگر پشتو ، انگلیسی ، ریاضی ، تاریخ ، جغرافیه ، علوم طبیعی ، فزیک ، کیمیا ، رسم ، فلسفه ، منطق ، اجتماعیات ، اخلاق ، اقتصاد و تاریخ ، فلسفه . در پروگرام شامل میباشد - کتب جلالین و مدارک در تفسیر و اتقان سیوطی در اصول آن مشکوة بخاری در حدیث مقدمه مشکوة و شرح نخبه در اصول حدیث کتیزین و هدایتین و سراجی در فقه و فرائض . اصول شاشی و نور الانوار در اصول فقه ابوالمنتهی و شرح نسفی در عقاید و جزری در تجوید تدریس میشود عربی اولاً بطور لسان خوانده شده و بعد از آن بطریق متداول نیز خوانده میشود - پروگرام علوم جدید که در بالا ذکر شد مطابق دوره اول و دوم لیسه بوده و انگلیسی بطور لسان خارجه تدریس میگردد طلاب درین موسسه عموماً از فارغ التحصیلان ابتدائیه انتخاب میگرددند این موسسه شازوی بوده و لباس و اعاشه طلاب مجاناً پرداخته میشود .

بعد از آنکه دوره نه ساله تحصیل خود را به انجام رسانیدند به فارغ التحصیلان درجه معادل لیسانس الهیات اعطا گردیده و خصوصاً معلم علوم دینی لیسه ها ازین جمله انتخاب میشوند و برای

کسانیکه استعداد خوښتر و لیاقت بهتری از خود در اثنا ی تدریس نشان داده و خیال پیشبرد تحصیل را دارند در ثانی دوره تخصص افتتاح میگردد - این دوره مشتمل شش یا سه گانه که عبارت از (۱) شعبه قضی و فتوی (۲) شعبه وعظ و ارشاد (۳) شعبه تدریس و تعلیم است میباید مقصود از شعبه اول تربیه فضاة مقتدر و با کفایت و از شعبه وعظ و ارشاد مبلغین اسلامی و شعبه تدریس و تعلیم معلمین خود همین موسسات است در شعبه قضی و فتوی مضامین فقه و فرائض با مقارنات مذاهب اربعه اصول فقه آداب مناظره و جدل ، تاریخ فقه و تاریخ قضی در اسلام و آداب قضاة و منتهی ها از یک طرف و مضامین حقوقی مطابق فاکولته حقوق از قبیل حقوق مدنی ، اساسی ، اداره جزا ، تجارت عمومی و خصوصی دول بالسان خارجه و لواحق و اصولنامه های دولتی از طرف دیگر تدریس میشود . در شعبه وعظ و ارشاد مضامین حدیث و طبقات محدثین تفسیر و طبقات مفسرین - الهیات ، بلاغت ، آداب بحث و مناظره ، تاریخ مذاهب و طریقت ها ، وعظ و خطابه ، بدعت و عادت ، ادبیات عرب ، و فارسی و پشتو با لسان خارجه تعیین گردیده است مضامین شعبه تدریس و تعلیم اصول فقه فلسفه کلام معانی ، حدیث ، منطق ، هیت ، نحو ، تفسیر ، تجوید و فن تعلیم و تدریس میباشد .

در اینجا یک نکته مهم دیگر نیز باید توضیح شود و آن عبارت از تعدیل پروگرام دارالعلوم عربی مرکز است که تا اندازه ممکنه در پروگرام آن بر علاوه معلومات قدیمه مضامین جدید داخل گردیده تا احتیاجات فعلی مملکت را تکافو نموده بتواند علاوه بران برای مدارس اطراف از قبیل نجم المدارس اسیه ظاهر شاهی و غیره نیز پروگرام جدید ترتیب گردیده و بعد از گذارش از مجلس علما و مدرسین دارالعلوم هاعتقرب در مورد تطبیق گذارده خواهد شد .

فا کولته سیانس

امسال در فا کولته سیانس صنف سوم تشکیل گردید و یکسال بعد ازین موسسه طلاب فارغ التحصیل میگرددند برای اصلاح وضعیت لیسه ها که سبب بزرگ آن فقدان معلم است این فا کولته با فا کولته ادبیات کمک زیاد میکنند . طلاب درین وقت نیز در بعضی ساعات فارغ خود در دوره اول لیسه ها تدریس می نمایند و این تدریس بحیث ستاز شان شمرده میشود و تجربه معلمی را پیدا میکنند از طرف دیگر تا یک اندازه رفع کمبود معلمین در لیسه ها صورت میگیرد . معلمین فا کولته سیانس نظریه بحرانی که در این ایام از سبب فقدان معلم در لیسه ها تولید شده برای پیشبرد تدریس کمک زیاده کرده و وظایف فوق العاده را ایفا میکنند معلمین فا کولته بعد از وقت در مکتب استقلال و نجات که از کمبود معلم خیلی دچار تکلیف اند درس میدهند بدین واسطه جریان تدریس توقف ننموده و تعلیمات جریان دارد .

امسال فا کولته سیانس علاوه بر عمارتی که داشت توسعه یافته عمارت های سابق فا کولته ضعیف رادر خواهه ملا اشغال کرده برای لابورا توارها و اطاق های درسی جای مناسب تهیه نمود لابورا توارهای کیمیا در جای سابق باقی ماند و لابورا توارهای فزیک در اطاق های بزرگ روشن

د معارف دوزارت مهمې مقرري



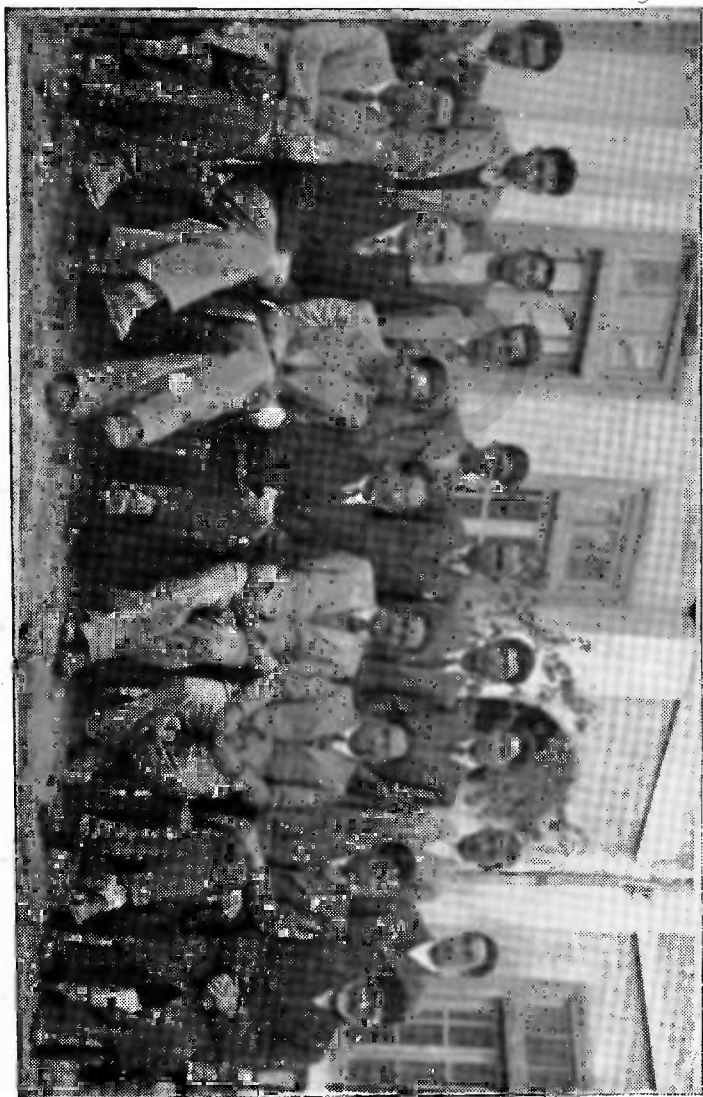
ع ٤٤ ص عبدالحي خان «جيني»
دادنيا تو دفا کولتي رئيس (دويتو)
ټولني دعو مي مدیریت کابل



ع ٤٥ ص زهان الدين خان کنکي
چه د بندهار دمارف ر رئيس
مقرر شوي دي



ع ٤٦ ص محمد زهدي بيگ
د طب دفا کولتي دريس کابل



داد پتارو دوا کي ايجي داهستان وريخ ۷ عقرب ۱۳۲۳

میزهای تجارب را ترتیب داده است الحال طلاب به سهولت و در جای فراخ اجرای تجارب فریکس را کرده می‌توانند وهم چنین یک لابوراتوار برای طلاب بیولوژی ترتیب گردید امسال یک کرس طبقات الارض جدیداً در فاکولته سیانس تاسیس گردید و تدریس آن به ادا کتر عبداللہ خان دو کتور دارالفنون Heidellery سپرده شد و یک اطاق برای Mineralogie تخصیص داده شد ونمونہ معادن واحجار در آن بصورت مرتب ترتیب ونمره خورده جهت استفادہ طلاب میہا گردیده است . درس جیولوجی برای شعبات بیولوژی و کیمیا داده می‌شود . کتا بخانہ فاکولته سیانس اگرچہ کتب را کہ دردست داشت مرتب نموده لست های آنرا ترتیب نمود و از کتا بخانہ طلاب استفادہ می‌کنند ولی بسبب جنگ دنیا ومشکلات توريد کتب جدید کتا بخانہ فاکولته بحال خود باقی مانده و توسعہ نیافتہ و از طرف دیگر مع الاسف مجلات علمی از خارج برای فاکولته نرسیده واقدمات مکرر درین بارہ نتیجہ مثبت راموجب نگرديده و از طرف دیگر چون بعضی معلمین فاکولته بکارهای اداری مصروف اند وقت کافی برای تعمق وتدقیق درمسائلک خود نمی یابند درنتیجہ تمام فعالیت های اکتشافی این موسسه معطل است وفاکولته سیانس مہیت دارالمعلمین عالی رانداردوبس .

حقوق و علوم سیاسی

فاکولته

فاکولته حقوق و علوم سیاسی چنانچہ در سال سابق بہ آن اشارہ رفتہ بود اصلاح وتعديل تعليماتنامہ فاکولته تحت تدقیق وبحث گرفته شدہ بود . درین سال نیز بہ تعقیب سال گذشتہ اصلاحات وتعديلاتی چندی بہ تعليماتنامہ فاکولته حقوق و علوم سیاسی بعمل آمد وبلاخرہ تعليماتنامہ جدید بہ مجلس معلمین تصویب یافته و از حضور والا حضرت وزیر معارف گذارش یافت . قرار تعليماتنامہ مذکور فاکولته حقوق ازماہ میزان ۱۳۲۳ داخل مرحلہ سال چهارم خود گردید ، ولی از باعت قلت تعداد طلاب درین سال ازسہ شعبہ پیش بینی شدہ (اداری ، مالی ، سیاسی) تنها شعبہ اداری وشعبہ مالی آن بہ تدریسات آغاز نموده وبکمک یک دستہ معلمین فخری کہ از فارغ التحصیلان لایق افغانی میباشند وجدیداً بحیث معلمین فخری انتخاب شدہ اند یعنی شاغلی عبداللہ خان مدیر اعتبارات بانک شاهی ، شاغلی عبدالملک خان مامور ارتباط خارجه بانک مذکور ، شاغلی عبد الغفور خان امینی متخصص اقتصاد در بانک مذکور وشاغلی یارمحمدخان مدیر کنترول نرخهای وزارت اقتصاد ومعلمین دائمی وفخری سابق خود بخوبی راه تکامل خودرا میبماید درینجا این ناگفته نماند کہ برای فاکولته موصوف یک معلم خارجی ہم درین سال استخدام گردیدہ است درامور اداری فاکولته مطابق مواد تعليماتنامہ جدید محمد اکبر خان معلم بحیث معاون برای یکسال تعیین گردید . علاوه بر آن فاکولته مذکور در نظر دارد کہ یک مجلہ در ہر سہ ماہ نشر نماید ، از طرف دیگر در سال اول فاکولته بہ تعداد ۲۴ نفر طلاب از فارغ التحصیلان بہ کاوریا تحت تعلیم گرفته شدند . از مکاتب مسلکی مربوطہ فاکولته حقوق لیسہ تجارتی سال اول دورہ احضار بہ خود را بہ

پایان رسانید. و در میزان سال جاری دارای دارای صنف دوم خود نیز گردیده است. از مکتب حکام درین سال برای بار اول به تعداد ۵۷ نفر فارغ التحصیل گردیده و بوزارت داخله معرفی شدند و از قرار معلوم به علاقه داری های ولایات و حکومت های اعلی عزت قرار حاصل نمودند. همچنین مکتب اصول تحریر و محاسبه و تجارتی سابقه دارای یک تعداد فارغ التحصیلان گردیده اند فارغ التحصیلان موصوف به وزارت اقتصاد و وزارت مالیه. بانک شاهی و دیگر موسسات رسمی معرفی گردیده اند و در سال اول مکتب اصول تحریر به تعداد ۸۰ نفر متعلم از فارغ التحصیلان ابتدائیه انتخاب و تحت تعلیم گرفته شدند.

فاکولته طبی - فاکولته طبی نیز در سال ۱۳۲۳ مصدر اصلاحات چندی در زمینه های اداری و تدریسی گردیده که از مهمترین آنها مختصراً تذکار مییابد.

چون یک قسمت کافی عمارت فاکولته طبی بجوار شفاخانه در علی آباد بسال گذشته به اتمام رسیده بود ریاست فاکولته از رخصتی های زمستانی طلاب و تعطیل دروس استفاده نموده به انتقال لا بوراتوارهای و دایره لیبیه و غیره ملحقات آن پرداخته و هم در اثنای این سال یک قسمت مهم سامان و لوازم لا بوراتوارهای فاکولته بطور اساسی ترتیب و تنظیم گردیده و توسعه شایانی را بخود پیدا نمود. از طرف دیگر یک لا بوراتوار کیمیای حیاتی در فاکولته تاسیس و شعبات کیمیای تحلیلی مقداری و هیدرولوژی که در آن علاوه بکارهای فاکولته مواد کیمیاوی که از وزارت خانه های دیگر جهت تجزیه فرستاده میشود نیز تحلیل میگردد و شعبه اتوپسیس (Autopsie) که در آنجا تشخیص امراض از روی پارچه های امراض بصورت صحیح صورت میگردد و وقایع مربوطه طبابت عدلی نیز تسد قبیق میسر گردد به لا بوراتوارهای فاکولته علاوه گردیدند. در معاینه خانه مرکزی نیز یک لا بوراتوار عصری کیمیای حیاتی افتتاح و تنظیم گردیده و بمعرض استفاده گذارده شد.

در مسئله فارغ التحصیلان درین سال بازده نفر دو کتور از ستاز فارغ و برای اجرای دو کتوری دیپلوم حاصل نمودند که ۴ نفر از ایشان بحیث اسبستان به هیئت تعلیمی فاکولته در شعبات نسائیه، جلدیه، عینیه، عقلیه و عصبیه شامل گردیدند. همچنان ۱۴ نفر معاون دا کتور و ۱۱ نفر دواساز از ستاز فارغ و شهداتنامه های مسلک برایشان اعطاء گردید و شامل کار شدند. علاوه بر آن هشت نفر دو کتور دیگر از فاکولته طبی بعد از ختم کارهای عملی شامل دوره ستاز گردیده و هم چنان ۱۴ نفر معاون دو کتور و ۸ نفر دواساز از مکتب طبی و دواسازی فارغ و شامل مرحله تطبیقات و ستاز شدند در خصوص طلاب جدید الشمول درین سال ۱۶ نفر طلاب فارغ التحصیلان بکلور یا در صنف اول فاکولته و ۲۱ نفر از فارغ التحصیلان متوسطه بصنوف اول مکتبین طبی و دواسازی شامل و تحت تعلیم گرفته شدند.

در خاتمه یک تغییر دیگری که در اندازه فاکولته و موسسات صحی اهمیت دارد تقرر

ع، ص پروفیسور زہدی است بکنالت ریاست فاکولتہ طبی و مؤسسات صحی مربوطہ آن کہ بعد از عودت عزت مند و کتور رفقی کامل بیگ رئیس سابق فاکولتہ طبی کہ مدت درازی بہ خدمات صحی در افغانستان مشغول بودند و بہ علت مرضی در مسافہ میزان عازم وطن خویش تر کیہ گردیدند میباشد . دارالمعلمین ہا: در امور تدریسی و اداری دارالمعلمین ابتدائہ و متوسطہ درین سال تعدیلات مهمی بروی کار آمدہ کہ بشرح آن حسب آئی پرداختہ میشود:

مسئلہ مهمی کہ در ابتدای این سال درین دو مؤسسہ رخ داد همانا تقرر ص دو کتور میر نجم الدین خان کہ یکی از جوانان فاضل و تعلیم یافتہ با کفایت و فارغ التحصیل امریکا است میباشد بحیث مدیر این دو مؤسسہ کہ در ماہ حمل ۱۳۲۳ عزت تقرر حاصل نمودہ و با کمال متانت و حرارت در امور تدریسی و اداری دارالمعلمین ہا حصہ گرفته اند .

مسئلہ مهم دیگری کہ در امور تدریسی و اداری دارالمعلمین ہا بعمل آمدہ اصلاحات و تعدیلات مهمی است کہ اولاً در اثر مطالعات ریاست تعلیم و تربیہ بشکل راپور ترتیب و ثانیاً بہ مجلس وزارت تصویب گردیدہ است . چنانچہ بقرار آن تصویب بہ دارالمعلمین حق اولیت در انتخاب معلمین دادہ شدہ و ہم در معاش معلمین داخلی این مؤسسہ کہ تا ساعت ۴ عصر مشغول تدریس میباشد بصورت امتیازی از ۲۰ تا ۳۰ فیصد از دیاد بعمل آمد کہ کنترل فوق العادہ وزارت بر اساس سال گذشتہ دوام نمودہ بہ معلمین جهت ترتیب نوتہای شان ہدایات لازمہ و وقتاً فوقتاً دادہ شدہ و برای طبع و نشر نوتہای مذکور یک دایرہ نشریات تاسیس گردید .

در رشتہ تربیوی ترتیباتی جهت ادارہ و کنترل فعالیت های اجتماعی طلاب اتناذ شدہ و یک کلوب در دارالمعلمین افتتاح گردید . در وضعیت لباس و اعاشہ طلاب نیز بہبودی بعمل آمد تبدیلاتی دیگر کہ در مسایل اداری این دو مؤسسہ بساحہ عمل در آمدہ اولاً عبارت است از مجزا شدن احضاریہ دارالمعلمین متوسطہ کہ بہ ہنما نقل دادہ شدہ و ثانیاً تنظیم ادارہ ایلیہ میباشد کہ از یک طرف جهت کنترل فعالیت های طلاب در اوقات خارج درس تعمیر دیوار احاطہ بہ دارالمعلمین تجویز گردید و از طرف دیگر جهت بانشاط ساختن تفریحات طلاب باغچہ ہا ساختہ شدہ و میدانہای سیور تسطیح گردید . علاوہ بر آن یک اطاق بزرگ مطالعہ بہ دارالمعلمین افتتاح گردید . طالب مطالعات خود ہا را در ایلیہ بخوبی پیش بردہ بتوانند . یک مسئلہ دیگری کہ درین مورد قابل تذکر است همانا بر طرف شدن مبصرین قدیمہ و سیردہ شدن نگرانی طلاب ایلیہ بہ معلمین لایق و با کفایت مکتب است کہ در ارتباط تدریس و انضباط رول مهمی را دارا بودہ و ثمرہ خوبی را نشاناللہ و تعالی بار خواہد آورد در خاتمہ از یک نکتہ دیگر نیز درینجا باید یاد آوری شود و آن عبارت از افتتاح دورہ دوم پوہنجی میباشد کہ بہ اساس دورہ اول کہ تعلیمات آن بہ سال سوم خود رسیدہ . جهت تقویہ معلومات معلمین کہ درین اواخر از دارالمعلمین فارغ التحصیل شدہ اند تاسیس واز نور ۱۳۲۳ شروع بہ کار نمودہ است .

مقررېښای عمده وزارت معارف در سال ۱۳۲۳ قرار ذیل است :

- ۱ - تقررع، ص عبدالحی خان «حیبي» بحيث رئيس فاكولته ادبيات.
- ۲ - « » « » «عبدالحکیم خان عضو ریاست تعلیم و تربیه به کفالت ریاست فاکولته حقوق و علوم سیاسی»
- ۳ - « » « » «برهان الدینخن کشککی مشاور وزارت معارف ریاست معارف قندهار»
- ۴ - ص، شاه محمدخان بحيث مدير مدرسه علوم شرعيه .
- ۵ - « » «عبد الغفار خان بحيث مدير معارف مشرفی .
- ۶ - « » «عبدالرؤف خان » » « مرویس با بالیسه قندهار»

امور وزارت اقتصاد ملی

در جریان سال ۱۳۲۳ در اثر شدت بحران اقتصادی، وزارت اقتصاد ملی پیوسته مساعی بکام برده است که اوضاع اقتصادی مملکت را حتی الامکان در مجاری طبیعی آن نگهدارد و برای وصول باین امر کار مهم وزارت موضوعه مجادله باترقی نرخهای اموال وارداتی بوده است که حیات توده بیشتر از این راه متأثر می شود، وهم چنان ترقی صادرات و اصدار محصولات صنعتی و طبیعی مملکت نیز مطمح نظر خاص وزارت اقتصاد ملی بوده و مقصود از اقدامات اخیر وزارت اقتصاد این بوده است که تجار مملکت را تقویه بخشیده و درین راه نیز بطور غیر مستقیم طبقه مستحصل را کمک و یاری نماید باین منظور در سال جاری شرکت های تجارتي آتی به مقصد تصدير اموال داخلی و توريد اموال خارجی محتاج الیه در مرکز ولایات که اسامی موضع تشکیل و سرمایه شان در ذیل توضیح می شود به سرمایه مجموعی ۶۳۳،۰۰۰،۰۰۰ - افغانی تشکیل گردیده .

سرمایه بافغانی	موضع تشکیل	اسامی شرکت ها
۷۰۰۰۰۰ - افغانی	کابل	۱ - شرکت صباح
» ۱۵۱۳۵۰۰	»	۲ - « امید
» ۱۰۰۰۰۰۰	»	۳ - « زریسپ
» ۷۷۰۰۰۰	»	۴ - « اغبار
» ۱۰۰۰۰۰۰	»	۵ - « شعاع
» ۱۵۰۰۰۰	»	۶ - « دلاؤ الدین شرکت
» ۱۵۰۰۰۰۰	مزار شریف	۷ - شرکت زرغون
» ۱۰۰۰۰۰۰	»	۸ - « بحلمی اییک

تزیید و تنقیص عمل سال ۱۳۲۳ عموم گمرکات نسبت به سال ۱۳۲۲ قرار ذیل است:

۱ -	گمرک ولایت کابل	تزیید	سال ۱۳۲۳	نسبت	سال ۱۳۲۲	فیصد	- ۳۴	-	افغانی
۲ -	»	»	»	»	»	»	- ۹۳	-	»
۳ -	»	»	»	»	»	»	- ۷	-	»
۴ -	»	»	»	»	»	»	- ۴۹	-	»
۵ -	»	»	»	»	»	»	- ۱۹	-	»
۶ -	»	»	»	»	»	»	- ۴۹	-	»
۷ -	»	»	»	»	»	»	- ۳۵	-	»

وهم چهار فلم تنقیص مذکور قرار ذیل است :

۱ -	گمرک ولایت قندهار	تنقیص	سال ۱۳۲۳	نسبت	سال ۱۳۲۲	فیصد	- ۲	-	افغانی
۲ -	»	»	»	»	»	»	- ۷	-	»
۳ -	»	»	»	»	»	»	- ۱۰	-	»
۴ -	»	»	»	»	»	»	- ۲۵	-	»

بصورت عمومی رو بپهرفته فیصد بیست افغانی در عایدات سال ۱۳۲۳ نسبت به سال ۱۳۲۲
افزودی بعمل آمده است .

امور وزارت فوائد عامه

اگرچه جنگ جهان و بحران اقتصادی و مسدود بودن راهای تجارت قسمت بزرگ فعالیت های این وزارت رامعطل ساخته ولی باهم در دوران جنگ وزارت فوائد عامه بیک سلسله تشبثات مهم خصوصاً در شق سرک سازی متشبت گردیده که ذیلاً از نظر خوانندگان گذارش داده می شود :

مدیریت عمومی معابر :

۱ - در موسم اول کار به سرک تنگی غارو که مراد از حمل و توری ۱۳۲۳ میباشد ساختمان سرک به پیمانان وسیع تحت اجرا گرفته شده و در ظرف تمام سال ۱۳۲۳ () کیلومتر سرک تعمیر و احداث گردیده و در موسم خزان ۷۲ کیلو متر آن در حصه سروبی تایل درونته جلال آباد باشد ، بعد افتتاح رسمی از طرف والا حضرت صدر اعظم صاحب به ترافیک داده شد .

علاوه بر آن از سروبی الی گو گامنده مو تر رفت و آمد می تواند اما بعضی کارهای آن باقیمانده از خود کابل الی ماهییر نیز مو تر گردش میکند ، اما این قطعه هنوز ا کمال نیافته ، مخصوصاً تونل دوم و سوم که هنوز حفر نشده مانع کلی افتتاح این راه میباشد .

در موسم دویم کار یعنی در خزان ۱۳۲۳ در دهانه تنگی غارو و خود ماهییر نیز کار شده مگر تعداد نفر کمتر بوده درین موسم کارهای سرنگ پیرانی در سرک درونته و اصلاح سرک سابق بین پل

دروته ویل سرخ آب نیز شروع شده و هنوز ادامه دارد، از ویل سرخ آب خط سابق سرک تبدیل گردیده و بکنار نهر سراج در حصه نهرک بخط عمومی سرک سابق وصل شده و کار آن جریان دارد .

ترمیمات بعضی خسارات عاید سبل های امساله نیز به سرک تنگی غاروا جراه شده و بعضی هنوز تحت کار است .

۲ : - سرک پنجشیر تحت اصلاح در آمده و در حصه گلبهار بکنار راست دریای پنجشیر خط سرک جدید زیر کار گرفته شده در حدود طول (۷۰) متر سرک جدید سرنگ یرانی قوی لازمست تا گلبهار به پنجشیر وصل شود. برای انجام این امر ترتیبات لازمه گرفته شده است .

۳ : - به سرک عمومی سمت شمالی در حصه بدوله که سلامی اعظمی آن ۱۷ فیصد بود باعث تکلیف سیر عراده ها می شد ، چه نانچه لاری ها به فرود آوردن بار خودشان مجبور می شدند طوری اصلاحات بعمل آمده که لاریها بدون مشکلات تردد میتوانند .

۴ : - به سرک جدید پیمان که دارای دو خط برای رفت و آمد است نیز کار کرده شد ، یک خط آن باستثنای کارهای جزئی تمام شده لیکن هنوز رسماً افتتاح نگردیده .

۵ : - به کارهای خورد تر مربوطه معابر نیز توجه شده و بر علاوه حتی الامکان مطالعات نسبت کارهای مهمه در آینده بعمل آمده است و ترتیبات لازمه برای هر کدام پیش بینی شده است .

اجراآت مدیریت عمومی تعمیرات

الف : اجراآت هر کزی

- ۱- شق تعمیراتی .
- ۱- تعمیر اتیکه تقریباً کارهای آن انجام شده است .
- ۱- تعمیر عمارت معاینه خانه هر کزی .
- ۲- تعمیر عمارت دولتی متصل مکتب غازی .
- ۳- کارهای دیووی عمومی واقع دهنزنگ .
- ۴- در عمارات ناحیه وزراء واقع نوی کابل .
- ۵- حوض و غیره کارهای متفرقه مدفن حضرت جیرو تمیم انصار .
- ۶- اکثر حصص کارهای تهداب تعمیر مکتب حبیبیه
- ۷- گراج های سیاه سنگ .

۲- : کارها ئیکه شروع شده است :

- ۱- تعمیر مقبره اعلی حضرت شهید رحمة الله علیه .
- ۲- سینمای جدید واقع جوار باغ نواب .
- ۳- تعمیر جدید عمارت پشت توتولنه .
- ۴- تعمیر موسسه دندان سازی .

اجراآت مدیریت عمومی تعمیرات

۲: ترسیمات :

- ۱- ترسیمات قصر بزرگ دارالفنون .
 - ۲- ترسیمات هتل بهارنعمان و دیگر عمارات دولتی شفاخانه های نعمان.
 - ۳- ترسیمات متفرقه موسسات صحیه از قبیل سناتوریم نسوان با کتر یولوژی ماینه خانه مرکزی .
- شفاخانه مستورات :

- ۳- نقشه و پروژه برای سال ۱۳۲۴ .
- ۱- نقشه برای سینمای ولایت هرات .
- ۲- « برای سینمای ولایت قندهار .
- ۳- « سینماهای مختلفه برای ششصد نفر و ۴۶۰ نفر .
- ۴- « شفاخانه ژاندارمه .
- ۵- « مقبره خوشحال خان خټک .
- ۶- « مدیریت معارف بغلان .
- ۷- « دیپوهای ولایات .
- ۸- الحاقیه مکتب گرشک .
- ۹- نقشه گدام برای ولایات .
- ۱۰- سکیج نقشه های مختلف مسجد دار المعلمین اساسی .
- ۱۱- نقشه های مختلف احاطه دار المعلمین اساسی .
- ۱۲- تعمیر پلان های مختلف منزل دوم و غیره .
- ۱۳- نقشه های شهر جدید بغلان .
- ۱۴- نقشه تحویلخانه میخانیکي .

ب: اجراآت ولایات:

- ۱- ولایت کابل:
- ۱- مربوط شش گروهی .
- ۱- کارهاییکه تقریباً انجام شده است .
- ۱- کارهای نجاری تعمیر وزارت داخله .
- ۲- کار مکتب میخانیکي .
- ۳- رنگمالی میخانیکي .
- ۴- نجاری میخانیکي .
- ۵- تعمیر مکتب چهل ستون .
- ۶- کارهای مکتب چهار آسیاب .

- ۷: کارهای حکومتی ده سبز.
- ۸: کارهای تعمیر مکتب چهارقلعه.
- ۹: کارهای تعمیر مکتب گذرگاه.
- ۱۰: کارهای تعمیر مکتب بگرامی.
- ۱۱: کارهای تعمیر مکتب بمبائی وردک.
- ۱۲: کارهای تعمیر مکتب سیدآباد وردک.
- ۱۳: هوتل استالف.

۲: کارهاییکه به حد کرسی رسیده است:

- ۱: تعمیر حکومتی بگرامی.
- ۲: مکتب تنگی سیدان.
- ۴: «خواجه مسافر علیه الرحمه».

۳- ترمیمات:

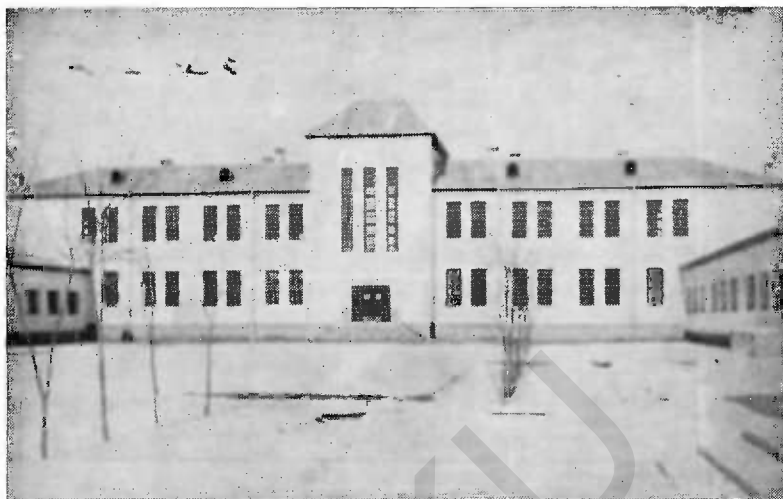
- ۱: ترمیمات متفرقه وزارت معارف.
- ۲: ترمیمات مزار حضرت حاجی صاحب.

۲- مربوط به حکومتی های کلان ولایت کابل:

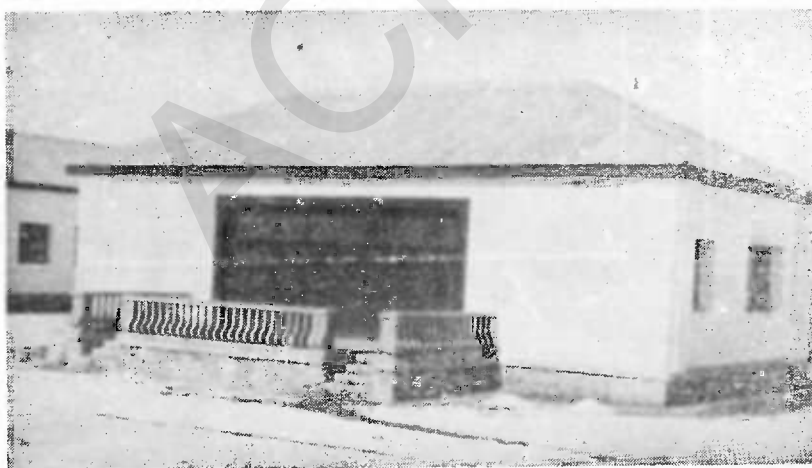
- ۱: حکومتی کلان غزنی.

۱- کارهاییکه تقریباً تمام شده است:

- ۱: حکومتی قره باغ.
- ۲: مکتب « »
- ۳: حکومتی زرغون شهر کتواز.
- ۴: تعمیر حکومتی مقر.
- ۵: «علاقه داری ناوه».
- ۶: «گدام مرکز غزنی و گدام مقر».
- ۷: مکتب متوسطه غزنی.
- ۸: تعمیر حکومتی جفتو.
- ۹: «جاغوری»
- ۱۰: مکتب جاغوری.
- ۱۱: حکومتی شرن.



(د کابل له نوو عرفانی ودانیو څخه)



(د کابل له نوو عرفانی ودانیو څخه)



لومړۍ لمبره کولته په علی آباد کښې



د مستوراتو ښوونځی د شمال له خوا

۱۲: تعمیر حکومتی اندر .

۱۳: « خوش اند .

۱۴: کار تعمیر علاقه داری یوسف خیل .

۲: کار هائیکه هنوز تکمیل شده است .

۱: گدام جفتو .

۲: علاقه داری خواجه عمری .

۴: حکومتی کلان لہو گرد:

۱: تعمیرات نیمکاره .

۱: گدام کلنگار .

۲: « بر کی برک .

۳: « میدان .

۴: مکتب بر کی .

۵: « کلنگار .

۶: مکتب میدان .

۷: « مد آغه .

۸: « چرخ .

۲ ولایت هرات:

تعمیراتیکه زیر کار است:

۱: تعمیر سینما .

۲: حکومتی های غوروات شهرک و چچچران .

۳: تعمیر حرم سرای دارالحکومه گی .

۳: ولایت قندهار :

کار هائیکه زیر اجرا است :

۱: تعمیر محبس جدید .

۲: « سینما .

۳: « ادارهٔ مخابرات اسپین بولدک .

۴: « مختلفه حکومتی اسپین بولدک از قبیل حکومتی دایره مالیہ و محکمہ و کو توالی .

۵: « حکومتی قلات .

۴: ولایت مزار شریف :

۱: کارهائیکه تقریباً تکمیل است .
کار گدام.

۲: کارهائیکه زیر اجراست :

۱: تعمیر شفاخانه مستورات.

۲: « هوتل .

۳: « سینما .

۵: ولایت مشرقی :

۱: تعمیراتیکه به تکمیل رسیده است .

۱: تعمیر دارالحکومه گنی .

۲: « مدیریت مخبرات .

۳: « مدیریت معارف .

۴: « استیشن مترالوژی .

۵: « گدام مرکزی .

۶: « مکتب کجه خو گیانی .

۲: تعمیراتیکه تحت کار است :

۱: تعمیر مجلس .

۲: « شفاخانه .

۳: « صیفیه ماماخیل .

۳: تعمیرات نیمکاره .

۱: تعمیر محکمه مرافه .

۲: تعمیر گدام های چو کی لغمان سرخروود مهمندره .

۷: ولایت جنوبی کاری قابل درج سالنامه ندارد .

۹: حکومتی اءلا فراه .

۱: تعمیراتیکه تقریباً تکمیل است :

۱: « بلدیة فراه .

۲: « ایارتمان .

۳: گدام مرکزی .

۲ تعمیرات نیمکاره و ترمیمات:

- ۱: گدام فراه.
- ۲: ترمیمات شفاخانه ملکی.
- ۳: ترمیمات مدیریت معارف.
- ۴: تعمیر کافی باغ پل فراه.
- ۵: بقیه کارهای عمارت متر یولوژی.

امور وزارت صحیحہ

امور صحیحہ به سلسلہ سالهای گذشته در سال ۱۳۲۳ نیز مطابق پلان مرتبه پیشرفت هائی را اجرا و وزارت صحیحہ مطابق مرام حکومت متبوعه در مورد مجادله با امراض و پیشبرد حفظ الصحیحہ عامه داخل اقدامات جدی تری شده که مختصر آن قرار آتی است:

کالرا:

حسب اطلاعی که از منابع ذی صلاحیت بتاریخ (اول سنبله ۲۳) بوزارت صحیحہ واصل گردیده بروز مرض کالرا را در بعضی حصص قرب و جوار سرحدات مشرقی و جنوبی افغانستان تصدیق و وزارت صحیحہ برای جلوگیری از سرایت مرض در خاک افغانستان به اقدامات آتیہ متوصل گردید:

اولتراز همه يك مقدار معتناهای واكسین ضد کالرا را به ولایت مشرقی، جنوبی، قندهار، و حکومت کلان غزنی ارسال، و در قسمت سرحدات تیکه با خاک هند تماس داشته و راه عبور و مرور مسافرین قرار گرفته بود قرائین های حدودی را دائر و تمام اهالی ملکی، نظامی و طلاب مناطق همجوار سرحد را به واكسین ضد کالرا تزریق نمود و ضمناً مسافرینی که از خاک افغانستان به طرف هند عزیمت و یا از خاک هند آرزوی مسافرت را به خاک افغانی مینمودند بدون داشتن تصدیق تزریق واكسین ضد کالرا از مسافرت نمودن ایشان ممانعت کرده میشد، چنانچه این اقدامات سریعانه وزارت صحیحہ عامل بزرگ جلوگیری از سرایت مرض گردیده و از لطف خداوند پاك در سال ۱۳۲۳ با اینکه مرض در خاک هند خیلی شدت داشت، افغانستان از سرایت مصون ماند.

تیفوئید (مجرقه):

از آنجا تیکه مطابق پروگرام هر ساله برای حفظ ماتقدم يك تعداد زیاد واكسین ضد تیفو از طرف وزارت صحیحہ در تمام ادویه فروشی هادر دسترس استفاده اهالی قرار داده شده و ضمناً به تمام مراکز صحی يك تعداد کافی واكسین مند کور برای تطبیق ارسال گردید. در سال ۱۳۲۳ از مراحم خداوندی و ترمیمات حفظ ماتقدم واقعات مرض تیفو خیلی به ندرت به نظر رسیده است.

حمای لکه دار :

در سال ۱۳۲۳ چون در نزد وزارت صحیه مجرب بودن قطعی واکسین ضد حما لکه دار در اثر تجارب موسسه با کترلوژی به اثبات رسیده ازینرو به توریديک مقدار کافی واکسین ضد مرض متذکره از امریکا اقدام ودر محابس و مواضع لازمه آنرا تطبیق نمود چنانچه در اثر این تدابیر نسبت به هر سال ، تعداد مصاب شدگان این مرض کمتر بوده و ستون احصائیة و فیات هم در اثر تطبیق واکسین مذبوره و اتخاذ تدابیر فنی خیلی ها پائین تر آمده است .

واکسین چیچک و آبله کوبی :

حسب معمول همه ساله ، در سال ۱۳۲۳ نیز نسبت به عملی نمودن آبله کوبی در بین عموم اطفال ممالک اقداماتی بعمل آمده و به تعداد (۱۳۶۶۰۴) نفر واکسین چیچک طرف استفاده قرار داده شده است .

مجادله با سفلیس :

در سال ۱۳۲۳ نیز به اساس رهنمای تداوی سفلیس با وجود مسدود بودن راه های تجاری تی وزارت صحیه حتی المقدور به مجادله این مرض پرداخته و یک مقدارا دویه کافی ضد مرض سفلیس را به مواضعیکه بیشتر به این دوا احتیاج داشتند ارسال و به تداوی مصاب شدگان اقدام کرده است .

محل تجرید هر یضان مسری :

اگرچه به اساس پلان مرتبه بایستی که وزارت صحیه برای تداوی و تجرید هر یضان ساری شفاخانه جدا گانه اعمار مینمود ولی نظر به موقعیت فعلی و مسدودی راه های تجاری در سال ۱۳۲۳ از اعمار شفاخانه عصری مکمل صرف نظر کرده و صرف از نقطه نظر رفع ضرورت به تعمیریک شفاخانه کوچک در قرب معاینه خانه شهر آرا ، اقدام و در اواخر سال ۱۳۲۳ به تکمیل آن موفق گردید . درین شفاخانه کوچک هر یضان ساری از قبیل حمای لکه دار و غیره بستری میشوند بر علاوه ، برای انتخاب نمودن موضع شفاخانه عمومی امراض ساری و ترتیب پلانهای عمرانی آن از حالا وزارت صحیه با شعب ذی علاقه در تماس میباشد تا اگر خدا بخواهد بعد از خاموش شدن آتش جنگک به تعبیر این شفاخانه اقدام نماید .

موضع تجرید هر یضان کولرائی :

برای اینکه مبادا روزی مرض کولرادر افغانستان سرایت نماید در سال ۱۳۲۳ وزارت صحیه به این فکر افتاد که باید از حالا برای تجرید و بستری نمودن این قبیل هر یضان موضع جدا گانه را برای استفاده فوری آماده داشته باشد ، چنانچه این تجویز وزارت صحیه را مقامات صلاحیت دار

پذیرفته و امر تطبیق آنرا بوزارت صحتیه اعطا فرمودند و وزارت صحتیه به تأسی این امر مسئله را باریاست بلدیة کابل مطرح مذاکره قرار داده و امیداست عنقریب به نتیجۀ مطلوبه واصل آید.

مسائل تفتیش و مراقبت های عمده :

۱- تفتیش ادویه فروشی های مرکزی و سایر ولایات حسب مقررات وزارت صحتیه در هر پانزده روز مانند سالهای گذشته جریان داشته و نواقصی که بملاحظه رسیده به اساس مقررات متذکره یا توضیح داده شده و یا مورد اخطار و جزا قرار داده شده، گویا این تفتیش ها مانند سال گذشته در اصلاح ادویه فروشی ها چه در زمینه نظم و نظافت ادویه فروشی ها و چه در خصوص فروش ادویه و غیره آنهارول خوبی را ایفا کرده است.

۲- از آنجائیکه در سال ۱۳۲۳ نیز از رهگذر جنگ موجوده نسبت به توريد ادویه مشکلاتی موجود بود و قیمت ادویه هم ربه تزئید بوده برای جلوگیری از احتکار ادویه فروشی ها و قایم نمودن یک معیار معین جهت فروش ادویه مسئله زباده تر تحت کنترل قرار گرفته و برای فروش ادویه شرکت های مرکزی و اطرفی معیار اساسی تعیین گردید.

۳- در سال ۱۳۲۳ هم باینکه بحران موجوده در توريد ادویه مشکلات زیادی رایش کرده معینا نسبت به تجاویز یکه از طرف وزارت صحتیه اتخاذ گردیده بود با همکاری ریاست دیو ادویه احتیاجات شفاخانه ها حتی القدر تهیه گردیده و مخصوصاً نسبت به توريد کین از جاپان و تهیه سروم ضد دفتری اقدامات مجربی بعمل آمد و نظر به این کنترل و پیش بینی های به موقع وزارت صحتیه بیشتر در صرفه جوئی ادویه موفق گردیده و باینکه طرق تجارتي در اثر مشغول بودن جنگ موجوده مسدود بود در سال ۱۳۲۳ درامورات جاریه هیچ شفاخانه بندشی بوقوع نیویست.

۴- در اثر بحران موجوده چون شرکت های ادویه فروشی شهری به توريد نمودن ادویه از خارج حسب مطنوب موفق شده نتوانستند وزارت صحتیه محض رفاه عامه بریاست دیوی عمومی دستور داد تا یک اندازه ادویه را به ادویه فروشی های شهری عوض کمبود و ضرورت شان در مقابل قیمت پردازد تا به اینوسیله از سرگردانی مراجعین و اهالی جلوگیری بعمل آید.

۵- شفاخانه حکومت کلان قندوز و شفاخانه حکومت کلان قلات تحت تفتیش قرار گرفته و به اشخاصیکه قابل جزا بودند جزا داده شد :

نشریات سال ۱۳۲۳ :

نشریات عمده که در سال ۱۳۲۳ از طرف شعبه تشکیلات وزارت صحتیه در جریان این سال برای رهنمائی شعبات ذی علاقه تدوین و در منصفه اشاعه گذاشته شده حسب آتی می باشد.

۱- تلمیحاتنامه شفاخانه های کنوری اخیراً تدوین و به موسسات صحتی علی آباد فرستاده شد تا در ظرف ششماه تعلیماتنامه مزبور را طرف تطبیق امتحانی قرار داده و بعد از آن صورت نظریات خود را بوزارت صحتیه اطلاع نمایند.

۲ - تعلیماتنامۀ بلدیہ ہا از نقطہ نظر حفظ الصحہ شہر و نظافت آن ترتیب گردیدہ و بعد استیدان مقامات صلاحیت دار بریاست بلدیہ کابل فرستادہ شد تا تعلیماتنامہ مزبورہ را برای مدت چهارماہ صور امتحانی تحت تطبیق فرار دادہ و بعداً بادر نظر گرفتن فقرات دیگری کہ اگر ریاست بلدیہ در جریان مدت فوق برمی خورد راجع بہ طبع آن اقدام شود .

۳ - رعنامای دورہ خدمت فارغ التحصیلان پرستاری .
۴ - از تعلیماتنامہ موظفین دواخانہ ہا مجدداً بہ اندازہ یک مقدار کافی طبع و بہ تمام مراجعی کہ بہ آن ضرورت داشتند توزیع گردید .

۵ - تعلیماتنامہ ادویہ مخدرہ تدوین و از طبع خارج گردید .
احراز تخصص بعضی دکتوران افغانی :

بر حسب لایعہ تخصص در سال ۱۳۲۳ دکتور عبدالرحمن خان محمودی در موسسات صحی علی آباد دورہ خدمت استستانی خود را مو فقاہہ انجام دادہ و بہ اخذ دیپلوم تخصص نایل شدہ اند .
اجراآت متفرق :

۱ - بہ اساس نظریات بھی خواہانہ حکومت متبوعہ وزارت صحیہ چنین تجویز نمود کہ علاوہ دوشعبہ دوافروشی مرکزی ریاست دیوباید یک شعبہ دوافروشی دیگر در کابل و چهار شعبہ دوافروشی در ولایات مهم یعنی مزار شریف، قندہار، ہرات و قطن و بدخشان دائر گردیدہ و بہ وسیلہ دیوبی مرکزی کابل تحت نگرانی مدیریتہای صحیہ ولایات اجرای فعالیت نمایند ، چنانچہ بہ تاسی این منظور نقشہ های اساسی شاخہای دوافروشی دیوبی عمومی مرکزی ترتیب و بہ ولایات چهارگانہ فوق نقشہ های مرتبہ ارسال گردید کہ ہرچہ زودتر بہ اساس آن بہ اعمار دواخانہ مذکور پرداختہ و بہ افتتاح دوافروشی قیام بنمایند ، بعد ازینکہ دوافروشی های مذکور طبق نقشہ معینہ اعمار گردد پرسونل فنی و ادویہ لازمہ آن از طرف ریاست دیوبی مرکزی بہ ولایات متذکرہ فوق فرستادہ خواہد شد .

۲ - از آنجائیکہ شفاخانہ فعلی غزنی مطابق مرام وزارت صحیہ نبود در سال ۱۳۲۳ بہ تعمیر یک شفاخانہ جدید در غزنی اقدام نمودہ و فعلاً عمارت مذکور بہ کرسی رسیدہ است .

۳ - نظر بہ کثرت نفوس قندوز و پیشنهاد مدیریت صحیہ ولایت قطن و بدخشان امر افتتاح یک ادویہ فروشی بہ آنجا صادر گردید تا مطابق مقررات موضعہ بہ دائر نمودن ادویہ فروشی مذکور مبادرت نمایند .

۴ - یازدہ نفر طلاب فارغ التحصیل دورہ ششم فاکولتہ طبی کہ در سال گذشتہ شامل ستاز شدہ بودند بعد تکمیل ستاز در سال ۱۳۲۳ بہ حیث دکتور موظف بمراجع مربوطہ مقرر شدہ اند .

۵ - چہار دہ نفر فارغ التحصیلان دورہ نهم مکتب طبی کہ تعلیمات نظری خود را بہ انجام رسانیدہ و در سال ۱۳۲۲ شامل ستاز شدہ بودند در سال ۱۳۲۳ از ستاز فارغ و بہ حیث معاون دکتور مقرر شدہ اند .

- ۶ - یازده نفر طلاب فارغ التحصیل دوره ششم شق دوا سازی که تعلیمات نظری خود را تکمیل و در سال گذشته شامل ستاژ شده بودند در سال ۱۳۲۳ از ستاژ فارغ و به حیث دوا ساز موظف به موسسات صحی مرکز و اطراف مقرر شده اند .
- ۷ - هشت نفر فارغ التحصیلان دوره هفتم فاکولته طبی که تعلیمات نظری خود را به انجام رسانیده اند در ۱۳۲۳ به شعبات مختلفه شامل ستاژ گردیده اند .
- ۸ - دوازده نفر طلاب فارغ التحصیل دوره ده مکتب طبی که تعلیمات خود را به انجام رسانیده اند در ۱۳۲۳ به شعبات مختلفه شامل ستاژ گردیده اند .
- ۹ - هشت نفر فارغ التحصیل دوره هفتم شق دوا سازی که جدیداً فارغ التحصیل شده اند به شعبات مختلفه در ۱۳۲۳ شامل ستاژ گردیدند .
- ۱۰ - دوازده نفر از کورس کمپوندری جدیداً در ۱۳۲۳ فارغ و به حیث کمپوندر به شعبات مربوطه شامل وظیفه گردیدند .
- ۱۱ - دو نفر آبله کوب در سال ۱۳۲۳ از کورس آبله کوبی فارغ و به مواضع مختلفه به حیث آبله کوب مقرر شده اند .
- ۱۲ - در اثر تعدیل حکومت کلان بدخشان بحکومت اعلی، ماموریت صحیه بدخشان به مدیریت صحیه تبدیل یافته و ص ، د کشور محمود خان به صفت مدیر صحیه و سر طبیب به آنجا مقرر گردیده است .

امور وزارت پوست و تلگراف و تلیفون :

وزارت پوست و تلیفون و تلگراف درین سال با وجود مشکلاتی که در توریست سامان فنی در پیش برد موفق شد که وظائف خویش را در راه عامه تا حد ممکن ادامه داده و چنان سکتته گی که سبب مشکلات و با خساره شود در امور مخابراتی رخ ندهد. خلص اجراءات امساله آن فرار ذیل است.

قسمت پوست :

الف : واضح است که شق پوست هم شق فنی و عملیات آن مطابق اصول پوستی بین المللی در جریان بوده ، شخص نابلد و مبتدی نمیتواند، قوانین و اصولی را که وضع شده انجام دهد، برای اجرای این مطلب وزارت پوست تصمیم گرفت که در آ غاز سال ۱۳۲۳ یک عده اشخاص باسواد را تحت تعلیم گرفته و اصول پوستی و پارسلات را مطابق قوانین بین المللی با آنها تعلیم داده و بعد بکار گماشته شوند ، چنانچه تجویز مذکور عملی و طلاب مذکور بعد از تعلیم کامیاب و به شقوق مختلفه داخل کارهای اداری و فعلاً وظائف خود را انجام میدهند .

- ب - برای رفع مشکلات موجوده و توسعه و سرعت ارسال و مر سول پوستی حمل و نقل بسته که قبل ازین هفته يك مراتبه بین خط کابل، خان آباد و کابل، گردیز صورت میگرفت هفته دو مراتبه جاری شد .
- ج - نظیر آن نسبت به توسعه بعضی مناطق که بتوجه حکومت صورت میگردد وزارت پوست هم امور

مربوط را که بدرجه اول حصه میگيرد تعقيب می کند ، چنانچه ارسال و مرسل پسته باحکومت کلان جدیدالتشکيل پروان که قبل ازین هفته يك مراتبه از راه شمالی صورت میگرفت فعلاً سه مراتبه از راه حکومتی محلی سروبی جاری گردید .

د :- علی هدا قبل از این ولایات و حکومتی های اعلی و کلان که تبادلات پستی را بین خود تو سط بعضی مراکز عمده می نمودند برای سرعت تبادلات پستی تجویز شد که عموماً ولایات و حکومت اعلی و کلان پسته های سر بسته را بین خود راساً تبادل نمایند چنانچه تجویز مذکور عملی و فعلاً در جریان است .

ه :- چون جریان امور پستی در بین ممالک عضو اتحادیه پستی مطابق اصول وضع شده تحت اجراء است ، البته واضح است که ممالک اتحادیه فرداً فرداً مجبور و مکلف اند که بعض احصائیه های مرسلات پستی از قبیل مراسلات ، نمونه های مال التجاره ، مطبوعات و اوراق ، کار مراسلات باز گشتی و پارسلات و غیره را منظم و ترتیب داشته و بوقت درخواست دفتر بین المللی معلومات بدهد نظیر آن برای ترتیب و تنظیم دفاتر مدیریت عمومی پست احصائیه که مورد ضرورت می شود باید دانسته باشند برای حل این مطلب با وجود مشکلات حاضره مدیریت پست توانسته است که احصائیه و اردات پستی مرکز ولایات را الی علاقه داری ها و فروش تکت های پستی و محصولات رسمی و غیر تکت و محصول پارسلات وارده و احصائیه انواع مراسلات داخله و خارجه و احصائیه اوزان پستی خطوط موتور و سوار و پیاده و احصائیه تعطیلات پستی و احصائیه حاملین پستی و احصائیه وسایل و سامان پستی و کنترل مکاتیب عادی و غیره را بد فاطر علیحده علیحده منتظم و مرتب داشته باشند ، چنانچه این همه تکمیل و فعلاً موجود است .

و :- با وجود مشکلات موجوده دنیا که تبادلات پستی ماقطع شده و به تعداد ارسال و مرسل پستی تقلیل بعمل آمده باز هم طوریکه ملاحظه می شود ، در سال ۱۳۲۳ فیصد بیست درو اردات پست نسبت بسالهای قبل از جنگک تزئید بعمل آمده .

مدیریت ارتباط خارجه :

مدیریت ارتباط خارجه وزارت پست که برای تصفیه حسابات پستی ، تیلیگرافی و غیره با ممالک خارجه و یا حل بعضی مشکلات پستی و تیلیگرافی یا دواير پستی و تیلیگرافی ممالک اتحادیه در تماس است با وجود مشکلات حاضره جنگک دنیا مدیریت موضوعه توانسته است که در سال ۱۳۲۳ فقرات ذیل را حل کند .

الف . - با وجود بیکه صدور ورود پسته و تیلیگرامات با ممالک متحارب بحالت موجوده خیلی مشکل و امکان هر نوع وقوعات را دارد مگر با آن هم طوریکه ملاحظه می شود راجع به تاخیر مکاتیب صادره بخارج و مفقودی آنها و همچنان در باب تاخیر تیلیگرامات صادره و وارده خارجه .

ترتیبات لازم اتخاذ و قرار یکه نتیجه بدست آمده در مکاتیب صادره کدام مفقودی بعمل نیامده و بهمین ترتیب تیلیگرامات باوقیات معینه بمراجعه رسیده .
ب- فروش اشتهاار تکت های پستی افغانی بممالک خارجه .

ج- طبع و بیکار انداختن تکت های ۳۵ پولی سرخ و ۲۵۰ ا- افغانی آبی به تقریب جشن استقلال سال ۲۶ و ارسال یک اندازه از تکت های مذکور بدفتر بین المللی در برن .

د- تادیه یول اشتراک سهم سال ۱۹۴۳ و سال ۱۹۴۴ افغانستان بدفتر بین المللی تیلیگرافی و پستی در برن .

ه- حل و فصل حسابات پارسالات وارده و صادره و ترانزیت مراسلات صادره هوائی باهند و ترانزیت پسته های صادره بممالک خارجه و تصفیة حسابات ورقة های جوابیه بین المللی بممالک خارجه .

مدیریت محاسبات خارجه :

الف- در هداسته از مدیریت محاسبات خارجه ترتیبات یکه اتخاذ شده حسابات تیلیگرامات صادره و وارده بممالک خارجه و داخلی افغانستان یومیه چک و سنجش و انفاظ شماری نموده و صورت های حساب انها را در اخیر هر ماه عیسوی ترتیب و جهت تطبیق و تصدیق به ممالک مربوطه خبر داده شده و همچنان حسابات تیلیگرامات وارده خارجه که توسط ممالک مربوطه بوزارت پوست رسیده طوری چک و تطبیق و تصدیق گردیده که محاسب از هر گونه احتمالات متیقن و هم به ممالک مربوطه از صورت تصدیق و یا تفاوت های آن خبر داده شده و تفاوت هائیکه در تیلیگرامات صادره و وارده داخله بمشاهده رسیده از یک روز بروز دیگرش برای بازیرس و اقدامات اجراءات اصولی بعمل آمده .

ب- قبل ازین کدام احصائیه عمومی تیلیگرامات وارده و صادره داخله و خارجه وجود نداشته و معلوم شده نمی توانست که افغانستان در یکسال بچه تعداد و انواع لفظ تیلیگرامات بممالک خارجه صادر و از ممالک خارجه به افغانستان وارد گردیده و همچنان معلوم شده نمی توانست که در بین ولایات داخله بچه تعداد تیلیگرامات از یک ولایت بدیگر ولایت صادر و وارد گردیده در سنه ۱۳۲۳ احصائیه مرتب و تنظیم و از مندرجات آن مطلوبه بخوبی فهمیده شده می تواند .

ج- نظیران در سنوات گذشته مخابرات تیافونی محصولی وارده و صادره داخلی مملکت طوریکه لازم بود بصورت صحی کنترل شده نمی توانست در سنه ۱۳۲۳ ترتیبات اتخاذ شده که تمامی راپورت ان باکنده و یارچه اول تکت محصولی تطبیق و کنترل شود چنانچه هر ولایت مکلف گردیده تا راپورت های مخابرات محصولی تلفون خود را چه وارده و چه صادره باشند خارج مجالات ولایت مربوطه خود را ترتیب و مدیریت محاسبات خارجه بفرستند چنانچه باساز آن مدیریت محاسبات خارجه راپورهای مذکور رایکی بادیگر تطبیق و اجراءات اصولی می نمایند .

شق تېلفون :-

طور یکه قبل ازین در شق پست نسبت بدست آوردن سامان فنی بوقت حاضره تشریحات داده شد اینک باز مجدد آشرح و ضمناً متذکر می شود که توسعه در شقوق تېلفون مخصوصاً بدست آوردن موادیکه امروز خیلی قابل اهمیت است مشکل و باید طبعاً از توسعه منصل خطوط جدیداً تشکیل تېلفون صرف نظر می نمود مگر با وجود آن بتوجه حکومت متبوعه وزارت توا نسته است که علاوه از نگهداشت و برقراری لین و دستگاه های موجوده به توسعه لین های جدید و نصب تېلفون و سوچورد های جدید بپردازد چنانچه قیمت قسمت های برجسته و عمده آن ذیلاً ذکر می شود.

الف- تمدید لین تېلفون از حصه سروبی بسرك جدید تنگی ابریشمین الی جلال آباد از سیم رقم (۶۰۰) پوند که ۷۲ کیلو متر آن بر پایه های آهنی و ۱۰ کیلو متر آن بر پایه های چوبی از سیم نمبر ۱۰ صورت گرفته.

ب- تمدید یک لین جدید از سروبی الی حکومتی کلان پروان وهم علاوه بتغییر و تبدلات از سروبی الی جگدک که پایه وسیم آن بر داشته شده و از سیم نمبر ۱۰ و پایه چوبی تمدید شده و یا از جلال آباد الی سلطان پور که نسبت به تمدید لین های جدید پایه وسیم آن جمع و بمصارف لین تنگی ابریشمین رسانیده شده و عوض آن پایه چوبی نصب و از سیم نمبر ۱۰ تمدید شده که لین تمدید شده بحساب لین های جدید محسوب میگردد نظیر آن لین و پایه های قدیم از بتخاک الی جگدک جمع و به لین جدید تنگی ابریشمین مصرف و لین جدید تمدید شده یعنی از تغیرات و تبدلات و تمدید لین های جدید متذکره فوق از کابل بمشرقی از سه سمت ذیل میتوان تېلفونی مخابره نمود.

اول- کابل، بتخاک، سروبی، جگدک، نمله به جلال آباد.

دوم- از سروبی راه جدید و تنگی ابریشمین بمرکز جلال آباد.

سوم- از کابل، چهاریکار، تکاب، سروبی از هر دو راه قدیم و جدید بمرکز جلال آباد وصل میشود.

ج- تمدید لین جدید تېلفون از مرکز حکومت کلان دایز تنگی الی دولت یار هرات مسافه تخمین (۱۵۰) کیلومتر.

د- تاسیس چهار تېلفونخانه جدید درین دایز تنگی الی دولت یار (لعل و سر جنگل، اخضرات، کرمان و گرم آب) صورت گرفته.

ه- تمدید لین تېلفون از هرات الی مرکز حکومت کلان غور ات.

و- نظیر آن تمدید لین تېلفون از مرکز حکومت اعلی بدخشان الی اشکاشم وهم علاوه بتمدید لین از حکومت اعلی بدخشان الی حکومت درواز و نصب تېلفون بموضعات لازمه.

ز- تمدید یک لین جدید تېلفون از طوطا خیل الی سروتی جنوبی و هم اتصال لین خوش است از راه منسکل بمرکز گردیز.

ح- تمدید لین جدید تېلفون از حسین کوت الی کاریز میر.

ط - نصب یک پایه سوچورد جدید ۱۴۰ لینه در مرکز کیبل و اتصال آن بسوچورد های سابقه

زیرا اکثریه مخابرات به سرچورد های سابقه اغلبا سقوط وسامان لوازم لازم موجود نداشته .
 ی- ساختن کلید های جدید به توجه مخصوص صدارت عظمی به فایر یکه حربی و اجزای
 لازمه آن توسط اشخاص فنی چنانچه ترتیب کلید ها که در ممالک خارجه از حیث مصروفیت به امور
 حربی مشکلات داشته مسئله فوق العاده در شق مخابرات تیلیفونی تولید کرد بدون کلید کار گرفتن
 از سیستم موجوده ناممکن بوده .

شق تیلیگراف :-

پیش از آنکه باصل مقصد پرداخته و توسعه و ترقیات قسمت تیلیگراف را شرح وهم باید خاطر
 نشان شود که در تیلیگرافخانه های بیسیم و سیمدار مربوطه وزارت پست آلات وسامان تیلیگراف
 سیمدار و یادستگاه های آخذ و فرستنده بیسیم که یکی بعد از دیگری نصب و بیکار انداخته شده هر کدام
 بذات خود آلات وسامان بیکار دارد که در زمان صلح هم بدست آوردن آنها بصورت معمولی صورت گرفته
 نمی تواند مخصوصاً سامان فنی بدست آوردن آنها در وقت جنگ البته مشکل تر خواهد بود بهر تقدیر
 وزارت پست تمامی مساعی خود را در راه بدست آوردن سامان مطلوبه مبدول و توانسته است که
 علاوه از برقرار داشتن مخابرات تیلیگرافی و کارات موجوده به توسعه و ترقی شقوق فنی خویش
 بپردازد چنانچه توسعه و ترقیاتیکه به تیلیگرافخانه های بیسیم و سیمدار بعمل آمده ذیل شرح داده می شود .
 الف - قبل ازین در تیلیگرافخانه آخذ مهتاب قلعہ صرف یک عدد ریسیور بزرگ موج قصیر برای
 اخذ مخابرات ممالک خارجه و دو عدد ریسیور کوچک برای اخذ مخابرات داخلی مملکت نصب
 و تحت کار بود اینک بتوجه حکومت و مساعی وزارت برای توسعه و سرعت اخذ مخابرات و اقتصاد
 وقت دو عدد ریسیور بزرگ دیگر از سیستم موج کوتاه در انجا نصب و بیکار انداخته شده که در یک
 آن واحد برخلاف سابق که صرف از یک استیشن مخابره اخذ می شد از سه استیشن خارجه اخذ مخابره
 شده می تواند وهم علاوه تا دو عدد ریسیورهای کوچک که مخصوص در خود مهتاب قلعہ ازان ها استفاده
 می شد اینک به تزئید بعضی الهای مربوطه می توان مخابرات داخلی را نیز در خود دفتر مرکزی
 اخذ کرد یعنی در خود مهتاب قلعہ توسط گوشک اخذ و بعد بدفتر مرکزی نقل داده و توسط ماشین
 اخذ شده می تواند .

ب - چون ریسیور های تیلیگرافخانه مهتاب قلعہ توسط بتری های متعدد بیکار افتاده و بتری های
 مذکور توسط ریکتی فایر مخصوصه چارج و از برق عمومی کار گرفته می شد برای حفظ ما تقدم در
 صورت سقوط برق عمومی چنین تجویز شد که یک عدد موتور جنریتور که توسط تیل چالان و برق مطلوبه
 را بدهد نصب و بیکار انداخته شود چنانچه ماشین مذکور نصب و عنداللزوم ازان کار گرفته میشود .
 ج - برای مخابرات داخلی مملکت علاوه از استیشن بزرگ یک استیشن کوچک (۵۰۰)
 وات موج قصیر نیز در تیلیگرافخانه یک توت نصب و مخابرات آن بصورت سیملیکسن جاری بود

یعنی (بوقت مخابره شنیده نتوانسته و مجبور بود که بعد از مخابره از طرف مقابل اخذ کند) اینک الات و سامان ملحقه که جدید وارد و بموضعات لازمه نصب شده مخابرات استیشن مذکور بصورت دو بلکس (یعنی دریک آن واحد هم اخذ و هم مخابره میکنند) در جریان است.

د- در استیشن بزرگ موج فیسر تیلگر افغانه یکه توت که قبل ازین یک عدد جنریتز برای بکار انداختن دستگاہ و چراغ های دستگاہ مذکور تحت کار بود برای حفظ ماتقدم که نسبت بوقفه آن کدام تعطیلی بعمل نیامده باشد یک عدد جنریتز دیگر از خارج تهیه و به کار انداخته شده که بترتیب از هر دو کار گرفته شده بتواند .

ه- طوریکه قبلاً راجع به توسعه ریسورهای تیلگر افغانه مهتاب قلعه شرح داده شده به تناسب آن لازم می شد که به توسعه بعضی الات دفتر مرکزی نیز پرداخته شود چنانچه در تیلگرافخانه مرکزی نظر به محدود بودن ارتباط مخابره صرف یک میز کار که دارای اندولیتز و پرفوریتز بود تحت کار انداخته شده بود اینک در دفتر مرکزی حسب مقتضیات کاریک میز کار نمبر ۲ که دارای تمام سامان - لازمه اندولیتز و پرفوریتز متعدد می باشد نصب و بکار انداخته شده که به توسعه سامان متذکره تمام مخابرات خارجی و داخلی از دفتر مرکزی اخذ و مخابره شده می تواند .

و- نظیر آن قبلاً دفتر مرکزی برای بکار انداختن آلات پرفوریتز و اندولیتز جنریتز علیحده صرف یک عدد نصب و تحت کار بود برای جلوگیری از وقوعات غیر مترقبه چنین تجویز شد که یک عدد جنریتز دیگر نیز تهیه و بکار انداخته شود چنانچه جنریتز دوم از خارج تهیه و تحت کار گرفته شد .
ز- در این اواخر که تلگرام های اخباری کسب زیادت نموده روز بروز در تراژم می باشد ریسور تیلگر افغانه مهتاب قلعه و ارسی کرده نتوانسته از یک طرف اشداً احتیاج ریاست مستقل مطبوعات و از طرف دیگر محدود بودن اوقات مخابرات تیلگرافی مجبور ساخت که در سال ۱۳۲۲ راجع به خریداری ریسورهای لازمه برای تلگرام های مطبوعاتی وزارت پست داخل اقدام شود چنانچه در اقدام خود کامیاب و سه ریسور بزرگ موج کوتاه از شرکت مار کونی خریداری و حیثیکه وارد مرکز شد فوری نصب و بکار انداخته شد در نتیجه ریسورهای مذکور در جوار کافه چمن در عمارت آژانس باختر و خبرها را رسماً از خارج اخذ می نمایند این ریسورها خبرها را هم بگوشک و هم بتوسط ایلتر و لیتر اخذ کرده می تواند چنانچه این استیشن اخذ بنام تیلگراف خانه مطبوعاتی موسوم گردیده و در اختیار ریاست مستقل مطبوعات قرار گرفته است .

ح - برای انجام امور مخابراتی مرکز ریاست تنظیمه در بغلان که قبل ازین کدام تیلگرافخانه سیمدار موجود نبود یک تیلگرافخانه جدید تاسیس و مامورین موظف آن تعیین و بکار گماشته شدند تا در مخابرات تیلگرافی مرکز مذکور سکتته نشده و بسهولت امور شان انجام شده باشد .

ط - نظیر آن در مرکز گردیز و خوست با وجود یک تیلگرافخانه سیمدار در سال ۱۳۲۲ تاسیس شده بود ولی برای اینکه وسایل خبررسانی بیشتر شده باشد یک دستگاہ تیلگراف بیسیم

موج کوتاه بمرکز خوست نصب و بکار انداخته شده و هم برای حفظ ماتقدم و ذخیره تیل دستگاه مذکور يك عدد تانك که دارای ظرفیت هفت صد گیلن است باقیه لوازم آن در آنجا نصب شده که همیشه تیل مصرف خود را ذخیره داشته و عندالموقع ازان صرف شده میتواند .

ی - ارتباط مخابرات تلیگرافی راساً بایکی از تلیگر افغانه های نیویارک و هم راجع به مخابرات تلیفون بیسیم تجربه جارست تاوقت مساعد بدست آورده و مخابرات بصورت مرتب جاری گردد .
 ک - این يك امر واضح است که وزارت پست به داشتن نفر ماهر برای شقوق مختلفه خویش که روبه تزیاد است ضرورت داشته و تقاضای کوشد که پیش از وقوع مشکلات متحمله رفع شده باشد چنانچه به تعداد ۳۵ نفر طلاب مناطق مختلف را تحت اثر وزارت معارف تحت تعلیم و تربیه فن تلیگراف گرفته و در نتیجه بعد از امتحان کورس دوساله همه بوزارت پست جمع شدند و برای اینکه بکامیابی اداری خویش مهارت پیدا کرده و دوره ستاز خود را تکمیل نموده باشند همه در زمره تلیگرافی های ابتدائی و تلیگرافخانه های بیکه توت و مهتاب قلعه دفتر مرکزی شده اند و بکارهای محوله مصرف اند که بعد از اندک مدت برای مزید معلومات شان به بعض تلیگراف خانه های دیگر فرستاده خواهند شد .
 ل - چون دستگاههای موجوده سامان مربوطه آن بالعموم وقتاً فوقتاً محتاج به تهیه سامان و پرز های فالتو از خارج می باشند بوضعیت فعلیه وزارت پست سامان و لوازم موجوده خود را مدنظر گرفته بلان و ترتیب انتخاب نموده که تمام موازنه چراغ و غیره سامان تحت استعمال را از حیث اینکه کدام پرزه زودتر مورد احتیاج واقع می شود مدنظر بگیرد و از روی آن برای پیش بینی تهیه آن چنانچه از همه بیشتر که چراغ های ریکنی فابر - مورد ضرورت واقع می شود به ممالک مختلفه خارجه داخل اقدامات و در اوسط سال ۱۳۲۳ يك تعداد کافی بوزارت وارد و به تحویل خانه فنی گذاشته شده و هم علاوه تا يك تعداد چراغ های دیگر کار آمد و غیره پرزه های تلیگرافخانه های مربوطه توسط نماینده مارکونی از لندن خراسته شده چنانچه يك قسمت به مرکز وارد و قسمت دیگر عنقریب رسیدنی است نظیران صورت ضرورت و مااحتیاج عمومی تلیگرافخانه های مربوطه به امریکا فرمایش داده شده امید است چنینکه برسد تا بیک مدتی احتیاجات - مخابراتی تأمین شود برای رفع نواقص امور تخنیک که بعضی اوقات واقع می شود نقشه ها و ادای گرام های مرتب و تنظیم از شرکت مارکونی تهیه و به تلیگرافخانه های مربوطه گذاشته شده که عندالموقع از آنها استفاده کرده باشند و هم برای حفظ سامان موجوده و وارده ، تحویلخانه های متعدد ترتیب داده شده که هر پرزه و هر سامان بدون تکلیف و ضیاع وقت بدست آمده و بوقت ضرورت از آنها استفاده شده بتواند .
 م - طوریکه در ممالک دنیا ملاحظه می شود مخابرات تلیفونی بی سیم نه تنها از همان يك دستگاه مخصوص تلیگرافخانه صورت گرفته می تواند بلکه باامداد بعضی سامان ، مخابرات مذکور از هر تلیفون سمینال بتری و غیره صورت گرفته می تواند بهمان ترتیب وزارت پست هم تصمیم

گرفت تا سامان مربوطه و امدادی مذکور را خواسته و بعد از نصب ازان استفاده کند امید است که بهمین نزدیکی هاتصمیم مذکور عملی و صورت جریان را بخود خواهد گرفت .

ن- چون دستگاه بزرگ موج قصیر موجوده اول از حیث اینکه ۲۴ ساعت در جریان است و از طرف دیگر که مخبرات تیلوگرافی با ممالک خارجه توسعه پیدا خواهد نمود یک دستگاه کفایت نکرده لازمست که یک دستگاه موج قصیر بزرگ تر داشته و بعد از ختم محاربه نصب شود برای انجام این مطلب وزارت پست داخل اقدامات گردیده و امید است که پلان وزارت عملی و بعد از ختم جنگ امر خرید دستگاه مذکور داده شود .

شق رادیو :-

الف- دستگاه موجوده برود کاست ما که در شروع جنگ نصب و بکار انداخته شد طوریکه سنجیده شده بود که الی سال ۱۳۲۲ جاری و بعد ازان باید نسبت به نداشتن سامان معطل می شد مگر بان هم ترمیم و اصلاح بعضی سامان ان را که بداخل مملکت ممکن بود بتوجه ما مورین مربوطه تکمیل و تا این وقت که سال ۱۳۲۳ باخیر رسیده در جریان است امید است که سال ۱۳۲۴ را تا حدیکه ممکن باشد بهمین ترتیب جاری داشته باشد و در عین حال وزارت به تجسس است تا برای بدست آوردن چراغ و غیره سامان عمده ان راه حل پیدا نموده و جریان انرا بهمین ترتیب ادامه دهد .

ب- علاوه بران چون در تمامی ولایات و حکومتی های اعلی اخذ و لود اسپیکرهای علیحده علیحده نصب و برق خود را از موتر جنریتز مخصوصان که توسط تیل پترول چالان می شد حاصل نموده و برود کاست کابل را باطراف میرساند و در جاهائیکه برق بوده البته موتر مذکور را چالان نکرده و از برق همان منطقه استفاده می کردند ولی رفته رفته موترهای مذکور نسبت به نداشتن سامان از کار افتاده و تا جائیکه امکان ترمیم بود ترمیم و تا جائیکه موترهای فالتو بود از فالتو کار گرفته شد ولی برای اینکه در بعضی مناطق که مستعد باشد ترتیبات گرفته شده که جنریتز های مذکور را توسط توربین های آبی در گردش آورده و برق مطلوبه را بدست بیاورند چنانچه این تجویز وزارت در مرکز ولایت مشرفی عملی و فعلا عوض موتر تیلی از اب کاری گیرند و برای عملیات باقی مناطق نیز این تجویز مدنظر گرفته شده و تحت عملیات است که یکی بعد دیگری تکمیل خواهد شد .

امور وزارت معادن

چون امور معادن در جمله صنایع سنگین بشمار رفته و پیشرفت این کار به فن و صنعت ارتباط مستقیم دارد هر گاه اجرا آتی در قسمت معادن خارج تطبیقات تخنیک صورت میگیرد جز نتایج محدود و سطحی مرام حقیقی بدست نمی آید و از همین جهت پیشرفت و بهبود مسایل معدنی به پیمانۀ وسیع متضمن پلان و تحقیقات فنی و عملیات اکتشافی بوده و نظر باینکه قابلیت استخراج و استعداد معادن از روی عملیات علمی بدرجه انبات برسد عموماً مستلزم تحقیقات جیالوجی ، سروی مساحه گیری فنی اراضی

برمه کاری، و ترتیب چو فهای امتحانی غیره میبا شد که هر شق آن ایجاب تشکیل مؤسسات و استخدام متخصصین فن و تهیه لوازم تکنیکی مخصوصی رامینما بد، نظربه اوضاع بحرانی جهان و موجود نبودن وسایل لازمه در سال ۱۳۲۳ هم وزارت معادن از پیشبرد مرام اصلی بازمانده و به استخدام متخصصین فن و مهندسین معدن کنی و توريد سامان لازمه موفق نگردید با آن اجرا آتی که این وزارت با در نظر داشتن مشکلات فوق در جریان سال ۱۳۲۳ ذریعۀ يك تعداد متخصصین نهایت قلیل وسامان معمولی و محدود بعمل آورده متناسب به توان و وسایط ممکنه بوده و خلاصه اجزای آن در ذیل تذکار داده میشود :-

۱ - در اثر سعی و مراقبت وزارت معدن در امور استخراج معادن نمک بهبود و اصلاحات لازمه فراهم و تادرجه ممکنه از عمل قاچاق جلوگیری بعمل آمده و بهمین جهت در مقدار حاصلات و فروش نمک معدن تالقان و نمکساران دخوی، و معدن نمک تاشقرغان، نمکسار غوریان هرات در سال ۱۳۲۲ نظر به عمل سال ۱۳۲۲ ترقی بیشتری عاید گردیده، و حاصلات نمک قند هار که در سال ۱۳۲۲ مضاعف شده بود در سال ۱۳۲۳ تقریباً به مزایده چهارچند عمل سال قبل آن به اجاره داده شد، عمل معدن نمک اشترشهر غور بند که برای صادرات روده اهمیت مخصوص دارد و از چشمه های نمکدار به عملیات تبخیر بدست می آید حاصلات آن نظر به سال گذشته تزیید گردیده است، نظر بوفرت پیدایش نمک در نواحی مختلف ولایت مزارشرف سه مرکز فروش در موضع آقچه و سرپل و تاشقرغان در اواخر سال ۱۳۲۳ جدید امر تالیس داده شده، طوریکه ظاهر است از فروش نمک مبالغ کنیری سالانه از معدن فوق عاید و بخرانه حکومت تحویل میشود و همین قلم که سر چشمه وارد آتی درجه اول این وزارت را تشکیل میدهد در جزو دیگر عایدات بزرگ مملکتی يك درک مهم و قابل اعتنائی بشمار میرود، یک چشمه نمکدار در ناحیه خورد کابل جدیداً کشف و نمونه آن درین اواخر بوزارت معدن رسیده است که مستلزم تحقیقات و عملیات اکتشافی بوده و در وقت مساعد به معاینه علمی و تحقیقات آن اقدامات کرده خواهد شد.

۲ : معدن نمک تالقان که از نوع نمک معدنی و سنگی بوده و ذخایر وسیع و قابل اعتنائی دارد چون از مرکز فروش یعنی طاچه خانه چهار کیلومتر فاصله داشت بسبب سهولت نقلیه سرک آن تازیر معدن امتداد داده شد و کار ساختمان گدام و تعمیر اساسی برای رهایش ما مورین معدن تحت نظر بوده و نقشه های آن تکمیل و بریاست تنظیمه قطغن بفرض اجرا سپرده شده است.

۳ - نظربه ملاحظه راپورت عزتمند مسترحی انگلیس که در اطراف نمکسارهای افغانستان مطالعات عمیق نموده و راپورت مفصل و جامعی بوزارت معادن داده در حوضچه های نمکدار موضع تاشقرغان موجودیت مقدار (۴۸) فیصد مواد مگنیزیم کلوراید ($MgCl_2$) توضیح گردیده چون از اختلاط مواد مگنیزیم کلوراید با ماده مگنیزیت ($MgCO_3$) يك نوع سمنت مصنوعی بنام زورل سمنت (Sorel Cement) ساخته میشود و مگنیزیت در مد آنه لوگر به مقدار

وافر یافت شده نظر به اهمیت موضوع یک هیئت فنی برای ملاحظه معدن مذکور در برج سنبه ۱۳۲۳ به تاشقرغان ارسال و طوریکه دکتور سید اسحاق خان متخصص فاکولته ساینس وانمود میسازد علاوه بر مواد مگنیزیم کلوراید بعضی نمک های تلخ از قبیل کلسیم سولفات (Ca SO4) مگنیزیم سولفات (Mg SO4) سردیوم سولفات (mg2so4) که بقسم ادویه کیمیاوی در طب و صنایع بکار میرود و اهمیت خاص دارد نیز بمقدار خیلی وافردر نمکسار تاشقرغان پیدایش دارد که در ضمن استحصال نمک خور دنی بدرجات مختلف حرارت از یکدیگر تمیز و جدا کرده میشوند هیئت موصوف بر اساس نقشه مستر جی یک حوض اصولی برای استحصال مر سو بات نمک های مختلف در بالای معدن ساخته و یک پیمانۀ بزرگ نمک های تلخ مستحصله معدن را در گدای که جدید بنیاد نهاده شد ذخیره نمودند ، حینیکه نتیجه تجزیه ومورد استعمال نمک های مذکور با معلومات اندازه قیمت های آن ذریعۀ دوکتور سید اسحق خان در راپورت عمومی آن تذکار وبوزارت معدن تقدیم شود در نقل وفروش آن اقدامات مقتضی بعمل خواهد آمد علاوه یک سرک موتررو از موضع تاشقرغان تا حصۀ نمکسار بفاصله (۳۶) کیلومتر جدید ساخته شد . که در نقل نمک های استخراجی معدن که قبلاً ذریعۀ بارگیر مرکب و شتر نقل داده می شد تسهیلات زیادی را فراهم میکند .

۴ - هیئت جبالوجیکل سروی آف اندیا (شعبۀ مساحتی طبقات الارضی هندوستان) که در تحت ریاست عزتمند مستروست انگلیس از اوایل سال ۱۳۱۹ تا اواخر ۱۳۲۱ مدت سه سال به تحقیقات طبقات الارضی ونقشه برداری وبرمه کاری وامتداد صوفهای امتحانی مناطق ذغال دار افغانستان در ناحیۀ دره صوف وایشپشته و برفک ، وموضع کر کر بغلان مصروف عملیات بودند راپورت عمومی خود رابانقشه های لازمه در اوایل سال ۱۳۲۳ بوزارت معدن از سال کردند از راپورت های سابقه که قسمتی از محتویات آن درج سالنامه سال گذشته شده بود معلوم میگردد معادن ذغال که دارای جنسیت اعلی ونسبتاً ذخایر بزرگ میباشد در قسمت شمال هند و کش واقع اند ومستر گریس باخ موجودیت یکی از معادن ذغال مکشوفۀ دره صوف را در حدود پنجاه ملیون تن تخمین نموده بود اکنون در اثر تحقیقات اکتشافی که تشریحات آن در راپورت هیئت موصوف درج است چنین ظاهر میشود که موجودیت ذغال دره توروشب باشک منطقه دره صوف مقدار (۱۴۶۱۳۲۴۴) تن تخمین شده است ومقدار موجودیت ذغال ایشپشته و برفک را در راپورت واصله (۲۱۰۷۲۶) تن توضیح نموده اند چون تقلیه ذغال دره صوف از باعث وجود کوتل های صعب المرور ونبودن وسایل نقلیه سریع وارزان بقیمت اقتصادی تمام نمیشود در مواقع لازم احتیاجات ضروری محروقات کابل از معدن ایشپشته که در (۱۷۲) میلی قسمت شمال کابل واقع است رفع وتیه میگردد ، فعلاً تصمیم گرفته شده است که مواد تعمیراتی مر بوط وزارت فواید عامه در داش های دوره توسط خاکه ذغال ایشپشته بخت گردد وهم در نظر است برای محروقات زمستانی کابل به پیمانۀ لازم ذغال جتله نظر به استعداد معدن استخراج و بمر کر نقل داده شود که ترتیب

این کار روی دست میباشد، در سال ۱۳۲۳ یک پیمانۀ خاکه ذغال ایشیته که در مرکز موجود بود تحت عملیات بریکت سازی قرار گرفته و ذغال بریکت شده آن بفروش رسانیده شد از روی امتحانات و تجزیه های ذغال ایشیته که سابقاً بذرایع مختلف بدست آمده خاصیت کوکس ساختن ذغال مذکور طور صحیح معلوم نشده بود در اوایل سال ۱۳۲۳ که یک مقدار ذغال کافی از استخراج شدگی معدن ایشیته در لاهور برای عزتمند مستر جوشی بفرض تجزیه و امتحانات مسایل کوکس بادیگر نمونه های لازمه فرستاده شده بود عزتمند موصوف در راپورت ارسالی خویش ذغال مذکور را قابل ساختن کوکس دانسته و خوش بینی زیاد در کوکس شدن آن نشان داده است که اقداماتی در اطراف آن جاری است.

۵ - فابریکه پخته فندز یک مقدار ذغال از معدن کوتل چال مربوط اشکمش استخراج و در فابریکه فندز طور امتحانی ازان کوکس تیار نموده اند چون ذغال مذکور هم صفات کوکس شدن دارد در نظر است که عملیات اکتشافی در آن جاری و در صورتیکه ذخایر معدن وسیع و استعداد کافی داشته باشد بوسایلی که لازم است از ذغال مذکور به پیمانۀ زیاد کوکس ساخته و در امور ریخته گری خدمتی را انجام داده بتواند.

۶ - معدن ذغال کرکر که تقریباً در چهارده کیلومتری فابریکه قند بغلان و فابریکه نساجی پل خمی واقع است از حیث موقعیت و نزدیکی مراکز صنعتی دارای اهمیت خاص بوده ذغالی که از معدن مذکور استخراج میگردد قسماً پودری و خاکه بوده جنسیت آن ذغال نصواری Brown coal میباشد. حرارت آن (۶۸۲۷/۵) کیالوری بوده و ضخامت رگ آن از ۲ تا ۸ متر و امتداد لاینز های ذغال تا حدود (۱۴) کیلو متر تخمین میشود در اثر اکتشافات و تحقیقات ابتدائی که در معدن مذکور بعمل آمده موجودیت ذغال این معدن در حدود چندین میلیون تن بالغ خواهد شد و تا کنون تحقیقات اکتشافی آن به پایۀ تکمیل نرسیده، بسبب نزدیکی فابریکه های جدید التاسیس بغلان و پل خمی خدمات بزرگی را در محروقات لازمه فابریکه های مذکور انجام میدهد مخصوصاً در این موقع که سوخت ماشین های فابریکه قند از تیل دیزل به ذغال تبدیل گردیده و شرکت قند بسبب گرانی قیمت و مشکلات ترانسپورت از توريد تیل دیزل صرف نظر و ذغال این معدن را مورد استفاده قرار داده که مفاد بزرگی از این رهگذر برداشته اند.

قسمت های ناتحقیق شده معدن مذکور مستلزم تحقیقات و کشفیات مزید بوده و ذغالی که اکنون استخراج میشود در ضمن علمیات اکتشافی بدست آمده و در اثر مطالعات فنی کافی بودن ذخایر طبیعی معدن با اثبات رسیده است نظر بدرخواست شعبۀ صنعتی بانک ملی برای مصارف سوخت فابریکه قند استخراج مقدار پنج هزار تن ذغال را در اوائل سال ۱۳۲۳ شروع و بعد از استخراج و تحویل دادن مقدار مطلوبه فوق مبلغ (۸۹ ر۵۷۲۱۰) افغانی قیمت آنرا از شرکت قند تحویل و بخرانۀ حکومت تحویل داده شد. مقداری ذغال مذکور از (۱۹) قطه معدن از پیشرفت ۱۵۵۰ متر امتداد کار از اعماق صوفهای معدن بوسایل پایه بندی به موعد

(۱۲۶) روز استخراج گردیده که در استخراج آن از داخل صوفها موازی (۵۰ ر ۱۵۵۸۷) متر چوب چنار بقطر ۱۰ تا ۲۵ سانتی متر در ترتیب پایه بندی صوفهای معدن بکار رفته است ، علاوه بر مقدار اری فوق ۹ صدتن ذغال دیگر جهت مصارف یخت مواد تعمیراتی ریاست تنظیمه ولایت قطغن نیز از معدن مذکور استخراج شده و برای مصارف سال ۱۳۲۴ فا بر یکه قند بغلان وسوخت تعمیرات آنولا استخراج مقدار بیشتری در نظر بوده و فعلاً مسایل ترتیب پروژه استخراج آن به اساس پلان اکتشافی روی دست میباشد .

علاوه بر سرب سابقه که از راه پل خمی بطرف معدن امتداد یافته بود یک سرب جدید طور خامه بین فابریکه قند و معدن کبر کربطول ۱۲ متر تمديد گردیده است و برای رهایش مامو رین و عملیه ساختن يك تعمیر در بالای معدن که نقشه و بر آورد آن قبلاً تهیه گردیده بود از طرف ریاست تنظیمه زیر کار گرفته میشود .

۷ :- نایب الحکومه گمی ولایت هرات تصمیم گرفته که به اساس اجراءات سال ۱۳۲۲ معدن ذغال کرخ هرات را مجدداً بکار انداخته و ذغال استخراج شده را بفرض ترویج و رفع احتیاجات محروقات شهر هرات توسط ریاست ارزاق به ترتیبی که لازم است بفروش برساند برای اجرای این مطلب قرار در خواست شان بناغلی سید عبدالاحد خان دیلوم انجنیر معاون باهدایات لازم به آن ولا ارسال شده است متخصص مذکور در ضمن عملیات اکتشافی معدن ذغال کرخ که مقدار مطلوبه شرکت ارزاق ازان استخراج میشود عملیات امتحانی مزید را علاوه بر نواحی کوتل سبزک و مسجد چوبی در حدود کوه دوندرو علاقه در ملق که ۳۰ میل از هرات مسافه دارد و در اثر تجسسات آثار و علایم ذغال در آنجا بمشاهده رسیده بود ادامه داد تا اگر ذخایر قابل استخراج در آن حدود باثبات برسد بسبب نزدیکی شهر هرات به محروقات اهالی به قیمت اقتصاد دی و نازل خدمت خواهد کرد .

۸ :- امور استخراج معدن سرب فرنجل با اساس اجراءات سال ۱۳۲۲ ادامه داده شد پیمانته استخراج سرب نظر به سال گذشته وسیع تر و در مدت (۳۲) هفته مقدار ۱۷۴۷ سیر (سرب دو آتسه بغابریکه آلات حربی برای کار آمد وزارت اقتصاد ملی تحویل داده شده ، توسط سه کوره موجوده روزانه از ۷ تا ۹ سیر سرب بدست می آید مقدار حاصلات سرب بوجود کنتینرات مربوط است با وجودیکه معدن مذکور بسیار قدیم و به احتیاجات اهالی از زمانه های خیلی پیش خدمت زیات نموده با زهم اصول استخراج معدن مذکور بصورت اساسی بعمل قیامده و مستلزم کشفیات مزید و اصلاحات فنی میباشد و در نتیجه بعض اصلاحات لازمه پیمانته استخراج و حاصلات سرب رخ به ترقی میرود .

۹ :- راجع بامور زرشویی - علاوه بر نماینده گمی خرید طلا که در رستاق قایم بوده و طلا مستحصله زرشویان که از دریای آمو و کوکچه و بعض دره های زرخیز آن منطقه بدست می آید

باساس اجراءات گذشته ذریعه نمایند ها خریداری و بعد از تصفیه واگد از تحویل خزانه میگردد مزید بر تحقیقات اکتشافی سال گذشته که ذریعه دوهیئت طبقات الارض در منطقه زردره داونگک وموضع نورآبه تدقیقات بعمل آمده بود تا ز صورت پیدایش و اندازه مقداری ذرات طلا در فی مکعب متر معلومات حاصل و در هر حصه که قابلیت حفریات اکتشافی آن از نقطه نظر اقتصادی لازم گردد بکار حفریات آن ادامه داده شود همان بود که به تعقیب و اساسا اجراءات گذشته در اواسط سال ۳۲۳ ایشانلی دکتور سلطان احمدخان متخصص بدره نورآبه که تعلق بحکومت چاآب دارد و از سالیان دراز به حیث یک منطقه زر خیر شهرت زیاد پیدا نموده بایک هیئت وسامان لازم ارسال شد که به اساس معلومات علمی و فنی خویش شروع به اکتشافات و حفریات نماید تا از این رهگذر عایدات زرشوئی پیش رفته و از این راه این منبع مهم عایداتی نیز افزودی و وسعت مطلوبه حاصل کند متخصص موصوف اولاً تمام نقاط قرب و جوار دره مذکور را مفصلاً معاینه علمی کرده و در قسمت پایانی دره که از همه نقاط دیگر برای حفریات اکتشافی مساعد تر بود شروع به کار نمود در نتیجه یک خندق عمیق به طول ۳۵ متر و عرض ۱۵ متر و عمق (۷) متر حفرنموده و ریگ های استخراج شده را تحت عملیات شستن قرار داد و اندازه طلا آنرا در فی مکعب متر معلوم و در حین ادامه حفریات نظر به مشکلات مزید آب دره که بدون ماشین بمپه قوی اتوماتیک خندق مذکور زیاده از (۷) متر عمیق تر شده نمیتوانست و از جانب دیگر ورود زمستان و شدت سرما مانع پیشرفت کار گردیده کار حفریات دره مذکور ناتمام و نتیجه قطعی بدست نیامد که عندالموقع به کار اساسی آن مجدداً ادامه داده خواهد شد ۱۰ گرچه در نتیجه این حفریات اکتشافی طلا بدست نیامد مگر بر حسب راپورت متخصص مذکور منبع اصلی طلا این دره یافت شد اصل منبع طلا نورآبه از طبقات ریگی و کان گیلومراتی دوره ایلو یال (Alluvial) تشکیل شده که در ارتفاع (۱۵۰) متر از سطح دره در دیوارهای راست و چپ آن واقع میباشد سر تا سر این طبقه آثار کار سابقه را بطور واضح نشان میدهد و هم جمله تحقیقات امساله متخصص مذکور این مسئله را بطور کلی ثابت نموده است که اگر سامان ضروری از قبیل بمبه های قوی موجود باشد که آب را تا این ارتفاع بلند نموده و ریگ های مذکور زرشوئی شود نتیجه خوبی بدست خواهد آمد .

از جانب دیگری طلاء سطح دره قلیل بوده از نقطه نظر اقتصادی لیاقت زرشوئی را ندارد هر گاه حفریات سال ۱۳۲۳ مذکور تا عمق ۲۰ الی ۲۵ متر ادامه داده شود البته همان طبقه ریگ طلا دار که قبل از (۶۳) سال ظاهر شده بود باز از ته ریگ های سیل آوردگی دره بظهور رسیده نتیجه درستی بدست خواهد آمد .

۱۰ : راجع بمسائل ابرک : در افغانستان دو ذخیره ابرک ورفی موجود است که از قسم مسکوویت (Muscovite) بوده و ذخایر آن در تکهانه میدان و تپینه پنجشیر تحت معاینه عن تمند مستر چرسکی بولیندی مستخدم وزارت معادن قرار داده شده و راپورت های آن موجود است .
ابرک تکهانه میدان : ابرک این موضوع در ریگ های یگماتیت (Pegmatite) وقوع یافته که در

شیت های بلورین طبقه بندی شده است رگ های سنگهای ابرک دار بصورت عمودی افتاده وضخامت حداوسط آن ۵ ۲ متر و طول آنها ۱۵ متر میباشد از این قسم رگ (۷) عدد کشف شده ابرک های استخراج شده تدریجاً صاف و قابلیت تورق دارد، رقبه یا سایز پارچه های استخراج شده از $۱\frac{1}{4} \times ۲$ تا ۸×۶ مربع میباشد، در برج اسد ۱۳۲۳ معدن ابرک تکانه ذریعه عنتمند مستر چرسکی متخصص که راجع به معدن مذکور خوش بین بود بکار انداخته شد که در ظرف یازده هفته رویهم مقدار (۹۷۳) سیر ابرک به سایز های مختلف فوق الذکر استخراج گردیده که ابرک های سرکل (Circle) و پنچ (Punch) هم در آن شامل است پارچه های ابرک که دارای سایز های مختلف میباشد وزن مجموعی آن (۶۳۹) سیر میشود یک قسمت آن تفریق و درجه بندی شده به حفاظت تمام در صندوق ها ترتیب گردیده، و نظر بامر مقام صدارت عظمی یک مقدار ابرک طور نمونه به قونسل های افغانی مقیم هند ارسال گردیده تا برای فروش آن اگر از کمپنی های هند خریدار پیدا شود بعد از موافقه بعقیمت مناسب بفروش رسانیده بازار تجارت آن باز گردد و مفاد تجارتی بدست آید.

ابرک تنبئه پنجسیر: در تنبئه دو ذخیره ابرک وجود دارد و هر دو ذخیره فوقانی آن دارای ابرک ورقی میباشد موجودیت ابرک در رگ های بزرگ بگماتیت به مشاهده رسیده که تمام آن در رقبه تخمیناً (۴۰۰۰) متر مربع وقوع دارد ابرک بقسم آشیانه و سایز ۴×۵ مربع پنج در رگ های فوقانی یافته شده است در موقع لزوم از معدن مذکور نیز مقدار مطلوبه ابرک استخراج و به معرض فروش گذاشته خواهد شد.

۱۱- راجع به سنگک سلیت میدان: یک تعداد سنگک سلیت به سایز ۲۵×۳۰ بغرض پوشش سقف تعمیر سینما جدید بمهر کر نقل و تحویل داده شده چون وزارت معارف در نظر دارد که از سنگهای سلیت کار آمد پوشش تعمیرات تخته های سلیت کار آمد طلبه معارف را تهیه نماید در او اخر سال ۱۳۲۳ به استخراج معدن مذکور شروع و سنگهای که به سایزهای مختلف از معدن بدست آمده بغرض پالش و صفا کاری در مجلس عمومی دهم سنگ ارسال شده است ساختمان آن در تحت امتحانات بوده از آنجا که سنگهای مذکور رقم جوشی و بسهولت ورقه نمیشوند نظر بساختن تخته های سلیت برای پوشش سقف تعمیر موزون تر بنظر میرسد.

۱۲- علاوه بر معدن گوگرد کوه چمتال مز ارشریف که ذخایر کافی داشته و مسائل استخراج آن روی دست میباشد یک معدن گوگرد جدیداً در موضع در زاب و گرزویان میمنه کشف و با نمونه بیتومن (Bitumen) ذریعه حکومت اعلی میمنه بوزارت معدن واصل گردیده راجع به موقعیت و چگونگی معادن آن توضیحات لازمه از مر جعش خواسته شده و ثانی در اطراف آن اقدامات مقتضی بعمل خواهد آمد.

۱۳- یک معدن بیتومن که در موضع تنگی تاشقرغان وجود دارد و از حیث ذخایر استعداد بزرگ را دارا است یک مقدار نمونه آن ذریعه جنرال قونسل گری دهلی به شعبه جیالو جیکل سروی آف اندیا

بفرض تجزیه و معلومات مقدار فیصدی تیل محتوی آن فرستاده شده بود طوری که نتیجه آن در این اواخر
واصل گردیده معلوم میشود که در فی تن مواد بیتومین مذکور ۲۹٫۳۰ کیلن تیل خام موجود است
در اطراف آن تحقیقات مزید جاری است.

امور ریاست مستقل زراعت

ریاست زراعت درین سال قدمهای تازه در راه بهبود اوضاع زراعتی مملکت برداشته که
برخی نتیجه داده و بعضی در آینده نتایج خود را ظاهر خواهد ساخت خلص اجرا آت شعبات فنی
ریاست موصوف حسب ذیل است:

اجراآت مدیرت توسعه و اصلاح زراعتی:

طوری که از عنوان این مدیریت هویدا است بدیهی است که مدیریت مذکور امور توسعه و اصلاح عمومی
زراعتی مملکت وظیفه دار و فورم های زراعتی که بفرض اصلاح نسل حیوانات و جنس نباتات خدمت می نماید
تماماً تحت اثر این مدیریت بوده و زبده اجراآت سال ۱۳۲۳ شقوق متذکره آن قراراتی است:

الف - در قسمت قوریه ها:

- ۱ - برای انجام حوایج مرکز و مناطق شش گروهی کابل در اندازه زمین و شکل و ترتیب
قوریه های سابق مرکزی بفرض مزید بذراشجار و حبوب متنوعه توسعه و اصلاحات لازمه بعمل آمده
و مقدار کافی از تخم های اشجار متنوعه کاشته شده است.
- ۲ - بحدود یک هزار جریب زمین در موضع سیدآباد جهت ترتیب یک تجربه گاه وسیع و مکمل
زراعتی جدیداً در نظر گرفته شده چنانچه امور مساحت و نقشه مقداتی آن هم تا حدی انجام
و اجراآت مسلسل متبافی آن هم در شرف جریان است -
- ۳ - فراهم ساختن یک مقدار لازم از تخم های متنوعه اشجار و حبوب داخلی و خارجی بصورت
ذخیره.
- ۴ - توزیع یک یک اندازه از تخم های اشجار لازمه در دوایر زراعتی و لایات برای تجربه
و تکثیر جنس.
- ۵ - ار سال یک یک مقدار از تخم های انواع اشجار و حبوب در فورمهای بغلان و قندوز بمطوب
تکثیر جنس و ادامه تجارب.

ب - عملیات فورم قندوز:

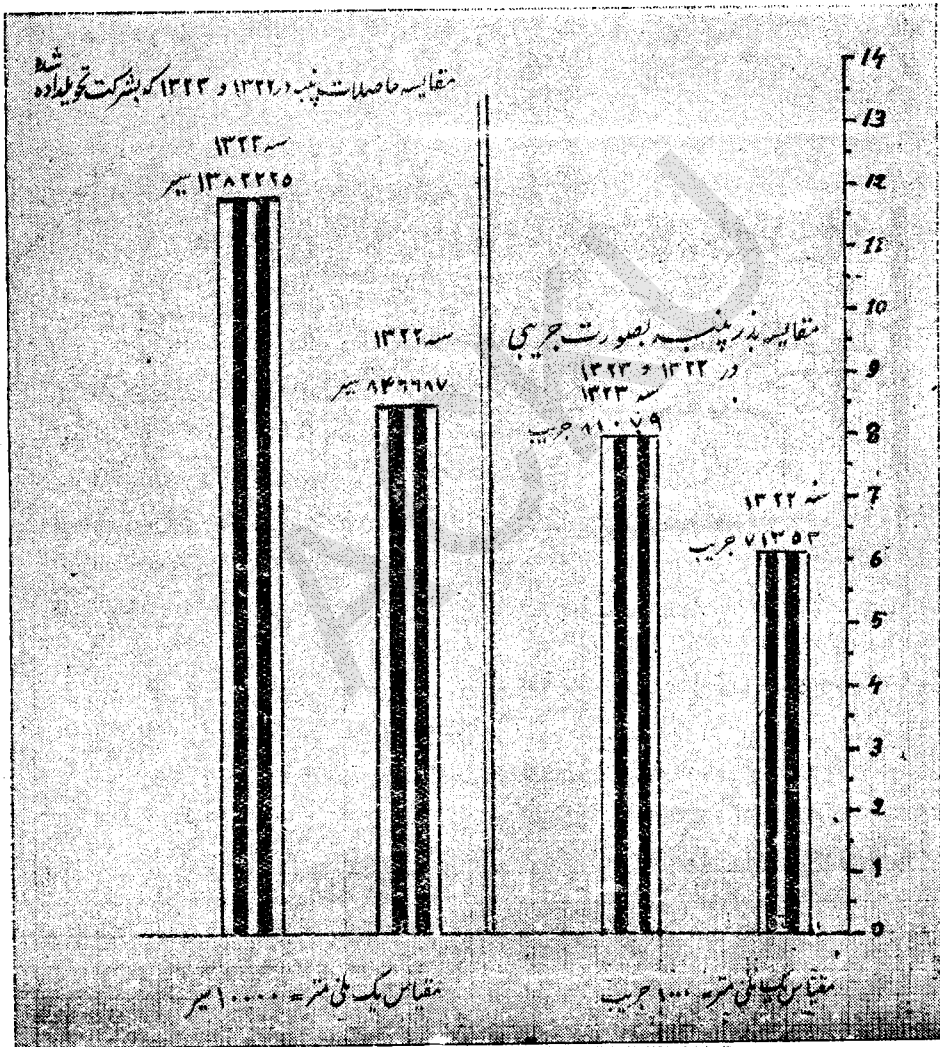
چون مدیرت فورم قندوز علاوه بر اجرای وظایفی که راجع به عملیات تجربه وی و اصلاح
و تکثیر جنس اشجار و سایر نباتات مطلوبه بداخل منطقه مخصوصه خودنارم انجام میدهد و مراقبت
شقوق فنی و نگرانی اندازه کاشت تخم پنبه رانیز بولایات شمالی وظیفه دار است لهذا اندازه

د کابل کالنی

بذر پنبه دانه و مقدار زمین که در این سال پنبه کاشته شده بانه نتیجه حاصلی که بدست آمده از تفصیلات گراف ذیل استنباط شده می تواند:

گراف نمبر اول:

نظر بمشاهدات و تطبیقات اشکال گراف فوق الذکر واضح میگردد که در سال ۱۳۲۳ نسبت به سنه ۱۳۲۲ در مقدار بذر پنبه دانه $\frac{۱۳}{۱۰۰}$ و حاصل پنبه $\frac{۶۳}{۱۰۰}$ ترنید بعمل آمده .



ج- اجراءات فورم زراعتی بغلان:

مسلم است کہ فورم زراعت بغلان نیز اضافہ پر تکالیف تجربہ وی و تربیوی اصلاح نسل و جنس حیوانات و نباتات کہ بر عہدہ دارد رسیدہ گی و نگرانی قسمت های فنی اصلاح و توزیع تخم لیلیو و تربید تدریجی بذر آن رانیز. وظیفہ دار بودہ از مفاد رایورهای واصلہ واضح میگردد کہ در سال ۱۳۲۳. نظر برہ سال ۱۳۲۲ در اثر معاونت و همکاری ریاست تنظیمہ انولا و مجاہدات مامورین فنی و اداری فورم زراعت بغلان در این قسمت نتیجہ بہتری گرفتہ شدہ چنانچہ نسبت بسال ۱۳۲۲ حاصلات سالیانہ لیلیو فیصد (۲۹) و در حاصلات مجموعی شکر ۱۲۰ فیصد تربید بعمل آمدہ است و ہم نظر برہ اقدامات جدیدانہ کہ فعلاً بہ پیمانہ وسیعی بہ کمک و کوشش ریاست تنظیمہ انولا در راہ توسعہ و تمدید نہر های جدید و مفید اجمیر و گورگیان بسکار افتادہ و علاوئاً زمین های باطلاقی موضعات بغلان و غوری و چشمہ شیر و مضافات آن بغرض زراعتی شدن تحت اصلاحات گرفتہ شدہ و قریب العمل است امید است بہت قلیلی در امور توسعہ زرع لیلیو و سایر شقوق زراعتی انولا تفاوت و تغیرات مهمی رونما گر دد!

دوم- مدیریت مدافعہ امراض زراعتی:

تکلیف حقیقی این مدیریت نیز از عنوان خود مدیریت بخوبی پیدا است و مسلم است کہ مبارزہ و مجادلہ ممکنہ را در برابر وقوعات امراض و آفات حیوانی و نباتی مملکت بوسایل لازمہ آن ذمہ دار می باشد و وظایفی کہ درحد ود سال ۱۳۲۳ انجام دادہ شدہ است از این قرار است:

الف- شعبہ مدافعہ امراض نباتی:

۱- اقدامات مبارزہ وی بمقابل ملخ

الف- بمقابل ملخ مراکشی و ایطالوی

نظر بر رایورهای واصلہ نسبت بہ بروز ملخ نوع مراکشی در بعضی مناطق مملکت بعد از تحقیقات فوری توسط مامورین موظف فنی معاونت حکام و دستیاری اهالی ہر مجال بوسایل ممکنہ ذریعہ مامورین مکلف بمدافعہ و مبارزہ آن اقدامات جدی بعمل آمدہ و بالاخر نتایج اطمینان بخشی حاصل شد چنانچہ تفصیل حدود اراضی کشفیاتی و مقدار اراضی مسموم شدہ کہ در عین زمان مقیاس مدافعہ نیز شناختہ میشود از اشکال گراف ذیل بوضاحت اشکار گردیدہ و ظاہر میشود کہ در سال ۱۳۲۳ بولایات متذکرہ نسبت بہ سال گذشتہ کشفیات بیشتری بعمل آمدہ و ہم در عدد اراضی مسموم شدہ نسبتاً تقلیل محسوسی عاید گردیدہ.

گراف نمبر دوم:

ب در برابر ملخ شیتوسر که.

اگرچه این قسم ملخ عادتاً در افغانستان دیده نمی شود ولی در سنه ۱۳۲۳ بدفعات خیل های متعدد آن متناوباً از خارج مملکت بر نقاط مختلفه ولایات قندهار و فراه داخل گردیده ولی از انجا



که در اثر پیش بینی مدیریت موصوفه پیش از بیش ذریعه مامورین وظیفه دار که قبلاً مترصد بودند در حصص متذکره تدابیر احتیاطی اتخاذ و به مجرد ورود ملخ به هر نقطه بکمک و همراهی حکام و اهالی هر سرزمین بمدافعه فوری آن اقدام شده از فضل خدا و نندائاری از آن باقی نمانده است .

۲- معاینه مزارع بنه کاری ولایات شمال :

در سنه ۳۰۳۱ برای معاینه اراضی بخته کاری ولایات شمالی يك عده مامورین فنی موظف گردیده در نتیجه رقبات معتنا بهای رادرو لایات قطغن و مزارشرف از نقطه نظر حشرات قرانطنی و غیر قرانطنی تحت معاینه قرار داده و بالاخره خوش بختانه از وجود انواع کرم سرخ و خاردار که از حشرات مضر و مدهشی محسوب و بنام حشرات قرانطنی یاد می شود اثری بمشاهده نه پیوسته و نه هم از حشرات قابل تشویش غیر قرانطنی بملاحظه رسید -

۳- مدافعه حشره کاترید و جولا گگک :

الف حشره موسوم به (کاترید) يك حشره بدبوی رنگاری رنگی است که به برگ های اشجار شنگک حمله ور گردیده صدماتی را بر آنها تحمل و از نموه طبیعی باز میدارد قرار اطلاع واصله از این حشره متعفن مضره در اشجار شنگک قسمت سرک های شهر به نظر رسیده در نتیجه ترتیبات مدافعی که از طرف مامورین مربوطه مدیریت مدافعه آفات زراعتی در این باره اتخاذ گردید نتیجه مطلوبی گرفته شد. حشره مضره جولا گگک نیز در بعضی قسمت ها نمودار گردیده در نتیجه با اثر فعالیت مامورین وظیفه دار مدیریت موصوف و دستبازی اهالی بوسائل لازمه بدفع آن اقدام و مدافعه شد حسب قراردادی که از سابق بین حکومت افغانستان و حکومت جماهیر شوروی در موضوع مدافعه ملخ مراکشی بسرحدات شمالی افغانستان و هم چنان برای مجادله دیگر حشرات مضره زراعتی موجود است در ماه میزان هیئت متخصصین شوروی وارد کابل گردیده مجلس هفتمین کانفرانس نوبتی هیئتین دولتین آغاز و در نتیجه قرائت راپورت های عملیات طرفین جهت حفظ ماقدم تصویبات سود مندی بمیان آمد که امید است در تطبیقات آن فواید مفیدی بحصول انجامد.

(ب) شعبه مدافعه امراض حیوانی :-

در اثناء جریان سال نظریه اطلاعات واصله واضح گردید که در نواحی و لایت قطغن مرض تاکو (گومری) بمشاهده رسیده و بعدها راپورت رسید که در مناطق میدان و بعضی حصص دیگر ولایات کابل نیز شروع یافته در نتیجه ارسال و معاینه هیئت های موظف و اصول راپورت تحقیقاتی او شان به شعبه حیوانی مدیریت مدافعه امراض زراعتی امراض متذکره (وبای بقری) تشخیص گردید از مدیریت مذکور در جاهاییکه مرض تاکو شیوع یافته بود اقدامات مبارزه وی آغاز و در نقاطیکه سرایت نموده بود برای حفظ ماقدم تدابیر احتیاطی قرانطنی اصدا رشد مخصوصاً از ادویه مخصوصه این مرض تهیه و بالای گاوهای مریض و غیر مریض موسسات حکومتی و اهالی بیچکازی ضد مرض مذکور شروع گردید و نتیجه مثبتی بدست آمده و هم برای جلوگیری از مرض مذکور بولایات دیگر برای اخذ ترتیبات لازمه دستورات مقتضی فنی صادر شد- علاوه تأجهد حفاظت و صیانت حیوانات از امراض آفات آینده آن مرض مخوف مدیریت مدافعه امراض زراعتی

13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33

۲۳ جنگلہ مرکز واریا



۲۳ = ۲۰۰۰ فٹائی



۲۲

۲۳ املاک مرکز



۲۳ = ۱۰۰۰ استرلین



۲۲

۲۳ باغیچہ مرکز



۲۳ = ۱۰۰۰ فٹائی



۲۲

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33

امور ریاست مستقل مطبوعات

شعبه اول مدیریت عمومی نشریات :

- ۱ - وصول ۵۹ جلد کتب پشتو و فارسی از قبیل تالیف و ترجمه برای طبع و نشر .
- ۲ - ارسال یک عده کتب به لسان های متنوعه به قرائت خانه های ولایات .
- ۳ - معاونت معنوی با جراید و روزنامه های ولایات .
- ۴ - دائر ساختن کنفرانس های مطبوعاتی در ولایت جنوبی .
- ۵ - خریداری یک تعداد کتب برای کتابخانه مرکز و ولایات .
- ۶ - توزیع جوایز تقدی برای یک عده نویسندگانیکه به مطبوعات وطن کمک فکلی کرده اند .
- ۷ - مقدمات تاسیس یک تشکيل ابتدائی اداره مطبوعات در حکومت اعلاى جدیدالتشکيل بدخشان .

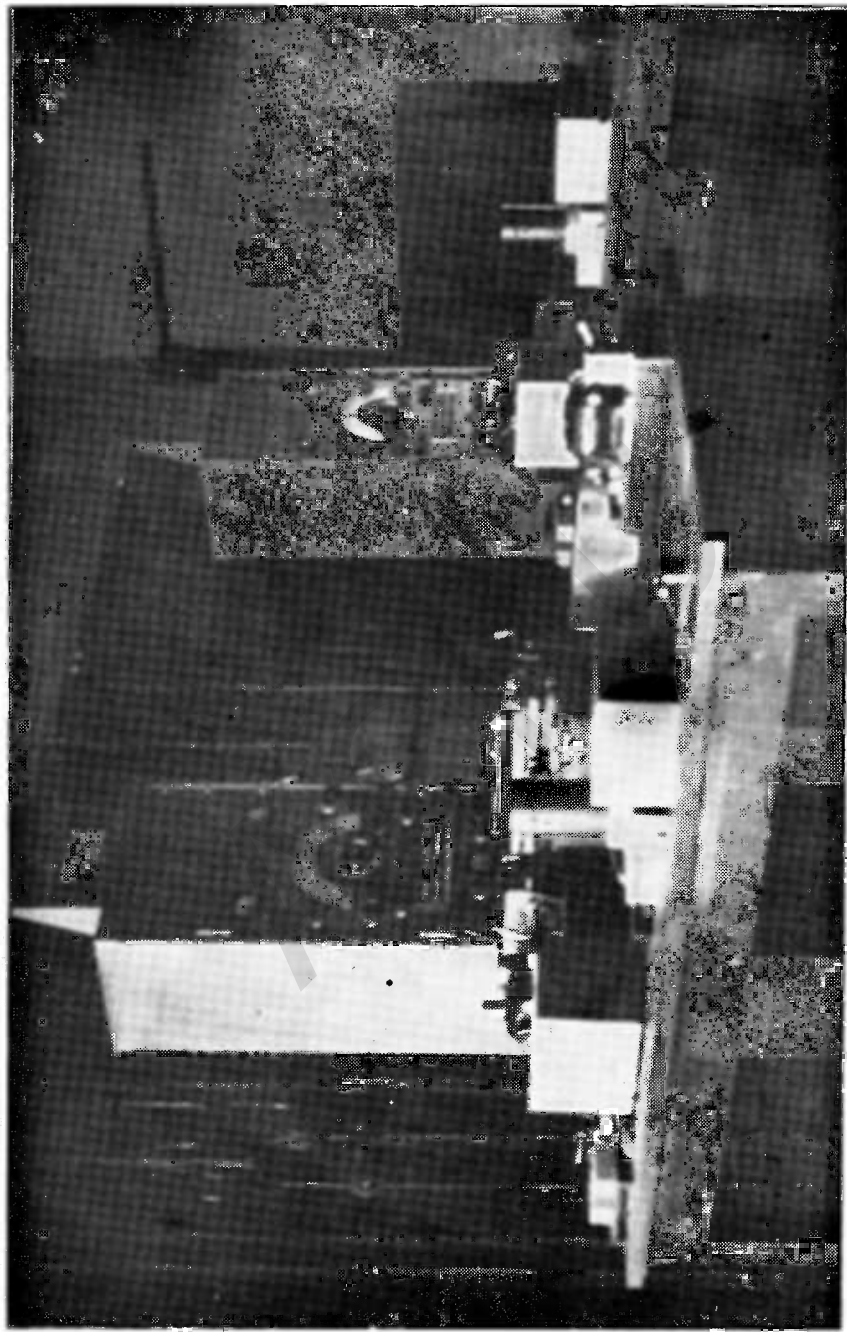
شعبه دوم نشریات :

- ۱ - اقدامات برای تاسیس و تقویه روابط عرفانی و نشریاتی با مؤسسات علمی و نشریاتی خارجه چته معرفی افغانستان به خارج و استفاده از تنبغات و آثار منتشره مؤسسات مزبور بالخاصه تاجیکیکه به افغانستان مربوط باشد .
- ۲ - همکاری با جراید و سائر دوائر مطبوعاتی وطن در قسمت توريد کتب - جراید - مقالات - تصاویر و غیره که این شعبه در حدود وظایف خود - به آن دسترس پیدا میکند .

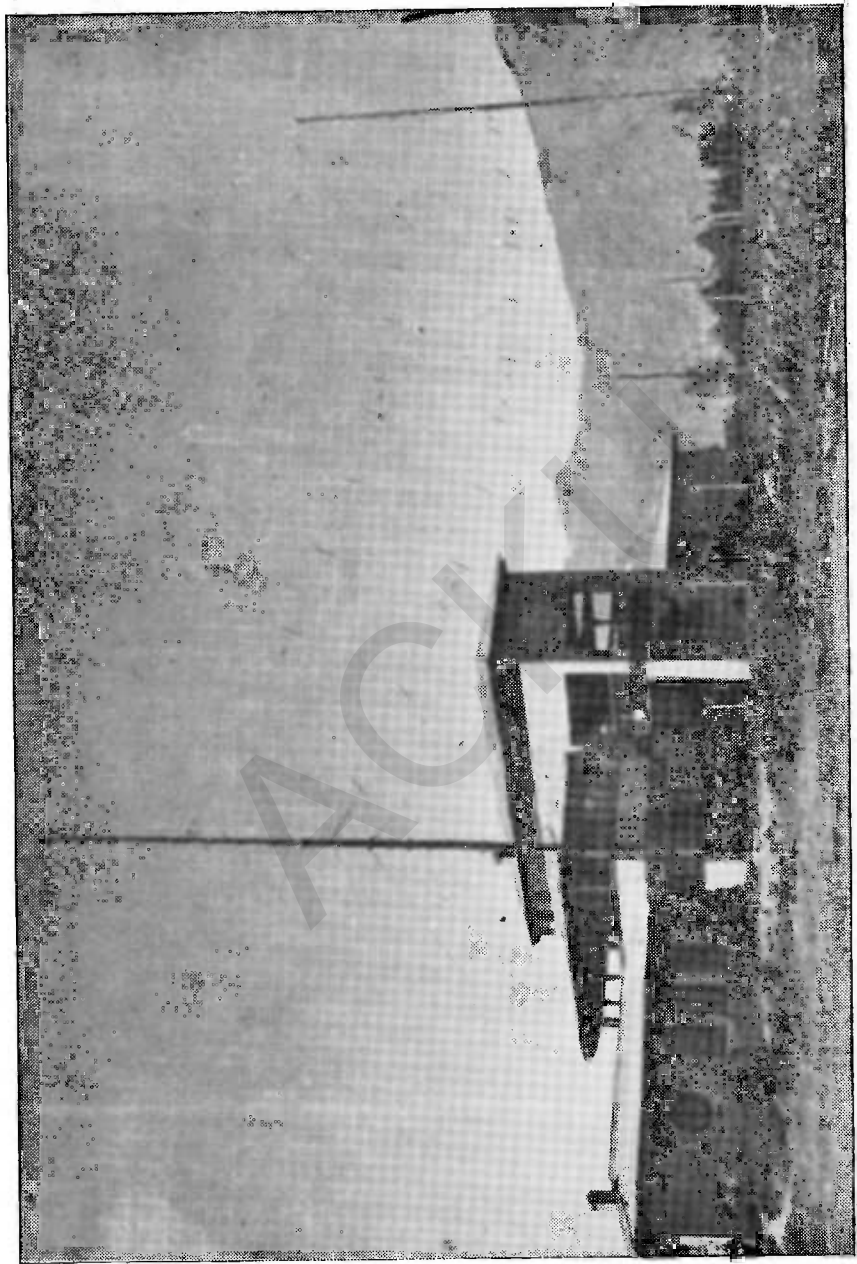
مدیریت عمومی پښتو ټولنه

مدیریت عمومی دائره المعارف پښتو :

مدیریت عمومی دائره المعارف در سنه ۱۳۲۳ نیز عملی ساختن مواد پرو گرامی را که از بدو تاسیس این مدیریت روی دست گرفته است، با فعالیت و جدیت ممکنه تعقیب و به مدد خدای توانا و کمک و معاونت ذوات با فضل و دانشمندان مرکز طوری که در دو سال گذشته موفقیت بزرگی را در انجام این وظیفه بزرگ ملی نصیب گردیده و توانست یک مقدار متنابهی مواد مختلفه علمی و موضوعات داخلی و خارجی را با تدقیق و تتبع فراهم و مقدار زیاد از لغات فرهنگ علمی و فنی را که در حل مطالب کمک مینمایند ترجمه و تهیه کند، هکذا در سنه ۱۳۲۳ نیز با موفقیت شایانی بهره مند گردیده و توانسته است این خدمت بزرگ را بصورت مطلوب و بهتری پیش ببرد، چنانچه از یک طرف روی هم رفته در حدود (۲۵۰۰۰) صفحه مضامین دائره المعارفی را تهیه و (۳۰۰۰) صفحه لغات علمی و فنی فرهنگ را که در حدود (۳۰۰،۰۰۰) لغت می شود توسط مدیریت لغات خود ترجمه و از جانبی هم یک مقدار هنگفت مواد را در اداره تدقیق و تتبع و از منابع و ماخذ مختلفه تکمیل و آماده طبع نموده است .



تلگرافنی دستگاہ چہ دباختر پہ آڑائیس یووی اختیصاص لری اودری نوي آخدی لری



دباختر دآژانس داداری خارجی منظره اود آخذه دستگاہ دباندینی تاسیسات چه ددوی به تکراراف پوری اختصاص لری

امید و اتق است که به عنایات خداوندی و کمک ارباب علم و اصحاب فن و مسلک نویسندگان برجسته وطن عزیز، مدیریته عمومی دائره المعارف بعد ازین هم در پیش برد و عملی ساختن پروگرام خود موفقیت های شایانی را که همکفاری عموم طبقه دانشمند و علم دوست این خطه را نمایندگی می کند، نائل و بزودی این اقدام مهم را انجام و اثر پرمفعتی را که مطلوب و مرغوب همه گان باشد بدسترس هموطنان دانشجو تقدیم نماید (ومن الله التوفیق)

مدیریت قواعد :

الف گرامر : ۱ - از طرف شعبه قواعد تاریخ اخیر سال به مجالس تصویب گرامر در هفته دوم مرتبه ادامه داده شده و طبق فیصله مجلس در بعض مواد گرامر اصلاحات بعمل آمده و تقریباً تا ۲۰۰ صفحه گرامر در مجالس مذکور قرات و بتصویب مجلس رسانیده شده و از نظر ثانی، اصلاحات و پاکنویس نیز فارغ گردیده برای طبع آماده است .

۲ - یک جلد کتاب معاون پشتو کلی ها بنام لمری لیار شیونکی جهت کورس های پشتو از طرف شاعلی ریشترین تالیف و برای طبع به مطبعه فرستاده شد .

۳ - از گرامر مفصل پشتو ابجاث اسم فاعل ، اسم مفعول ، اسم الیه ، و حاصل مصدر را تکمیل و بحث حروف از طرف مولوی شیر گل خان عضو این شعبه تدوین گردیده است .

ب ، تراجم دائره المعارف : جمله تراجم دائره المعارف که جهت تصحیح و مقابله پشتوی آن با فارسی باین شعبه ارسال شده تقریباً در حدود (۸۰۰) صفحه از طرف شاعلی ریشترین تصحیح و با اصل مقابله شده و برخی از تراجم که تخمیناً (۴۰۰) صفحه می شود بعد از پاکنویس نیز از جانب موصوف مقابله و ملاحظه شده است .

ج : تراجم اصولنامه ها و جد اول و عناوین : در اثر مراجعه و خواهش دوایر رسمی و ملی عناوین ، سرلوحه ها و جداول آنها از فارسی به پشتو تبدیل و تعدیل گردیده ، همچنین کار وضع نامهای جدید پشتو مانند سال گذشته جریان داشته است تمام تراجم اصولنامهها جداول ، نمونه ها ، سرلوحه های دفتر دوائر رسمی و ملی که در ظرف یک سال ترجمه و یا جدیداً وضع شده عبارت است از (۲۲) ورق جداول و عناوین و (۳۵) ورق اصولنامه های شورای ملی و تقریباً در حدود (۲۰۰) نامهای پشتو که یا ترجمه و یا جدیداً وضع شده است .

شعبه لغات :

دوائر اعلان مدیریت لغات پشتو قولته از ۱۲ عقرب ۱۳۲۳ تا آخر سال (۱۸۰۳) لغات خیلی نادر و فراموش شده جمع آوری شده است .

۲ - اصل لغات به دوسیه علیجده و لغات مکرر آن در دوسیه جداگانه و لغات صحیح آن بطور

مخصوص هم مردف وهم غیر مردف دردوسیه های جداگانه از طرف محمد گل خان نوری یا کنویس وقید شده است .

- ۳- لغاتیکه در شعبه از طرف اعضای شعبه وغیره بدون حق الزحمه مشترکاً جمع شده است (۳۸۲)
 - ۴- لغاتیکه هم شکل و در معنی مغایر یکدیگر میباشد از لغات فوق وغیره در دوسیه جداگانه بیرون نویس وقید شده (۸۱۳) لغات میباشد .
 - ۵- لغاتیکه از کتب پشتو وغیره محاوره ها ولهجه های متفرقه پشتو بیرون نویس و در دوسیه علیحده قید شده (۲۵۷۲) لغات در (۱۸۹) صفحه
- در سالنامه ۱۳۲۲ راپورت فارسی بصورت کارتها تخمیناً ده هزار لغات داده بودیم در سنه ۱۳۲۳ همان لغات متذکره کارتها و پریشان و تخمیناتی مردف و بصورت کتاب در یک جلد یا کنویس و نقل شده (۱۰۳۰۹) لغات در (۹۹۶) صفحه
- جمع آوری و تدقیق لغات از یادداشت های متفرق و لغات کتاب ملی سندری و پته خزانه و کلی های پشتو از ذخیره لغات شعبه پنج ردیف به قلم و تحقیق بناغلی نوری مکمل و مردف و مرتب بقرار ذیل در دوسیه های علیحده نوشته وقید شده است :-

- ۱- ردیف (الف) لغات (۱۷۴۲) مصادر (۱۴۵) مشتقات (۵۵۲) اصطلاح (۳۹۵)
 - ۲- » (ب) » (۲۰۲۴) » (۱۵۱) » (۶۰۴) » (۳۶۳)
 - ۳- » (پ) » (۲۱۸۹) » (۱۷۹) » (۶۴۰) » (۳۷۲)
 - ۴- » (ت) » (۱۵۸۳) » (۱۱۶) » (۴۶۰) » (۱۶۳)
 - ۵- » (ث) » (۶۲۴) » (۵۲) » (۲۰۰) » (۷۳)
- این ردیف ها به طبع آماده است و دیگر ردیف هائیز به همین طور از طرف آمر شعبه مرتب و مکمل و تحت نظر تانی مدیریت عمومی پشتو قولنه مکمل خواهد شد .

- نوٹ : لغات مجموعاً این پنج ردیف (۸۱۶۲) میشود و قبلاً (۶۰۰۹) لغات بوده درین سال
- ۹- در مجلس لغات دائره المعارف (۳۰۰) لغات علمی به پشتو تویل شده .
 - ۱۰- ترجمه برلیتس انگلیسی در (۲۶۱) صفحه ص ، سید مسعود خان مدیر ترجمه منتخبات شعرا ی افغان (۶۰) صفحه » » »

شعبه تالیف و ترجمه :

- الف - ۱- ترجمه کتاب عربی (المرءة الشاهرة) در (۴۶۶) صفحه ص مولوی عبدالخالق خان واسعی
 - ۲- ترجمه کتاب اسرار الحیات الزوجیه در (۸۸۴) » » » »
 - ۳- تصحیح و مقابله کتاب اصول فلسفه (علم الاخلاق) با ترجمه پشتوی آن » » »
- ب : نظم تاریخ افغانستان که به شعبه تالیف و ترجمه تا کنون رسیده (۲۵۵) که حاوی (۵۷۵۰) بیت است از طرف ص سید میر حیدر خان عضو تالیف و ترجمه .

مدیریت کورسها :

الف : - تعداد کورس های مرکز و ولایات :

۱ شق مرکز - ۱۴۶ کورس
۲ شق ولایات - ۳۶۳ کورس
| ۵۰۹ کورس

ب : - اجرا آتی که در مقابل کورس های فوق الذکر بر علاوه تعلیمات آن در سنه مذکور به عمل آمده قرار آتی است.

۱- امتحاناتیکه از کورس های شق مرکزی گرفته شده - ۷۷ کورس | ۱۴۸ کورس
۲- امتحاناتیکه از کورس های شق ولایات گرفته شده - ۷۱ کورس
۳ - کورس هاییکه در مرکز از طرف هیئت مفتشین تفتیش و معاینه گردیده - ۵۴۴ کورس
ج - معامله نمودن نتیجه های امتحان و راپورت های وارنده و غیره در کتبا بهای مخصوص آن
۲۲۹۸۱ قطعه.

د:- وارده و صادره دفتر - ۵۰۰۲ قطعه

ه :- صورت اجراآت متفرقه :

۱ - اطلاع نتایج امتحان و نتیجه های تفتیش کورسها و صورت نواقصات مذکور به شعبات مربوطه آن طور رسمی اخبار و اقدامات لازمه شده .
۲ - تاسیس کورس مستعجل معلمین در مرکز که تعداد داخله آن ۲۸ نفر بود در سنه مذکور به عمل آمده
۳ - تقرر فارغ التحصیلان موصوف به معلمی کورس های مرکزی کابل - ۱۹ نفر
۴ - تقرر فارغ التحصیلان موصوف به معلمی کورس های ولایات و حکومت اعلی ۹ نفر ۲۸ نفر
و - تقرر معلمیکه سواء فارغ التحصیلان کورس مستعجل در مرکز و ولایات و حکومت اعلی و کلان بعمل آمده ۱۶ نفر

ز - فراغت متعلمین کورس الف سمسر (۶) مکتب حربی پوهنتون و اعطای شهادت نامهای آن.

مدیریت صحافت و شعبه مبصریت :

۱ : ترتیب مضامین و نشر مجله کابل در اول هر ماه .

۲ : - نوشتن يك عده مقالات بنرض اصلاح سبک و اسلوب زبان پشتو و مضامین تبصروی و برخی

از مسائل گرامر پشتو .

۳ : - شرح حال مشاهیر و مقالات علمی و بعضی از افسانها و از ادبیات غرب بصورت ترجمه .

۴ : - فراهم نمودن مضامین اجتماعی برای مجله بطور نگارش و یا ترجمه از منابع خارجی .

۵ : - تصحیح مضامین نشر و نظم وارده .

- ۶ : انتخابات از اشعار قداما و نشر آن در مجله -
- ۷ : همکاري و معاونت باشعبه قواعد در مجالس اصلاحات گرامر پښتو .
- ۸ : همکاري با دوائر مطبوعاتي در نوشتن مقالات .
- ۹ : ترجمه مضامين فارسي به پښتو که از خارج پښتو ټولنه رسیده .
- ۱۰ : تهیه فوټو ها برای نشر مجله کابل ، د کابل کالنې .
- ۱۱ : باخبري و نگراني يومه برای کارهای مجله و د کابل کالنې در مطبعه و تهیه مضامين آن .
- ۱۲ : ملاحظه بعضی از کتب پښتو که جهت اخذ جوائز مطبوعاتي بمديریت عمومی نشریات وارد و مدیریت عمومی مذکور آنها را جهت مطالعه و گرفتن نظریات باین مدیریت فرستاده است .

مدیریت عمومی تاریخ:

- ۱- کتب که در ظرف این سال مدیریت عمومی تاریخ نوشته و تالیف شده .
فصل یفتلی ها برای تاریخ عمومی افغانستان مؤلفه کهزاد رساله کابل شاهان برهمنی برای سالنامه کابل اثر ښاغلی احمد علیخان کهزاد فصل انتشار دین مقدس اسلام در افغانستان برای تاریخ عمومی افغانستان مؤلفه ښاغلی میر غلام محمد خان غبار ؛ رساله فنی کتب نویسی و میناتور سازی در افغانستان برای سالنامه نگارش ښاغلی علی احمد خان نعیمی .
- (۲) کتب که از السنه خارجی ترجمه شده .
الف ، ترجمه کتاب صنعت باختر موافقه مادام تریور روسی ترجمه میر غلام جامد خان (از روسی) .
(۳) اصلاح تدوین و گذشتانیدن بعضی از فصل های تاریخ عمومی افغانستان از نظر کمیسیون عالی تاریخ .
(۴) تهیه مواد و مدارک از طرف بعضی از اعضای مدیریت عمومی تاریخ برای نوشتن بعضی از فصل های تاریخ افغانستان که در ظرف سال آینده نوشته و تکمیل خواهد شد .
- (۵) مطالعه بعضی از کتب که برای گرفتن جوائز مطبوعاتي بمديریت عمومی نشریات وارد و مدیریت عمومی نشریات آنها را جهت اخذ نظریات برای بعضی از اعضای مدیریت عمومی تاریخ فرستاده بود .
(۶) معاونت های فلهی اعضای مدیریت عمومی تاریخ به مجلات و روزنامه های مرکز از قبیل تراجم کتب و نوشتن مقالات .
- (۷) ترتیب کنفرانس های مسلسل تاریخی جهت ایراد در رادیو کابل .
- (۸) انتشار مراتب مجله ماهوار آریانا .
- (۹) تدقیق بعضی از کتب تاریخی وزارت معارف .
- (۱۰) تدقیق و تعیین قیمت های کتب که برای کتابخانه ریاست و مدیریت عمومی نشریات خریداری شده اند .
- (۱۱) تدریس مضامين فرانسوی و جغرافیا ی بعضی از صنوف مکتب عالی استقلال ذریعه ښاغلی م . نبی خان کهزاد عضو مدیریت عمومی تاریخ که رو بهمرفته به هفته ۲۸ ساعت درس می رسیده .

امور مدیریت عمومی مطابع

مطبعه عمومی در ظرف سال ۱۳۲۳ بر علاوه اجراءات امور عادی و یومی بمانند طبع روزنامه ها و مجلات مختلفه مر کرو کتب متعلقه وزارت حربیه و معارف و قوای مرکز و مکاتب عسکری و دوائر نشریاتی ریاست مطبوعات و قراضیه تمام دوائر رسمی و اکثر دوائر ملی و تجار انفرادی و غیره که هر کدام بهم خود مهم بوده تذکر آن تحصیل حاصل است اجراءات مهم و قابل مطالعه نموده که ماهریک آن را بطور بسیار ایجاز متذکر میشویم :

۱- درین سنه مطبعه به اساس تجار تی داخل ساحه فعالیت گشته و توانسته است تاحدی موانع و مشکلات را از جلو خود دور انداخته مقدار استحصالات را تزئید و شعبات خود را تاحدی توسیع و امور طباعتی مملکت را تمرکز دهد .

۲- مطبعه درین سال بمساعت مملکت متحده امر یکا با وجود مشکلات جنگی موفق شده تایک اندازه لوازم کافی کار آمد ضروری طباعتی مملکت را بمانند کاغذ ، رنگ ، ادویه کیمیاوی و غیره از امریکا وارد ساخته مطابع مرکز و ولایات را از خطر تعطیل و دوائر و موسسات را از فقدان قراضیه نجات بخشد .

۳- برای مطابع تمام ولایات لوازم و ضروریات مختلفه بمانند حروف ، کاغذ ، سیاهی و غیره لوازم طباعتی و همچنین در صورت لزوم و ضرورت حروف چین و ماشین کار فرستاده و نگهداشته است که در امور طباعتی لوازم ولایات نیز سخته وارد گردد .

۴- نظریه توسیع شعبات و زیادت کار فابریکه و ضمناً تطبیق اساسات و وانضباط امور کارگران و بعضاً تشویقات لازمه اندازه استحصالی نسبت به سنه گذشته ۲۵ فیصد و نسبت به سنه ۱۳۲۱ پنجاد فیصد تزئید گردیده و ازین حیث عایدات غیر خالص مدیریت عمومی که در سنه ۱۳۲۱ به ۱۵ لک و در ۱۳۲۲ به ۲۸ لک رسیده بود درین سنه به (۳۳ لک ، نود هزار افغانی) که پنج لک و نود هزار افغانی از سنه گذشته بیشتر است رسیده است .

۵- در مصارف عمومی سالانه یا بودجه مصارف مطبعه با وجود توسیع شعبات و تزئید کار استحصالی باندازه متنا به و بر علاوه تنزل نرخ پول ؛ بواسطه صرفه جوئی و تطبیق اساس اکتفا بخود تقلیل زیادی بعمل آمده و سرجمع بودجه نسبت بسنه گذشته که از سنه ۱۳۲۰ (۷ لک افغانی) کم تر است تجاوز نموده است .

۶- در مواد ضروری و بالخاصه موادیکه از خارج تورید میگردد بمانند فلم ، جست ، قلعی ، آنتیمون ، تیزاب ، گلسیرین ، و غیره صرفه جوئی زیادی نموده و ازین درك علاوه ازینکه در تقلیل حجم تورید مواد خارجی خدمت نمود توانسته است که فوائد مالی زیادی نیز تامین نماید

۷- بنا بر ضرورت وقت از قانون تعویض و یا اقامه اقتصادی کار گرفته بعوض مواد قیمت دار

و کم‌باب از مواد کم قیمت - که بوفرت یافت میشود کار گرفته است مثلاً بعوض گلسیرین از چکاو، بعوض کرباس جدید، از البسه داغمه (جهت تطهیر ماشینها)، بعوض کاندسفیدیکه بساخت اوراق کتابهای سندات دفاتر مصرف میشد از کاغذهای ردی طبع که از نقطه نظر کار جزئی ترین فرق نیز ندارد کار گرفته از این راه نیز فوائد مالی و اقتصادی تامین نموده است.

۸- قالبهای حروف که قبلاً از خارج بقرمت خیلی بلند خریداری میشدا کنون بهر اندازه که مورد ضرورت واقع شود بذریعۀ شعبۀ گراور سازی مطبعه تهیه و تکمیل میگردد چنانچه در ظرف سال گذشته برای حروف (۳۶) بنط کار آمد تفسیر پشتو و فارسی قالبهای اعراب قرآنی تکمیل گردیده و بذریعۀ آن اعراب حروف عربی تهیه و تفسیر طبع میگردد همچنین برای طبع کتب ریاضی و هندسه و کتب قرأت زبانهای خارج قالبهای حروف و اشارات مخصوصه که بمطبعه وجود نداشت تهیه گردیده است.

۹- چون در اواخر ۱۳۲۲ در بازارهای داخلی مقوای کار آمد صحافی بکلی نایاب گردید و ازین باعث امور صحافی مطبعه نزدیک بود معطل گردد مدیریت مطبعه باساس سیاست اقتصادی اکتفاء بخود ترتیبات ساخت قطعۀ (مقوا) را گرفته و باندازه احتیاج تمام دوائر و موسسات مملکت قطعۀ ساخت و ازین رهگذر فوائد و عایدات خوبی تامین نمود.

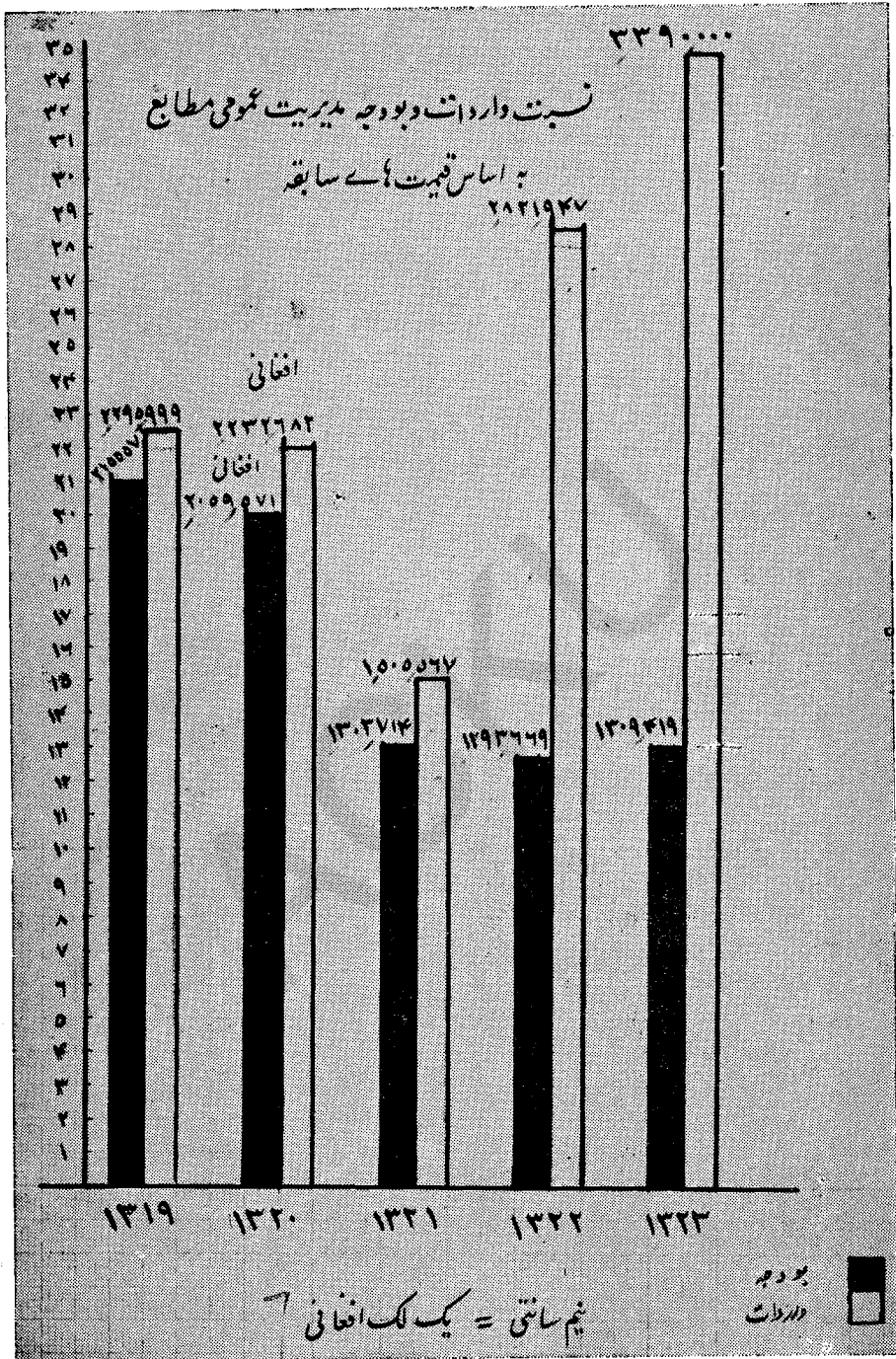
۱۰- جهت خدمت به رفان مملکت نسبت بسنوات گذشته به طبع کتب معارف سعی بهتری نموده در حدود (۸ لک) جلد کتاب معارف را که نسبت بسنه ۱۳۳۱ (۵ لک) و نسبت بسنه ۱۳۲۲ (۴) اضافه است طبع و بدسترس استفادۀ وزارت معارف گذاشته است.

۱۱- حسب ارادۀ حکومت دیانت پرور مطبعۀ عمومی دو شعبۀ جدید جهت طبع تفسیر پشتو و فارسی قرآن عظیم الشان که يك کار بی سابقه و مهم است تاسیس نموده و تا کنون توانسته است که از هر کدام آن شش شش سیاره از طبع خارج نماید.

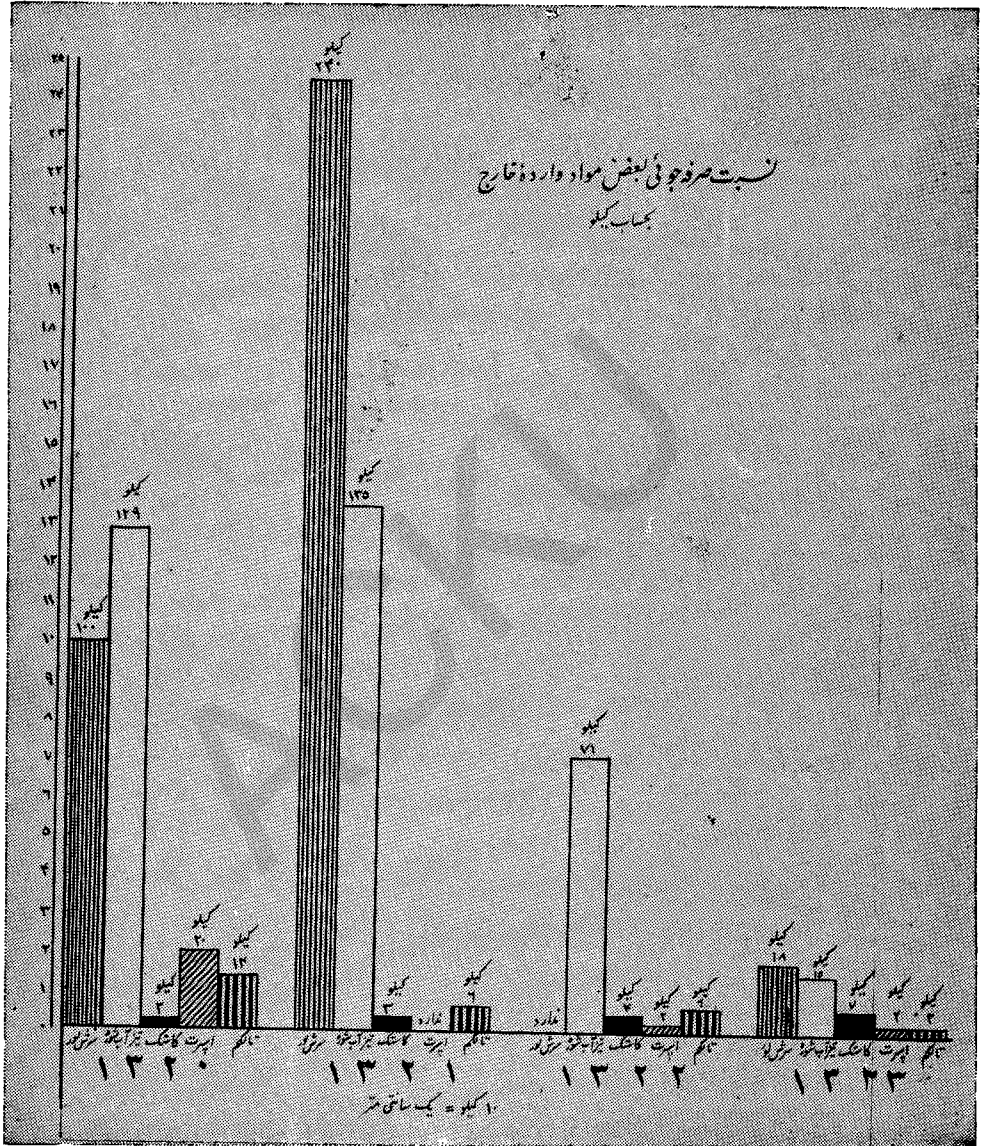
۱۲- مطبعۀ عمومی حتی المقدور چه از رهگذر خورد ساختن جداول دفاتر مروجۀ دو اثر و چه از رهگذر کنترل مستقیم و غیر مستقیم توانست حجم مصارف کاندقراضیه را تقلیل نموده و باین واسطه صرفه جوئی معقوله در کاغذ ذخیره مطبعه تامین نماید.

۱۳- برای ترقی و توسعه آینده مطبعه چون احتیاج بیک تعداد اشخاص تعلیم یافته در شقوق مختلفۀ صنعت طباعت حس می شد بنام علیہ بتعداد ۱۴ نفر از جوانهای مستعد مطبعه تعیین گردیدند تا از معلمین کار آزموده مطبعه اصول و کارهای طباعت را بیاموزند طبع هموار، طبع برجسته، و طبع عمیق، که مشتمل بشقوق مختلفۀ صنعت طبع است با آشنا ساختن ادویۀ کیمیاوی در اوقات فراغت بیاموزند.

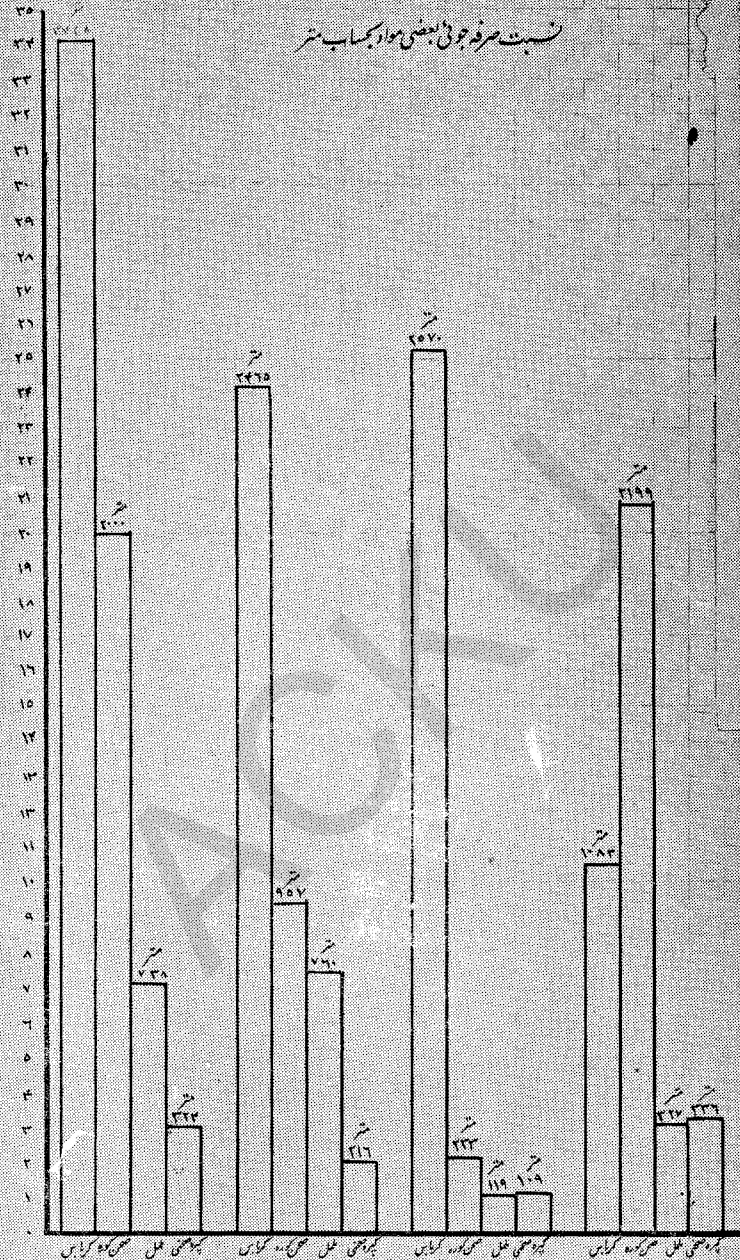
۱۴- درین سال يك نمونه خانه در مطبعه عمومی مرکز تاسیس شد و از همه اول آنچه کلبه هائیکه از اول تاسیس زنگو گرافی در افغانستان از دستبرد حوادث و رطوبت و غیره محفوظ مانده بود يك جمع و بصورت فنی تنظیم و ترتیب گردید و همچنین تا حد ممکن نمونه های کار مطبعه جمع و حفظ گردید.



نسبت خروجی بعضی مواد وارد شده خارج
بمساب کیلو

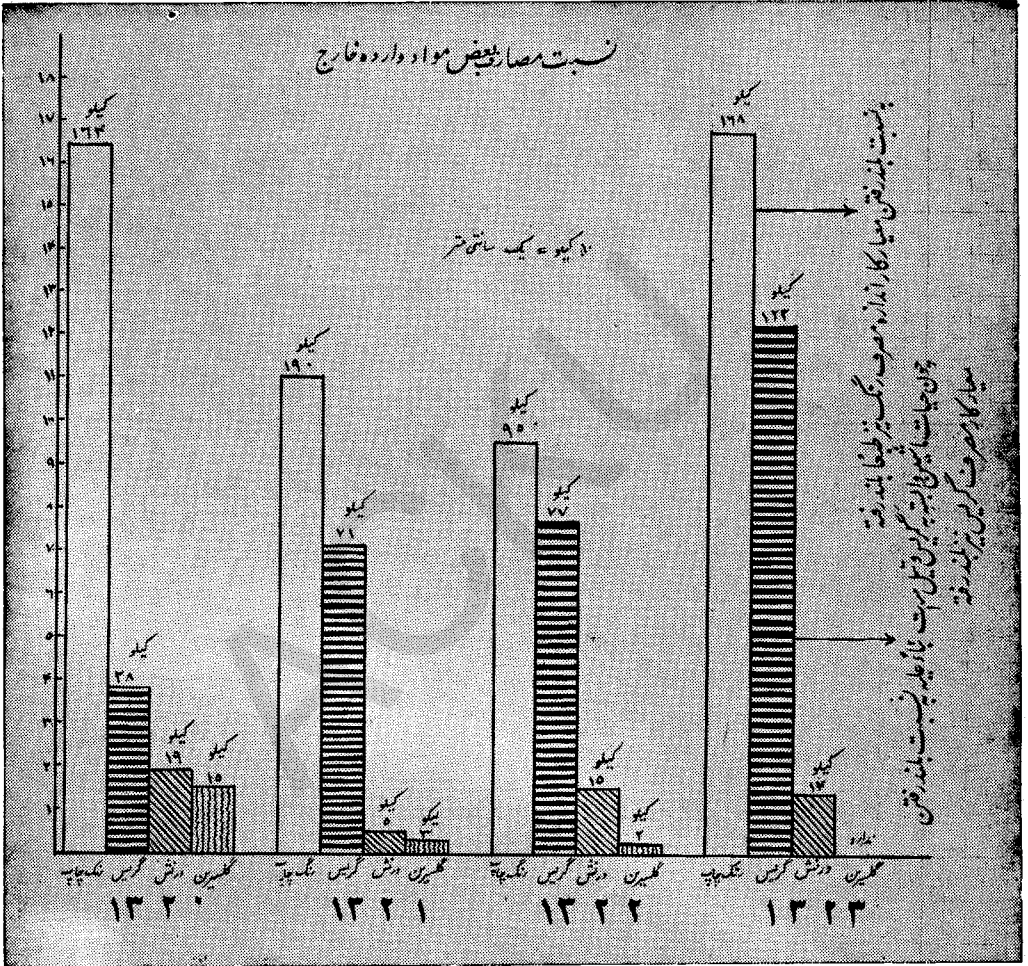


نسبت مصرف جنی بعضی مواد کیمیاوی



۱۰۰ متر = یکساعتی

نسبت مصارف بعض مواد وارد و خارج



نسبت طبع کتب معارف در مطبعه عمومی

جلد ۸۰۹۳۳

جلد ۶۲۱۸۹۲

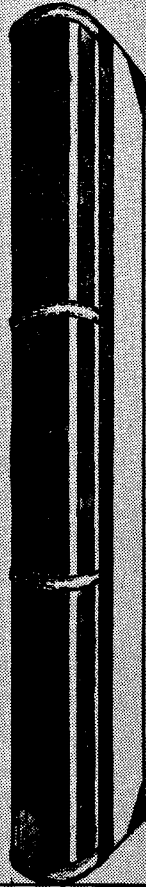
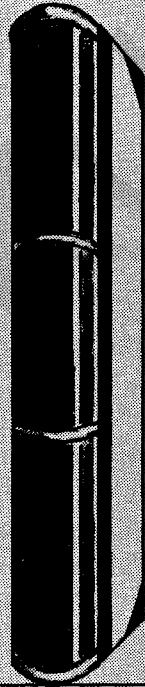
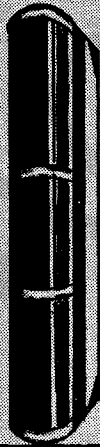
جلد

۴۰۹۰۰۰۰۰

جلد

۳۰۸۶۷۸

۰ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰



۱۳۲۰

۱۳۲۱

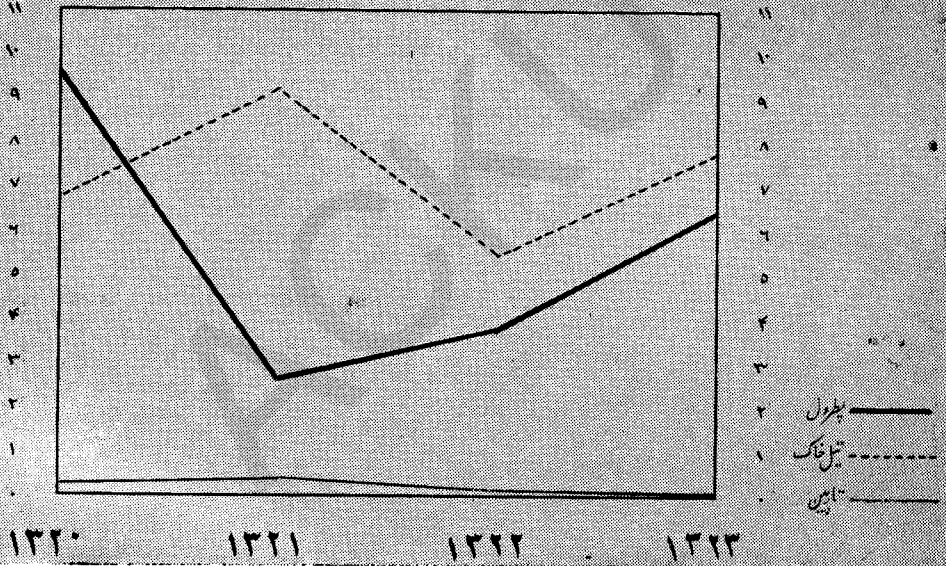
۱۳۲۲

۱۳۲۳

نیم سالی = ۲۰۰۰۰ جلد

مکراف مصارف تیل باب بحساب گین

۱۰ گیلین = یک سانس



۱۵ - چون درین اواخر نرخ مواد ارتزاقی بلند رفته برای اینکه عملاً مطبوعه دچار عسرت و پریشانی نشوند با اساس معیار کار به معاش عملاً فابریکه تزئید به عمل آمده و این تزئید بحساب وسطی در حدود فیصد ۱۷ میا شد .

امور ریاست مالیات بر عایدات

در اواخر سال ۱۳۲۲ برای اخذ مالیات از عایدات از طبقه شرکت ها و تجار جو از نامه دارانفرادی مرکز و ولایات و تطبیق اصولنامه متعلقه ریاستی بعنوان «ریاست مالیات بر عایدات» تاسیس و بوظائف مربوطه اقدام نمود. باوصف اینکه تاسیس ریاست موصوف هم بمرحله مقدماتی و ابتدائی بوده از یکطرف بغرض تنظیم و تنسیق امور متعلقه انتظام و تشکیل شعبات اداری و کنترولی مرکز و اطراف ، ترتیب لوایح و تعلیمنامه ها تدوین دفاتر تجارتمی و توزیع آن بمرکز ولایات و تعلیم طرز خانه پری دفاتر مذکور به تجار مربوطه و از طرف اخذ اظهارنامه ۱۳۲۲ بیلانسهای شرکت ها از ابتدای سنه ۲۱ و ۳۲۲ و از تجارتانفرادی مالیات سنوات مذکوره و پرداخت آن بغض ائنه متعلقه بالاخره به سنجش و تطبیقات حسابی اظهارنامه های مربوطه سال ۱۳۲۲ حتی الامکان صرف مساعی نموده و مبالغ قابل اعتنائی بوجود اول الذکر افزود شده است که فروروی بر رفته يك منبع جدید و مهمی برای پیشبرد امور مملکتی تشکیل نموده است. واضح است که اداره همچو يك کار بزرگ و باشان و تحصیل مالیات و وجوه متعلقه در حالیکه در مملکت عزیز ما هم سابقه نداشته است تادربادی امر دارای اشکالات زیادی بوده که بتوجه و مساعی اولیای امور و مقامات صلاحیت دار رفع شده و امروز اجراءات مسایل اداری و انتظامات مربوطه ریاست مالیات بر عایدات موافق بایجابات قانون و اقتضات محیط بمحور اساسی خود می چرخد امید است در آتیه از اثر رفع بحرانات بین المللی سیاسی و اقتصادی موجود و سرعت و تداول معاملات تجارتمی در امور مربوطه به «انکم تمکس» و ازدیاد عوائد آن تسهیلات درستی فراهم خواهد نمود .

مهنذا بغرض اینکه تا يك اندازه وضعیت عمومی اجراءات سال ۱۳۲۳ معاملات انکم تمکس طرف مطالعه قرار یافته بتواند، اینک بصورت خلاصه رؤس مطالب آن شرح داده میشود .

الف : موضوع تشکیلات اداری : علاوه از تشکیل مرکزی ریاست که در قسمت تشکیلات مملکتی ملاحظه شد در ولایات و حکومتات اعلی و برخی حکومتات کلان نیز شعبات علیحده تاسیس شده است قرار ذیل است: قندهار ، هرات ، مزار شریف ، قطن و بدخشان ، مشرقی ، جنوبی ، میمنه .

فرهه يك يك مدیریت مالیات بر عایدات .

در بدخشان ، غزنی ، فعلاً يك يك ماموریت .

ب : اجراءات سال ۱۳۲۲ :

۱ - تعدیل برخی در مواد اصولنامه مالیات بر عایدات که تا يك اندازه در اجرای آن مشکلات

حس میشد ، وپیشنهاد آن بمجلس عالی وزراء طبع و توزیع ضمايم آن در مرکز و اطراف بعد از طی مراتب اصولی .

۲ - صدور فرامین به وزارت مختاریها و قو نسلگریهای افغانی در خارج و استحصال بعضی از کتب و اصول متداوله « انکم تکس » و تحت ترجمه قرار دادن آنها چنانچه یکمده از ترجمه فارغ و برای تطبیق با مقررات جاریه دول عالم تحت مطالعه و غور قرار دارد که البته پس از غور در قسمت تعدیل مندرجات اصولنامه در صورت لزوم از آن استفاده بعمل خواهد آمد .

۳ - ترتیب نوايح تعليماتنامه هاراجع بطرز اجراءات و وظائف مامورین شبان انکم تکس شرکت هانچا رو تعین مقررات لازمه برای تسهیل معاملات کنترولی دفاتر شرکت ها و تجار و ترتیب بیلانس و اخذ مالیات .

۴ - تشکیل يك کمیسیون مالیاتی که مرکب از اشخاص برجسته محاسبین و اقتصاديون است و حل و فصل مسائليکه در اثناي اجراءات ممکن است بروز نماید این کمیسیون مرکب از اشخاص ذیل اند :

- | | | |
|---------|--|------|
| ع ، ج ، | میرزا محمد خان وزیر مالیه | رئیس |
| ع ، ص ، | محمد حسین خان رئیس مالیات بر عایدات | اعضا |
| ع ، ص ، | غلام مجتبی خان رئیس تنطیس محاسبات | » |
| ع ، ص ، | غلام غوث خان معین وزارت اقتصاد | » |
| ع ، | بنیاد علی غلام حیدر خان معاون بانک ملی | » |
| ع ، | » خیر محمد خان معاون بانک | » |
| ع ، | » عبدالحی خان متخصص اقتصاد | » |
| ع ، | » عبدالله خان | » |
| » | بنیاد ملی ، محمد زمان خان رئیس شرکت صابر | » |
| » | » عبداللطیف خان رئیس مرست | » |

۵ - اعزام يك هیئت تنطیس برای بازرسی امور مالیات بر عایدات ولایات و حکومتات و اعطای هدايات و اوامر لازم عملی بمامورین متعلقه که در نتیجه آکشریه نقائص امور اداری و حسابی دوائر مذکور رفع وهم يك اندازه پول زیات در اثر تنطیس و غور هیئت موصوف بخزانة حکومت عاید شده است .

۶ - استحصال اظهارنامه های سال ۲۱ و ۱۳۲۲ شرکت های مرکز و اطراف که بر حسب ایجابات قانون تحت مالیه بودند و هکذا تحصیل اظهارنامه های معاملات تجارتي سال ۱۳۲۲ تجار انفرادی مرکز و اطراف و سنجش و تطبیق آن با مندرجات دفاتر شان و بیرون نویسی و تحصیل تفاوت های وارده علاوه بر اصل مالیات که مقدار آن در شرکت ها و تجار انفرادی روی هم رفته يك مبلغ معتنا بهار تشکیل و در حدود فیصد ۲۰ اصل مجموعی مالیه را وانمود میکنند ، که درین قسمت تفصیلات ذیل لازم است .

الف: اعلانیکه در اوائل سال ۱۳۲۲ از طرف وزارت اقتصاد ملی راجع بترتیب دفاتر تجارتهی بتجار جوازنامه دار شایع گردیده بود، بدو تفریق بوده که تجار مرکز مسکوئیه کابل راالی درجه ۸ و ولایات و اطراف راالی درجه ۴ مکلف بترتیب دفتر ساخته بود، ولی در اثر تشکیل ریاست مالیات و رجوع بحسابات مکلفه ایشان واضح گردید که در مرکز تقریباً دو فیصد در ولایات هیچ یک از تجار دارای دفاتر مرتبه نبودند، چون سیستم اخذ مالیات بر ای حساب است. و فقدان حساب تجارتهی یکنوع مشکلات زیادی در تشخیص مالیه تولید نموده، لا بداً برای تعین منافع تجارتهی شان بوسیله ذیل منبث گردیدیم:

- ۱ - اشخاصیکه در مرکز حساب تجارتهی داشته اظهار نامه شان اخذ و مالیه شان از قرار ملاحظه حساب تحصیل گردید که این عده طوریکه در بالا ذکر گردید محدود و کسانیکه حساب مرتبه نداشتند ریاست مالیات آنها را به ترتیب حساب و تقدیم اظهار نامه مکلف ساخت.
 - ۲ - اشخاصیکه نتوانستند اظهار نامه بدهند و امکان ترتیب حساب شان دیده نمیشد از هر چه اشخاص از قرار محصولدهی گمر کی سال ۱۳۲۲ و باسر جمع دوران تجارت نظربه نوعیت مال التجاره و ارداتی و صادراتی و مالیاتی تشخیص و تحصیل گردید.
 - ب - کذا در ولایات و اطراف نیز مشکلات عده یدیه موجود بود که رو بهمرفته علی الترتیب ۵۰ الی ۶۰ فیصد مشکلات رفع شده و برای آینده تسهیلات فراهم شده.
- شرکت ها و تجار جواز نامه دار که در سال ۱۳۲۲ در مرکز و اطراف موجود بوده اند بتعداد ذیل است:

الف: شرکتهای

۳۲	شرکت	۱ - در مرکز کابل
۹	»	۲ - « قندهار
۱۱	»	۳ - « هرات
۱۵	»	۴ - مزار شریف
۲	»	۵ - « قطغن و بدخشان
۱۲	»	۶ - « میمنه و اندخوی

ب: تجار جوازنامه دارانترادی سال ۱۳۲۲ بااستثنای مردم کوچی

۷۲۱	نفر	۱ - در مرکز کابل
۶۶۰	»	۲ - « قندهار
۱۵۱	نفر	۳ - « هرات
۱۹	»	۴ - « میمنه
۵۱	»	۵ - « قطغن و بدخشان

۶ - درمر کز مزار شریف به تعداد	۴۲ نفر
۷ - « فرا ه »	» ۴۲
۸ - « جنوبي »	» ۵۰
۹ - « مشرفی »	» ۲۱۵
۱۰ - « غز نی »	» ۲۱۲

که روی هر هفته فیصد نوید معاملات سال ۱۳۲۲ شرکت ها و تجارا نفرادی مذکور حل و فصل شده و ده فیصد باقیمانده آن تحت تصفیة و انفصال آمده .

امور ریاست تفتیش عمومی محاسبه:

بر ریاست تفتیش عمومی محاسبه اجرا آت ذیل در سال جاری صورت گرفته :

- ۱ - ملاحظه و غور اوراق تفتیش بیلانس سال ۱۳۱۸ شرکت فند و شکر .
- ۲ - تفتیش بیلانس سال ۱۳۲۱ شرکت فند و شکر و بطرول .
- ۳ - « و تحقیق تعمیرات معاینه خانه مرکزی ، و همچنان تفتیش و فیصله امور حسابی برخی شعبات دیگر .

امور مدیریت عمومی کانترو ل و تسهیل در فرمایشات

در حال جنگ موجوده دنیا تهیه اجناس مشکلات زیادی را در برداشته و تمام مواد تحت کنترول حکومت ه اقرار یافته و صرف آنچه از امداد ضرورت بود بخارج اجازه صدور داده میشود و به همین ترتیب حکومت امریکا و انگلستان صرف برای حفظ موازنه موجوده اقتصادی مادر مقابل احتیاج و ضرورت افغانستان فرمایش مواد و سامان را قبول و منظور میدارد .

و به همین اساس تمام ضروریات از راه رسمی تحت اجرا گرفته شده و تمام قلمات فرمایش بعد کانترو ل و سنجش منظور و اجازه صدور و حمل جهاز داده میشود .

به نسبت اجرای فرمایش لازمی و ضروریست که تمام تفصیلات فنی و تشریحات لازمه که عین جنس مطلوب بدست آمده بتواند در مقابل هر قلم لسته فرمایش توضیح گردد . و تمام لسته ها طور طبقه بندی و مطابق به مقررات موجوده که (درین مورد اعلانات و کتب نشر گردیده) بایست تحت ترتیب آورده شود تا در تطبیق و اجرای صدور سامان و مواد منالطه و مشکلات عائد نشده باشد .

۱- احتیاجات سنوی تمام مملکت در قید یک لسته جامع طور طبقه بندی و توضیح یارت و نمره شدل باید ترتیب گردد .

- ۲- مقدار و اندازه بایست به اوزان و مقیاسات مروج انگلیسی و امریکائی ترتیب شود .
- ۳- موضوع ضرورت و احتیاج که جنس بفرض آن احتیاج مورد ضرورت است بایست واضح گردد .
- ۴- هر نوع جنس تحت عنوان علیحده در شیت های جدا گانه با تفصیلات مکمله ترتیب گردد .

- ۵- لازمست که تفصیلات فنی هر قلم تکمیل و مرتب در شیت‌ها بالمقابل جنس مطلوب درج شود.
- ۶- تمام جداول به ترتیب فوق در داخل شیت‌های فرمایش در چند کسبایی ترتیب بوزار تمختاری های امریکا و برطانيا بفرض تعیین مرجع فرمایش سپرده و بعد آن در مقابل آن مرجع فرمایش واضح و به نمایندگان افغانی ترسیل گردد .

خلص اجراءات :

لسته‌های فرمایش ۱۹۴۴ چون در مرحله ابتدائی این اداره تحت اجرا گرفته شده بود مراتب فوق در آن باره رعایت نشده است . اما در مورد لسته های ۱۹۴۵ بعد وصول لسته های احتیاجات سنوی دواير رسمی و موسسات ملی و قید آن بدوسیه های مربوطه تمام مراتب فوق به آن تطبیق و بعد کانتروول و تکمیل تشریحات فنی و تکنیکی بوزار تمختاری های برطانيا و امریکا بفرض تعیین مرجع فرمایش آن سپرده شد چنانچه لسته‌های فرمایش جوبه اول و ضمیمه آن (موادو سامان فلزی) ۱۹۴۵ بهمین ترتیب طی و بنمایندگان رسمی افغانی در لندن و نیویارک و بمبئی برای دریافت قیمت و اطلاع آن به اداره مرکزی و اجراءات آینده فرستاده شده و متباقی نیز ترتیب و در حال ارسال است که جمله تعداد لسته فرمایش ۱۹۴۵ (۲۵۰) لسته و تعداد قلمات آن عبارت از (۴۵۰۰) قلم میباشد که در حال اجازه صدور بعضی قلمات از هند و انگلستان نیز واصل و در تحت اجرا آت است .

علاوه بر اجرای فرمایش و حصول موافقه و اجازه صدور لسته های فرمایش ۱۹۴۴ که طبق مقررات بعد کانتروول هر قلم و ترتیب و تکمیل تشریحات فنی آن از طرف اداره مرکزی صورت گرفته؛ راجع به فرمایش بعضی سامان و مواد کار آمد فوری و احتیاج شدید دواير و موسسات طور منفردانه نیز اقدام گردیده است ، چنانچه درین مورد از تاریخ اول جوزا تا حال ۸۵ قطعه لایسنس شامل (۱۷۶) قلم جنس به اداره مرکزی رسیده و به دواير مربوطه بفرض توريد جنس سپرده شده مهمترین قلمات آن عبارت از مواد ذیل است :

- ۱ (اجازه صدور (۲۲۷) تن آهن چادر مسطح کار آمد تعمیرات حکومتی .
- ۲ » » (۳۰) تن میخ سیمی کار آمد وزارت فوائد عامه .
- ۳ » » (۹۴) تن آهن برای کار آمد امور زار عین و دهاقین .

نوت :- اقدام برای تهیه هفتصد تن آهن (۳ $\frac{۱}{۲}$) برای امور زراعتی مملکت گردیده و حکومت هند بصورت آن موافقت نموده اند که منجمه آن اجازه صدور ۹۴ تن آن بدست آمده و متباقی در ماههای اپریل الی جون ۱۹۴۵ وعده داده شده است . که طور یقین خواهد رسید .

- ۴ (اجازه صدور (۲۷۵) تن آهن باب کار آمد دواير حکومتی و موسسات ملی .
- ۵ » » (مواد و سامان تعمیر) کار آمد شفاخانه کشوری جلال آباد .

اجراآت ولایات و حکومت اعلی

امور ولایت کابل

الف، مدیریت عمومی معاین:

بر علاوۀ سال گذشتہ ۱۴ جرایآتیکہ در کارسرك تنگی ابریشمین در سال جاری بعمل آمدہ قرار دیل است.

- ۱: - سنگ کاری - ۷۱۷۷۳ متر مکعب.
- ۲: - سرننگ پرانی - ۴۵۴۴۴ » »
- ۳: - خامه کاری - ۱۲۷۹۲۶ » »

ب، مدیریت عمومی محبس:

در سال گذشتہ راجع بہ تاسیس توسعہ تعدیلات چندین موسسات صناعیہ و بلند بردن اوضاع مال التجارہ آن شرح و بیان مبسوطی در میان آمدہ بود در سال جاری نیز متعلق بسیر تکامل و انکشاف موسسات متذکرہ افزایش بی سابقہ در تولید محصولات آن و تنمیہ و تقویہ قوہ جسمانی و روحی افراد عملہ تامین نظم و نسق مرغوبہ عوامل مهمہ بہ کار برده شدہ است کہ حسب آتیہ بند کر آن پرداختہ می شود:

۱: - سیر تکامل در مؤسسات محبس:

دستگاہای صناعیہ محبس طوریکہ منحصر و محدود بہ ابراز یک نوع فعالیت و بر آوردن اجناس متحدالشکل نماندہ و رو بہ رفتمہ در داخل فعالیت های متنوعه اجناس مختلف المون ورقمی موافق بہ میل و رغبت عامہ تہیہ دیدہ همچنان در تولید محصولات خویش حایز افزونی قابل بیانی گردیدہ است کہ نظر بہ ملاحظہ احصائیہ عمومیہ فروش چنین خلاصہ و توضیح می شود:

- ۱: درجہ افزونی در تولید محصول مؤسسہ پارچه بافی نخی و پشمی نسبت بہ سنہ گذشتہ در حدود ۱۰۰ درصد.
- ۲: درجہ افزونی در تولید محصول مؤسسہ خیاطی نسبت بہ سنہ گذشتہ در حدود ۶۰ درصد.
- ۳: درجہ افزونی در تولید محصول مؤسسہ بوت دوزی نسبت بہ سنہ گذشتہ در حدود ۱۰۰ درصد.
- ۴: درجہ افزونی در تولید محصول مؤسسہ جراب، بنیان و دستمال گردن نسبت بہ سنہ گذشتہ در حدود ۷۰ درصد.
- ۵: درجہ افزونی در تولید محصول مؤسسہ پشمینہ بافی سرج کورس نسبت بہ سنہ گذشتہ در حدود ۴۰ درصد.
- ۶: درجہ افزونی در تولید محصول مؤسسہ گلیم و سترنجی بافی نسبت بہ سنہ گذشتہ در حدود ۳۰ درصد.

- ۷ : درجه افزونی در تولید محصول مؤسسه رنگ ریزی نسبت به سنه گذشته در حدود ۲۰ درصد .
 ۸ : درجه افزونی در تولید محصول مؤسسه نل و خشت سمتمی نسبت به سنه گذشته در حدود ۱۵ درصد .
 ۹ : درجه افزونی در تولید محصول مؤسسه نجاری نسبت به سنه گذشته در حدود ۵ درصد .
 ۱۰ : درجه افزونی در تولید محصول مؤسسه آهنگری و حلبی سازی نسبت به سنه گذشته در حدود ۱۰ درصد .

- ۱۱ : درجه افزونی در تولید محصول مؤسسه سنگ کفی نسبت به سنه گذشته در حدود ۵۰ درصد .
 ۱۲ : درجه افزونی در تولید محصول مؤسسه آسیاب برقی مجلس نسبت به سنه گذشته در حدود ۲۵ درصد .

- ۱۳ : درجه افزونی در تولید محصول مؤسسه خبازی مجلس نسبت به سنه گذشته در حدود ۳۰ درصد .

۲- تنظیمات و تأسیسات جدید :

- ۱ - تأسیس و بکار انداختن مؤسسه پنجم بافت پارچه بافی نجفی ویشمی در مجلس عمومی .
 ۲ - تأسیس و بکار انداختن مؤسسه تخته سلت سازی برای معارف .
 ۳ - کشودن دستگاہای پارچه‌یشمی قابل البسه زمستانی .
 ۴ - کشودن شعبه بالاپوش های زمستانی نوع مردانه و زنانه بافت ماشین .
 ۵ - تشکیل و توسعه شعب مختلفه صنعتی از قبیل پارچه بافی گلیم و سترنجی ، دباغی ، حجاری نجاری جراب بافی در محاسن حکومت کلان دایرنگی له و گردغزنی شمالی و گماشتن بیک اداره صنعتی در آن .
 ۶ - تشکیل مجدد شعب مختلفه صنعتی در مرکز ولایت مشرقی باتپه و لوازم مقتضیه و گماشتن یک مامور صنعتی در رأس کار آن تحت نظر و اداره مدیریت عمومی صنعتی مجلس عمومی .
 ۳ : تعمیه و تقویة قوای جسمانی و روحی افراد کار بگر تاهمین نظم و نسق :

یک توده یا جمعیت بشری از ورطه انحطاط و ذلت برآمده یک سر نوشت معقول و بسندیده درآمده میتواند که احتیاجات خود را در داخل احتیاجات عامه بدون از تولید ضرر و زحمت جامعه تقدیر و در کسب معیشت از طریق مشروعه و عام المنفعه یش آمده خارج از ار تکاب بهیچ یک از اعمال مذمومه از مزد دسترنج خود تاهمین حیات نماید و هم شبهه نیست کسیکه به این صنف دراید نور سعادت و کانون مجاهدت در ذهن و ضمیر او جاگریده همواره مورد استفاده خود و دیگران واقع میشود این نمیشود مگر نصب العین صحیح ، وصایای تربیه‌وی ، صور مختلفه همکاری روی کار آید ، خوشبختانه که به اثر توجه حکومت متبوعه تمام همچو عوامل مهمه اساس سعی و عمل باهمی مجلس قرار گرفته و نظر به آن معلمین لایق و کاردانی در رأس هر یک از مؤسسات صنایع گماشته شده اند ، که از یک طرف به آموختن حرفه و از طرف دیگر بنرض تعمیم وصایای تربیه‌وی زمینه‌های درستی تهیه دیده و افراد محسوسین را در طریق امور حیاتیه مسعودانه رهبری مینماید ، همچنین وسایل حیاتیه از قبیل اغذیه ، نان خشک ، البسه

وسایط تشخیصیه و تنویریه ، طهارت و نظافت جسمی و منزل ، طوری فراهم گردیده که با ازمینه سابقه خارج از هر نوع مقایسه است ، با آنهم احساسات و وظیفه شناسی و احترام و اطاعت از قوانین حکومتی چنان تقویه گردیده است که هر فرد به آسانی تکلیف خود را فهمیده هیچ یک چیزی خلاف سلسله امن و آسایش مجلس فراهم نیگر دد .

امور ولایت قندهار

الف - هستوفیت :

در عایدات محصول مواشی نسبت بسال ۱۳۲۲ تزئیداتی که بعمل آمده قرار ذیل است :

۱ :	در محصول گوسفند ، بره ، بز و بزغاله فی راس ۷۵ پون
۲ :	» » گاو ، و مرکب » » ۱۰ » افغانی
۳ :	» » اسب و قاطر » » ۲۰ » ۲
۴ :	» » اشتر » » ۳۰ » ۱

ب ریاست بلدیة :

- ۱ - شروع تعمیر ۴۰ بابد کان های بیرون دروازه توپخانه که تا حال تکمیل نگر دیده و کار آنها جاریست .
- ۲ - ترمیم کوتی فونسلخانه قرار بر آورد بر آوردی که کار آن انجام گردیده .
- ۳ - تعمیر ۱۲ بابد کانهای جدید تعمیر جاده خرقه مبار که .
- ۴ - عرض بازار بردرانی که در سابق ۴۱ متر بود ، در هذاسنه باندازه ۹۰ متر وسیع گردید و همچنین مسجد بازار مند کور قرار نقشه و باصول درست جدید تعمیر شده است .
- ۵ - مسجد جامع سردار مهر دل خان که ترمیم طلب شده بود ، ترمیم آن تکمیل گردیده .
- ۶ - مسجد جامع سردار مدد خان واقع بازار شکار پور نیز ترمیم گردیده .
- ۷ - بازار بیرون دروازه شکار پور که در اواخر ۱۳۲۲ در اثر سیلاب خراب شده بود ، در سال جاری از طرف ریاست بلدیة ذریعة مالکین د کانها قرار نقشه جدید تعمیر و عرض بازار که در سابق ۸ متر بود به ۱۷ متر وسعت یافت .
- ۸ - کار ترمیم مسجد قاضی نظر محمد خان که از طرف ریاست بلدیة بطوریکه شروع شده بود به پایان رسیده .

ج - مدیریت مالیات بر عایدات :

در سال جاری برای ۳۴۰ نفر تجار دفاتر تجارتي داده شده و مبلغ (۲۶۵۴۹۰۲) افغانی مالیات سال ۱۳۲۱ و ۲۲۲ کشته و مبلغ (۵۵۴۷۳۱) افغانی مالیات سال ۱۳۲۲ تجارانقرادی در سال حاضر تحصیل شده .

د - مدیر یت املاک :

در سال جاری املاک سرکاری واقع کرنا، نهر مرغه و ونه بطور اجاره به مردم داده شده .

ه - مدیر یت صحیه :

در شش ماه اول سال برای ۸۴۶۹ نفر از طرف مدیریت صحیه ادویه داده شده .

و - مدیر یت حمل و نقل :

در ۹ ماه سال جاری نسبت به ۹ ماه ۱۳۲۲ مبلغ ۸۲ ر ۸۱۰۹۵ - افغانی در واردات مدیریت مذکور تزئید بعمل آمده .

امور ولایت هرات

اجراآت مدیر یت صحیه :

امورات صحی که بیشتر بجات جامعه تماس دارد از تو جهات وزارت جلیله صحیه و فعالیت دو کتوران لایق وطنی و همدستی مامورین مؤظف برای حفاظت و نگهداری صحت عامه تدابیر لازمه اتخاذ گردیده و اکثراً واکسین های ضد محرقه، کولرا، مرض چیچک، دار الکلب و غیره تزریق و علاوتاً در مواقع مختلفه از طرف دو کتوران ماهر وطنی کنفرانس های صحی راجع به حفاظت از سفلیس آزار محرقه، ذکام، ریزش و غیره در مجامع عمومی ایراد گردیده و مزیداً هدایات مبسوطی برای تصفیه حمام های شهر، آبهای جاری میوه های بازار و غیره انتشار که برای تنویر افکار عامه خالی از استفاده نخواهد بود و هکذا در نظافت و صفائی شهر نیز عندالموقع بر یاست بلندیه مساعدتهای لازمه بعمل آمده همچنین عموم طلاب معارف وقتاً فوقتاً ذریعه هیئت مدیر یت صحیه معاینه و بازدید گردیده و بعضاً تداوی گردیده اند و علاوتاً اجراآت که در داخل شفاخانه ها بعمل آمده قرار ذیل است :

الف - اجراآت شفاخانه ملکی.

الف :- در ده ماه اول سال ۱۳۲۳ تعداد مرضائیکه بداخل شفاخانه مرکزی در بستر بوده و در تداوی آنها کوشیده عبارت از (۳۴۳) نفر میباشد که منجمله ۳۶ نفر آن فوت و مابقی بکلی صحت یاب گردیده و با موفقیت تامه از شفاخانه خارج گردیده اند و صرف شانزده نفر آنها در بستر باقیانده.

- ب - تعداد مرضائیکه از همین قدمدت به شفاخانه معاینه و ادویه برده اند عبارت انداز ۱۰۹۷۷ نفر .
- ج - تعداد مرضائیکه تحت عملیات جراحی گرفته شدند عبارت اند از ۱۱۰ نفر . ۱۸۹۵۲
- د - تعداد مرضائیکه جراحات شان شسته و صاف گردیده و مرهم گذاشته شده که بزبان فنی آنرا یانسمان میگویند ۵۱۱۵ نفر

دوم شفا خانۀ مستورات:

- ۱- تعداد مرضای نسائیه که در تحت ادارۀ شفا خانۀ مستورات به بستر پذیرفته شده عبارت از ۶۲ نفر میباشد که از آن جمله یک نفر فوت و هشت نفر در بستر باقی و دیگر آن صحت یاب گردیده اند.
- ۲- مریضانیکه در شفاخانه معاینه و ادویه برده اند عبارت اند از ۹۹۰۳ نفر
- ۳- مریضانیکه دارای امراض مختلفه بوده و تحت عملیات جراحی گرفته شدند ۵۴ نفر .
- ۴- مریضانیکه در شفاخانه پانسمان گر دیده اند عبارت اند از ۲۲۶۳ نفر .
- ۵- اطفالیکه آبله کوبی گردیده اند عبارت اند از ۸۵۷ نفر .

اجراآت مدیرت میخانۀ برات:

صورت اجراآت شعبۀ مذکور در شقوق بست، تیلگراف مطابق سنوات ماضیه بوده تغییرات و تبدلاتی درین قسمت به ظهور نرسیده اما در شق تیلفون ولین دوانی و اصلاح لین ها با وجود مشکلات و نرسیدن سامان و لوازم از خارج فعالیت های بعمل آمده که خلاصه آن قرار ذیل است:

۱- لین تیلفون از مرکز حکومتی اوبه به طرف چقچران و دولت یار به مقصد جریان مخابرات تیلفونی بین ولایت هرات و حکومتی کلان دایز نگی تمدید و از آنجا به لین کابل وصل خواهد شد که فعلاً از مرکز حکومتی اوبه الی موضع خواجه چشت علیه الرحمه و از آنجا تا سرچشمه مرکز حکومتی شهرک مستقیماً تمدید و اصل گردیده است و از شهرک یک لین به سمت چقچران امتداد یافته که فریبا در حدود دولت یار مربوطه حکومتی کلان دایز نگی متوقف گردیده و عنقریب پس از سیری گردیدن ایام سرما، بدایز نگی رسانیده خواهند شد طول این مسافه از اوبه الی دولت یار تقریباً در حدود ۸۸ کروه تخمین گردیده است .

۲- لینیکه از حکومتی شهرک عبور نموده از حصۀ علاقۀ داری فراه و در مربوط حکومتی مذکور گذشته و فعلاً در موضعیکه تخمیناً ۴ کروه بنور میماند متوقف گردیده و طول مسافه های تمدید شده عبارت از ۴۰ کروه است ، همچنان در نظر است که یک لین از مرکز حکومتی شهرک یا از موضع خواجه چشت بطرف حکومتی تولک و علاقۀ داری فرسی مربوط حکومت کلان غورات کشیده شود که آنهم تمامی سامان و لوازمات ضروری آن فراهم گردیده و عنقریب پس از سیری گردیدن ایام سرما بکار آغاز خواهد شد و علاوه در لین های سابقه نیز توجهات لازمه بعمل آمده و در لینیکه از مرکز شهر هرات به طرف اسلام قلعه ممتد یافته اصلاحات مهمی روی داده .

اجراآت مدیرت زراعت:

امورات زراعتی و جنگلات که در تحت قیمومیت ریاست مستقل زراعت میباشد نظر به توسعه

املاك و جنگلات و مواد طبیعی پیداوار این ولادرسال گذشته بمديريت عمومى تبديل و دران كافه امورات زراعتی و جنگلات و ترتیب باغ ها و تهیه تخم های متنوعه ، تربیه نسل های مختلف حیوانات اهلی و طیور اداره کرده میشود و علاوه بر آنکه رعایت های آن که در سال جاری به ظهور رسیده قرار ذیل است :-

۱- در تمام باغاتیکه بحکومت مربوطه ولایت هرات احداث و در قید احصائیه در آمده برای هر کدام يك يك مقدار كافی هسته جات فرستاده شده تا يك حصه از باغات مذکور را قوریه تشكيل داده و در مواقع لازمه مقدار زیادی از نهال های منعم و غیر منعم به نقاط لازمه رسانیده شود تا در تزئید نهال و تکثیر اشجار مساعدتهای لازمه کرده بتواند .

۲- درخت ناجو که در امور سرسبزی منسکت حصه بزرگی را اشغال مینماید و تهیه آن بوسیله تخم انجام می یابد در سال جاری يك مقدار كافی فراهم گردیده و به غرض ترویج و تزئید آن در دیگر ولایات و حکومتی های مربوطه فرستاده شده و هدایات كافی در این باره اعطاء گردیده است .

۳- علاوه بر قوریه ها و مخازن نهال های سابقه در سال جاری در حدود تقریباً (۲۰ جریب زمین) تحت کار گرفته شده که در آن انواع هسته جات و تخم ها قوریه کرده میشود .

۴- در تمام حصص بادغیسات با وجود اداره اشجار و غلف چر (که بفضل خداوند در سال ۲۳ اطمینان بخش است) مقدار زیادی بسته در حسه های مختلف بذرافشانی شده و هدایات كافی نیز صادر گردیده که اگر خدا بخواد از تکرار همه ساله آن وسعت و سرسبزی کاملی نصیب این محیط خواهد گردید .

۵- امور نسلگیری فیل مرغها که از چهار سال بدینطرف بمديريت زراعت انجام یافته و نسبت به تنزیل قیمت توجه اهالی درین رشته بیشتر معطوف گردیده که در آتی قریبی عمومیت پیدا نموده و محتاج باقدام مديريت زراعت نخواهد شد .

مدیریت مالیات بر عایدات

مدیریت مالیات بر عایدات که تحت اداره ریاست مستقل مالیات بر عایدات اجراآت مینماید در سال جاری در ولایت هرات تشکیل گردیده و نماینده گی مذکور در اخیر برج حمل سال جاری بکار آغاز نموده و پس از ترتیب دفاتر و تنظیم امور و تعیین موقع و تشکیل اداری شروع بکار نموده و با جدیت کاملی به صوب مطلوب پیش رفته اند که اینک خلاصه اجراآت آن قرار ذیل است :-

۱- در ابتداء برج ثور سال جاری من حیث وظیفه بیلانس سال ۱۳۲۱ عموم شرکت های مربوطه اتخاذ گردیده و پول مالیه بر عواید شان تحصیل و متعاقباً در اوایل اسد که موقع تجویل دادن سال ۱۳۲۲ شان بود بیلانس شرکت های ده گانه - اتحاد - توفیق - اعتماد - توکل - خندان - بسته - رفاه - مالدارى تریاک - و غیره بمديريت واصل و پول مالیات بر عوایدشان بخرانه حکومت تجویل داده شد و متعاقباً

دفاتر تجارتي سال ۲۱ و سال ۲۲ شان تحت داراڼی قراردادده شد که در آن قسمت نیز در اثر بخش يك مقدار پول از طرف شرکت‌ها بخزانۀ حکومتی تحویل گردید.

۲- در حصۀ تجارانفرادی که مکلف بدادن مالیه سال ۱۳۲۲ بودند از رهگذر نداشتن دفاتر بمقامات عالیہ مربوط معروض و بالاخره مالیه سنه مذکور نظریه تناسب محصولات وارداتی و صادراتی آنها که در سال ۲۲ به گمرک پرداخته شده بود فیصدیست مالیات شان اخذ گردید و همچنان عدۀ از آنها که محصول دهی نداشتند و به طور معافی وغیره کار مینمودند از روی دفاتر گمرکی و شعبات مربوطه مالیات آنها اخذ و به خزانه حکومت تحویل داده شد.

۳- تجاریکه اموال معافی وارد مینمایند و در سال ۱۳۲۳ از گمرک جواز نامۀ تجارتي اخذ نموده اند به تعداد (۱۳۴) نفر مینباشند که برای شان دفاتر تجارتي توزیع گردیده و همچنان مکلف شناخته شدند که معاملات سال ۱۳۲۳ خود را بداخل دفاتر اصولی هاقید نمایند درین باره مراقبت لازمه بعمل آمده هدیایت مسبوظی اعطاء گردیده است.

۴- پول مالیات بر عواید سال ۲۱ و سال ۲۲ که ایندم حصول گردیده بالغ بر (۷۱۵۸۰۷۶۶۶) افغانی میشود که در اثر فعالیت شعبه مذکور در دوره عملیات دهماهه آنها صورت گرفته و علاوه تا اتمام امورات آنها به محور اساسی جریان یافته و در قضاوت دیگر دوایر سابقه دار ایفای وظایف مینمایند.

مدیریت فواید غامه :

امورات تعمیرات: بند و انهار و پل‌های مربوط اینولاء که در تحت اثر مدیریت فواید عامه به استیذان وزارت جلیله فواید عامه انجام می‌یابد در سال جاری با وجود وضعیت بحران آمیز دقاو نداشتن وسایل و نرسیدن لوازم کارآمد تعمیر وغیره پیشرفت‌های مزیدی درین قسمت دیده شده که خلاصه آن حسب آتی است :-

الف :- شق تعمیراتی :

۱- در سال ۳۲۳ قسمت شرقی صنایع محبس بیکار انداخته شده و کار ساختمان آن تا اندازه پیشرفته که بعضی خانه‌های آن به پوشش رسیده و بعضاً در شرف تکمیل است و هکذا سنگ کارهای سمت جنوب و غرب عمارت مذکور تکمیل و به اندازه تقریباً یک متر از زمین بلند گردیده است.

۲- تعمیر قوماندانی کوتوالی که در سال گذشته تکمیل گردیده بود امسال فرش خانه‌های آن از خشت یخته و استرکاری برنده و نصب دروازه‌های آن صورت گرفته و به پایان رسانیده شد.

۳- در سال جاری استرکاری عمارت سمت مشرقی شفاخانه ملکی تکمیل و یک تعداد اطاق‌ها و دهلیزهای آن نیز با خشت یخته فرش گردیده که تنها یک تعداد قلیل آن باقی و آنها هم بزودی انجام خواهد یافت و هکذا سنگ کاری دیوار مقابل عمارت مذکور که در امتداد سرک عمومی

واقع است خاتمه یافته و عنقریب پایه ها و کتاره های آن نیز نصب خواهد شد .
۴- در س. جاری برای تعمیر يك عمارت بزرگ بنام عمارت سینما جدیداً منظوری حاصل گردیده و تمام مواد کار آمد آن فراهم گردیده و از حیث اینسکه نقشه آن تا کنون نرسیده ساختمان آن ترتیب اثر داده نشده .

ب :- شق ترمیمات :

در سال جاری در قسمت ترمیمات اجرا آت لازمه بعمل آمده و بعضی خرابی هائیکه در عمارت مدیریت خارجه ، شفاخانه ، مستوفیت ، مهمانخانه دارالحکومه گمی پل مالان و غیره دیده شده اصلاح و ترمیم گردیده و همچنان بر او ردهای لازمه برای تعمیرات و ترمیمات مواضع دیگر مانند هوتل های راه غورات مکاتب شفا خانه ها ، پل ها ، مساجد ، عمرانات ، و تعمیرات بعضی حکومتی ها و غیره که شده تفصیل آن در بین مختصر شمرده نمی شود و همگذا در حدود تقریباً هفت قطعه نقشه برای پیشرفت تعمیرات از مدیریت مذکور ترتیب و بمقامات مربوطه سپرده شده که تفصیل آن نیز نا جائز است .

ریاست فیصله منازعات تجارتي :

ریاست فیصله منازعات تجارتي مرکز تمام قضیای حقوقی ، تجارتي ، حجت ها و کالتهای تجارتي و غیره بوده و تمام منازعات تجارتي درین جا حل و فصل یافته و در صورت موافقت طرفین مدعی و مدعی علیه قناعت حاصل و در غیر آن بقو ماندانی کوتوالی رجعت داده می شود و اینسکه خلاصه اجراءات آن قرار ذیل است :-

۱- از ابتدای سال جاری الی اخیر برج دلو به تعداد ۲۸۵ فقره دعاوی و حقوقی و مسائل قرضداری و کالت به فیصله انجمن مذکور صورت گرفته .

۲- فقراتیکه بریاست مذکور حل و فصل نگردیده و بمحکمه شرعیه و قوماندانی امنیه رجعت داده شده ۲ فقره .

۳- در ظرف یازده ماه متذکره تقریباً در حدود (۲۱) فقره حجت های پنچاتی به مجلس ریاست تصحیح گردیده است .

۴- برای ۱۶ نفر دلال جوازنامه تجارتي داده شده و همچنین يك تعداد دفاتری که از وزارت جلیله اقتصاد رسیده بود به آنها توضیح و بموجب این جوازنامه میتوانند وظائف دلالی را انجام نمایند .

۵- در سال جاری تقریباً ۱۲ شرکت و ۹۲ نفر تاجراسامی خود را بدفتر ثبت تجارتي ثبت رسانیده و مطابق اصولات مقرر وقتاً فوقتاً بروزنامه اعلان و انتشار داده شده .

ریاست معارف :-

تعمیم معارف و اصول تعلیم و پیشرفت های آنها مطابق نظریات اولیای امور معارف در جریان بوده و به طبق مواد پروگرام معینه تدریسات در مکاتب جاری و با وامر هدايات وزارت جلیله معارف توسعه داده میشود تنها فعالیت هائیکه در امور اداری دیده شده قرار ذیل است :-

- ۱- ترتیب دفتر سوانح برای معلمین و متعلمین مکاتب- ۲- وضع مقررات لازمه برای تبدیلی معلمین
- ۳- جریان کنفرانسهای علمی ، ادبی ، اخلاقی ۴- تعمیر چند باب مکاتب جدید ۵- تکمیل و تهیه سامان و لوازم برای مکاتب مرکز و محالات که قبل از جریان تعلیم به نقاط مطلوب فرستاده می شود.
- ۶- مراقبت صحت و نظافت اطفال و همچنین مراقبت اخلاق و البسه آنها .
- ۷- تاسیس مجالس علمی و تفتیش عموم مکاتب در مواقع لازمه .

۸- مقرریهای سر معلمین اساسی و توزیع مکافات برای معلمینکه بوظایف شان جدیت و فعالیت می نمایند و علاوه آن ترویج سپورت در بین عموم مکاتب به پیمانته وسیع بوده و درین قسمت جنبش و فعالیت مزیدی دیده می شود که در بین طلاب نیز عمومیت پیدا نموده است.

مدیریت مطبوعات :-

امور ات مطبوعات در طی چهار مواد نشریاتی کورسهای پشتو، طباعتی ، اجرا آت اداری در جریان بوده و تفصیل آن قرار ذیل است:

الف- شعبه نشریات :- روزنامه بطور عادی انتشار یافته و در اثر تشویق و ترغیب آن عده از نویسندگان همکاری نموده و مضامین دلچسپ و مفیدی از قلم نویسندگان جوان تراوش یافته و علاوه آن محافل ادبی و کمیسیونهای صحی علمی در کلوب مطبوعات تشکیل و تقریباً در هر پانزده روز یکمکرات به کنفرانسهای اجتماعی ایراد گردیده و بعداً بروزنامه انتشار می یابد و هکذا مجله مستقل بنام مجله ادبی ماهواره انتشار یافته و در آن مضامین ادبی ، اجتماعی ، تاریخی ، غیره ذکر می شود کذا برای تنویر افکار و توسعه معلومات نویسندگان اخیراً یک کتابخانه جدیدی بمدیریت مطبوعات طور اساسی ترتیب و در آن هر گونه وسایل فراهم گردیده و همواره در معرض استفاده اشخاص قرار داده میشود.

ب:- شعبه کورسهای پشتو :-

کورسهای پشتو بطور عادی جریان داشته و امتحانات کورسهای مرکزی هرات ذریعه هیئت متجنین اخذ و نتایج آن بطلاب فهمانیده شد و علاوه آن در سال جاری سه کورس در اداره مدیریت برق زراعت دافغانستان بانك جدیداً تشکیل و برای تعلیم آنها معلمین جدید مقرر گردیده اند و هکذا دوائریکه جدیداً بکورس پشتو شامل گردیده اند عبارتند از مدیر تفتیش احصایه ، ماموریت ملخ ، ماموریت شهر جدید ، اداره مالیات بر عایدات ، بخت مصالح نماینده گی سرویس هرات ، شرکت مالداري

شرکت سهامی امانت وغیره و علاوتاً در حکومتی غوریان و حکومتی فادس مر بوط حکومتی کلان بادغیسات کورسهای جدیدی افتتاح گردیده و مامورین آنها بد رس پستوشامل گردیده اند .

ج- امور طباعتی :

امور طباعتی بطور معمول جریان داشته و در سال جاری تقریباً ۱۲ صندوق حروف ردی که از مطبعه دانش و مطبعه برق باقیمانده بود بر یاست مطابع فرستاده شد که وزن عمو می آن عبارت از ۱۲۳۶ کیلوگرام است .

د- اجراآت این شعبه مطابق همساله جاری و واردات آن از قبیل اجرت طباعتی قیمت اختیار، حق الاشاعه اعلانات از ابتدای سال تا کنون بالغ بر (۶۶۸۵۷۷۸۲) افغانی می شود .

قوماندانی امنیه :

اجراآت قوماندانی امنیه عبارت از قیام امنیت جلو گیری از قاچاق و حفاظت از سرقت است که در اثر مراقبت و تعقیبات و انضباط و انتظام آنها بفضل و مرحمت خداوند در سرتاسر محیط حکمفرما بوده، همچنین محبوسینیکه در اثر جنایات بحسب میمادی محکوم گردیده اند برای اصلاح اخلاق تغییر اوضاع و احوال آنها و تهیه مواد خورا که و البسه شان شعبات مختلف صنایع بوت دوزی ، نساجی ، آهنگری ، چرم گری ، جراب بافی ، قالین بافی وغیره بکار انداخته شده و برای پیشبرد این مقصد تقریباً در حدود دولک افغانی علاوه به سرمایه سابقه جدیداً منظوری حاصل و بدوران انداخته شده و برای محبوسینیکه در شعبات کار میکنند معاش و ما کول پرداخته می شود .

اطاق تجارت :

وضعیت بحران آمیز دنیای کنونی تمام طبقات و ملتها از تهدیدات سابقه بر کنار نکند داشته و حتی ممالک بی طرف هم از نفوذ و تأثیر آن ایمن نه بوده بحران اقتصادی سرتاسر محیط شانرا فرا گرفته افغانستان عزیز عموماً ولایات هرات خصوصاً از حیث نداشتن وسائل عصری صنعتی و فابریکه های نساجی ، محتاج به ترورید اموال خارجی بوده و از طرفی که درین موقع مال وارده موقوف به لایسنس گردیده است واردات مال باندازه کافی نبوده و عموم ملت زاد چار مضیقه نموده است . و از جهت دیگر برای استفاده جوانان نیز فرصت دست داده در هر زمان و هر لحظه می خواهند از حدود اصلی تجاوز نموده بجمع آوری مال و ذخیره آن قیام نمایند ، لهذا به ملحوظ جلوگیری از نظریات فوق طبق مقررات حکومت مقدس ، اطاق تجارت بمقتضیات وظیفه کنترول و فروشات اموال را مقدم دانسته و علاوتاً در اجرای دیگر وظایف به نحو ذیل اقدامات گردیده است :

۱- از عموم تجارت در مقابل صدور اموال صادراتی تمهید وارداتی اموال گرفته شده .

۲- برای عموم اموال وارداتی دفاتر کتوده شده و اموال وارده بنام وارد کننده آن قید و هنگام فروش بموجب درخواست نامهای کتبی آن با دارة دلالتی اجازه فروش داده می شود .

- ۳- دائره دلالي مکلفند نامالي را که فروش مير ساوند به تنصیل تمام بايع و مشتري وانواع و مقدار آن باطاق تجارت راپورت بدهند .
- ۴- هيئتې مرکب از اعضاي اطاق تجارت بنام هيئت کميسيون در بازار مقرر و مطابق مواد ذيل اجرا آت مينمايند .
- الف : - فروش مال التجاري توسط دائره دلالي در حضور هيئت کميسيون به ملاحظه نرخ نامه های جايی صورت ميگيرد .
- ب : - مراقبت بازار در قسمت عمليات احتکاري تجاره دکاندار جاري و قيمت فروش از ابتدای سال الی اخير برج حوت یکسان است .
- ج : - اموالیکه جديد اوارد ميگردد و در تالمو قيمت ندارد بملاحظه بييجک و مشوره اهل خبره و مفاهيمه اطاق تجارت و منظوري ولايت قيمت گذارده ميشود .
- ه : - نرخنامه های اجناس ترتيب و پس از طبع برای کسبه توزيع گرديده تا اهالی بتوانند بخوبی از آن استفاده نمايند .
- ۶- وارسى بجز وکل مال التجاره محموله محالات مربوط ولايت که بمقياس لازمه برای دکانداران دارنده جواز نامه های صنفی داده ميشود .
- ۷: تعين و محدود گرديدن اندازه قماشباب، چای، شيريني برای دکانداران که بخريدار آن اندازه مذکور را در حين فروش رعایت نمايند .
- ۸- جلوگیری از عمليات شود و استفاده های ناجائز قاچاق بران تعميل و تشکيل مواد ۳-۷-۸ لایحه هذا .
- ۹ - تشويق و ترغيب بارباب صنائع دستی مخصوصاً طبقه نساج وغيره که حاصلات صنعت شان در ایام جشن استقلال جمع آوری گردیده و در يك غرفه بنام نندارتون ولايت جمع و در معرض نمايش گذارده ميشود .
- ۱۰ - تاسيس و تشکيل شرکت سهامی جديد که بسرمایه ۴ و نیم مليون افغانی تاسيس و اخيراً بنام (دسپاهي دامانت شرکت) مسمی گرديده .
- ۱۱ - فراهم نمودن تسهیلات اقتصادي در حسن امور معاملات تجار و تجارت .
- ۱۲ - تصاویب نافع در قضایای اقتصادي و تجارتي که از طرف حکومت باطاق تجارت محول گرديده و با وضع تجارت مقتضى بظهور و ابراز افکار محفل اطاق تجارت گرديده در حد و د (۳۱) تصویب .

اجراآت و اصلاحات بلدی مربوطه ریاست بلديه

امورات بلدی و اصلاحات شهری که مستقیماً در تحت اوامر ولايت اداره ميشود در سال جاری بيشرفت های مزیدی نموده و باوجود نبودن وسائل تعمير و لوازمات آن ترقیات مزیدی در زین قسمت دیده شده که خلاصه آن را ذیلاً یادداشت مينمائيم :

الف : - شق تعمیرات رعیتی داخله شهر جدید :

- ۱- تقسیم حصه جات ذریعه مهندسين مربوطه در حدود (۷۰) حصه .
- ۲- ساختمان عمارات برای فامیل های مختلف مطابق اصول عصری نقشه ها تکمیل گردیده و در حدود ۴۴ حصه تحت ساختمان گرفته شده و کار تعمیر آن از ابتدای سال جاری الی اوائل برج قوس جاری بوده و بعضاً تکمیل و قسمتی در شرف تکمیل است .
- ۳ : - در حدود ۱۱۶ دربند کان های عصری يك منزل اردو و منزل در حدود شهر جدید و شهر کهنه و دروازه قندهار بنا یافته و مطابق نقشه مرتبه ریاست بلدیة کار ساختمان آن صورت گرفته .
- ب : - سرک کشتی و اصلاحات داخله شهر جدید و شهر نرویره .
- ۱ - تمدید سرک جدید از منتهای درب خوش الی درب بازار قندهار به طول تقریباً (۱۱۵۵) متر و به عرض تخمیناً (۳۰) متر .
- ۲- اصلاحات و جوی کشتی سرک سابقه شهر کهنه در حدود (۳۰۰) متر و عرض (۸) متر که کار آن تکمیل گردیده و علاو تاسرک کشتی و باغچه های شفاخانه مالکی نیز به صورت اساسی تکمیل و همچنان ترمیمات و اصلاحات سرکهای داخله شهر کهنه نیز به صورت عمومی تکمیل گردیده است .
- ج- تعمیرات داخله که اداره و جریان آن مربوط بلدیة است .
- ۱ - تعمیر مکتب غوردرواز طبق نقشه مرتبه تحت اجرا گرفته و کار ساختمان آن الی تاریخ ۱۵ قوس جریان داشته پوشش آن تکمیل و اطاق های آن زینده گردیده است عمارت مذکور به طول تقریباً هشتاد و شش متر و عرض ۱۹-۲۵ متر و ارتفاع ۶۰ متر بنا نهاده شده .
- ۲- بارگاه مقدس امام فیروزازی و مقبره ملاحسین و اعظ کاشفی علیه الرحمه که اولی در جوار مصلاى هرات و دومی قرب زیارت مولوی عبدالرحمن جامی علیه الرحمه بحالت یاس آوری مشاهده می گردید و نزدیک بود که نام تاریخی شان از بین برود اخیراً تحت تعمیر گرفته شده و عمارت مذکور بصورت بقعه که در وسط يك ایوان بزرگ و دوزرف آن ایوانچه ها از خشت بخته بنا یافته و از هر حیث به تزئینات آن کوشیده شده .

ز : - تعمیراتی که در محلات مربوطه تحت ساختمان گرفته شده :

- ۱- تعمیر حکومت انجیل که قریب مرکز است و به طول تقریباً (۱۱۸۰) متر و عرض (۱۳) متر و ارتفاع (۵) متر بنا یافته عمارت مذکور بنایه تکمیل رسیده و صرف سه خانه آن بواسطه شدت سرما از پوشش باز مانده که آنهم در سال ۱۳۲۴ بنایه تکمیل خواهد رسید .
- ۲- تعمیر حکومتی گرز به مساحه که قبلاً نزد کار یافت در حصه حکومتی مذکور بنا یافته هکذا عمارت حکومتی کشک بطول ۷۱ متر و عرض ۴۴-۲۰ و ارتفاع ۸۰-۹ در حصه خوش رباط بنا یافته و کار ساختمان آن به شدت جاری بوده و بواسطه شدت سرما که در آن منطقه تاثیرات زیادی دارد و از ابتدای قوس

معمل گردیده است و هکذا تعمیر حکومتی کلان غورات در حصه مذکور و تعمیر هوتل های غور و چغچران تا اندازه پیشرفت نموده.

۳ - تعمیر چشمه سفید کوه که در بالای چشمه آب گرم معدنی اوطاق های متعددی دارای نمرات به طور عصری ساخته شده که وضعیت حمام نمره دار است و آنها هم بواسطه سردی هوا معطل گردیده است. هکذا تعمیر مزار فیض آثار حضرت سلطان مودود چشتی علیه الرحمه. تعمیر مسجد جامع شریف در مرکز ولایت هرات که بناهای ابتهت و صلابت تحت ساختمان گرفته شده و تنهاده دوره سمت شرقی آن به طول دو صد متر و عرض ۱۴۸ متر بنا نهاده شده که تا کنون بنیایه تکمیل نرسیده است.

ترمیمات مساجد بنده، احداث یک پارک بدر و اوزة قندهار تکمیل یک حوض ذخیره آب به طول ۴۳ متر و عرض ۱۳ متر در حصه تخت صفر ترمیمات و صنائی و سفید کاریهای حمامها و هوتل های مربوط بلدییه کنترول و مراقبت بازارها و توضیح نرخنامه های مطبوع و غرس نهال در باغ ها و جاهای متفرقه در حدود (۵۸۰۰۰) اصله و تشکیل قوریه های ناچودر حدود تقریباً شش جریب مزیداً در سال جاری به تشکیل یک ماموریت جدید بلدییه در حصه حکومتی مرغاب و حکومتی او به موفق گردیده است و هکذا برای بدست آوردن موبل و اثاثیه اخیر ادر سال جاری شعبه جدیدی بنام شعبه نجاری به تحت اثر مذکور بکار انداخته شده که در آن یکمده طلاب برای آموختن فن نجاری تحت تربیه گرفته شده عنقریب نتایج مشتمه به ظهور خواهد رسید.

۴ - افزودی واردات منابع شعبه مذکور نسبت به سال گذ شنه در یازده ماه اول سال جاری بالغ بر (۵۰۲۲۲۳) افغانی میشود.

امور ولایت مزار شریف

الف : مستوفیت :

نسبت به عائدات سنه گذشته در عوائد مالیة جمعی و اجاره املاکات و محصول مواشی مبلغ (۵۰۵۶۵۹) افغانی تزئید بعمل آمده.

ب : مدیریت معارف :

در سال ۱۳۱۵ مدرسه اسدیه در مزار شریف تاسیس و یک عده طلاب خورد سال از شهر مزار شریف در آن شامل گردیده و پروگرام آن بصورت مکاتب ابتدائی جریان داشت، مصارف سالانه مدرسه مذکور بالغ به (۳۴۱۱۰) افغانی و از بودجه بلدییه مصرف می شد، چون پروگرام صنوف ابتدائی آن سال به سال رو بترقی گذاشت لهذا مدیریت معارف مزار شریف در هدا سنه حسب پروگرام مدرسه نلییه دارالعلوم کابل در نظر گرفت که مدرسه و مفاد آن منحصر به اهالی شهر نیورده و باید که ازین مدرسه اطفال اهالی دور دست مزار هم استفاده نمایند بنا بتاسی این نظریه یک عده طلاب اطراف

دور دست مزار شریف نیز شامل این مکتب گردیده. و فعلاً برای هشتاد نفر بستره و غیره لوازمات لیلیه و تدریسیه تهیه گردیده و برای پیشبرد سائر امور آن نیز اقدامات جاریست و مصارف آن در حال حاضر در حدود سالانه به یکصد هزار افغانی بالغ می شود .
مدرسه مذکور به ارتباط مدیریت معارف تحت اداره سرمدرس مدرسه اجرای تعلیمات مینماید .

ج : - مدیریت زراعت :

۱ : - بحکومتی دره صوف برای سال جاری در حدود یک هزار جریب زمین برای احداث جنگل و بصورت پیش بینی و استفاده از معادن ذغال تحت کار گرفته شده .
۲ : - سه باب تریه . خانه حیوانات و نسل گیری بحکومتی کلان شبرغان و حکومتی دولت آباد و علاقه داری دهمادی تحت تعمیر گرفته شده است .

د : - قوماندانی امنیه :

۱ : - در تعداد کارگاه های دستی ۳۳ کارگاه دیگر اضافه شده و پارچه های مختلف الرقم از قبیل کشمیره های وطنی و دستمال های دست و دریشی بهاری و پای پیچ عسکری و نووار و غیره در معرض فروش گذاشته شده .
۲ : - از کارگاه سطرنجی بافی نسبت به سال گذشته سطرنجی های خوب هر رقم و خوش رنگ خارج و تعداد بافت آن خوابی بلند رفته .
۳ : - در کارگاه فنجاری کارهای ساختن تعمیر محبس از قبیل دروازه ، کدسکین ، چوکی ها و میزهای هر رقم و فرمایشات دوائر رسمی و شرکت ها تکمیل و بفروش رسیده و مفاد زیادی نموده .
۴ : - در شتی بوت دوزی بوت های سائری و موزه و کمر بند سائری عسکری احتیاجات دائره اوامر اندارمه و قوماندانی امنیه تکمیل گردیده .
۵ : - از شق آهنگری سیخ های کارگاه های نساجی و زنجیر افسار و غیره مایحتاج اوامر اندارمه کار گرفته شده و به سرمانیه صنعتی آن تزئید بعمل آمده .
۶ : - شق چرم گری در سال ۱۳۲۲ نبوده ، در سال ۱۳۲۳ تاسیس و نفی بکار انداخته شده و یک اندازه چرم تحت پخت گرفته شده .
۷ : - شق رنگ ریزی در سال ۱۳۲۲ نبوده و در هذ السنه تاسیس و از هر رقم رنگ ریزی کار آمد فابریکه نساجی و غیره در آن استفاده شده .
۸ : - در کارخانه خشت ریزی یک تعدا دنفری افزود گردیده ، و کار آمد شرکت تهیه مصالح و غیره از آن تامین شده .
۹ : - در محبس یک شفاخانه و یک کارخانه نساجی دستی باصول عصری شروع و کار آن از تهداب دو متر بلند گردیده و باقیمانده کارمند کورنیز جاریست .

۱۰ :- باغ مجسک په پنجاجریب زمین مزروعی است دیوار احاطه آن باندازه پنج متر بلندو درچار گوشه آن چا ربرج دوپوشه باصول عصری تکمیل و کار آن باتمام رسیده ، ودر زمین مذکور انواع حبوبات وسبزی جات زرع وحاصل خوبی ازان گرفته شده .

ه :- معد پریت معدن :

۱ :- دروار دات ده ماهه هذاهسنه نسبت به سال گذشته (۵۵۵۶۲) افغانی افزودی بعمل آمده .
۲ :- به تعد اد (۳۵) معدن نمک وغیره به علاقه داری خم آب وقرقین وشورتیه وشبرغان جدیدا کشف شده .

۳ :- برای تسهیل حمل ونقل نمک های نمکسار تاشقرغان یکسرك موتر وبقا صله (۲۸) میل تمدید گردیده .

و :- ریاست بلدیه :

۱ :- دوصدو پنجاه متر طول یخته کاری سرك شاهی که از سال گذشته نیمکاره مانده بود ، در سال جاری بپایه تکمیل رسیده .

۲ :- پنجصد متر طول یخته کاری جوی دوطرفه سرك شاهی که بصورت نیمکاره مانده در هذاهسنه تکمیل گردیده .

۳ :- جوی های شرق وغرب بالا حصار که از عرض سرك شرقی عبور مینماید بطول (۳۱) متر یخته کاری شده .

۴ :- کار تعمیر باقیمانده فابریکه تولید برق بر طبق نقشه تکمیل ویکپایه دایتموی سی وشش کلبو اته در آن نصب گردیده .

۵ :- لین کشی پایه های برق بطور اصولی در بین بازارو جاده شاهی وغیره بطول چهار هزار متر تمدید ، وتاماماً جاده هاوبازارهای شهر وروضه مبارکه ویک تعد ادمساجد و خانهای اهالی به برق تنویر گردیده .

۶ :- نزد متر طول کابنکرت کاری یاده رومتصل خواجه خیران واقع سمت شمالی جاده بلخ تکمیل گردیده .

۷ :- دو باب دکان جدید متصل سمت شرقی مسجد تحت طاق و کار مسجد مذکور طبق نقشه مهندس سی وکنتاره شمالی آن واقع جاده بلخ تعمیر و تکمیل گردیده .

۸ :- جاده جدید بلخ به طول نهصد متر چغل اندازی و ترمیم شده .

۹ :- اطاقهای مدرسه حضرت بهاوالدین علیه الرحمه ترمیم ، و یکحصه عمارت و دروازه غربی روضه شریف کاشی کاری ویک قسمت رواق بندی آن تمام شده .

۱۰- سی و سه بابد کان رعیتی بدو طرفه سرک نادرشاهی و غیره جدید تعمیر گردیده ، و هکذا پنجاه خانه از طرف اهالی مطابق نقشه مهند سی بلدیہ آباد شده .

ز: حکومت کلان ایلیک:

۱- ده بابد کان در بازار شهر جدید ایلیک مطابق نقشه مرتبه تحت تعمیر گرفته شده و تا به کرسی رسیده .
۲- پل جدید عصری دریای ایلیک تکمیل گردیده .

ح: امور عمرانی شعبه داخله :

۱- عمارات علاقه داری های چمتال و شولیکره که کار کلی آن بصورت پخته کاری تمام و صرف یاستر کاری آن باقیمانده .
۲- یک حصه از عمارات حکومتی سرپل بصورت پخته کاری و نقشه موزون در سال جاری تکمیل گردیده و کار حصه باقیمانده آن نیز جاری و تهداب آن پر گردیده .
۳- در آنچه که نقشه شهر جدید آن ترتیب و کار جاده کشی و خیابان بندی آن احداث و تا یکدرجه نهال شانی هم شده بود، در هذاسنه برای اجرای کار تعمیرات شهر یک تعداد کافی خشت و ویک مقدار زیاد چونه پخته شده، که در سال آینده برای پیشرفت کار مذکور کمک خوبی خواهد کرد .
۴- در علاقه داری های منگجک، مرویان، حضرت سلطان نیز یک مقدار کافی خشت و چونه تهیه گردیده که در سال آینده برای تعمیر جاهای مذکور بکار برده خواهد شد .

امور ولایت قطفن

شق مخبرات :

۱- یک لین تلفون از مرکز حکومت کلان قندوز متصل سرک جدید الی لب دریای اسقلان و از آنجا بخصرک جدید دشت ابدان الی مرکز حکومت درجه اول حضرت امام علیه الرحمه تحت تمدید گرفته شده و لین مذکور تا اسقلان رسیده است .

۲- یک لین تلفون از حکومت قلعه ذال الی کمیساری قلعه ذال بمسافت نیم گروه تمدید گردیده .

۳- یک لین از سمت بدخشان الی علاقه داری راغ بمسافت ۱۹ گروه تمدید یافته است .

امور ولایت مشرفی

۱- کار سرک تنگی ابریشمین که از ۲۲ حوت ۱۳۲۲ شروع و به ۱۵ ثور سال جاری خاتمه یافت . و در اوائل برج قوس از حضور والا حضرت اشرف صدراعظم بنام ذات همایونی افتتاح گردید ، که حالا عبور و مرور عرادها از همین راه به بسیار سهولت می شود .

۲- شعبه نساجی قوماندانی امنیتیه نظریه بيشرف صنایع به ماموریت منظور وهم به اندازه يكلك افغانی بطور سرمایه برای بيشبرد صنایع مذکور بفرص مفاد عامه منظور و تخصیص داده شده است .

امور ولایت جنوبي

اجراآت دوائر مربوطه آن :

۱- مسجد جامع ارگون که در سال ۱۳۴۱ بنا و تا کنون تکمیل نگردیده بود، در سال جاری حسب نقشه مرتبه کار باقیمانده آن تکمیل گردید .

۲- چون پل سيدخيل جدران به اثر سيلاب ويران گردیده بود ، در هذاه سنه کار تعمير آن مجدداً شروع شده .

۳- تعمير استيشن راديو که بعضی کار آن از سابق باقیمانده بود ، در سال جاری تکمیل گردیده است .

۴- چون کار تعمير علاقه داری زيروک جدران و سروبی ارگون در سال ۱۳۴۲ بنا گردیده بود ، در سال جاری ديوارهای چاردور قلعه و باقی کار تعمير مذکور تکمیل گردیده .

۵- اراضی گومل که قابل زراعت و مستعد هرگونه سرسبزی و عمران بوده و از سا لهای درازی خار و لامز روع مانده بود و سکونت پذير هالی نبود ، در سال ۱۳۴۲ و ۱۳۴۳ نسبت به آبادی آن حکومت متبوع مادر آن باره هدايات لازم اعطا و بر علاوه يك مبلغ پول ب مردم خروتي برای آبادی چند باب قلعه طور تقاوی منظور فرمودند ، چنانچه مردمان خروتي بعضی از اراضی گومل را آباد و مستعد زرع نموده ، و چند باب قلعه نیز در حصص درمواضعيکه امر شده بود بنا نهاده اند . و طور يک حکومت ارگون اطمینان میدهد ديوارهای دورادور قلعه هايمذکور اکثر ايسر رسیده و ضمناً چند حجر آسياب نیز در موضع مزبور ساخته شده ، و اميد است که اراضی گومل که يك دشت بائر بود و از آن استفاده زراعتی نمیشد معمور و سرسبز گردد .

امور حکومت اعلاى میمنه

اول شعبه ماليه :

الف :- در محصول مال مواشى نسبت به سال گذشته مبلغ ۳۰ ۱۹۷۹۵۰۳ - افغانی تربيد بعمل آمده .

ب :- « خانواری » « » « » « ۳۰۸۸۷ - » « » « »

ج :- « قیمت و ثایق » « » « » « ۳۰ ۱۷۴۴۲ - » « » « »

۲ :- شعبه فوائد عامه :

الف :- در مربوطه حکومتی پشتونکوت بقرب قریه مومن آباديك پایه پل که بنام خشت پل نامیده

میشود به طول و عرض ذیل تحت تعمیر گرفته شده که الی اوائل ۱۳۲۴ باتمام خواهد رسید .
 طول ۴۰ متر عرض ۶ متر ارتفاع ۷ متر
 ب :- يك قسمت سرك جدید بعرض ۸ متر و طول ۸۰۰ متر از خودیل در بین تپه های شمال غربی
 پل کشیده شده و انتهای طول سرك مذکور بسرك بلچراغ پیوست می شود .
 ج :- يك سرك دیگری در يك قسمت خط سرك بلچراغ به نزدیکی فاصله یسکنیم گروه حصه
 خشت پل که بیک کوتل صعب المرور واقع است برای فراهم آوری تسهیلات عامه با برین لازم
 دیده شده ، بعرض (۱۰) متر و طول (۱۲۰۰) متر زیر کار گرفته شده که کار آن در اوائل
 سال ۲۴ ختم میگردد ، چه این سرك مذکور کوتل را ترك داده از طرف جناح چپ دور خورده به
 انتهای (۱۲۰۰) متری اش بسرك عمومی راه بلچراغ وصل میگردد .
 د :- هكذا بخصه فزه شخی مربوط حكومت تكاب شیرین يك سرك جدید بعرض ۷ متر
 و طول ۲۳۰۰ متر تسطیح گردیده که متباقی کار آن در اوائل ۱۳۲۴ تمام می شود .
 ه :- مقبره سابق مزار حضرت خواجه ظهیر الدین فاریابی رحمت الله علیه که خراب گردیده
 و بالکل از کار رفته بود ، در سال گذشته مقبره جدیدی بر آرامگاه آن مرحوم بنا و در سال جاری
 باستانهای سفیده کاری و لوح سنگ های حکاکی و تمدید جاده های آن باقی کار مقبره مذکور
 پیاپی تکمیل رسیده .

۳- شعبه زراعت :

- ۱ :- در بول اجاره املاك سر کاری نظر بسال ۱۳۲۲ در هندا سنه ۳۰ ر ۴۵۰۴ افغانی . تزیید بعمل آمده .
- ۲ :- بحدکو متی قبصار و بلچراغ بیست بیست جریب زمین جهت باغ عمومی و فوریه اشجار خریداری و کار نهال شانی آن شروع شده است .
- ۳ :- بخصص مربوط حکومتی تکاب شیرین و بشتونکوت باراضی شخصی اهالی باندازه (۶۵) سیر پسته جهت سر سبزی تپه ها بذر شده .
- ۴ :- بز زمین های للم مربوط شعبه زراعت واقع بشتونکوت و تپه سلطان خواجه تور علیه الرحمه یکمقدار مکفی پسته و تخم پیدانجیر و جوز و خسته زردالو و آلوبالو و تخم ارچه و شنگ و تخم ناجو بذر گردیده .
- ۵ :- مبلغ ۶۳۶۰ - افغانی از درك فروش ۶۳۶ قطعه تکت جو از نامه چیدن پسته بخزانه تحویل گردیده .
- ۶ :- نظر به سال گذشته در واردات فروش چوب خشک جنگلات در سال جاری مبلغ ۱۰۳۶۶۸۰ - افغانی تزیید بعمل آمده .

۷- يك تعداد درخت شفتالوی پیوندی، بادام کاغذی پیوندی، ناک فرانسوی، آلو بغا رای هندی، زرد آلو پیوندی، گیلان بفرض تجر به از قطن خواسته و به باغ بلدیہ نرس شده است .
۸- ۱۴۶۰۶ جریب زمین زاء ملخ کشف و تا کنون ۱۰۳۸۷ جریب زمین زاء ملخ تحت عملیات آمده و خاکپوشی گردیده است .

امور حکومت اعلای فراه

الف شق مالیه :

- ۱- در عایدات مالیه جمعی و محصول مواشی عموم مربوطات حکومت اعلای فراه نسبت به سال ۱۳۲۲ در هذاه سنه مبلغ ۸۵۶۰۸۷۴ - افغانی تزئید بعمل آمده .
- ۲- در تحصیل باقیات چار سال گذشته که مراد از ۱۳۲۰ الی ۱۳۲۳ بوده . نسبت بسال ۱۳۲۲ در هذاه سنه مبلغ ۶۷۱۸۳۷/۸۵ - افغانی تزئید بعمل آمده .

ب صنایع مجلس :

اگر چه کار صنایع مجلس حکومت اعلای فراه يك چیزی جدید التاسیس بوده با وجود آن چند کارگاه تا کنون در مجلس مذکور تهیه گردیده ، کرباس کشیره و سطرنجی و غیره در آن ساخته شده و کارمند کور جاری میباشد .

ج - بلدیہ :

کارهای بلدیہ حکومت اعلای فراه در هذاه سنه بصورت اساسی تشکیل گردیده و عایدات آن نسبت به سال ۱۳۲۲ در فیصد (۱۷۰) افغانی اضافه شده .

د - مدیریت مالیات بر عایدات :

مدیریت مالیات بر عایدات که جدید تاسیس گردیده ، کار آن حسب مقررات اصولی جریان دارد .

تصویبات سال ۱۳۲۳ شورای ملی

- ۱- موازنه بودجه عمومی واردات و مصارفات سال ۱۳۲۳ اممکنی .
- ۲- موضوع قرضه وزارت مالیه از دافغانستان بانک .
- ۳- معاهده مودت بین حکومت شاهی افغانستان و حکومت جمهوری چین .
- ۴- اصولنامه استخدام و تقاعد مامورین .
- ۵- ضمیمه نمبر ۲- اصولنامه مالیات بر عایدات .

تصویبات سال ۱۳۲۳ مجلس اعیان

- ۱ : معاهده مودت بین دولت شاهي افغانستان و جمهوریت چین
- ۲ : - لایحه اصولنامه تقاعد مامورین
- ۳ : - « » خزینه تقاعد
- ۴ : - ضمیمه اصولنامه مالیات بر عایدات

اعطای نشان

- نشان های ذیل در سال ۱۳۲۳ از حضور ملوکانه اعطاء شده است :
- ۱ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۴۸ نشان درجه دوم استور برای ح ، بای نظام الدین بیگ اوقنای سر معلم تعبیه حربی پوهنتون .
 - ۲ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۳۷۵ نشان درجه دوم استور برای ح ، بای مرغوب و ینجل سر بیطار قوای مرکز .
 - ۳ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۳۹۴ نشان درجه دوم استور برای ع ، ش ، بای حمدی تورگدای سر معلم تاریخ حربی پوهنتون .
 - ۴ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۵۹۷ نشان درجه دوم استور برای ع ، ش ، محمد جعفر خان فرقه مشرف .
 - ۵ :- « » « » ۵۹۸ نشان درجه سوم استور برای ح ، مرحوم میر نادر شاه خان غند مشر .
 - ۶ :- « » « » ۸۵۹ نشان درجه دوم استور برای ح ، بای نوری پامیر غند مشر سر معلم حربی پوهنتون .
 - ۷ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۱۲۹۱ نشان سردار عالی برای ع ، ح محمد امین فوادبی وزیر مختار دولت مصر .
 - ۸ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۱۴۶۵ نشان سردار اعلی برای ع ، ح ممدوح شوکت سفیر کبیر دولت ترکیه .
 - ۹ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۱۴۶۶ نشان سردار اعلی برای ع ، ص دکتور رفقی بیگک داکتر حضور رئیس فاکولته طب و موسسات صحی .
 - ۱۰ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۱۶۱۰ نشان درجه دوم استور برای ح ، بای صبری اونات مشاور صحیه قوای مرکز .
 - ۱۱ :- قرار اعتبار نامه نمبر ۲۰۹۳ نشان درجه دوم استور برای ح ، بای نجابتی ذیله لی سر معلم سواری حربی پوهنتون .

امور افغانستان بانک

بحرانات و مشکلاتی که جنگ موجوده به روی کار آورده مضار آن منحصر به ملل متحارب نبوده - اقوام و ملل بیطرف نیز تا اندازه از آن متأثر و متضرر گردیده اند. زیرا رشته های حیات اجتماعی و اقتصادی ملل طوری بهم مربوط و بسکی بردیگری ذی دخل است که امکان ندارد بکلی دولتی کنار مانده و آثار سوء کشمکش های دیگران در کلیه شعب حیاتی آن محسوس نشود. و طن ما نیز در قطار دیگر ممالک بیطرف با مشکلات زیادی که زاده این جنگ جهان سوزاست موا جبهه گردیده و بحران موجوده مخصوصاً بنیه اقتصادی کشور ما را متأثر گردانیده. ازین رو است که دافغانستان بانک نیز مانند سایر موسسات اقتصادی و طن نتوانسته درین چندسال جنگ جزئیات پروگرام موضوعه خود را تطبیق نموده و طوریکه منظور و آرزوی کارکنان آن بوده موفقیت کاملی حاصل نماید.

ولی باوجود این همه مشکلاتیکه در جملو آن موجود بوده و میباشد تا اندازه که اوضاع حاضره در داخل و خارج مملکت اجازه میداد به اثر رهنمائی ها و هدایات شورای عالی خود به پیشبرد نظریات خویش طور اساسی و امتحانی موفق آمده است. قارئین گرام از مطالعه بیلابتس و احصائیه های ذیل اندازه فعالیت و اجراآت بانک را تخمین میتوانند.

بیلانس سال ۱۳۲۲ دافغانستان بانک

بد هی ما

دارائی ما

۱ - از سرمایه اصل سرمایه ثبت شده (۱۲۰) ملیون افغانی سرمایه تادیه شده ۵۲۰۰۱۰۴۶ / -	۱ - موجود صندوق درمر کتر ونما پنده گیهای دا خله و خارجه و با نکهای مامله دار ما در دا خل و خارج - ۷۴۹۸۷۲۳۸ / - افغانی
۲ - ۳۲۱۷۷۰۰ / -	۲ - طلا و نقره ذخیره پشتوانه نوت در موجودی ما بر کزو خارج - ۳۹۱۷۴۳۴۶ / -
۳ - ۴۴۹۸۸۹۰۱۰ / -	۳ - قرضه ما بدو اثر و مو سسات صناعتی و تجارتی ملی و بلدی و غیره - ۱۹۲۴۰۲۱۰۴ / -
۴ - ۸۱۰۹۴۳۲۰ / -	۴ - اشتر اک به مو سسات صناعتی - ۲۶۰۳۴۷۵ / -
۵ - ۱۲۳۶ / -	۵ - جا یداد منقول صد فیصد اشترک شده قیمت جا یداد غیر منقول بعد از وضع اشترک تدر یجی - ۸۶۳۹۷۳ / -
۶ - ۲۷۱۱۶۳۰۴ / -	۶ - از امانتهای منادی و غیر منادی از منافع سال ۱۳۲۱ اشتر کین - ۷۸۱۸۷۸۴ / -
۷ - ۷۸۱۸۷۸۴ / -	۷ - منافع سال ۱۳۲۲ میزان - ۱۱۸۲۲۳۶ / -
۸ - ۲۲۱۶۳۸۹۰۰ / -	۸ - ۶۳۴۶۱۱۳۶ / -
۹ - ۱۱۸۲۲۳۶ / -	
۱۰ - ۶۳۴۶۱۱۳۶ / -	

احصائیه حساب جاری دوائر و موسسات ملی و بلدی و اشخاص.

سال ۱۳۲۳	سال ۱۳۲۲
افغانی ۱۰۰۱۶۳۷۷۱/۴۳ -	۱ - در اخیر حمل ۱۱ / ۸۴۲۸۲۳۷۵ - افغانی
» ۶۹۹۱۷۳۲۹/۴۵ -	۲ - » تور ۷۵ / ۷۱۹۲۰۴۹۵ -
» ۹۴۶۹۴۰۹۵/۱۷ -	۳ - » جوزا ۸۰ / ۸۸۷۰۷۷۲۸ -
» ۱۰۰۸۶۹۳۹۱/۶۹ -	۴ - » سرطان ۷۱ / ۹۵۷۳۸۸۹۰ -
» ۱۱۲۱۰۳۱۱۳/۹۳ -	۵ - » اسد ۰۴ / ۱۰۰۴۳۸۶۳۶ -
» ۱۰۴۳۴۸۰۶۴/۴۱ -	۶ - » سنبله ۰۴ / ۱۰۹۸۹۰۷۲۳ -
» ۸۵۶۲۵۲۵۹/۹۱ -	۷ - » میزان ۴۱ / ۱۱۶۴۶۶۵۷۵ -
» ۱۰۰۶۴۹۳۲۹/۲۴ -	۸ - » عقرب ۸۰ / ۱۳۱۷۷۰۶۷۳ -
» ۱۲۶۸۸۵۴۵۸/۵۵ -	۹ - » قوس ۶۴ / ۱۵۳۶۷۹۴۶۷ -
» ۱۳۷۸۹۸۶۰۶/۵۶ -	۱۰ - » جدی ۱۹ / ۱۵۴۷۰۹۲۰۴ -
	۱۱ - » دلو ۳۴ / ۷۵۷۴۳۰۰۵ -
	۱۲ - » حوت - / ۸۱۰۹۴۳۲۰ -

د احصائیه فوق حساب جاری اسعاری مشتریان نیز داخل است که اسعار آن بشرخ روز قیمت شده و احصائیه فوق در اخیر هر ماه تنها باقی های کریدیت است.

احصائیه امانت با مفاد و بدون مفاد.

سال ۱۳۲۳	سال ۱۳۲۲
افغانی ۲۸۶۲۴۷۲۶/۲۸ -	۱ - در اخیر حمل
» ۳۳۵۵۸۹۱۸/۸۳ -	۲ - » تور - / ۱۲۰۰۰ - افغانی
» ۳۳۵۵۰۷۹۴/۹۴ -	۳ - » جوزا ۷۷ / ۱۶۱۰۷۷۳ -
» ۳۳۹۵۴۳۳۶/۳۳ -	۴ - » سرطان ۶۶ / ۲۹۲۸۵۰۹ -
» ۳۵۰۳۲۴۱۶/۱۰ -	۵ - » اسد ۱۴ / ۶۱۶۹۹۲۵ -
» ۳۵۲۶۵۳۲۳/۴۷ -	۶ - » سنبله ۰۱ / ۶۱۸۹۴۷۲ -
» ۳۵۲۸۵۸۸۰/۶۱ -	۷ - » میزان ۷۴ / ۸۲۰۰۰۵۲ -
» ۳۷۱۹۶۸۷۰/۶۲ -	۸ - » عقرب ۶۷ / ۱۶۱۹۷۲۴۴ -
» ۴۱۰۳۳۷۰۳/۴۴ -	۹ - » قوس ۵۹ / ۲۲۱۱۸۲۴۵ -
» ۴۰۶۵۲۴۶۳/۵۶ -	۱۰ - » جدی ۱۶ / ۲۳۱۶۹۳۲۱ -
	۱۱ - » دلو ۱۲ / ۲۳۰۷۲۴۹۱ -
	۱۲ - » حوت ۴۰ / ۲۷۱۱۶۳۰۴ -

تبصره :- اعداد فوق باقی های کریدیت اند.

احصائیه حساب جاری دوائر و موسسات ملی و بلدی و اشخاص

سال ۱۳۲۳	سال ۱۳۲۲
افغانی ۱۰۰۱۶۳۷۷۱/۴۳ -	۱ - دراخیر حمل ۱۱ / ۸۴۲۸۲۳۷۵ - افغانی
» ۶۹۹۱۷۳۲۹/۴۵ -	۲ - » ثور ۷۵ / ۷۱۹۲۰۴۹۵ -
» ۹۴۶۹۴۰۹۵/۱۷ -	۳ - » جوزا ۸۰ / ۸۸۷۰۷۷۲۸ -
» ۱۰۰۸۶۹۳۹۱/۶۹ -	۴ - » سرطان ۷۱ / ۹۵۷۳۸۸۹۰ -
» ۱۱۲۱۰۳۱۱۳/۹۳ -	۵ - » اسد ۰۴ / ۱۰۰۴۳۸۶۳۶ -
» ۱۰۴۳۴۸۰۶۴/۴۱ -	۶ - » سنبله ۰۴ / ۱۰۹۸۹۰۷۲۳ -
» ۸۵۶۲۵۲۵۹/۹۱ -	۷ - » میزان ۴۱ / ۱۱۶۴۶۶۵۷۵ -
» ۱۰۰۶۴۹۳۲۹/۲۴ -	۸ - » عقرب ۸۰ / ۱۳۱۷۷۰۶۷۳ -
» ۱۲۶۸۸۵۳۵۸/۵۵ -	۹ - » قوس ۶۴ / ۱۵۳۶۷۹۴۶۷ -
» ۱۳۷۸۹۸۶۰۶/۵۶ -	۱۰ - » جدی ۱۹ / ۱۵۴۷۰۹۲۰۴ -
	۱۱ - » دلو ۳۴ / ۷۵۷۴۳۰۰۵ -
	۱۲ - » حوت - / ۸۱۰۹۴۳۲۰ -

دراحصائیه فوق حساب جاری اسعاری مشتریان نیز داخل است که اسعار آن بنرخ روز قیمت شده و احصائیه فوق دراخیر هر ماه تنها باقی های کرایدیت است.

احصائیه امانت باهفاد و بدون هفاد

سال ۱۳۲۳	سال ۱۳۲۲
افغانی ۲۸۱۲۴۷۲۶/۲۸ -	۱ - دراخیر حمل
» ۳۳۵۵۸۹۱۸/۸۳ -	۲ - » ثور - / ۱۲۰۰۰ - افغانی
» ۳۳۵۵۰۷۹۴/۹۴ -	۳ - » جوزا ۷۷ / ۱۶۱۰۷۷۳ -
» ۳۳۹۵۴۳۳۶/۳۳ -	۴ - » سرطان ۶۶ / ۲۹۲۸۵۰۹ -
» ۳۵۰۳۲۴۱۶/۱۰ -	۵ - » اسد ۱۴ / ۶۱۶۹۹۲۵ -
» ۳۵۲۶۵۳۲۳/۴۷ -	۶ - » سنبله ۰۱ / ۶۱۸۹۴۷۲ -
» ۳۵۲۸۵۸۸۰/۶۱ -	۷ - » میزان ۷۴ / ۸۲۰۰۰۵۲ -
» ۳۷۱۹۶۸۷۰/۶۳ -	۸ - » عقرب ۶۷ / ۱۶۱۹۷۲۴۴ -
» ۴۱۰۳۳۷۰۳/۴۴ -	۹ - » قوس ۵۹ / ۲۲۱۱۸۲۴۵ -
» ۴۰۶۵۲۴۶۳/۵۶ -	۱۰ - » جدی ۱۶ / ۲۳۱۶۹۳۲۱ -
	۱۱ - » دلو ۱۲ / ۲۳۰۷۲۴۹۱ -
	۱۲ - » حوت ۴۰ / ۲۷۱۱۶۳۰۴ -

تبصره: - اعداد فوق باقی های کرایدیت اند.

احصائیه قروض دافغانستان بانک بدوائر و موسسات صنعتی و تجارتي و بلدی و اسپاهمی.

سال ۱۳۲۳	سال ۱۳۲۲
افغانی - ۱۸۸۰۶۵۳۷۶ / ۸۱	۱ - در اخیر حمل - افغانی - ۱۸۰۳۳۹۵۷۷ / ۱۱
» - ۱۷۵۷۷۶۲۸۰ / ۵۶	۲ - » ثور - ۱۸۰۳۰۴۷۵۷ / ۱۵
» - ۱۷۷۷۳۲۶۲۶ / ۸۱	۳ - » جوزا - ۱۸۹۳۵۲۲۹۳ / ۹۶
» - ۱۷۶۱۱۳۹۸۳ / ۷۷	۴ - » سرطان - ۱۸۱۶۴۵۷۹۳ / ۴۵
» - ۱۷۷۲۴۴۷۲۹ / ۳۳	۵ - » اسد - ۱۹۱۲۵۲۵۹۷ / ۶۲
» - ۱۷۱۹۹۰۴۰۶ / ۴۴	۶ - » سنبله - ۱۹۱۱۶۷۶۶۳ / ۷۷
» - ۱۶۵۲۲۵۵۸۰ / ۹۱	۷ - » میزان - ۱۹۰۲۴۴۴۴۸ / ۰۴
» - ۱۶۵۴۱۷۵۳۳ / ۶۴	۸ - » عقرب - ۱۹۲۹۵۷۸۷۹ / ۴۶
» - ۱۶۵۶۰۷۷۲۰ / ۶۴	۹ - » قوس - ۱۹۱۷۳۰۹۴۱ / ۴۹
» - ۱۵۵۸۵۹۷۳۴ / ۷۹	۱۰ - » جدی - ۱۹۲۱۹۴۴۸۳ / ۸۲
	۱۱ - » دلو - ۱۹۱۸۳۸۷۰۱ / ۵۹
	۱۲ - » حوت - ۱۹۲۴۰۲۱۰۴ / ۰۵

تبصره احصائیه فوق باقی های دبت است .

احصائیه موجودی های ما به اسعار خارجه و افغانی در بانکها و نمایندگیهای

داخله و خزانه مر تزی و بانکها و نمایندگیهای خارجه .

در ختم ماه دهم سال ۱۳۲۳	در ختم ماه دوازدهم سال ۱۳۲۲
افغانی - ۲۴۷۶۳۷۷۹۹ / -	افغانی - ۷۴۹۸۷۲۳۸ / -

احصائیه طلا و نقره ذخیره پستوانه به نوتهای منتشره .

در ختم ماه دهم سالی ۱۳۲۳	در ختم ماه دوازدهم سال ۱۳۲۲
افغانی - ۳۳۹۱۷۴۳۴۶ / -	افغانی - ۲۵۲۵۶۸۴۱۱ / -

احصائیه پس انداز از مفاد .

در ختم ماه دهم سال ۱۳۲۳	در ختم ماه دوازدهم سال ۱۳۲۲
افغانی - ۹۳۳۳۰۶۴ / -	افغانی - ۳۲۱۷۷۰۰ / -

از تردد مانده ، تماماً سر کهای داخله شهر و حصص مربوطه امثال بنغان و بگرامی و بینی حصار و غیره تماماً بدون صرف پول توسط نفری تنظیفات اجرا شده ، در ظرف همین مدت که بدون صرف پول توسط نفری ناحیه ها کار شده مصارفیکه در حدود همینقدر ایام در سابق گردیده ، بالغه / ۱۰۹۹۶۵ - افغانی / ۱۱۷۰۳ گیلن تیل بطرول و غیره است .
تعمیراتیکه در سال ۱۳۲۳ جدید اجراء شده و ترمیمات مهمه :

- ۱- الحاقیة بلدیة و گاراج ها .
- ۲- تعمیر معاینه خانه گذرگاه و مطبخ و تحویلخانه آن .
- ۳- تعمیر تحویلخانه جشن
- ۴- « دیوار معاینه خانه شهر آرا و تعمیر قسمت از شفاخانه امراض ساری .
- ۵- اصلاح سرک مقابل کلوب رادیو جهت رسم گذشت عسکری و ساختمان پل ها و غیره .
- ۶- ترمیم اکثر مساجد شهر و مقامات تاریخی و همچنین ترمیم تمام عمارات و سرای ها و ایارتمانهای متعلق بلدیة ، کابل و بنغان و غیره .
- ۷- يك تعداد دكانها که در بازار چاریکار واقع بود تخریب و بخط سرک داخل در قسمت عقبی آن ایارتمانها و متصل آن مسجد جامع پخته کاری تحت تعمیر گرفته شده مسجد با قسمتی از دکا کین ، ایارتمانها به پوشش اول رسیده .
- ۸- دامنه کوه از حصه قلعه هزاره ها الی گذرگاه در سال ۱۳۲۳ نهال شانی و اینکه آب بدرستی باشچار برسد و موجب سرسبزی تمام آن حصص گردد بکار مرتبه سازی و کبل کاری آن نیز اقدام گردیده .
- ۹- قسمت تکرار باغ بابر شاه که رو با نهادم آورده بود درین دو سال کار شده و روبه بهبود است .

ج - امور خیریه :

طلاب ایام که در ۱۳۲۳ بدارالایتام علاوه بر نفر سابق شامل شده اند تعداد آن (۳۱) نفر است برای اینکه طلاب ایام ماهریشه گردند حسب موافقه مدیریت صنعتی بانک ملی (۲۴) نفر منجمله نفر سابق و جدید بکار نساجی داده شده که در آنجا تحصیل کسب و استحصال معاش مینمایند .

د- امور صحی :

۱- قبلاً بلدیة دارای سه معاینه خانه بود از سال ۱۳۲۲ با اینطرف شفاخانه امراض داخله جراحی و امراض ساری نیز به آن ایازاد و مریض هاتحت تداوی و معالجه گرفته شده برای اینکه شفاخانه امراض ساری از شفاخانه امراض داخله و جراحی جدا و بعید باشد ، تعمیر شفاخانه جدید

در قریب معائنہ خانہ شهر آرا تحت تعمیر گرفته شده حصہ ازان در سال گذشته اکمال گردیده قسمت مابقی تحت تعمیر میبا شد ، نقل مر یضان ساری در همین ایام نزد یک از شفاخانہ گذر گاہ بہ شهر آرا صورت میگردد .

۲ : - یک حصہ میدانی متصل ریاست بلدیہ کہ در ایام زمستان برف گذرہای قریب آن بہ آنجا نقل داده می شد و موضع خرابہا بودہ تعداد جریبی آن ۱۹ بسوہ و ہفت جریب می شود ، در سال ۱۳۲۳ بمصرف یک اندازہ مبلغ جزوی زمین مذکور ہمواروا شجار غرس بصورت یک باغ متشکل و حاصل یک سالہ ابتدائی آن دو چند یول مصرف شدہ بالغ گردیدہ ، و اخیراً این باغ برای انائیہ و اطفال در نظر گرفته شدہ و ترتیبات احاطہ و غیرہ آن شروع شدہ است .

۳ : - چون بہ داخل شہر باغ و اطفال وجود ندارد ازان رو باغ قاضی باباچچہ ہا و خانہ ہای متصل آن برای این مطلب تحت کار گرفته شدہ مواضع رعیتی خریداری ، نقشہ ساختمان آن از مقام صلاحیت دار منظور ، دیوار احاطہ آن قریباً اکمال گردیدہ مابقی کار باغ تحت ساختمان است .

۴ : - مواضعیکہ آب استادہ و بصورت خندق و منبع ملاریا ، بودہ حتی الامکان بہ پر نمودن و امحای آن توسط نفری موجودہ پرداختہ شدہ .

بانک ملی

بانک ملی با وجود موانعیکه از اثر جنگ جهان در امور بانسکی، تجارتی و صنعتی آن رخ داد، حتی المقدور به فعالیت خود ادامه داده و موفق به پاره‌آ‌آ اجرا آت عمده گردیده است، که خلاصه آن حسب ذیل شرح داده میشود:

(۱) حساب های جاری و امانت: - گرچه در سال ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲ تعداد زیاد از حسابات جاری اسعاری و افغانی و همچنان حسابات امانات اسعاری و افغانی دواثر دولتی و مستخدمین خارجی به دافغانستان بانک انتقال یافت. مگر باوصف آن کسری در تعداد حسابات وارد نگردیده بلکه در ظرف دو سال تعداد حسابات تجاری تقریباً پنجاه فیصد و امانت دو صد فیصد (یک بر سه) ترقی نموده که جدول ذیل توضیح میدهد:

سنه ۱۳۲۳	سنه ۱۳۲۲	سنه ۱۳۲۱	
۶۶۱	۵۲۰	۴۶۵	حسابات جاری افغانی
۳۲۳	۱۸۵	۱۱۲	حسابات امانت افغانی

تعداد حساب صندوق پس انداز سه صد فیصد (یک بر چهار) و معاملات تبادلوی یک صد و پنجاه فیصد (یک بر دو نیم) شده است. در طی سال ۱۳۲۳ تاسیس صندوق ذخیره و صرفه جوئی را در نمایندگیهای ولایات بانک ملی هم توسعه دادیم. جهت اجرای عملی اینکار و نشان دادن طرز دقت داری آن هیئتی اعزام داشتیم چنانچه فعلاً در ولایات نیز صندوق صرفه جوئی در نمایندگیهای بانک موجود و سپرده های مراجعین را مطابق شرائط و مقررات مرکزی پذیرند و قراریکه اطلاع گرفته ایم اینکار در ولایات از طرف بعضی طبقات حسن استقبال شده است.

(۲) قسمت اخیر سال ۱۳۲۳ گرچه در جمله اوقات اخیر جنگ در اروپا محسوب میگردد ولی از لحاظ رفع قیود تجارتی و تسهیل انبساط امور اقتصادی هیچگونه تأثیر در اعاده اوضاع طبیعی تجارت دنیا بعمل نیاورده و مشکلات همچنان بحال خود باقی بوده است. پس سال ۱۳۲۳ را نیز چون سال ۱۳۲۲ در تحت مقتضیات و مشکلات اوقات جنگ جهان بسر آوردیم.

شرکتهای صادراتی و تجارتی که در خرید و عرضه مواد صادراتی تکالیف و تعهداتی دارند بواسطه آنکه یک قسمت از محصولات معروضه آنها بخارج با تعطیل بفروش رفته دچار مشکلات بولی و اعتباری گردیده و طبعاً اگر بانک ملی دست کمک و معاونت کریدیتی خود را با ایشان دراز نمی نمود آنها هم نمی توانستند بخرید مواد مهمه صادراتی از نزد مولدین اصلی بپردازند و این امر باعث وقفه و بحرانی در وضع تجارت مملکت میگردد. پس مادر پالیسی کریدیتی سال ۱۳۲۳ خود تقویه و کمکی شرکت های مذکور را لازم دیدیم و حتی الوسع

کوشیدیم که در خرید و صادرات مواد صادراتی کشور آنها را تقویه نمائیم محتاج بد کردن نیست که توسعه پالیسی اعتباری بدون پشتوانه و تضمین مادی خالی از خطرات نیست وما که بتوسعه اعتبار متشبت شدیم از روی کمال اقتضای وقت بوده والبتہ جانب تضمین و اطمینان را نیز از دست نداده ایم۔ چنانچه با ترمین رویه در طرف سال ۱۳۲۳ به ساتقاضای اعتباری که از طرف بعض شرکتها با ساس سرمایه و سهامشان بعمل آمده متأسفانه ترتیب اثر داده نتوانستیم و این رویه محض بحکم اقتضای وقت و احتیاط بوده است چون جریان جنگ در غرب خاتمه پیدا کرده امید است سال جاری آخرین سال مشکلات اوضاع تجارتي ما محسوب شود و متدرجاً موقع یابیم که در تحت اوضاع و شرائط عادی زمان صلح و امنیت حسب هدایت ورهنمائی حکومت بطرف رفاه تجارتي و اقتصادی جلو برویم .

صورت ارقام قرضه که بانگملی در طی سال ۱۳۲۳ در مرکز ولایات داده است بشرح ذیل است :

۱ - قرضه بشرکت های تجارتي	۱۰۹۰۶۰۵۶۴/۷۲ - افغانی
۲ - » » » صناعتی	۹۷۷۲۳۶۰/۲۴
۳ - » در مقابل تضمین پوست و قالی و غیره	۴۶۵۹۸۱۴۰/۲۵
۴ - » » اسناد قیمتی	۱۴۷۹۱۴۳۶/۶۸
۵ - قرضه متفرقه	۴۴۱۳۸۸/۶۳
	<u>۱۷۸۶۶۳۷۹۰/۵۲</u>

بترتیب مذکور در طی سال ۱۳۲۳ برای تقویه تجارت صادراتی و موسسات صنعتی و تهیه بازار خرید برای محصولات مولدین اصلی و غیره بانک یکصد و هفتاد و هشت ملیون ششصد و شصت و سه هزار و هفتصد و نود افغانی و پنجاد و دو یول در مقابل تضمینات مقررہ و اعتبارات قرضه داده است .

اوضاع تجارت :

به نسبت قیود و مشکلات حرب در این سال باز روابط تجارتي و واردات و صادرات افغانستان محدود بچند مملکت بوده و نتوانستیم از بازار آزاد استفاده کنیم اینک رؤس معاملات را که بانک در اجرای آن سهم گرفته با اطلاع میرسانیم :

قره کلی : در سال ۱۳۲۳ تمام پوست قره کلی فصل ۱۳۲۲ با امریکاصادر گردید و یک قسمت جزئی آن که باقی بود هم در اوائل سال جاری حمل شد که مجموعاً بالغ بر (۱۹۶۰۹۱۹) جلد میشود و در امریکا تا کنون یکقسمت مهم آن فروش شده است بازار پوست در امریکامساعد بوده اما نرخ نهائی فروش از طرف حکومت امریکا مطابق نرخهای تخمین سه سال قبل تعیین شده بود و چون اوضاع نسبت به آن وقت بسیار تغییر کرده و علاوه بر مصرف تولید در داخل مغارج حمل و نقل و غیره نیز به پیمانہ فوق العاده ترقی نموده از این حیث

در فروش مال بمشكلاتی برخوردیم و مساعی ما جهت رفع آن ذریعۀ دوائر صلاحیت دار ادامه دارد. از طرف دیگر حضار محترم اطلاع دارند که در اواخر سال گذشته بابت برف باری و برودت بی سابقه در صفحات سمت شمال يك قسمت زیاد گوسفند قره کلبی تلف گردید - لهذا پوست در سال جاری نسبت بسالهای گذشته کمتر است و شاید سال آینده باز هم کمتر شود - قلت مال موجب ترقی نرخ داخلی گردیده معذالك شرکتها بخرید آغاز کرده اند و باوصف مشکلات زیاد و محدود بودن نرخ فروش امریکها امید داریم خرید امسال بطرزى عملی شود که مالدار بخساره مزید مواجه نگردد و شرکتها هم بتوانند تجارت این جنس را بصورت عادى ادامه بدهند . برای پوست فصل ۱۳۲۳ - اخیراً اجازه ورود با امریکها و تسهیلات حمل و نقل حاصل و شروع بصدور آن نموده ایم .

پشم : بموجب قراردادیکه در اواخر سال ۱۳۲۲ با موسسه یونانند کنگدم کمرشل کار پوریشن عقد گردیده بود در سال ۱۳۲۳ مقدار (۶۵۳۷) تن پشم در سرحدات شوروی تحویل داده شد در اواخر تابستان بعلت قرنطین سرحدات (که از اثر شیبه امراض و آفات زراعتی بعمل آمده بود) چندی تحویل معطل گردید اما اخیراً دوباره شروع شده بقیه مقدار قراردادهم تحویل نمایندگان خریدار گردید و این معامله بحسن صورت خاتمه یافت .

در هند نیز يك اندازه پشم قندهاری وهراتی بفروش رسید اما در امریکها باینکه لائیسنس حاصل کرده بودیم و پشم سفید قندهار وهرات در بازار آنجا مطلوب است نظر بقیودی که بر طرز فروش مال در ایام حرب وضع شده بود موفق بصدور مال نشدیم امید است در آینده قیود مذکور رفع شده صادرات پشم با امریکها توسعه پیدا کند .

پنبه : بازار هند مانند سابق مساعد بود اما مشکلات حمل و نقل باقی است معذالك در سال ۱۳۲۳ مقدار ۲۸۳۶ تن پنبه به هند صادر شد و یکمقدار مکنی برای مصارف داخلی در داخل فروش گردید و قسمتی بشرکت نساجی داده شد - برای جلوگیری از کسر تولید پنبه نیز نتیجه اقدامات سابقه تاحدی ظاهر شده يك قسمت دهاقین که قبلاً زراعت پنبه را ترک و در عوض آن غله و دیگر اشیاء کاشته بودند چون محصول ایشان بشرخی که توقع داشتند فروخته نشد و گرانی حمل و نقل اجازه نداد که آنرا بدیگر اطراف حمل کنند مجدداً بزراعت پنبه رجوع کردند در نتیجه حاصل پنبه ترقی کرده ۱۱۲۷۷ تن پنبه دانه دار بالغ شد که نسبت بسال ۱۳۲۲ (۶۳) فیصد افزایش نشان میدهد .

تریاک : در سال ۱۳۲۳ زراعت تریاک در افغانستان منع گردید و زارعین ذخایر سابقه و محصول جدید خود را بشرکتها عرضه کردند - لهذا شرکت تریاک و شرکت امانت که تازه برای این

غرض درهرات تاسیس شده بود بمقدار ذیل خریداری کردند :

۳۲۳۰۸ کیلو	(۱) شرکت تریاک	درهرات
» ۸۷۷۳	»	در بدخشان
» ۱۰۷۰۰	(۲) شرکت امانت درهرات	
کیلو ۵۱۹۳۱		

در جریان سال مقداری مطابق مقررات بین المللی بامریکا بنرخ مناسب فروش گردیده و بقیه موجود است .

بر علاوه اجناس فوق تخمین (۵۰۰) عدل فالین (یکصد) تن پشم اشتری (۳۰) تن پسته و (۵۰) تن شیرین بویه و مقداری پوست بفته و روباه و رود و غیره مال موسسات مختلفه نیز ذریعه بانک بامریکا صادر گردیده .

قراریکه ملاحظه میفرمایند اگرچه بعلت قیودی که ناشی از جریان حرب بوده در این چند سال موفق نشدیم که تجارت صادراتی خود را با امریکا (باستثنای قره کلی) به بیمانه وسیع ترقی بدهیم اما اقدامات در اکثر موارد بعمل آمده و تجارب گرانها راجع به بازار پیداوار مختلفه افغانستان در آن مملکت و اصول تجارت آنجا اندوخته ایم و امید قوی داریم که پس از ارتفاع مشکلات حرب و اعاده اوضاع عادی صادرات ما بامریکا توسعه زیاد حاصل کند . در مقابل سال گذشته بعض اجناس خصوصاً موترلاری آهن باب پارچه و دیگر مواد متفرقه به تعداد قلیل از امریکا با افغانستان وارد شده اما امید توسعه آن هم موجود است . با هندوستان تجارت افغانستان بصورت عادی رواج داشت . بازار میوه اگرچه بسیار مساعد نبود - معذالک مقدار کافی میوه و دیگر اجناس صادر شده و در مقابل از آنطرف یک اندازه ضروریات اولیه مثل پارچه نخی - ذریعه شرکتها و تجار مختلفه مقدار ۳۶۳۸ تن شکر و (۱۰۶۸۰۰۰) گیلن بطرول ذریعه شرکت قند و بطرول و دیگر اجناس مختلفه وارد گردیده است اما هنوز قیود شدید بر توریید مال از هند با افغانستان موجود است تجارت ما با اروپا از پنج سال باینطرف بعلت جریان حرب بکلی منقطع اخیراً چون خاتمه حرب نزدیک به نظر بر رسید در این قسمت داخل اقدامات شده اوضاع بازار را مورد مطالعه قرار دادیم . در نتیجه معلوم شد که احتمال تجدید روابط تجارتی با اروپا بزودی موجود است - لهذا اقدامات جدی داریم که هرچه زودتر تجدید معاملات ممکن شود شروع بکار کنیم .

امور صناعتی :

مشکلات و موانع جنگ مانند سائرا مور در نشوونمای صنایع نو ایجاد کشور عوائق زیاد تولید کرده و چون از جانب دیگر مشکلات لایسنس توریید اموال وارداتی را خیلی محدود ساخته است

داعیه مذکور طبعاً واجب میکند که در تحریک فعالیت قوای تولیدی داخله هر چه بیشتر پرداخته شود با همین نظریه در رفع مشکلات سعی شده است - مهمترین مشکلات مانیه سامان و آلات فالتو است که در جریان کار تولیدی محتاج الیه فابریکهها میباشد - برای تهیه و خریداری سامان فالتو بانگلستان و امریکا اقدامات متعدد معمول و لایسنس بدست آمده و قسمتی از سامان چون تسمه و رنگ وارد شده است با وجود این بی سامانی فابریکه های ما کار و فعالیت خود را دوام داده اند . ارائه صورت تولیدات فابریکه های شرکتها در ظرف سال ۱۳۲۳ خوبترین معیار فعالیت و کار ایشان است بنابراین صورت تولیدات سالانه آنها ذیلا برای اطلاع مجمع محترم تقدیم میشود:

- (۱) تولیدات شکر فابریکه شرکت فندسازی - بغلان ۴۵۰۰ - تن
 (۲) تولیدات فابریکه شرکت نساجی پلخمری :

الف : صحن ۴ ملیون متر

ب : نخ ۸۷۸۰۳ بندل

ج : تولیدات پارچه نخئی فابریکه نساجی جبل السراج ۳۳۶ هزار متر

(۳) تولید فابریکه شرکت پشمینه بافی کابل پارچه دریشی و بالاپوشی ۱۸۰ هزار متر

(۴) تولید فابریکه شرکت پشمینه بافی فندهار .

الف : پارچه دریشی و بالاپوشی و کپل ۵۶ هزار متر

ب : نخ پشمی تاییده ۷۷ هزار کیلو گرام

از جمله موفقیتهای قابل الذکر بیکه در رشته امور صناعتی در ظرف سال ۱۳۲۳ بدست آمده تبدیلی جریان فابریکه فندسازی بغلان از تیل به ذغال سنگ میباشد - سبب مهمیکه باعث اینکار شده عدم دستگیری تیل کار آمد از خارج است هر قدر تشبثاتی که در اینخصوص بخارج بعمل آمده منجر به نتیجه نشده و علاوه برین اگر در تورد تیل موفقیت هم دست میداد گرانی قیمت و بلندی فوق العاده مصارف و مشکلات حمل و نقل موانع بزرگی پیش می آورد - پس برای اجرای این مطلب از معدن ذغالی که در ده میلی فابریکه فندسازی بغلان واقع است استفاده نموده و سامان قوه جریان فابریکه از تیل به ذغال تبدیل شده در تبدیلی این ترتیب هم برای دستیابی سامان هر گونه اقدامی که بخارج بعمل آمد نتیجه نداد و ناچار تمام سامان و لوازم آن در هر یک از ولایات و اطراف افغانستان که سراغ میرفت توجه و تشبث شده و لوازم بواسطه فابریکه های خود وطنی ساخته و تهیه شد - و بالاخره موفقیت مطلوب دست داد و سه سال گذشته فابریکه فند سازی بواسطه ذغال سنگ بکار افتد - مخصوصه آقابل یاد آوری است که این نخستین بار است در تاریخ افغانستان که از ذغال سنگ کشور در جریان فابریکه های تولیدی طور کلی استفاده میشود در جریان کار ۱۳۲۳ فابریکه فندسازی بیش از ۳۷۵۳ تن ذغال مصرف شده و با وجود گرانی قیمت خرید ذغال و کرایه حمل و نقل و تازگی شروع کار که مصرف بیشتری را استلزام میکند جریان کار

فابریکه باذغال نسبت به تیل باصرفه بوده است - امیداست در سالهای آینده مشکلات فعلی رفع و جریان فابریکه ذریعه ذغال سنگ بیشتر مفید فایده گردد مساعی موسسات مربوطه در پیشرفت اینکار قابل تقدیر است .

دیگرازا موریکه بطور غیر مستقیم به نقشه صنعتی مملکت به فطرن ارتباط دارد و ذکر آن لازم مینماید توجه به حفر جرها و خشک کردن باطلاق ها و کشیدن نهرا جبر و گورگان است با اتمام کار نهرا گورگان که ۲۱ هزار جریب زمین را آبیاری میکند اراضی مساعد برای توسعه زراعت لبلبو بدست می آید و حکومت متبوعه ما در نظر دارند که برای حفظ و آبادی این اراضی نفوس ناقل به آنجا اعزام دارند چنانچه برای اینکار نقشه و پروگرامی وضع شده که در آن موجبات تشویق سکونت اهالی بخوبی فراهم شده است - شرکت های مربوطه که در فطرن دارای موسسات صنعتی میباشد حتی المقدور در پیشرفت این منظور کمک و مساعدت نموده و مخصوصاً ابراز دلچسپی و علاقه مندی مقام محترم ریاست تنظیمیه فطرن در انجام این امور نهایت قابل تقدیر است -

راجع بتأمین صحت و معیشت کارگرانیکه در فابریکه های شرکتهامصرف اند نیز بعضی اقدامات بعمل آمده چنانچه در پاخمیری حکومت متبوعه ما اجازه داده اند که یک شفاخانه مکمل از طرف شرکت برای تداوی و علاج کارگران و مامورین تاسیس شود - از سال گذشته که شفاخانه مذکور تاسیس شده فعالیت خوبی از خود در مبارزه بر علیه ملاریا و غیره امراض نشان داده و نتایج عملیات آن در تأمین صحت عمله و مامورین رضائیت بخش میباشد - و نیز از طرف شرکت نساجی در اثنای دوره کاریک مرتبه برای عمله طعام مطبوخ داده می شود .

مشاهدات هیئت عسکری

افغانستان در هند

خبر مسافرت هیئت نظامی افغانستان در زمستان گذشته در هند در مطبوعات وطن نشر شده بود اینک خلاصه مشاهدات مفید هیئت و پذیرائی های صمیمیت کارانه را که از طرف مقامات نظامی و کشوری حکومت هند و برطانیه و امریکا و عموم طبقات ملت هند در دوران مسافرت دوماهه ایشان از آنها بعمل آمده و از طرف یکی از اعضای محترم هیئت ترتیب گردیده برای استناد خوانندگان سالنامه ذیلاً درج میکنیم:

هیئت عسکری اردوی شاهي افغانستان مرکب از ذوات ذیل بود:

ع، ش، محمد عمر خان فرقه مشر اول رئیس ارکان تجریه عمومی بحیث رئیس هیئت.

ح، محمد عارف خان غنم مشراول قوماندان لوا بحیث عضواول هیئت.

ح، محمد علیخان غنم مشراول.

ش، عبدالرزاق خان کند کشر بیلوت.

ش، عبدالغفار خان کند کشر.

ش، محمد نسیم خان کند کشر.

هیئت فوق الذکر نظر بدعوت مقامات عسکری بریطانیای عظمی، حکومت هند و دولت جمهوری امریکا (اتازونی) برای ملاحظه موسسات حربی و مجاهدات شان برای پیشبرد جنگ بتاريخ ۱۰ قوس سنه ۱۳۲۳ از کابل حرکت کرده به (۱۱) قوس سرحد را در حدود طورخم عبور نموده وارد خاک هند گردیدند، در سرحد هند از طرف برگیر کنگهم قوماندان لندی کوتل پذیرائی و از طرف یک قطعه عسکری هند مراسم احترام شان بجا آورده شد و قطعه مذکور از طرف رئیس هیئت معاینه گردید. آقای کلونل لنکاستر اتاشه نظامی برطانیای آقای میجر ارنست فاکس اتاشه نظامی امریکادر کابل نیز برافت هیئت که بداخل سرحد افغانی از پشاور آمده بودند حضور داشتند. بعد از توافقات رسمی بادیگر مستقبلین منجمله وکیلالتجار افغانی و مامور ویژه و دیگر مامورین افغانی در پشاور، پولتیکل اجنت خیبر، لفتنت کلونل امفروویل (منتظم و مهماندار) مسافرت هیئت بداخل هند و یک نفر صاحب منصب ترجمان معرفی و متعاقباً برای صرف نان چاشت به لندی کوتل عازم و بعد از صرف نان چاشت به پشاور مواصلت کردند. در پشاور در مهمانخانه حکومتی از طرف جنرال بروس سکات قوماندان

عسکری منطقه (ایر کورمور) پشاور، هیئت ارکان تجریه قوماندانی پشاور، نماینده گورنر صوبه شمال غربی هند و یک عده صاحب منصبان دیگر باصمیمیت پذیرائی و از طرف یک قطعه عسکری بریطانیائی باموزیک عسکری و بیرق غنم مراسم احترام اجرا و قطعه مذکور از طرف رئیس هیئت معاينه و نتیش گردید . در همین موقع ، رئیس هیئت افغانی تلگرام ذیل را از طرف جلالتماب جنرال (سر کلود آ کلبیک) سپه سالار قوای هند توسط قوماندانی عسکری پشاور دریافت نمود :

« از طرف قوماندانی هندوستان و خودم ، این فرصت را بدست آورده به شما و اعضای هیئت شما بسیار صمیمانه خیر مقدم میگویم من بامسرت بسیار زیاد ملاقات شمارا در دهلی مترقب میباشم . بهترین آرزو و اطمینانم اینست که سیاحت شما موفقانه و باخوشی تمام انجام پذیرد . »

که از طرف رئیس هیئت افغانی جواب آن بصورت ذیل تلگرافی مخابره گردید :

« جلالتماب سپه سالار از طرف خود و هیئت خود ، تشکرات قلبی را بمناسبت دعوت دوستانه و پیغام تلگرافی شما بجلالتما ب شما و قوماندانی عسکری هندوستان تقدیم میدارم . من هم بامسرت تمام ملاقات شمارا در دهلی آرزو داشته و اطمینان دارم که این سیاحت هیئت عسکری افغانستان در هند ، باخوشی و موفقیت کامل انجام یافته نماید و تشدید مزید روابط دوستانه و صمیمانه را که خوش بختانه درین حکومت متروعه ام افغانستان و هندوستان موجود است سبب گردد »

هیئت افغانی در دوران توقف خود در پشاور و از طرف صبح یکروز به مرکز تعلیمی هوایی پشاور رفته ، پذیرائی شان از طرف قوماندان قوای هوایی و صاحب منصبان قوای هوایی منطقه مذکور صمیمانه بجا آورده شد . بعد از آن هیئت افغانی با توجه مخصوصی تمام تاسیسات این مرکز تعلیمی و اقسام طیاراتی را که در میدان طیاره موجود بود معاينه و پرواز های ماهرانه ، رسم گذشت یک قطعه هوایی را که با احترام شان اجرا شده بود ملاحظه نمودند مخصوصاً حمله هوایی دو نفر بیلوت معلم که از مسافه خیلی کم از زمین اجرا شده و در دلچسپی و تقدیر شان واقع شد .

چاشت را بدعوت بسیار صمیمانه و دوستانه جنرال بروس سکات و قوماندان قوای هوایی این منطقه بسر برده و ظهر این روز را به ملا حظة موسسه لینیات مخصوص عسکری و فابریکه خشک کردن میوه گذشتانند که از طرف مدیران موسسه و فابریکه مذکور باصمیمیت استقبال و تفصیلات مکملی نسبت به اجراء آن برایشان داده شد .

در شام همین روز هیئت عسکری افغانی بدعوت رسمی که از طرف جلالتماب سر جارج کننگهم گورنر صوبه شمال غرب هند به شرف ورود شان داده شده بود ، اشتراک نمودند . درین دعوت که جناب گورنر از مهمان های خود باصمیمیت پذیرائی فرمودند هیئت وزرای صوبه شمال غرب هند جناب سردار اورنگ زیب خان رئیس الوزرا و جناب عبدالرب خان نشتر وزیر مالیه ، ملک خدا بخش خان ارباب محمد عباس خان ، خان بهادر عباس علی خان ، خان قلی خان ، نور الهی خان و دیگر وزراء و اکتراعیان صوبه مذکور ، جنرال سکات و تمام صاحب منصبان عالی رتبه عسکری منطقه پشاور و قوماندان قوای هوایی

و وکیل التجار افغانی در پشاور نیز شامل بودند. در اثنای دعوت صمیمیت و خلوص مخصوص در بین هیئت افغانی و دیگر مدعوین حکم فرما بود. در ختم طعام جام صحت اعلی حضرت هما یونی المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه و اعلی حضرت امپراطور بریتانیا از طرف گورنر سر جارج کنگنگم با احترام مخصوص نوشیده شد. مجلس در ضمن به مصاحبه های دوستانه و صمیمانه از یک طرف بین گورنر و اعضای هیئت افغانی و از دیگر طرف بین رئیس هیئت افغانی و هیئت وزراء اعیان صوبه سرحد شمال غرب هند و دیگر مدعوین با مسرت به پایان رسید روز دیگر در حالیکه جنرال بروس سکات و دیگر صاحب منصبان منطقه پشاور و قوماندان قوای هوایی، نماینده گورنر، وکیل التجار و مامور ویژه افغانی و دیگر مامورین شان برای وداع حاضر شده بودند و پس از اظهار امتنان و تشکر از مهمان نوازی صمیمانه این منطقه، هیئت عسکری افغانی بارفتای معیت شان جناب کلونل لنکاستر و جناب میجر فاکس اتاشه ملیتر های بریتانیای عظمی و اتانزونی امریکا در کابل و افتنت کلونل امفر و ویل مهماندار و منتظم مسافرت هیئت در هند، بسواری اوتوموبیل طرف راولپندی رهسپار گردیدند. در ورود به راولپندی در مهمانخانه حکومتی (سرکت هوس) که برای اقامت شان مهیا شده بود از طرف یک دسته گارد احترام، قوماندان عسکری منطقه راولپندی و بعضی صاحب منصبان دیگر کمشنر و دیگر مامورین کشوری با صمیمیت پذیرائی و استقبال شدند.

بعد از ظهر همین روز، هیئت افغانی به رفاقت قوماندان منطقه، در چکلا له به مرکز تعلیمی نقیبه میکانیکی رفته از طرف قوماندان مرکز تعلیمی کلونل دیوس و دیگر صاحب منصبان مرکز مذکور و گارد احترام پذیرائی شدند. بعد از آن تمام فعالیت های تعلیمی، شعبات و موسسات این مرکز را با دلچسپی زیاد ملاحظه و به مراسم تحلیف و رسم گذشت یک قطعه (که از طرف رئیس هیئت افغانی قبول شد) و تطبیقات حربی یک قطعه دیگر نقلیه، در اثنای حرکت اشتراک نمودند، که تمام ملاحظات باعث امتنان و دلچسپی هیئت افغانی واقع گردید.

هیئت افغانی برای عصر به از طرف کمشنر راولپندی جناب (کتبرت کنگک) دعوت شده بودند که در آن جا از طرف جناب کمشنر و خانم شان و بعضی از فامیل ها و اعیان راولپندی با گرمجوشی زیادی استقبال شدند، جناب کتبرت کنگک زبان فارسی را بخوبی میدانند، از ادبیات آثار و تالیفات فارسی معلومات کاملی دارند مخصوصاً آثار قلمی قیمت داری، یک گوشه کتبخانه شخصی شان را تزئین نموده از جمله یک جلد کتاب قلمی خوش خط کلیات سعدی را که اصلاً مال کتبخانه شاهی افغانستان بوده و در هندوستان دستیاب کرده بود محض قدر شناسی، اعاده آن را دوباره بحضور مبارک اعلی حضرت هما یونی بقسم هدیه، از رئیس هیئت درخواست و از طرف رئیس هیئت با تشکر پذیرفته شد.

در شام همین روز دعوت مفصلی از طرف جناب جنرال (فینس) قوماندان عمومی شمال غرب هند بشمولیت تمام صاحب منصبان عالی رتبه عسکری و کمشنر راولپندی جناب کتبرت کنگک و بعضی از اعیان راولپندی مثل کلونل شیر محمد خان و سردار سوهان سنگک، شیخ محمد اسماعیل خان، میجر شهباز خان

فضل الهی خان ، و بعضی ذوات دیگر باانتخاب هیئت افغانی داده شد که درختم طعام جناب کتبرت کنگ که مشنر او لپندی نطق مفصلی بزبان فارسی راجع به اهمیت تاریخی ، و ترقیات جدیدة مملکت عزیز ما افغانستان در عهد زمام داری اعلیحضرت شهید محمدنا در شاه و اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه ، و ارتباط و تلاقه معارفی و کولتوری افغانستان با هندوستان ، صمیمیت و دوستی این دو مملکت همسایه ، یککلمات برجسته و جالب توجهی ایراد و در نهایت نطق جام صحت را با اشتراک تمام مدعوین بنام اعلیحضرت همایونی المتوکل علی الله محمدنا در شاه نوشیدند . بعد از آن رئیس هیئت افغانی نیز به زبان انگلیسی نطق مبنی بر امتنان خود و هیئت خود از مهمان نوازی جنرال فینس و تشکر از احساسات صمیمانه جناب کمشنر نسبت به مملکت عزیزش و تأیید روابط کولتوری ، و دوستی صمیمانه افغانستان و هندوستان ایراد کردند که هر دو نطق مورد تقدیر حاضر واقع گردید . بعد از این مظاهرات و مصاحبات دوستانه بین هیئت و جنرال (فینس) و دیگر مدعوین رو داده ، دعوت بمسرت نام انجام پذیرفت . صبح روز ما بعد هیئت افغانی حسب پروگرام باز بچکالاه رفته ابتداء ترتیب و احضارات اکمال (رسرسانی) از هواذریعه پراشوت و متعاقباً بر فاقتماندان هوائی منطقه و دیگر صاحبمنصبان هوائی اجرای اکمال هوائی را با عمل از طیاره ملاحظه نمودند که خیلی دلچسپ و انترسان بود . بعد از توقف چند دقیقه در محفل غنم نقلیه ، هیئت افغانی در حالیکه قوماندان منطقه را و لپندی برگیر (ولد) و اکثر صاحبمنصبان منطقه حاضر بودند پس از وداع صمیمانه بدریعه قطار آهن بصوب دهلی رهسپار گردیدند .

در استاسیون دهلی هیئت افغانی از طرف نماینده جلالتماب سپه سالار هند ، آقای نوابزاده مرتضی علی خان و لیهید حکومت رامپور که حیثیت یابوری سپه سالار فوق رادار امیاشند ، و کلونل (ویلسن) رئیس اداره لیزون (رابطه) قرارگاه عمومی هند و کلونل (بنت) رئیس اداره لیزون قوای امریکادر هند و برما و نماینده وزارت خارجه هند و برخی صاحبمنصبان دیگر و ع ، ص جنرال فونسل اعلیحضرت در دهلی با اعضاء فونسلگری شان و نماینده گان مطبوعات ، با صمیمیت استقبال شدند ، بعد از تعارفات معموله هیئت افغانی با رفتای معیت شان ، بسواری مرتو ترها به (ناباهوس) که برای اقامت چند روزه شان در دهلی تعیین شده بود رفته ، متعاقب ناشتا اولاً در قرارگاه عمومی عسکری هند ، بملاقات جلالتماب جنرال سر کلودا کینگ سپه سالار دوی هند و دیگر روسا و زمام داران عالی رتبه عسکری ، بحری ، هوائی قرارگاه عمومی عازم شدند . جناب کماندرانچیف (سپه سالار) از مهمانهای خود با صمیمیت مخصوصی پذیرائی فرمودند پس از مصاحبه های دوستانه و صمیمانه با دیگر ذوات قرارگاه عمومی و ملاحظه (خانه حربی) که اوضاع حربی تمام محاذات دنیا را بالای نقشه های بزرگ گرافیک ها و احصائیه های حربی را در هر موضوع حربی نشان میدهد و پس از ملاقات صمیمانه با جناب سرالاف کیرو کفیل وزارت خارجه بدعوت چاشت در جای شخصی جلالتماب سپه سالار که بشرف ورود هیئت افغانی از طرف معظم له داده شده و با اشتراک نمودند ، درین

دعوت مجلل و صمیمی علاوه از شخص کماندرانچیف و سرالاف کیرو - کرتر امور خارجه، رئیس ارکان حریبه عمومی اوردوی هند جنرال (سرجان سوین)، (جنرال لندسل) رئیس اداره مشترکه لوازم وار دو جنرال لوکارت معاون ارکان حریبه عمومی قوماندان کل بحریه هند، و ایس ادمیرال گو دفری، ایر مارشال (هالن هورست) رئیس قوای فضائی شاهی، ایر دو ایس مار شال (توماس) رئیس قوای هوائی هند و صاحب منصبان بزرگ دیگر حضور داشتند. درین دعوت صمیمیت و خلوص زیادی درین هیئت افغانی و دیگر ذوات مدعوین حکم فرما بوده مصاحبه های دوستانه کماندرانچیف با فو دفری و اعضای هیئت به مسرت دعوت می افزود قلم های سینما و فوتوگرافهای متعددی ازین محفل دوستانه و صمیمانه برداشته شده، دعوت به بسیار صمیمیت بنهایت رسید.

عصر همین روز در کتا بخانه قرارگاه عمومی دهلی دعوت عصریه باتکیلیفی به تشریف هیئت افغانی ترتیب شده بود. درین دعوت عصریه عموم جنرال های بری، بحری و هوائی و روسای دوائر شمولیت ورزیده هر کدام شان با صمیمیت و ملاطفت زیادی از هیئت افغانی پذیرائی و مهمان نوازی نمودند.

روز متعاقب آن هیئت افغانی برای معاينه مرکز تعلیمی غند ۶ راجیوتانا دعوت گردیده بود. در قرارگاه غنده هیئت افغانی از طرف جنرال (فری لاند) قوماندان منطقه دهلی بایک قطعه گارد احترام و موزیک عسکری و صاحب منصبان مراکز تعلیمی استقبال شدند که قطعه احترام از طرف رئیس هیئت افغانی معاينه و تفتیش گردید - پروگرام تعلیم و تربیه به طرز زی ترتیب یافته بود که هیئت در ظرف چند ساعتیکه درینجا مانده میتوانستند همه خصوصیات تعلیم و تربیه و مراتب تعلیمی را دیده بتوانند و همان بود که هیئت افغانی باعلاقه مخصوصی در مدت های کوتاه صفحات مختلفه تعلیم و تربیه را از نظر گذشته اند و هر یکی از اعضای هیئت داخل اختصاص و دلچسپی که داشتند به خصوصیات تفرعات دار تر صفحات تعلیمی داخل گردیدند. بعد از بازدید میدان تعلیم، درسخانه ها، اطاق های استراحت، شفاخانه، مطبخ و غیره تعلقات مرکز تعلیمی را دیده و نیز در ساحة عمل بعضی صحنه های تعلیم و تربیه مجار بوی انواع اسلحه مستعمله شانرا مایه نموده و نان چاشت را در کلوب افسران رژیمت راجیوتانا در حالیکه همه افسران وجود داشت صرف نمودند.

علاوه از دعوت های سکرتر امور خارجه هند (جناب سرالاف کیرو) و رئیس ارکان حریبه عمومی جنرال (سر جات سوین) که دران اکثر رجال بصورت دوستانه نیز دعوت شده بودند با منتهای صمیمیت و علاقه مندی جانبین سپری شد.

روز متعاقب دعوتی از طرف جنرال فونسل اعلیحضرت در دهلی به احترام مهمان نوازی و بازدید از افسران عالی رتبه انگلیسی و امریکائی و اکثر از زعمای هندی در هتل امپریال دهلی ترتیب داده شده بود. درین دعوت علاوه از کفیل امور خارجه و افسران عالی رتبه قرارگاه عمومی هند و امریکائی اکثر زعمای هندی مثل جناب سر عبدالرحیم رئیس شورای قانونی هند، جناب سر جوگند راسنگک وزیر

معارف، جناب سر محمد عثمان وزیر دفاع جناب سر عزیز الحق وزیر تجارت هندو بهیضی زعمای دیگر و جنرال قونسل های ایران و چین نیز شمولیت ورزیده بودند و این دعوت در همان فضای صمیمیت و محبت متقابل سپری شد.

روز بعد هیئت افغانی برای دیدن قرارگاه عمومی امریکائی در صحنه هندو بر ما، در دهلی دعوت شده بودند. هیئت افغانی را اولاً جنرال (سلتن) قوماندان عمومی قوای امریکائی در قرارگاه خود پذیرفته و با صمیمیت از هیئت استقبال نمودند. بعد از ملاقات و صحبت مختصر صمیمانه هیئت به معاینه تاسیسات و احضارات قرارگاه مذکور بر فاقه جنرال (ایون) رئیس ارکان تجربه شروع نمودند. سانترال مخبرات که با تمام محاذات بصورت اتوماتیک سریع و مخبره مینمود، دایره معاملات ذاتیه متعلقه ریاست اردو، بوسه قلم گیری عسکری و تمام شقوق فعالیت خسته گمی ناپذیر امریکائی هوسیتهم کار با انتظام شان معاینه شده بعد از صرف چاشت بدین حصه لوازم و ترتیب گداهای مختلفه پرداختند درین موقع هیئت افغانی از طرف جنرال (کول) قوماندان لوازم با صمیمیت پذیرائی و بعد از یک ملاقات و مصاحبه مختصر در حالیکه خود جنرال، هیئت افغانی را همراهی مینمود موسسه های تدارک، فرستادن البسه، تدارک قرطاسیه، موسسه براد کاست رادیو، بارک های افراد و نقاهت خانه های شان، مطبخ، کانتین، دیوی عمومی مالز مه، دیوی مواد خورا که، شفاخانه و غیره موسسات متعلقه خدمات عقب را دیدند در همه معاینه هائیکه نمودند انتظام و تکامل زائد الوصفی مشاهده نمودند.

بوقت شام هیئت افغانی از طرف جنرال سلتن قوماندان عمومی امریکائی دعوت شده بودند. درین دعوت تمام افسران عالی رتبه امریکائی، از جمله جنرال کول و جنرال ایون جنرال ییری و برخی از افسران انگلیسی و رفقای محبت هیئت شمولیت داشت. دعوت این شب به منتهای گرم جوشی و صمیمیت سپری شد، حسب پروگرام مرتبه بعد از ملاحظات و معرفت های صمیمانه در دهلی، هیئت افغانی به سواری موتر به طرف ر و کی عازم گردیده و بعد قطع مسافه ۱۱۰ میل به ر و کی مواصلت نمودند و از طرف قوماندان مکتب (برگدیر مارتین) دیگر صاحب منصبان و متعلمین مکتب با صمیمیت پذیرائی شدند در ر و کی مکتب بسیار قدیم و مشهور انجنیری (تامسن) موجود است که یک قسمت آن حال برای انجنیری حربی اختصاص دارد، هیئت افغانی در حصه مکتب انجنیری استحکام انواع ماشین هائیکه در خدمت عمارت سازی، سرك سازی تصفیه نمودن آب، وآلات و ادواتیکه برای ساختن بارکهای سریع و قابل نقل استعمال میشود، تعمیر خانه های ثابت و سیار و انواع مختلفه ماشین هائیکه درین مورد از آنها کار گرفته میشود معاینه و ملاحظه نمودند نان چاشت را در دیناره که از ر و کی ۱۲ میل مسافه دارد با قوماندان و مدیر مکتب انجنیری و دیگر صاحب منصبان صرف نموده بعد استراحت مختصری بمعاینه تاسیسات پل سازی عسکری شروع نمودند. درین معاینه ها انواع صورت ساختمان پل های ثقیل و خفیف را بدرائع مختلفه که عسکر را از نهرها و دیگر مجاری آب میگذرانند معاینه

نمودند بعد ازین معاینه ها هیئت افغانی با فرماندان مکتب و دیگر هیئت تعلیمی مراکز و کی وداع نموده بندریه موتر رهسپار دیره دون گردیده و بعد قطع مسافه ۴۷ میل به دیره دون مواصلت ورزیدند هیئت افغانی را در دیره دون بریگادیر (کمشنر) قوماندان منطقه دیره دون استقبال نموده نان شب را بخانه شخصی خود ترتیب داده بود، نان شب با احساسات پر حرارت مهمان نوازی قوماندان منطقه صرف گردید و روز متعاقب آن هیئت به معاینه مراکز تعلیمی شروع نمودند معاینه اول شان مرکز تعلیمی (غند) نهم گور که بود، قوماندان غند گور که (کلونل دنکن) هیئت افغانی را استقبال نمود و نخست راجع به پروگرام و صورت جریان تعلیمات غند گور که ایضاحات نافی داده و بعد از آن به معاینه ادوار مختلفه تعلیم و تربیه غند گور که شروع نمودند. معائنه رژیمت گور که نیز مثل مابینه رژیمت را جوتانادوام نمود و هیئت ماصنحات تعلیم و تربیه را با بعضی تطبیقات مقیاسی خورد و محار بوی و انواع اسلحه که درین مرکز تعلیمی موجود است معاینه نمودند. نان چاشت را هیئت افغانی در کلوپ ضابطان با فرماندان رژیمت گور که و هیئت صاحبمنصبان تعلیمی آن صرف نموده و بعد از چاشت سلسله معاینه های همین غند دوام داده شد، عصر روز از طرف تیم عساکر گور که مسابقه فوت بال و شام همین روز دعوت رسمی دلچسپی از طرف غند داده شد که در ختم دعوت جام صحت اعلی حضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه و اعلی حضرت امپراطور بریطانیا نوشیده شد و دعوت به بعضی نمایشهای تفریحی با صمیمیت انتها یافت.

روز بعد در پروگرام معاینه مکاتب تجبوی و محاربه وی واقع کلمنت تاون که در (۱۵) میلی دیره دون واقع است قرارداد شده بود. درین مرکز تعلیمی کورس های آمران، ضابطان و خورد ضابطان موجود بود راجع به ادوار تعلیم و تربیه این کورس ها معلومات جامع و مختصری از طرف قوماندان مکاتب (برگدیر توماس) داده شد و هیئت بعد شنیدن معلومات به معاینه های لازمه شروع نمودند. درین بین صفحات مختلفه تعلیم و تربیه محاربه وی جنگل و صورت رسانیدن نفر برای محاربات جنگل و بعضی صحنه های خورد با اشتراک تانک آتش افکن علمی و تطبیقی را نشان دادند. بعد از صرف طعام چاشت در محفل مکتب مذکور تعرض حقیقی یک کندیک بالای موضع احضار شده دشمن ترتیب شده بود، این تطبیقات حقیقی نهایت دلچسپ بود. بسیاری از صاحبمنصبان عالی رتبه و اکثر آمران و ضابطان و مداومین کورس های منطقه جوار برای دیدن و استفاده از این تطبیقات حاضر شده بودند. تطبیقات بعد از ایضاح وضعیت حربی با استعمال اسلحه حقیقی شروع گردید. درین تطبیقات طیارات و تانک ها چندین بطریقه طویچی و مقدار معتابهای ماشیندار را ثقیل و خفیف بالفعل اشتراک ورزیده و یک نمونه حقیقی میدان محاربه امروزه را نشان داده و موجب استفاده هیئت افغانی واقع گردید. در ختم این تطبیقات، دعوت عصریه بجای شخصی قوماندان مکتب تعبیه برگدیر توماس که در آن تمام صاحبمنصبان تماشا کننده از جمله جنرال مور قوماندان فرقه تعلیمی ۳۹ نیز اشتراک داشت بشرف هیئت افغانی داده شده بود که خیلی صمیمی و دوستانه بود.

شام روز دعوتی بشرف ورود هیئت افغانی در هوټل کونټیننټال ډیره دونه ترتیب داده شده بود درین دعوت قوماندان منطقه بر گډیر (کمنسک) و خانم شان با صاحب منصبان عالی رتبه عسکری و خانم های شان اشتراک ورزیده بودند، دعوت با منتهای صمیمیت و مهمان نوازی خاتمه یافت. روز مابعد هیئت برای دیدن مرکز تعلیمی فرقه ۳۹ به طرف ساران پور بدریبه اوتوموبیل حرکت نموده و بعد از قطع مسافه ۴۲ میل به آن جا موصلت نمودند. در مرکز تعلیمی فرقه، هیئت افغانی راجنرال (مور) در قرار گاه خود استقبال نموده و راجع به مقصد تعلیم و تربیه که از مرکز تعلیمی فرقه متصور است کنفرانس مفید و جامعی دادند. بعد از استماع کافرانس که حقیقتاً شایان استناده بود پس از صرف چاشت هیئت افغانی به رفاقت جنرال مذکور، مرکز تعلیمی و دیوی حیوانات رادر ساران پور ملاحظه نمودند، که صورت تعلیم و تربیه و تفریق حیوانات برای مقاصد مختلفه حربی، و آموخته نمودن حیوانات باقسام آوازهای توپ، تفنگ و ماشیندار و بم های محترقه و دودی خیلی دلچسپ بود معاینه این مرکز با دعوت عصر به صمیمانه قوماندان مرکز مذکور در جای شخصی آن خاتمه یافت، و شب هم در قرار گاه فرقه به یک دعوت دوستانه و تماشای سینما گذشت.

روز دیگر هیئت افغانی به رفاقت جنرال مور برای دیدن تعلیم و تربیه و تطبیقات عملی قطعات این فرقه تعلیمی رفتند. در اینجا تعلیم و تربیه بعضی قطعات را بصورت عملی و مکملتری که عساکر، ادوار تعلیم و تربیه خود را طی نموده برای اجرای محاربه حاضر گردیده اند، معاینه نمودند، معاینه هائیکه درین جا اجرا گردید، همه جنبه عملی و حقیقی داشت. درین مرکز تعلیمی خاصه انواع محاربه جنگل، موانیکه در جنگل ظهور میکند و صورت عبور آن، تعرض هائیکه در منطقه جنگل زار اجرا میشود، انواع موانع طبیعی و صناعی که در جنگل ساخته شده میتواند و غیره خصوصیات تعلیم و تربیه جنگل را مشاهده نمودند، و طرز تشکیل مرکز فرقه تعلیمی و تعلیم و تربیه های که اجرا گردید جداً موجب استفاده هیئت افغانی واقع شده، در ختم ملاحظات و بعد از یک وداع صمیمانه با جنرال مور و صاحب منصبان معیتش هیئت افغانی به ډیره دونه برگشته و بروز مابعد آن به دیدن اکادمی حربی ډیره دونه رفتند. هیئت افغانی رادر اکادمی حرب قوماندان اکادمی بریگا ډیر (بالتروب) استقبال نموده راجع به ادوار تعلیم و تربیه و پروگرام های مکتب ایضاً بحث جامعی دادند. متعاقب شنیدن ایضا حات برای ملاحظات موسسات مکتب که ابتدا در میدان تعلیم مکتب یک تولی از طلاب اکادمی برای اجرای مراسم سلام و تعلیمات مسلکی حاضر ساخته شده بود تولی شاگردان یک رسم گذشت برای احترام اجرا نمودند که از طرف رئیس هیئت افغانی قبول گردید، و متعاقباً بارفتار و حرکات بسیار زنده نمایشهای تعلیمی خیلی دلچسپی نشان دادند. بعد ازین هیئت، انواع سپورت و شطارت های عسکری و گذشتن از موانع مختلفه را دیدند، سپس هیئت افغانی به رفاقت قوماندان مکتب و هیئت مدیره آن در سرخانه ها، میدان سپورت و دیگر موسسات اکادمی را معاینه نموده درین معاینه ها انتظام و تکامل فوق العاده مشاهده گردید. صالونیکه در آن تاریخ تاسیس و افتتاح مکتب، تعداد فارغ التحصیلان

اسمای اشخاصیکه قهرمانی نموده و حائز نشان ها شده با خط درشت تحریر گردیده تا بلو ها و بیرق هائیکه از طرف اشخاص بزرگ بمکتب اهدا گردیده و در آن جابه یادگار گذاشته است مخصوصاً نشان داده شده و جالب دقت بود. هیئت افغانی طعام چاشت را با قو ماندان و هیئت تعلیمیه و چند تنی از طلبه اروپائی مسلمان، و هندوی مکتب با نهایت صمیمیت صرف نمودند. بعد از صرف طعام عکس گیری ها اجرا گردیده و هیئت برای دیدن مکتب لیسۀ عسکری از قو ماندان و هیئت تعلیمیه مکتب وداع نمودند. بعد از این هیئت برای دیدن لیسۀ عسکری رفته در آن جاهم از طرف مدیر مکتب و آقای (پریچارد) استقبال گردیده در فرصت کمی که موجود بود در سرخانه ها و تجویخانه ها و مر تبات تعلیمی این مکتب را معاینه نمودند. ملاحظات و معاینه های دیره دون درین جا خاتمه یافت. هیئت افغانی بعد از این با احساسات بسیار خوبی که از مهمان نوازی قو ماندان منقطه دیره دون و خانم شان حاصل کرده بودند و از استفاده علمی که از موسسات دیره دون نموده بودند در حالیکه قو ماندان منقطه بر گدیر (کننگ) و بعضی از صاحب منصبان در استاسیون حاضر بود پس از تبادلۀ اظهارات صمیمانه و وداع بسواری قطار آهن درواگون مخصوص بصوب رامگره که مرکز تعلیمی امریکائی برای چینی ها میباشد رهسپار گردیدند. یک هیئت استقبالیه امریکائی مرکب از یک نفر فند مشرویکنفر کند کمشرو چندین ضابط و خورد ضابط در استاسیون (گوما) هیئت افغانی را انتظار میردند بعد مواصلت به استیشن گوما هیئت استقبالیه امریکائی با حرارت مخصوصی از مهمان های خود پذیرائی نموده و بعد از استراحت مختصری بایک قافله که از هشت اوتوموبیل سواری ولاری برای نقل اشیاء چهار عراده موتور سایدکل رهنما مرکب بود بطرف (رامگره) رهسپار گردیده و بعد از طی مسافت (۹۴) میل بهرامگره مواصلت نمودند، در مرکز تعلیمی رامگره هیئت از طرف جنرال (مکیب) قو ماندان مرکز تعلیمی این منطقه و هیئت افسران امریکائی با گرمجوشی مخصوص استقبال شدند هیئت افغانی درینجا دوروز اقامت داشتند که در طرف این دوروز کورس ها و مکاتب مستعمل مختلفه طویچی، سلاحهای بیاده، تانک و نقلیه، مخابره، اسلحه جدیدۀ دافع تانک شعله افکن و بم های مختلفه را معاینه نمودند که خیلی باعث استفاده واقع گردید، افامتگنا هیکه قبل از این برای جنرال (ستل ول) مخصوص بود برای اقامت هیئت افغانی مانتخصیص داده شده بود. جنرال منطقه مرتبا از مهمانهای خود بازرسی، و خبر گیری مینمود، درین بین صاحب منصبان و جنرال های اردوی چین هم با دلچسپی زیادی با هیئت افغانی مامعرفت پیدا نموده و در مراسم وداعیه که هیئت افغانی از رامگره بطرف کلکته حرکت مینمود اشتراک ورزیدند هیئت افغانی مخصوصاً درین منطقه مساعی و طرز تعلیم و تربیه امریکائی را با تمام اسلحه که در محاربات امروزی استعمال میشود و در بالا ذکر شد دیده و بعد از انقضای مدت معینه حسب پروگرام مرتبه رهسپار کلکته شدند.

هیئت افغانی در استیشن کلکته از طرف کلونل (بیلر) رئیس اداره لیزون عسکری کلکته و بعضی صاحب منصبان دیگر و نماینده گورنر بندنگال استقبال گردید برای رهایش هیئت افغانی

(گراند هوتل) کلکته تخصیص داده شد بود و بعد از استراحت مختصر هیئت افغانی برای دیدن فابریکه ذوب فولاد بر فافت بر گدیر (کاکس) رئیس اداره جری کلکته رفته فابریکه ذوب فولاد را که یک فابریکه حضاری برای ساختمان ضوب و تفنگ است معاینه نمودند درین فابریکه از ذوب فولاد گرفته تا انواع تجربه های میخانیکی و ایلاستیکی اجرا میگردد جمله مرتبات فابریکه راهیئت افغانی دیده نان چاشت را با مدیر فابریکه در خود فابریکه صرف نموده بعد از دیدن مکتب میخانیکی عسکری فابریکه تفنگ و ضوب سازی (ایشاپور) رانیز ملاحظه نموده اند و تمام روز دیدن فابریکه های اسلحه ثقیله و خفیفه به پایان رسیدند مدیران و دیگر مامورین عسکری و ملیکی فابریکه های مذکور با صمیمیت از هیئت افغانی پذیرائی کردند.

عصر همین روز راهیئت افغانی بدعوت بسیار صمیمانه جنرال (ستووارت) قوماندان منطقه کلکته بشمولیت اکثر صاحب منصبان عالی رتبه بری، بحری و هوائی انگلیسی امریکائی و اشخاص برجسته هندی صوبه بنگال و فامیل های بانفوذ این منطقه اشتراک نمودند، که باحترار و خلد و صیت استقبال شدند.

روز متعاقب هیئت افغانی برای دیدن فابریک ساختن آلات اوبتیک و مساحه و آلات دقیق ضویچی دعوت شده بودند این فابریک رانیز بامراق ملاحظه نموده نان چاشت را از طرف کپیل قوماندان منطقه شرق هند جنرال سکتر که دران صاحب منصبان عالی رتبه انگلیسی و امریکائی وجود داشت با احساسات و صمیمیت متقابل صرف نمودند.

در روزهای تعطیل کرسس در کلکته پروگرام ملاحظات موجود نبود مگر در همین روزها هیئت افغانی بدعوت با صمیمیت وزیر ای بنگال که از طرف جناب سر نظیم الدین رئیس الوزرا بشرف ورود هیئت افغانی داده شده بود و دران تمام وزرای بنگال و اکثر رجال بزرگ و اعیان این صوبه بر علاوه جنرال (ستووارت) و جنرال سکتر شامل بودند اشتراک نمودند. که احساسات صمیمانه و خالصانه تام، درین هیئت افغانی و تمام مدعوین حکم فرما بود و نیز بدعوت عصریه جلالتاب گورنر (نائب الحکومه) صوبه بنگال جناب کیسی و خانم شان که دران هم تمام صاحب منصبان بزرگ قوای ثلاثه انگلیسی و بعضی صاحب منصبان امریکائی، و رجال بزرگ و اعیان صوبه بنگال باخانم های شان حضور داشتند، شامل شدند، که خانم گورنر به سببیکه خود گورنر تصادفاً مریض شده بودند از هیئت افغانی پذیرائی کردند.

پذیرائی که از طرف قوماندان کروزر کینیا متعلق به قوای بحری شاهی انگلستان در یکی ازین روزها به کلکته بعمل آمد قابل تذکر است هیئت افغانی با دلچسپی زیادی، تمام تاسیسات و سلاح با قدرت این کروزر را ملاحظه نمود، و مراسم احترام از طرف قوماندان کروزر و تمام صاحب منصبان متعلقه کشتی مذکور و یک قطعه احترام بحری بجا آورده شد که قطعه احترام از طرف رئیس هیئت معاینه گردید. بعد ازین هیئت افغانی به معاینه حصه امریکائی در کلکته شروع کردند به ساعت موعود هیئت افغانی به قرار گاه قوماندانی امریکائی رسیده باجنرال (نیلاند) که صفت قوماندانی خدمات عقب

راداشت معرفی گردیدند، از طرف جنرال موصوف کلونل (بتیس) برای تطبیق پروگرام معاینه هامامور گردیده و معاینه از بندر گاه بحری که در آن لوازم حربی از امریکاء وارد میگردد شروع شد درین بندر گاه در سه جهاز (مال بردار) که جدیداً از امریکاء رسیده لنگر انداز شده بود محمولات خود را فرود می آوردند درین جا صورت فرود آوردن انواع مالز مه، حمل و نقل آن ذریعه وسائط مختلفه، طرز ترتیب و تسبیق آن بصورت مفصل دیده شد، برای نان چاشت هیئت افغانی به حصه امریکائی مدعو بودند، درین دعوت صاحب منصبان امریکائی موجود بود و از مهمان های خود پذیرائی مینمودند، در عین روز دو پوهای خورا که، مالز و وسائط احتیاجات اردو و صورت ترتیب و تنظیم آن معاینه شد از جمله دیدن داش نان بزی سیار و صورت فعالیت آن نیز مخصوصاً جالب توجه واقع گردید بعد ازین هیئت برای دیدن تعمیر و ترمیم خانه های اوتوموبیل رفته و درین جا با تفصیل صورت تعمیر و ترمیم موترها را معاینه نمودند و بدعوت عصری جنرال (نیلاند) بشمولیت قوماندان های بزرگ امریکاء و انگلیسی و چینی و قونسل امریکاء اشتراک کردند.

روز آینده برای دیدن شفاخانه و استراحت خانه های عسکری تخصیص داده شده بود هیئت افغانی همه ترتیبات شفاخانه امریکائی را دیده و بعد از آن به دیدن استراحت خانه عسکری که برای یک مدت معین عسکر مجاز حرب آمده و در آن جا استراحت میکنند پرداختند انتظام و تکامل شفاخانه و استراحت خانه عسکری مورد تقدیرشان گردید عصر همین روز بعد از معاینه مفصل فابریک ترمیم طیاره در قرار گاه جنرال استریت مایر قومانده ان مشترک قوای هوائی شرق آسیا نیز دعوت شده بودند موتر بوت قومانده ان هوائی هیئت را از فابریکه مزکور که در کنار دریای هوگلی میباشد به قرار گاه جنرال سترت مایر فرود آورد، در فرود گاه خود جنرال و افسران معیت شان بایک گارد احترام و رود مهمان های خود را انتظار میبردند، جنرال با وضعیت باش و جمعی از مهمان های خود استقبال کرده و بعد از عکس گیری هیئت افغانی را برای دیدن قرار گاه و محل کار خود در فافت کردند هیئت بعد از معاینه قرار گاه منظم و مرتب قومانده ان عمومی به یک سالون بزرگ که در آن بالای نقشه های مصوره وضعیت جنگ تمام مجازات و جبهه بر ماتبیت گردیده بود رهبری شدند. درین سالون بالای خریطه های مفصل صاحب منصبان راجع به مجازات موجوده و موفقیت هائی که درین مجازبه نصیب شان گردیده و اندازه قوت هائی که از طرف اردوی متحدین و دشمن در هر منطقه موجود و داخل مجازبه است کاتفرانس و معلومات های خیلی مفیدی داده شد، بعد ازین جنرال (سترت مایر) هیئت افغانی را به اقامتگاه شخصی خود پذیرفته در حالیکه دیگر صاحب منصبان عالی رتبه امریکائی و انگلیسی مثل ایر مارشال کرایتون (معاون قومانده ان) هم موجود بود برای صرف عصریه دعوت کردند که این دعوت به صحبت های نهایت دوستانه و صمیمانه تا هنگام وداع دوام داشت. روز آینده هیئت افغانی برای دیدن قوای هوائی امریکائی که بمقصد نقلیه استعمال میگردد در انواع طیاره ها، طرز فعالیت شان، صورت های مختلف اکمل (رس رسانی) طاقت و قدرت طیاره ها را بصورت

مفصل از نظر گذشته‌ها در همین روز برای معاینه طیارات مافوق قلمه طیار (B29) امریکائی تخصص داده شد، هیئت افغانی ذریعه طیاره به میدان هوا با زی طیاره های (B29) امریکائی فرود آمدند در میدان طیاره قو مانند ان طیاره های مافوق قلمه طیار جنرال از هیئت استقبال بر حرارت نموده و برای دیدن طیاره های مزبور که حقیقتاً از با قدرت دارترین طیاره های امروز است هیئت افغانی را رفاقت نمودند هیئت افغانی طیاره های مافوق قلمه طیار امریکائی را تکمیل لازمه آن دیده و در خصوص اوصاف و قابلیت های حیرت اور این اسلحه معلومات کافی بدست آوردند بعد ازین هیئت گروپ بمباردمان نمبر ۷ طیاره های لبریتز (B24) امریکائی را معاینه نمودند میدان طیاره های لبریتز امریکائی در (بند او سواری) که با طیاره از میدان اول الد کر (۴۵) دقیقه فاصله هوائی داشت واقع بود هیئت افغانی با طیاره مخصوص حمل و نقل خود به میدان طیاره گروپ بمباردمان نمبر ۷ فرود آمده و از طرف قوماندان طیاره های لبریتز کلونل (یلمستن) هیئت باصمیت استقبال شدند بعد برای دیدن طیاره های لبریتز که این طیاره هم از جمله طیاره های بمباردمان ثقیل و چهار ماشینه بود حرکت نمودند در خصوص طیاره ها و اوصاف آن ها معلومات مکفی حاصل نمود و بعد ازین هیئت افغانی را در منطقه های تعلیم طیاره ها که حصه حصه افسر ان هوائی تعلیمات تعیین هدف انداختن بم و استعمال اسلحه دفاع طیاره ، مانورهای طیاره را اجرا نمودند معاینه نموده تکامل و سائط تعلیمی و صورت رسانیدن هوا بازها را قابل وصف دیده و ضمناً ازین معاینه ها استفاده شایانی نمودند سپس هیئت افغانی به سالون مخصوص اداره استخبارات که متعلق این گروپ بمباردمان بود دوران خریطه های مفصلی که به مجاریات هوائی کمک میکنند موجود بود در همنائی شدند یک نفر صاحب منصب در خصوص جبهه های مختلفه مجاربه و خاصتاً در خصوص بمباردمان هائیکه در حصه بر ماو چین از طرف این گروپ بمباردمان اجرا شده کانفرانس داده و بواسطه ماشین اوسلو گراف محل های تخریب شده بمباردمان را نشان داده و ضمناً راجع بصورت فعالیت های استخباری طیاره ها معلومات مکفی دادند در موسسه فوتو گرافی این میدان هیئت افغانی در خصوص فلم برداری هائیکه طیاره ها از منطقه دشمن اجرا میدارند و در خصوص شست و شوی و ترتیب عکس های جبهه جنگ که بذریعه طیاره گرفته میشود معلومات مفیدی بدست آورده و معاینه خود را خاتمه دادند .

کلکته، از نقطه نظر مجاریات امروزه چون عمده ترین مرکز جبهه شرق آسیاست تاسیسات ثابت این منطقه و احضارات زائد الوصف این بندر شایان استفاده و مظهر تقدیر هیئت گردید .

بعد از ختم پروگرام بتجزیه هیئت افغانی بر حسب پروگرام مرتبه بمنطقه نزدیک ترین جبهه برای دیدن احضارات منطقه نزدیک مجاربه رهسپار گردیدند این مسافرت ذریعه طیاره اجرا گردید بعد از طی مدت تقریباً چهار ساعت به چابوا که منطقه فعالیت اکمال رسانی هوائی امریکائی برای چین و قوای چینی و امریکائی در شمال بر ما میباشند مواصلت نمودند در میدان طیاره استقبال هیئت افغانی از طرف جنرال (کرانستن) قوماندان اکمال منطقه ملینبی نمبر ۲۰ بعمل آمد در صرف طعام چاشت معاون ریاست ارکان

حربه قوماندان عمومی جنوب شرق آسیانزاشترک نموده ومهمان نوازی افزود درین منطقه هیئت افغانی دوروز اقامت داشتند زیاد بر زیاد نقلیات هوائی را که از حصه امریکائی به مرکز چین وشمال برما اجرامی شد ملاحظه نمودند که جالب دقت بود این منطقه در بین چین وشمال برما و کلکتہ صفت مرکز متوسط راحائز و فعالیت این منطقه بر ترانسپورت هوائی وانتظام آن معطوف بود هیئت افغانی درین جا احضارات منطقه قریب محاربه وصورتا کمال ذریعه قوای هوائی را که هنوز راه (برماوچین) باز نشده بود معاینه نمودند علاوه برین هیئت عسکری درین منطقه عملیات قوای هوائی شکاری بومباردمان های خفیف راتحت قوماندۀ کلونل (سکرنتل) بود ملاحظه نمود که کلونل موصوف از مهمان های خود در دوران توقف شان پذیرائی صمیمانه بجا آورده بود بعد دوروز اقامت هیئت افغانی از جا بوا بطرف امپال حرکت مینمود در میدان طیاره از طرف صاحب منصبان امریکائی جنرال کرانستن و کلونل سکرنتل وقوماندان انگلیسی این منطقه وداع بعمل آمد طیاره نیکه از طرف جنرال (رنکننگ) قوماندان خط ارتباط جبهه برما حاضر ساخته شده بود هیئت افغانی وجنرال موصوف ابرداشته بعد یکنیم ساعت به امپال مواصلت نمودند درینوقت امپال نزدیک ترین منطقه محاربه ومركز قوماندانی اردوی ۱۴ بود ازین سبب درین منطقه فعالیت مزید عقب جبهه به مشاهده میرسید راجع به محاربات شدیدیکه چندی پیش در اطراف این منطقه (بی شن بور) و(راتی دم) در بین عساکر انگلیسی وهنداز یکطرف وجاپانی هاز دیگر طرف رخ داده راجع بصورت دفاع وتعرض وبالاخره نسبت به تعقیب جاپانی هابضاحات مفصل ومکملی در بالای همان اراضی ومنطقه از طرف جنرال رنکننگ وبعضی صاحب منصبانیکه بالفعل درین محاربات شامل بودند برای هیئت افغانی داده باشد که خیلی دلچسپ ومفید بود برای اینکه هیئت افغانی از وضعیت موجود محاربات برما اطلاع مکملتر حاصل کنند قوماندان اردوی ۱۴ جنرال (سلم) هیئت افغانی را در قرار گاه خود که آمادۀ پیشرفت بود دعوت نمود راجع بوضعیت جنگ برما و فعالیت های موقفانه اردوی ۱۴ کنفرانس جامعی در بالای خریطه داده وباصمیمت از ایشان استقبال نموده .

علاوه از فعالیت محاربه وی امپال هیئت افغانی گدام های ارزاق دیوهای اسلحه وتجهیزات وانبار های مالز مه انجنیری فعالیت های صحی میدان های ا کمال (رسرسانی) هوائی وطیاره های شکاری راملاحظه نمودند در مدت اقامت امپال هیئت افغانی از طرف قوماندان منطقه امپال و دیگر صاحب منصبان منطقه مذکور باصمیمت پذیرائی شدند ودر یک دعوت که از طرف آقای لایدل رئیس الوزرا ی مانی یورداده شده بود اشتراک نمودند .

بعد ازین هیئت افغانی بسواری موترا از امپال برفاقت جنرال رنکننگ بطرف کوه ماروان گردیده در طول مسافه که در بین امپال و کوهیما موجود ومتجاوز از ۱۲۰ میل بود فعالیت حیرت آور ترافیکی رسرسانی رامشاهده نمودند بعد از مواصلت بکوهیما جنرال رنکننگ وقوماندان منطقه کوهیما در خصوص محاربات شدید کوهیما ومدافعه قهرمانانه عسکرا انگلیسی وهندی که در مدافعه کوهیما از خود نشان داده اند ایضا حاتمفیدی دادند هیئت افغانی کوهیما را از نقطه نظرا اهمیت باسزای ان واوجهت محارباتیکه درین جا وقوع یافته بود ملاحظه نمودند مخصوصا میدان های محاربه تیه خزانه ومیدان

تینیس که در هر دو جا طرفین محارب به مسافه بسیار نزدیکی در حدود ۳۰ : ۴۰ متره از یکدیگر قرار گرفته محاربات خونینی بین شان واقع شده بود بعد از ملاحظات فوق هیئت افغانی بهمین روز بطرف دیماپور حرکت کرده بعد از طی مسافه ۵۲ میل به دیماپور رسیدند .

در دیماپور ملاحظات هیئت خیلی مفصل و عبارت از تمام تاسیسات خط ارتباط و اکمال اردوی نمبر ۱۴ بود، در ظرف دوروز اقامت ، هیئت افغانی درینجا گدماهای ارزاق ، دیوهای لوازم ، چبخانه ، وسائل و وسائط انجیری ، ذخایر تیل پترول ، قطعات نقلیه فابریکه های ترمیم آن ، کامپ های استراحت ، انبارهای لوازم کانتین و دیوی لوازم و ادویه صحیه را بطور مفصل ملاحظه نموده ، و به کمانفرانس های متعددی که نسبت با جرای وظائف و صورت اداره موسسات مذکور ، با هر جنرال رنکننگ ، از طرف مامورین موسسات بصورت مخصوص برای اطلاع و معلومات هیئت افغانی ترتیب شده بود ، اشتراک کردند .

علاوه از چیزهای فوق ، اصول مدافعه از هوا ، و کنترول فضائی خط ارتباط بصورت فعال و سیستم خبر گیری از ضیارات دشمن ذریعه آله رادیو لوکیشن و دیگر وسائلیکه درین محاربه تحت اجرا آمده ، و صورت توزیع پترول ذریعه خطیاب و حمل ذریعه وسائل نقلیه میخانیککی و هم فعالیت شناخانه های این منطقه را ملاحظه کردند .

در ظرف چندروز گردش هیئت افغانی در منطقه مانی پور ، کوهیما و دیماپور ، جنرال رنکننگ قوماندان عمومی خط اکمال فریدیک جنبه ، مهمان نوازی و رفاقت هیئت را بمعیت تمام صاحب منصبان و قوماندان های موسسات مناطق مذکوره ، باصمیمیت و خلوص بجا آوردند و هیئت افغانی نیز ازین حسن پذیرائی و مهمان نوازی جنرال وارکان معیت او خیلی مشغوف ، مشکور و مستفید گردیدند .

در ختم ملاحظات منطقه مذکور هیئت افغانی در میدان طیاره دیماپور ، باروخ پراز صمیمیت و دوستی با جنرال رنکننگ وارکان معیت او وداع نموده ، ذریعه طیاره دوباره به طرف کلکتہ روان گردیدند . در راه مطابق پروگرام به یک میدان هوائی طیارات موسکیتو فرود آمده و از طرف قوماندان هوائی این میدان باصمیمیت استقبال شدند ، و متعاقباً هیئت تاسیسات ، و فعالیت های طیارات این میدان را ملاحظه نموده بعد از صرف چای دوباره پرواز و بشام همین روز بمیدان طیاره بارک پور کلکتہ ، مواصلت نمودند .

در میدان طیاره جنرال سکندر کفیل قوماندان منطقه شرق هندوستان و کلونل (بیلر) رئیس لیزون کلکتہ از ایشان استقبال و بسواری موتر به رفاقت جنرال مذکور وارد شهر کلکتہ شده بهوتلی که قبلاً برایشان تهیه شده بود اقامت گرین گردیدند .

در دوران چندروز اقامت دوباره در کلکتہ هیئت افغانی مطابق پروگرام مرتبه موسسات صحیه شناخانه عسکری ، کشتی شناخانه موسسه مجادله بر خلاف ملیر یارا ملاحظه نمودند ، و یک روز را

بدعوت قوای بحری هندی و روز دیگر رابدعوت قوای هوائی شاهمی به ملاحظات بعضی کشتی های جنگی ، فابریکه های کشتی سازی ، تعلیمات بحری یک شعبه مکتب بحری برای صاحبمنصبان و خورد ضابطان بحری هندی و ملاحظه بعضی میدان های هوائی و قوماندانی بمباردمان استراتژی . اصول مدافعه هوائی شهر کلکته مناطق قریب آن و کنترل هوائی و فابریکه های ترمیم بعضی طیارات گذشته اند و بدعوت های مکرر رسمی و صمیمی جنرال ستوارت قوماندان منطقه کلکته ، معاون رئیس الوزرای بنگال جناب شهید سپهروردی و دعوت شب مجل جنرال سکتر قوماندان منطقه شرق هندستان که جلالتماب گورنر بنگال آقای کیسی نیز در آن حضور داشتند درین دعوت اخیر علاوه از جنرال های اردوی هند و امریکا ، اکثر اعیان و زمامداران حکومت بنگال موجود بوده و درختم ضمام جام صحت اعلی حضرت همایونی از طرف جنرال سکتر با اشتراک تمام مدعوین نوشیده شده چینی دعوت های دیگری از طرف و ایس اد میرال قوماندان بحریه هند در کلکته ایس کوه و دور میلریش قوماندان بمباردمان استراتژی و دعوت عصریه بسیار صمیمانه از طرف جنرال (سر آلبور ایس) قوماندان گروپ اردوی یازدهم (قوماندان تمام اردوی زمینی برما) بافتخارشان ترتیب یافته بود که درین دعوت جنرال مذکور ، راجع به جنگهای برما در همان وقت کائناتش مفصلی برای معلومات هیئت افغانی ترتیب و ایراد کردند ، اشتراک ورزیدند . علاوه برین هیئت افغانی به بعضی دعوت های خصوصی ، بعضی اشخاص بر جسته کلکته مانند جناب چیف جستیس رئیس محکمه عالی در کلکته شامل و عضویت افتخاری یک کلوب رادر زمان اقامت خود در کلکته حاصل داشتند .

بعد از ختم پروگرام ملاحظات در کلکته و تبادل مکاتیب دوستانه در بین رئیس هیئت افغانی و جلالتماب گورنر بنگال جنرال ستوارت و جنرال سکتر ، در حالیکه رئیس اداره لیزون و نماینده گورنر بنگال و بعضی صاحبمنصبان و نماینده مطبوعات در استاسیون کلکته برای وداع حاضر بودند ، هیئت افغانی کلکته راترک گفته بطرف احمدنگر بسواری قطار آهن بواگون مخصوص رهسپار گردیدند .

در استاسیون (مان ماد) متعلق به پریزنسی بمبئی ، بر گدیر ریو و قوماندان مکتب تانک احمدنگر از هیئت افغانی استقبال نموده ، بسواری موتر بعد از طی ۵۷ میل مسافه ، به منطقه مانوره تانکها ، که مخصوصاً برای ملاحظات هیئت افغانی در ۱۱ میلی احمدنگر تهیه شده بود رسیده بعد از صرف چاشت و ملاحظه مانوره مذکور که خیلی دلچسپ بود به احمدنگر در فو قوماندانی مکتب تانک و عراده های جنگی مواصلت کردند .

در مدت اقامت در احمدنگر هیئت افغانی تمام تعلیمات و فعالیت مکتب تانک ، موسسات و فابریکه های ترمیم ، شعبه مخایره و تعلیم اراضی تانکها و زره و شپهارا که هیئت هم بالفعل بداخل تانکها سواری بودند بصورت مفصل ملاحظه نمودند و به رسم گذشت و نظام معاینه شاگردان مکتب بحریه تانک که برای تعظیم و احترام هیئت افغانی اجرا شده بود ، و بعد از ادای سلام از طرف رئیس هیئت افغانی معاینه

شد ، اشتراك نمود ندو بدعوت های رسمی و خصوصی قوماندان مکتب تانک ، قوماندان منطقه احمدنگر و قوماندان قلعه احمدنگر که بشرف ورود هیئت افغانی داده شد بود و دخلی صمیمی بود ، شامل گردیدند علاوه بران رسم گذشت ، يك قطعه ، از تشکیلات (واکس) خدمات معاونه زن هارا ، که بعد از ختم دوره تعلیمات و تقسیم شان بخدمات اجرا میشد ، ملاحظه کردند ، که قطعه مذکور بعد از اجرای رسم تعظیم ، از طرف رئیس هیئت افغانی و کلو نل (جان سن) قوماندان منطقه احمدنگر تفتیش و معاینه گردید .

هیئت افغانی از ملاحظات خود در احمدنگر استفاده زیادی نمودند ، مهمان نوازی های صمیمانه قوماندان مکتب و تمام صاحبمنصبان معیتش باعث ممنونیت شان گردید .

بعد از ختم پروگرام در احمدنگر هیئت افغانی بسواری مو تر بمشایعت بعضی از صاحبمنصبان مکتب تانک دوباره به (مان ماد) واصل و از آنجا بسواری قطار آهن ، بطرف (سوگر) رهسپار گردیدند . دراستاسیون از طرف قوماندان مکتب سلاح خفیه (مکتب انداخت) برگدیر (کامرون) و چند نفر صاحبمنصبان دیگر استقبال شدند .

در مدت سه روز توقف خود هیئت افغانی ، تمام موسسات این مکتب را که عبارت از انداخت های حقیقی ، سلاح خفیه و نقیله پیاده تفنگ تفنگچه ، انواع تفنگ های اوتوماتیکی ، ماشیندار های خفیف و وسطی ، بم انداز های خفیف و سنگین پیاده ، میدان های انداخت کورس صاحبمنصبان بزرگ ، تدریسات و فعالیت های طلاب مکتب مذکور ، قسم انگلیسی و هندی و خورد ضابطان انگلیسی و هندی ، انداخت حقیقی بداخل جنگل و انواع نمایشات دیگر بود ملاحظه نمودند و نیز مکتب نقلیه مخصوص خورد ضابطان را با تمام اجراآت و فعالیت های شان از قبیل وظائف نقلیه ، درائتای محاربه و اصول رسانیدن (چبخانه) و ارزاق مو تر رانی در انواع اراضی را معاینه کردند .

دعوت های مجلی درینجا ، از طرف قوماندان مکتب و صاحبمنصبان و طلاب قسم انگلیسی و هندی بشرف هیئت افغانی داده شد ، که تمام صاحبمنصبان ، ماورین کشوری این منطقه دران حضور داشتند ، از جمله دعوت بسیار صمیمی از طرف صاحبمنصبان مسلمان (افسران کمیشن و ایسرای) که اکثر معلمین عملی انداخت و برجسته ترین اشخاص درین فن میباشند بشرف هیئت افغانی بشمول تمام صاحبمنصبان مکتب و قوماندان مکتب دعوتی دادند که ریاست دعوت را آقای صوبه دار میجر محمد شیرخان یکی از افغانهای سرحد در عهده داشت . محبت و صمیمیت زیادی چه درین دعوت و دعوت های دیگر در بین میزبانان و مهمانها حکم فرما بود .

علاوتاً هیئت افغانی بیک دعوت صمیمانه قوماندان مکتب پولیس (ایالت مرکزی) که در خود سوگر میباشد و معاینه تدریسات و تعلیمات مکتب پولیس اشتراك نمودند . قوماندان مکتب انداخت برگدیر (کامرون) یکی از صاحبمنصبان برجسته که در محاربات

اطراف امیال ویی شنیور اشتراك کرده وموقفیت های بزرگی نصیب آن شده در دوران توقف هیئت افغانی درسوگرو بمبارت شخصی او علاوه ازمهمان نوازی فوق العاده باصمیمیت خود بدادن تفصیلات مخصوصی نسبت به مجاریبات اطراف امیال (مرکزمانی پور) هیئت افغانی رامستقبل ساختند بعد از ختم پروگرام و داغ با قوماندان مکتب وصاحبمنصبان معیتش هیئت افغانی بسواری اوتوموبیل ویس ازطلی مسافه ۵۷۰ میل باستاسیون یونارسیده وازینجا بسواری ریل بطرف آگره رهسپار گردیدند دراستاسیون آگره هیئت افغانی از طرف يك بر گدیر ویک کلونل نماینده های قوماندانی مرکز هند وستان که قرار گاه آن در آگره میباشد پذیرائی شده ، ومتعاقباً بیک هوتلیکه که قبلاً برایشان تهیه شده بود ، اقامت گرین شدند .

در مدت دوروزه توقف خود هیئت افغانی در آگره وفتح پورسکری به تماشای آثار تاریخی سلاطین مغلیه پرداخته ، عالی ترین وزیبا ترین سبک های معماری وصنایع نفیسه دوره سلاطین مغل را به رهنمائی ورفاقت جناب پروفیسور حسین عضو اداره حمايه آثار تاریخی هند ، ملاحظه نمودند وبه يك دعوت عصریه ، قوماندان منطقه مرکز جنرال سکو نر که بسی از صاحبمنصبان عالی رتبه عسکری وملکی منطقه مذکور وصاحبمنصبان امریکائی در آن حضور داشتند باصمیمیت وگرمجوشی اشتراك نمودند .

هیئت افغانی بعد از آگره دوباره به دهلی مراجعت نمودند ، دراستاسیون از طرف نماینده قوماندان عمومی هند ، جناب نواب زاده محمد مرتضی خان ولیعهد نواب رامپور و کلونل ویلسون رئیس اداره لیزون عسکری هند و کلونل بنت رئیس اداره لیزون امریکائی وبعضی صاحبمنصبان دیگر و جناب جنرال فونسل اعلی حضرت در دهلی با هیئت جنرال فونسلگری افغانی استقبال شدند .

در مدت چندروز توقف هیئت افغانی در دهلی رئیس هیئت افغانی وحیتمند محمد عارف خان قوماندان لوا بدعوت جلالتماب کماندرا انچیف (قوماندان عمومی هند) جنرال سر کلود آکلینیک بجای شخصی شان ومتباقی اعضای هیئت در هوتل (امپریال) اقامت گرین شدند .

در دوره توقف دوباره در دهلی ، هیئت افغانی به ملاقات های وداعیه ، با صاحبمنصبان عالی رتبه قرار گاه هند و امریکا که قبل ازین با ایشان معرفت حاصل کرده بودند پرداختند .

دعوت های که درین بار به دهلی داده شد ، عبارت از دعوت های ذیل میباشد :

۱ - دعوت های شخصی که در جای جلالتماب کماندرا انچیف هند به شمولیت رئیس هیئت ومحمد عارف خان قوماندان لوا وبعضی از دیگر اعضای هیئت ، واشتراك بعضی از صاحبمنصبان اردوی هند وبعضی فامیل های که در جای کماندار انچیف اقامت داشتند داده شد ودربکی ازین دعوت ها والا حضرت مهاراجه جوده پور نیز حضور داشتند .

۲ - دعوت از طرف رئیس هیئت نظامی افغانی ، بشمولیت جنرال فونسل اعلی حضرت در دهلی وا کثیر صاحبمنصبان عالی رتبه وروسای قرار گاه عمومی هند واعضای اداره امور خارجه وهیئت

قرارگاه عسکری امریکا (در صحنه هند و برما) و جنرال فونسل ایران و چین ، در دهلی و مامورین بر جسته و عالی رتبه هندی و بعضی از اعضای مجلس شورای و سرای هند و بعضی از وزرای مسئول و رئیس مجمع قانونی هند .

۳ - دعوت عصریه در قرارگاه عمومی بشمولیت هیئت افغانی و تمام صاحبمنصبان عالی رتبه و روسای قرارگاه عمومی هند در کتب خانه قرارگاه عمومی .

۴- دعوت رسمی از طرف کماندرانچیف هند در هتل امیرال ، به شمولیت مامورین عالی رتبه و بر جسته هندی و شورای نائب السلطنه هند جنرال فونسلهای ایران و چین کفیل وزارت امور خارجه و تمام صاحبمنصبان عالی رتبه و روسای قرارگاه عمومی هند ، و هیئت قرارگاه عسکری امریکا ، که بشرف هیئت افغانی داده شده بود جناب جنرال فونسل اعلیحضرت در دهلی نیز در آن حضور داشتند . این دعوت خیلی مجلل بود ، بعد از صرف طعام جلالتماب کماندرانچیف اردوی هند ، از طرف خود هیئت قرارگاه امریکانطق مفصلی راجع به پذیرائی هیئت عسکری افغانی و ملاحظاتشان در هند ایراد نمودند، و در ختم نطق در حالیکه سلام پادشاهی اردوی افغانستان از طرف موزیک عسکری نواخته شد جام صحت را بنام رئیس هیئت و هیئت افغانی نوشیدند ، متعاقباً رئیس هیئت افغانی نطقی که مفاد آن اظهار تشکر از پذیرائی صمیمانه و مهمان نوازی های خالصانه ، اردوی هند و امریکا ، مامورین کشوری هندی و مخصوصاً مهمان نوازی شخص جلالتماب کماندرانچیف هند و ستان بود ایراد نمود ، در ختم آن رئیس هیئت افغانی و جنرال فونسل اعلیحضرت همایونی ، جام صحت را باسلامتی کماندرانچیف هند و هیئت قرارگاه عمومی و قرارگاه امریکائی بلند کردند . مفاد نطق جناب قوماندان عمومی قوای عسکری هند و مفاد نطق ع ، ش محمد عمر خان رئیس هیئت نظامی افغانستان در آخر مقاله هذا مند رج است .

۵- دعوت چاشت از طرف عالیقدر جلالتماب لار دو بول نائب السلطنه هند و خانمشان ، که بشرف ورود هیئت افغانی داده شده بود ، بشمولیت سکرتر امور خارجه و جنرال فونسل اعلیحضرت در دهلی و هیئت فامیلی خود و سرای و بعضی از اشخاص بر جسته دیگر جناب نائب السلطنه هند و خانم محترمه شان نیز از مهمانها با صمیمیت پذیرائی و با هر یک از اعضای هیئت با محبت و صمیمیت صحبت فرمودند .

در تمام دعوت ها و ملاقات ها چه در اول ورود در دهلی و چه درین هنگام هیئت عسکری افغانی مورد تمام محبت و صمیمیت واقع شدند و در هر دعوت گرمجوشی و دوستی خالصانه حکم فرما بود . بالخصوص پذیرائی و مهمان نوازی شخصی جلالتماب سرکلودا کنستلیک کماندارانچیف اردوی هند که نسبت به شخص رئیس هیئت افغانی و دیگر اعضای هیئت که صمیمیت و محبت مخصوص از خود نشان داده اند و بتاسی از رویه ایشان تمام صاحبمنصبان اردوی هند چه انگلیسی چه هندی حتی خورد ضابطان و افراد پیروی کرده اند شایان همه گونه تمجید و امتنان است .

ایام توقف دهلی بعد از وداع با جناب کماندرانچیف و رئیس ارکان تحریقه عمومی اردوی هند در حالیکه

در استاسیون دهلی نماینده های کماندر انچیف و وزارت خارجه و شخص جنرال کاتورن رئیس دائره حرکات و استخبارات ، و رئیس اداره لیزون قران گاه امریکائی ، کونول بنت و جناب جنرال فونسل اعلی حضرت همایونی در دهلی و باقی اعضای قونسلگری برای وداع حضور داشتند خاتمه پذیرفته هیئت افغانی بعد از اظهار امتنان و شکران از پذیرائی و مهمان نوازی حکومت هند به ذوات مذکور و پس از تقدیم تشکر بجناب جنرال فونسل اعلی حضرت همایونی در دهلی که مساعدت ها و کمک های شان در هر خصوص در دوران مسافرت هیئت افغانی در هند باعث امتنان رئیس و دیگر اعضای هیئت گردیده بود مراسم وداع را با جلاورده بسواری ریل درواگون مخصوص بصوب لاهور رهسپار شدند .

در استاسیون لاهور هیئت افغانی و رفقای معیت شان از طرف جنرال (بلاکس لند) قوماندان منطقه لاهور و هیئت ارکان حریه آن پذیرائی شده ، متعاقباً پس از ناشتا برای ملاحظه مراکز تعلیمی غنده پنجاب شتافتند فعالیت تعلیمی این مراکز نیز مانند دیگر مراکز تعلیمی و نمایش های تعلیمات حربی مخصوصی که از طرف قوماندان غنده مذکور برای ملاحظه هیئت ترتیب شده بود ، خیلی دلچسپ واقع گردیده بعد از آن مطابق پروگرام هیئت افغانی یک فابریکه ترمیم صیارات را بر فافت جنرال بلاکس لند و رئیس اداره هوائی این منطقه ملاحظه نمودند ان چاشت راه هیئت افغانی از طرف جناب گلانسی گورنر (نائب الحکومه) پنجاب دعوت بودند این دعوت که در آن به علاوه جناب گورنر پنجاب جناب ملک خضر حیات خان رئیس الوزرای پنجاب و جناب محمد جمال خان وزیر فواید عامه و جناب عاشق حسین خان وزیر برین پنجاب نیز در آن شرکت داشتند خیلی صمیمی و دوستانه واقع شد ، صحبت های دوستانه سر گلانسی که یکی از علمای شرق شناسی میباشد بسیار اترسان بود ، پس از صرف چاشت و قدری توقف برای عکس برداری هیئت افغانی صمیمانه با گورنر پنجاب و جناب ملک خضر حیات خان و دیگر ذوات وداع نموده برای ملاحظه قسمت دوم پروگرام در لاهور پرداختند ، از جمله مکتب ابتدائی هوا بازی را که طلاب آن بصورت خوش رضا از هندی هایک تعداد انتخاب میشود ملاحظه نمودند بعد از دیدن تمام شعبات و فعالیت های تعلیمی این مکتب هیئت افغانی به عصریه که بصورت صمیمانه از طرف طلاب و معلمین این مکتب بشرف هیئت افغانی ترتیب شده بود ، بشمولیت طلاب و معلمین مذکور اشتراک نمودند .

در شام همین روز هیئت افغانی بدعوت رسمی جنرال بلاکس لند قوماندان قوای عسکری منطقه لاهور ، که اکثر صاحب منصبان دیگر منطقه مذکور در آن اشتراک داشتند ، شامل شدند ، که این دعوت نیز با صمیمیت و مسرت اتمام یافته و متعاقباً بطرف استاسیون لاهور در حالیکه جنرال مذکور وارکان معیت هیئت افغانی را مشایعت کرده بود بعد از اظهار امتنان از پذیرائی صمیمانه در لاهور وداع نمودند و بدرجه ریل بطرف راولپنڈی عزیمت نمودند .

هیئت صبح وقت بر اولپنڈی مواصلت و از طرف جنرال بین لند قوماندان منطقه راولپنڈی استقبال شدند . بعد از ناشتای صبح ، تعلیمات و فعالیت های عساکری را شوتی را معاینه کردند ابتداء مشق ها و تمرینات

زمینی اجراء و بعد ازان از هوا در حالیکه هیئت نیز بداخل طیارات عسا کر پراشوتی موجود بودند انداختن فرد فرد پراشوتی ها را ملاحظه نمودند . بعد ازان به رفاقت ایر کومو دور ، وقوماندان عسا کر پراشوتی فعالیت های محاربه وی عسا کر پراشوتی را که پس از آنکه به زمین رسیدند چگونه حرکات را اجرا میدارند ، بزیر آتش سلاح های پیاده که بصورت حقیقی انداخت میشد و بسیار انترسان بود ، معاینه نمودند .

بعد از یک ملاقات و رسم وداع صمیمانه با جنرال فینس قوماندان منطقه شمال غرب هند ؛ هیئت افغانی برای صرف چاشت بدعوت جنرال منطقه راولپندی که در آن اکثر صاحب منصبان عالی رتبه منطقه مذکور و حاکم راولپندی جناب کتیرت کنگک نیز حضور داشتند شرکت ورزیده و متعاقب وداع و اظهار امتنان بسواری موترها بطرف پشاور حرکت کردند .

در راه و بزیت مختصری از موزیم تکسیلا ، که آثار تاریخی و مخصوصاً صنعت گری کوبودیک آن با آثار تاریخی مملکت عزیز ما رابطه مخصوصی دارد ، نموده ، به نوشهر رسیدند . درینجا از طرف قوماندان منطقه استقبال و بدعوت عصریه که از طرف قوماندان نوشهر بشمولیت بعضی صاحب منصبان عسکری و کشوری وفامیل های شان داده شده بود با صمیمیت اشتراک کردند و پس از آن به جلوزائی ، فعالیت و انداخت یک قطعه طویچی را ملاحظه کرده در مهمانخانه پشاور در حالیکه اقای جنرال بروس سسکات قوماندان منطقه پشاور و قوماندان هوائی منطقه مذکور و دیگر صاحب منصبان و نماینده گورنر صوبه شمال غرب هند از هیئت افغانی استقبال کردند مواصلت نمودند جناب وکیل التجار افغانی در پشاور و آقای مامور ویژه و هیئت و کالت تجاری و بانک ملی افغانستان نیز حاضر بودند .

در ایام توقف دوباره خود هیئت افغانی در پشاور تطبیقات حربی یک کدک پیاده از قوای معاونه اردوی هند که عبارت از قوای حکومت مهاراجه پتیاله باشد و نمایش آتش ماشیندار سنگین و تعلیمات یک قطعه طویچی منجرای موتر دار را ملاحظه کردند که در قطعات اولیه از طرف برگدیر کنگهم ، قوماندان عسکری لندی کوتل و در قطعه طویچی از طرف قوماندان غنڈ طویچی بدیرائی و رفاقت شدند . به دعوت چاشت دوستانه و صمیمانه خصوصی جلالتاب سر جارج کنگهم گورنر ایالت شمال غربی رئیس هیئت و حیتمند محمد عارف خان قوماندان لوا در حالیکه خانم گورنر و جناب سر الاف کیرو کفیل امور خارجه هند ، نیز حضور داشتند ، اشتراک نمودند .

بعد از ظهر همین روز رئیس هیئت افغانی و محمد عارف خان قوماندان لوا برفاقت جناب کلونل لنکاستر اتاشه نظامی بریطانیا در کابل ، برای باز دید امور تعلیمی یک عده صاحب منصبان طوپوگراف افغانی ، بطرف ایت آباد بسواری موتر رهسپار شدند . در مواصلت به ایت آباد از طرف حاکم و قوماندان عسکری انجا بدیرائی شده بدعوت عصریه و دعوت شام . حاکم و قوماندان عسکری که بسیار صمیمی و دوستانه بود اشتراک ورزیدند .

فردای آن‌اولا تعلیمات و تطبیقات مکتب اصول جنگهای سرحدی را تحت اثر برگدیر قوماندان آن ملاحظه نموده ، بعد از آن به رفاقت کلونل قوماندان منطقه و جناب رشتین حا کم ایست آباد بطرف منسره روان شدند . در پنجار رئیس هیئت افغانی و آقای محمد عارف خان بدیدن صاحب منصبان افغانی و ملاحظه تعلیمات شان مسرور شده ، و رئیس هیئت افغانی از آقای کلونل اوزماستن مدیر اداره نقشه کشی و طوبوگرافی عسکری هند ، که خودش هم موجود بود و دیگر معنمین و مامورین آن تشکر نمودند بعد از آن بداخل شهر رفته باید برائی پر محبت و صمیمانه با جوش و خروش مفرط اهالی این شهر کوچک که اکثران افغان میباشد و بطرز مملکت عزیز ما اجرا شده یسکی از چیزهای فراموش ناشدنی بشمار میرود درین دعوت که از طرف محمدایوب خان داده شده بود ، علاوه از هیئت و تمام صاحبمنصبان محصل افغانی درابت آباد و جناب کلونل لنکاستر صاحب منصبان عسکری و مامورین ملکی و جمعیت زیادی از خوانین و اهالی این شهر شامل بودند دعوت مذکور با مصاحبه های برا درانه و صمیمانه بامسرت خاتمه یافته مراسم وداع نیز با همان حرارت و جوش و خروش بعمل آمده رئیس هیئت و آقای محمد عارف خان و آقای کلونل لنکاستر بارفاقت ، قوماندان عسکری دوباره به ابت آباد باز گشت نموده از آنجا بطرف پشاور روانه گردیدند . در بین راه دوباره به نوشهره بیک دعوت عصریه قوماندان نوشهره اشتراک ورزیده به پشاور مواصلت کردند . در شام همین روز در پشاور از طرف جناب جنرال بروس سکت قوماندان عسکری منطقه پشاور دعوت و داعیه بشرف هیئت افغانی داده شد . که در آن علاوه از هیئت عسکری افغانی و رفقای معیت شان ، رئیس الوزرای صوبه شمال غرب هند جناب سردار اورنگ زیب خان و جناب عبدالرب خان نشتر روز بر مالیه و سردار سمن خان و محمد امان خان و بعضی از اعیان دیگر این صوبه ، و صاحبمنصبان عسکری و هوائی این منطقه شامل بودند . در ختم طعام جناب جنرال سکت جام صحت اعلی حضرت همایونی و اعلی حضرت امپراطور برطانیار انوشیدند . هیئت عسکری افغانی بک روز دیگر را نیز در پشاور توقف کردند ، که درین روز تلگرام های ذیل درین کماندرانچیف اردوی هند جنرال سرکلود آکنلیک و رئیس هیئت افغانی مخابره و تبادل شد :

مضمون تلگرام کماندرانچیف به عنوان جنرال محمد عمرخان :

« در اثنای حرکت شما از هندوستان میخواهم بشما و اعضای هیئت شما خوشنودی و مسرتی را که از ملاقات شما و اعضای هیئت شما من و تمام اشخاصی که در اثنای مسافرت شما با شما ملاقی شده اند حاصل داشته نیم تقدیم نمایم . من اطمینان دارم که مسافرت شما مفید و هم مسرت بخش بوده و خاطره های خرمی را با خود خواهید برد . امید وارم که در بیک وقت آینده ، ملاقات بامسرت دیگری باشما حاصل نمایم در خاتمه تمام خوشی ها را برای شما تمنا میکنم . »

جواب تلگرام فوق از طرف رئیس هیئت افغانی به مضمون ذیل مخابره شده :

« از پیغام و داعیه مهربانانه جلالتماب شما خیلی مشکورم ، من و اعضای هیئت تشکرات قلبی خود را به مناسبت مهمان نوازی ها و صمیمیتی که از طرف حکومت هند ، جلالتماب شما ، تمام صاحبمنصبان

وافراد ، اردوی هند و اردوی بریطانیا در هندوستان ، مامورین کشوری و اهالی هندوستان در دوران دو ماهه مسافرت ما در هند نسبت به ما نشا نداده شده تقدیم میداریم ، هیئت ما خاطره های با مسرتی را با خود میبرند . خواهشات بهترین خود را به جلالتماب شما اردوی هند و اردوی بریطانیا در هندوستان و اهالی هندوستان تقدیم داشته خوش بختی و سعادت شان را آرزو می نمایم .

علاوه بر تبادل تلگرافهای فوق ، تلگرام ذیل از طرف رئیس هیئت افغانی بعنوان جنرال دن . سلتن قوماندان عمومی امریکا در صحنه هند و بر ما مخابره شده :

« من و صاحب منصبان هیئت خواهش داریم تشکرات قلبی و امتنان خود را بشما و تمام صاحب منصبان و افراد تحت قوماندۀ شما که مسرت ملاقات ، و مهمان نوازی دوستانه مساعدت و تسهیلات فوق العاده شان را در دوران مسافرت خود در حصه اردوی امریکائی در هند حاصل داشته ایم تقدیم بشمائیم ، من بشما اطمینان میدهم که ما خاطره های پر مسرتی را با خود به افغانستان می بریم ، مسرت قلبی خود را بشما ، صاحب منصبان و افراد تحت قوماندۀ شما تقدیم داشته دوام این علاقه و رابطه مسعود را که خوش بختانه در بین ما موجود است تمنا نمایم »

تاریخ یوم سه شنبه ۳ فروری ۱۹۴۵ برای حرکت هیئت عسکری افغانی بطرف مملکت عزیز شان افغانستان تعیین شده بود ، در صبح همین روز در مهمانخانه نه حکومتی پشاور ، جناب جنرال سکات قوماندان منطقه پشاور و قوماندان قوای هوائی پشاور ایس کومو دور کرو وی و بسیاری از صاحب منصبان منطقه مذکور ، و نماینده گورنر صوبه شمال غرب هند برای وداع حاضر شده بودند ، و یک قطعه عسکری گار د احترام با موزیکه نیز در پیشروی مهمانخانه انتظار داشت ، اولاً رئیس هیئت افغانی بر فراق جنرال سکات رسم تعظیم قطعه احترام را قبول نموده ، بعد از معاینه و تفتیش قطعه مذکور و ملاحظه رسم گذشت آن ، هیئت افغانی با جناب جنرال بروس سکات و قوماندان هوائی و دیگر صاحب منصبان ، آقای مامور ویژه افغانی در پشاور ، اعضای و کالت التجاری و مامورین بانک ملی افغان و وداع نموده ، بار فقای معیت خود جناب کلونل لنکا ستر اتاشه نظامی بریطانیا در کابل و میجر فاکس اتاشه نظامی امریکا در کابل و کلونل امفروویل منتظم و مهماندار هیئت ، بطرف لندی کوتل و سرحد طورخم رهسپار گردیدند .

در خط سرحد بر گدیر کننگهم قوماندان لندی کوتل ، و یک قطعه گار د احترام با موزیک و ورود هیئت افغانی را برای وداع انتظار داشته ، و قتیکه باین نقطه وارد شدند گار د احترام رسم تعظیم رئیس هیئت را بجا آورده و از طرف رئیس هیئت معاینه گردید ، بعد از یک وقفه و مصاحبه بسیار صمیمانه هیئت افغانی با بر گدیر کننگهم و رفقای معیت مسافرت دو ماهه خود جناب کلونل لنکا ستر ، کلونل امفروویل و میجر فاکس و بعد از اظهار تشکرات صمیمانه از مهمان نوازی های حکومت هند و امریکا و همچنین از دوستی و صمیمیت ها ، تسهیلات و مساعدت هائیکه در دوران مسافرت از رفقای معیت خود دیده بودند ، وداع نموده ، و پس از طی ۷۵۰۰ میل مسافه (خط آهن ۴۲۰۰ میل و

۱۸۰۰ میل ذریعہ طیاره و ۱۵۰۰ میل با اوتوموبیل (در هندوستان، داخل خاک وطن گردیدند.

مفاد نطق های کماندر انچیف هندوستان و رئیس هیئت عسکری افغانستان
در دعوت و داعیه کماندر انچیف هند در هوتل امپریال :

۱- بیانہ جلالتماب جنرال سر کلود آکنلیک قوماندان عمومی عسا کر هند :

حضر محترم !

این اجتماع دوستانه پایان رسیدن مسافرت دو ست من لیفٹیننٹ جنرال محمد عمر خان
رئیس ارکان حرب قشون افغانستان و عدہ منصبداران قشون شاہی افغانستان را در هند نشان میدهد ما
باین عقیده میباشیم کہ این مسافرت یک علامت برجسته و واضح روابط دوستانه است کہ بین افغانستان
و هند و افغانستان و حکومت برطانیہ وجود دارد .

ما بحیث عسکر از دیدن جنرال محمد عمر خان و منصبداران وی مسرت بی پایانی حس میکنیم و توقف
مزید آنها را در هند متمنی بودیم بیانات من تنها احساسات شخصی خود نیست بلکه احساس منمابیم کہ
میتوانم احساسات قوماندانی اعلای اتازونی متعین هند و همچنین احساسات عسکر ہندی را نیز ترجمانی نمایم
عسکر اتازونی و اولیای امور عسکری انگیلیسی هر دو برای نشان دادن هر آن چیزیکہ درین مدت کوتاه
ممکن بود بہ مهمانان خویش بہترین سعی خود را در ملاحظات شان مبذول داشته اند و توقع دارم کہ ایشان
از مجاہداتیکہ ہند را یک مرکزیت حربی موثر برای عملیات حربی قوماندانی اعلای منطقہ جنوب شرقی
آسیا تحت ادارہ « لورد لونی مونت بیٹن » بخشیدہ است منکورہ با خود خواهند برد .

لیفٹیننٹ جنرال محمد عمر خان و منصبداران وی در مدت کوتاه کہ آنها اینجا بودند مسافرت زیادی
در مملکت هند نموده و بہ علاقہ آسام « مانی پور » نیز سفر کردند و در آنجا توانستہ اند چیزی
از قوای تحت قوماندانی جنرال دن سلٹن واردوی نمبر ۱۴ او بر علاوہ بعضی عملیات قوماندانی فضائی شرقی را
ملاحظہ نمایند آنها فعالیت زیاد تربیہ عسکری را کہ در تمام نقاط ہند بعمل میاید و در آن جملہ قوہ
بحری و فضائی ہند نیز شامل است ہم مشاهده کردہ اند عقیدہ دارم کہ مهمان های ما ازین مشاہدات محظوظ
شدہ و این تجارب برای آن ہا مفید ثابت شدہ خواهد بود باید از صرف تمام آنها یکہ خوش بختانہ با مهمانان
افغان در ہند ملاقات نمودہ اند اظهار نمایم کہ از اینکہ ما با استقبال پذیرائی آنها موفق شدہ و فعالیت خود
را در این مملکت بہ آنها وانمود کردیم خویش را خیلی مقتخر میدانیم . توقع دارم کہ آنها نیز خاطرہ های
خوشگوار و مفیدی را ازین مسافرت و ملاقات با ما با خود بردہ و این مسافرت آنها در تحکیم روابط افغانستان
و ہند بیشتر معاونت خواهد نمود من برای جنرال محمد عمر خان و سایر منصبداران وی آئندہ با سعادت
را خواہانم . حضر محترم از شما درخواست میکنم کہ بر خاستہ جام صحت جنرال محمد عمر خان
و منصبداران ہیئت نظامی افغانستان را بنوشید .

۲- بیانہ ع . ش محمد عمر خان فرقه مشراول رئیس ہیئت عسکری از دوی شاہی افغانستان :

جلالتماب محترم و حضر گرام !

اول تر از ہمہ بر خود لازم میدانیم کہ مراتب تشکرات صمیمی خود را بجلالتماب محترم کہ

نهایت التفات خویش را در باره من و هیئت افغانی میذول فرموده اند تقدیم دارم بر این و تمام هیئت بسی جای مسرت و خوشنودی است که اینک موقع مساعدت کرده و ما برای مشاهده هندوستان و مجاهدت های حربی و سیم و بی پایانبکه در آن جا بعمل آمده آمده ایم .

اولین دفعه است که هیئت عسکری افغانی باین پیمان و با فراهم گردیدن چنین تسهیلات برای ملاحظه مجاهدات حربی و مطالعه احضارات تربیه وی عسکری منصبداران و افراد و عسا کر هند برطانیه و امریکا در هند موفق شده اند . در ظرف هفت هفته توقف خویش در هند بسا مراکز مهمه حربی هند راتحت مذاقه قرار داده و بسیاری از صحنه های کارزار بشن پور و کوهیما را ملاحظه نموده و با منصبداران بزرگ و کوچک و عسا کر هندی برطانوی و امریکائی و مردمان کشوری هند ملاقات ها و تماس های زیاد نمودیم . همه با ما از راه لطف و مهمان نوازی پیش آمده اند . ما منصوصاً از تربیه و انتظام کاملی که در بین منصبداران و عسا کر شما بوده و از محبت و علاقه مندی تامه که بین منصبداران و عسا کر و لوازم هر ملتی که بوده حکمفرمائی دارد خیلی متحسین شده ایم صمیمیت و علاقه مخصوصی که از جریان این سفر خویش در هند از جلالتماب شما دیده ایم مانند بهترین خاطره در حافظه ما بطور یاد گار نقش خواهد بود و من یقین و اثق دارم که این رویه شاد در تحکیم مبانی علائق با همی بین افغانستان ، هندستان ، برطانیه و امریکا در پیوند و اتصال خود یابد ار خواهد بود .

من همراه نفری معتد مسافرت ممتدی در هند نموده بسا مواقع قابل دید و سود مندی که ملاحظه آن ها برای ما فراهم شده بود دیده و از آن ها استفاده های شایانی گرفته ایم .

در خاتمه دوباره مراتب سپاس گذاری و امتنان خود و هیئت معیت خویش را احتراماً بحکومت هند امریکا و جلالتماب شما که امشب باعث این اجتماع و مهمان نوازی گردیده اید اهدا می نمایم و از اعضای هیئت خویش توقع میکنم که جام های خود را به صحت سیه سالار هند و اردوی هند و قوای امریکا بلند کنند .

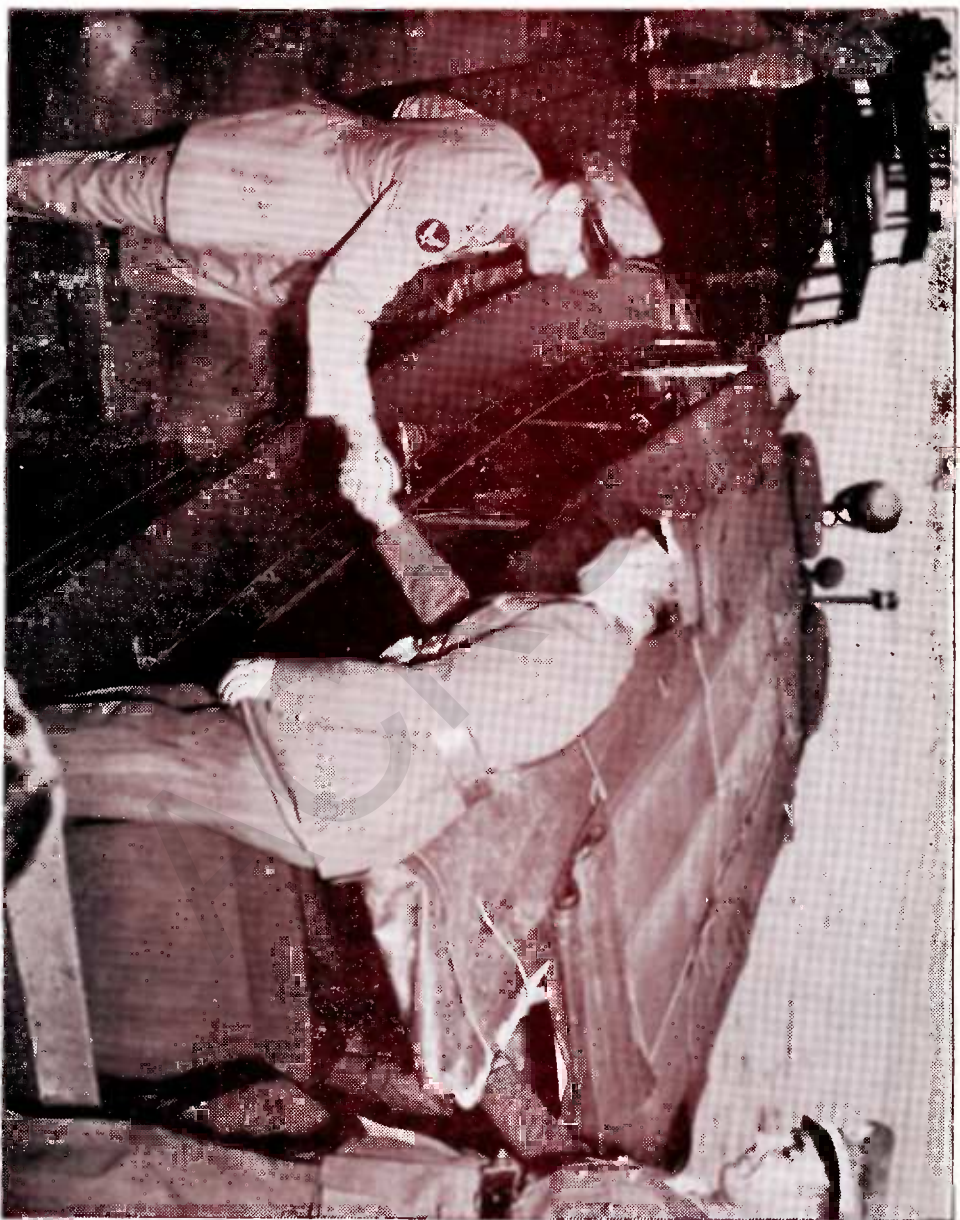




ع ، ش محمد عمر خان د افغانستان داركان حرب عمومي رئيس او همدته
د افغانستان دليزل شوي نظامي هيئت مشرجه دهند د نائيب السلطنه سره
ملاقات كوي په منع كښي ع ، س محمد شفيع خان پښتون جنرال فونسل
په دهلي كښي اوج ، محمد عارف خان د عسكري هيئت عضو



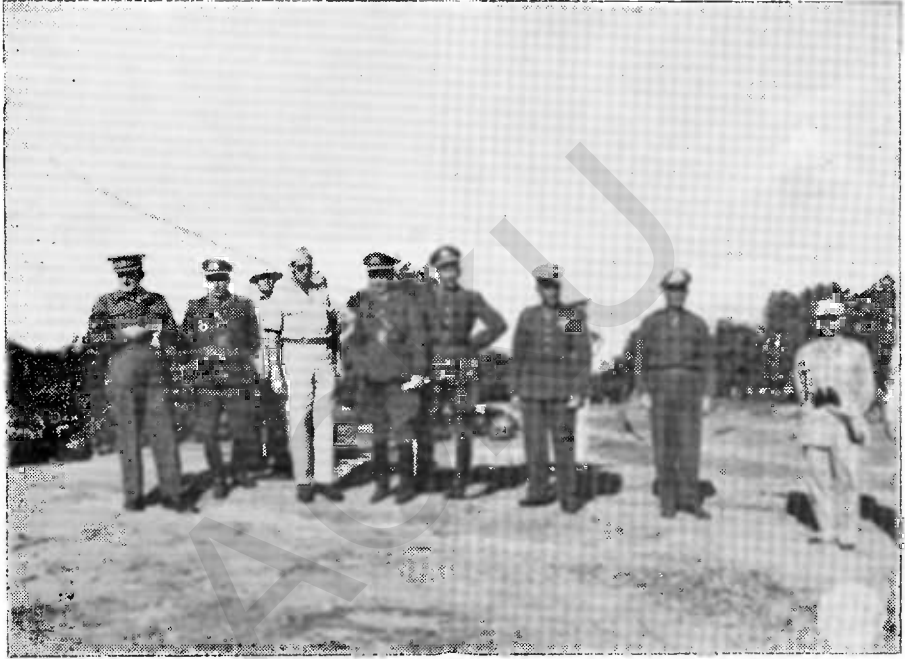
دهلي : - د جنرال اكنليك دهند سيمه سالار خيري اتري د افغانستان له رئيس اركان حربي سره
درئيس اركان حربيه په خوا كښي ، دانگلستان دتولي عسكري صحيفي قوماندان



کلکته :- جنرال استرت مایر و آسیا دجنوب شرق عمومی هوایی نوامندان پیله قرار گاه کبھی داتانستان
دحریه عمومی ار کارنو درنیس پذیرائی گوی .

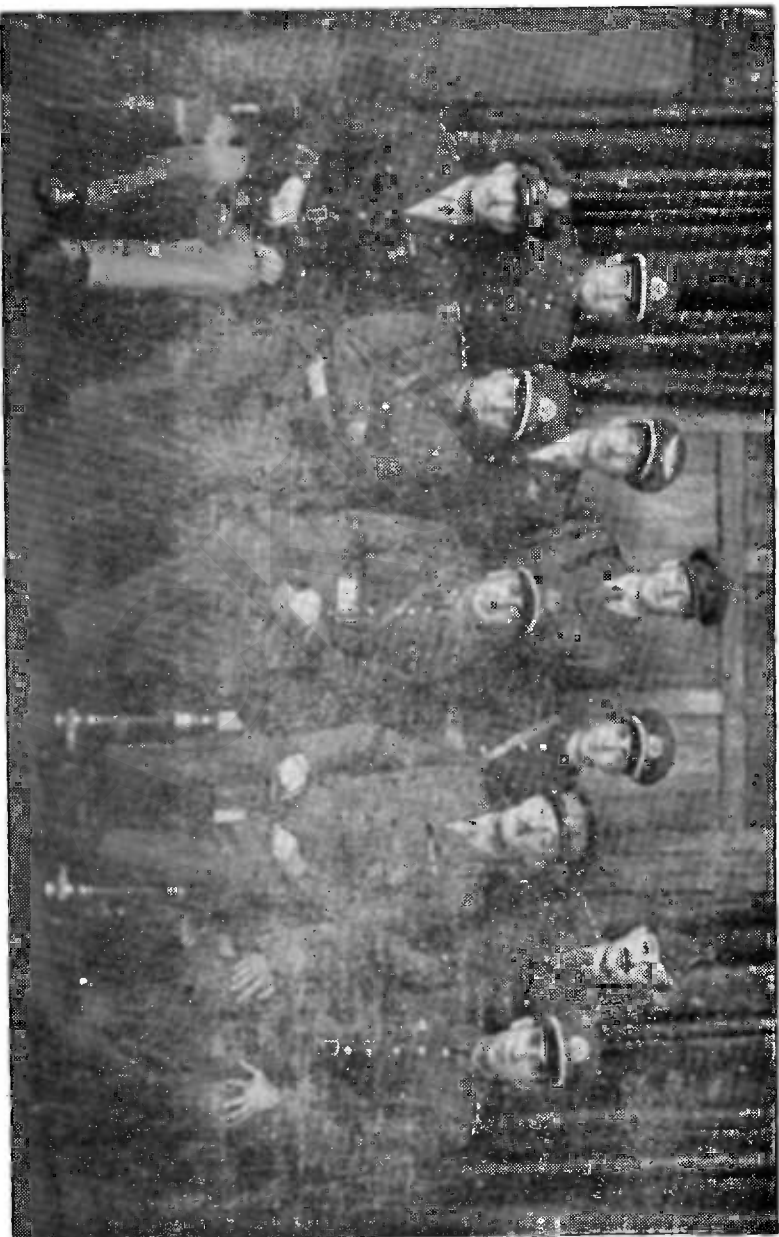


رانگره ۱ - افغانستان هیئت دپازو گاه اودراکت په باب کښې ئی توضیحات اروی



رانگره - افغانی هیئت له جنرال مکیب اویوه چینی جنرال سره دترصد په وخت کښې

به هند کتبی افغانی نظامی هیئت



تاست صفه به کتبی خوا :- ۱- میجر (کنده کشر) ای- اف- فاکس به کابل کتبی دامریکا نظامی آتته. ۲- ح- محمدعارف خان لهری فنیهمشر دواوقه ماندان (بر کدیر) ۳- ع، ش محمدصخر خان لهری فرقه مشر د عمومی حریه ارکا نو رئیس (لغتت جنرال) ۴- کورنل ای، اس لیشکاستر به کابل کتبی دبر طایفی نظامی آتته (لهری فنیهمشر) ۵- ح، محمدعلیخان لهری فنیهمشر (کورنل) ولاد صفه به کتبی خوا :- ۱- محمدنسیم خان کنده کشر (میجر) ۲- عبدالرزاق خان کنده کشر (میجر) ۳- لغتت کورنل ام، آر امفروزیل (دوهم فنیهمشر) ۴- عبدالقادر خان کنده کشر (میجر) ۵- کیخان ای، رزاق (نولیمشر)



کوهپایه: دافعان نستان د خوربه عرومی او اگاتو رئیس ته جنرال ارنگنگی نه کو هیواد معاصر این
 (پاڼه ۱۰۰) رئیس به خا میسه په د میدان توضیحات ور کوی م سله به یی (لومړی) و فایده یی او هیله یی
 (۲) د خوربه په ناهلیته کچه (پشمیزه) او د ژا په ناله ایجاک و په سالت م پملاک په مظهر بلان
 د لاسان په منستان ۱۲ جیوه م لومړی د خوربه په لاسان م لومړی د خوربه په لاسان م لومړی



کابل شاهان برهمنی

شاهلی احمد علی «کهراد»

پرر سال ز مانیکه مقاله رتبیل شاهان کابللی را برای سالنامه

می نوشتیم به آن دوره تاریخ افغانستان تماس نمودم که مشرف به ظهور و نشردین مقدس اسلام بطرف

شرق حتی بغاک های خراسان بودو بایان

دوره مذکور ما را بجائی رسانید که

رتبیل شاهان و قشون عرب بار بار در نیمه جنوب

غربی افغانستان بهمینجه داده و زور آزمائی

میکردندو بهداز چندین مصاف که نتیجه

قطعی برای هیچ طرفی بدست نیامد بلاخره

در اثر مداخلت یعقوب لیث صفاری و سرینجه

باشندگان حصص غربی خود گنور رتبیل

شاه کابل در ۲۵۸ هجری (مطابق ۸۷۹ م)

شکست خوردو بایتختش فتح شدو او خود را

بگردیز کشید. امسال میخواستیم هم یک قدم

دیگر نزد یک تر آمده و وارد دوره

میشوم که در تاریخ مملکت ما بار رتبیل شاهان

ارتباط و بیوستگی دارد. موضوع مقاله ما

پر ارسال رتبیل شاهان و از امسال برهمن شاهان کابللی است. این دودوره هر کدام تقریباً چیزی بیش



شاهلی احمد علی خان کهراد

پر ارسال رتبیل شاهان و از امسال برهمن شاهان کابللی است. این دودوره هر کدام تقریباً چیزی بیش

از دو قرن تاریخ مملکت مارا فرا گرفته. اولی دوره بود مشرف به ظهور و نشر دین اسلام و دومی غلبه و نشر آنرا مشاهده کرده است. رتیل شاهان با عرب‌ها ساخت پیچه دادند و به شدت مقاومت کردند. برهمن شاهیان نصف غربی مملکت را مشرف بدین مقدس اسلام دیدند و راه عزیمت را بطرف شرق و جنوب شرق پیش گرفتند و به تفصیلی که پایان تر میدهم رتیل شاهان و برهمن شاهیان از چندین نقطه نظر ارتباط زیاد بهم دارند و با وجودیکه بهم پیوسته اند پارهٔ میزانی درین است که آنها را از هم جدا میکند. بهر حال موضوع این مقاله کوچک آخرین صفحه تاریخ افغانستان پیش از اسلام است که جزء مقدمهٔ تاریخ دورهٔ اسلامی هم به شمار میرود زیرا تقریباً نیمهٔ غربی مملکت مسلمان شده و در نیمهٔ شرقی برهمن شاهیان آمریت دارند و در اثر تشکیل دولتهای صفاری و سامانی و مخصوصاً غزنوی به تد ریح بطرف خا کهای شرقی کشور تغییر محل و مرکز داده و اهسته‌اهسته از چو کات جغرافیای تاریخی خراسان خارج میشوند و جزء تاریخ خصوصی هند میگردد تا در اثر فتوحات غزنویان بکلی ناپدید میشوند.

ارتباط میان رتیل شاهان و برهمن شاهیان؛ چون رتیل شاهان و برهمن شاهیان د و سلسله پادشاهان محلی جنوب هند و کشاند که از حوالی وسط قرن ۶ تا نیمهٔ دوم قرن ۱۱ مسیحی یکی بعد دیگری د و دو قرن تاریخ خراسان را در تمام امتداد جنوبی هند و کش اشغال کرده اند و ارتباط زیاد بهم دارند و در چندین مسئله ضوری بهم مشترک اند که مورخین قرون وسطی مخصوصاً عربها چند ان ایشان را از هم فرق نتوانسته‌وا ولین کسی که واضح از جدائی آنها صحبت نموده مورخ معروف دربار غزنه ابوریحان بیرونی است که بیشتر بر اساس نوشته‌های او مدققین جدید جدا بودن آنها را بکمک شواهدی مانند مسکو کات و غیره توضیح و روشن کرده‌اند. معذالک با وجود تد کارال بیرونی و بیانات نیمه تاریخی و نیمه شاعرانه « کلمنه » صاحب دیوان « راجا ترانینگنی » (رودخانه شاهان) (۱) و تحقیقات جدیده هنوز هم پوره و صحیح گفته نمیتوانیم که دورهٔ سلطنت رتیل شاهان چه وقت آغاز و تمام شده و سلالهٔ برهمن شاهی بکدام تاریخ آغاز یافته‌است. این مسئله بسیار مهم است زیرا به ذات خود نشان میدهد که رتیل شاهان و هندو شاهیان خیلی بهم ارتباط و پیوستگی داشتند و حتی توجیها ت ماخذ عموماً ضوری است که اشارات هر یک به تنهایی هر دو سلالهٔ مذکور را در بر میگردد مثلاً منابع عربی از روز تماس عربها به سرحدات شرقی خراسان تا زمان فتح کابل بدست موسس سلالهٔ صفاری حتی بعد تر هم رارتیل میخوانند که حتماً اصل کسانی که ما ایشان را به این نام یاد میکنیم و کسانی که در تاریخ به اسم « هندو شاهیان » یا « برهمن شاهیان » معروف شده‌اند دران شامل‌اند. یاد ر سلسلهٔ کال بیرونی

(۱) :- دیوان شعری است به سانسکریت که در اطراف شاهان کشمیر و تعلقات آنها با سائر شاهان پنجاب و رایان برهمنی کابلی روشنی می اندزد.

و «کلهپنه» محض (شاهی) یا (شاهیا) میخوانند و عبارت از «کابلشاهیان» می باشد برهمن شاهی ها ورتیل شاهان کابل هر دو شامل اند و با تعبیر «ترکی شاهی» یا «تروکته» یکی را از دیگری سوا میکنند و مقصد از این اصطلاحات اخیر طوریکه منابع عربی توجیه کرده سلاله ترکی نیست و اگر هم باشد «تگین شاهی هائی» است که در نام والقبان نظر به مجاورت و قدرت توکیوها (ترکان غربی که در صفحات شمال هندو کش نفوذ و ملوک الطوائفی های بین ۵۶۷ و ۶۵۸ م داشتند و تجاوز چین به حکومت های آنها خاتمه داد) کلمات ترکی داخل شده بود و از روی عرق احفاد کوشانی های خورد کیداری بودند که با رفتی و زایل و شاید توکیو مخلوط شده بودند چنانچه این موضوع از روی تفصیلات البیرونی معلوم میشود.

شاهی-شاهیا: برای اینکه مبحث فوق خوب تر فهمیده شود و با اهمیتیکه دارد باید هم خوب تر فهمیده شود و ارتباط عرق و سیاسی و تاریخی میان برهمن شاهیان ورتیل شاهان و سلاله کوشانی های خورد برقرار گردد کمی در جریان تاریخ جنوب هندو کش عقب تر رفته و عاملی تجسس میکنیم که این دودودمان های شاهی را بهم مربوط میسازد، سقوط تدریجی عظمت کوشانی های بزرگ منجر به این شد که کوشانی های باختر با کوشانی های کابل ملحق شده و سلطنتی تشکیل نمایند بنام سلطنت «کیداری» که روی هم رفته نیمه آخر قرن چهارم و بعض سال های اول قرن ۵ مسیحی را دربر میگیرد. کیداری ها از سلسله کوشانی های بزرگ منقطع نیستند منتها سقوط عظمت کوشانی های بزرگ و محدود شدن قلم رواجانشینان آنها سبب شده است که احفاد «کیدارا» را کوشانی های خورد کابل بنا مییم.

طوریکه بر اساس هم در مقاله رتیل شاهان اشاره نمودم «کیدارا» موسس خاندان کیداری در روی مسکوکات خود را به رسم الخط برهمنی «کیدارا کوشان شاه» خوانده که کوشانی بودن او را تصریح میکنند ولی مقصد من بیشتر به استعمال کلمه «شاه» است زیرا یکی از عواملی است که بعد از این دودودمان های شاهی جنوب هندو کش مخصوصا انهایی را که مرکز شان کابل بود بهم مربوط می سازد. عبارت دیگر گفته می توانیم که از اوائل قرن چهارم مسیحی به بعد دودمان های سلطنتی جنوب هندو کش خصوص کابل من حیث عرق و عقیده هر چه بودند بلقب «شاه» یا «شاهی» یا «شاهیا» یاد شده اند مثل: رتیل شاه، ترکی شاه، هندوشاهی، برهمن شاهی، هندوشاهیا، شاهی های کابل و غیره که همه تحت عنوان «کابلشاه» آمده می توانند.

البیرونی برهمن شاهی ها و کسانی را که بیشتر از آنها از کابل به جنوب هندو کش سلطنت کرده اند به لقب (شاهی) یا (شاهیا) یا «شاهیا کابل» خوانده و به اصطلاح خود آنها را به دودسته «ترکی شاهی» و «هندو یا برهمن شاهی» تقسیم نموده است (۱). شاعر و مورخ کشمیر «کلهپنه» هندوشاهی یا برهمن شاهی هارا به لقب «شاهی» یاد نموده. منابع چینی در نیمه دوم

(۱) صفحه ۱۰ البیرونی و نیز اندیا ترجمه مستر ساشو.

قرن ۷ و نیمه اول قرن ۸ از شاهانی در گند هارا و کایسا حرف میزنند که کلمه « تسگین » در نام آنها داخل است و مدققین آنها را جز « دودمان » تسگین شاهی « حساب میکنند. پس سلاله‌های سلطنتی جنوب هندو کش را از قرن چهار مسیحی به بعد به صفت « شاهی های کابل » میتوان خواند.

رایان کابلی : چیز دیگری که در مورد برهمن شاهی های هند و شاهیان کابل قابل ملاحظه است لقب (رای) و (رانه) است که عموماً در مورد شاهان و ملکه‌های ایشان استعمال می شد. در حقیقت امر این دو کلمه اصلاً عنوان یا لقب مخصوص کدام شاه نبوده بلکه در یکی از پراکریت های این عصر (رای) و (رانه) شاه و ملکه را می گفتند و درین کلمات ریشه قدیم سانسکریت ویدی یعنی (راجان) داخل است. بعد از عصر ویدی استعمال القابی را که ازان رای و رانه مشتق شده در تاریخ کشور خود سراغ داریم. کنیشکا موسس دومین خاندان کوشانی های بزرگ افغانستان در بعض مسکوکات در رسم الخط یونانی خود را : «راوانوراؤ» یعنی (شاه شاهان) خوانده در اینجا هم دیده میشود که (راو) به معنی (شاه) و (راؤنانوراو) به معنی (شاه شاهان) استعمال شده. بعد از قرن دوم مسیحی به مرور زمان (و) آخر کلمه به (ی) مبدل شده و (رای) بمیان آمده و بحیث لقب ترتیبی ها و برهمن ها آنرا استعمال نموده اند و مورخین افغانستان همان مورخینی که در دوره غزنوی می زیستند مانند ابو ریحان بیرونی و محمد اجمار العتبی و محمد عوفی عموماً القاب (رای) و (رانه) را در مورد شاهان و ملکه های برهمنی یا هندو تخصیص داده اند، این دو کلمه نه تنها در نثر بلکه در نظم فارسی و سانسکریت در هر دو آمده و دو مال برجسته یکی اشعار ملک الجبال علاء الدین جهان سوز و دیگر هم اشعار مورخ و شاعر کشمیر « کلهته » است.

کابل-ویهند : اگرچه در ثلث اول قرن ۷ زمانیکه زایر چین هیوان - تسنگ از افغانستان می گذشت مرکز شاهان کابل زمین شهر کاپیسی (بگرام) بود و پوره معلوم نمی شود که چه وقت مرکز به شهر کابل فعلی انتقال نموده است ولی تا جائیکه از نگارشات مورخین عرب معلوم می شود مقارن به ظهور ژنرال های عرب در سیستان مرکز کابل شاهان (رتبیل ها و برهمن شاهی ها) شهر موجوده کابل بود. موضوع تاجائیکه به ترتیب شاهان ربط داشت در مقاله مخصوص آن درسنامه ۱۳۲۱ شرح یافت. این جا به این میسر دازیم که پایتخت هندو شاهی ها یا برهمن شاهی ها هم اول شهر کابل بود. «داکتر «سا شو» در جلد دوم ترجمه الهند الیورونی به انگلیسی بعد از اینکه در یادداشت های خود مستند بر نوشته های بلاذری از حملات عرب ها به کابل حرف میزند می نویسد که کابل و سیستان در مقابل عرب ها دلاورانه مقابله کردند بعضی جاها مطیع و با جگذاز هم شد ولی کابل عموماً بدست شاهان هندو یا برهمنی خاندان (پاله) بودز مانیکه مامون خلیفه عباسی آنرا فتح کرد و حکمران مسلمانی برای کابل مقرر نمود شاه هند و در پهلوی حکمران مذکور حضور میداشت. کابل شهری بود که شاهان هندو یا برهمن در آن

تاج پوشی میکر دند ملیکه شاهان خاندان « هو هن زلرن » در شهر کوینسبرگ (پروسیای شرقی) تاج شاهی بر سر میگذاشتند. به این حساب رتیبیل ها که از نقطه نظر آئین چیزی بودائی و بیشتر برهمنی یا هندو بودند و اسلاف برهمن شاهی ها محسوب میشوند در شهر کابل تاج می پوشیدند و خود برهمن شاهی ها هم تا زمانیکه کابل در تصرف شان بود حتی قرار نظریه « رنجیت سیترا پندت » (۱) در وقتیکه مرکز خود را از کابل به (ویهند) کنار اتک انتقال داده بودند باز هم در شهر کابل تاج پوشی میکردند. بعد از ربع قرن نهم در اثر فتوحات شاهان صفاری نفوذ برهمن شاهی ها در کابل و گرد و نواح آن مترازل شده خود را بطرف جنوب (گردیز) و شرق (لغمان) کشیدند و (اوهند) یا (ویهند) را که ۵۰ میل از اتک بالوتر در سواحل غرب سند واقع است مرکز خود انتخاب نمودند. این دومین مرکز برهمن شاهی های کابل است که قهراً فتوحات صفاریان ایشان را به خاک های گند هارا ی شرقی عقب زده و مرکز شان را کنار رود سند برد معذالک در غرب لغمان و حصص شرقی تنگهار جزء قلمرو آنها محسوب میشد اگر چه بعدتر در اثر تهدید و جنگ های سبکتگین و محمود زابلی جیبالی چیزی بیشتر مقر خود را بطرف شرق در دل پنجاب عقب بردولی پایتخت رسمی برهمن شاهان اول (کابل) و باز (ویهند) بود و بهین دو جا نسبت میشوند.

سلسله دودمان برهمن شاهی؛ با وجودیکه موضوع سلطنت برهمن شاهی های کابل و ویهند به شهادت منابع و آثار مختلف محقق است معلومات در اطراف موبس صحیح این دودمان و تاریخ صحیح جلوس او بر تخت سلطنت ناقص و متناقص است. درین شبهه نمی نیست که بیرونی شاهی های کابل را به دو دسته (ترکی شاهی) و (برهمن شاهی) تقسیم نموده درین شبهه نمی نیست که زایر چین هیوان تسنگ در نیمه اول قرن ۷ شاه کابلیسا را «کشاتریا» خوانده و منابع چینی از (تگین شاهان) اسم می برند و عرب ها دو صد سال پیوسته از «رتیبیل ها» سخن گفته اند ولی این ها همه القاب و عناوینی است که بر اساس معیارات خانوادگی و تمایلات مذهبی و غیره بیان آمده و از جدائی اینها در قید سنه و تاریخ کسی واضح چیزی نگفته. درین قسمت تاریخ افغانستان چهار منبع مهم در دست است: یادداشت های زائرین چینی، نگارشات مورخین عرب، متون سانسکریت، نوشته های ماخذ فارسی. «کشاتریا» یعنی لقبی که هیوان - تسنگ در نیمه اول قرن ۷ را جمع به یاد شاه کابلیسا استعمال کرده، (تگین شاهان) سایر منابع چین، رتیبیل های متذکره (۱) این شخص «راجا ترانگینی» را از سانسکریت به انگلیسی ترجمه نمود صفحه ۶۱۹ ترجمه راجا ترانگینی به انگلیسی.

عرب‌ها «تروکشه» منابع سانسکریت و ترک‌ها یا ترکی‌شاهی‌های ماخذ فارسی همه عبارت از احفاد کوشانی‌های خورد است که چیزی بودائی و چیزی هم در دوره‌های بعد تر برهمنی بودند و از نقطه نظر آئین با اصل برهمن‌شاهی‌ها مقاربت و حتی تا اندازه اشتراک داشتند. این رتیبیل‌ها به مفهوم جامعی که بالا ذکر نمودیم تا حوالی ۷۴۵ مسیحی یعنی تقریباً تا یکصد سال بعد از ظهور عرب‌ها در سیستان (۳۰ هجرت مساوی ۶۵۰ م) در کاپیسا و حصص شرقی آن سلطنت داشتند. (۱) بحساب البیرونی اولین پادشاه ترکی‌شاهی (رتیبیل‌های کوشانی) برها-تسگین و اخرانها «لنگه‌تورمان» نام داشت (۲) بعقیده او وزیر اخیرالذکر موسوم به «کلر» که مرد برهمنی بود خزانه‌ئی یافته و پول باعث تزئین نفوذ او شد و مقتدر گردید. از طرف دیگر چون «لنگه‌تورمان» با مردم بدرفتاری می‌کرد وزیر برهمنی از نفوذ و اعتبار شخصی و آزرده‌گی اهالی استفاده نموده پادشاه را مجبوس کرد و خود بر تخت شاهی نشست و به این ترتیب دودمان برهمن‌شاهی شروع شد.

«کلپنه» مورخ و شاعر کشمیر برعکس «کلر» را بسکلی نمی‌شناسد و شخص دیگری را که «لیه» نام داشت موسس این خاندان می‌شمارد. این «لیه» معاصر «سنکره‌ورمان» (۹۰۲-۸۳۳ م) شاه کشمیر بود. بعضی مدققین مانند کنتنگهم انگلیس «کلر» و «لیه» هر دو را یک نفر میدانند بهر حال چون میان آثار البیرونی و کلپنه تقریباً ۱۱۸ سال فاصله است شاید هر دو شخص مذکور عبارت از یک نفر باعلی‌جده باشند بهر حال به اساس نوشته‌های ابوریحان بیرونی «کلر» وزیر برهمنی سلطنت را از «لنگه‌تورمان» در کابل گرفته و جمعی از مدققین مانند الیوت و اچ-سی-ای پروفیسر تاریخ و سانسکریت‌یونی و رسیته کلکتہ ظهور برهمن‌شاهی‌ها را در حوالی ۸۵۰ م حدس می‌زنند.

سائرشاهان این خاندان: دو مین پادشاه این سلاله را البیرونی «سامند» می‌خواند. مدققین در میان مسکوکاتی که بیشتر از افغانستان پیدا شده مسکوکات شاهی رایافته اند که در آن بصورت (سامنته دیوا) اسم برده شده چون (دیوا) یا (دیوی) اسم خانواده و کلمه علی‌جده است. میتوان گفت که «سامنته» همان «سامند» متذکره البیرونی است. در روی و پشت سکه‌های اوشکل نرگاو و سوار کاری دیده میشود.

(۱) از روی خط سیر «او کائنگت» چینی و یادداشت‌های «شاون» فرانسوی معلوم میشود که ترکی‌شاهی‌ها تا حوالی ۷۴۵ م در کاپیسا سلطنت می‌نمودند.
(۲) از روی ۶۰ نفر شاهی که البیرونی به سلسله ترکی‌شاهی نسبت میدهد و از روی اسم کانیک (کتیشکا) واضح معلوم میشود که مقصدش از کوشانی‌ها است چه بزرگ باشد و چه خورد و چه احفاد آنها.

بقرار ترتیب البیرونی سومین پادشاه برهمن شاهی «کلمو» نام داشت که آنرا «کلمو» هم تلفظ میکنند. از روی یکی از حکایات دلچسپ محمدوفی در جوامع الحکایات معلوم میشود که مشارالیه معاصر زمان عمرولیث صفاری (حوالی ۲۸۷-۲۶۵) هجری مساوی (۹۰۰-۸۷۹م) میزیست و سلطنت میکرد. اگرچه مولف جوامع الحکایات اورادین وقت بصفت رای هندوستان یاد کرده ولی هنوز علاقه های ننگر هارولنغان و تگرو و نجر و بختیا (سمت جنوبی) تا حوالی نزدیک کابل جزء قلمرو او بود و این مسئله از روی فتح سکاوند (لوگر) معلوم میشود زیرا محمدوفی شرح میدهد که عمرولیث شخصی را بنام «فردغان» شهنه زابلستان مقرر کرد و او با چهار هزار سوار آمده سکاوند را گرفت و بتکده معروف آنرا که در اقصاء هند شهرت داشت ویران کرد (۱).



چهارمین پادشاه این سلسله را البیرونی (بهیمه) نام میبرد که به اسم (بهیمه یاله) و (سری بهیمه دیوه) هم شهرت دارد. راجع به واقعات عصرا و معلومات بیشتری در دست نیست مسکوکات نقره ای او از حوالی کابل پیدا شده. اگرچه بعد از (بهیمه) از شاهی بنام (ایشیال) هم اسم میبرند ولی به قرار ترتیب البیرونی پنجمین رای سلسله برهمن شاهی (جیبال) بود که معاصر سبکتگین و محمود زابلی میزیست و جنگ های ایشان اورا مشهور ساخته است. بعد از فتح کابل بدست یعقوب لیث صفاری در (۸۷۹م) و فتوحات علاقه سکاوند جنوب کابل بدست برا درش عمرولیث در سال های بین ۸۷۹ و ۹۰۰ م سامانی ها نفوذ موقتی در جنوب هندو کش پیدا کردند که با والی آنها ابوبکر لاولیک در زابل و کابل محسوس میشد. چندی بعد در ۹۳۳ البتگین غزنه را از والی مذکور گرفت و از همین وقت به بعد یکسلسله جنگ ها با برهمن شاهی ها شروع شد. جیبال با جنگ های البتگین و سبکتگین و محمود مقابل شد. میگویند که مقرر خود را به قلعه مستحکم (بهتنده) برد و مرکز خود را از (ویهند) به ماورای (ستلج) انتقال داد. اگر این امر صحت داشته باشد این سومین بار است که مرکز برهمن شاهی ها تغییر محل یافته. بهر حال قلمرو دولت جیبال بطول از سرهند تا لغمان و بعضی از سلطنت کشمیر تا ملتان انبساط داشت. جنگ های جیبال را با غزنویان عتی در تاریخ یمینی به تفصیل شرح داده (۲) و جنگ اول میان جیبال و سبکتگین بین غزنه و لغمان واقع شد و در آن رای برهمنی شکست خورد و صلحی با پرداخت یک میلیون درهم و پنجا فیل عقد شد ولی در اثر عهد شکنی جیبال جنگ دوم میان طرفین آغاز یافت و علاقه های بین لغمان و پشاور جزء دولت غزنوی شد. محمود کبیر زابلی بنوبه خود رفتار پدر را تعقیب نموده و در مقابل برهمن شاهیان لشکر کشید جنگی بتاريخ ۸ محرم ۳۹۲ هجری (۲۷ نوامبر ۱۰۰۱م) در حوالی پشاور در گرفت. هند وان

(۱) جوامع الحکایان نسخه قلمی موزه کابل.

(۲) تاریخ هند جلد دوم تالیف الیوت: تاریخ یمینی بصورت خلاصه درینجا ترجمه شده.

شکست خوردند. جیبال با ۵۰ تن از پسران ونواسه هایش اسیر شد و پهنه دومین مرکز برهمن شاهیان بدست محمود زابلی فتح شد و جیبال از غصه ورنج در سال ۳۹۳ هجری (۳ - ۱۰۰۲ م) خویش را در آتش افکند.



ازین تاریخ به بعد تغییری فاحش در اوضاع رخ داد. غزنویان مقتدر و فاتح شدند و برهمن شاهیان منکوب و مغلوب و ضعیف گردیدند نفوذ آنها از خاکهای افغانستان شرقی بکلی مرتفع و در پنجاب شرقی منتقل گردید. درین دوره ضعف و نفاقت باز هم در اثر کمکهای بعضی راجاهای هند چند نفر دیگر ایشان بعد از جیبال به سلطنت رسیده اند که بیشتر مختص به تاریخ هنداند و اسمای آنها «آنده پاله» «تری لو کته پاله» «ویدا پاله» و غیره میباشد.



دینتو د ادب یو خوړکی پانی

له ډیرو کلو راهیسې په هیواد کښی دینتو ادب د ټولو لوڼی اوتاریخ لیکلو نهضت شروع شوی دی ، او په دې لار کښی دینتو شعراو دوه جلدونه سوانح او آثار دینتو ټولنی خپاره کړه ، پتی خزانی هم ډیر خفایا لڅ کړه ، اود کابل په مجله کښی دا خبرنه جاری ده .

په دې کالښی کښی زه دینتو ځینی مهم اوانادر آثار چه د لندن په بریتش موزیم کښی ساتلی دی ، یو ځای بنیم . او په دې مقاله کښی دینتو د ادب ځینی نیمگری تاریخی معلومات بشپړ کوم ، لڅکه چه دینتانه شعراء د لیکلو پروخت دغه معلومات زما څخه نه وه ، نو ښه ده ، چه اوس لږ څه پسی تکمیل شی . (حبیبی)

مأخذ

تر هرڅه دمخه د دې مقالې مأخذ او د معلوماتو منبع ښاغلیو اوستونکیو ته معرفی کوم ، په دې مقاله کښی مانور مراجع اومأخذ ندی کتلی فقط له یوه کتابه څخه می استفاده کړیده ، دا کتاب د برطانیا دموزیم د قلمی نسخو فهرست دی . چه دمراتی ، او کجراتی اوبنگالی اوسندهی اودینتو قلمی نسخو ښوونه کوی ، او په (۱۹۰۵ ع) په لندن کښی چاپ شوی دی ، چه د لندن دیونیورستی کالج دهندي ژبو پرو فیسور دا کسفورډ ډیو هنتون دبنگالی معلم بلو مهارت M. A. Blumhardt له خوا لیکل شوی دی ، د کتاب په سر کښی د برطانیا دموزیم د شرقی کتابوساتونکی یوه مقدمه گڼی لیکلې او یایخپله مؤلف له هغو کتابو څخه بحث کوی ، کوم چه په دغه فهرست کښی داخل دی . دلته ټی هغه کښی چه په دینتو اړه لری را اخلم :

« دینتو قلمی نسخې چه په دغه فهرست کښی ذکر کینزی ، هغه شینته کتابونه دی ، چه میجر راورټی اوډو کتور ډارمستتر ، اوریو ، او هیوز ټول کړی دی ، او په دغو کښی دوه دافغان مهم تاریخی کتب هم شته ، چه مخصوصا دیو سفروپه طایفو اړه لری ، او طبع شوی ندی ، یو تاریخ مرصع (نمبر ۹-۱۱) دی ، چه افضل خان خټک کتلی اوبل هم (نمبر ۱۳) تواریخ رحمت خانی دی ، چه پیر معظم شاه لیکلی دی ، نور مهم کتب دینتو دگرامر اولغت دی ، چه په دغو کښی ریاض المحبت او عجایب اللغات (نمبر ۱۴-۱۵) دی ، چه لمری دمجت خان له تا لبقاتو څخه شمیرل کینزی ، اودوهم اللهبیار خان دحافظ رحمت خان زوی کتلی دی ، اودواړه طبع شوی ندی .

په دغو کتابو کيڼي (له نمبر ۲-۶) پوري داخونددر ويزه پنځه جلده مخزن اسلام او دنورو شاعرانو پښتو آثارهم شته ، چه اکر غير مطبوع دي ، او (نمبر ۳۳) داحمد شاه دراني ديوان ديداولو وردی ، دغښي هم دافضل خان « عيار دانش » اود عبدالقادر خان دسعدی د گلستان پښتو ترجمه چه نشر اونظم برخي لري ، (نمبر ۴۶-۴۷) اوبله ترجمه په نظم کيڼي دامير محمد انصاری له خوا شويده (نمبر ۵۴) چه د عبدالقادر خان د ترجمي يوازي لمړي باب په گلشن روه کيڼي نشر شويدي «
د فهرست مؤلف د پښتو قلمي نسخو دغوني بحث په مقدمه کيڼي کوي ، وروسته چه د نسخو د تفصيل لځای ته لځي ، نودوموزيم موجود ده کتابونه مفصلا ښيي ، په دغو کيڼي لځينو داسي کتب اوهسي معلومات موجود دي چه دمخه مونږ ته ښکاره وه ، نوئي دلته د تکرار ضرورت نشته ، فقط هغه معلومات لځيني رااخلو ، چه مونږ ته نوي دي ، اودمخه د پښتو ټولني په نشراتو کيڼي ندي راغلي .
دلته داخبره هم د کړو ورده ، چه دغه فهرست ليکوال اصلي قلمي نسخي په غور کڼلي ، اولځيني يادداشتونه چه اوروتي اونورو پوهانو پر ليکلي دي ، له هغو څخه ټي رااخستي دي ، نو لځکه چه دغه يادوني گټوري دي ، زه ټي هم دلته را نقل کوم اوس به نوله دغه کتابه غوره معلومات دلته را خلاصه کړم :

(۱) ددرويزه په خصوص کيڼي زيات معلومات

د کابل په تېرو کالنيو اود پښتو ټولني په نشراتو کيڼي ددې سړي ژوندانه حوادث او په پښتو کيڼي ټي د ادب موقعيت ښه شرح گنډشوي دي ، دلته دده په خصوص کيڼي يوڅه معلومات لاس ته راځي ، چه دمخه ندي نشر شوي ، نودپخوانو ليکنو د تکميل لپاره هغه راورو :
ددرويزه په تاليفاتو کيڼي تذکره الارار او ارشا دالطالين اومخزن مونږ ته معلومو ، مگردي په پارسي ژبه يوبل تاليف هم لري ، چه دعلی بن عثمان الاوشي دعربي بده الامالی شرح ده ، اودا کتاب په لاهور کيڼي په (۱۸۹۱ع) اوبه دهلي کيڼي په (۱۹۰۰ع) خپور شوي هم دي .
دمخزن له قلمي نسخو څخه يوه داسي نسخه هم شته ، چه داخوند درويزه دزوی عبد الکریم (کریمداد) په لاس کښلې شوي ، اوبه جمعه ۲۱ د محرم (۱۰۲۴هـ) ټي تمامه کړې ده ، اوبه پای کيڼي داسي ليک لري : « بايد دانست که جامع اين تاليف فقير کثير التقصير عبد الکریم بن مخدوم درويزه است قدس الله سره العزيز قدوقم الفراغ من جمعته هذا التاليف واستکتنا به يوم الجمعة في تاريخ احدى و عشرون من المحرم الحرام في سنه الف واربعة و عشرون تمت بالخير »
له دې څخه د کریمداد د ژوندانه وخت د (۱۰۲۴هـ) حدود معلومېږي .

(۲) داخوند قاسم فوايد شريعت

ددې تاليف په خصوص کيڼي هم مونږ معلومات درلوده ، او کتاب هم چاپ شوي دي ، مگر دلته د فهرست مؤلف دراوروتي په حواله ليکي ، چه فوايد شريعت په (۱۱۲۵هـ=۱۷۱۳ع) کښل شوي دي اومؤلف ټي په هشتنگر او پښور کيڼي و او خپل نوم داسي ليکي : ابوالقاسم بن عبدالله (ص ۷)

(۳) عبدالرشید

ددې سړی شرح حال په پښتانه شعرا ۱- ج- ۱- ص ۳۱۸- کښی راځلی دی، او هلته می تخمیناً دده د ژوندانه وخت د (۵۱۱۲۹) حدود تا کلی دی. مگر ددې فهرست مولف لیکي، چه ده خپل کتاب رشیدالبيان په (۵۱۱۶۹=۱۷۵۶ع) کښلی دی (ص ۷)

(۲) د افضل خان تاریخ مرصع

د تاریخ مرصع پوره نسخه موزنې نده لیدلای، فقط د گلشن روه په حواله ئې دمخه په پښتانه شعرا (ج ۱- ص ۲۳۰) کښی ذکر راغلی دی. بیانهای رشتین د (۱۳۲۰ش) په کال ئی کښی (ص ۲۶۵) ددې شرح راوړې ده.

له دغه فهرست څخه د افضل خان په شرح حال کښی دغه لاندی لیکي اضافه کښی :
«افضل خان داشرف خان زوی و، چه خو شحال خان په (۱۰۹۵ ه = ۱۶۸۳ ع) په بیجاپور کښی بندی شو، نو افضل خان د (۱۷) کالوو، دی دخپل پلار تر مرگ وروسته په (۵۱۱۰۵ = ۱۶۹۳ ع) دخټکو مشر شو، دده کتاب تاریخ مرصع له مخزن افغانی څخه یوه برخه لری، چه دغه مخزن په (۵۱۰۲۰) نعمت الله کښلی و. له دغه سره افضل خان د یوسفز و تاریخ گم کړی، اود خټکو د کورنی احوال ئې هم پوری ضمیمه کړی دی، لمړی دی یوه مقدمه لیکي، بیانو خپل کتاب پر (۳) بابو او (۷) دفتره و بشی، او یوه خاتمه هم لری»
لکه چه له دغه فهرست څخه د کتاب مفصل احوال لاس ته راځی، نو په لاندی د ټولو نسخو شرح ولیکم د تاریخ مرصع درې نسخې په بریتش موزیم کښی شته :

(الف) لمړی- نسخه تر (۲۸۹۳ - OR) لمبر لاندی، (۷۴۰) مخه ده، چه تقطیع ئې (۱۳ × ۸) انچه دی، هر مخ (۱۳) لیکلی لری، په (۱۸۸۵ع) په پمپور کښی لیکلې شوی، اود هیوز په کلکسیون اړه لری، د کتاب شروع داسی کښی :
«باسمک القدوس سبحان الله وبحمده، پا کی ده هغه خدای تعالی اړه، چه زمام ئې دا اختیار اود اقتدار په قدرت کامله سره د خلقت انسانی په جناب گردون اقتدار ئې د باد شاهانو عالی تبارو سیارلی دی ...»

د کتاب ابواب او مضامین داسی وېشل شوی دی :
لمړی باب : له ۱۶ تر ۲۵ مخه دمپتر یعقوب علیه السلام احوال .
دوهم باب : له ۲۵ تر ۴۲ مخه طالوط او سلیمان علیه السلام .
دریم باب : له ۴۲ تر ۶۵ مخه د اسلام له ابتدا د حضرت عمر (رض) دخلافت تر پایه .
(دادرې باب په تاریخ انبیاء اړه لری، او لکه پخوانو مؤرخینو چه لیکل هغسی لیکل شوی دی، البته داوسنی تاریخ لاز او رویه بېله ده) وروسته د کتاب د فاتر شروع کښی :

لمړی دفتر: له ۶۵ تر ۱۱۸ مخه د اود د سلطان بهلول، او سلطان سکندر او سلطان ابراهیم تاریخ.

دوهم دفتر: له ۱۱۹ تر ۲۳۷ مخه: د شیر شاه سوری او اسلام شاه، او عادل شاه عدلی تاریخ. (دغه برخې په تاریخ مرصع کښې د نعمت الله له مخزن افغانی څخه اخیستې شوی دی) دریم دفتر: له ۲۳۷ تر ۲۷۱ مخه: د پښتنو مشرانو احوال چه له نعمت الله څخه ئې احوال رااخیستل شوی دی، دغه ټوک د خان جهان لو دی، دلیر خان، بهادر خان، پردل خان، دریا خان احوال او سوانح لری.

څلورم دفتر: د کابل وقایع (چه په دغه نسخه اونورو کښې د ابرخه نشته، اما د کتاب په مقدمه کښې ئې ذکر راغلی دی)

پنځم دفتر: له ۲۷۱ تر ۲۹۹ مخه د غو ریا خپلو او خښی فیلولو را تکک له فند هاره و کابل ته. د دې برخې تاریخی و قایع له تذکرة الابرار او جهانگیر نامې، اونورو پارسی کتا بو څخه اخیستل شوی دی. دغه برخه له گلشن روه او کلید افغانی څخه ئې سی پلورن T.C. plowden په انگلیسی ترجمه کړې او په (۱۸۷۵ع) ئې په لاهور کښې طبع کړېده (د یوسفز و عمومي راپورت چه پیلو په ۱۸۶۴ ع له لاهوره نشر کړی دی و کوری) شپږم دفتر: له ۳۰۰ تر ۶۱۰ مخه: د خټکو انساب او تاریخ، د خوشحال خان درو ندانه مهم وقایع، د گوالیار دمحصارې حوادث، د اورنگ زیب سره د خوشحال خان جگړې، چه په دغه برخه کښې ډېری نېټې په پارسی او پښتو بیتو ښوولی شوی دی.

اوم دفتر: له ۶۱۰ تر ۷۱۷ مخه: د مشهورو پښتنو روحانیو خلقو سوانح، چه په لمړۍ برخه کښې د نعمت الله له مخزنه ترجمه شوی احوالونه دی، اود (۲۸) سر ښیو، (۱۸) پښتو (۱۷) غر غښتو مشاهیر و سوانح لری.

دوهمه برخه ئې له (۶۵۱ تر ۷۱۷) مخه دنورو مشاهیرو سوانح دی، چه مخصوصا د خټکو روحانیون بیان شوی دی، لکه: آ دم بشوری، ابوالفتح، نسیک خټک کرلانی، پیر بابک، شیخ بهادر (اودده زوی) شیخ رحیمکار خټک کرلانی، اخوند محمد چالاک، میان جمیل، میان الیهیاد، رادل فقیر.

خاتمه: له ۷۱۷ تر ۷۴۰ مخه: د پښتنو انساب په درې فصله کښې: (۱) سر ښی (۲) پښتې (۳) غورغښتې (چه دغه هم له مخزن افغانی څخه پښتو شوی دی) دمخزن ددغې نسخې په پای کښې هسی لیکلی دی: «ډېر ډېر شکر او حمد هغه یو خدای لره، چه . . . دا کتاب مستطاب یعنی تاریخ مرصع تصنیف د افضل خان . . . په قلم د مولوی محمد حسن په شهر د پېښاور کښې په اته ویشتم تاریخ د میا شت د اپریل سنه ۱۸۸۵ . . . شکلې شه» (۱)

(۱) دفتر یست له ص ۸ - ۹ بوری

(ب) دوهمه نسخه (Add-۲۶۳۳۶) ټوله (۷۴۰) مخه ده، تقطیع يې $(۱۰ \times \frac{۳}{۴} \times ۶)$ انچه ده، هر مخ

يې (۱۷) سطره لري، هره ليکه يې $\frac{۳}{۴}$ انچه او زده ده، دانسخه د اتلسمې عيسوی پېړۍ په آخره برخه کښې په ښه خط کښلې شوې؛ او دوليم ارسکن له کلکسيونه ده .

(ج) دريمه نسخه (O.A - ۴۴۸۷) مخونه يې (۷۶۵) دي، په دې تقطیع :

$(۱۳ \times \frac{۳}{۴} \times ۷)$ هر مخ يې (۱۷) ليکي لري، چه او زده والی يې $(\frac{۱}{۴} \times ۴)$ انچه دی .

دانسخه دميجر راوړتې په کلکسيون اړه درلوده، د هېوز له نسخې سره سمه ده، ليکنو کښې يې نور محمد قندهاری دی، چه په ملتان کښې په (۱۲۷۲=۱۸۵۶ع) کښل شوې ده او پر دواړو وفاقه باندې دمحمد سعيد پښاوری (۱۲۷۲هـ) مېړونه لري (۱)

(۵) شاهنامه (احمد شاهي)

د دې کتاب ذکر د فهرست خاوند تر (۱۲) نمبر لاندی په (۱۰) مخ کښې راوړی . ليکه چه ښکاري دا کتاب د پښتو ډېر مهم ادبي اثر دی، او دمخه هم د پښتو ټولنی په ليکنو کښې ذکر شوی ندی . نو ځکه له دغه فهرسته څخه د دې کتاب معلومات ټول مونږ ته نوی دی، او زمونږ په ادبي تاريخ کښې يو مهم اثر زياتېږی .

دا کتاب تر نمبر (O.R-۴۲۲۱) لاندی په بريښ موزيم کښې خوندي دی ، صفحات يې (۱۲۴) دي، تقطیع يې $(۹ \times \frac{۱}{۲} \times ۵)$ انچه ده، په هر مخ کښې (۱۵) ليکي دي، چه هره ليکه (۳) انچه او زده ده، په (۱۸) عيسوی پېړۍ اړه لري .

دا کتاب د جيمس ډارمستر له کلکسيونه دی ، او دا عليحضرت احمد شاه بابا سوانح او جنگي کارنامې ذکر کوی، له هغه وخته شروع کوی چه احمد شاه بابا له نادر افشار سره و، ياد پنجاب دمرايقا نو تر جنگ وروزی ټول حوادث راوړی . د کتاب ناظم (حافظ) نومېږی، او خپل کتاب داسی شروع کوی :

اول ثنا ده د سپچان

که هر ارمی شی زبان

چه باد شاه دی د جهان

نه به شی له ما دا

چه خلقت که له عدم

که گويا شی و اړه دا

خه ز بيا صورت له

په لمړی مخ کښې دخدای تعالی ثنا، او د حضرت محمد (ص) او دده ديارا نونعت وايی، دا مقدمه

(۱) د فهرست ۱۰ مخ

- تر (۷) مخر سېږی ، بیاتر (۱۲) مخه د نادر شاه افشار بیان کوی نور مباحث ټپي دادی :
- (۱) دچمکنو راتگ لاهورته اود نادر شاه مرگ (۱۴) مخ
 - (۲) دا حمد شاه دراني یرتخت کینستل اودافغانستان پاچا کینل (۱۱۶۰ هـ) (۱۸ مخ)
 - (۳) دنواب ناصر خان سره جنگ اودهغه ماتول (۲۲) مخ
 - (۴) دا حمد شاه تگ لاهورته (۲۵) مخ
 - (۵) دنواب شاهنواز خان تیاری دده مقابلې ته (۲۹) مخ
 - (۶) دشاه لمار جنگ لاهورته نژدې (۳۱) مخ
 - (۷) دمفلودلینکرو رارسیدل ، دنواب قمرالدین خان سره له جهان آباده (۳۶) مخ
 - (۸) ټینگول دده له احمد شاه سره دجنگی مشرانوله خوا (۳۸) مخ
 - (۹) یر سر هند حمله (۴۱) مخ
 - (۱۰) دسره هند جگړه (۱۱۶۱ هـ = ۱۷۴۸ ع) (۴۳) مخ
 - (۱۱) لاهورته دنواب معین الملک راتگ دحاکم په ډول ، دده دیلاتر وفات وروسته ، چه دسره هند په جنگ کښې ومړ (۴۹) مخ
 - (۱۲) دنواب معین الملک په واسطه ددهلی له پاچا سره اتحاد (۵۴) مخ
 - (۱۳) دا حمد شاه بیرته تگ کابل ته (۵۹) مخ
 - (۱۴) دنواب معین الملک سره جگړه (۶۲) مخ
 - (۱۵) یر دهلی حمله (۱۱۷۰ هـ = ۱۷۵۶ ع) (۷۵) مخ
 - (۱۶) یرجینگر حمله (۷۷) مخ
 - (۱۷) له انوشهر خغه شهید ری ته تگ (۸۶) مخ
 - (۱۸) ترجمنا اوینتل (۹۰) مخ
 - (۱۹) دنواب نجیب الدوله تیاری دمراقیا نو جگړې ته په پنجاب کښې (۹۲) مخ
 - (۲۰) وژل دنجیب الدوله دباهو آدم له خوا (۹۶) مخ
 - (۲۱) دغلودانو درول یر مراقیا نو باندې (۹۷) مخ
 - (۲۲) دا حمد شاه غلبه یر مراقیا نو په پانی پت کښې (۱۰۰) مخ
 - (۲۳) خا تمه (۱۲۱) مخ
- دا اشعار په (۱۱۷۲ هـ = ۱۷۶۰ ع) لیکل شوی دی ، اودغه عین هغه وخت دی چه دمراقیا نو سره جگړې جاری اوتو دی وټې ، لڅکه چه د (۱۷۶۱ ع) کال په جنوری دپانی پت په جگړه کښې دمراقیا نو حوادث تمام شوی دی .
- داسی ښکاری چه دغه نسخه د مؤلف په فلم لیکلی شوی ده ، لڅکه یر حاشیو اویتو سریرره ډیر تصحیحی خطونه لری د کتاب دیای بیتونه دادی :

شاه نامه می شوه منظوم په کاغذ باندی مرقوم
ایما حافظ طوطی زبانه ژبه بند کړه له یانه
په دا ختم کړه گفتار (۱) په تنظیم مکره اشعار

(۶) تواریخ حافظ رحمت خانی

دیو سفرو پښتنو یو تاریخ دی، چه تر (۴۴۸۸ - O-R) لمبر لاندی په بریتش موزیم کښې شته، (۱۲۵) مخه ($12 \times \frac{3}{4} \times 7$) انچه دی، هر مخ ئی (۱۵) لیکي لری، چه د لیکو طول ئی ($\frac{1}{4}$) انچه دی دا کتاب درا ورته په کلسکسیون اړه لری او مولف ئی معظم شاه نومبزی دی خپل کتاب په یوه پارسی مقدمه شروع کوی اووایی: چه مایلا ریر محمد فاضل نومبزی چه د پښور دیر سهاک د کلی مشرو، اود حافظ رحمت خان (متوفی ۱۱۸۸ ه) له نفر یوڅخه شمېرل کېدی، دده با دار حافظ رحمت خان یوه فلمی نسخه (تواریخ افغان) د شاه جهان پور دخان بهادر خان داؤدزی غوریا خیل په کتب خانه کښې ولیدله (۲) چه دخښی اوغوریا خیلواود یوسفزو وقایع پکښې لیکلې وه او په پښتو اوپارسی گډود، دا کتاب داخوند درویره دشر په ډول کښلی شوی و، نوپیر معظم شاه د حافظ رحمت خان په هدایت، دا کتاب په آسان ډول وکښی. دا کتاب اوه مقام لری، په (۱۱۸۱=۱۷۶۷ ع) تمام شوی دی.

- (۱) مقام (۴مخ) دخښی اوغور یاخیل راتگ کابل ته اود میرزا الف بیگ سره مخالفت.
- (۲) مقام (۲۲مخ) دیوسفز ولېز دل پښور ته، ددلازا کو سره جگړه، ددو اب اوباجو دفتح کول، اودهشتنگر دشار نیول.
- (۳) مقام (۴۹مخ) دسوات راتل دملک احمد تر مشرتوب لاندی دبا بر راتگ دیوسفزو دشغری لپاره.
- (۴) مقام (۸۵مخ) د گگیا نومشت کېدل په دواب کښې، پښور ته دبا بر شاه راتگ اود دلازا کو ماتول.
- (۵) مقام (۹۷مخ) دگگیا یو جگړې له دلازا کو سره.
- (۶) مقام (۱۱۳مخ) د مفتوحو مخکو وېشنه په مشهورو قبیلو کښې دشیخ مالی په هدایت، دشیخ مالی اوملک احمد مرگ، دخان کجو رسیدل و مشرتوب ته، اودغوریا خیلو سره عداوت کول.
- (۷) مقام (۱۳۴مخ) دیوسفزو اوغوریا خیلو جگړې اود خان کجو تصرف ددوی پرمخکو.

(۱) د فهرست ۱۰ - ۱۱ مخ.

(۲) تواریخ افغان دحسین خان افغان له خوا په (۱۰۳۲=۱۶۲۲ ع) لیکل شوی، اولکه ایتی چه داندونیا آفس دفارسی کتابو په فهرست کښې لیکي (ص ۲۳۳) دا کتاب هلته په (۵۸۱) نمره ضبط دی، ریو ئی هم پخپل فهرست (ص ۲۳۰) کښې ذکر کوی.

دامهم کتاب معظم شاه دمحمد عظیم اللہ خان ابن دلاور الملک عزت الدوله دوندی خان دحکمرانی په وخت کښې کښلې، اودغه نسخه چه ذکر شوه، په پای کښې دلیکونکی نوم داسې راغلی دی: «کاتب الحروف میرزا محمد اسماعیل قندهاری بتاريخ ۲۶ ماه جولائی سنه ۱۸۶۴ ع» (۱) . له دې پلټنې څخه مونږ ته دوه پښتو تاریخي کتب په لاس راغلي یوهغه دحسین خان «تواریخ افغان» چه بل لخوا ئې مونږ دزک ندی موندلی، بل پخپله دغه تواریخ رحمت خانی چه معظم شاه کښلې اودېر مهم پښتو اثر دی .

(۷) ریاض المحبت

یو پښتو گرامر اوفرهنگ دی، چه د نواب محبت خان له خوا په پارسی لیکل شوی او په بریتش موزیم کښې په (O.R. ۰۴۴۹۰) نمبر ضبط دی. ټول کتاب (۷۲۴) مخه (۱۲×۸) انچه دی، په هر مخ کښې (۱۷) لیکي دی، دلیکو اوزد والی (۴ ۱/۲) انچه دی. دراورټی په مجموعه اړه لری. اوداسی شروع کینږی:

«ستایش بیکران و نیایش فراوان نخل بندی را باید، که حدایق جهانرا به گلهای بوقلمون و نهالهای گوناگون آراستگی و پیراستگی بخشید. الخ . . .»

نواب محبت خان دحافظ رحمت خان مشرزی و، چه په (۱۸۲۱ هـ = ۱۸۰۶ ع) ئې دا کتاب دسر چارلیس بارلو په خواهیت په لکهنو کښې وکښ، دغه وخت دی دبرطانیا دحکومت په لاس کښې بندی و. دی درې دشعر دیوا نونه هم لری چه یو هندوستانی، بل پارسی، او بل پښتو دی، یو بل هندوستانی مشوی لری چه «اسرار محبت» نومېږی، چه دسی اوپانو قصه ئې په کښې منظومه کړې ده (۲) دمحبت خان بل کشر ورور نواب اللهیار خان پخپل کتاب عجایب اللغات کښې لیکي، چه محبت خان په (۱۲۲۵ هـ = ۱۸۰۸ ع) وفات شوی دی.

ریاض المحبت پردوه بابو ویشل کینږی، امری باب له (۶ تر ۵۹) مخه . چه دپښتو افعالو تصریفات دی، دالفباء په ترتیب . دوهمه برخه (له ۵۹ څخه تر ۷۲۴ مخه) پښتو لغات دی، چه په پارسی ئې معانی ورته کښلې دی .

دکتاب په پای کښې داتمام تاریخ «نوسخه محبت = ۱۲۲۱ هـ» ښوولی دی: «این تحفه نسخه نو تصنیف شد چو ازمن آمدنذا زهرسو صد آفرین ورحمت اتمام سال انرا هر گه زغیب جستم (۲) تاریخ گفت هاتف: «نوسخه محبت»

- (۱) دفرهست ۱۱ مخ (۲) دسپرینگر فهرست ص ۲۵۱-۶۲۰- دگارسان دی تاسی ادب ج ۲- ص ۳۴۹- دایتی فهرست نمبر ۲۴۵۲ .
(۳) دفرهست ۱۲ مخ .

(۸) عجائب اللغات

دا یوه هند ستانی اوښتو د کشری ده ، چه پا رسی معانی هم لری ، مؤلف ئې د حافظ رحمت خان زوی اللهار خان دی ، دا کتاب په (۳۹۹ - O.R) نمبر ضبط ، او (۲۷۴) مخه لری ، تقطیع ئې ($10 \times \frac{3}{4}$) انچه ده ، هر مخ ئې (۱۷) لیکي لری هر لیکه ($\frac{3}{4}$) انچه اوزده ده ، په نستعلیق د (۱۲۳۴ ه = ۱۸۱۹ ع) کال په رجب کښې کښل شوی دی .
دهماتون په کلکسیون اړه لری ، ابتداء ئې داده :

« الحمد لله . . . بعد ستایش جناب کبریای جل و علی ودرود برخوا اجه انبیا علیه من الصلوة افضلها ، و مناقب خلفاء راشدین ، و جمیع اصحابه و تابعین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین ، میگوید بنده گناه گار . . . الخ . . . »

کتاب یوه مقدمه له (۴) مخه څخه لری ، چه دینتو گرامر ځینې قواعد دی ، پخپله د کتاب لغات پر (۲۸) پاڼو یشل شوی دی ، چه له (۱۱) مخه شروع کښی ، لری هندو ستانی لغات پیاښتو ، پیا رسی او عربی پکښی لیکلي ، او پر هر لغت ئې لوړ په سره رنگ ددغو ژبو لغات په (ع ، ف ، پ ، ه) ښولی دی .

د کتاب په پای کښې د تالیف نېټې (۱۲۲۸ ه = ۱۸۱۳ ع) په هندو ستانی اوپارسی د محمد ابراهیم خان فرحت اوښتو د مؤلف له خوا ، اودوې نوری په پارسی او عربی دمو لوی گل محمد له خوا په نظم و کښې ویلی شوی دی . د کتاب لیکونکی غلام حسین دی .
ددې کتاب بله قلمي نسخه هم په (۴۴۹۱ - O.R) نمبر شته ، چه صفحات ئې (۲۲۳) په ($12 \times \frac{1}{4}$) تقطیع دی ، اولس لیکي هر مخ لری نچه ($5 \times \frac{3}{4}$) انچه او زدې دی ، په نستعلیق د (۱۲۷۱ ه = ۱۸۵۴ ع) کال د صفری په میاشت د شرف الدین ملتانی په خط لیکلي ، اودراوړتې له کلکسیونه ده (۱) .

(۹) یوه پښتو مجموعه

نمبر (Add - ۲۶۵۸۲) ټوله (۱۴۶) مخه ($13 \times \frac{1}{4}$) ده ، پر اړو پاڼی کا غنډ له (۱۰۸۳ تر ۱۸۰۵ ع) پوری کښلی شوي ، اودولیم ار سکن په کلکسیون اړه لری .
دا مجموعه ځینې متفرق مضامین دی دینتو په خصوص کښې په دې لاندی ډول :
۱- له (۱ - ۱۰) مخه دینتو گرامر قواعد دی ، درشیداللیان ، او عبدالرحمن مثالونه لری ، تر (۶۳) عنوانو لاندی .

(۱) د فهرست ۱۲-۱۳ مخ .

- ۲- له (۱۱ - ۱۹) مخه د پښتو د ادب نمونې چه په رومن ليکلي دي او درحمان ، او هندي
قصو او مخزن اسلام څخه اقتباس دي .
- ۳- له (۲۰ - ۲۲) مخه د مخزن اسلام او رحمان څخه يوه خلاصه .
- ۴- له (۲۳ - ۲۶) مخه پښتولغات له انگليسي ترجمې سره .
- ۵- پښتو الفبا ، او دويل له مصدره د پښتو افعالو اشتقاق (۱)

(۱۰) دارزاني دېوان

ارزاني دمخه مونږ د خير البيان د سبک او پير روښان په بيانو کښي پېژاند ، او داهم را اته
معلومه وه ، چه دی يو شاعر دی مگر دمکمل دېوان وجود يې نه و، راته ښکاره .
دادېوان په (O.R - ۴۴۹۶) په بر يټش موزيم کښي ضبط ، او ټول (۲۵) مخه په
($۷ \frac{1}{4} \times ۱۳ \frac{1}{4}$) انچه تقطيع دي ، چه هر مخ (۱۵) ليکي په ($۴ \frac{1}{4}$) انچه او زدوالي لري .
په (۱۹) عيسوي پيړۍ کښي کښل شوی ، او دراورتي په کتابواړه لري . لمړی پښتانه يې دادی :

فقيرو اوږه بي ر يا	له ا لفه کوز تر يا
په نامه د کير يا	اول د فتر به و کښم
لکه نقش د بو ر يا	د بل چاصفت په سو کرم
بي يا يا نه لوی دريا	حق له شش جهته پاک دی

 دا کتاب ټولی (۴۹) قصېدې لري ، چه د الفبا پر ترتيب برابري دي ، ميچرا ورته يې
پردغه کتاب يويا د داشت داسی کښلی دی : « داملا د بايزيد انصاری ادبي ملگري و ، اخواند
درويز دده له بآبته همی وايي : ارزاني شاعر له هنو درو وروڼو څخه دی ، چه په قوم پښتانه خو يشکي
وه ، او ارزاني ، عمر ، علي نوميدل ، له هنده راغلل ، او د بايزيد انصاری ملگري شول ، ارزاني
خوراقوی شاعر و ، بدیه گوی و ، ټول د بايزيد عقايد يې په پښتو نظم کړل ، او د بايزيد په کتاب کښي يې
هم اشعار گڼ دي » (۲)

(۱۱) دهجری دېوان

اشرف خان هجری دخو شحال خان زوی دمخه هم مونږ ته د پښتانه شاعر په حيث معلوم و ، خو
د دېوان درک مونه درلود ، دا پښتو گرانېها اثر تر (O.R ۲۸۰۰) اميرلاندی په بر يټش موزيم
کښي شته (۱۱۹) مخه لري ، تقطيع يې ($۷ \frac{1}{4} \times ۱۱$) انچه ده ، هر مخ (۱۵) ليکي دي ، چه دليکو
او زدوالي (۵) انچه دي . دا کتاب د يادری هیوز په مجموعه اړه لري . ابتداء يې په دې پيتو شوي ده :

(۱) د فهرست ۱۳ مخ . (۲) د فهرست ۱۴ مخ .

د بوسې وعده همیش یار په فردا کا
 چاهوس کا، نن دگانده په کارونه
 یار آگه نه دی د هر له نیر ننگه
 لار بیتیا په زړه کښې نلری دغا کا
 لخوا زړه کله با ور په د او ینا کا
 عا فلان په هغه کس یو ری خندا کا
 اشرف خان د خوشحال خان مشر زوی او په (۱۰۴۴ = ۱۶۳۴ ع) زوکړی و. په (۱۶۸۱ ع)
 دختکو خان شو، مگر دخپل ورور بهرام خان په دروه داور نگزیب په لاس کښیو وت. اود بیجا پور
 په کلا کښې بندی شو، او هلته په (۱۱۰۵ = ۱۶۹۳ ع) کال په (۶۰) کلو عمر و مړ. اکثر
 اشعار ئې په خپل محبس کښې کښلی دی.

هیوز پر دغه کتاب باندی یادداشت کښلی دی «چه دغه نسخه دده په امر دافضل خان جمال
 گری له اصلی نسخې څخه را نقل شوی، اودغه سړی داشرف خان له امسوخڅخه دی، چه د پېښور
 په علاقه کښی اوسی.»

غزلیات ئې دالقباء پر ردیف برابر دی وروسته یوڅو مخمه لری، بیا نور با عیات، اود
 خوشحال خان دمرگ نېټې په بیتو کښې راوړی، چه له دغو څخه څلور پارسی او نور بیتو دی.
 د کتاب پای داسی ختم کښی:

«تمت تمام شه، په تاریخ د شپږم دماه جنوری سنه ۱۸۷۳ عیسوی، په دستخط د فقیر
 غلام جیلانی پښاوری عفی عنه.» (۱)

(۱۲) عبدالقادر خان

د عبدالقادر خان دېوان له دوو قلمی نسخو څخه په (۱۳۱۷ ش) ماله قندهاره خپور کړ. په دغه
 فهرست کښې چه دغه دېوان ضبط شوی دی، په (۱۸۸۴ ع) د هیوز په امر دافضل خان څټک له نسخې
 څخه په پېښور کښې نقل شوی دی لکه چه د عبدالقادر خان دېوان چاپ شوی دی، نودلته فقط هغه سوانح
 را اخلم، چه دمخه نه وه راته معلوم، او د فهرست مؤلف لیکلی دی:

«عبدالقادر خان د خوشحال خان زوی، داشرف خان کشر ورور په (۱۰۶۳ = ۱۶۵۳ ع)
 زېږېدلی دی، چه اشرف خان دمغولو په لاس په (۱۶۸۳ ع) بندی شو، نودی دختکو خان و، مگر
 دده وراړه افضل خان له قبایلو سره پخپله خانی کښې مفاهمه وکړه او عبدالقادر خان اونور دختکو
 د کورنۍ خلق دده په اشاره تردنیا تېر شول!

عبدالقادر خان د سعدی گلستان او بوستان په بیتو ترجمه کړی دی، راوړتې وایی چه دده
 تألیفات تر (۶۰) پوری رسېږی! « (۲)

(۱) د فهرست (۱۷) مخ.

(۲) د فهرست ۱۷ مخ.

(۱۳) د متفرقو شاعرانو ویناوې

د عبدالقادر خان د دیوان یوه بله نسخه هم په (O.R-۴۲۳۲) او (۱۰/۶) څخه تقطیع شته ، چه د یو مستشرق له کلمه کسپونه ده ، او په (۱۸) پېړۍ کې لیکلې شوي ده د نسخه (۷۷) مخه ده چه په (۱۰) مخو کې د لځینو نومور کیو شاعرانو د کلام انتخاب دی او د دغو شاعرانو اشعار پکښې ضبط دي ، چه د پښتو ادب په تاریخ کې نوي نمونې بللې کېږي :

- ۱- ۶۲ مخ : د فیض محمد نومی شاعر یوه غزل
 ۲- « » : د اشرف « »
 ۳- « » : د فقیر افضل « »
 ۴- « » : د صدر خوشحال « » یو مخمس
 ۵- ۶۳ « » : د خوشحال خان « »
 ۶- ۶۵ « » : د صدر خوشحال « »
 ۷- ۶۸ « » : د نواب علی محمد خان یوه غزل
 ۸- ۶۹ « » : د مسکین « »
 ۹- ۷۰ « » : د نواب علی محمد خان پر مرگت مرثیه د محمد کاظم خان خټک له خوا
 (۱۱۶۲ هـ = ۱۷۴۹ ع)

- ۱۰- ۷۲ « » : د سید عبدالصمد پیرزاده یو مخمس
 ۱۱- ۷۵ « » : د حافظ رحمت خان « (۱) »
 له دغو شاعرانو څخه ډیر داسې دي ، چه مونږ ته ئې دمخه نوم او آثار نه وښکاره ، فقط د دغه اثر له برکته د دوی نومونه او آثار راته څرگند شول .

(۱۴) د حمید د وفات تاریخ

عبدالحمید ماشوخیل ډیر مشهور شاعر دی ، او په پښتانه شعراء لمړي جلد کې ئې ذکر هم راغلی دی . په دې فهرست کې دده د حیات په خصوص کې فقط یونوی شی ، چه هغه دده د وفات نیټه ده . په (ص ۲۰) کې د قهرست مؤلف د ز اور ئې دیو کتاب « انتخاب اشعار افغانی » (ص ۸۵) په حواله لیکلی ، چه حمید په (۱۱۴۵ هـ = ۱۷۳۲ ع) وفات شوی دی .

(۱۵) د نجیب دیوان

په دغه نامه تراوسه مونږ ته کوم پښتون شاعر نه و معلوم ، اونه مو په پښتانه شعراء کې ذکر

کړې دى ، مگر خو شېخستا نه ددې فهرست په مرسته اوس معلومه شوه ، چه دخو شحال خان او رحمان بابا ددورې يو پښتون شاعر نجيب دى ؛
 دده دپوان دراورتې په کتابو کښې و، او تر (O.R- ٤٤٩٥) لمرلا ندى دبريطا نيا په موزيم کښې ضبط ، او (١٨٨) مخه دى ، چه تقطيع ئې (٨ × ٥) انچه اوهرمخ (١٣) ليکې دى چه د ليکوطول ئې هم (٣١) انچه) کښې د کتاب ابتدا ده ؛

جفا کاره بې وفا ده دا دنيا بې وفاهم بې بقا ده دا دنيا
 په ساعت کښې مخ خر گند کاندې بيانه وى ته به وائې چه بر پيشنا ده دا دنيا
 ډير عالم دى په ارمان ور لځنى تللى نه به شى نه ده چا ده دا دنيا

د فېرست مؤلف ليکې : چه دنجيب له احواله هېڅ نه معلومېږي ، فقط دراورتې له يوه ياد داشته دونې خر گند بېږي ، چه دى يو سفزي پښتون و، کتاب غزلي لري ، خو له (١٧٤ تر ١٨٨) پورې رباعيات دى ، د کتاب په پای کښې هسې کښلې دى ؛

« تم تمام شد ، ديوان نجيب ؛ بحسب ارشاد قبله کونين مربي دارين . . . حضرت صاحبزاده محمدى جوسلمه الله تعالى از دست فقير پر تقصير گل محمد پشاورى سلخ ماه صفر سنه ١١٠٨ هـ » (١)
 بېخپله دنجيب د ديوان وجود ، مونږ ته نوى ادبي تحفه ده ، چه معلومات ئې لاسته راغله اما د کتاب آخرنه ليکې هم ډېرې غنيمت دى ، لځکه دا ښکاره کوي ، چه دمحمدى په امر کښلې شوى دى .

هغه وخت چه پښتانه شعراء لمرې ټوک ليکل کيدى په (٢٧١) مخ کښې دمحمدى ذکر راغلى دى ، دا سړى ډير باذوقه شاعر اودروحاني مقام خاوند و ، ديونس يوقلمى ديوان چه داعلي حضرت همايونى په کستا بخانه کښې دى ، او په (١١٧٦ هـ) ليکل شوى دى ، دمحمدى په خط لځينى حواشى لري . دغه دنجيب ديوان هم ددغه باذوقه صاحبزاده په امر په (١١٠٨ هـ) کښلې شوى دى ، چه مونږ ته دمحمدى دحيات دوره راښيي ، دده دحيات او شعر په خصوص کښې پښتانه شعراء (ج ١ - ص ٢٧١) ته رجوع وکړى .

(١٦) حافظ عبدالكبير

دده کتاب معجزات نومېږي ، دهار مستترله کتابو څخه دى ، چه په (O.R-٤٢٣٧) نمبر موجود او (١٣١) مخه دى ، تقطيع ئې (٦ × ٣) انچه ده ، ١٥ تر ١٨ ليکې لري ، هره ليکه (٤) انچه ده . د کتاب ابتدا ده ؛

(١) د فېرست ٢٠ مخ .

هغه علم چه د خدا ی دی تر عا جزد خلقو رای دی
 نه خبر پری جبرائیل دی نه خبر پری میکائیل دی
 نه خبر پیر سفره دی نه خبر پیر برره دی
 دا سی ښکاری ، چه عبد الکبیر دا کتاب دا احمد شاه بابا په عصر کښې کښلی دی (۱۱۶۶ هـ
 = ۱۷۵۳ ع) دی دوه پارسی کتب هم لری چه یو در المجالس اوبل دفع الفقر نومیزی اونور
 کوچنی کوچنی اشعار هم لده څخه پاته دی (۱)
 د کتاب دپای پیتو نه دادی :

چه و تا و ته ئې و ایم زه ئې و کښم و ئې نمایم
 و عا قل ته اشارت دی کبیر کړی نصیحت دی
 ددې کتاب له (۱۱۷ مخه تر ۱۲۷) پوری لنډ اشعار دی ، چه یو مناجات ئې په (۱۸۸۷ ع) په دهلی کښې
 دفواید لشریعه پر حاشیه هم چاپ شوی دی (ص ۱۰۸ - ۱۳۰) له (۱۲۸ تر ۱۳۰) پوری دمطبع الله
 مناجات دی ، چه هغه هم درشید البیان د (۳۰ - ۴۱) مخ په حاشیه په (۱۸۷۴ ع) په پېښور کښې چاپ شوی دی .

(۱۷) د شیدادپوان

د شیدادپوان زما څخه هم شته ، مگر دانسخه ما پخپله په (۱۳۱۵ ش) له هغې نسخې څخه نقل کړه ، چه
 زما استاد محترم مولوی ابو الوفاء افغانی په (۱۳۴۰ ق) له یوې بلی قلمی نسخې څخه نقل کړې وه ،
 هغه قلمی نسخه د قند هارد کوټوال سردار عبدالمجید خان په تصرف کښې وه او په (۱۳۲۵ ق) په پېښور کښې
 د عبد المستعان اکبر پوری په خط کښلې شوې وه .
 اما افسوس چه دادرې سره نسخې ډیر نواقص او غلطی لری ، او جدا مقابله او تصحیح غواړی .
 په بریتش موزیم کښې ددې دیوان قلمی نسخې ډېری دی ، لمړۍ نسخه چه دراورټی له کتابو څخه
 ده په (O.R-۴۴۹۴) نمبر ضبط ، او (۱۴۷) مخه لری ، تقطیع ئې ($\frac{1}{4} \times ۱۲$) انچه ده ،
 هر مخ (۱۱) لیکلی لری ، هر لیکه پنځه انچه او زده ده .
 دا نسخه یوه مقدمه ، اویانو حمد ، نعت ، مناقب ، اود شیخ نقشبند (رح) اوشیخ احمد سرهندي
 (رح) او غلام معصوم (رح) مدح لری ، وروسته نوله (۳۰) مخه اصلی غزلیات شروع کښی ، نسخه ئې لږ
 غلطی لری ، راورټی له لاهوره موندلې ده ، اودا هغه نسخه ده ، چه پخپله شیدامیان محمدی ابن میان
 عبدالله سرهندي ته را لږلې وه ، اوددې کورنی سره شیدا روحانی ارادت درلود ، د کتاب دلمړۍ
 برخې په پای کښې تاریخ (۱۱۸۱ = ۱۷۶۷ ع) لیکلی دی ، بله نسخه تر (ADD-۲۱۴۷۱) نمبر لاندې شته ،
 چه (۱۵۸) مخه ده ، تقطیع ئې ($\frac{1}{4} \times ۱۰$) انچه دی ، هر مخ (۱۱) لیکلی لری ، هر لیکه څلور نیم انچه
 او زده ده .

(۱) صفحه ۲۱ فهرست .

دانسخه د(لیوین باورنگه) له کتابو څخه وه ، ډېری ددېوان برخې نلری ، د فیض علی په خط ده . ددریمې نسخې بیان به وروسته راشی . مستر راورتمی هسی لیکلی :
 چه شیدا کاظم خان دمحمد افضل خان خټک زوی ، اوپه (۱۱۴۰ هـ = ۱۷۲۷ع) زوکړی و ، دپلار ترمرگ وروسته دده مشر ورورا سداالله خان د قوم مشرشو ، او کاظم خان دورور ددېو روابطو له لامله کور پرېښو ، او ډېر کلو نه په کشمیر کښی و ، او هلته ئې ډېر علوم تحصیل کړل ، بیانو خورا ډېر عمر په سرهند کښی اوسېدی ، او په رامپور کښی هم میشت و ، او دخپل عمر ډېره برخه ئې هلته تېره کړه (۱) .

(۱۸) دکامگار خان دېوان

کامگار خان د مڅه فقط دغونې مونږ پېژاند ، چه یو پښتون شاعر دی ، دپښتانه شعرا په لمړی جلد کښی مودپادری هیوز د کلید افغانی په حواله دده ذکر کړی دی ، مگر له دې ، فهرسته ددې شاعر په خصوص کښی ښه معلومات لاس ته راځی .
 په بریتش موزیم کښی تر(O.R.۲۸۰۱) نډیر لاندی ، دشید اددېوان دریمه نسخه شته ، چه (۲۰۰) مڅه په (۱۰۳/۷ × ۷) انچه تقطیع ده ، د مخود لیکو شمیر ئې (۱۵) دی ، اودهری لیکلی ضول (۵) انچه دی ، دانسخه مستر هیوز ته په (۱۸۷۲ع) دغلام جیلانی پېښوری په خط له یوی اصلی نسخې څخه لیکلې شوې ده .

دانسخه دکامگار خان دېوان هم له لځانه سره یوځای لری ، چه ابتداء ئې داده :

په ثنا به دهغه کرم ابتداء .	چه ئې نشته ابتداء او انتها
د مولانا صفت ورځنی اوری	و هر څیز ته چه نظرو کاد انا
له یوم څاڅکی زیبا صورت پیدا کما	پخپل حمد او په ثنائی کما گویا
له اور یخی قطره واچوی دریاب ته	تری پیدا کما قیمتی لولو لا لا

مستر هیوز دغه لاندی یاد داشت د(۱۸۸۴ع) دنومبر په ۲۱ تاریخ پردې کتاب لیکلی دی :
 « خانزاده کامگار خان د خټکو دمشهور مشر یوزوی اودپښتو ښه شاعر دی ، چه په (۱۶۵۳ع) زوکړی دی ، دانسخه له هغه دیوانه کښل شوې ده ، چه دپېښور په جمالگری کښی دافضل خان خټک په تصرف کښی وه » ددغه شاعر وجود دهیوز تراند قیق دمخه چاته نه و معلوم ، خوده ئې نسخه له افضل خان څخه وموندله . دانسخه په (۵) داگست سنه (۱۸۷۲ع) دغلام جیلانی پېښوری په خط لیکلی شوې ده (۲) .

(۱) داشرحه د فهرست مؤلف له انتخاب شعر پښتو (ص ۳۰۶) څخه اخیستی ده ، چه دراورتمی اثر دی .

(۲) د فهرست (۲۳) مخ .

« ۱۹ » د قاسم علی خان افریدی دیوان

د قاسم علی خان د دیوان یوه مهمه نسخه ما دمخه هم لیدلې وه، او هغه وخت چه د پښتانه شعراء امری ټوک لیکل کیدی، هغه نسخه زما څخه وه دا نسخه مرحوم موسی خان د شرکت پښتون رئیس موندلې وه په بریتش موزیم کښې هم دوې نسخې شته، امری په (O.R-۳۹۴) نمبر (۱۴۶) مخه ده، پای ټی داسی دی: «دیوان افریدی ... من تصنیف قاسم علی خان افریدی بروز پنجشنبه بیستم شهر ربیع الاول هجری سنه (۱۲۰۹) جلوس شاه عالم پروند پادشاه سنه ۳۶» .

دانسخه د هملتون په کلکسیون اړه لری، په ابتداء کښې شجره قادر په په پښتو منظومه شوې ده له (۶) مخه ټی غزلیات شروع کېږی .

قاسم علی خان افریدی نقشبندی په فرخ آباد کښې میشته و، سید کلام الدین دده ملازم او ملگری د دوهمی نسخې لیکوال هسی وایی، چه قاسم علی خان په پارسی، هندوستانی، اولنږ انگلیسی، او په کشمیری او تورکی پوهیدی، پخپله دی په (ص ۱۳۳) کښې دلمری نسخې لیکې، چه زما اشعار د حافظ غلام محمد په مرسته په (۵۱۲۰۶) سره را ټول شول .

داسی معلو مېږی چه دغه امری نسخه د پخپله قاسم علی خان په خط لیکلی شوې وی .

ځکه ډېر ځایونه اصلاحات لری او ځینې موار د ټی په بل خط سم شوی دی، او داسی پر لیکل شوی دی: (اول مسوده کتاب دیوان افریدی) .

اما دوهمه نسخه چه په (O.R-۳۹۵) نمبر په (۱۴۹) مخه کښې ضبط ده، د هملتون په کتابو اړه لری، په پای کښې داسی لیکلی دی: «تمت تمام شد دیوان افریدی، بتاریخ سلخ شعبان المعظم سنه ۱۲۳۱ هجری بخط خاتم احقر العباد سید کلام الدین قادری پیر عاشق که لقب از قاسم علی خان افریدی یافت و تصنیف دیوان مسمی دیوان افریدی نیز بخان موصوف بود و مهارت در چند زبان میداشت، و بلکه چند دیوان بزبان فارسی و هندی و چند ملفوظات انگریزی و کشمیری و نیز ترکی تصنیف می نمود، و علامه عصر و اهل دول بود، و این حقیر نیز از سلسله ملازمان او ملازم بود، اتمام یافت» (۱)

« ۲۰ » دا کبر دیوان

تراوسه مونږ ته داشاعر او دیوان نه معلوم، د برطانیا په موزیم کښې په (O.R-۴۲۳۰) دغه نسخه ضبط ده، تقطیع ټی $(\frac{1}{4} \times 18)$ انچه ده او (۱۰۱) مخه ده، داتسمی عیسوی پېړی په پای کښې لیکلې شوې، او د ډارمسټر په کلکسیون اړه لری .

(۱) دفهر ست (۲۴) مخ .

ابتداء ئی دادہ :

چہ و پردہس تہ دعدم لہ سیکویہ کور راغلی
 پہ خوشہ راغلی ، کہ حضور د چاہ زور راغلی
 پہ ار ادت کیتی ئی خو استلی وی تہ مینہ خہوہ
 لیکہ آفتاب چہ لہ پردی دسینو تور راغلی
 پہ عا قبت د مینی نہ یو ہیدی زدہ دی نہو

لیکہ پتنگک ہسی پر سرو لنبو داور راغلی (۱)

دشاعر وخت اوسوانج ہیخ ندی معلوم ، دیوان غیر مرتب لیکل شوی دی ، اودغہ
 برخی لری : لہ (۱ تر ۵۳) مخہ دامام قصہ ۰ لہ (۵۳ تر ۵۹) مخہ دوہ شعرہ دخدای تعالی
 پہ ثناء کیتی ۰ لہ (۶۰ تر ۶۶) مخہ دخدای تعالی اسماء الحسنی لہ (۶۶ تر ۷۳) مخہ رباعیات
 لہ (۷۳ تر ۹۳) مخہ غزلیات ، لہ (۹۳ تر ۱۰۱) مخہ دینی اشعار (۲)

« ۲۱ » د عبد القادر خان قصیدہ بردہ

پہ (۴۲۳۳ - ۵.P) نمبر دبر طانیہ پہ موزیم کیتی د کتاب موجوددی ، (۵۰) مخہ لری
 $\left(\frac{1}{4} \times 5\right)$ انچہ تقطیع لری ، ہرمخ ئی لہ (۱۳ تر ۲۴) لیکی دی ، دہار مستی لہ کلاکسیونہ
 گنل کیتی ، دمخہ ددغہ کتاب وجودمونز تہ نوو معلوم ، پہ فند ہار کیتی چہ ماہہ (۱۳۱۷ ش)
 د عبد القادر خان دیوان چاہاوہ ، ددہ پہ تالیفاتو کیتی دغہ کتاب ندی ذکر شوی
 د ا قصیدہ د محمد ابن سعید البوصیری لہ عربی قصیدی خخہ پہ ہفہ عربی قافیہ نظم
 ترجمہ شوی دہ ، لمری بیتونہ ئی دادی :

دریو ہیترم زدہ در یاد کر ، بیل یا ران دذی سلم
 چہ ہردم دی لہ دووسترگو اونہی ئی ورسرہ دم
 لاد یار دکوی دخا وری بوی نسیم درلرہ را و
 یا . . . دیارد لوری بر یشتا و شوہ پہ تور تم

دا نسخہ تاریخ نلری ، اود قصیدی پہ پای کیتی ناظم خیل نوم ہم ذکر کوی (۳)

« ۲۲ » د بابو جان آثار

بابو جان ماہہ پشنانہ شعراء (ج ۱) کیتی ذکر کری دی ، مگردلتہ ئی یعنی آثار نور بنود ل
 شوی دی ، دبریطانیہ پہ موزیم تر (۳۹۷ - ۵.P) نمبر لاندی ددہ یو کتاب شتہ ، چہ (۹۲) مخہ دی
 (۱) دغہ اشعار غلط چاپ شوی وہ ، ما اصلاح کرل ۰ (۲) د فہرست ۲۵ مخ (۳) د فہرست ۲۵ مخ

اودهملتون په کليکسيون اړه لري ، دده يو بل اثر دعای سرياني ده ، چه د پورن په (Chrestomathy) ص (۳۷۴ - ۳۸۶) کښي راغلي ده .

د بابو جان نواثر (فصه بابو جان) په اند يا آفس لايبر یری کښي هم شته ، دا لايبتو نه دده د کتاب په پای کښي شته :

ظالمان به د آتش په گر زو هل شي هم خیر ی به ئی په غاړه وی له ناره
دا میدخای پا تو کم شو با بو جا نه خلغو لاس په بدی و نیو ه یکهاره (۱)

« ۲۳ » دمعرالله خان دیوان

دمخه فقط دمستر هیوز له کلید افغانی څخه ددې شاعر یوشر مو نږته معلوم دوده دیوان د بریطانیایه موزیم کښي په (۲۸۲۷ - O.P) نمبر ضبط دی ، چه د هیوز لپاره په (۵) د فروری (۱۸۷۲ ع) غلام جیلانی پښووری کښلی دی .

هیوز پر دغه دیوان یو یادداشت کښلی دی ، چه معرالله خان په یوه کلی کښي اوسیدی چه کوته Kotah نومیزی ، اوله پښور ه دوه میله لږی دی

دیوان ټول (۸۰) مخه ($7 \times 10 \frac{3}{2}$) انچه په تقطیع دی ، دابتدا بیتو نه ئی دادی :

چه صنایع دهر مصنوع دی رب خما چه وجود ئی له عد مه کړید ا
له قطری نه هسی ښکلی بشر جوړ کما چه ادا ئی دتعریف نه شی له چا
یوسری چه په صورت دبل یونه دی (۲) له جمیع حکمتو نو دی یو دا

« ۲۴ » د ابوالقاسم دیوان

په نمبر (۲۸۲۶ - O.P) د ابوالقاسم دیوان ضبط ، او ټول (۷۹) مخه په ($11 \times \frac{1}{4}$ انچه) تقطیع دی ، هر مخ (۱۵) لیکلی لری ، چه نسخه د مستر هیوز لپاره په (۱۸۸۲ ع) د محمد حسن په خط په پښور کښي لیکلی شوی ده .

دشاعر نور هیڅ احوال نه ښکاری ، فقط هیوز دغونډی وایی ، چه دی د پښور اوسیدونکی و خود ژوندانه وخت ئی ندی را ته معلوم . د کتاب ابتداه :

بیا گل گشت ته شه روان ننگار خما نه کما هیڅ فکر تد بیر د کار خما
ر قیب لکه خما او ښی پاکیزه کړي خوښ ئی نه دی هیڅ آبروی وفار خما
راز چه ورسی تردوه کسه رسواشی (۳) دوه لیمه کړه را ښکاره اسرار خما

(۱) د فهرست ۲۵ مخ (۲) د فهرست ۲۶ مخ (۳) د فهرست ۲۶ مخ .

« ۲۵ » گلدسته

دا کتاب د عبد القا در خان په ترجمو کښې مونږ ته معلوم و مگر پوره نسخه ئې نه وه را ته معلومه
د بریطانيا په موزيم کښې په (O.P. - ۴۵۰۴) نمبر دا کتاب شته ، (۱۲۹) مخه لري تقطیع ئې
($\frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$) انچه دی ، هر مخ (۱۴) ليکي په ($\frac{3}{4}$) انچه) اوږ دوا لري دا کتاب
د سعدي د گلستان ترجمه ده ، ابتدائي داسی ده :

« منت دی خدای لره چه غالب اولوی دی ، او عبادت ئې سبب د نزدیکت دی او په شکر دده کښې
زیادت والی د نعمت دی ، هر نفس چه نيکته ئې ، مددور کړونکي د حیات دی ، او هر کله چه پورته را ئې ،
فرصت رسوو نکي د ذات دی ، پس په هر نفس کښې دوه نعمته موجود دی او په هر نعمت شکر واجب دی »
تر ترجمې دمخه پخپله عبدالقادر خان په (۵) مخه کښې مشوره او منظومه مقدمه ليکلي
اوداسی وايي : « چه د تقدیر په امر په (۱۱۲۴ هـ = ۱۷۱۲ ع) زه دغم اواندوه په کووله په
نوشهره کښې اوسېدم ، او هلته می د زړه د تسلیت اومشغولیت لپاره د شیخ سعدي د گلستان په
ترجمه شروع و کړه ، نوم می گلدسته پر کښېنو » .
ليکه د کتاب په پای کښې چه د اتمام نېټه په شعر کښې ليکلي شوي ده ، هم په هغه (۱۱۲۴ هـ)
کال د گلستان ترجمه ختم شوي ده ، نو گویا دا کتاب داشرف خان تر مرگ (۱۶۹۳ ع)
وروسته ترجمه شوی دی ، چه افضل خان د خټکو مشرو .

په دغه وخت کښې عبدالقادر خان (۶۰) کلن ، اود خپل وراره په حکم نفي شوی ، او په نوشهره کښې
اوسېدی ، کتاب د سعدي د گلستان اته بابه لري ، او پوره ندي طبع شوی ، د نسخې په پای کښې هسی ليکلي دی :
« ثناده خدای لره چه دا کتاب گلستان تصنیف تالیف د عبدالقادر خان زوی د خوشحال خان
خټک په سعی د قلم خام رقم ددي بنده سراپا سقیم سيد عظیم سره په سن دولس سوه یواویا (۱۲۷۱ هـ)
کښې چه شمار شهر اوس پينځ و يشتم در مضان المبارک ده ، اتمام او اختتام ئې بیا موند » .
دي نسخې په مستر راوړتی اړه درلوده ، خو یوه بله نسخه په (O.P. - ۲۸۲۸) نمبر هم شته ، چه په
(۱۸۷۲ ع) دهیوز لپاره د غلام جیلانی پېښوری په خط ليکلي شوي ، او ټوله (۱۱۸) مخه ده . (۱)

« ۲۶ » د صبر خان آدم خان او در خانې

دا نسخه په (O.P. - ۴۵۰۲) په (۷۰) مخه په ($\frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$) انچه تقطیع د بریطانيا په موزيم کښې
شته ، اود میجر راوړتی په مجموعه اړه لري . ابتدائي داسی ده :
ر به زړه له مخا چمن کړه د تا یا دپه کښې گلشن کړه
استخوان می پښه زار کړه پیکښې اور د عشق انوار کړه

(۱) د فهرست ۲۸ مخ .

هنه او ر په ما لښه کړه
خا کستر می دا پښه کړه
نخما زړه لکه لا له کړه
دزړه و ینی می پیا له کړه

صدرخان د خوشحال خان زوی اود عبدالقادر خان ورور و ، دغه قصه په یو سفرو اوسوات کښی ډېره مشهوره ده ، میجر اورتی وایی : چه فخرالدین صاحبزاده هم په نظم لیکلې ده (۱) بله نسخه ئې هم په دهلی کښی په (۱۸۸۳ع) دا کبر شاه پښوری له خوا نشر شوې ده ، اما مشهور ډول د منثورې قصې ئې په پېښور کښی په (۱۸۷۲ع) دمو لوی احمد (تشکی ، اشغفر) له خوا خپور شوی دی ، اودی ئې په مقدمه کښی وایی : چه دافصه په رشتیا هم وقوعی ده ، اودر خانی دسوات دسرحد د کوزی باز درې د کلی دخان لور وه ، او آدم خان د باز دره بالا دیوه مشر زوی و ، اکثر و قایع ئې په دغو کلو ، اوهم اکوړې ته نژدې دکابل درود پر غاړه د مسری بندا Misribanda په کلی کښی پیش شوی دی ، اوهم په بل کلی کښی چه تو لنهوی ، Tulandai نومېږی (۲) صدرخان دېوان هم لری ، اوددلی قصه ئې هم منظومه کړې ده ، اود نظامی د خسرو شیرین ترجمه ئې هم له یار سوڅه په پښتو کړې ده ، دده یو څو غزلې په پښتو منځتیا تو کښی هم را نقل شوی دی (په کلید افغانی کښی دهیوز له خوا) .

مؤلف د کتاب د ختم نېټه د (قیغاد) په حروفو کښی ښیي ، چه (۱۱۱۷هـ) دا بجد په حساب کېږی ، او وایی ، چه زما عمر دغه وخت (۵۳) و د (جیم) په ابجدی قیمت . نوله دغه حساب دی په (۱۰۶۴ = ۱۶۵۴ع) زو کړی دی . د کتاب پای :

زاغ حاسد زغن جاهل دی
بلبل څوک؟ درد من عاقل دی
س قیښنا د بلبلو لا وه
جیم عمر نن نخما و
د کتاب د عاشقا نو
چه ما نظم کړ یارانو (۳)

« ۲۷ » ددلی او دشهری قصه

دا کتاب په (o.R. ۲۸۲۵) نمبر، په (۴۴) مخه ($\frac{1}{9} \times 6$) انچه تقطیع موجود دی ، د هر مخ لیکې ئې (۱۵) دی ، چه طول ئې ($\frac{1}{4}$) انچه کېږی . په (۱۸۷۱ع) دا گست په اتم تاریخ دهیوز لپاره غلام جیلانی پېښوری کښلی دی . مؤلف ئې هنه صدرخان خټک دی ، اوهسی وایی چه شهی د حیات خان لور وه ، د کتاب ابتداء داسی ده :

- (۱) دراوړتی د پښتو گرامر مقدمه ص ۳۳
- (۲) دالفنسټون د کابل حوادث ص ۲۴۴ د (۱۸۳۹ع) طبع لندن .
- (۳) د فهرست ۲۹ مخ .

پسله حمد ه له درو د ه تجا ته
دماضی مینو حال دی غوړ كړه ماته
دافصه چه زه ئې وایم بي نظیر ه
اور یدلې ده دا ما له یو ه پیره
یو كهنه دیرینه سال پیر كلان و
گړزیبلی، په هر لوری په جهان و
دیر عاقل روشن ضمیر و سخن سنج و
دیر فاضل سخن امیر و معدن گنج و
د کتاب پای :

بڼه رنگ تم شوه سن ئې دادی اشکاله (۱) د شپې دلی قصه تمامه لاله
بڼه چه تم شه د شپې دلی کتاب (۲) تخمازده پسی لړزان و د پیر خراب

« ۲۸ » علم خانۀ دانش

دا کتاب په (O.P - ۴۵۰۶) نمبر په (۹۰) مخه ($7 \times 12 \frac{1}{4}$) انچه تقطیع موجود ، اود هر مخ لیکي
(۱۹) په خلور نیم انچه اوژدوالی دی . دمبجر راوړتی له کله کسپو ته دی ، او په نو نسمه
پېړۍ کښی لیکل شوی ښکاري .

دا کتاب محمد افضل خان خټک داشرف خان زوی له پارسی عیار دانش څخه ترجمه کړی
اوپه مقدمه کښی وایي : چه د عمر پر (۵۳) کال مي په ترجمه شروع کړېده ، عیار دانش د ابو الفضل
منظوم اثر دی ، چه دواعظ کما شنی له انوار سهیلی څخه ئې منظوم کړی دی ، دانسخه
دخلورم باب له منځه شروع کېږی ، له دې کتاب چه د دورن به « کرسټو ماتېی » کښی کومی
برخی نقل شوی دی ، په غلطه ملک خوشحال خان ته منسوبی شوی دی .
د کتاب آغاز :

دا آغاز دی پنا مه د هغه خدای چه بي لخوا به دی بي مثله رهنمای
په تخلق و خلق ته رهنمون دی فاستقم کما امرت . . . (۳)
ددې کتاب یوه قلمی نسخه او مکمله په کابل کښی شته ، په پښتانه شعراء (ج ۱ ص ۲۳۰)
کښی ماتفصیل لیکلی دی .

« ۲۹ » گلستان

دا نسخه په (O.P - ۴۵۰۵) نمبر په (۱۲۹) پانې کښی په ($7 \times 12 \frac{3}{4}$)
انچه تقطیع ، اوهر مخ (۱۵) لیکیز موجود ده ، دراورتی په کتابو اړه لری ، د سعدي
گلستان امیر محمد انصاری ترجمه کړی دی .

(۱) په دې بیت (اشکاله) نه معلومېږی چه مقصد ئې څه دی ؟ (۲) د فهرست ۳۰ مخ .
(۳) د فهرست ۳۰ مخ .

ددې مؤلف احوال هېڅ ندى معلوم راوړتې پخپل يوه يادداشت كښې كښلې دى چه دا نسخه ډېره غلطه ده ، زه فقط يوه بله نسخه هم له دې كتابه درك لرم .
د كتاب آغاز : « همه واړه ثنا و صفت او كل احسان و منت هغه لوى قادر خبشن تعالى لره ، چه طاعت ئې سبب دقر بت دى ، او دده په شكر كښې زياتى د نعمت هر يو ساه چه په ښكته درومى ، او زده وونى د حيات دى او هر كله چه پورته راشي خوشحالي وونى د ذات ، يعنى دلجان دى . پس په هر يوه ساه كښې دوه نعمتونه موجوددى او په هر يوه نعمت ئې شكر واجب »
د كتاب پاى :

مترجم اين گلستان امير محمد بن مير محمد انصاري عفي عنهما ، با تمام رسيد در دار الاماره كلسكته سنه (۱۲۲۷) هجرى قدى (۱)

« ۳۰ » غلام محمد او فياض

ددې دواړو ذكر په پښتانه شعراء (ج ۱) كښې راغلى دى ، او هغه كښ چه ددوى په نامه هلته ذكر شوى دى په بريتش موزيم كښې هم شته ، فقط دلته مونږ د كتابو له نيتوڅخه دونى استناده كولاى شو چه د شاعرانو د حيات دوره لږ څه تخينى ټا كله كېږي ، نو ئې دلته راوړو :
د غلام محمد سيف الملو ك قصه چه نمبر ئې (۳۹۸-۰.۱) دى ، په (۱۲۱۵ ه = ۱۸۰۰ ع) ليكلې شوې ، او د هلمتون له مجموعې څخه ده

بله نسخه ئې د فياض د بهرام گور له قصې سره يو لخواى په ربيع الاول (۱۲۷۱ ه) د سراج الدين قاضى زاده ساكن ملتان په خط ده ، چه دراورتې په مجموعه اړه لرى (۲)

« ۳۱ » دمعين الدين عذر او اواق

دا كتاب تر (۴۵۰۰-۰.۱) نمبر لاندې موجود ، او (۹۳) مخه دى ، چه تقطيع ئې (۹۶ × ۶) انچه كېږي ، هر مخ (۱۳) ليكلې او هر ليهكه (۱/۴) انچه او زده ده .

اصل كتاب د حاجى محمد حسين شيرازى له پارسي نسخې څخه نظماً په پښتو ترجمه شوى دى ، او داسې ښكاري ، چه پخپله د مترجم په خطدى په (۱۲۵۶ ه = ۱۸۴۰ ع) ئې د ترجمې له كاره فارغ شوى دى . او د ميجر راوړتې په د كتابو په مجموعه اړه لرى .

معين الدين په يوه پارسي ليك كښې هسې وايي : چه دى د چارسدې (اشغر) ميشت دى ، او دا ترجمه ئې د اتمان په كلى (۳) كښې تمامه كړې ده .

- (۱) د فېرست ۳۱ مخ . (۲) د فېرست ۳۲ مخ
(۳) په اصلى نسخه كښې انمان ويل كېږي ، ښايي چه اتمان وى .

د کتاب پيل :

دا آ غاز مي به نامه د پاك خالق دى
 شني مانځي ئي په هوا كړي او بزاندې
 چه قدرت ئي د مخلوق په بهبود راغي .
 چه په عشق ئي د عذرا سوي و اموق دى
 يو دبل په سر ولاړى لاندې باندي
 له پر دې د عدم لځكه وجود راغي .

د کتاب پای :

دا کتاب چه په اتمام وړ سپېده
 چه يوزر دوه سوي شپږ پنځوس صاحبه
 لځما هني له هجرته ياد بده
 دهجرت كالونه تېرو و بوالعجبه

تمت تمام شد کتاب عذر او اموق از دست فقير پر تقصير خا کپاي عالمان معين الدين
 اين کتاب برای پاس خاطر ياران و آشنا يان تصنيف کرده، که متو طان به هشت نگر خصوصاً
 چهار سده است، و تمام يافت اين کتاب در قريه انمان (۴) زير در مسجد پرهوس (۴) در وقت پيشين
 بروز جمعه در ماه ذوالقعدة... (۱)

« ۳۲ » دښتو متلونه

په نمبر (۳۲-۲۸۳۳ O.P.) په (۲۷) مخه کښې د برېطانيا په موزيم کښې شته، او تقطیع (۱۱ × ۱/۲) انچه
 ده، دمخو لیکو ئي (۱۵) دی، او د هیو ز لپاره غلام چیلانی پښوری د فوړی په او اسمه
 (۱۸۷۵ ع) کال لیکلی دی .

دا کتاب دښتو متلونه دی، چه د الفبا، پر ردیف برابر د مولوی سید احمد نومی له خوا په
 کوهاټ کښې ټول شوی، او ترتیب شوی دی، کتاب داسی شروع کښی .
 « اوړی ته چا ووي چه څلور او څلور خو کښی - وې اته پوړی . »
 « ادې لپوړی به ژمی کښې باټنگن غواړی . »
 « ادې په سمه او کڼه ئي په سوات . »

مسټر هیو ز پردغه کتاب داسی یاد داشت لیکلی دی: « شپږ سوه نه او یا پښتو متلونه دی ،
 چه پر الفبا ئي ردیف سم مولوی سید احمد د کوهاټ دیو سفزو د کلی امام ترتیب کړی دی ، دی
 د کوهاټ د مشهور ملازوی و، چه د سوات د مشهور اخوند صاحب خلیفه بلل کښی » (۲)



د برېطانيا د موزيم له فهرسته دغونې نوي معلومات لاس ته راغلل، چه په لوړه مقاله کښې و کښل
 شوه، دا معلومات ز مونږ دښتو شاعرانو او دښتو ادب معلومات څه نه څه را مکمل کوی .
 کابل ۳۰ عقرب ۱۳۲۳ (عبدالحی حبيبي)

(۱) د فېر ست ۳۲ مخ . (۲) د فېر ست ۳۴ مخ .

نگاهی

به فن کتب نویسی و میناتور

سازی افغانستان

مخصوصاً در قرن نهم هجری

شیخ غلی نعیمی :

نظری بدوره‌های قبل از اسلام - نظری به دوره اسلام تا عصر مغل -
نظری به دوره مغل - دوره تیموریان - خط و کتابت درین عصر - مذهب
کاری در این عصر - مصوری و میناتور سازی درین عصر - دنباله‌های
مکتب نقاشی هرات : اول - در ماوراءالنهر - دوم : در فیارس

نظری بدوره های قبل از اسلام : - برای معرفی کردن مدنیت‌های مختلفه يك قوم يك ملت
ويك مملکت روشن کردن تاریخ و مخصوصاً تاریخ صنائع آن اهمیت بسزائی دارد . همانطور بیکه



آریانای قدیم یا خراسان مرو و وسطی و افغانستان جدید
کانون مدنیت‌های مختلف آریائی‌های شرقی بوده و تاریخ
آن از برجسته ترین تاریخ ممالک دنیا است از نقطه نظر
صنائع و تاریخ آن نیز پرورش گاه بزرگی بشمار می‌رود
چون تا کنون در قسمت روشن کردن صنائع قدیم و تاریخ
صنائع کماثر اتمامی به عمل آمده و مورد تفحصات و تتبعات
عمیقی که در خور آن است قرار نگرفته . معلومات
و مدارک کافی درین خصوص بدست نداریم . بنا بر آن امید
است نویسندگان و دانشمندان محترم که در افتخارات
یاستانی این کشور کهن علاقه سهم دارند درین
باره توجه فرموده روشنی‌های خوبی بیابند . زند

در جمله فنون و صنائع دیگر موضوع فن کتابت
و نقاشی در افغانستان خیلی مهم و دلچسپ است و اگر

شیخ غلی علی احمد خان «نعیمی»

خواستیم که درباره آن مطالعات عمیق و بسطی بنمائیم طوریکه بیشتر اشاره شد نظر به قلت مدارک
دچار مشکلات زیاد خواهیم گردید و برای این کار وقت و حوصله کافی بکار خواهد بود . لهذا درین
مقاله مختصر مخصوصاً فن کتابت و نقاشی افغانستان را در هرات به عصر تیموریان مورد مطالعه قرار دادیم .

فن کتاب نویسی و میناتور سازی که در قرن نهم هجری افغانستان و مخصوصاً در هرات به اوج کمال رسید طوری که دیده می‌شود به خودی خود و ناگهانی بمیان نیامده بلکه کاری بوده که از هزاران سال رواج داشته و درین عصر به اوج ترقی رسیده است.

تاریخ خط و کتابت در آریانا از زمانهای بسیار پیش رواج داشته است.

چنانچه حفریات مهاجرا در و نوشته هائی که در روی آجر و تیکرازان جا کشف شده این فن را در شرق آریانا تأیید مینماید. اما اینکه موضوع کتاب نویسی چه وقتی درین سرزمین شروع شده است، بصورت قطع چیزی نمی‌توان گفت مگر با آن میتوان عقیده داشت که اینهم مانند رسم الخط و کتابت تاریخ قدیم و بسیار قدیم دارد.

قرار اذعان عموم مدققین فن کتاب نویسی و استنساخ کتب در آریانا حتی در عصر اوستا که دومین مرحله تاریخ آنست، رواج داشته است، چنانچه میگویند اوستا بحکم و یشتاب پادشاه دودمان اسپه بلخ بقید تحریر در آمده طبری که سنده آن معلوم نیست میگوید اوستا را روی پوست گاو نوشتند. موفعیکه سکندر در شرق وارد شد نسخه‌های تحریری اوستا در آتشکده هاویا اقلای یکی دونه‌ای آن وجود داشت. و قراریکه میگویند اسکندر در امحای آنها تا اندازه کوشیدولی بکلی ازین برده نتوانست. در عصر یارتی «ولش» یا «ولخش» اول که معاصر «نروند» امپراطور روم سلطنت داشت در ربع سوم قرن اول مسیحی در راه جمع آوری و استنساخ پارچه‌های مختلف اوستا اقدام کرد. موسیو «بن و نیست» مستشرق معروف فرانسوی راجع به نسخه «یاتگار زیران» به پهلوی ساسانی به این نتیجه میرسد که اساساً از روی کدام رساله که اصلاً بزبان پهلوی یارتی نوشته شده بود استنساخ شده (۱) ارساس (۲۴۸ - ۲۴۹ ق م) موسس سلاله یارها، باختری و از قبیله یکت یا از عشیره «داهی» بلخی بود. که بعد از اعلان استقلال دیو دوت (در حدود ۲۵۰ ق م) بطرف حوزه هری رود رفته و از آنجا وارد یارتیا شد و تشکیل سلطنت نمود، و بعد از کشته شدن فرداتس دوم و ارتبان دوم در عرصه ۴ سال (۱۲۰ - ۱۲۴ ق م) اهمیت و نفوذ یارها در حوالی غربی آریانا خیلی کم شد. (۲) هیوان تسنگ چنینکه در ۶۴۴ م بعد از سیاحت معروف خویش در آریانا و هند. به چین باز گشت یک تعداد کتب خطی قیمت دار و نقشه‌ها و تصاویر و مجسمه های فوق العاده زیبارا از آریانا و هند با خود به چین برد.

و در یک جشن باشکوهی که در سال های بعد به نسبت داخل شدن هجده هزار و هشت صد جوان به کیش بودائی در معبد سی نگان فو؛ گرفته شد تمام این کتب و آثار آریانا و هند در

(۱) تاین جا از ص ۱۳۲-۱۳۶ سالنامه ۱۳۲۲ مقاله شاهنامه ها و مقایسه میان بعضی پهلوانان آن

و اوستا نگارش احمد علی کهزاد استفاده شده.

(۲) ص ۱۱۰-۱۲۰ تاریخ افغانستان جلد ۲ مؤلف کهزاد.

معبد مذکور بمرض نمایش گذاشته شد رونه گروسه مستشرق معروف فرانسوی میگوید که کتب مذهبی و تصاویر مذکور رادران جشن بالای یکهزارو پنجد عرابه هائیکه با پارچه های زربفت ویرچمها ورشمه های ابریشمی مزین شده بود حمل میکردند . در جمله تصاویر یکه دز آن جشن بمرض نمایش گذاشته بود ، دوصد قطعه تصاویر بودا نیز بود که بتوسط استادان معروف هند و گدهارا (آریانای شرقی) بروی پارچه های ابریشمی کشیده شده بود .

درسال ۱۹۳۰ میلادی درحصص شرقی همکل ۳۵ متری بامیان در اثر کاوش ها وتفحصات هیئت باستان شناسی فرانسه درافغانستان نوشته های درزروی پوست به زبان سانسکریت کشف شد که به اجازه وزارت معارف بطور امانت به فرانسه ارسال گردید تاموسیو «سیلون لوی» آنها را مطالعه نماید . رویه پرفته موسیو سیلون لوی این نوشته ها را ازروی اقسام رسم الخط به چند دسته تقسیم میکنند .

اول - نوشته های « کوشانا » مربوط به قرن ۳ و ۴ م .

۲ نوشته های « گوپتا » مربوط به قرن ۷ و ۸ م .

۳ - انواع رسم الخط های آسیای مرکزی . باین ترتیب انواع رسم الخط سانسکریت که دراقطار امپراطوری وسیع کوشان رواج داشت ، در بامیان دیده شده و این نوشته ها نشان دادند که کتاب هائی به سانسکریت مربوط به اقسام رسم الخط در بامیان جمع آوری شده بود . چون قدیمترین رسم الخطها مربوط به قرن ۳ و جدیدترین آنها به قرن ۸ مسیحی منسوب می باشد ، معلوم می شود که دز عرصه پنجدسال کتب درینجا جمع ویا نوشته شده است .

بعقیده «سیلون لوی» در کتابخانه آن معبد بامیان که نوشته های مذکور از آن کشف گردیده یا کتب نقاط مختلفه راجع آوری نموده بودند ویا کاتب های نقاط متعدده در خود دره بامیان به نقل و نوشته آنها پرداخته اند . چون بعد از قرن ۸ مسیحی نوشته های پیدا شده بواسطه نزدیک شدن مسلمین وضعیت بت پرستان مشرف به خطر گردیده بود ، معلوم می شود که راهمین بودائی تا آخرین مرحله مساعد که هنوز وضعیت دره بامیان برهم نخورده بود مصروف نقل کتب مذهبی بودائی بودند . (۱)
تمام اینهایی که فوقاً تذکار گردید ، نشان میدهند صنعت کتابت و استنساخ کتب و نقاشی درافغانستان پیش از اسلام کمال رونق و ترقی راداشته است . حالابرگردیم به دوره اسلام .

نظری به دوره اسلام تا عصر هغل :

فن کتاب نویسی درافغانستان دوره اسلامی دنباله همان فنی است که درافغانستان قبل از اسلام بود اما باخط و اسلوب جدیدیکه آئین مقدس اسلام آن را باخود آورد همچنان راجع به مینا تودسازی هم می توان گفت که دنباله نقاشی ها و مصوری های دیوارست که درپیش از اسلام موجود

(۱) صفحه ۱- ۷ شماره ۱۹ مجله آریانا مقاله کشف متون قدیم سانسکریت در بامیان نگارش

احمد علی کهزاد استفاده شده .

و حتی در اوایل دوره اسلامی مخصوصاً تا اواخر قرن ۴ استعمال آنها در دیوارهای تالار و دهلیزهای قصور شاهان و امرا مروج بوده و نقاشی های کاخ فیروزه سلطان محمود غزنوی که فرخی سیستانی در یکی از قصاید خود آنرا مفصلاً تذکار کرده شاهد این مدعا است.

در ابتدای دوره اسلام تنها ویگانه کتابی که مورد توجه کاتبان و خوشنویسان قرار داشت کتاب مقدس و آسمانی قرآن مجید بود که با خطوط کوفی و بعدتر با خط نسخ استنساخ میگردید این نسخ شریفه عموماً با تذهیب کاری ها و نقاشی های رنگه هندسی و لاجورد کاری های مزین میشد. یعنی در ابتدای دوره اسلام فن نقل کتب و استنساخ با تذهیب کاری توأم گردید.

قرآن ها یکبار در قرن چهارم الی قرن ششم هجری نوشته اند، زیبا ترین و گرانمایه ترین قرآن ها از جنبه نقاشی و فن استنساخ میباشند زیرا تعظیم و احترام می که از قرآن کریم بعمل می آید بیشتر هنرمندان را وادار می نمود که در تذهیب آن دقت کامل مرعی دارند.

اما از اواسط قرن سه به بعد در ضمن استنساخ قرآن کریم، خوشنویسان و کاتبان به نقل و نوشتن کتب دیگر نیز پرداختند، و این کتب را علاوه بر تذهیب کاری گاه گاهی

مصور هم می ساختند. چنانچه قدیمترین نسخه خطی خراسان آنوقت یا افغانستان امر وزی که مطالب آن با نقاشی ها و تصاویر روشن شده کتاب کبلیه و دمنه است که نصر بن احمد سامانی (۳۰۱ - ۳۱۳ هجری) آنرا برودکی شاعر داد تا از عربی فارسی درآورد و پس از آن

به هنرمندان و نقاشان چینی داد تا نقاشی کنند و حکایات آنرا با اشکال و صور توضیح دهند. (۱) در عصر غزنویان فن استنساخ کتب بیشتر مروج گردید و نسخه قلمی کتاب الا بینه عن

حقایق الادویه مؤلفه ابومنصور موفوق الدین علی هروی بخط حکیم اسدی طوسی صاحب کرشاسب نامه و مثنوی لغات فرس و غیره کتب که ازین دوره بدست است شاهد این مدعا میباشند. (۲)

نظری به دوره مغل: فن استنساخ کتب و نقاشی آن در افغانستان درین دوره نسبت به دوره صدر اسلام تاریک تر است. تنها چیزیکه را جمیع به آن می توان گفت این است که باید نقاشی

کتب در دوره مغول بیشتر تحت تأثیر نقاشی های سبک چین رفته باشد زیرا دوسلسله شاهانیکه در سر اسر قرن هفت و هشت هجری در چین و افغانستان حکومت داشتند، هر دو از نژاد مغول بوده

و رابطه نزدیکی آنها را بهم نزدیک کرده بود. علاوه بر آن هنگامی که مغول ها متوجه خراسان و فارس شدند عده از هنرمندان و صنعتگران و مترجمین چینی را با خود همراه آوردند (۳)

و بهمین جهت است که مستشرقین آثار فنی و سبکهای شرق اقصی را از ابتدای دوره مغول در فنون آنوقت خراسان و فارس جستجو و مشاهده میکنند.

(۱) صفحه ۸۴ ترجمه تاریخ صنایع ایران بعد از اسلام ترجمه محمد علی خلیلی طبع طهران.

(۲) ص ۱۶ مقدمه کرشاسب نامه طبع طهران.

(۳) ص ۹۲ صنایع ایران بعد از اسلام ترجمه محمد علی خلیلی.

چیزیکه بیشتر تاثیر اسلوب نقاشی های چین را در نقاشی های افغانستان به دور مغول تائید میکند همانا قسمتی از تأثیرات آن اسلوب در اوائل دوره تیموریست که بعدتر آن را مطالعه خواهیم کرد. چون دوره مغولی در افغانستان کوتاه و سراسر با جنگ و خونریزی توأم بوده کمتر اثر و نمونه از نقاشی های آن دوره افغانستان باقی مانده است و از همین جهت است که در اطراف چگونگی آن نمی توان تفصیلات کافی داد. تنها اینقدر معلوم است که در آن دوره بیشتر کتاب جامع التواریخ رشیدی مؤلفه رشیدالدین وزیر که تاریخ چنگیزیست، استنساخ و مصور می شد. و شاهنامه فردوسی و بعد از آن کلیله و دمنه نیز مورد توجه کاتبان و نقاشان قرار داشت.

دوره تیموریان:- تیمور در سال ۷۸۲ هجری شروع به تسخیر فارس و خراسان (افغانستان) نمود. مانند فتنه مغول فتح تیمور با خرابی و ویرانی بسیار همراه بود ولی هنرمندان و صنعتگران شهرهای تسخیر شده بسمرفند برده شدند، و معماری و صنعت در آنجا تشویق و ترغیب شد. درین شهر و مخصوصاً در زمان جانشینان تیمور درهرات میناتور سازی و کتاب نویسی به منتهی درجه ترقی خود رسید.

گرچه شاهرخ چهارمین فرزند تیمور بود، اما در موقع مرگ پدر در خراسان (افغانستان) حکومت میکرد و در نتیجه بعضی پیش آمد ها و ازت امپراطوری وسیع تیمور و جانشین او گردید شاهرخ پای تخت خود را بهرات انتقال داد شاهرخ خودش شاعر و صنعتگر بود پس از او پسرش بایسنقر پیش از پدر مشوق و حامی صنعت و علم و ادب گردید. چنانچه کتابخانه بزرگی در هرات تاسیس نمود و در آنجا چهل نفر از بزرگترین نقاشان، خوشنویسان و صحافان را جمع کرد و در تحت نظر این اکادمی صنعت و بدست آنان عصر طلائی کتیب نویسی و میناتور سازی افغانستان بوجود آمد.

شاهرخ در سال ۸۵۰ هجری وفات یافت و پسرش بایسنقر که حامی و مشوق صنعت و ادب بود قبل از پدر پدرو زنده گانی گفته بود پس از مرگ شاهرخ مملکت دچار هرجانه و اضطرابات بزرگ شده و مدعیان تاج و تخت سلطنت زیاد گشتند ولی باوجود این انقلابات و تحولات نقاشی به ترقی و پیشرفت خود ادا مه داد. بالاخره سلطان حسین بایقرا به تخت سلطنت نشست و بعد از سی و هفت سال سلطنت در ۹۱۱ هجری پدرو حیات گفت خود سلطان و وزیر معروف او میرعلیشیر نوائی مشوق و حامی صنعت بودند.

خط و کتاب نویسی درین عصر:

خوشنویسی و توجه بخط امریست که از سالیان دراز در همه جا با بشر یکجا بوده و آن را دوست داشته است. در افغانستان هم که مردمان آن متدین ادب دوست و شعر پرور هستند، این صنعت به نسبت اشد احتیاج مردم به نسخه های قرآن مجید، کتیب ادبی و دواوین شعرا کتب و سمعت نموده

برعهده خوشنویسان و خطاطان روز بروز افزودی بعمل آمد، و آثار آنها با پول و تقدیر زیاد خریداری و استقبال شد.

خوشنویسان برای ازدیاد مفاخر و شهرت خویش نام خود را برخلاف روش نقاشان و صورت گران در زیر خطوطی که می نوشتند قید میکردند و به همین جهت است که نام آنها از صفحه تاریخ نیفتاده و راجع به ترجمه حال آنها ماخذ و مدارک زیادی در دست است.

در مقابل این خوشنویسان معروف یکعده از نساخها و کاتبان بی نام نیز وجود داشت که مشغول نوشتن کتب بدست مزد ارزانتری بودند و این کتب را کسانی خریدار بودند که بداشتن کتب خطی گرانها قادر نمی شدند.

در اوایل اسلام که نساخان و کاتبان کشور افغانستان به نوشتن کتب پرداختند و سبیل نگارش آنها جز خطوط کوفی چیز دیگری نبود. این خطوط دارای همه گونه صفات تزئیناتی میباشد یعنی نویسنده و کاتب بهر شکلی که خواسته باشد آنرا آورده می تواند و همین امتیاز رفته رفته سبب شد که خوشنویسان بفسکرایجاد خطوط دیگر بیفتند. در دوره غزنویان خط کوفی بردقت و زیبایی خود افزوده و از آن خط نسخ نیز بوجود آمد، و در قرن هفتم هجری خط تعلیق ظهور کرد. (۱) در قرن نهم هجری خط دیگری که موسوم به نستعلیق (مرکب از نسخ و تعلیق) بود ظهور نمود و از آنوقت به بعد بیشتر کتب خطی به این خط نوشته شد. این خط بعدی شیوع و رواج پیدا نمود که اگر اکنون کتابی بخط نسخ دیده شود بیقین گفته میشود که از کتب پیش از قرن نهم هجری یعنی قبل از دوره تیموریان است.

شناختن خطوط مختلف و متنوع بر کسانی که اهل فن نیستند، و از خط بهره ندارند مشکل است و غیر از خوشنویسان و متخصصین فن کسی دیگر نمیتواند کاملاً تفاوت و امتیازات خطوط مختلفه را از هم جدا کند و در دوره های مختلفه در خراسان و فارس و غیره مورد استعمال بودند، درک کند. اگرچه تا حدی بسکامک مأخذ و معلومات درین خصوص اظهار نظر می شد اما نظر به قلت وقت و عدم گنجایش صفحات سالنامه عمداً از آن صرف نظر گردیده بوقت دیگر و مقاله دیگر موکول شد. پیشتر گفتیم که در قرن نهم هجری یعنی در عصر تیموریان هرات خطی بنام نستعلیق بمیان آمده و از آنوقت به بعد رواج کامل یافت این خط را میر علی تبریزی که به دربار تیموری پرورش یافته بود اختراع کرده و پس از وی پسرش عبدالله آنرا ترفی داد. خلاصه دوره تیموریان هرات در تاریخ خط و خوشنویسی دوره طلایی بشمار می رود زیرا این سلسله هنردوست از خوشنویسی تشویق و حمایه و از خوشنویسان تقدیر و تمجید کرده اند. علاقه این خانواده به خط و کتاب نویسی و صنعت و ادب به پایه بود که اکثر شهزاده گان آن مانند ابراهیم میرزا و بایسنقر و نواده تیمور از ائمه خوشنویسان و شعرا بودند.

(۱) ص ۶۶ تاریخ صنایع ایران بعد از اسلام ترجمه محمد علی خلیلی.

این هم باید تذکره داده شود که در عصر تیموریان دو خط دیگر یعنی خط دیوانی و خط دشتی نیز بوجود آمد. (۱) و اگر خوشنویسی درین دوره بحد کمال خود نمی رسید صنعت مذهب کاری و میناتورسازی در هرات ظهور و ترقی نمیکرد و در تاریخ صنایع شرق صنایع مکتب هرات فصل برجسته و مهمی را احراز نمی نمود.

مذهب کاری درین عصر: بیشتر تذکار نمودیم که از اوایل اسلام نسخه های خطی قرآن کریم و دیگر کتب بتوسط خطاطان و خوشنویسان استنساخ می گردید مذهب و نقاشی نیز می شدند، یعنی از همان آوان خوشنویسی بامذهب کاری توأم بود. در دوره های اسلامی در جمله صنعت گرانیکه به فن کتاب نویسی اشتغال داشتند.

تا اواخر عصر تیموری بعد از خوشنویسان مذهب کاران بر سایر هنر مندان مقدم بودند. احتمال کلی می رود که در استنساخ و نوشتن یک نسخه اول خوشنویس عمل خود را تمام نموده و محل عمل مذهب کار و نقاش را سفید می گذاشت. بعد از آن که کتبات نسخه به اتمام میرسید بدست مذهب کار یا بصورت گرسپرده می شد تا آن هم کار خود را انجام داده منقش و مذهب سازد. چنانچه هنوز بعضی نسخه های خطی باقی است که قسمتی از مذهب کاری ها و ترسیم رسوم آن ها ناتمام مانده و همین امر دلیل آنست که اول کتاب نوشته می شد و بعد از آن به مذهب کاران و نقاشان داده می شد که حواشی و صفحات اول و آخر و سرفصلها و عناوین و اول سوره های مبارک و غیره را تذهیب کاری نمایند. در قرن نه و قرن ده هجری رسوم و اشکال هندسی و شاخ و برگها تیکه در مذهب کاری استعمال می شد بخود جنبه فنی را گرفته ترقی زیاد کرد.

در قرن نهم هجری بر علاوه تزئینات و آرایش های سرلوحه ها و ستاره هائیکه شمسه نامیده می شد، حواشی نسخه هائیز با نباتات و گل ها و حتی اشکال حیوانات و تصاویر انسانی مزین می شدند.

راجع به قدیم ترین کتاب مذهب شده تحقیقاتی که کرده و کار آن را به خراسان نسبت داده اند، کتابیست که مربوط به قرن ۴ هجری می باشد. اغلب رسوم و اشکالی که درین نسخه ها بکار رفته عبارت از ستاره های شش پهلوی و هشت پهلوی و پاملت ها (شاخه های نخل) و اشکال «ارابسک» (شاخه های بهم پیوسته نباتی) است. اما تذهیب کاری های دوره اخیر مغل و عصر تیموریان رسوم و اشکال گوناگونی از قبیل ستاره های متنوع، اشکال هندسی هشت گوش، و دایره های مشبک و در هم و غیره اشکال دیگر که مملو از اشکال نباتات است دربر دارد. درین دوره مذهب کاران رنگهای طلائی و آبی و قرمز و سبز را بیشتر استعمال می

(۱) کتاب تاریخ صنایع ایران بعد از اسلام ترجمه محمد علی خلیلی

کردند و غالباً آبی تیز یا لاجوردی را مرکز و متن قرار داده سایر رنگ ها را در آن بکار میبردند.

دردوره تیموری هرات بر رونق فن تذهیب کاری افزوده شد و از جمله شاهکارهای مذهب کابل این دوره نسخه از شاهنامه خطی موجود است که بتاریخ ۸۳۱ هجری نوشته شده (۱) و قراریکه می گویند تصویر مذهب کار و نقاش که در فراهم آوردن آن اثر شرکت و همکاری داشته اند و همچنان تصویر بایسنغر که نسخه برای او نوشته و تقدیم شده بود، در آن نسخه کشیده شده است. از وجود تصویر مذهب کار در این نسخه می فهمیم که او نیز مقام و مرتبه مهمی داشته و علو مقام او کمتر از خطاط و نقاش نبوده است از مذهب کار ان معروف آن دوره امیر خلیل نقاش که یاری در زمان شاهرخ بجیت نماینده بایسنغر بن شاهرخ با هیئت سفارت افغانی بچین و کاشغر رفته بود، و میرک نقاش که سمت استادی بهزاد معروف را در نقاشی داشت (۲) و مولانا حاجی محمد نقاش رامیتوان تذکار نمود.

حاجی محمد از هنروران هروی الاصل قرن نهم هجریست و با سلطان حسین میرزا معاصر بوده است اوایل زندگانی او معلوم نیست در ابتدا به نزد میر علی شیر نوائی و زیر سلطان حسین باقر اتقرب داشته چنانچه مدت های مدید سمت کتابداری او را دارا بود در اواخر از امیر موصوف نگرانی حاضر حاصل نموده هوای خدمت گذاری بدیع الزمان میرزا پسر سلطان حسین میرزا را که در آن آوان والی سیستان بود بدل می پروراند و هنگامیکه بدیع الزمان بنای شورش را برپا کرده گذشته در حدود سنه ۹۰۴ هجری هرات را محاصره کرد حاجی محمد از شهر هرات فرار کرده بشهزاده مذکور پیوست و در خدمت او اعتبار زیاد حاصل نموده به کتابداری او مقرر گشت. حاجی محمد نه تنها هنرمند لایق و مذهب کار معروف هرات است بلکه بر علاوه شاعری و ادب دوستی دارای قوه اختراع و ابتکار در صنعت نیز بود چنانچه یکی از مخترعات او را صاحب حبیب السیر چنین تعریف می کند (۳) از جمله مخترعات مولانا حاجی محمد صندوق ساعتی است که در کتابخانه امیر نظام الدین علیشیر ترتیب نموده و در آن صندوق صورتی تعیین کرده بود که چوبی در دست داشت و چون یک ساعت از روز می گذشت آن پیکر چوب را یک نوبت بر تقاره که در پیش او بود می زد بعد از گذشتن ساعت دوم دو نوبت آن حرکت می کرد و علی هذا القیاس :

امیر علیشیر در تذکره معروف خود او را چنین میستاید : «نقاش شهر هرات و مرد خوش طبعی است . خیالات غریب میکند و کم فنی باشد که او را در آن اندیشه بخاطر نرسد . . . حالا در عراق است . (۴) »

- (۱) ص ۷۶ کتاب تاریخ صنایع ایران بعد از اسلام ترجمه محمد علی خلیلی طبع طهران
(۲) راجع به میرک به کلکسیون سال اول مجله آریانا مراجعه شود (۳) ص ۳۴۲ حبیب السیر ج ۲ طبع ۱۸۴۷
در هند (۴) ص ۲۵۵ لطائفنامه فخری .

حاجی محمد دستگاه و کارخانه چینی سازی نیز درهرات دایر نموده بود و میگویند بعد از تجارب زیاد موفق شد که ظروفی به سبک و اجزای چینی های خطائی که معروف به چینی ففوری بود بسازد. مرگ او را در اوایل استیلای محمدخان شیبانی (در حدود ۹۱۳-۹۱۵ هجری) در هرات می نویسند.

خلاصه در افغانستان دوره تیموری توجه زیادی بکشیدن اشکال نباتات و گلها و مناظر طبیعی بعمل آمده و مذهب کاران حواشی کتب را با آنها مزین و تذهیب کرده اند. درین دوره استعمال این اشکال درترین سایر آثار فنی و صنعتی آنوقت از قبیل چینی سازی و قالین بافی و تجلید کتب و غیره نیز معمول گردیده و رابطه کتاب نویسی با سایر فنون و صنایع آنوقت قائم شد.

مصوری و میناتور سازی درین عصر : بیشتر گفتیم که صنعت نقاشی و مصوری در افغانستان دور اسلام دنباله نقاشی ها و مصوری های دوره قبل از اسلام افغانستان است که بعد از آنکه کی توقف مجدداً در قرون اولیه اسلام مخصوصاً از اوایل قرن چهار هجری شروع گردیده است. متخصصین و کار آگاهان فنون دوره اسلامی صنایع افغانستان را من حیث سبک و اسلوب مخصوص به سه دوره مهم تقسیم مینمایند :

اول : مکتب پیش از دوره مغول که از قرن ۴ الی ۷ هجری دوام داشته است .
 (۲) : مکتب مغلی که در قرن هفت و هشت هجری بمیان آمده است .
 سوم : مکتب تیموری یا مکتب هرات ، که در دو قرن هشتم و نهم هجری یا بعرضه وجود گذاشته و منتهی درجه عروج و ترقی را گذرانده است .
 درباره دو مکتب اول و دوم درین مختصر بحثی نداریم و بهمان چند سطری که در ابتداء اشاره شد اکتفا میگردیم اما مکتب سوم یا مکتب تیموریان هرات ، بعد از آنکه شاهرخ یای تخت خود را بهرات قرار داده و هرات از مراکز بزرگ و مهم صنایع شده شروع میشود .

چون تیمور با تمام سفاکی که داشت طرفدار علم و هنر بود ، و شاهرخ پسر او به منتهای شدت از صنایع و هنرمندان نوازش و تقدیر میکرد ، در دوره آنها فن نقاشی و میناتور سازی و غیره صنایع مستظرفه مرحله اقتباس و تقلید از فنون خارجی را پیموده به دوره جوانی خود وارد گشت .

بهر حال شکی نیست که عصر درخشان نقاشی ها و مصوری های افغانستان از زمان جانشینان تیمور یعنی شاهرخ و بایسنقر و ابراهیم سلطان و اسکندر بن عمر شیخ شروع می شود زیرا درین دوره نقاشی های افغانستان پس از آنکه سبکها و اسلوب های فنی چین و غیره را بعد از اقتباس در خود همضم و تحلیل نموده ، دارای ذاتیت و استقلال قویئی گردیده که کاملاً نماینده روح و ذوق فنی افغانستان و هرات است .

چنانچه در اول مقاله هم بدان اشاره نمودیم از جمله وسایل مهمی که در ترقی و پیشرفت فن میناتوری در هرات تاثیر داشته کتابخانه وانجمن نقاشی و کتب‌نویسی است که شاهرخ در هرات تاسیس نمود و پسرش بایسنغر به تعقیب پدر، کتابخانه وانجمن دیگری برای فنون میناتورسازی و کتاب‌نویسی تشکیل داده سر آمدان هنرهای مذهب کاری و نقاشی و صحافی و جلد سازی را در آنجا گرد آورد، زیرا با تاسیس این دو کتابخانه وانجمن، صنعت مصوری، نقاشی، خوشنویسی و مذهب کاری در هرات متمرکز گردیده و مراکز فنی و صنعتی دیگر آنوقت مانند سمرقند و شیراز و غیره ازین رفت.

از نقطه نظر تاریخ همه میدانیم که با استیلای چنگیز خانیان در شرق - روابط صنعتی و فنی چین با آسیای مرکزی که افغانستان (خراسان) و فارس نیز در آن شامل اند قائم گردیده و تا انقضای دوره آنها دوام نمود. این روابط در دوره تیموریان هرات هم از هم‌نکسبخته، و مناسبات دوستانه آنها با خانواده شاهی منگ در چین (۷۷۰ - ۱۰۵۴ ه) ادامه یافت. در زمان شاهرخ و بایسنغر این مناسبات محکمتر شده و درین آنها هیئت‌ها و سفارتهای زیادی تبادل گردید. این هیئت‌های چین و افغانستان در برقرار کردن روابط صنعتی و تجارتي بین مملکتین - رولهای مهم بازی کرده و با آثار مهم فنی و صنعتی بکشورهای خود باز گشتند. چنانچه هیئت سفارت سوم چین در افغانستان که در سنه ۸۲۰ هجری به دربار شاهرخ مامور شد تحف و هدایا و اقسام صنایع زیبای چینی را از طرف شاه چین با خود برای شاهرخ آوردند. از جمله تصویر اسپ پوری بود که امیر سید احمد ترخان (۱) در سنه ۸۱۵ هجری برای دامنگ خان پادشاه چین فرستاده بود.

چون اسپ مذکور که از بهترین نسل اسپ‌های خراسان (افغانستان) بود منظور و مقبول خاطر خاقان چین واقع شده امر داده بود که مصورین چیره دست بحیث چیر نفیس تصویر آن را بکشند مصوران چینی تصویر آن را در خالیکه دونر میر آخور شاهی عثمان آن را گرفته بودند بکمال زیبایی کشیدند. (۲)

بنا بر همین روابط صنعتی بود که اثرات سبکهای فنی نقاشی چین در آثار میناتوری مکتب هرات و مخصوصاً در تزئینات روی جلد کتب که بیشتر عبارت از حیوانات تخیلی و خرافاتی چین بودند آشکار و هویدا است.

امتیاز نقاشی‌های مکتب هرات نسبت بکتب دیگر بیشتر مرهون ذوق، تجدد و تطور پسندی و اهتمام نقاشان چیره دست آن است. زیرا نقاشان هرات در دوره تیموری در انسجام و تناسب

(۱) به پاورقی ص ۷ شماره ۶ - سال ۲ مجله آریانا راجع به ترجمه حال امیرسیدی احمد ترخان

به مقاله روابط افغانستان و چین این جانب مراجعه شود. «نعیمی»

(۲) صفحه ۳۵۵ مطلع السعدین عبدالرزاق سمرقندی طبع لاهور.

رسوم و اشكال كوشش زياد نموده و در آثار خود به تعداد زياد رنگهاي مختلف را استعمال کرده . و ترويج رنگ طلائي و پوشانيدن متن و زمينه ميناتور ها با گياهان و گلها و بوتهها و دقت در نازك كارها از اختصاصات آنهاست .

از قديمترين كتب خطي كه منسوب به مكتب هرات است ، نسخه ايست از كتاب كيليه و دمنه كه در كتابخانه كاخ گلستان طهران محفوظ است . (۱)
در مجموعه آثار « شستريتي » نسخه از گلستان سعدي محفوظ است كه در سال ۸۳۸ هجري براي بايسنفر نوشته شده و در تصاوير زيبا و بديع هشت گانه آن تمام مميزات و محسنات فني مكتب هرات ديده مي شود . (۲)

علاوه بر اينها صورت مستقل ديگري نيز از دوره تيموري هرات موجود است كه روي پارچه ابريشمين مطابق اسلوب و روش نقاشي چين كشيده شده و آنرا به آثار فني نيمه اول قرن نهم هجري هرات نسبت ميدهند . (۳) و حتي احتمال ميدهند كه از آثار غياث الدين خليل ، نقاش دربار بايسنفر بن شاهرخ است كه در سالهاي ۸۲۳ و ۸۲۷ هجري در جزء هشتهاي اعزامي شاهرخ به چين رفته بود .

علما و دانشمندان كه درباره صنايع شرق و ميناتور سازي هاي آن تتبعات عميق و صلاحيت تام دارند ، از روي مطالعه آثار و شواهد صنعتي ميگويند صنعت مصوري و ميناتور سازي هرات از نيمه قرن نهم هجري به بعد كم كم امتياز و تفوق كامل حاصل نموده و اسلوب و روش خود را از مكاتب ديگر متمايز ساخت . از جمله نسخههاي مصور خطي كه مميزات و اختصاصات فني اين دوره مكتب هرات در آن بكمال خوبي واضح و روشن است شاهنامه ايست كه براي محمد جوگي بن شاهرخ نوشته شده و چون اين شهزاده در سال ۸۴۸ هجري در گذشته است مي توان گفت كه نسخه مذكور چند سال قبل از فوت او فراهم گرديده است . اين شاهنامه اكنون در انجمن شاهي آسيائي لندن محفوظ است . (۴)

خلاصه فن نقاشي و ميناتور سازي افغانستان در دوره تيموريان هرات آخرين گامهاي ترقي و تعالي را برداشت و در سايه كوشش و ذوق خدا داد استادان لايق و چيره دست مانند بهزاد و پيروانش ، در تاريخ صنايع و مدنيت اين کشور فصل درخشان ترويج ياتر باز گرديد .
بهزاد استاد بي مثل و ستاره نقاشي هاي دوره اسلامي افغانستان ، كه از نوابغ هنرمندان

-
- (۱) ص ۱۰۴ كتاب تاريخ صنايع ايران بعد از اسلام ترجمه محمد علي خليلي طبع طهران .
(۲) ۱۰۰ » » »
(۳) ۱۰۶ تاريخ » » »
(۴) ص ۱۰۶ تاريخ صنايع ايران بعد از اسلام .

این کشور است ، در رنگ آمیزی و ترکیب رنگها ، اقتدار کاملی داشته و در نشان دادن حالات مختلفه روحی مخصوصاً در کشیدن اشکال بینه و مناظر طبیعی مهارت سحر آسا داشت . هر کس که در برابر تصاویر و نقاشی های استاد معروف هرات واقع شده بر آنها نظری بیفکند سر حیرت و شگفت خم نموده و در برابر خود مناظر و تصاویر صحنه های دربار امر او زندگانی اشراق را مشاهده میکند و از ترکیب و تناسب اشکال و ریزه کاریها ، وانسجام - رنگهای آنها بخوبی احساس می نماید که بهزاد هنرمند بیمنالی بوده که تصور نقاشی های هرات و نهضت کامل آن مروهون ذوق سرشار و بلند اوست . چون ترجمه حال بهزاد قبلاً در سالنامه سال ۱۳۱۷ بقلم دوست فاضلم گویا اعتمادی نشر شده عمداً از آن صرف نظر شد ، تنها نکته که ما توانسته ایم در اینجا بدان اضافه کنیم اختصاصات سبک و اسلوب بهزاد است . (۱)

خصائص مهم سبک بهزاد بقرار ذیل است :

- ۱- درستی و دقت کامل در خطوط تصاویر .
 - ۲- نمایاندن وضع چهره و قیافه اشخاص بطور شگفت انگیز بوسیله ترکیب انواع رنگها ؛
 - ۳- حرکت و مفهوم بودن اشارات تصاویر ؛
 - ۴- ظرافت در کشیدن درختها ، گلها ، و دورنماها و نیز در نمایش اشته خورشید و ابر ؛
 - ۵- تمداد رنگهای گوناگون و توافق آنها بایکدیگر ؛
- در نقاشی بهزاد رنگهای شکسته مانند سرمه نی ، سبز تیز ، فیروزه نی ، سبز روشن ، رنگ زیتون - زرد و قهوه نی بیشتر استعمال گردیده .
و قرمز نیز بکاررفته و اقسام مختلف رنگ قرمز هم استعمال شده است .
بهزاد را اعجوبه زمان و استاد عصر خود نه برای این نامیده اند که سبک جدیدی در میناتوری ایجاد نموده و صنعت را در کلیه جزئیات آن به منتهی درجه کامل کرده است بلکه بواسطه اینکه یکمده هنروران ماهری هم بوجود آورده است او را استاد خطاب میکنند .
اگر شاگردان بهزاد رایک یک ذکر نمائیم از حد گنجایش این صفحات برون خواهد شد لذا تنها به ذکر قاسم علی اکتفا می نمائیم .

قاسم علی از میناتورسازان قرن نهم هرات و شاگرد بهزاد است . در اواخر عهد سلطان حسین بایقرا شهرت یافته و از بس کارهای او به آثار استادش شبیه است ، اکثر مورد اشتباه واقع گردیده و آنرا به بهزاد نسبت میدهند . از آثار او یکی خمسه نظامی است که در زیر هر تصویر آن امضا کرده است و میناتورهای قاسم علی درین نسخه از هفت تجاوز نمیکند (۲)

- (۱) اختصاصات سبک بهزاد از ص ۱۷۱ تاریخ صنایع ایران مؤلفه ج . کرسی ویلسن ، ترجمه عبدالله فریار طبع طهران ماخذ است .
- (۲) ص ۳ شماره اول سال ۱۹۴۱ مجله روزگار نوظیع لندن .

در کتابخانه اگسفورد نسخه قلمي ديگري محفوظ است که بتاريخ ۸۹۰ هجري نوشته شده و تصاویر آن را به قاسم علی نسبت میدهند. (۱) تخصص قاسم علی در نقاشی بکشیدن پورترت بیشتر بوده چنانچه تصویری از بهزاد در کتابخانه دانشگاه استانبول موجود است که بقلم اومی باشد. (۲) خلاصه اگرچه صنعت میناتور سازی در دوره تیموریان پیشرفت زیاد حاصل نموده به آخرین درجه ترقی رسید ولی در عین حال سبک و سلسله قیودی مقید گردید که صنعتگر را در شیوه و سبک محدود نموده و آزادی مطلق را از او سلب کرد. و با اینکه صنعتگر در انتخاب موضوع کاملاً مختار و آزاد بود در سبک و طرز عمل مجبور بود که از اصول معینی پیروی نموده از آن تخلف نکند.

دنباله های مکتب نقاشی هرات

الف: در ماوراءالنهر: در سال ۹۱۳ هجری شهر هرات (طوری که دیدیم) بزرگترین مرکز فنی و صنعتی آن دوره مورد بی رحمی شیبک خان واقع شد، اگرچه سه سال بعد از آن شاه اسماعیل صفوی دست تسلط شیبانی ها را از هرات قطع کرد اما در ۹۴۱ ه از بیکها مجدداً شهر را غارت کرده و در نتیجه هنرمندان و نقاشان را از هرات به بخارا بردند. بدین طریق مکتب فنی از نقاشی و مصوری در آنجا وجود آمد که دنباله مکتب هرات بود و بزرگترین هنرمند هراتی که در تاسیس آن مکتب رول مهمی بازی کرد محمود مذهب کار بود این شخص به دربار سلطان حسین میرزا مشغول بوده و از آثار اولیه او معلوم است که اسلوب بهزاد را پیروی میکرد. صاحب تاریخ رشیدی میگوید: «محمود تذهیب از یاری بهتر کرده است. و بغایت نازک کرده است. دیباچه برای میرزا سلطان حسین تیار کرده است و ناتمام مانده در آن هفت سال کار کرده است. چنان باریک ساخته است که در مفاصل بندرومی که شاید مقدار نیم نخود بوده باشد.» (۳)

از مشهورترین آثار فنی محمود تذهیب کار تصاویر بیست در نسخه خطی تحفة الاحرار جامی این نسخه در بخارا نوشته شده است. نسخه دیگری از تحفة الاحرار در کتابخانه ملی پاریس موجود است که در روی بعض تصاویر آن امضای محمود دیده میشود. اما بهترین و بدیعترین تصویر و پرده نقاشی محمود تصویر بیست که در دو صفحه یک نسخه خطی خمسه نظامی کشیده شده. این نسخه نیز در کتابخانه ملی پاریس محفوظ و برای امیر عبدالعزیز شیبانی (سنه ۹۵۲ هجری) نوشته شده است. تصویر مذکور پیره زنی را نشان میدهد که به دربار سلطان سنجر برای داد خواهی آمده است. (۴)

(۱) ص ۱۱۶ تاریخ صنایع ایران بعد از اسلام :

(۲) » » » » »

(۳) نقل از ص ۷۳ شماره ۱۱ سال ۶ مجله کابل .

(۴) ص ۱۱۸ تاریخ صنایع ایران بعد از اسلام .

ب: در فارس: شاه اسمعیل صفوی طوریکه بیشتر ذکر نمودیم برای مجادله باشیبانی‌ها بهرات حمله نموده اوهم در جمله غارتگری هائیکه دران کانون صنایع زیبا نمود، نقاشان و مصوران معروف مانند بهزاد را با خود به تبریز برد و به پیروی شاهان هرات کتابخانه یا انجمنی از هنرمندان و نقاشان تاسیس نمود که در رأس آن بهزاد قرار داشت. و بدین صورت مکتب نقاشی های هرات طوریکه در ماوراءالنهر شده بود در فارس هم قائم گردید.

بهزاد در آن جا هم شاگردان زیادی بر علاوه استادان هروی که با او همراه بود، تربیه نمود که بعداً هر کدام آن‌ها استاد شدند. از جمله استادان هرات که بعد از بهزاد در پیش برد و ترقی دادن نقاشی های هرات در فارس شهرت زیاد حاصل نمودند یکی مظفر علی نقاش خواهرزاده بهزاد (۱) و دیگر استاد محمدی هروی است. (۲)

علاوه بر ماوراءالنهر و فارس مکتب هرات با آمدن هما یون شاه مغلی هند در فارس و باز گشت مجدد او به هند مکتب نقاشی های هرات در هند هم تاسیس گردید که ما مقاله آن را برای وقت دیگر میگذاریم. انشاءالله تعالی.

« خاتمه »



(۱) راجع به ترجمه حال مظفر علی به ص ۱۳ شماره دوم سال اول مجله آریانا بمقاله نگارنده مراجعه شود.

(۲) راجع به ترجمه حال استاد محمدی به ص ۱۷ شماره پنجم سال اول مجله آریانا بمقاله نگارنده مراجعه شود.

دېشتود نشر تاريخي تطورات

اود نشارانو تذکره

(۳)

درويشان دسبک پيروان

اخون درويزه

ليکونسکی : ښاغلی قيام الدين خان « خادم »

اخون درويزه په همدغه نامه شهرت لري. اصل نوم ئي ممکنه ده چې بل خوي ؛ خوڅه رنگه يې چې په درويزه شهرت موندلی دی خپل اصلی نوم به يې له منځه وتلی وي. ولي يوه فرينه



چې دلالت کوي پدی چې دغه « درويزه » يې محضه نوم دی هغه داده چې د پلار نوم يې « گدای » دی. هر کله چې گدا درويزه اوسوال کوي ، نو پدغه مناسبت کېدی شي چې پلار يې په خپل لخوا « درويزه » نوم ايښی وي .

گدای په ملېزو کېښي د مندوزو په قبیله کېښي زېږېدلی دی او همدلته يې استوگنه درلوده کوم وخت يې چې پلار مړ شو، د خيښي خوا د ټو په سبب د مندوزو ته وتلی دی چې غرزو ته تللی دی؛ او هلته يې د اسماعيل خیلو په قبیله کېښي چې د چتر زو پښه ده. سکونت غوره کړې دی . داندې معلومه چې اخون درويزه په مندوزو کېښي زو کړې دی ؛ او که په اسماعيل خیلو کېښي .

ښاغلی قيام الدين خان « خادم »

گدای دشيخ سعدي لخوا دی . وایي چې سعدي

ديوسف زودتېر سره چې ننګرهار ته راغلی وو ؛ اوله دی بخايه د پېښور سرحد ته ولاړل، داهل او عيال سره کډه وکړه، او په ملېزو کېښي ور سره مېشت شو. (۱) په دغه روايت سره اخون درويزه ته ننګرهاری وېلي شو؛ اوس!

(۱) تذکره الا برار والا شرار .

درویزه دخپل قبر راتسگ نسنگر هارته اوله دې لڅایه بیا چغز زوته داسی بیان کړیدی؛ دخیلو یغوانو څخه می اورېدلی دی چه په تېرو زمانو کښې یوسړی ؤ چه « جیون » نومېده او دیلار نوم « جنتی » ؤ داسړی دکلی سره دلغمان نه ننگر هارته راغی . اود شنوارو په مهمند (ماموند) کښې یې لڅای ونیو. دقدما ؤ په قول مادری سلسله یې دبلخ شاهانوته رسېږی. په دغه مناسبت دبلخ شاهانو دده حمایت وکاوه، اوماموند یې مات کړه اوددغه لڅای ریاست یې ده ته وسپاره. (۱)

جیون اوه لڅامن درلودل. چه یو یې «مته نومېده؛ دمه لڅوی احمد او داحمد لڅوی درغان ؤ. درغان دماموندو څخه ووت او په پایښ کښې دپایښو سره متوطن شو. له هغه وخته مونږ دپایښ دخلکو سره اختلاط لرو. (۲)

شیخ سعدی ددرغان لڅوی دی چه کوم وخت یوسفزی له دی لڅایه تله، دی ورسره ولاړ اود ملېرو په مندو زو کښې متوطن شو اولته یې ورته دشیخ ملی په ویش کښې ۳۰۰ تنو برخه ورکړه. اوچه لڅوی یې؛ گدا چغز زوته ولاړ هلته هنوی ورته داسو کسو برخه ورکړه، وجهه داوه چه دی خلکو په قوم کښې دشېخی اوسر کردگی، حیثیت درلود؛ درویزه خپل ارتباط دننگرهار اویو سفز یو پوری په دغه شان بیان کړیدی چه دویل شو.

ددروېزه مور؛ «فراری» دناروڅان لوروه؛ چه ناروڅان دملک داور او هغه دملک بابواو هغه دسلطان قران او هغه دسلطان خواجه او هغه دسلطان تومنا لڅوی ؤ. (۳)
دغه پورته روایت دروېزه داسې لیکلی دی :

واښی چه یغوا په ننگرهار کښې بودایان آبادوو، چه مسلمانانوته به یې ضرر رساوه. او په همدغه وخت کښې دبیچ دشهزادگانو څخه دوه وروڼه وو، چه بهرام او فکهل نومیدل کوم وخت چه دسلطنت نوبت دوی ته ورسید؛ فکهل د باجوړ، صوات او کشمیر غرونوته مخه وکړه، اود هغه لڅای خلک یې دخپلی سلطی لاندی کړه. مگر بهرام دلغمان (لغمان) او ننگرهار خوا ؤ ته متوجه شو او هغه لڅایونه یې ونیول (۴)

سلطان بهرام دننگرهار دقولو برخو څخه پایښ خوښ کړ؛ هلته متوطن شو؛ دلڅانه سره یې خپل خلک هم واچول څه موده پس ته یې خپل لڅوی؛ سلطان تومنا په ننگرهار کښې پرېښوداودی خپله کشمیر ته متوجه شو چه هغه ښارونه یې ونیول نو خپل یو لڅوی یې هلته ودراره او خپله ننگرهار ته راغی چه تومنا داهل وعیال سره کشمیر ته بوزی لیکن وخت یې پوره ؤ دننگرهار په «کوټ» نوماندی لڅای کښې مړ شوی په دغه شان دده ننگرهاری اولاد دلته او کشمیری یې هلته پاته شول (۵)

(۱) تذکرة الابرار والاشرار (۲) تذکرة الابرار والاشرار (۳) تذکرة الابرار والاشرار
(۴) ماخذ از تذکرة دروېزه . (۵) . تذکرة الابرار والاشرار

طریقت او تعلیم : وائی چه په طفولیت کښې مې د زهد او تقوی شوق در لود لیکن هر کله چه بې له علمه زهد ناقص دی نومی علم ته مخه و کړه زما د مومنی استاذ ملا مصرا احمدو چه د سید محمود ولی د بخارا لخوا دی بیا د ملا جمال الدین هندوستانی سره شا گردوم تر دی وروسته د ملاسنجر سره ملاقی شوم او ده بیا د حضرت سیدعلی ترمذی حضور ته معرفی کړم دوی د مومنی وعظ او نصیحت راته وکړ او خو قسمه عبادت یې راته وښود لېزه موده پسته زما استاذ ملازنگی پایینی په حضرت پیرزما سفارش و کړ حضرت پیرزه اهل و گنیم او تلقین یې راته وکړه او خه زمانه وروسته د شیخ په اشارت د علم تصوف په درس لاسگیا شوم او خومره می چه دوسه کیده دخپل شیخ څخه می استفاده و کړه دیره موده ددوی په خدمت کښې وم هر کله چه دې دخپلو متقدمینو شیو خوڅخه مازون او مجازو چه په هغو کښې څلور طریقې د شیخ سالار رومی د خاندانه پوری تعلق لری او یوه طریقه یې دخپل نیکه څخه وه مابه یې په څلورو طریقو کښې اجازه وکړه چه کپرویه چشتمه سهروردیه او شطاریه دی مسگر پنځمه سلسله چه حلاجیه ده په دغی کښې یې زه ما د زون نکړم . (۱)

تبلیغ : وایی چه د علم د تحصیل نه وروسته ما حقگوئی غوره کړه او له دغه کبله ز ما

موافقین او مخالفین زیات شول او په دغه سبب زه مشهور شوم په یوبل لخوا کښې وایی ما او پیرمی عادت درلود چه د امر بالمعروف و وظیفه ادا کړو پښتو به هم نو وارده سړی مو نې سره مخامخ کاوه دوی به مباحثی ته غوز ایښودو او نتیجه به ئی اخسته په دغه دستور سره به زیری مباحثی کیدی اوس مونږ دا خون درویره د حال په بیان کښې هغه لخوا ته رسید و چه دده د تالیفاتو او تصنیفاتو باعث او اصل او منشاء ده ولی مخکښې تردې چه مونږ د ده ادبی اثار تر کښې لاندې راوړو او بیا هغی نقطی ته لمان ورسوو چه د اصلی کیفیت او حقیقی منشاء ده باید د حضرت سیدعلی ترمذی شرح حال هم ولیکو . لیکه چه اخون دده په قدم روان دی او دده په هدایت چلیږی .

سید علی ترمذی : چه په پښتو کښې به (پیر بابا) شهرت لری ، د فخر لخوا دی او هغه د سید احمد نوراو هغه د سید یوسف نوراو هغه بیا د سید محمد نور بخش ترمذی لخوا و . وطن ئی قندز دی اود امیر تیمور خو ربه دی . پلاری دمنو لود سلا طینو په د ربار و کښې دعزت او رتبی خاوند و .

خپله پیر بابا وائی چه نیکه می ترمذه قندز ته را غلی و ؛ وائی چه زه دخپل نیکه په تعلیم او تربیت کښې لوئیدم . تر شرح ملا پوری کتا بونه می له ده څخه ولوستل بیاور وسته چه پلار می دهما یون پاچاسره هند ته ولاړ ، زه هم ور سره ولاړم ؛ او هلته می د علماؤ او صلحاؤ صحبت غوره کړ . پس له څومو دی عزلتونو او عباد توڅخه مانک پورته ولاړم ، او هلته می شیخ سیلونه څخه چه د علم اوضر یقت خاوند و د هدائی پوری کتا بونه ولوستل . اوڅه موده وروسته

ده دخپل پیر شیخ سالار رومی حضور ته په سفارش و لېږ لم چه هلته طریقه و کرم هلته شیخ سالار رومی په هدایت دتصوف اوسلو کک په لوستلو مشغول شوم چه خوئی مازون کرم .
 خهز مانه پس زه دخپل پیری په امر دغرو نویه اوسیدو مامور شوم په یوسفز و کښی ددولت زیو
 بار کشاه زیو دقبیلی ملک مانه خپله خور را کړه . او همدلته پاته شوم دخلکو په اصلاح او
 وعظ وتبلیغ به مصر وف وم . درویزه په خپله تذکره کښی لیکلی سید علی ترمذی په (۹۹۱)
 هجری کښی وفات شوی دی .

درو ښان اود رویزه مخالفت :

داد وارده کسان چه هر څومره مشهور اوانامتو وو ؛ هماغو مره ددوی اختلاف هم لوی او
 دامنه داروؤ . دواړه دعلم قلم او ژبې خاوندان وو . دواړو ایدو آل اونصب العین درلود ،
 اودخپل نصب العین دپاره بی سخت جدو جهد او کوشښ کاه . دواړو متبعین اوموافقین
 درلودل . اودواړو په جماعت کښی عالمان ، خطیبان ، اوشعرا موجود وو . هرکله چه دا ،
 کوم بیاستاسه مخالفت نهؤ ؛ نوددوی دمرگ نهور وسته ددوی خلفاواوپیر وانوته پاته
 شو . دلسانی مناظرې نه ، قلمی ، اودقلمی نه پسی دتوری چلو لوته منجر شو . پدی صحنه
 کښی دپیر دپه نشاته موجوداتو هم ایکت کاه . چه په آخر کښی ددې مسلسل گرو دار
 خغه دتاریخ دپاره عدده مواد اود پښتو ژبې دپاره مهم اثار میدان ته راوواته . د پښتو
 د ادب په تاریخ کښی داعصر باید درو ښان اود رویزه په عصر یادشی ؛ کوم وخت چه سری
 درو ښان اود رویزه اوددوی دجماعت آثار گوری ؛ نودرو ښانانو په کتابونو کښی بی دخپل
 مسلک دا شاعت اواصولو دتعقیب اوتوضیح نه په نظم کښی وی او که په شعر کښی ؛ بلخه
 نهوینی . لځای په لځای مخالفتو ته اشارت کوی مگر فقط دمخالفت ؛ نه منونکی ؛ اود بی لاری
 په الفاظواکتفا کوی ؛ اودچانوم نه آخلی . مگرد رویزه وال هرڅه چه لیکلی دپیر تاریکیانو
 په مخالفت ، تردید او تکفیر کښی بی لیکلی اوسراجت ددوی نومونه اخلی ؛ اوبه هېڅ قسم
 الفاظونه اذکبری .

په تېرو پانوکښی راغلی دی چه یوزل روښان ، درویزه ، اوسیدعلی ترمذی ، په اشرف کښی سره
 مخامخ شوی دی اودرو ښان سره ددوی مباحثه شوی ده ، روښان ورته ویلی دی چه ستاسو
 په ملک صوت او بنیر کښی پیر پهلوان پیرولی اوپیر طیب اوداسی نور مبتدعان اورا فضیان
 شته چه هغوی موندی وژلی ، دلته ستاسو راتگک بی مناسبه دی ، ددې خغه معلومېږی چه اخون
 درویزه اوپیر بابا فقط درو ښان دمنظرې اوملامتولو دپاره اشرف ته راغلی دی .
 ممکنه ده چه ددوی به روښان ته شهتهدید کړی وی ، چه ده ورته په جواب کښی داویلی دی چه
 دخپل لځای مبتدعان اولو وژنی . بیامایسی راشی ؛

په دغه شان سره ددوی په منځ کښې ډېرې مناظرې او معارضې شوي دي، قوم او پښتانه هم دوه نیمه شوي دي، نیم دیوه او نیم دیل یسی تللی دی. چه خبرو زور موندلی دی نو د کفر حکمونه هم شوي دي. انسان که هرڅو مړه خود دار او منصف وی بیا هم انسان دی. شاید په دی مظاهرو او مبارزو کښې د تصب او خود خواهی جذبی هم کار کړی وی. او په آخر کښې حقائق ډېرو پاکښودل شوي وریغې لاندې پت شوي دي.

تالیفات: اخون دروېزه ډېر کتابونه لیکلي دي، هغه چه مشهور دي، او مونږ ته معلوم دي.
 (۱) «تذکره الابرار والاشرار» یو کتاب دی، پدی کښې یې دخپل عصر ټول هغه ښه او بد کسان چه د لیدلی او معارضی یې ورسره کړی دي، یاد کړی دي. لځای په لځای پکښې تاریخی او فوکلوری بیانونه هم شته. دا کتاب په فارسي ژبه لیکلی شوی دی، او چاپ ته رسیدلی دی.
 (۲) په سکنه الفضلاء کښې لیکي چه (۲) «ارشاد طالبین» هم داخون دروېزه د تالیف دی.
 (۳) مخزن الاسلام یا مخزن الاسرار دی. د کتاب د تسمیې پباب اخوند پخپله د کتاب په آخر کښې داسی لیکي: «په آخر چه می تمام کړ. دی بی مثل خزینه دی. لځکه نامه یې مخزن الاسلام کړ.»
 پدی کتاب کښې زیاتې برخې په پښتو دي او لځینې برخې په پادسی دي. مخزن ابتداء اخوند لیکلی دی، وروسته یې اولاد او احفاد او پیر وانو پکښې اضافی کړی دي. او نوری برخې یې وراچولی دي. زیاته برخه پکښې آخون کریم د اضافی کړی ده او څو لځله ترتیب شوی دی زموږ د همدغه کتاب سره کار دی چه د پښتو یو پخوانی اثر دی. د مخزن د تالیف سبب پخپله آخون دروېزه پدی ډول لیکلی دی: چه ما خپل دا کتاب په شعر کښې ډیر تاریک په مقابله کښې شروع کړ، او ترده لایه شعر کښې دمخه هم شوم.

د دروېزه اولاد احفاد او پیر وان:

- (۱) ملاصغر د آخون دروېزه ورور دی.
 - (۲) عبدالکریم یا اخون کریم د آخون دروېزه فاضل لځوی دی.
 - (۳) عبدالله داخون دروېزه زوی.
 - (۴) ایمان نورمحمد د عبدالکریم لځوی د دروېزه نسی.
 - (۵) مصطفی محمد د ایمان نورمحمد لځوی د دروېزه کړوسی.
 - (۶) عبدالعلیم د عبدالله لځوی داخون دروېزه نسی.
- ددغو اکثر و کسانو د کلام او تحریر نونې په مخزن کښې شته. مگر د حیات اوسوانحو نور معلومات یی نشته، فقط داخون کریم د ادوفاات تاریخ خزینه الاصفیا ۱۰۷۲ لیکلی دی لکه چه وائسی:

چون کریم واکرم واهل کرم * با کرامت گشته در جنت مقیم
 اهل خلوت سال وصلش گفتم نیز * والی هر فان کریم ابن کریم

درباعی داخری مصرعی نه دابجد په حساب پورته سته معلو میزی . وایی چه اخون کریمداد
دخیل پلازیشان دخپل عصرپه عالم اودطریقی اوعرفان خاوند و . دالیوری حافظ دکریمداد
مذفن دصوات دنکښی خیلواپه کاناچو مقام کښی نبود لی دی . اوده ته ئی شهید هم ویلی دی :
« یو عالم وی بل شهید شوی * عجیبه داچه مرید شوی
دکاناچو میان کریمدادده * مانیو لی لمن ستا ده »

مخزن دپښتنو په مینځ کښی دیر زیات شهرت لری . دا کتاب چاپ شوی هم دی لیکن چاپ
نه مخکښی دا کتاب دومره ډیره قلم استنساخ شوی دی چه اوس هم دپښتو په اکثره کتابخانو
کښی دمخزن قلمی نسخی وجود لری .
خوشحال خان په خپل دیوان کښی یولځای ویلی دې :-

په صوات کښی دی دوه څیزه که جلی دی که خفی
مخزن ددر ویزه دی بل دقدر دشیخ ملی

په مخزن کښی څه شی دی ! - دغه قلمی نسخه چه زمالاسته رارسیدلی ده پدیکښی اول
دنامه ترجمه ده ، چه په ایاتو داسی شروع شویده :

ترجمه بسم الله

په نامه دحق اغاز کرم او له حق سره به راز کرم
دی رحمان ورحیم خدای دی دطاعت قدم به ساز کرم

ترجمه سبحانك اللهم

یا کی ستا ده یا که خدایه چه راغلی ده له خدایه
کل ثنا ده ستا لاقه ای خدایه رهنمایه

دغسی تر آخره پوری - ۵۱ * * *

(۲) دنامه دترجمی نه وروسته دآیته الکرسی ترجمه ده ؛ دا ترجمه دمصطفی محمدیه قلم ده
په یادسی داسی شروع کوی : فصل اول ؛ بیان تصوف که چیست وغیره
تردوی وروسته ددرویزه په قلم په پښتود باطله فرقویان دی . لاندی توبه له دغه برخی څخه ده :
دویم مذهب دشراخی دی . دوی بیشکه کافران دی . ناروا رواکوینه .
دوی وایی دهغو چه له ښه خدایه اشنایی شوه ؛ امر ونهی څه لره پر ځای کوینه
هم هسی هر آواز چه وی دداف یا دشیللی . هم له جنک هم له ربابه . دغه هسی بی اړونده
روا کوینه . هم کفریدا کړی . چه زندوی حلال کړی . دوی وایی دا ادوتی دی گلوته
هم هر څوک یی بو یوینه .
دویم فصل ددرویزی په یادسی ؛ بیان په پښتو ؛ دتجوید بیان ؛ داددرویزه په قلم دی .

داستنجا بیان . داودس ماتوونکی . شمسی میاشتی . حیض اودنفاس بیان .
استحاضه . غسل . د آیاتونو تفصیر . دخدای د وجود اوصفاتو بیان . د امنت با الله ترجمه
درسلوانو بیان . د اسلام او جبات . د اسلام سنن د شریعت احکام . د نماز د جنازی د نماز د
احکام . د اتول په پښتو د کریم د ادله خوالیکل شوی دی . تردی وروسته اصل کتاب شروع کینزی :
پس ۱۱۶۶ مخ نه ده د درويزه افتتاجیه په عربی خطبه شروع کینزی . بیا یو پارسی شعر دی
بیا د کتاب د تالیف سبب په پارسی لیکي .

په ۱۲۰ مخکښې دامالی قصیدې پښتو ترجمه ده . د پته یې اول باب ویلی دی . بیا یې په
دوهم باب کښې د پردی قصیدی ترجمه کړې ده . تمهید یې په پارسی او خپله ترجمه په پښتو د
داد درويزه په قلم دی .

په دریم فصل کښې، پس د پارسی تمهید نه د عقائد نسفی پښتو ترجمه ده په ۲۱۸ مخ کښې
د کیدانی د خلاصی پښتو ترجمه ده . ورپسې د ضیاء الدین امام محمد شامی د عقائدو پښتو ترجمه ده .
بیا د تهجی حروفو بیان دی په پښتو سره . داهم د درويزه لیکنه ده . تردی وروسته .
باب ۷ در بیان نکات . ایمان مجمل و مفصل وارکان آن - صدوسی مسائل . اما مان
مقامات تصوف . حروفات تهجی . متصوفات داشیونه کریم د ادلیکلی دی .

۳- کریم د داد ، د تهجی حروفو په بیان کښې وائی :

« ر- رویشان د شاه جمال دی . کل ظهور یې په کمال دی . په معنی کښې دادیو
شهی جمال دی . د اجمال له دې جمیله گوښی ندی کښې گورې . لکه جمیل هسې جمال دی . »
په ۳۶۰ مخ کښې وایی :

« س : سرد حق انسان دی . حقیقت یې لایان دی . که واصل ته یې گوری . چه انسان هلته
قرآن دی . مدعی که باور نکا ملامت دی . چه حدیث د پاک رسول زما برهان دی .
چه زه او الله پر وحدت یویو . ولی اوس مود صورت حجاب تر میان دی . اوس انسان لره باید ده دی .
هر انسان چه انسان دی . کل سر دخیل الله کا . که تحقیق د حق جویان دی . »

د همدې بیان په ذیل کښې وایی :

« کریم د داد چه د ایمان کړ . د چار پایو سره بندو په اکره کښې . »

۴- د مصطفی محمد په قلم د مخزن په ۳۸۱ مخکښې د عبارتو نه دی .

« الغو ندی تر غاړه . یگانه محبوب و غواړه . یگانه محبوب به مومې . که ته و شلېزی له واره
ته یو گوره یو غواړه . آگاه اوسه له د یداره . ته له شرعی قدم مه اخله . که مشتاق یې د جنت
له شه د یداره »

۵- عبد الحلیم په ۳۸۴ مخ کښې د اسی لیکي .

« شهی د پرغشی روغ کړی . عاشقان یې نومړی . دوی ویشتلې پر غونه زده دی . پر میدان ورته وورغړی . »

ولوی کلن ته يې را کازي۔ پر گردن يې باسي پري۔ لکه نيل مارچه خوک و خوری. نه پردم کار کا نه چري۔ عاشقان دایم په کلردی۔ د وصال تارونه غزی . د وحدت له شنه دریا به. سره درون يې راوړدی. غافلان اوده پخوبدی. په شپه پروتدی لکه مری « تردی وروسته درویشان احوال لیکلی شوېدی .

6- درویشان د بیان په ذیل کښي ، دملا اصغر له خوا دالاندی عبارات راغلي دی:

«ارویء یارانو، نبی ناست پر جماعتو، جبرئیل و پر راغلي. له شنه خدایه پر رحمتو. ده مې وې، دادی جبرئیل راغی بارانوله شنه خدایه. چه زما پونسو کال تیرشی، دا امت مې به شی درې اویا غوځایه. گمراهان پهنکارنگ دی. داتاریک په گمراهی. کښي ډبرغوی دی .

7- درويزه درویشان په باب کښي وايي .

«اوس زمونږ په زمانه کښي گمراهان بیجده ږیردی . که خویونه يې وگوری. تردغه دوه اویا ووم تیردی . ولې زیات اوس زمونږ له بارید سره دوه ده دی دخدای دلاری غل دی . د عالمانو مخکه ږیرم له ده يې خرڅبه ده . دده حال به درته ووايم له اوله . ته يې نېسه په يقين کښي». دده دپلار نیکه ، اوسمرقند او هند ته تلل يې بیانوی ، او په دی ترخ کښي وائی «هندستان لرم روان شه ورغی تر کنجره . ږیرخلل يې په ایمان شه . دايمان خلل يې داؤ. چه آشنای يې داملی. گمراه سلیمان شه . لکه صحبت او محبت يې له سلیمان شه تر ږیره. سلیمان پور یگمراهی و. گمراهی شه دبازیدو زده ته تېره . دغه پس يې تل له علمه له عالمانو دشنی شه . له فرآنه يې زده سوږشه . دده بخره گمراهی او هلاکی شه.

8- کریمداد دمخزن په آخر کښي لیکي :

معلوم باد که چون بعضی حروفات درالفاظ افغانی و هندوی ثقیل می آید بنابراین علالتی برآن آورده میشود که این همان حرف ثقیل است .

با - یا را - د

تا - تا زا - ز ، ز

جیم - چه ، څه شین - بن

دال - دال

پدی نحای مخزن تمامیزی .



دمخزن سبک او خصوصیات :

(1) اخون درويزه پخپله تصريح کړېده . چه روښان په پښتو اشعارو ويل ، نو ما هم دهنه په رد کښي په پښتو اشعارو ويلو شروع وکړه اودهغه نه پکښي مخکښي شوم ، اوقدمی ورڅخه وړاندې کښېنېدو . دا پخپله يومحکم دليل دی چه درويزه درویشان اقتضاء او پیروی کړېده . نوهر. کله چه

دروېزه دروېشان پیرو وبلل شی، نو ددروېزه نور شاگردان او پیروان هم دروېشان د سبک تعقیب وونکی حسابېږي. نو گو یادهې نیم عرو ضی سبک مخترع او بانی روېشان دی او اولین اثر چه پدې رقم سبک لیکل شویدی «خیرالبیان» دی «مخزن» د «خیرالبیان» د سبک په تعقیب کښی لیکل شویدی (۲) د خیرالبیان اود مخزن مابالا فتراق نقطه داده چه خیرالبیان شاید دابتدانه دانتها پورې ټول په دغه نیم عرو ضی یا مقفی تر لیکل شویدی. او په مخزن کښی چونکه داخون نورو شاگردانو او پیروانو اضافی کړیدی. نو د زمانې دطول، اود طبیعی تکامل په قانون دانیم عرو ضی شکل په آخره کښی پوره عرو ضی شکل ته رسیدلی، اود په پې ورته لیکولې دم. د روېشان په وگورۍ لکه دمخزن او له نمونه. دارنگه د کریمداد اونورو لیکنی د عرو ضی نظم و حدودو ته بیخي رانزدې شوې دی.

۳- په املائی لحاظ سره خیرالبیان اومخزن فرق نه لری. په مخزن کښی د خیرالبیان به شان واوه، مجهوله پې، او همدا رنگه مخنفی (ه) نه لیکي مثلاً: داس (داسی) تاس (تاسو) نشت (نشته) اودغه رقم نوری کلمی پې، یا، واوه اوبی له (ه) لیکي. خو کلمی سره نښتی لیکي لکه (لما، پما؛ یسکتاب کښی؛ اوداسی نور- ولی د نمونو په نقل کښی ماد صحیح رسم خط مراعات کړیدی. ۴- دپښتو مخصوص حرفونه د خیرالبیان اومخزن دواړو پورنگه دی، او عیناً دنن ورلمی داملا سره تطبیق لری. داخون کریمداد داخبره چه تقبلو حرو فوته ما علامی مقررې کړی، توجیه نه لری. دا علامی د پېری پخوا څخه مقررې شوې راروانی دی.

(۵) دمخزن اسلامی احکام اومضا مین هم د خیرالبیان په اقتضاء کښی لیکلی شویدی. یاد داشت: دپورته ټولو خبرو څخه معلومېږي چه روېشان په خپلو نشریاتو او تبلیغاتو؛ اودیوې طریقې په تاسیس او تعقیب کښی یوه غایه په نظر کښی لرله. او هغه هدف ته روان ؤ. دی او پیر وان پې هماغه خواته تلل. مگر ددروېزه اوملگروني فقط داغرض ؤ چه د روېشان پروگرام ناکام اورد کاندې. په وروسته بحث کښی به مونږ په دغه خبره څېړنه وکړو.

روېشان او دروېزه

روېشان اودروېزه دخپل عصر مشهور کسان دی. ددوی دا اختلاف اومبارزې څخه دپښتو شعر اود ادب ته فائده ورسېده، اوبهترین آثار منځ ته راغله. مگر یومجلس سړی چه دپښتو دادب دتاریخ په لوستلو کښی دروېشان اوددروېزه عصر ته راورسېږي، یوازی ددوی دپښتو دآثارو دسبک اواسلوب په پېژندلو باندې پې دزده دتوشیسه او خلیجانه نشی تېرپه ای. ضرور پې په زړه کښی دا اشتباه پاته کښی چه ښه نو د دومره لوی اودوامدار اختلاف اصلی اسباب او علل پرته له دغه شیانو څخه چه مونږ سترگوته راجعی، څه شی دی؟ دتېرو پانو دلوستلو څخه معلومېږي چه روېشان کار شروع کړ؛ او شهرت پې وموند.

دطبعی مشکلاتو اوموانعو پلسلسله کښې چه هر کار، اوهر کار کوونکي ته پېښېږي؛ دروپزه دده مخالف شو، ددې اختلاف دامنه لویه شوه، ددوی لهخوا په هغوی د کفر او الحاد حکمونه وشو؛ اودی یولوی تبلیغی اوپرو پاگندی صورت غوره کړ. اویه پای کښې پش دپرو کلو دمقابلې دروښان حزب دحکومت په لاس سقوطو کړ اومستأصل شو.

ښه نو دروپزه څه مقصد درلود؟

ددې جواب دادی چه دروپزه یوملا، عالم، دین دار اومتشرع سړی ؤ؛ له یوخوا دده خاندانی شهرت اوله بلې خوا دپیربابا علیا لرحمه دشاگردی اومریدی، هنگامې دته لوی مقام اونوم بشلی ؤ. په پښتنو داخون دروپزه زېرلوی عزت اواحترام ؤ. اولکه چه وویل شوه، پښتنو دده ویناؤ ته ښه غوږنویه. کوم وخت چه دروښان اودده دشهرت آوازه خیره شو، او پښتانه ډلې ډلې قبیلې فیلیې هغه خواته او ښتل شروع شوه اولکه چه وویل شوه روښان دخپلو دغوټو په سلسله کښې په پیربابا اوخون دروپزه هم اړ شو.

طبعاً دانسانی رقابت دحس لهخوا ددواړو په منځ کښې دا اختلاف زمینه تیاره شوه. په عین حال کښې دروښان تبلیغات اومسلك څه لږ منلق اویچیده اواسرار آمیز شیونه وو؛ چه په هرڅه پي تعیر کیدی شو. اوهری خواته اړولی شوه!

پدی وخت کښې دروپزه ددین دحمایت اود بدعت دتردید په جذبېه رایا خیده اودرو ښانیانو په مقابل کښې پي په مناظرو، خطابو اولیکلو شروع وکړه. اوچه میدان گرم شو نوبت د کفر حکمونو ته ورسېد. زماپه عقیده دروپزه په حیث دیوملا، اومبلغ حق در لود چه هغه څه چه دته بدعت ښکارېده اویرویی ورتېه گمراهی اوضلال معلو مېده، ده پي رد کړی وای. ولی ددوی تکفیر په باب باید خپله درو ښانیانو کتابوته مراجعت وکړو.

خیرالبیان خوتاماً لاس کښې نشته. که دملا ارزانی کوم اثرزموڼږ لاسته راغلی وای نوهم ډېر مهم شی به ؤ. وائی چه ملا ارزانی، ملا عمر اوملا علی دری ورونه وو دخویشکوله پښې څخه دوی له هندو ستانه راغله اودروښان میدان شول. وایې چه ارزانی تیز فهمه اوفصیح شاعر ؤ. په عربی، پارسی، هندی، اوافغانی کښې پي شعرونه ویل. داهم نقل دی چه ملا ارزانی دخیرالبیان په لیکلو اوجمع کولو کښې پوره برخه اخستی ده. ولی څه شی چه اوس زموڼږ لاسوته رارسیدلی دی دمیرزا خان انصاری اودولت دپوانونه دی دمیرزا، اودولت ددیوانونو دلوستلو څخه ددې دواړو شاعرانو، علمی ادبی، اخلاقی اومسلكی مقام ښه خر گند یږي. په دیشی اومذهبی حیثیت هم دا دواړه شاعران پاخه مسلمانان اوباک سنیان ثابتېږي. ددوی په اقوالو اوتصریحاتو کښې ددین اومذهب^۱ اواخلاقو څخه ماسوا اووتلی څه شی نشته. بلکه ددوی داشعارو مفاد ددین اود قرآن دهدایاتو لبلباب اواصلی هدف دی. پدی دواړو دپوانو کښې چه په زرگونو ایاتو مشتمل دی،

اوسره ددي چه دوی خپل پيرو او هادي: «روشان» ته هومره اخلاص ارادت او عقیده لري، او روښان سره دتولي اولادي، خپلخاني او تېره دمخالفينو دلاسه پس دپرو و تکالیفو مصاعبو او مشکلاتو زغملو هلاک تباہ او مجوه شويدي. دمخالفينو په باب هيڅ بدنسبت، اظهار دتفکر، بددعائي او حتی دهیڅ مخالف نوم نه ليدل سکتېږي.

د کفر او الحاد حکمونه خولاڅه کوي. د دین په زیات د دین اخلاقو او وصلی امتحان څوک ور کولی شي. د اسلام ټولو اصولو او مبادیو ته د دوی په دېوانو کېښي تصریح شويده هویوشی شته چه د تصوف رنگ د روښان او دده د ټولو خلفاؤ او متبعینو په آثارو کېښي دیو مشترک صفت حیثیت لري. دوی د قرآن او دین ټولو حکمو او معارفو ته د تصوف له نقطه نگاه څخه گوري. مگر تصوف کوم همنسی نوی شي ندی چه روښان راوړی وی. البته د متصوفینو او ظاهری علماؤ په مینځ کېښي سره اختلافات او نزاع گانې شته او پېښی شويدي. ولی د تحقیق او فکر خاوندان دغه اختلافات د کوم جانب د کفر او الحاد موجب نشي گیلای

د روښان تصوف: که سړی لږ غورو کړی په یو څو مبادی و مبنی دی د مبادی هم داسی ندی چه د پخوانو او پیشینگانو د اصولو سره مخالف او متضاد دی:

اول څخه ذکر دی۔ ذکر د مشائخو او متصوفینو تر منځ دوه صورته لري: چېر او اخفاء، څوک د چېر طرفداردی او څوک دا اخفاء مگر د څخې ذکر طرفداران د چېر نه پرېږدی. یدی کېښي توجه ښه حاصلېږي بل چاته ئی ضرر نشته او ځا کر د یاد شېبې څخه هم پکېښي خلاص دی!

دویم، د سلوک او سیر مراتب: دا، د روښان په طریقه کېښي اته پوړی یا مرحلی لري چه سالک متدرجا له دغو څخه تیرېږي او دا اخلاق معیار کمال ته رسېږي د مراتب:

(۱) شریعت (۲) طریقت (۳) حقیقت (۴) معرفت (۵) قربت (۶) وصلت (۷) وحدت (۸) سکونت دی.

دامدارج په «څلورو مقاماتو او څلور سیرونه» سره یادېږي. دریم: د توحید مسئله ده. د توحید مسئله عینا هماغه شی دی چه د تصوف په کتابو کېښي په «وحدۃ الوجود» سره شهرت لري. په تصوف کېښي دایوه معرکه الراء مسئله ده، او خورا پوره باریکی لري دلویولو یو کاملانو دا نظریه ده چه «وحدت الوجود» مسئله په تعییراتو نشي تشریح کېدای لکه د الفاظو او عبارتو دا نره دو مړه تنگه ده چه ددی مسئلې حقیقت پکېښي نه لځایېږي چه کماحقه بیان شی دا مسئله او ددی حقیقت باید په مراقبه کشف، او وجدان سره ذهن نشین کړی شی. نه په دلائلو او براهینو!

د وحدۃ الوجود مسئله د پېرو ادیانو او مللو په مینځ کېښي سره مشترک یو مسئله ده.

په اسلام کېښي دام مسئله شیخ اکبر حضرت محی الدین ابن العربی اندلسی ډیره خوزولی ده. او په فصوص الحکم او نور و تالیقاتو کېښي ئی یدی مسئله ډیر زور لگولی دی د غمی هم مولانا ی روم، شیخ عبدالقادر جیلانی، حسن بصری جنید بغدادی، حبیب ذوالنون مصری، شبلی، بایزید، بسطامی، فرید الدین عطار

شمس تبریز، سعدی، حافظ، جامی اود اسی نور لوی علماء، اومنائخ، ددی مستلی طرفدار شوی او ددی تائیدی کړی دی:

روښان هم ددغی مسئلې دجدی طرفدارانو او حامیانو څخه دی. بلکه دده دخپل مسلك او ضریقی اساس په همدغه «وحدة الوجود» باندی ایښی دی، ولې دامثله چه په اکثر و خلکو یی دفنا اولحان لیرولو اویه نتیجه کښې دحیات اوفعالیت څخه لاس اخستلو تاثیر آچاوه؛ روښان دی مسئلې ته نوری حیات رنگ ور کړیدی؛ اودغوښتی یی دی چه دتوحید دمسئلې د فلسفې په لحاظ دخلکو باهمی اختلافات اویگانگی رفع کړی؛ اودتیتو مطالبو څخه یی نظر بلند کړی؛ اودیواعلی نصب العین په ورښودوی ایشار اوفداکاری ته تیار کاندی. لکه چه په دی آرزو تر ږیره حده کامیاب هم شو اودیومقتدر حکومت په مقابل کښې یی یوسل وشیته کاله مقاومت وکړ نوهمدغی دوحدة الوجود دمسئلې داخلاق اوعدم عام فهمی اودظاهر سره عدم تطبیق په واسطه په دوی ځینی خلق بدگمان شول، اوسیاست یی هم تائید وکړ؛ اومثله ترهغه لحایه ورسیده چه قصه یی مخکښې شویده دټولواندی نکاتو څخه چه سابق ضمنا لیکلی شویدی اواوس یی زه په اختصار سره تکراروم، دروښان دتحریرک بنیادرا بشکاره کښی (۱) روښان پښتون اودپښتنو دعروج په وخت کښی زیږیدلی دی.

(۲) دپښتنو دعروج په وخت کښې چه دهندزما دلو دیانوپه لاس کښی و؛ دروښان پلار او نیکه دحکومت په مهمو عهدو مامور و؛ اویه بجاه وجلالی ژوند کاوه.

(۳) دلو دیانو امیرضوری دباړمغول په لاس سقوط وکړ

(۴) هر کله چه مغول هندوستان اوداسی نورملکونه دپښتنو دلایه اخستی وه؛ نوڅه دپښتنو دتدلیل او سرکوبی پسی اړم وو؛ دسرسړی، اودکار جمعیت یی پکښې نه پریښود؛ اویه ډېر جبر اوتشدد سره یی کوشش کاوه، چه دسلطنت فکر دپښتنو له مغز وڅخه وباسی. ددغه مطلب اومقصد دپاره په صوات اوبنیر اودارنگه دکابل اوننگرهار اوپښتنوپه نورو علاقود منواو دلایه ډېر چپاونه اوزرغلو نه شویدی؛ اواکلهونه کلهونه دوینو سیلابونه بهیول شویدی. پښتنو هم خپل ضدنه پریښود دلته یی واهه وهلته یی وهه داری کوه، اوانقلابونه جوړوه دا کار ډېری زمانی دوام کاوه دخوشحال خان جگړی؛ دخوشحال خان، رحمن؛ حمید اونوروادباوتنافر اوادبی غنډینه داټول دهمدغه سلسلی مؤیددی.

(۵) په ۹۶۹ هـ کښې محسن خان دکابل صوبه دار، روښان وینو اویه کابل کښی یی بندی کړ، چه له هغه لحایه راخلاص شو په مغول پسی توره واېستله.

(۶) داخون دروېزه په قول روښان به دخپلو ملگرو سره دمغولو نه دباچھی داخستلو تجویز ونه کول.

(۷) روښان به دمغولو دظلم اواستبداد پر خلاف چه په پښتنو به یی کول؛ آتشین تیلغو نه کوول اوویل به یی چه ددوی جینغ نه باید اور مېژونه وباسو.

(۸) : کوم وخت چه شیخ عمر درویشان لخواه په گدی کښینا ست ؛ دی رسما د پښتنو له خوا باچا و گڼل شو .

تر دې چه یو سف زوورته خراج او عشر هم ور کاوه .

(۹) : د « مینی » په جنگ کښې درویشانیا نو لښکر وپروم ، او شکست یې و خور . پښتې او کوچنیان یې حکومت بندیان کړل . څه موده پسته بندیان درویشان دیو خلیفه په سفارش له بنده خلاص شول . مگر اکبر باچا جلال الدین درویشان کشر لخواه و غوښت او دیر غم له حیث یې و نیو . چه څو تری - و تښتېد او د پلار په مسند کښینا ست او دخپل پلار مسلک یې تښتگ کړ .

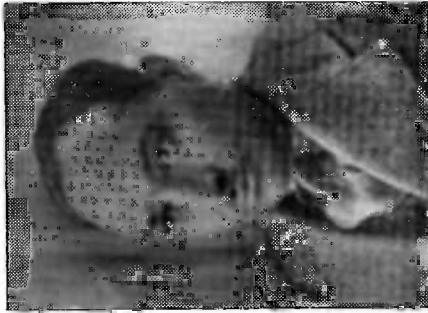
(۱۰) : وایې چه رویشان په خپل نامه ضرب هم وهلی و . لکه چه په مغزن کښې را غلی دی ؛ « داتا ریک کلیه تنگه شه . بیا دپا سه چاپ وواوه دزر » ددې ټولو خبر وڅخه معلوم یږي چه درویشان په سر کښې د پښتنو دلایه وتلی حشمت او دبدی اعاده ، دمغو لو د حکومت سقوط او د پښتنو دملی حکومت تأسیس و . او په دغو ذریعو ده غوښتل چه دغه قوم متحد کاندې ؛ او کار ترې واخلي . دهنه وخت حکومت هم څه وخت چه د ده په پلان پوره شو . جدا همدغی خواته متوجه شو ، اودېر چې ، نیزې او پرو پا گندی قوتونو په زور سره یې د پښتنو دغه لوی عالم ، فلسفی ، پیشوا او توریالی افسر او سیاست په خپل مطلب کښې ناکام کړ ، او د ده نظاره اونبیره یې پری نشوده ؛

اودېر تاسف لخواه دادی چه په دې ناکامی کښې پښتنو هم پر خوا خسته او خپله پښه یې پخپله په تسکوره وهله - آه ! « که ویشتلې يم خو بیا په خپل ټوپک يم ! »

« انتها »



هغه ښاغلي لیکونکی چه عکسو نه ئي له خپلو مقالوسره نه دی چاپ شوی



ښاغلي سميد - مقاله (دموقريت او خوشبختي وسايل) ۲۰۶ مخ



ښاغلي يز واک - مقاله (سه عاشق) ۱۹۳ مخ



ښاغلي صدقي - مقاله (ديوارهای نگارین باميان) ۱۸۷ مخ

هفته شناغلی لیکو نیکی چه عکسو نه ای له خیلو مقالوسه نه دی چاپ شوی



شناغلی محمد قدیر خان (ترکی) - مقاله
(روش اقتصادی مملکت) در سال ۱۳۳۲
مخ ۲۸۳



شناغلی رشیدین - مقاله (به پیتو کتیو دجینو گر امری)
اصحلا خانو پداو نه ۲۳۱ مخ
مخ ۲۸۳



شناغلی یتوا - مقاله (دمانی علم)
مخ ۲۱۴

دیوارهای نگارین بامیان

کتابی بدستم رسید که نامش نقش های دیواری هند، آسیای میانه و سیلون است. مؤلف آن دکتر راولند امریکائی است و اثر هم در بوستن در ۱۹۳۸ بچاپ رسیده. از مقدمه آن معلوم میشود که در بهار سال ۱۹۳۶ سه نفر امریکائی موسوم به راولند، و ندروف و جوهن سن بفرض مطالعه صنایع آسیا آمده و بعد از تدقیقات و مشاهدات یادداشت ها و تصویرها هم جمع آوری نمودند که بالاخره توسط دکتر راولند تجزیر شده. یک قسمت این کتاب مربوط به بامیان است که بدر حصه منقسم شده یکی نظریات عمومی را جمع بنقش های بامیان و دیگر توضیحاتی مختص به نقش که کاپی شده. درین جا قسمت اول آن را بنام (دیوارهای نگارین بامیان) ترجمه کرده و تقدیم داشتیم که یقیناً خالی از فائده نیست: ع، صدقی

دروادی که بین سلسله های هندوکش و کوه بابا واقع شده جایگاه معابد سموجی بامیان است که در روزگار جوانی و شکوه موقعیت بسیار مهمی برشاهراه تجارتی داشت. این راه تجارتی که از هرات بوادی کابل می رسید از شبر می گزشت. اما زیاد تر راه دیگری که از راه عمومی جدا شده و از بالای کوتل اونی از شهر ضحاک می گردد ترجیح داده میشد، ثروت و اهمیت این منطقه را عظمت معاابد آن که در بین هندوکش و چین بر جمع جایگاه های ازین قبیل، برتری دارد باثبات می رساند.

در میان این موسسه دینی بزرگ بامیان مجسمه های کوه پیکر بودا که بر روی کوهی از سنگ ریگی تراشیده شده برتری دارد. طاقهای هندسی بزرگ آنها مانند همه سموجها مشرف بسمت جنوب و ادیست تا بر طبق رواج مشرق زمین در هنگام زمستان طویل آسیای میانه از گرمی آفتاب بخوبی استناده بنماید. این دومجسمه عظیم الجثه از یکدیگر بقدر پنج هشتم یک میل دوری دارند. میان این دومجسمه و همچنین بفاصله زیادی در شرق و غرب، کوه را مانند خانه زنبور عبادتخانه ها اجتماع گاهها و حجرات رهایش روحانیون که باری درین وادی شاداب جمع شده بودند فرا گرفته.

بعضی از این سموچها بواسطه گالری های داخلی یا خارجی که در جلوسه، بهم وصل میشوند. طوری که در فوتو گراف ما ملاحظه میشود طاق مجسمه خورد (شکل B) را از هر دو طرف دسته های سموچ هادر بر گرفته که نمای خارجی ویا ایوان آنها بر روی کوه دیده میشود. این سموچها بواسطه تونل های عبور و مرور باهم اتصال داشته که از آنها انسان می تواند به پلگانی که بداخل کوه ساخته شده برود و بالای طاق بزرگ و سر بودا بر آید. فی الحقیقه این گالری تنها از نقطه نظر سهولت ساخته نشده بلکه راهبانان و زائرین را مساعد می کند تا مراسم طواف بت را ادا کنند. گروپ سنلی سموچ ها که بطرف راست مجسمه واقع است با علامه (B) نشان شده؛ و گروپی که مستقیماً در بالاست علامه A دارد. بعد از بالا رفتن بر پلگانی که تا سر طاق رفته و بعد بطرف غرب فرود می آید به آن گروپ سموچها رسیدیم که آرکیالو جست های فرانسوی با حرف C نشان کرده اند؛ در مجاورت سطح وزیر این سموچهای مبدی است که (I) خوانده شده. در کلکسیون تصاویر ما نمونه های گروپ B و C و D و همچنان نقاشی های که قسمت های فوقانی طاق اصلی بودای خورد را ترئین کرده موجود است. بطرف غرب اندکی دورتر از این گروپ سموچ ها، یک سلسله دیگر حفره هاست که به طاقیکه چند بودای نشسته و خورد از همرا در پناه دارد، وصل گردیده و با حرف F نشان شده. نقش نمبره (۱۰) ما بودهی ساتوای را نشان میدهد که سقف طاق را ترئین کرد. در پهلوی کوه و سمت غربی رفتم و چند گروپ سموچهای غالباً بی راه L و K و بعدتر به گروپ A رسیدیم. هر چند این گروپ سموچها مورد تدقیق قرار یافت اما نمونه های نقاشی های آن میسر نشد؛ سموچ دیگری که جلب نظر ما را کرد، سموچ I بود که آن هم دست نارس بود. اما از همان نقاشی های قشنگ روی گچ دارد که نقل آنرا نقش های نمبره ۱۲ و ۱۱ نشان میدهد. بعد از مشاهده ترئینات حجره کلاترین بودای نشسته بطاق بودای ۱۷۵ قته رسیدیم (شکل C) این مجسمه نیز مانند بت خورد در اصل خود یک سیستم پلگانی داشت که تابه تالاق آن می رسید؛ اما فرو ریختن توده های بزرگ رویه کوه این راه زینهارا ویران ساخته و حالا بواسطه یک راه تقلیدی و گالری که در روی کوه بطرف غرب مجسمه ساخته شده میتوان بی بالای طاق رفت.

درینجا سموچهای دیگری دیده میشود که از عقب پاهای این بت بزرگ راه دارند و برخی هنوز در بالای کوه و پائین آن وجود دارد، اما در هیچکدام ازینها با وجودیکه از نقطه نظر فن معماری خیلی ها قابل ملاحظه است هیچ اثری از نقاشی دیده نمیشود. هر گاه عبادتگاه های بامیان را بطوری که در روزگار جلال و شکوه خود بود بخواهیم ترمیم کنیم باید نمای خارجی سموچها را از نقطه نظر فن معماری و نقاشی های رنگ رنگ خیلی ها ترئین یافته تصور نماییم که اینهمه ترئینات بنا بر افتادن کوه، و خرابکاریهای دست بشر از میان رفته است. همچنان در جلونمای خارجی آن عماراتی تصور نماییم که به امتداد آن کشیده شده؛ این ساختمانهای قدیمی با سنگها رامای

«يك پادشاه باستانی» طوری که سیاح قرن هفتم هجری هون تسانگ توضیح کرده، امروز هم در زیر خاکها و سنگهای که از کوه فروریخته مدفون شده است.

نظرم طوری که بعدها درین اثرنیز بیان میشود اینست که نقاشی های عبادتگاهها درین منطقه باوجود اختلاف سبیل های مختلفه تقریباً در همان زمان ازین رفته است. در میان نمونه های که در کلکسیون ما موجودست نقاشی طرز رومی - و بهمان صورت طوری که در صنعت گندهاره هم ملاحظه میشود تقلید صنعت زمان ساسانی ایرانی و تاثیرات زیادندرا می یابیم. در چنین منطقه که از یکطرف نهرهای مدینت از غرب راه های تجارتی را تعقیب کرده و از طرف دیگر راههای زیارت از شرق و هندوستان به آن رسیده وجود چنین عناصر بعید نمی نماید. از جانب دیگر طوری که ملاحظه میشود این عناصر چنان بهم آمیزش و هم آهنگی یافته که امتیاز کدام یکی ازین اسلوبها قطعاً امکان پذیر نیست: ملا بودهی ساتوای گروپ II در تزیینات خود موتیف های دارد که میتوان آنرا در هند، گندهاره و ایران یافت. برجستگی ها و ممیزات صنعت که شریان های تجارتی را بر قطعه آسیا تعقیب کرده از نقطه نظر آهنگ طبیعت هر جائی را گرفته است؛ برای تأیید این مدعیات می بینیم که ممیزات معماری تزییناتی معابد بامیان مانند تزیینات زیبای ساختمانهای گندهاره و مراکز بودائی از راههای قدیم بچین نفوذ کرده است. یکی ازین مراکز آسیای میانه منگک اوئی قیزل است (Mingoi of kyzil) که تفصیلات آن داده خواهد شد. سموچ های بیشمار آن نقاشی های در دیوار دارد که در آنها نقش و نگارهای زیادی خیلی ها شبیه به بامیان تجمع کرده که نشان میدهد ارتباطی قطعا درین موجودست. همچنین در آن همان طرز خاتم کاری قدیمی هندی و ایرانی هست که سبیل آن تغییر کرده اما سر مشق همان است یعنی خیلی بر نقش بوده و مخصوص آسیای میانه شمرده میشود. در هر حال با وجود آنکه درین فاصله بسیار طول زمان وجود ندارد واضحاً دائره های صنعت نقاشی بامیان بوده که این آثار قیزل را انکشاف داده و حتی بطرف شرق تاجیک که راه کاروان و زائرست تأثیر افکنده.

وحدت مذهبی در بامیان غالباً در زمان کانشکا رو به تکامل رفته اما در هیچیک تبصره که از طرف چینیان قبل از عصر تانگ Tang بر مناطق غربی شده بجز نام گرفتن آن شرحی داده نشده. در سال ۶۳۲ و قتی که هون تسانگ این جایگاه را زیارت کرد بوداهای بزرگ در شعاع خورشید بزرگ طلای درخشیدند و این نشان میدهد که در لشکر کشی های هون های سفید در قرن پنجم که بر هندو وادی کابل سر از بر شده اند این موضع هیچ آسیب ندیده. زائر ما بعد موسوم به هوی چه او Hui-Chào در قرن هشتم هنوز معابد را پر از روحانیون یافت. در اینجا مانند سائر قسمت های افغانستان و هند وستان بودیزم را هندو نیزم از میان برداشت که آثار و علائم هر دو با ورود آئین اسلام معدوم شد. بامیان در اثر ظهور مغوف چنگیز خان از ساحه تاریخ خارج شد، چه چنگیز بنا بر

مقاومتی که از مردم این سا مان در شهر ضحاک دید قتل عام داد واز سالخور دگان ویای - افتاد گان تاجنین در شکم مادر همرا بکشت .

تصور شکوه و عظمت بت‌های قوی هیکل بودا های ۱۱۵ و ۱۷۰ فته و تزئین سموچهای بیشمار روی کوه حتی امروز هم سیاح را مجذوب می گرداند. قبل از آنکه مراقبت آنها را حکومت فعلی بدست بگیرد فریب پنجهزار از مردم هزاره در سمو چهای بین دو هیکل سکونت داشتند که این تعداد در تقدیر بزرگی موسسه روحانی در روز گار ترقی و اعتبار آن ما را يك ایده میدهد. قابل ملاحظه آنست که هیون تسیانگ در با میان دانست که اکثریت در با میان پیرو چرخ صغیر (Small Vehicle) یا هاینایانا (Hinayana) و اعضای دبستان لوکوت تره وادین Lokottarayadin که شاخه از مہاسنگیکاس Mahasanghikas بوده که اساسات مهمه آن چنین است که بودایان راما فوق قوانین زمینی می داند ، که ایده آن شاید با عقیده معبودین مہایانه Mahayana که بودا راما و رای عقل بشر می شمارد ، قریب باشد . هیوچه او، زائر دیگر که یک عصر بعد تراز هیون تسانگک بامیان را زیارت کرده معابد را چنان ایضاح کرده که گویا به چرخ کبیر Great Vehicle تعلق داشته باشد. راجع بان می توان تصویری نمود که یحتمل این تغییر در کر کتر مذهب درین سالهای ۶۳۲ و ۷۲۷ روی داده باشد .

درینجا قبل از توضیحات راجع به نقش و نگارهای آن لازم است اندکی بر تاریخ این جایگاه نظر اندا زیم تا ما را در کرو نولوژی نقش ها کمک کرده باشد .

همینکه در هند مگر قوت دولت گپتا Gupta را مسلم شد جانشینان کنیشکا از سترایی های غربی هند کشیده شدند اما با آنها سلسله های خاندان کوشان در حوزه اندس و کنه پرو باخترانه و افغانستان بر دوام ماند و چنین معلوم میشود که سترایی های افغانستان جزیری چند گاهی بنام تابع شاهان ایران بودند. هر مزد دوم (۳۱۰-۲۹۷ م) دختر پادشاه کابل را عروسی کرد، بهرام دوم در سال ۲۸۰ م سیستان را فتح کرد. رول ستراپ های ساسانی در افغانستان بواسطه حمله چو نائت ها Chionites پایان رسید. در سال ۴۲۵ م لشکر کبیری یقتل ها در باختر، خروج نژادی سیل آسانی دیگری را آغاز نمود که قسمت های زیاد آسپارافرا گرفت و دو سال بعد تر این جنگ آوران بطرف تهران رانند اما دلاوری بهرام گور ایران را محفوظ داشت و یقتالیان را بالاخره شکست نصیب شد . درین عهد بامیان در پناه گاه بین دو کوه هندو کوه و کوه بابا از حمله یقتالیان در امان مانده بود و ایشان بعد از شکست از فارسیان در سال ۴۶۵ م بطرف شرق بحر کت افتاده وادی کابل و گندهاره را بدست آوردند. سلطنت یقتالیان مخصوصاً در عهد مهرا گولا و حر کات ظالمانه او اسباب انقراض بودیزم را در سرزمین پاک گندهاره فراهم نمود در سال ۵۳۲ م اغتشاش و حمله قطعی لشکر گپتا انحطاط یقتالیان را سبب شد . مهرا گولا بکشیمیر رفت. و روزهای آخرش را بظلم و تعدی با اهالی سپری نمود. در همین زمان خسرو اول برای خراب کردن

بنیان سلطنت یفتالی باثر کپها که در شمال بودند دست اتحاد داد در ۵۶۵ م پادشاه ایران عندالافتضاء بر مناطق یفتالی در جنوب آمودریا تصرف نمود. شهزادگان خانواده یفتالی شاید درین هنگام بقسم ماتحت ایران تا زمان خسرو دوم ۶۲۸-۵۹۰ م بر افغانستان و باختر یانه به حکمرانی خود ادامه دادند؛ ممکن است وادی بامیان نیز در داخل قلمرو ایشان بوده باشد. بعد از شکست نهانوند ۶۴۲ م هنوز اثری از قدرت ساسانی در مناطق جنوب کسین متعلقه طبرستان (وشاید قدری بطرف مشرق هم؟) تا سال ۷۶۱ م باقی مانده بود. وقتیکه هیوچاو در سال ۸۲۷ م بامیان را زیارت کرد دید که معابد هنوز در حال ترقی و مملکت زیر اثر ایرانی است. کتیبه های سنسکرت که از سموچ (G) بدست آمده ثابت میکنند که درین عصر مؤرخ شده معلوم میشود که سموچهای که دران نقاشی ساسانی دیده میشود از موقوفات کدام ساسانی مانند فیروز برادرشاپورا و اول که گروهیده بودیزم شده بود، و یا چنین هم تصور می رود که این مسئله از طرف یک شهزاده یفتالی که ماتحت ساسانیان مابعد بوده اند صورت گرفته باشد.

مشکلات نقاشی های قسمت های فوقانی طاق های این دو مجسمه بزرگ فوق العاده بوده مخصوصاً زیاده از نصف سقف کمائی طاق ها که در هر صورت حتی از سر بودا ها نیز دست نارس است بیشتر اشکال داشته و حتی دیوار های طاق نیز در دسترس قرار نداشته. امروز در سموچ های هر دو طرف قسمت فوقانی طاق بت خورد د گودی های در سنگ دیده میشود که برای بوجود آوردن چوب بست ها در زیر سقف سموچ بوده تا پلاسترکاران و نقاشان با امنیت تمام کار کرده بتوانند. یقیناً پس از تکمیل در بستن خوازه برای رنگ مالی مکرر آن، چه مشکلاتی دیده باشند. منطقیاً چنین معلوم میشود که نقاشی پس از تکمیل مجسمه کرده شده.

برای تعیین تاریخ نقاشی های بامیان شواهد مفیدی در دستیل هر دو بت موجود می باشد. ستیل بت خورد یا مجسمه شرقی باضرها های اولو ما نند و لباسی که چین و شکنج های قدیمی دارد با اخیر عصر بزرگ نفوذ روم و یونان در خود گندهاره تطابق می کند که این زمان بنا بر حساب مورخین از اواخر قرن سوم تا قرن پنجم مسیحی موافق است. آنها را میتوان بابت های کچی جالیان Jaulian، و تا کزیلا مقایسه کرد که اینها عموماً در قرن سوم و یا بعدتر حساب شده. باز هم بنا بر دلالتی که ذکرشان در اینجا خیلی بطول می انجامد معلوم میشود که اسلوب هیکل تراشی که در تا گریلا و گندهاره توسعه یافته از خیر افلا تا صدسال دیگر بعد از ایجاد آن در هند، نتوانست اینطرف نفوذ نماید؛ و این مسئله هم در مورد تحول ستیل گریکو بودیک هیکل تراشی در مناطق افغانی امپراطوری کوشانی و لوبیکک پیمانیه کو چکتر صدق می کند. پس اگر تصور کنیم که ساختمان بت خورد از سال ۴۵۰ م بیشتر نباید باشد گفتار ما مقرون با احتیاط است. بت بزرگ اگر بابت های هندوستان مقایسه گردد معلوم میشود که در بین آن و دبستان ماتهورا Mathura قرن پنجم و ششم مسیحی ارتباطی باید باشد. چین و شکن های بیحساب آن که احاله پیراهن های راهدار قدیم گندهاره است عیناً همان است که مادر بودای مورخ سال ۴۵۰-۴۴۹ م در موزه لاهور مشاهده کرده ایم.

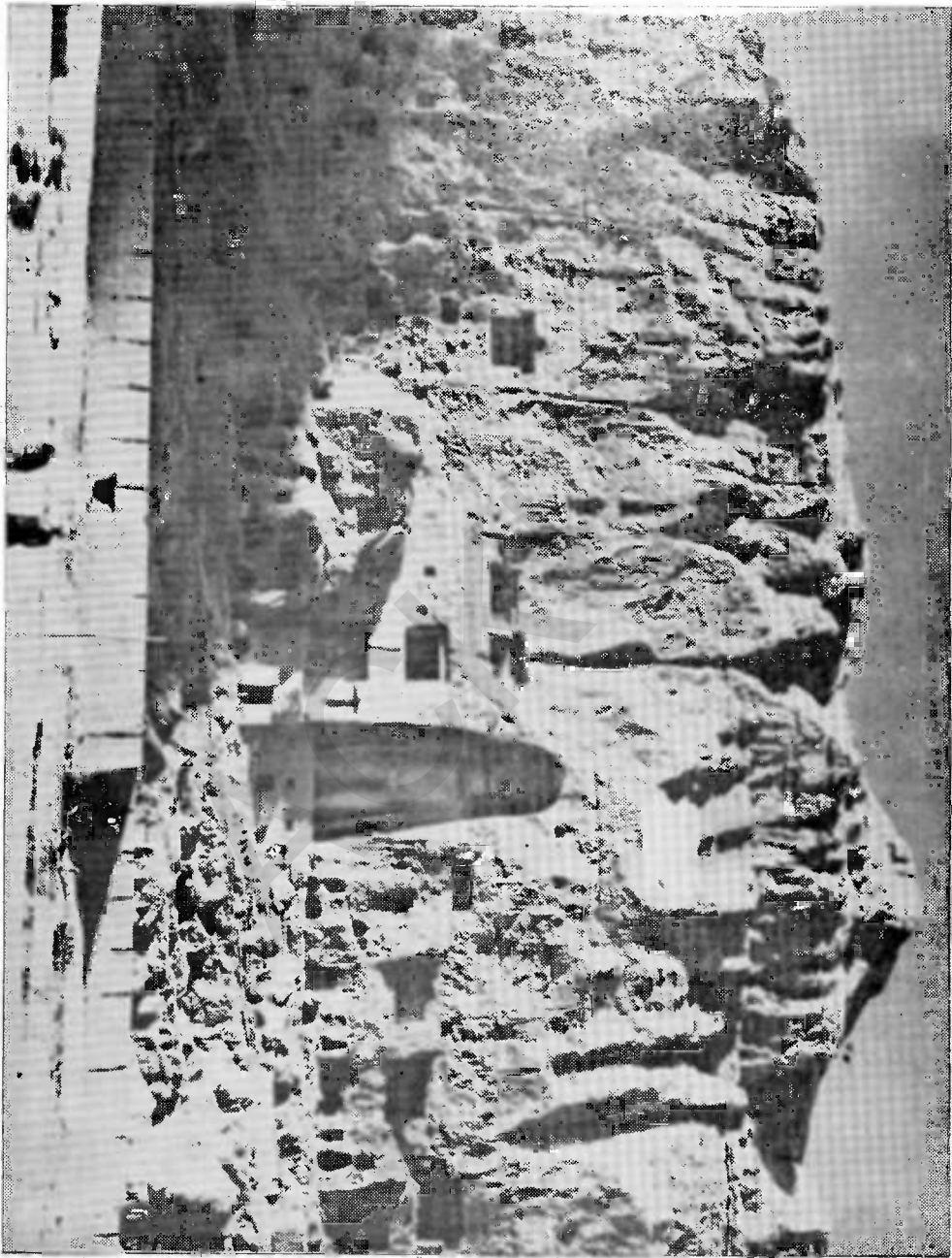
من با آر کیا لوجست های هندی که بایک عشق منط بهترین و زیباترین مجسمه های گندهاره را بر مان کنشکا که بنا بر شهادت گذشته ها حامی بزرگ بودیزم بود ، نسبت میدهند موافق نیستم زیرا این مسئله خیلی ها بمعنات دینی معابد جاپانی شباهت دارد که تمام بت های قدیم را بدون در نظر گرفتن ستیل ساخته دست شهنشاده شو تو که Shotoku می دانند. درین مسئله قناعت دارم که عصر پرشکو و صنعت گندهاره با کنشکا شروع شد اما چنین نبود که تمام ترقی و عظمت آن بعصر او محدود و منحصر بماند. در جای دیگر دلائل خود را راجع باین مسئله بتفصیل شرح داده و گفته ام که نفیس ترین مجسمه های گریکو-بودیک درین عصر ساخته نشده. وجود و ترقی فوق العاده این دبستان حتی در قرن پنجم طوریکه واضحاً در باب مجسمه های تا گریلا و هده شرح شده در رد این نظریه کفایت می کند. بنظر ما انتساب کدام بت و یا نقاشی بدور با عظمت بودیزم بر طبق (نظریه حمایت کنشکا) و یا کدام دیگر کوچکترین دلیل ندارد.

عملاً تمام رنگهای که استعمال گردیده در خود محل بوجود آورده شده. نمونه های گل چگری و گل زرد امروز هم دور از کابل در همان وادی بدست می آید. درین عصر که ما از آن صحبت میکنم لا جورد ما نشاند امروز یکی از محصولات مهم افغانستان بوده و به آسانی بدست می آمده. طوریکه مشهودست یکنانه رنگی که وارد کرده میشد نلی بوده که در نقاشی های سابق بودای بزرگ خیلی مسرفانه استعمال شده. بصورت عمومی اسلوب رنگ آمیزی های بامیان نسبت به نمونه های هندی گری روشن تر و ساده تر است. بعضی نقاشی ها مثلاً سموج نمره اول بمشکل درخشانی معدنی را مانند قرل تر کستان ارائه می کند. پرداز-های نقاشی های اجانتا Ajanta آنقدر باریک کار شده که بعضاً بیک نظر بصورت خطوط برجسته جلوه میکنند. تمایل بطرف رنگهای آبی ، زرد و نارنجی که خیلی زیاد در جایهای معین استعمال شده بدون شك انعکاس طرح رنگ آمیزی حلقه های گم شده اسلوب نقاشی دیواری در عصر ساسانی است. درین نقاشی های گندهاره که بقایای نقاشی های هده آن را نشان میدهد و تزئینات ایوان گروپ (۱) از حیث طرح و محدود بودن رنگها هم آهنگی دیده میشود. اصول آستر کاری آن چنان بود که اولاً دیوار های کوه را بیک کا گل لک و بعد روی آن آستر نازک از گچ میدهند می کردند و بروی آن نقاشی می نمودند. در تر کستان و تون هوا رنگ Tun-huang نیز عین همین اصول بکار می رفته.

یکی از تاثیرات عمده که نقاشی های بامیان بر من بخشیده است که همه نقش و نگارها بمنتهای آزادی و سهولت کشیده شده و حتی تر کبیاتی که در آستر کاری دوطاق بزرگ بکار رفته باید به بسیار دقت طرح و جای آن اندازه کرده باشد و چنان دستهای مقتدر و آزاد خطوط آنرا روشن کرده که قطعات تصور نمیشود در رسم و نقاشی های آن کرده و کاپی استعمال شده باشد. طرز نقاشی بودهی ساتوای گروپ B در باب طرح اصلی اشکال رسم شده بر طاق بودای بزرگ، برای مایک ایده میدهد اگر چه درین صورت معلوم نمیشود که در نقاشی علاوه از این طرح بیک آهنگ دیگر چیزی در نظر بوده باشد.



بامیان - دبودا غتبت « یا ۳۵ متره هیکل (شکل C)



بامیان : دبودا د کوچنی بت « یا ۳۰ متره میکل اوخوورنژدی پستونه (شکل B)



۱۰
شاهزاده سلطان محمد باقر در کودکی (تصویر ۱۰)



د باميان د يوه فاست بت د دالان چت بودا د دوو خواؤ موسيقی نوازانو او نڅا کوونکو بيخو
د مرکزي قطار د دائرو په منځ کې ليدل کېږي (تصوير ۱۱)



دطاق دچت مرکز « یودامیان دناستو بودائیانو خخه بودیساتوا(۱) » (تصویر ۱۲)

(۱) دایامیان دادری تصویرونه (نمره ۱۲۰۱۱۰۱۰) رنگه دی مگر بھکھه چه رنگه نی دهر
الوتی ورنکه چاپ نگر ایشوه .



کیسی اونکلونه

سه عاشق

« سه عاشق » افسانه ایست شیرین ، که در بین افسانه های ملی زبان پشتو بنام « مو من خان و شیر پشو » شهرت دارد ، و از زمانهای قدیم جزو مهم ادب پشتو است ، و سرودهای سوزان و دلچسپ آنهم عبارت از لایه های پشتو است که در محافل سرور و بزمهای ملی بگرمی و نشاط سروده و حکایه میشود . این داستان ملی آنقدر شهرت یافته ، که کمتر پشتو زبانی خواهد بود که آنرا در محافل شب نشینی های مخصوص ملی نشنوده ، و از استماع آن حظی را نگرفته باشد . اینک برای این کالنی نویسنده شیوا و زبردست ما شاغلی پز واک آنرا با قوت قلم و براعتیکه مخصوص شایست ، بزبان پارسی نوشته اند ، و پشتو قولنه آنرا به خوانندگان عزیز خویش اهداء میکند (حبیبی)

پیر مردی سالخورده که جوانی را به محبت گزرانیده و خاطرات جگرسوزی در دل داشت جز به فغان لب نه می کشود و غیر از فراق چکسایت نمیکرد ، در یکی از حجره های (۱) روستا ساز می زد و برای جوانان افسانه های عشقی میگفت . وقتی آهنگ ساز میگردیده ساکت و مدهوش میشدند . خود چون باران بهار میگردیست .

هنگامیکه سرگزشت دلباختگان را نقل میکرد گویا رازهای عشق و جوانی خود را در میان میگذاشت ، وقتی افسانه اوتمام میشد بی پروا و مغرور می نمود .

(۱) اطابق مشرقیکه همه اعضای یک قبیله یادهمکده مساویانه در آن حق شمول داشته مهمانخانه عام و محل صحبت دهاتیان یا اهل قبیله می باشد .

همینکه آخرین ناله او با آهننگ واپسین رباب خاموش میگردد دیگر یک مرد عادی جلوه میکرد و عظمت و جلال خود را از دست میداد ، بزرگی او در ساز او بود . گونه های سرخ او بزردی میگرائید ، چنان می نمود که آتشی را خاموش کرده باشند افسانه های او در نزد من محبوب بود . هنوز کودک بودم ولی بیشتر از دیگران مجذوب میشدم . من او را دوست داشتم . و او را به من نظری بود ، تا آنکه در انتهای راه تاریک زنده گئی بسوی مرگ رفت و از نظرها پنهان گردید و به نغمه های جاوید خویش پیوست .

بعد از آن که خبر مرگش را شنیدم چندین بار او را در رویای جوانی و خواب های پریشان خویش دیدم ولی برای من سرودی نداشت . این داستان را که از شنیده ام با او اهدا میکنم اگر چه نیک میدانم دیگر محتاج هدیه ازین دنیای کوچک نیست . « پژواک »

باری در تیزین آنجا که کنون کمتر اثری از روزگار پیشین میتوان یافت در میان یکی از قبایل افغان که همه کس آنجا با هم برادر و برابر بود ، دو برادر زنده گئی میکردند . طوریکه مردم با ایشان اطاعت میکردند بهمدیگر احترام و الفت و به قبیله لطف و شفقت داشتند . خوان شان مدام گسترده و جبین شان پیوسته کشاده بود .

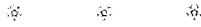
برادر بزرگ تر هفت فرزند نرینه و جوان داشت که نخستین را از بر دست نام کرده بود ولی برادر کوچک تر را دیده بدیدار هیچ فرزندی رو شن نشده بود . تا آنکه یکی را از لطف فراوان خدائی و دیگری را از رحم بر گریه های نومیدی در یک زمان زود فرزند رسید .

هنوز این دو فرزند دنیا نیامده و پرتو مهر و ماه بر این دو گوهر نهفته نناییده بود که پدران و مادران بغرور خورشید و ماه شادی و سرور میکردند تا روزی برادر بزرگ به خنده شادی گفت اگر هر دو ماه و آفتاب نباشند آنگاه یکی عروس دیگری خواهد شد .

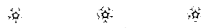
دیری نگذشته بود که سحر گاهی قشنگ خورشید بر فراز قلعه برادر کوچک بلند شد تا جوهر نیرو و عظمت جمال و درخشندگی خود را بر گهواره مومن خان تبار کند و زمانی سپری نگشته که شبی ماه برام برادر دیگر تافت تا پرتو سیمین و لطف و صنای خود را به شیر بنوی نوزاد اهدا نماید .

ماه و خورشید شبها و روزهای نوین می آوردند . مومن ر شیر بنو بزرگ می شدند . تا آنکه ستاره آن دو برادر یکی پس از دیگری افول کرد و بجائی رفتند که همه آنجا خواهیم رفت .

تندباد مرگ شمع زندگانی پدران را خاموش کرد ولی درد و فرزند آتش عشق در گرفت چون دو شمع فروزان به محبت هم می سوختند . روزهاییکه باهم بازی میکردند این عشق شوخ ساده و بی تکلف بود . تا آنکه روزی رسید که از همدگر محجوب می شدند .
این محبت رازی بود گرामी و مقدس که شیرینو آن را در قلب خویش نهفته و در پرده عفت مخفی میداشت و مومن در دل خویش نقابی از حیاء آزر می بر روی آن کشیده بود . دردنیای ماد لهای پاک نیز مقید هستند .



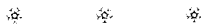
زمانی بدین منوال گزشت . هنوز خاکستری که روی این اخگرها را پوشیده بود به هوانشده و برده از دلها نبرد داشته بودند که نسیم موافقت به صرصر مخالفت بدل شد و متلب القلوب فضای گوارا و سازگار آن دو دودمان را به طوفان نفاق و اختلاف منقلب گردانید . در آن وقت کمتر اتفاق می افتاد که در بین خاندانها نفاق نیفتد .



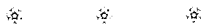
هفت فرزند جوان و نیرومند که هر کدامی شایان پادشاهی همت اقلیم بودند از یکسو و مومن آنکو سرداری جهانی را سازاوار بود از سوی دیگر بر سر قدرت قومی مشاجره کردند . دودمانی که به عافیت یگانگی اندر بود بدر دوئی گرفتار آمد . همه در دعوی خویش صادق و از رهگذر قوت و محامد به مقصود فایق بودند .



موسسیدان قبیله گرد آمدند و برای آنکه میان بنی اعمام بر هم نخورد برادرانه حرف صلح و مسالمت را بمیان آوردند و گفتند « چون همه سزاوار سیادت هستید بهتر آنست که چون سرداران و بزرگان رشته دعوی را بجای زبان شمشیر به اسان عدالت و انصاف قطع کنید تا قبیله آرام و سعادت و خوشی مستدام باشد . » آنوقت مردم صلاح قوم را در صلاح سرداران قوم جستجو میکردند .



در آخر راهی را که پسندیدند برگزیدند . زهر دست از شش برادر کوچک حق بزرگی گرفت و بر نصف قبیله ریش سفید شد ، نیم دیگر بخش مومن رسید . همه کس بقسمت خود راضی و هر نیمی به بخش خود قانع و مسرور بودند .



سنگ صلح گراشته شد . ولی نفاق وقتی در دوستی رخنه کرد دلها را دور می سازد . زهر دست به مومن مانند پیش بدیده محبت نه می نگریست . ولی مومن بیشتر برای خاطر شیرینو نه تنها با او مدارا میکرد بلکه از دل مایل بود او را قلبا بدوستی خویش متمایل بسازد .
دیگر نوبت آن رسید که مومن دریافت زندگی بی شیرینو را تلخ تر از زهر در گلو میگذرد

ناچار جمعی از مردان آزموده ودانا گرد آورده به نزد بردست فرستاد تا شیرینور مطابق آئین خواستگاری کند . و به ایشان گفت هر شرطی را بپذیرند .

✽ ✽ ✽

وقتی مر که (۱) در درب قلعه او پیاده شد ز بردست از سمند غرور فرود آمده به آئین قوم تواضعی کرد که مر مهمانان را شایسته مقام مهمانی بود . بر پیشانی هر اسبی برسم پیشین دست نوازش کشید . در آنوقت مردم ما چنین میکردند .

✽ ✽ ✽

نشستند . مر که (۲) آغاز شد . یکی از موسیدان گفت آمده ایم تا بدستور و آئین قوم بدانیم رضای ز بردست در چیست ؟ مومن می خواهد شمععی ازین دودمان بخانه خود برد تا در پرتو آن راه فرحت و سعادت را درزندگی ببیند .

✽ ✽ ✽

ز بردست خان گفت : به عزیزان جواب نمی خلاف دستور است . خدمت گاری ازین خانه به قلعه مومن می رود . اما کسی تواند کتیز ک داشت که به بازوی خودش اعتماد باشد خواستگار باید مردی باشد که بتواند هدف را با تیر بدوزد . اسپش در مسابقه پیشی کند . از دست رنج خود بدون دستگیری دیگران به وزن سپر در عروس طلای سرخ بیاورد . این بود رواج آنوقت .

✽ ✽ ✽

شرط های پذیرفته شد . اسپ ها حرکت کردند : مر که باز گشت . کسانی که از تیر اندازی و فرس رانی مومن آگاه بودند بغرور می رفتند . آنها نیکه فقر مالی اورا میدانستند آهسته فرس می راندند تاثیر و تاثر بیشتری محسوس نبود .

✽ ✽ ✽

وقتی جواب ز بردست به مومن رسید آفتاب مانند سپری بر دوش مرد جنگی بر فراز کوه میدرخشید مومن گفت « بروید ببینید بازوی فرزندیکه سپر پدرش یک من بوده است می تواند بیشتر از وزن سپر دیگران طلا بدست آورد . »

✽ ✽ ✽

بامدادان قرص زرین خورشید درخشید . مومن میان بست و با خود گفت « اگر همت در کار باشد از قرص خورشید میتوان سپر زرینی داشت باید سفر کردا گر آنچه بکار است بدست آمد درینجا میتوان زیست ورنه بهتر است نگاه قبیله غیور بر چهره چون منی نیفتد . »

✽ ✽ ✽

کسی نمیداند شیرینو چگونه آگاه شد . قاصدانیکه بدلهای خبر می برند مجهول اند . چون فقر

- (۱) : وفد یا هیئت مذاکرات را گویند .
(۲) : علاوه بر معنی وفد بر مذاکرات نیز اطلاق میگردد .

وهمت مومن را میدا نست سحر گاه خود را برهگزرا اورسانید تا اگر بتواند او را از سفر بازدا رد
ویا اگر نتواند با او وداعی کند که در روز گار آئیده ، روز گار جدائی یاد گاری داشته باشد .



مومن با فگار فرورفته بود : تنها میرفت . سفر دوری در پیش داشت ولی آهسته میراند . منزل
مقصود او سرعت قدم طی نه می شد .

راه عشق گاهی زود و گاهی دیر و گاهی هر گز بیموده نمیشود .
صدائی او را بخود آورد دید شیرینو بر سر راه او استاده . راهی که آن را برای خاطر او
پیش گرفته بود . تکلیفی در کار نبود . . شیرینو فر یاد کرد : « تو که موزه های سفر بیا کرده
این باغ گلپهای زرد را به که میگری ؟ »

- من موزه های سفر بیا کرده ام . باغ گلپهای زرد را بخدا میسپارم
- مرو ! مرادریاب ! به هندوستان مرو و اور (۱) شیرینو را من بتو خواهم داد .
- میروم باید آن را بادست خود بدست آورم . بهندوستان میروم
- بهندوستان مرو ز یادوشن گان هند مردمان فتان اند ترا اسیر خواهند کرد .
- من به هند میروم برای آنها برادر خوبی خواهم شد . دوشیزگان هندخواهران منند میروم .



مومن نمیخواست شیرینو اشکهای او را ببیند . بنگاه ساکتی جانب او دید و براه افتاد .



شیرینو فر یاد کرد : « شهبسوار محبوب من رفت . بسفر می رود . سیلاب اشک رخسارهای
زرد مرا به آب میدهد . محبوب من وقتی که بروی خال سبز مرا بخاطر بسیار !
دختران هند خال های سبز ندارند . »

وقتی دید دیگر او بفریادش و فریادش به او نه می رسد با خود گفت : تنم میلرزد ، دامن
شکیبائی از دستم رها شده است . نمیدانم این جدائی چه وقت پایان خواهد یافت . مومن تورفتی
بروخدا همراه تو باد من زلف های سیاه و خالهای سبز مرا برای تونگه خواهم داشت . آرام
سفر کن زیبائی من از تست تا آنکه در زیر خاک آرام کنم . من فراق رانندیده بودم ، هجران
مرا به مرگ می سپارد .



مومن به هند رسید . او سفر محبت در پیش داشت . منزل او مجهول بود . هندیان جوانی
دیدند زیباوشیفته اوشدند . او را شهزاده بیگانه نام دادند . پادشاه هند را خبر شد . امر باحضر

(۱) ولورد ریبتو بمعنی مهر و کما بین است .

اوداد . مومن وقتی بحضرت اویوست شاه در آن روز بارعام داده بود . اورا بعزت پذیرفت . پادشاه هند خردمند ودانا بود وقتی بر مومن نظر کرد گفت « میدانم از سر زمینی آمده ئی که آفتاب وقتی مارا ترک میکند در آنجا بلند می شود اما نمیدانم کیستی ؟ »



مومن گفت : رای بلند شاه رزین است . نامم مومن واز سرداران آن سامانم . چنان افتاد که بیدار شامم گزر افتد . نمیدانم بکجا خواهم رفت . راه مجهولی رایش گرفته ام و رهنمائی جز قلب خویش ندارم . یقین دارم روزی چندرا که در قلمرو شاه خواهم بود بر ضای شاهانه بگزرانم و مطمئن هستم که اجازه سکونت چند گاهی رادرین نخواهند فرمود .

شاه هند گفت : من جوانان پهلوان را دوست دارم . مهمان من باش حالا برو و در جائیکه تهیه خواهند کرد بیاسای فردا پهلوانان من کشتی بگیرند ، تیراندازان من هدف میزنند ، سواران من اسب می تازند ، برای تماشا بیا ... کرسی ترا پهلوی کرسی من خواهند گذاشت .



مومن سپاس گذاشت . رفت . چون خسته بود خسیید . در خواب دید پدرش میان اورا می بندد و میگوید فرزند من ! پهلوان و نیرومند باش ، خدای توانا مدد گارست ، هیچ پهلوانی را هیچ تیراندازی را با زوری زور آزمائی با تو نخواهد بود . هیچ آماجی از تیر تو چپ نخواهد شد و هیچ اسبی بر سمنند تویشی نخواهد جست .



مومن برخاست . در وقت معین بدر بار شاه رفت و به پهلوی او جا گرفت . پهلوانان شاه را ستود . و گفت : چه می شود پادشاه اجازه فرماید من نیز امروز که اینجا هستم در قطار پهلوانان بایستم .



شاه گفت : تا اینجا باشی با هیچ میل تو مخالفت نخواهد شد .



مومن گفت : میخواهم بانخستین پهلوان کشتی بگیرم و با اولین تیرانداز تیر اندازم . پس از آن با ایشان خواهم تاخت برخاست و در خیل ورز شکاران در آمد .

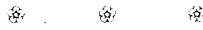


انبوهی از مردمان گرد آمده بود . همگان غریو کردند . مومن با پهلوان نامی در آویخت و پشت اورا بر زمین نهاد . در تیر اندازی و شهنساری نیز سر آمد . مردم حیران شدند . پادشاه اورا بناوخت و با افتخار او به ضیافت عام پرداخت .



در آروز نوازندگان می نواختند . رامشگران طرب می کردند . شاه شاد بود . دوشیزگان

در گردن مومن حمایل گیل می بستند پیران می گفتند مومن تمثال جوانیست اطفال جوانی خود را چون جوانی او آرزو میکردند . پادشاه بامومن سخن می گفت که نامه ئی برای شاه آوردند .



شاه چون نامه را بخواند متحیر گشت . مومن دریافت که خوش خبری نیست . پرسید . شاه نامه را با و داد . مومن گفت من جواب آنرا خواهم داد . شاه پرسید : چنان جوابی . . . ؟ مومن گنمت بجای جواب من خود میروم . . . واز جا برخاست .



شاه شهبوسران خویش را بهمراهی اومامور ساخت . مومن نیندیرفت وگفت من باید در همه سفرهای خود تنها باشم .



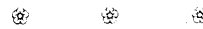
معلوم نیست در راه تاشهری که بجزم آن سو ارشده بود براو چه گزشته باشد اما میگویند جز بتیال شیرینو نبود .



آن نامه که بشاه هند رسیده بود از پادشاهی بود که خراج میخواست مومن میرفت تا او را منصرف سازد واین بار را از گردن پادشاه هند بردارد . آن پادشاه نیز در هندوستان حکم میزند . آنوقت هندوستان هفت پادشاه داشت که شش از آنها به هفتمین باج میدادند واورا شاه باجگیر میخواندند .



مومن وقتی بشهر شاه باجگیر رسید بنزد زرگری رفت وگفت نعل اسپ او را از طلای سرخ کنند زرگر دست بیکار زد متحیر بماند مومن تماشای مردمان وبازار آن سامان را میکرد چشم او بازاری بدان آراستگی و مردمی بدان ابو هی ندیده بود .

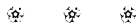


ناگهان دید که هیاهوی مردمان خاموش شد . همه کس در جای خود استاده ماند . از انتهای بازار شتری پدیدار گشت که هودجی بر آن بسته بودند وناله زاری ازان بگوش میرسید پرسید چه شد که همگان چنین شدند این شتر مال کیست ؟ این ناله برای چیست ؟ این محمل به کجا می رود ؟

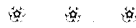


زرگر گفت ؟ این جا از دهاپست که هر روز یکک دوشیزه برای او قربان می شود اگر چنان نکنند شهر را فرومی برد . امروز نوبت شاهدخت است زیرا او آخرین دوشیزه این شهر است دیگران همه قربان شده اند .

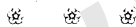
درینوقت شتر در جلو د کان زر گرسید . فریاد شاهدخت بلند بود مومن شنید که میگوید
« ای جوانان غیرت کنید پدرم مغل است مرا بدهن از دهامی فرستد . » پیش از آنکه
مومن چیزی بیگوید ظریفی نمره زد « ما حاضریم ولی نامزدت در مجلس به بروت های خود
مشغول است . »



میگویند این صدا طوری در شاهدخت مظلوم اثر کرد که دیگر کسی ناله او را نشنید .
مومن از شنیدن کلمه نامزد چون ازدها بر خود پیچید و بی اختیار از جای برخاست .
در عقب شتر مخنیا نه برافه افتاد .
چون شتر بقرابانگه رسید مهار دارمهار را رها کرد هراسید و باز گشت .
شاهدخت فریاد کرد ولی دیگر صدای او بجای نه می رسید مومن که در نظر داشت
مخفی باشد چون دید مهار دار به عقب نه می نگردد بسوی شتر رفت .



شاهدخت را بر او نظر افتاد بیک نگاه شیفته او شد عشقیکه با مرگ یکجا حمله میکنند برای
دل صاعقه عظیمی است . گفت : ای جوان چه میخواهی . .. برو اگر در جستجوی مرگ برون آمده‌ئی
آنها در جایی جستجو کن که از نظر من دور باشد . من نمی توانم ترا در کام ازدها بینم
راستی توجه کس هستی ؟



مومن گفت : « مسافری که برای دفاع از یک دوشیزه مظلوم می خواهم در وطن بیگانگان
بمیرم . نمیدانم تو چه تصور میکنی . »
شاهدخت : آنچه تو میگوئی از دیار ما چنین مردان رفته اند تو از سر زمین پریان آمده‌ئی !
مومن گفت ازدها چه وقت می آید دوشیزه گفت وقتی که آفتاب یک نیزه دیگر بلند
شود مومن گفت پس من باید تا آنوقت بخوابم زیرا راه درازی را در مدت کوتاهی پیموده
و سخت خسته شده‌ام .



شاهدخت گفت برو خود را قربان مکن . . . مومن گفت دیگر این تکلیف را نمیتوانم
بشنوم . . . شاهدخت گدازد پس بیا سرت را بر زانوی من بگذار . . . مومن گدازد اینکار را
برای آن می پذیرم که نخست بتو نزدیک باشم تا از تنهایی نه هراسی و دیگر آنکه زود تر بتوانی مرا
بیدار سازی و اگر بدیدن ازدها توان بیدار کردن از تو سلب شده باشد اضطراب تو مرا
بیدار سازد مومن بخواب رفت .

در خواب دید شیرینو باو میگوید « دوشیزه گان هندترا اسیر خواهند کرد » واو میگوید
« دوشیزه گان هند خواهران منند » .

اژدها پدیدار شد هنوز مومن در خواب بود. توان شاهدخت سلب گردید. اشک های او
برخسار مومن فروریخت. مومن از خواب جست .



مومن بسوی اژدها روان شد. شاهدخت به نیروی عشق از مرگ نه می ترسید و در عقب او
مید وید. مومن واژدها باهم مقابل شدند. اژدها مومن را بلعید .



دهن های حریص دندان ندارد. مومن ایضا میدانست. باخسج زهرنه خود را بدهان اژدها داد .
اژدها هر قدر او را فرو میبرد خنجری که مومن آن را در کام او فرو برده بود اژدها را شق میکرد
تا آنکه مومن از آن طرف اژدها بیرون شده اژدها و مومن هردو بی حرکت افتادند .



دختر دریافت که مومن کار اژدها را ساخته است تا انجام کار خودش چه باشد رفت و او
را در آغوش کشید بیکر مومن حرکت نمیکرد .



دیری نگزشته بود که چشم مومن باز شد دید اژدها چون کوهی بی حرکت افتاده و شاهدخت
نزدیک او نشسته است. خدارا شکر کرد و با شاهدخت وداع نمود .



شاهدخت زار نالید و گفت : چه خوب بود طعمه اژدها میشدم تا آنکه بدوری تو گرفتار آیم. مومن گفت
اگر به مقصد خود گامیاب شدم شاید ترا ببینم، اما کنون نمیتوانم ترا ترک نکنم. برو بقصر پدرت باز
گردو آن ماتمکده را شادی ببخش . من باید بروم و اسپهر را بگیرم و در پی غم و سرور خود شوم .



شاهدخت باز گشت . در سر راه مردی را دید که فر ستاده مادرش بود . آن مرد از پهلوانان
شاه بود . او را فر ستاده بودند تا ببیند اگر نشانی از لباس شاهدخت از دهن اژدها نجات یافته باشد آن را
برای یاد گاریا ورد .



مرد چون از دور نمایان شد و اندکی نزدیک آمد بیکر اژدها را دید خیال کرد زنده است رو به فرار
نهاد . شاهدخت فریاد زد ای پهلوان ! از اژدهای مرده مترس .



مومن که نشانی از پوست اژدها بریده و با خود گرفته بود برای آنکه او را نبیند از راه دیگری

رو شهر نهاد . پهلوان بصدای شاهدخت برگشته و چون دید ازدها بر استی مرده است جان گرفته
و با شاهدخت روان شد .



شاهدخت بقصر پدر رسید . پدر و مادرش بدیدن او حیران شدند خیال میکردند چشمشان درست نه می
بیند . تا آنکه شاهدخت افسانه خود را نقل کرد . شاه فرمان داد که در سرتاسر قلمرو پادشاه
با جکیر به جستجوی مومن پیدا زند .



مومن وقتی به شهر رسید اسپش را گرفت و بارنگی که بدست آورد قیافه خویش را تغییر داد تا او را
نشناسند . پادشاه وعده داده بود که اگر مومن را بیابند به یابنده نیز انعام بزرگی خواهد داد و گفته بود
میخواهد او را ولیعهد خویش بسازد زیرا شاه فرزند نرینه نداشت .



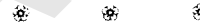
پهلوانان زیادی خود را کشته ازدها خواندند ولی چون شاه ایشان را نزد شاهدخت می فرستاد
بجای انعام ولایت عهد به سزای دروغ محکوم می شدند .



صبح یکی ازین روزها مردی در درب قصرشاهی آمده و استدعا میکرد که می خواهد شاهدخت
را ببیند . این مرد را هیچکس نه می شناخت . به شاهدخت خبر دادند او را بار داد .



شاهدخت وقتی او را دید حیران شد . گفت چه میخواهی ؟ . مرد ناشناس جوا بداد آرزو داری
نجات دهنده خود را بیابی؟ شاهدخت گفت از آرزوهای شیرین منست . مرد ناشناس گفت اوقیافه خود
را تغییر داده است اما من او را بهر رنگی می شناسم . چند تن با من بفرست که او را با ایشان نشان بدهم .



شاهدخت نهایت مسرور شد . پشاه خبر داد . شاه بیشتر از وشاد گردید مرد ناشناس با گداشتگان
شاه روان شد و به جایی که مومن در آن منزل گرفته بود رسید . مومن را معرفی کرد و خود در گوشه
مخفی شد .



مومن هر قدر گفت من شاهدخت را نجات نداده ام او را بنزد شاه بردند شاهدخت رنگ را از روی
اوشست و شناخت که پهلوان حقیقی و کشته ازدها اوست . فرستادند تا آن مرد ناشناس را بیا ورنه
تا انعام خود را بگیرد و به مومن گفتند یابنده تو این است .



وقتی مرد ناشناس حاضر شد مومن دید که ملازم شخصی او بریدی گل است به حیرت پرسید : تو اینجا

چه میکنی ؟ ! ریدی جواب داد: من در همه جا با تو بوده ام زیرا فرقت تو بر من دشوار بود اما چون میدانستم میخواهی تنها سفر کنی خود را نهان می‌داشتم. مومن وفای او را تحسین کرد و شاه و شاهدخت نیز بر او آفرین خواندند .



مومن گفت: ای شاه من نه می توانم ولا یت عهد را قبول کنم زیرا اندیشه های من افزون است . اجازه بده سوالی بکنم و مرا از هر انعامی معاف کن . تنها جواب این سوال انعام من خواهد بود . شاه گفت به همه چیز حاضر م .



مومن گفت : از پادشاه پنجاب چرا باج می ستانی ؟ شاه گفت زیرا پهلوانان من پهلوانان او را مغلوب کرده اند . مومن گفت اگر من پهلوانان ترا مغلوب کردم این باج را بان شاه خواهی بخشید؟ شاه گفت : بدون آزمون اینکار را نمیتکنم . زیرا کسیکه بر آژدها غالب شده است بر همه کس غالب است .



شاه با جگر باج شاه پنجاب را بخشود و به مومن فرمان داد . هر چه اصرار کرد مومن بیاید بجائی نرسید . سوار شد و روبراه نهاد . پادشاه جدائی او را بایاس تحمل کرد . شاهدخت در عقب اوزار میگریست و میدید جانش می رود .



مومن وریدی به شهر پادشاه پنجاب رسیدند . پیش از آنکه مومن فرمان بخشش باج را بشاه برساند در سر راه مردی را دید که از دیار خودش آمده بود، از شیرینو و برادرانش پرسید .



آن مرد که برادرشیری او بود گفت تا تو آمدی زبر دست خان به زبر دستی آغاز کرد . مادرت را از خانه بیرون کرد . گاوهای ترا در کشت زار نه میگزاشت . گوسفند های ترا از گرسنگی کشت . اوضاع مادرت قبیله را بشور آورد . مردم بر زبردست خان برانگیختند . برادران شیرینو همگان بزحمت دچار شدند . کشت های شان خاره شد . مادرت هر قدر خواست آنها را نجات بدهد قهر قبیله خاموش نشد مرا فرستاد تا ترا جستجو کنم .



مومن گفت: من نخست از شیرینو پرسیدم . جواب داد حال اونیک نبود دوری تو و خواری برادران او را ساخت بزحمت می‌داشت . جوانان قبیله گفته بودند که او را خواهند ربود و به مسکن مادرت که اکنون در دهکده دیگری زنده گمی می کند خواهند آورد و تا تو بیایی او را در آنجا نگاه خواهند داشت . از نیرو برادرانش یک لحظه از دور نه می شدند و شب بستر او درین هفت برادر گسترده می شد و از ویاسبانی میکردند .

مومن چون این راشنید فرمان شاه باجگیرا بهریدی داد تابشاه برساند و خود بسوی دیار خویش رهسپار گردید .

شاه پنجاب چون فرمان را دید شاد شد و چون از مومن آگاه گردید بانوده عظیمی گرفتار آمد چون چاره نبود سرگذشت او را از یریدی شنید وزار گریست . آنگاه امر داد تا چهل قاطر طلای سرخ بار کنند .



یریدی با بارهای طلا بسوی خانه باز گشت ولی مومن را نتوانست در راه ببیند زیرا او تند میراند تا آنهمه اضطراب شیرینو را خاموش کند و قهر قبیله را فرونشاند .



مومن و یریدی و طلاهای که زبردست خان مومن رادری آن سرگردان ساخته بود همه بسوی تیزین راه می پیمودند .



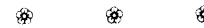
شاهدخت (دختر پادشاه باجگیر) بعد از دوزخ توان فراق نداشت از ید را اجازه گرفت و با چهل دختر بالباس مردانه در عقب مومن برآمد . چون بدیار شاه پنجاب رسید و دریافت که مومن نیست اونیز سراز راه تیزین گرفت .



مومن پس از چندین روز و شب در دل یکی از شبها بوادی تیزین رسید . یک پاس انتظار کشید تا اسپ برادرشیری او که با او یکجا روان شده بود باور رسید . آنگاه باو گفت که برود و بمادرش بگوید که مومن آمده است و امشب را آرام بخوابد .



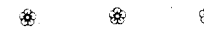
مومن بسوی قلعه شیرینورفت . موسم تموز بود . مردم در هوای آزاد بر بامهای خود آرمیده بودند ماه باخر رسیده بود ، اشعه آن خفیف بود . راه را نشان میداد ولی چهرها شناخته نه می شد .



بر دیوار قلعه برآمد . هشت بستر دید که یکی در وسط بود . خود را بانر سائید تادر گوش شیرینو بگوید آمده است . شیرینواز خواب جست . چون او را شناخت فریاد زد ای برادران مردی بیگانه ! ! ! !



مومن نتوانست خود را بشناساند زیرا دیده هفت شمشیر برهنه آخته شده است مبادا بگویند هر اسیده است .



بیکری جوان بر خاک افتاد که هرگز بفرود قاع نبود هفت شمشیر در آن فرورفته بود . وقتی سیده صبح دید . دیدند مومن از سفر درازی بازگشته و راه سفر مرگ در پیش گرفته است .

برادران شیرینو دوروز واقعه را نپان کردند . تا آنکه ما در مومن بیتاب شدو بسراغ برآمد
ودانست بر سرش چه آمده
آنگاه شیرینو افسانه مرگ او بگریه گفت و چون همه باو اعتماد داشتند دانستند که او کشته جوانی
ومحبت است این اشتباه ازان برخاسته .



جنازه او را برداشتند . در راه گورستان ریدی وقافله طلا در مقدم آن متوقف گردید . وقتی
اورا بگور سا نیدند شاهدخت با جگیر با چهل دختر در آنجا رسیده بود .



شیرینو خم شد تا او را ببوسد وانگاه در گوشش گفتند . دیر شد او را برداشتند . دیدند جان خود را
باو هدیه کرده است . ولی مرده زنده نمی شود .



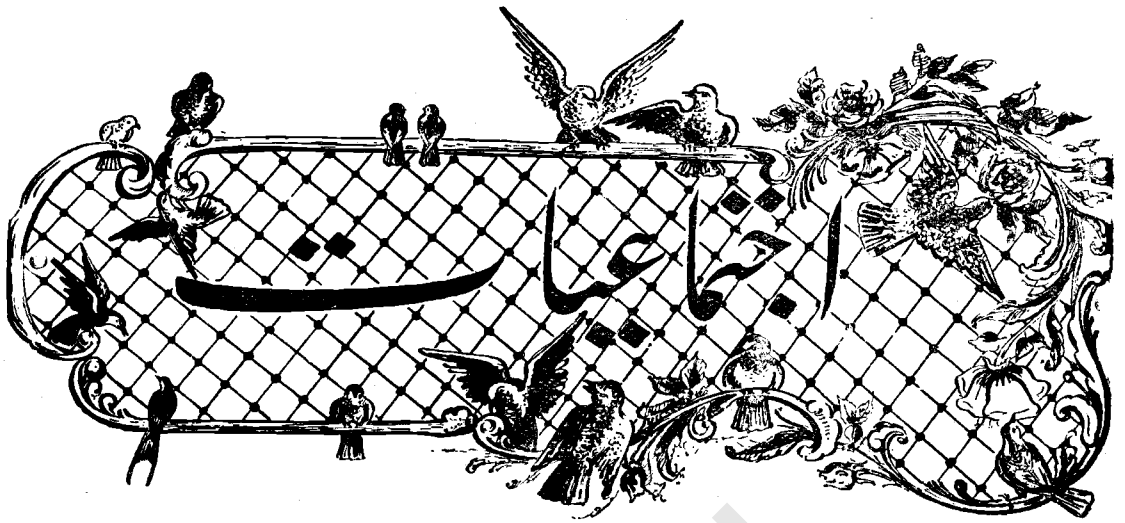
شاهدخت نیز خم شد تا او را ببوسد اونیز جان داد . دختران هند رفتند تا خاتمه داستان مومن را به
شاهان هند برسانند میگویند چهل روز در دیار هند ماتم بود .



فیر مومن در تیزین است . مچنون ریدی بران سبز شده است که سه شاخ دارد و یکی دیگر را
در آغوش گرفته بروی مزار سه عاشق خم شده اند

« انتہی »





دم و فقیقت او خوشبختی و سائل

شاهلی سراج الدین خان «سعید»

له کومه وخته څخه موچه لځان پېژندلې اود مسئولیت بار موبه خپلو او زواختی دی، له هغه وخته څخه تل یو فکر او یوې آرزو مونږ په دماغ تسلط کړې، یو وخت مونږه پرینژدی چه وزگار کینینو په خوب بیداری د کار او بیکاری په وخت، تردی چه د ژوند په ډېرو مشکلو وراخلو کینې هم دغه شی زمونږ د زده نه وزی اود هغی دپاره تل کوشش کوو. هغه شی «زمونږ خوشبختی» ده خوشبختی زمونږ د ژوند او پدی نایا یادار دنیا کینې داوسیدو اساسی منظور او غایه ده. امانظور او غایه چه مونږ یې پخپل ژوند کینې غوره کوو. زمونږ دروخ څخه نمانندگي کوی. اوز مونږ د سچو اساس تشکیلوی

انسان چه ترڅو ژوندی وی، او حرکت کولې شی؛ دخپلی خو شبختی د حصول دپاره کوشش کوی او هر هغه شی چه ددغی غایې د حصول په لاره کینې تصادف کوی او حائل کینې دی ورسره مبارزه او مجادله کوی زمونږ آرزو گانی بی شماره اوبی انتهادی. کوم وخت چه یوه آرزو پوره شی او مدعا لاس ته راوستل شی دستی بلی آرزو او ارمان دهغی لځای نیولی دی که د ژوند اوضاع د فلسفی له نقطه نظر څخه مطالعه کړو گورو چه زندگي بی له یوی سلسلی آمالواو آرزو گانو څخه بل شی ندی چه قطار قطار اوصف په صف ولاړی دی، اود ټولو تر شا او په آخر کینې د عمر وروستمهال دی په کوم لځای کینې چه د آرزو ویزی وشلینزی هلته د عمر تار هم تمامینزی. زمونږ آرزو گانی هر څه اوله هر یو قبیلی څخه چه وی ترڅو چه زمونږ لاس ته نه وی راغلی تر هغو لځان او هر چا څخه بدبخت گپو، اود هر چا سره چه مخامخ شو، دخپلی بدبختی او کم طالعی څخه شکایت کوو او له هغه څخه د علاج په باب امداد غواړو

دلته یو سوال واردیږي او هغه دادی چه آیا خوشبختی وجود لری او انسان دخپلو مساعیاتو په نتیجه کښې کولی شی چه خپلی آرزو ته ورسینږي او خوشبخت شی. که مونږ دخپل تاریخ پانوته متوجه شو او وگورو نو وینو چه له مونږ څخه هر یو، په خپل عمر کښې څو ځله خپلو آرزوگانو ته رسیدلی دی اولږ موده ولی نه وی. دخوشبختی او خوشحالی احساس یی کړیدی او که چیری یونفر یا څو کسه دخپل عمر په موده کښې آرزو ته نه وی رسیدلی؛ هغه دخوشبختی دنفسی دلیل نشی کېدای، دژوند جریانات او تجربی مونږ ته دارائشی چه دبدينو ځلکو بر خلاف چه جهان ته په بڼه نظر نه گوری او هر شی ته دستغاف او انتقاد په نظر گوری؛ خوشبختی وجود لری او انسان دکوشش او شونتدیرو په ذریعه کولی شی چه هغه حاصله کاندی. دسپوږمی په یوه شیه کښې چه رڼایی هر ځای روشانه کړی وی، که مونږ دخپل اطاق په منځ کښې هغه ونه گورو لیکن د دروازی اودیوال او شاوخوا نور رڼانه مونږ استدلال کولی شو چه سپوږمی وجود لری خوشبختی وجود لری. او که مونږ لاس نه ورسینږي وجهه ئې داده چه مونږ هغی ته درسیدو کوشش نه کوو یا هغه لاره چه مونږ هغی پسی تعقیب کړې ده غلطه وه.

خوشبختی څه شی دی؟ دخوشبختی دماهیت په باب مختلفه اراء او عقاید منځ ته راغلی چه بیان ئې له اطناب او سرخوږی نه خالی ندی. ولی هغه چه ددغه نظر یو له منځه څخه لاس ته راځی هغه دادی: چه هر سړی په خپل ژوند کښې یو خاصه نظر په لری. او هر سړی په خپل فکر سره موافق دخوشبختی په طلب کښې گزری. ددغه سړی خوشبختی د هغه بل دخوشبختی نه سوا یو بل شی دی. او هغه چه داسړی یی دخوشبختی اوسعادت وسیله گڼی هغه بل ئې دشقاوت او بند بختی ذریعه بیژنی. یو سړی چه دمسجد په کنج کښې دعبادت دپاره ناست دی خپل خیال داستراحت او خپل مقصود دموندلو په طلب کښې دی. دی عقیده لری هر څومره چه دنیادلداندو څخه وړاندی شی هماغومره به د آخرت له نعمتو څخه مستفید او بر خور دارشی او هغه څوک چه د دنیا جاه و دولت یی دخپلو آمالو هدف مقرر کړی وی؛ د هغه افکار پر نورو دنفوذ اوسلطی خواته متوجه وی. دده په نظر کښې ددښه پور ته سعادت بل نشته چه ټول خلك ده ته لاس په نامه ولاړی، اودده داطاعت جف ته یی اورمپږونه نیولی وی؛ او کوم کسان چه دیول او دولت طالبان دی، هغوی دومره چندان د دځان د احترام پر فکر کښې نه وی؛ دهغوی یگانه منظور دیمسو حصول اودمال گټه وی. یوقوم پرست او شجاع سپاهی چه دوطن خدمت یی د دځان نصب العین گرز وی، هغه دنورو ټیټو غرضونو پسی نه گرځی او یوازی دملک او وطن خدمت په فکر کښې وی. ددغه پاک منظور په مقابل کښې له مرگه نه و برهږی. بلکه دوظیفی دانجام په لاره کښې مړینه د دځان افتخار اوسعادت گڼی.

خوشبختی څو قطعا وجود لری، مگر دغه ټول خلك خپل مقصد او امل ته ورسینږي نو واقعا خوشبخت وی؟ دا خبره تر یوه حده هر چاته معلومه او مبرهنه ده، چه انسان هغه وخت خپل دځان مسعود او نیکبخت گڼی چه دموقیت د حصول نه وروسته روح مطمئن او مستریح اوسی. او هڅه ددغه اوترددئی په زړه کښې پاته نشی یو سړی چه په یو بند عمل مبادرت کوی او موفق شی که څه هم دمقصد

په حصول دی خوشاله وی ، لیکن باطنانارام اودروح په سرزنش گرفتاره وی . یوداسی کاسب اودکاندار چه خپل ناقص او تقلبی اموال په غدر او خیانت سره په خپلو هموطنانو خرڅوی اودجرمی فائدی دپاره دخپلوهمجسنانو سره خیانت کوی ، په لږمه موده کښې دده قلمی ښکاره کښی اود خلکو په منځ کښې په غابن ، متقلب او خائن سره شهرت مومی اودگتی بازاری هم سپړی . لیکن یو باوجدانه تاجر چه دخپلی نفع سره دقوم او وطن فائده هم په نظر کښې لری ، ټول حاجتمندان هماغه ته راجع کښی اودخریدارانو دزیادت له کبله ده ته هم زیات نفع رسږی . او په لږمه موده کښې دلوی تجارت اموال خاوند کښی . ددې دپاره چه مونږ موفوق اوسودیو خواسای صفتاو له لرلو څخه ناعلاجیو ؛ چه هغه صحت ، تندرستی ؛ تجر به اودعقل پوخوالی ؛ صبر او ثبات دارادې قوت په لځان پوره اعتماد لرل .

صحت او تندرستی :

په دې خصوص کښې شرح اویان ته حاجت نه لرو . لځکه مونږ هر یو دخپلو شخصی تجربو اودنورو خلکو دحالاتو دمطالعی په واسطه پوهږو چه د بدن تندرستی د فکر دسلامتی اودروح داسایش ښکته ده . یومریض اوناچوره سپری که هرڅومره ذکی اوتیز فکره هم وی ، نه صحیح فکر کولی شی اونه کوم کار په ښه صورت سره آخر ته رسولی شی . مونږ که هرڅومره هم ساده اوبسیط زنده گی ولرو ؛ بیا هم دژوند اودژوند دحوادثو دترتیب دپاره صحت اوتندرستی ته اړیو . نو بیا پردې له هرڅه رومی باید خپل صحت ته متوجه او سو . او که احياناً څه وخت مریضان شو باید دستی ضعیف ته مراجعت وکړو . او که زمونږ بدن ضعیف اواناتوانه وی نو باید دخپل بدن په تقویت کښې دمکینه وسائلو څخه کار واخلو . ددغه وسائلو څخه چه زمونږ په عصر کښې ورباندی ږیر ټینگار کښی ورزش دی . ورزشونه دهر قسم اوهرباب څخه چه وی مفید دی ، په بدن کښې نشاط اوانرژي پیدا کوی ، اودوبنی جریان تیزوی ، هاضمه قوی کوی ، اودموی انسجه پاکوی عضلات فعال کوی ، اندامونه متناسب کوی ، سینه او اوزی ، کلکی اومحکمی کوی . دطیبیانو په قول هغه کسان چه دورزش عادت لری ، په سلو کښې نوی دتنفسی تشوشاتو ، زیات چاغوالی اودنقرس له مرضه په امن کښې پاته کښی یانه کښی ورزش اعصاب تنظیموی اوتقویت ورکوی ، او په دغه شان روحی اوبدنی توازن په ښه اندازه ساتی .

د بدن ینځل ، دلباس پاکوالی ، اودنمر اوسنی هوانه استفاده کول بدن بانشاطه اوقوی کوی اودروح دتقویت سبب کښی . هغه کسان چه د بدن اولباس پاکي ته اعتنا نه لری ؛ په رنگا رنگ ناچور ټیاؤ اخته کښی ؛ تردې چه د بدن متخصصین عقیده لری . چه دظاهری بدن کثافت داشخصانو په روحی اوباطنی حالت تاثیر اچوی ؛ اوهغوی کچ خلقة اوضعیف الاحساسه جوړوی . تنبل اولټ خلق اکثره ددغه گنده اوخیرنو خلکو دجملی څخه وی .

چه دوی د ظواهرو پابنده وی ، او په پاکی اوسترگی اعتنا نه لری . انجر وېسته خپری جامې اوژده نوکان دا ، دلانو کم فکر او اولیدو خلکو علامې دی . دصحت وتامین اودمو قیت د حصول د پاره ظواهرو ته لکه کالی او نظافت باید د پر اهمیت ورکړو . په معمولی صورت سره باید وېسته اونوکان لند کړو ، اوحتی الامکان په وضع او لباس کښې خود داری وکړو . په خودلو اوخینلو کښې باید داعتدال لپاره غوره کړو ترڅو چه کپښی پاکیزه او جیده غذا وخورو دجیدی غذا معنی داده چه په کافی اندازه دې ویتامین ولری چه په بدن کښې قوت او کالوری په کافی اندازه تولید شی . یو دصحت دوسائلو څخه ددود او مسکراتو څخه لمان ساتل دی . ددود اوسگریت معتادین که هر څومره محتاط هم وی ، خپل لمان دامراضو دهجوم په خطر کښې ورکوی اوخپل قوت اونشاط بایلی .

تجربه اود عقل پخته گی:

هغه چه انسان دنورو حیوانو نا تو څخه ممتازوی دده عقل دی . عقل یوازی هغه مشعل دی چه دده په واسطه لپاره له کوهی څخه پیژندل کپښی . اوانسان سره دضعف اودبدن وکچنیوالی لوی لوی حیوانات په دام کښې راولی اواستفاده ورڅخه کوی . هرڅومره چه زمونږ عقل یوخ اوتجربې وکاملې وی ؛ په هماغه اندازه زمونږ ژوند منظم اود حیات په میدان کښې بهمو موقیت زیاتوی . حیوانات دخپلوغرائزو په واسطه اوپه هغه لږهوبڼی چه خدای ورکړیدی ، ژوند کوی ، اودخپل لمان او بچو څخه دفاع کوی . لیکن انسان بهنسبت داهمیت دهغه وظیفو چه په غاړه یی لری ، پوره تجربو اوکامل عقل ته اړدی . دروندانه حوائج اودانسان بی انتها آرزوگانې دکامل وقت مستلزمی دی . اوهغه چه آرزو لری چه دحیات په مجادله کښېدی فتح اوبری وکړی ، باید خپل لمان د عقل اوتجربې په سلاح مسلح کاندې . حکما اوهوشیارانو دانسان د عقل په تکامل کښې دپږې عقیدې اونظر یی ښکاره کړیدی . ځینو ویلی دی چه یوخ عقل اوکامل شعور یواسمانی موهبت دی . چه ځینوته ورکړی شویدی اوحینې نور ورڅخه محروم دی . اوانسان نشی کولی چه د هغه اندازې څخه چه دده ته د فکر اوعقل په متعلق ورکړی شوېده تېرشی . ځینې نورو د عقل تکامل د معلوماتو په راغونډولو پورې مربوط گڼلی دی ؛ اوعقیده لری چه دانسان عقل ددروس اومطالعی په ذریعه دهغه اندازې نه چه وی ، تکامل کوی . لیکن مشاهدی ثابته کړې ده چه د پر خلق حتی متخصصین دفن هم پمحض معلوماتو اودعلم په تحصیل د عقل اوهوبڼی خاوندان ندی شوی . هغوی محض هماغه څه چه لوستی دی په حافظه کښې لری ؛ اود فکر احاضه یی د معلوماتو ددائری څخه تجاوز نشی کولی . علم دیوخو وقائموی دیوهی څخه عبارت دی چه کتابونه له هغو څخه بحث کوی . اوعقل هغه دی چه علوم اوطبیعت جریانات داستفادی په معرض کښې کښېږدی اوکار ځنی واخلي . پدی کښې شک نشته چه علم د فکر او

ذهن په تنوير کيښي خدمت کوي. ليکن د عقل د جوهری اسبابو څخه نشمېرل کيښي البته هر يو د فکر خاوند بايد د يوې اندازی پوری د علمي معلو ماتو څخه بهره مند اوسي. چه د زندگی درول بازی کولو په لاره کيښي ورڅخه فائده واخلي.

يوه ډله اعتقاد لری چه عقل او فکر بايد د تمرين او فطری استعداداتو په کار اچولو په واسطه پوخ او متکا مل کړی شی. دانظریه د تربیت د علماؤ متفق علیه ده. د دوی د وینا په مطابق هماغسی چه دورزش قهرمان دتمادی مشق اوادمان په وسیله په نورو غالب کيښي اوقوت او قدرت ورباندی مومی، عقل هم ترڅوچه دمرض او بیماری معروض نه وی په کار و کيښي ددقت اوغور په واسطه خپل آخرین تکامل ته رسېدی شی. مونږ بايد دهغو استعدادو اوملکاتو څخه چه پخپله په مونږ کيښي دی غافل نشو او په کارونو او حوادثو کيښي عمیق فکر کول خپل عادت کړو چه خپل حیاتي وظایف هر وخت د فکر اوسنجش په مرسته سرته ورسوو.

عواطف پخپل واک کيښي راوستل.

دېر خلق شته چه هم پوره بدنی صحت لری هم دښه فکر او دېر تجربو خاوندان دی مگر له خپلی بد مرغی شکایت لری اوهر کار ته چه وړاندې کيښي د رلږ موقیت ئی هم نه په برخه کيښي، دداسی خلقو روحیه او بد مرغی موجبات چه گورو راته څر گندېږي چه دوی بی لږښه چه عواطف ئی پخپل واک کيښي نه دی بل قصور نلری، د همدغه قصو رپه اثر کيښي هر جزئی حادثه دوی دېر متأثر او غمجن کوی او یو کوچنی علت ئی په عصبانیت او اشتعال راولی، په دی تاثیراتو کيښي د غیظ او غضب تاثیر دېر زیات او شدیدی.

داچه وائی چه غضبناک سړی دخپل لځان دښمن دی څه مبالغه بکيښي نشته، کوم کسان چه د قهر او اشتعال له تاثیر لاندی راځی د فکر او تدبر رشته ئی له لاسه لوبږي اودخینو فسیولوژی حوادثو په اثر کيښي ئی بدن په آلی نظام کيښي اختلال او کامله بی نظمی پېښيږي او صحت ئی اختلال پیدا کوی، که څه هم دغه جذبه اساسا د اعصابو له ضعف څخه نه پیدا کيږي مگر دې لامله چه د غضب په اثر کيښي متوالی اختلال د دوران دم په جهاز دهاضمی په جهاز اود تنفس په جهاز کيښي پېښيږي اعصاب هم متأثر اومتخلشی او په پای کيښي روحی توازن له لاسه ئی.

که مونږ دخوشبختی اونیکمرغی ارزولو او غواړو چه پخپلو کار و کيښي موفق شو باید هیڅکله دغسی ناوړو تاثیراتو ته لځان دمخه نکړو او که کله د خینو سببونو په اثر کيښي خپل مقصد ته ونه رسېږو باید دېر غمجن اومايوس نشو چه لاس له کاره وباسو یا په هغو شیانو دېر په قهر شو چه زمونږ دنا کامی سبب شویدی.

صبر او ثبات: د دېر وواشاخصو دنا کامی یولو ی سبب بی صبری او عدم ثبات وی، دوی غو اړی چه هر کار چه ددوی په مخکيښي وی دېر ژر اوا له موقع نه پخوا سرته ورسوی نو که کله یو جزئی تاخیر پکيښي

پېښ شى ډېر غمجن کېږي او هغه کار پرېږدي ، که فرض آپري ئې نږدى نو علاقه اومیل خوئى ورسره نه پاته کېږي ، دغه راز بېبصرى دا اعتماد بنس حوصله په دوى کېښي وژني او خپل لځان د هېڅ کار وړ نه بولى بې حوصلې خلق داسې نه دى چه دوى يوازى پخپله کوم برجسته کار نشي کولى بلکه هغه کسان چه د دوى زيردستان يادېږي د هغوى د کار طاقت هم محوه کوي . که دغسې اشخاص د کوم کار او کومى رسمى ادارې په راس کېښي واقع وي پخپلوزيردستانو دومره سخت گيرى شروع کړي او داسې هو لیکي اواله پته وي چه هغوى هېڅ نشي پوهېدلى چه کوم کار دمخه اجرا کړي ، په دغسې ادارو کېښي چه کارونه په دومره بېبصرى او عدم سنجش اجرا کېږي هېڅکله يو کار له نقص او عيب څخه نه وي خالى اونه زيردستان له مسئوليت څخه خلاصېدلى شي صبر او ثبات ، د کار حوصله او طاقت دموقبت اساسى شرط دى ، که مونږ خپل موقبت غواړو بايد پخپلو کارو کېښي حوصله پيدا کړو او عجلو يا عصبانې نشو اونه خپل زيردستان ازار کړو .

زيردستان که هرڅومره ضيف او کم استعداده وي بيا هم دلطف او مر حمت په اثر کېښي د کار د پاره تيارېدى شي او استفاده ترينه کېږي ، زيردستان له هر شى نه د شايى او آفرين له تاثير لاندې ډېر راځي او ښه اثر ورباندې کوي ، راشي ، وگوري او تجربه وکړي چه په کومه اداره کېښي کار په ښه او صحيح ډول کېږي ؟ هغه اداره چه آمرين ئې قهرجن او غضبانک دى کبارئى پيشرفت کړي او که په هغه اداره کېښي زيات موقبت او پيشرفت ليدل کېږي چه مهربان او مينه ناک آمران لري ؟

دارادى قوت :

څرگنده ده چه هېڅوک په يوه کار باندې تر هغه وخته نشي موفق کيدلى خو چه خپل ټول روحى او بدنى قوا په کار وانه چوى کله چه مونږ قلم را اخلو او څه ليکو بايد لاس او فکر دواړه متفقاً په کار مشغول شي ځکه چه که لاس په ليکو پيل وکړي او فکر بلې خواته مصرف وي دوه کلمې هم صحيح نشو ليکلى نو معلومه شوه چه دهر کار کول يوه کامله توجه او مطلق اراده غواړي او اراده دانسانى روح له مظاهر وڅخه يو مظهر دى . ډير خلق دارا دى قوى په معنى نه پوهېږي يا پخې اراده نه پيژني او خيال کوي چه ديوه کار د پاره ميل ياديوه ميل د پاره يو کار کول تصميم او اراده بلل کېږي مگر په لنډ فکر او تامل معلومېږي چه ديوه کار د پاره ميل ياد ميل د پاره کار کول چه محض دخوا هشاتو د پاره وي پيل شى دى او هغه څه چه اراده وړته و او يو جلا شى دى . يو کوچنى گورو چه يوه خطر ناک عمل ته وړاندې کېږي او کوي ئې چه بيله ضرره هېڅ فائده پکښې نه وي هرڅومره چه دغه کوچنى له دغه کاره منع کوو هغومره ئې هغه کار ته حرص اولجاجت زياتېږي کله يو جاهل سرى يوه کار ته ملاتړى چه دده سر کښه روح ئې تقاضا کوي او هغه کار دده اونورو د پاره هم ضرر لري - نو ويلی شو چه هر کار دارادې مولو دنده دى او ډېر لځله اراده دځينو کارو

مانع کېږي هم چه هغه داميا لو او خواهشا توجزه گڼل کېږي مگر عقل ئي نه خوښوي ، دارادي دمعني دپوهېدلو دپاره کافي ده چه و ايو هر عمل چه له اخلاقو او فضيلت سره مخالفت نري او د عقل په اشاره او دعو مي خيرا ونفع په منظور کېږي دارادي نتيجه ده . هغه زړه ورسرباز چه بي لهخه وېري د جنگ ميدان ته دا خپېږي او دعو مي مصلحت او استقلال ساتلو په لاره کښي خپل لځان قربانوي دارادي خاوند او داخلاق شريفو سجاياؤ څښتن دي ، دي دخپلي وظيفي سنگيني ته ملتفت دي او پوهېږي چه ډېره وږه سېوه او بي مېالاتي دده د هواد استقلال په خطر کښي اچوي او ملي شرافت ئي لکه دار کېږي .

اراده په لويو او نوموړو اشخاصو پوري څه اختصاص نري بلکه هر سړي کولي شي چه دغه شريفه سېجه پيدا کړي اولوي نوم و گټي .

وايي يو وخت د دنيا په يوه ښار کښي د افکر پيداشو چه له يوه ډېر لرې لځايه شهر ته او به راوړلې نو هغه لځايه ئي تر شهر پوري د ستمو يوفراخ نل جوړ کړ او په هغه ورځ چه دنل کار تمام شو او دا افتتاح ترتيبات او تشریفات ونيول شوه ددغي مجرا په يوه برخه کښي څه خرابي پيدا شوه چه د هغې دجوړولو دپاره مهندس له څو تنوسره په نل کښي ننوتل او څلور کيلومتره وړاندي ولاړل ، څنگه چه دوی دنل په ترميم بوخت شول د ښهر حا کم په هغه معين ساعت د اوبو لځاي ته حاضر شو او وروسته تر افتتاحي خطبي ئي تسکمي ته فشار ورکړ او اوبه ئي په نل کښي پرېښودې مهندس او ملگري ئي پوه شو چه اوبه خوشي شوي اود دوی حيات ته خطر پيداشو مگر څه وکړي دخپل نجات دپاره هيڅ نشي کولي ، ډېرته وتلو دپاره څلور کيلومتره لاره په مخ کښي ده اوبه شلو د قبو کښي که دوی دخپل نجات دپاره څه چاره پيدانکړي په يقيني ډول هلا کېږي ، له دې قصي نه بي د تيلفون له يوه پياده نه بل هيڅوک نه دي خبر پياده چه دې خبري ته ملتفت کېږي بي له دینه چه وار خطاشي اوله چانه مرسته وغواړي ددوی د نجات په لاره کښي فکر کوي او وائي که به فلانکي لځاي کښي دانل قطع شي اوبه به بلي خواته وگرځي او مهندس به له خپلو ملگرو سره نجات ومومي څنگه چه د افکر ورته پيدا کېږي سملاسه تحويل خاني ته لځي او څه دتويک دارو له لځان سره اخلي ، په منډو منډو خپل لځان هغه لځاي ته رسوي دارو په ډيره پېره دنل لاندې ښځوي اوبې له دینه چه دخپل نجات دپاره څه فکر وکړي اورورته کوي ، نل د دارو په قوت الوزي او اوبه بلي خواته مخه کوي دي پخپله هم سخت تپي کېږي چه وروسته تريوي طولاني مدتي شفامومي مگر ډيرو خلقو ته نجات ورکوي . وگوري ! يو پياده دخپلي ارادي او تعقل په قوت څومره لوي کار کوي او يوه جمعيت ته ئي څومره ډېر خیر رسېږي .

اراده يو عاقلانه کار اود مهندبو اشخاصو عمل دي . که مونږ پخپل ژوند کښي نيکنامي او موفقيت غواړو بايد دا ملکه او استعداد په لځان کښي وروزو او څه چه کوو هغه بايد له اخلاقو او فضيلت سره موافق وي اودمخه ئي نقشه طرح کړو چه يوه آسانه لاره ورته پيداشي ، وروسته تردی بايد بي لهخه وېري يا ترزله هغه کار ته اقدام وکړو اوسرته ئي ورسوو .

دمیل قطعیت او پخپل لځان وېسا:

کومه مثره وسیله چه زمونږ اراده قوی کوی اوز مونږ د فعالیت ودرېدلې شرخونه په حرکت راوی هڅه ټینګار ، دارزو قطعیت او په لځان وېساده - یدی کښی هیڅ شک نشته چه هر څوک خپل بریالیتوب غواړی اوارزو لری چه لوی لوی کارونه سرته ورسوی او یوه ښه شهرت له نیکنامی سره حاصل کړی مگر ددی لامله چه پخپل تصمیم او عمل کښی قطعیت او ټینګار ناری او په لځان اعتماد نشی کولی یو قدم هم دمخه نشی تللی او لځای په لځای ناست وی ، یولیکونکی چه په یوه موضوع کښی څه لیکل غواړی که څه هم ډېر معلومات پکښی لری او د لیکلو وسایل هم موجودی مگر شدید میل یا په لځان وېسا او اعتماد نری هغه دوه سطره هم نشی لیکلی - کله چه مونږ غواړو یو کار سم له سنجش سره اجرا کړو او په مخکښی څه مانع هم نه وی باید سره له بوی قوی ارادې او تصمیمه پرې پیل وکړو اوله نا کامی یا لغزش نه چه کله کله د ځینو مقاصدو په لاره کښی پېښېږی دومره ډېر غمجن اودل سرده نشو، شکست اونا کامی بی له دېنه چه زمونږ د سنجش سپوه وبلل شی بل شی نه دی ، که کله دکوم کار په کولو کښی نا کامی کښی و باید وگورو چه زمونږ دنا کامی علت څه شی دی ؟ په دغه علت چه پوه شو باید پخپل کار کښی محتاطانه رفتار وکړو اولځان دنا کامی له عللو او عواملو وساتو، دارادې خاوندان دخپلی وظیفی او کار په انجام کښی له ډیرو مشکلاتو اوموانعو سره مخامخ کښی مگر له موانعو نه وپرېږی او هر څومره مشکلات چه پېښېږی ددوی تصمیم ټینګېږی او پخپل موقیت باندي ئی عقیده راسخه کښی په پای کښی باید ووايو چه موقیت او بریالیتوب بی له سلیم عقل او ټینګی ارادې لاس ته رالځی او هر کار چه له اخلاقو او عاداتو نه مخالف وی او انسانی جمعیت ته پکښی زیان اوضرر سېږی د نیکمرغی په لځای بدمرغی اود موقیت په عوض شکست اونا کامی لری .





د معانی علم

لاته وروم کال مې د بدیع او وروم کال مې د بیان په شاوخوا کېښي څه لیکلی وه څنگه چې د دې علومو یوه خوا نیمگړې پاته وه یعنی د معانیو په شاوخوا کېښي تر اوسه په پښتو منځ ته څه نه دی راوتلی ، نوستر کال چې د صحافت د څانگې له خوا د کالنې دپاره مضمون راڅخه وغوښت شو ، تصمیم مې وکړ چې څه نه څه د معانی د علم کلیات ولیکم . که څه هم ځینې لوستونکي به دې مضمون ته د زاړه مضمون په سترگو گوری او وایی به چې کتابونه په لږک دی ، خو په پښتو ژبه کېښي ئې لیکل نوی دی او بل دا چې د معانی هغه کتابونه چې په عربي ژبه لیکل شوي دی دو مره منلق او مطالب ئې سره پیچلي دی چې حقیقتاً هم باید لو ستونکي پکښي سپین زېری شي ، مگر په دې علم کېښي چې واضح او ساده کتاب لیکلی شوی د « یسوعی » علم الادب دی ، چې ما هم اکثر تعریفونه له دې کتاب را نقل کړي او په پښتو کېښي مې تطبیق کړی دی . خدای دی و کړی چې پښتو ته یو کوچنوی خدمت وباله شی .

« پښتوا »



تعریف: معانی د معنی جمع ده او معنی په لغت کېښي مقصود ته وایی او په اصطلاح کېښي هغه ذهنی صورت دی چې دیولفظ څخه مراد او قصدینزی (۱) او یا په بل عبارت د ذهنی تصور څخه په لفظ تعبیر

(۱) الجرجانی

کول دی (۱) تفتازانی دمعانی داسی تعریف کوی :- «دمعانی دعلم په مرسته دمرادی معنا په ادا کولو کینی خطانه پینښیری» (۲) اوبستانی بیاوایی چه اجه داده چه دمعانی اوبدیج دواړه علمونه دپیان دعلم تر عنوان لاندی راشی (۳)

مگر ځکه چه پوهانو دمعانی علم بخته علم بللی دی اوهم دمعانی او بیا تعریفونه توپیر سره لری اویوله بله جلادی نودلته ئی هم جلا جلا راوړو .

موضوع : دمعانی علم په لاندی اتو شیانو کینی ژغیري :

مسندالیه - مسند - اسناد - د فعل متعلقات - قصر - انشأ - فصل او وصل - ایجاز او اطناب او مساوات - چه دا ټول دمعانی دعلم په غایه پوری اړه لری .
غایه : دمعانی دعلم غایه او مقصد بلاغت دی .

بلاغت څه شی دی؟ بلاغت په لغت کینی انتها اورسیدواو ووصول ته وایی ، مگر دمعانی دعلم دخواندانو په اصطلاح د فصیح کلام مطابقت دی د حال دمقتضاسره (۴) د حال دمقتضا څخه مراد دیونکی او اوریدونکی اود کلام دلخای د حالاتو مراعات دی چه دهر حاله سره وړ او مناسبی خبری وشي . د بلاغت غایه داده چه زړوته معناوی په ښکلی اوشبه عبارت ورسول شي ، اوددی غایی له شرطو څخه فصاحت او صراحت دواړه دی .

فصاحت څه شی دی ؟ فصاحت په لغت کینی ظهور او اخر گندیدو ته وایی (۵) مگر دمعانی د علم په اصطلاح هغه ښکاره الفاظ دی چه فهم ته ډیر نزدی اویه استعمال کینی ډیر مانوس وی (۶) فصاحت پردوه ډوله دی یومفرد فصاحت - بل مرکب فصاحت .

مفرد فصاحت : هغه دی چه په حروفو کینی تنافر، غرابت اود لغوی قیاس څخه مخالفت نه وی اود کراهت او ابتدال څخه پاک وی .

تنافر : تنافر دهنه توری او کلمی راوړل دی چه پر ژبه باندي درانه وی اویه سختی ژبه پر اوردی (۷) که څه هم فصیح وی (۸) لکه دایت .

کرلانی لانور شراب نوشلی نه دی دامستی واره په جام الستی کا

مقصودد «کرلانی» لغت دی چه د«ر» او«ل» او«ن» یونځای راوړل پر ژبه خورا درانه دی .

(۱) علم الادب - لمړی جز - د یسوعی تألیف ۲۸ مخ

«۲» مختصر المعانی ۳۳ مخ

«۳» دائرة المعارف بستانی - پنځم جلد ۲۴۹ مخ .

«۴» التفتازانی - الجرجانی

«۵» مدارج البلاغت - ۱۱ مخ

«۶» التهانوی - السیوطی - التفتازانی

«۷» مدارج البلاغت - ۱۱ مخ

«۸» مختصر المعانی - ۱۸ مخ

غرابت : غرابت د نامانوسې کلمې راوړل دی، تقنازاني وايي چه غرابت دهنې وحشي کلمې استعمالول دی چه معنایې څرگنده نهوې او هم استعمال ئې نامانوسه وی۔ (۱) يسوعی هغه کلمې هم غریبې بللې دی چه د معنی موندلو دپاره ئې ویونکي د لغتو کتابو او د کشنر یو ته اذشی (۲)

دلغوی قیاس څخه مخالفت : دلغوی قیاس څخه مخالفت دادې چه په یوه لغت کینې داسې تصرف وشي چه اصل واضح نهوې کړي . لکه دخوشحال خان په لاندې رباعی کینې «دسړی» لغت چه وایي .

چه را ښکاره شو یو سړی۔ زده می پرې پایلو هغه گړی۔
د زړه ښند نه آسانه نه ده بی لڅایه څوک ښندی یوه دمړی۔

لکه د «سړی» لغت د تائیت په صورتو نه په لیک اونه په محاوره کینې اوریدل شوې دی .
کراحت : کراحت هغه بولی چه دارو بډونکی پرغو زبډیر یوزي اوله اړو بډونئ کر که وشي .

ابتدال : ابتدال بد استعمال ته وایي نو دا که له دې حیثه وی چه یو عامیانه او د پرمشهور لفظیې لڅایه راوړه شي او که پخپله لفظ په اصل وضع کړي سخیف او بی کاره وي .

دوهم مر کب فصاحت : مر کب فصاحت هغه دي چه له فصیحو مفرداتو څخه جوړ شوی وی او د تالیف کمزورې اود کلماتو په منځ کینې تنافراو تعقید او تکرار نهوې .

د تالیف کمزورې : د تالیف کمزورې داده چه یوه کلمه له بلې کلمې سره نیمگړې و نیلوي لکه په شعر کینې چه د «نیڅه» کلمه راوړه شي چه د «نهیڅ خبر» څخه خلیصه شوې ده او یا د کلام په اجزاو کینې تقدیم او تأخیر راشي ، نو که داد شعري ضرورت له حیثه وی او که بل څه د شعري ضرورت له حیثه لکه د اسعد سوري د لاندې بیت :

زرغونو مخکو کی لخل کا لکه ستوري چه پر هسک باندي لخلیزې سپین گلونه
د شاعر مقصد داسې دی : «زرغونو مخکو کینې سپین گلونه هسی لخل کا ، لکه ستوري چه پر هسک باندي لخلیزې» . او دې ته لفظی تعقید هم وایي .

تعقید : تعقید یعنی غوټه ، چه په کلام کینې لفظ یا معنی غوټه وی او سلیس نهوی او الفاظ د معانیو په ترتیب نهوی راغلی (۳) .

تعقید پر دوه ډوله دی : - لفظی ، معنوی .
لفظی تعقید : هغه دی چه د اصلي معنا موندلو دپاره د جملې توری سره وروسته وړاندی شي ، یا د پرمخ نوزمیر ونه وغواړی لکه د مخه چه د اسعد سوري په بیت کینې تېر شوه .

معنوی : تعقید هغه دی چه د لفظ او اصلي معنایه منځ کینې لیری والی وی او د پرمخ واسطی وغواړي چه اصلي معنی حاصله شی (۴) چه دا تعقید لڅینو پخوانیو شاعرانو صنعت باله . خصوصاً د پاد سوزې شاعرانو

(۱) مختصر المعانی - ۱۶ مخ

(۲) علم الادب - لمړی جز - د يسوعی تالیف

(۳) مدارج البلاغ ص ۹ (۴) قطوف الربيع فی صنوف البديع - ۶ مخ

به خیلواشمارو کتبی داشی دخیل شعر دستخولو او گرانو دباره ډ پر استعمالاوه ، مثلا انوری وایی :

چون حرف آخر است ز اجد گسخن
در راستی چو حرف نخستین اجد است

چه د اجد آخر توري څخه (غ) مراد دي اوله غین زر « ۱۰۰۰ » چه په پارسی ئی « هزار » بولی اود « هزار » څخه مراد « بلبلی هزار داستان » دی چه په پارسی ادب کتبی یوازی (هزار) هم راغلی (۱) په ښتو کتبی دا تعقید لږ دي ، مگر بیا هم ځینو شاعرانو د پارسی او عربی په تقلید په لاره کتبی قدمونه اخیستی دی .
تکرار : د تکرار معنی خو ښکاره ده چه په یوه بیت یا یوه جمله کتبی یو لفظ دوه واره به له کوم تحسینه راوړه شی .

صراحت : د بلاغت دغایې یو شرط صراحت و دصراحت څخه مراد دادي چه یو لفظ یو مطلبی معناداسی دلالت و کړی لکه دهغی معنادپاره چه قلاب غوندي جوړشوی وی (۲) مثلا که څوک د چا څخه پوښتنه و کړی چه ستا کور چیرې دی ؟ او هورتو ته وایی : زما کور دا وطن دي ؛ داته د « کور » په توري کتبی صراحت نشته ، لکه چه د کور لفظو هنی معنادپاره وضع شوی چه هغه پر څو کوه او یوه څولی دلالت کوی . صراحت په دروشیانو اړه لری .

مترادفات - صفات - ابدال :

ترادف : ترادف د اصولینو په تعریف دمترده الفاظو او د بدل او تواردوي چه پر یوه شی باندي دلالت وکوي ، مگر دمترده الفاظ کله کله دوضع په اصولو کتبی اختلاف سره لری (۳) مثلا دا الفاظ مترادف دی :

ډبره - سنگره - گاره - غرگی - شالجه - مرغ - کانی - تېزه - بانور .

پورته الفاظ که څه هم پر یوه جنس دلالت کوی ، مگر په اصل وضع کتبی اختلاف سره لری ډبره هرې ډبرې ته وایی - سنگره د غره لویې ډبرې ته وایی ، گاره هغې ډبرې ته وایی چه او بو سولولی وې ، غرگی گردی - ډبرې ته وایی ، شالجه ښته ډبره بولی ، مرغ هغه گردی - ډبره ده چه واری پکینزې ، کانی پیتی ډبرې ته وایی چه چری او بززه پرتیره کینزې تېزه هغه ډبره ده چه یوه خوائی تیره وی که دا الفاظ هر یو دخیلی اصلی معنا پرتیخی استعمال شی نو دصراحت دی یا نور داسی مثالونه . . .

صفات : صفتونه هغه مفردات دی چه د موصوف د بیان او تحسین دپاره وضع شوی وی ،

د داسی صفاتو راوړل هم دصراحت سره مرسته کوی .

مثلا وویو : مسری توره - تر کمنی آس - قند هاری انگور ، کابلی مڼی - بانور . . .

خوبه صفتو کتبی هغه صفتونه ښه دی چه خاص پرخیل منعوت او موصوف دلالت وکړی نه پر بل چا .

(۱) د خاقانی قطعی اود صباي کاش عبرت نامه هم دا تعقید لری - مدارج البلاغة ۹ مخ (۲) علم الادب - جز واول - ۲۵ مخ (۳) علم الادب - لمړې جزو - ۲۶ مخ .

بدل : بدل په لغت کښې هغه ته وائی چې د بل پرنجای ولاړ او نائب وی ، مگر د بیان والا او په اصطلاح هغه صفت دی چې داسم قائم مقام وی اود اسم تریف اوشبه والی ډیر کړی . لکه کلیم الله چې د موسی علی اسلام پرنجای او یوالکه خاتم النبیین چې درسول کریم «ص» دنا مه پرنجای راوړو یالکه غازی ادی چې د هغې مشهوری غازی ښځی دنامه پرنجای راوړ چې ډیرنګیانو د جنګ په کال ئی ښه مرانه اوتوره کړی ده . یالکه ذی القرنین چې داسکندردپاره رانجی یانورداسی مثالونه . . . نوداسی بدل هم دصراحت سره کمک کوی .

بلاغت له څه شیانو څخه استفاده کوی ؟

بلاغت له درو شیانو استفاده کوی : ۱- د معنی له تر کبیې ۲- د معنی له صفتو څخه . ۳- د معنی له اسالیبو څخه .

د معنی تر کبیې : معنی له دوو شیانو څخه جوړیږی یوموضوع چې مسند الیه ئی بولی اوبل محمول چې مسند ورته وائی اوهغه نسبت چې د محمول وموضوع ته کښی اسناد بولی ، لکه دا جمله چې : « زلمی ولاړدی ! » په دی جمله کښې زلمی موضوع یعنی مسند الیه ولاړه محمول یعنی مسند او دولاړی نسبت زلمی ته اسناددی . لکه نو اوس مونږ باید دادری شیان چې د معنی په تر کبیې کښې سره لازمی ملگری دی وپوښو .

۱ : مسند الیه

مسند الیه به یا مطلق وی چه دهیڅ شی د معنی قید ورسره نه وی اویا به مقید وی مثلا په دی خبره کښې چې : « کاربرکت دی » مسند الیه مطلق راغلی او په دی خبره کښې چې : ښه کاربرکت دی مقید شوی دی ، همداشان مسند کله مطلق او کله مقید رانجی ، مگر په معانی کښې ډر دواړو بحث کښی اویا به معانی په علم کښې له مسند الیه څخه هر هغه شی مقصددی چه د کوم حکم نسبت ورته کښی نو که دی فاعل وی او که نائب دفاعل (۱) او یا بل څوک . . . دمسند الیه حالونه - مسند الیه څلور حاله لری :

۱ : راوړل او حذفول - ۲ - تریف او تنکیر - ۳ - اتباع او فصل یا نښتل او جلا کیدل ۴ : - وروسته وړاندی یا تقدیم او تأخیر چه دلته به دهر حال غرض ووايو :

۱ : راوړل او حذفول : - دمسند الیه په راوړلو کښې څو غرضونه شته چه اخص غرضونه ئی دری دی . لمړی داچه مسند الیه دمخاطب او آر ویدونکی دافادې دایضاح او څرگندولو دپار راوړل کښی ، دوهم داچه دار ویدونکی په ذهن کښې تقرر ونیسی اودریم دتعظیم یا اهانت (سیکولی) دپاره ذکر کښی . - اودمسند الیه په نه راوړلو او حذفولو کښې هم څو غرضه دی چه

یوله هغو څخه هغه لځای دی چه دمسند الیه یو وجود یو داسی ښکاره دلیل موجود وی چه دده راوړل فضول ښکاری مثلا یو کتاب مو په لاس کښې وی او ووايو . « پته خزانه ده ! » مقصد دادی چه (دا کتاب پته خزانه ده !) اوبل په هغه لځای کښې حذفیږی چه و یونکی بی له مخاطبه بل څوک په حال نه خبره وی لکه دیوچا په باب کښې خبری کو ی چه هغه تاسی او مخاطب ته معلوم وی نو وایاست « ووژل شو » یعنی هغه سړی چه تاسی او مخاطب ته معلوم دی ووژل شو !

۲ : - تعریف او تنکیر : - دنجو دعلم په قرار اصله داده چه مسند الیه معرفه وی ازمعرفه

هغه اسم دی چه دمعین شی دپاره وضع شوی وی یعنی شه داده چه مسند الیه معروف او ښکاره وی اوبه مسند کښې اصله داده چه نکره وی (۱) نکره هغه ده چه دغیر معین شی دپاره وضع شوی وی لکه « سړی » لفظ چه نکره او غیر معین وی مگر که وویل شی چه « دغه سړی ! » البته هغه وخت معرفه کیږی دمسند الیه تعریف په څو شیانو اړه لری :

په ضمیر - په علمیت ، په اشارت ، په موصول ، په الف ولام ، په ندا اویا چه معرفتی ته مضاف وی مثلا په ضمیر سره داسی معرفه کیږی چه په خبرو کښې مسند الیه ته دخطاب یا غیبت یا تکلم ضمیر راجع شی چه ضمیرونه (ته ، دی ، زه) او نوردی همدارنگه په علمیت معرفتی کیږی چه نومنی واخلی مگر دانونم اخستل به یادسړی دحاضریدو دپاره وی لکه چه وایو « زلمه راشه ! اویا به داحترام او تعظیم په توگه وی چه ووايو : « پهلی احمد شاه بابا فتح کړ ! اویا به داهانت اوسپیکوالی په ډول وی چه ووايو « خیر وښل دی ! » اودا چه به اسما اشارت معرفه کیږی داهمدم تعظیم اواهانت لیری والی او نوردی والی حالات لری چه نومونه ئی دادی « دا ، دغه ، هغه ، هوه ، ها اوبه اسما موصوله چه معرفه کیږی په پښتو کښې « هغه چا » او « هغه څوک » شته اوبدی تورو لځکه معرفه کیږی چه متکلم بی اصلی دمسند الیه احوال معلومولای نشی ملا وایو « هغه څوک چه په بل پوری خاندی لځان سپکوی » یا « گته هغه چا وکړه چه زیار ئی ویوست ! » اودا چه مسند الیه په الف ولام معرفه کیږی دایرازی په عربی ژبه کښې زانجی ، لکه « الرجل » په پښتو کښې نشته لځکه نو مونږ تر تیرینږ و اوبه ندا سره چه معرفه کیږی داسی دی لکه چه ناری کړو : - آس په کښېنه ! دلته دندا په حرف سره هغه مخصوص سړی دنورو سړیو له ډلی څخه وټاکل شو اوبه اضافت : چه معرفه کیږی هغه داسی دی چه ووايو : « دبریالی آس » یا « دسدونو کرا » لځکه چه آس اونیو کړ یوه هم معرفه نه و خبربریالی اوسدونه چه ئی مضاف کړه معرفه شول .

دمسند الیه تنکیر : دمسند الیه دتنکیر څخه به یامراد افرادی نو که داد مفرد بصورت وی او که دجمع لکه داجمله چه : « سړی ویلی دی » یا به مراد نوعه وی لکه چه ووايو : پوهنه رنهاده اویا به مراد لږوالی ، ډېروالی ، تعظیم اویا تحقیر وی .

۳ : اتباع و فصل : دمسند الیه داتباع څخه مراد دادی چه مسند الیه په یوه دخلورو نحوی تواب و پوری ونښلی ، تواب دادی :

وصف ، توکید ، بدل ، عطف ، چه له و صغه څخه د مسندالیه د حال بیان مقصود دی که مدح که ذم او د توکید مقصود د مسندالیه څخه د توهم رفع کېدل دی ، چه د مسندالیه په تحقیر او تثبیت کېنې څه شک او وهم پاته نشی . او د بدل څخه مقصد ایضاح او څرگندول یا د تقریر پرېږوالی دی ، مگر د مسندالیه اتباع په عطف پورې به یاد تنصیل دپاره سره دا اختصاره او یا به ددې دپاره وې چه د کلام پر ترتیب دلالت وکړې او یا نور . چه دا بحث په نڅواړه لري .

د مسندالیه فصل : د مسندالیه فصل دادی چه دده او مسند په منځ کېنې یو عمده ضمیر یعنی د فصل او جلاوالی ضمیر راشی . لکه په پښتو کېنې چه کله کله ویل کیږي : « سدودوی خوشاله دی ! » (دوی) منفصل ضمیر دی چه د سدو او خوشاله تر منځ راغلی . د فصل فائده تخصیص او توکید دی .

۴ د مسند وروسته وړاندې والی : د مسندالیه حق دادې چه وړاندې (مقدم) وی لڅکه چه ذهن ته وارد واره مسندالیه لاروموی او هم پرده باندې حکم کیږي او هم له دې چه ته باید مقدم وی چه د مسندالیه په راوړلو دارو بونکی شوق خبر ته پر زیاتېږي ، او کله کله چه مسندالیه تر مسند وروسته کېږي هغه به ضرور د کم مقصد دپاره وې چه د مسند په حال کېنې به درته راشی .

۲ : مسند

د مسند ترتیب خودمخده درته تېرشو چه مسند د موضوع یعنی مسندالیه ښکاره خبر دی اود معانی د علم پوهانو پر او زده بحثونه بکښي کړي دی ، خود مونږې دلته اندونو ، او مهم مهم شیان ئې راوړو :
د مسند حالونه : مسند څنور حال لری چه درې حاله دده او مسندالیه په منځ کېنې سره شریک دی چه د مسند راوړل او حذف ، تعریف او تنکیر ، تقدیم او تأخیر دی ، او څنورم حال خاص په مسنداره لری چه دانو د مسند افراد او جمال دی .

۱ : د مسند راوړل او حذف : د مسند راوړل مقصد د مسندالیه څخه د حکم افاده ده لڅکه چه مسند نه وي معنا یمگرې پاتېږي او کمال ته نه رسېږي او مسند کله په زمانه پورې اړه لری لکه چه ووايو : - « سدو پوه هیدی ! » او کله زمانه پورې اړه نه لری لکه دا خبره چه :
« سدو پوه دی ! »

د مسند حذف : - مسند چه حذفیږي یا به دغو غرضو دپاره وی چه د مسند الیه په حذف فولو کېنې درته وویل شوه او یا هغه وخت نه راوړل کیږي چه یوه ښکاره قرینه موجوده وی او پرده دلالت وکړی مثلاً د استفهام او پوښتنی په وخت کېنې یو سړی ووايي : « سدو مړ شو ! » اوته د تعجب او استفهام په توگه ووايي : « څه وایی سدو ؟ » مقصد دی دادی چه : آیا سدو مړ شو ؟ دلته دغه استفهام او تعجب وضعیت د مسند پر وجود قرینه ده ، یا مثلاً د پوښتنې لخوا وی لکه چه څوک پوښتنه وکړی چه : دا کتاب چالیکللی دی ؟ اوتاسی لخوا ور کړی : - « پردل » یعنی پردل لیکلی دی ! چه دلته پخپله د لخوا ب وضعیت قرینه ده یا نور داسی لخوا یوه :

۲: دمسند تعریف اوتنکیر : دمسندله تعریف او معرفه والی څخه مقصد دادی چه مسند په یوه لځای پایوه شی پوری مقید او حصروی لیکه چه یو چاته ووايو : - « ته خو دغه سړی یې ! » او مقصد مو د توهم ژور کولو او دفعوی چه ظالم نوبل یودی یعنی زه تاییزنم ته خو دغه سړی یې ، ظلم نه یې -

دمسند تنکیر : دمسندله تنکیره مراد دادی چه په یوه لځای پایوه شی پوری حصر نه وی لیکه چه ووايو : - « یردل بز گردی ! » یعنی یوله بز گرانو څخه دی او که نکړه داضافت یا دصفت په واسطه په کوم شی پوری تخصیص وومی نو مقصد دافادې بشپړ والی اوتنمیم دی - مثلاً : - دی دپاچا زوی دی - یا : دی څښتلی زوی دی -

۳: دمسند وروسته وړاندې والی : مسند تر مسند الیه وروسته راځی ، لڅکه چه د وړاندې والی او تقدیم حق دمسند الیه دی ، مگر کله کله د لځینو عللو په اثر مسند تر مسند الیه دمخه کیږی چه له هغو څخه په پښتو کیږی داڅو لځایه موندل کیږی :

لږی د تعظیم په لځای کیږی لیکه چه ووايو : « لوی یې خدایه ! » دوهم په لځای کیږی چه دمسند اهمیت یا نزل پیکاروی نو که له هغو څخه مرح مقصدوی که دم که دعا مراد وی یادارویدونکی تنبیه مثلاً دبدستا یو په لځای کیږی وایو : « ناروغی له بدو خوړو ده » په دی جمله کیږی ناروغی مسند ، بد خوړه مسند الیه او ناروغی نسبت بدو خوړو ته اسناد دی او یاد دعا په وخت کیږی چه بیت نیکه ویلی دی .

هسکت او مخکته نشته ستاده د سړی و واده له تاده

دا پالنه ستاده خدایه ! !

لویه خدایه ، لویه خدایه !

پالنه مسنداو خدای مسند الیه دی او یاد تنبیه په وخت کیږی چه مور زوی ته پقهر شی او له بده کاره یې راگزوی نو ورته وایي : - ودی وزه سترگی سم کیږنه ! - ودی وزه مسند او سترگی مسند الیه دولتو نسبت سترگو ته اسناد باله کیږی .

۴: دمسند افراد او اجمال : دافراد څخه مقصد و مسند یوازی والی او بشکاره والی دی یعنی داسی سبب موجودنه وی چه هغه دمسند د اجمال تقاضا کوی ، مثلاً وایو : « احمد شاه بابا غازی دی ! » دلته هڅ اجمال نشته ، مگر دمسند اجمال د حکم د تینسگوالی اوتقویت دپاره راځی چه دا قوه نو اکثر ادا ستادیه تکرار حاصلیږی مثلاً وویل شی ، - « سد وپه ولاړه ولاړ تاته گوری ! »

۳: اسناد

اسناد د مسند الیه او مسند په منځ کیږی نسبت دی ، او چه مسند الیه او مسند مو ویواند نو اوس باید دان نسبت هم ویوانو . اسناد پردوه ډوله دی : حقیقی - مجازی .

حقیقی اسناد : - حقیقی اسناد هغه دی چه د فعل یا شبهه فعل نسبت هغه شی ته وشي چه دده دپاره وضع شوی وی ، مثلا دمر ید اړد فعل نسبت دمر حوم متعلق به لاندې مسد س کښې چه د ملت خائن ته وائي .

دخواری - پوستین دی هېر شو چه دی زور کی اوس دی داسی اوی جناب له لخانه جوړ کی دعا جز ملت په وینو دی زړه سر کی تر پښو لاندې دی پایما له لکه پرود کی په حرا مو وز جوغو شودی لخان موړ کی نئس ابلیس اری ممت پر شیطان څه دی ؟

مقصد په هغه نیم بیت کښې دی چه وایی : په حرامو ووز جوغو شودی لخان موړ کی - اوس د موروالی د فعل نسبت ووز جوغو شوه حقیقی نسبت دی ، لکه چه دور جوغو شوه دخوړ او وضع دمر یدو دپاره شوی ده .

مجازی اسناد :- مجازی اسناد هغه دی چه د فعل یا شبهه فعل نسبت هغې معنا ته وشي چه په اصل کښې دده دپاره نهوی وضع شوی لکه همدامه یدو د فعل نسبت دخوشحال خان په بیت کښې چه وائي سینه خوله ئې ومارا کره وی مې مؤدشم وئې خواره وزیه داخو نیړیڅی دی په دی بیت کښې د مؤدوالی د فعل نسبت سینه خولی ته مجازی نسبت دی ، لکه چه سینه خواه لکه ورېجې غوښی دمر ید دپاره وضع شوی نه دی اونه خوله ده پرید وشي ده اونه څوک په مرید لای شی . د حقیقت او مجاز بحث او زد دی چه دیبان په علم کښې به مفصل درته راشی . د اسناد موقع چپری ده ؟ د حقیقی یا مجازی اسناد موقع اولهای په جمله کښې دی ، لکه نو باید جمه هم څه نه څه وپیر نو .

جمه :- له دوویا پېرو کله وخته جوړ یزې او بر دوه ډوله ده : یو خبر په بولی بله انشا ئیه خبر په جمه : خبر په جمله هغه ده چه یونکی ته ئې ددر واغویا رښتیا نسبت کیدلای شی نو که دا جمله دواقع سره مطابقه وی او که نهوی . مثلا دا جمله چه « پښتون آزاد دی ! » خبر په جمله باله کیږی . لکه یونکی ته ئې سړی ویلای شی چه رښتین دی یادرواغجن . انشا ئیه جمله :- انشا ئیه جمله بالعکس هغه جمله ده چه یونکی ته ئې درښتیا اودرواغو نسبت نشی کیدلای ، مثلا یو څوک دروازه رتکوی تاسی نو کر ته وواپاست : « وگوره - څوک رانه ؟ » په دې جمله کښې امر او استنهام یو لخی شوه ، ددرواغو یا رښتیا نسبت څه معنی نلری ! - دانشا تور بیان به وروسته درته راشی .

د خبریې جملي اقسام : خبر په جمله به یا اسمیه وی او یا فعلیه ، اسمیه خولکه دا جمله : « یردل ناست دی ! » یعنی هغه جمله اسمیه بولی چه لمړی جزو ئې اسموی . مگر د فعلیې جملي تعریف مختلف دی ، څوک وائي هغه جمله فعلیه چه لمړی جزو ئې فعلوی ، ددې تعریفه سره سم فعلیه جمله

په پښتو کښې نشته، ځکه چې په پښتو کښې د عربي په شان فعل تر فاعل دمخه نه راځي - او معلومه شوه چې د اداسامي ژبو تعريف دی او څوک وايي : په - فعلیه جمله هغه ده چې په جمله کښې فعل وی نو که لمړی جزوی او که دوهم - ددې ترتيب په قرارنو په پښتو او ځينو نورو آريائي ژبو کښې هم فعلیه جمله شته لکه دا جمله : « پردل تللی دی ! » ځکه چې دوهم جزو فعل دی او البته دا تعريف د آريائي ژبو دی د جملې نوريان دنجړه علم اړه لری - خودلته داهم باید وويل شي چې دخبريې جملې څخه غرض دمخاطب افاده ده نو که دا افاده د حکيم له حيه منفي وی او که موجه وی - تبصره : - درته وويل شوه چې مسند حکم دی او مسند اليه هغه شی چې حکم پر کښې او جمله له دې دواړو څخه جوړېږي - نو ځکه فعل مسند اليه نشي کيدلای او اسم هم مسند او هم مسند اليه کيدلای شي .



تر دې لخواه چې مومسنداليه او مسند او اسناد وپيژانده د ادمعانی علم درې برخې وې ، اوس به ددې علم پنځه نورې برخې درته راشي چې داهم دمېنې په ترتيب اړه لری .

٤ برخه : د فعل متعلقات

د فعل متعلقات فاعل ، مفعول او د متعلقاتو توابع : لنت ، توکيد ، حال ، استئنا او نوردی چې د ابحت هم په نحو اړه لری ، مگر کوم شی چې په علم معانی پکار او د بليغ کلام دپاره لازم دی هغه متعلقاتو سره د فعل ترتيب دی . چې د بليغ کلام ويونکی يا ليکونکی ايد ددې ترتيب مراعات وکړي - په عربي کښې خو لمړی فعل بيا فاعل بيا مفعول او وروسته د فعل - متعلقات او توابع راځي او کله کله د بعض موجهيا نو په اثر دا ترتيب هم سره اوږدی - چې داهم بول بحث دی - مگر په پښتو کښې د فعل او متعلقاتو ترتيب بل ډول دی - يعنی لمړی فاعل بيا فعل راځي لکه داچه زلمی خاندی او کله فعل تر مفعول لا هم وروسته راځي لکه دا جمله « زلمی پر اس سپرېږي ! » بلکه داسی لاهم کښې چې فعل تر خپلو ټولو متعلقاتو وروسته راشي مثلا « ميرويس په پښتانه همت پښتانه له مريتو به آزاد کړه ! » دا تر تېبونه هر يو پر خپل لخواي درست دی او ويونکی يا ليکونکی ئې بايد مراعات وکړي - مثلا دا جملې داسی بايد ونه ليکل شي : خاندی زلمی ٢ : زلمی سپرېږي پر آس ٣ - آزاد کړه پښتانه ميرويس له مريتو به -

که څه هم يو ډول معنا بندي مگر فصاحت نلری ، ځکه چې فصیحی جملې بايد پر نحوی قواعد وسمی وی .
د متعلقاتو حد ف : کله کله د فعل ځيني متعلقات حد فيږي مثلا د پريښيږي چې فعل دمفعول راوړوته ضرورت نلری ، يعنی هغه مفعول چې د ويونکی او اړوېدونکی په ذهن کښې حاضر وی او حاجت راوړلو ته ونه لری ، مثلا چا پوښتنه کړی وی چې « آس چار او وست ؟ » بل په جواب کښې ورته ووايي :-

«سدور اووست!» دلته نو حاجت دي ته پاته نشوچه ووايي، «آس سډو راوستت!» او کله فا عل او مفعول دواړه حذفيزی مثلا وي چېنلوی خوډل -
مگر دا نه راوړل به يادا اختصار دپارموی اويا به د تعميم لهجه ته وی اويا به د ابهام د بيان دپاره وی -
ددې موضوع مفصل بحث هم په نجاوړه لری. دلته نور ضرورت نشته.



۵ برخه: قصر

د قصر څخه مراد په یوشی پورې د بل شی تخصیص دی، نو په هر ډول لارې چه وی لکه په دي جمله کښې دولاړې تخصیص په پر دل پورې چه ووايو «هیڅوک بیله پردله ولاړندی!»، په دي جمله کښې ولاړه مقصور او پر دل مقصور علیه دی!

د قصر غایه: - د خبر و تمکین او د مخاطب په ذهن کښې د هغو تقرر دی.

د قصر ویش: قصر پر دوه قسمه ویشل کیږی، یو قصر د صفت پر موصوف دی او بل قصر د موصوف پر صفت دی - لمړی - خود صفت اختصاص په یوه یا کله موصوف پورې دی مگر په داسی ډول چه بل موصوف ته تجاوزونه کړی (۱) لکه چه ووايو: «بی له خدایه بل څوک تل ژوندی نه پاتیزې!» او دوهم چه قصر د صفت پر موصوف دی لکه چه ووايو: «ژوندی بی خدایه بل څوک نه پاتیزې»

د قصر لارې: - د قصر لارې په عربی کښې شینز دی مگر په پښتو کښې داخلو لارې تطبیقیزې:

- ۱: د نفی دلاری قصر، چه (نه او نشته) ئې توری دی مثلا «زه لیکونکی یم شاعر نه یم!»
 - ۲: د استناد لارې: چه (بی - پرته - بېله) توری لری - مثلا: «بی تابل څوک ستا د ژبی خدمت نه کوی!» یا «پرته له تابل څوک ستا په درد نه خوری!» یا «بیله مونږ نور ټول انسانان پر مخ تللی دی»
 - ۳: د عطف له لاری: چه په پښتو کښې د (خو، بلکه - یوازی - لیکن) توری په دغه ځای کښې راوړل کیږی مثلا «ویل کیږی: «د پښتو خدمت خو ستاسی زلمو وظایه ده!» «ته شاعر نه یې» بلکه لیکونکی یې!» «زه یوازی تللی وم!» «ته بیده نه یې لیکن پروت یی!»
 - ۴: - د جمع د منفصل ضمیر له لاری: لکه چه ووايو: «دا کار پر ډول دوی کولای شی!»
- قصر په منځ کښې راوړل: قصر د فعل او فاعل او نورو معمو لاتو تر منځ هم راځی مثلا

ووايو: «هیڅوک رانقله خو پر دل راغی!» یا دا چه «پر دل یوازی راغی!»



۶ برخه: انشاء

انشاء ایجاد ته وایی: - انشاء پر دوه ډوله ده، یوه هغه جمله ده چه ویونکی دیوشی غوښتنه

(۱) شرالاعلی سقر - ۲۱ مخ

پكوى دا طلبيه بولى اولبه هغه جمله ده چه ويونكي دكوم شى غوښتنه نه په كوى - بلكه نشتوالى اونستى ئى داغين طلبيه بولى نو په دى ترتيب انشا په خو شيانو پورى اړه لري چه هغه دادى : امر ، نهى ، استعظام ، تمنى ، هيله ، لوږه (قسم) تعجب ، ندا څنگه چه انشائيه جملې په ديرو شيانو پورى اړه لري لكه نودانشا ئيې جملې اغراض هم مختلف دى مثلا امر يوه صيغه ده چه په دى سره ده بخاطره څخه د فعل انشاء غوښتنه كيږي او مراد لښى التماس ، دعا ، تر ټنه دروندوالى ياسيكوالى يانورڅه وى دعا ئى امر لكه د بيت نيکه مناجات چه وايي :

دا وگړى دىر كى خدايه لوىه خدايه لوىه خدايه

ددى معنائو دانه ده چه بيت نيکه نو پر خداى امر كوى بلكه يوه دعاده او غرض ئى التماس

او التماس دى لكه وايو چه « خدايه ماو بخښه ! »

داسى دعا ئيه امرونه په عربى كښي پيردى « اللهم اغفر لنا » يانور ۰۰۰ يادترقى اوسيكوالى په لځاى كښي چه وايو : « ورك شه ، مخ دى پير ته كه ! » ياددروند والى په لځاى كښي مثلا پښتنو ميرويس خان ته وويل « راشه ، ترمه ماشر شه ! » يانور داسى مثالونه هم داشان دى دنه ي غرضونه مگر له استعظام او پښتنى څخه غرض ديومجهول امر څرگندول دى چه دادي نفى او نهى اقرار تنبيه ، انكار ، تعجب ، تعظيم ، تحقير اونورو دپاره را لځى مگر دتمنا غرض دهيلى په توگه ديو شى غښتل دى نو كه هغه شى ممكن او كه محال وى مثلا وويل شى « كاشكى ددي ملت يوسرى هم ناپوه نه وى ! » اود هيلى يعنى ترجى غرض هم داميد په توگه شى غوښتل دى مگر دا ميد جنبه ئى بايد قوې وې لكه داچه وويل شى : « ښائى چه داملت به ووهيږي او تر ابده به په ناپوهى كښي نه وې ! » دقسم او تعجب غرضونه خوشيكاره دي مگر قسم او تعجب اكراد غير طلبى جملې دپاره را لځى . دندا غرض دعا تاثر اونوردې چه هر يو پخپله قرينه پيژندل كيږي .

۷ برخه فصل او ووصل

وصل دادي چه جملې پوريل عطف سى - او فصل دادي چه عطف پريښودل شى په پښتنو كښي دعطف تورې « او » دي .

د فصل لځا يونه : - فصل پنځه لځا په لري - يوهغه دې چه دوي جملې بيخى سره نښتى وې يعنى كمال اتصال ولري اوداسى ښكاره شى چه دوهه جمله دلمرى جملې تاكيد يابيان دى مگر عطف غورځول شوى وى ، لكه عبدا لقادر څنگ چه وائى ،

باران اور بېرى ، څخوا كى څاخى نسيم را الوت سنبل پرى ناخى

اسياب دعيش واړه موجوددى ساقى ته گورو كه دى راپاخى

په پورته را باعى كښي څخوا كى پر باران عطف اودهغه بيان دى . او فصل هم راغلى يعنى دعطف تورى

نشته يا وايو : هغه ورو كى سور سپين ، چاغ شلند دى يانور ۰۰۰

دوهم لځای: بل هغه لځای دی چه ډېر لیرې والی یعنی کمال انقطاع وی چه دوی مختلفې جملې یعنی یوه انشائیة اوبله خبرتیة سره راغلی اودوهمه د لمړۍ بیان یا تا کیدوی مگر د عطف توری له منځه غورځیدلی وی لکه چه دا جمله: « ته ورځه زه یا تېږم ! » چه لمړۍ جمله انشائیة اودوهمه خبر یه ده اود عطف توری هم نسته .

دریم لځای: د کمال اتصال د شبه په لځای کېښي، یعنی متصل وی مگر لږ، چه دوهمه جمله تقریباً د لمړې جملې لږواب شاتته وی لکه دامتل .

« مه داسی خو زسه چه څوک د و خوری ، مه داسی تر یخ سه چه څوک دی وغور لځوی ،
څلورم : د کمال انقطاع د شبهې لځای چه تر یوی جملې دمخه دوی جملې راسی اود دریمې جملې عطف پریوی دمخنی جملې درست وی او پر بلې نه مثلاً :

« زلمی په تن روغ ، په زړه ناروغ ، په ژردا ژرې ! » په ژردا ژرې جمله یوازی د په زړه ناروغ د جملې بیان راغلی دی دهغې بلې جملې سره نه لگېږي اوفصل هم راغلی یعنی د عطف د توری لځای خالی دی .
پنځم : هغه لځای چه دوی کاملې جملې سره راسی دوهمه پر لمړې عطف مگر معنأ دوهمه جمله له لمړې سره مخالفه وی او معنأ مناسب ورسره ونلری لکه دامتل : « چاپه کلی کېښي نه پر ښود ، ده ویل آس می دملک کره وتره ! »

دوصل لځایونه : وصل دوه لځایه لری ، یوه هغه لځای دی چه دوی جملې به خبر یه او انشائیة کېښي سره مختلفې وی او عطف ئی « او » سره راسی لکه چه ووايو: « احمد دی کېښي اوزه درېږم ! » دوهم هغه لځای دی چه دواړی جملې به انشائیة او خبرتیة کی سره برابر وی لکه دامتل: « ته گوری وماته اوزه گورم وتاته » کار تر منځ شویاته ! چه دواړی خبرتیې جملې راغلی دی .

۸ برخه : ایجاز ، اطناب ، مساوات

ایجاز اختصار او اطناب او زدوالی او مساوات برابروالی ته وایی ، او دمعانی په اصطلاح ایجاز هغه دی چه لوی مقصد په ډېر لنډه عبارت اداسی او اطناب هغه دی چه لنډه مقصد په اوژد عبارت اداسی او مساوات هغه دی چه مقصد او عبارت سره برابروی . مگر دادلندا والی یا اژدوالی یا برابر والی تساکل او تعین فقط دمنځنیو او متوسطو خلکو په عرف اړه لری چه ددوی کلام نه بلاغت ته رسېږي اونه مهابت او بدویت ته (۱) یعنی که مقصد به داسی عبارت اداسی چه متوسطی طبقی خلکو تر عبارت په لنده عبارت سره اداسی ایجاز دی او که دمتوسطو خلکو تر عبارت په اوژده عبارت راوړه شی اطناب دی . یا په بل عبارت که لفظ له مفهوم سره مساوی وی مساوات دی او که تر مفهوم ډیروی اطناب او که لنده وی ایجاز باله کېږي

ایجاز : مثلا یوسری ته چه ډېر درد رسیدلی وی یا مثلا مینوی نوایی : «اوف - اوه ا»
 په دې یوه لفظ سره دده ټول دردونه اړوډونکي ته متصور کېږي .

دایجاز قسمونه :

ایجاز پردوه ډوله دی :

یوایجاز بېله حذفه : او بل سره له حذفه :

ایجاز بېله حذفه هغه دی چه دجملې څخه کوم شی حذف شوی نه وی لکه یوه پښتانه ته چه خوک ووايي «بې پښتو سړی یې ا» دا که څه هم یوه جمله ده مگر دپښتنو په نزد ئې مفهوم او معنا خورا لویه ده ، لکه چه دپښتنو په اصطلاح دپښتو نفی داخلاق ، انسانیت ، شرافت ، غیرت حتی داسلامیت ننی ښکارېږي . او بل ایجاز سره له حذفه دی مثلا په اصطلاح کښي وایي : « ټول کلي خبردی - ! یا : د کلي څخه پوښتنه وکړه ! » یعنی د کلي دخلکو څخه چه دخلکو کلمه حذف شوې ده .

اطناب : مثلا ډېر دل څخه پوښتنه وشي : ستانوم څه دی؟ دی ووايي : «زمانوم ډر دل دی ،

ډیلار نوم می کوندل ، په څه محمدزی یم ، په نوی ښار کښي اوسم ! »

داطناب قسمونه : داطناب قسمونه ډېر دی چه مشهوره ئې دادی :

۱: ترعام وروسته خاص راوړل - ۲: ترخاص وروسته عام راوړل - ۳: ترابهام وروسته ایضاح راوړل - ۴: تکریر - ۵: اعتراض - ۶: ایفال - ۷: تو شیع - ۸: تذیل - ۹: تنمیم یا نور

ترعام وروسته خاص راوړل : لکه چه یو چاته وو ایو : ټول کتابونه درسره راوړه

ترخاص وروسته عام راوړل : لکه چه وو ایو: زما کتاب اونور ټول کتابونه درسره راوړه .

یایه دعا کی چه وایو : خدایه ماوېڅښي زما مور اوبلار اوتول مسلمانان و څښي !

ترابهام وروسته ایضاح لکه چه وویل شی : زه درې ورونه لرم ، مشرقی زلمی ، کږ می

سدو ، همزولی می خالو دی .

تکریر : یعنی یوشی دوه واره یا ډېر واره راوړل دی مثلا :

عبدالقادرخان وایي :

چه ئې تللم په خندا خندا دیدن ته

اوس ئې درو هم په ژدا ژدا مزار ته

اعتراض :- یعنی په کلام کښي یوه معترضه جمله راوړل دی علی لکه خان چه وائی :-

اوس می څه زده « باقی دا» چه له څه راغی .

عنی به چیر ته سو ریایلمی لهما روح -

مقصد دباقی دا کلمه ده .

ایفال : دخبری په پای کښې بله خبره زیاتول دی۔ یعنی دیوشی په مبالغه کښې غلو کول دی
مثلاً دنجلې مخ سپین خلېبزی ، ته وایی دخلور لسم سپوږمۍ ده ! »

توشیح : توشیح دا بولی چه کلام په تننیه سره تمام او دوو مفردو سره مې تفسیر وشي لځکه چه
تننیه په پښتو کښې نشته نو تردې تیر یږو .

تذیل : - ذیل لمن بولی یعنی یوه جمله د بلې جملې په لمن پوری د تاکید د پاره نښلول دی لکه
دا مثل :

که تا ویل چه زه یم او ما ویل چه زه یم نه به ته مې نه به ته مې نه به زه یم

که تا ویل چه ته مې او ما ویل چه ته مې هم به ته مې هم به زه یم

تتمیم : - د کلام په پای کښې یوه کلمه د کلام د ښه والی د پاره زیاتولو ته تتمیم وایی که هغه
کلمه خذف شي د کلام خوندي لکه دخوشحال په لاندی بیت کښې د «کنه» کلمه چه وایی :

ولی راته وایی چه په ښکلیو نظر مکره

سترگی چه پیدا دی خود به دار لره کنه

مساوات : - د مساوات مثال لکه څوک چه له چا څخه پوښتنه و کړی :

(ته روغ یی ؟) هغه وایی : (هو ، روغ یم !)

۲ : د معنا صفتونه

دمخه مو وویل چه بلاغه له دروشیانو استفاده کوی د معنا له تر کبه او د معنا له صفتونو او د معنا
له اسالیبو څخه د معنا تر کبب خو مفصل ذکر شو اوس به د معنا صفتونو او وروسته د معنا اسالیب
بیان کړو :

د معنا صفتونه چه هر ه بلغه معنا باید په هغو سره متصفه وی ددی دی لمړی دادی چه بلیغه معنا
باید واضحه وی یعنی آسانه وی او بلیغه کوم اشکال او عمیق فکره په ذهن کښې لځای نیسی چه په
پښتو کښې درحمان بابا دیوان تر هر دیوان دمخه ددی مزیت لرونکی دی او تقریباً ټولی بدلی
ئې په دې صفت سره موصوفی دی لځکه زودهر پښتانه اوهری پښتنی په زده کښې ئې لځای نپولی دی
مثلاً په څه سادگی دخپلو اوشکوبی اثره کیدل بیانوی :

غرونه غرونه خوب په څا څکی او بو درومی

یار په سند ز ما دا و ښو بیدار نشه

یا بل لځای دلخان سپیچل دا سی بیا نوی :

ستا له غمه پلخان زده در حمان سولخی

لکه شمع په زیارت د شهیدانو

دو هم صفت دا دی چه بلیغه معنا باید ټینګه او مطابق له واقع سره وی مثلاً خوشحالخان

دخولي اخیستلو واقعه داسی څر گندوی :
 زه خوشحال کمزوری نه یم چه به نار کړم په ښکاره نارې وهم چه خوله ئې را کړه
 دریم صفت دادی چه بلینه معناملانه وی یعنی د حال دمقتضا سره سمه وی مثلاً عبدالقادر خان
 دمستی په حال کښې چه ساغر ئې له لاسه لویدلې اومات شوی دی په څه مناسبو اود حال له مقتضا
 سره سمو الفاظو عذر غوازی :

له مستی می شینه پر یو ته له لاسه
 ساقی قهر راته مکوه نحوانی ده

۳ : دمعنا اسالیب

دمعنا اسالیب دادی چه عقل ئې په مختلفو صورتو درک کوی اودارو بدونکی پرفهم ئې عارضوی
 اودا اسالیب ډیر دی چه مشهوره ئې دادی :
 ۱ : مبتکره معنی : یعنی یوه معنی په نوی صورت راوړل چه نسبتاً دمخه چاپه هغه معنانه وی راوړې
 مثلاً عبدالقادر وایی :

سرې سرې اوشی دی پرمخ عبدالقادره
 وخیل یارته دیاقوتو مهمانی ده

ومجربو ته د سرو او ښکرو مهمانی ابتکار دی چه عبدالقادر خان په برخه شوی دی .
 یا په رثا کښې دخوشحال خان ابتکار چه دخپل لوی «نظام» په ویرنه کښې ئې ښکاره کړی
 دی چه وایی :

کښکی لخوان دپښتانه په تنگ کښې مروای
 نه چه گور لره روان شو له تلنتکه

وگوری : په پورته بیت کښې خوشحال خان دزوی له مرگه متأثر نه دی ، بلکه په دې
 متأثر دی چه زوی ئې ولی په تلنتک کښې مړشو ولی دقام پرننگه مړنه شو .

۲ : دقیقه معنا : دا هغه معناده چه درک ئې څه قدر ډیر فکر غوازی او د ویو نکی پر دقت
 دلالت کوی ، چه په پښتو کښې دکاظم خان شیدا ټول دیوان داسلوب لری اوتقریباً ټولی
 بدلی ئې ددې معنا لرونکی دی مثلاً خپله استغنا او اعتماد بنس داسی ستایی :

دآفتاب په کمند نه خیرم آسمان ته
 نه زدم بار لکه شبنم پردوش دگلو

۳ : - نرمة معنا : دا هغه ده چه دیوې لطیفې معنا تعبیر په داسی سلیسو الفاظو وشي چه زړه په
 هیجان راوولی اودارو بدونکی روحاً خوشه شی لکه دعبدالقادر داییت :

هر سحر سترگی د گل به اوښکوکې په دې باغ کښې بې ژد لو خندا نشته
يارحمان بابا چوايی :

د ابا ران نه دی چه اوری له آسمانه

د مرغانو په رحمان باندی ژد ا شوه

۴ : - جامعه معنا: جامعه معناه نه ده چه په لبروالفاظو کښې ډیره معنا لځای کړی ، مثلاً خوشحال خان
د حیرت مقام چه د فلسفې پای او نتیجه ده او قول فلاسفه دې لځای ته رسیدلی دی په لاندی دوو بیتو
کښې څنگه ښه لند یانوی :

حیران یم نه پوهیږم چه زه څه یم څه به شم له کومه یم راغلی بیابه کوم لوری ته مخم

جهان یو کتوری شو، زه په مثل دمپزی یم حیران پکښې جاروزم ، لاس وښی پکښې وهم

۵ : متینه معنا : چه دویونکی متانت لځنی ښکار یزی او په اړویدونکی کښې عزم او اراده او متانت
تینگوی مثلاً خوشحال خان د همت په لار کښې وایی :

که آسمان دی د زمري په خوله کښې ورکا د زمري په خوله کښې مه پریږده همت

او د طلب په لاره کښې داسی وایی :

که غوتی پسی وهی په لاس به درشی چاوی داچه په دریاب کښې گوهر نشته

یادا :

تر مطلوبه پوری شرط درسیدو دی که تما مه لار په وینو شی آلو ده

۶ : تینگه لوړه معنا : چه دویونکی شهادت او مرانه او احساسی روح لځنی څرگند یزی خوشحال
خان چه د پښتنو دروغ ناپنده دی وایی :

لا په خوب کښې په لرزه پر بوځی له کټه چه د چا تر غوز د ماد توری شرنګ دی

لا تر اوسه ئې ما غزه په قرار نه دی چا چه ما سره و هلی سر په سنگ دی

یانوری داسی معناوی چه د متکلم او لځای او مخاطب او خبرو په حالاتو اړه لری اود دې حالاتو
له ییژ ندلو څخه مقصد دادی چه درنا پر لځای حماسه او حماسه پر لځای عشقی یانوری معناوی رانه وړه شی
او هم دا معناوی کوم قاکلی ماخذ نه لری فقط دادیب او شاعر په استعداد او ذکاوت
او معلوماتو ربط لری .

په پښتو کې ل ځينو گرامري

اصلاحاتو بدلونه

ښاغلی صدیق الله رشتين :

دا خبره چه دیوې ژبې د گرامر په شاوخوا کېږي څېړنه اوبلنه څومره ضروري شی دی ؟ دزیاتې څېړنې محتاجه نه بولم ولی چه ددې خبرې اهمیت ترډېرې اندازی څرگند او هر چاته ښکاره دی نوځکه سمدلاسه په مطلب لاس پوری کوم اوغواړم چه په پروسېزې و عده سېز کال بیادسالنامې له لوستو نکو سره یوه شېبه مشغول اوخبرې اتری وکړم گوندی له دې خبرو څخه د گرامري اصطلاحاتو په شاوخوا کېږي څېړنې پیداشی اویوه غوره لار منځ ته راوو ځی .

ته پید : که چېرې مونږ دهرې ژبې په لغاتو او کلماتو کېږي غور وکړو ، یعنی دغه اللفي په نظر ورته وگورو ، دفیلولوژي په اساس ئې کښته پورته کړو اودلغاتو په اصل اونیلو کېږي ئې فکر وکړو ، نو دا به راته معلومه شی چه زیاتره لغات دیو تناسب له مخه ایښوول شوی دی اویو علت او یوه نکته پکښې سړی پیدا کولی شی ، په تېره په آریائی ژبو کېږي خودا صفت زیات اوډېر دی . مثلاً (گړوان) چه گروه دغاری اړوکی ته وایي او(وان) دمحافظت کلمه ده ، نو په دې تناسب دکمیس غاری ته گړوان ویل کېږي ، ځکه چه د گروې ساتنه کوی یاغړوندی چه له غاری اووندڅخه جوړ شوی دی (وند) په سانسکریت کېږي (بند) ته وایي ، معنی داشوه چه دغاری بند . په دې ډول نورهم ډېر مثالونه موجود دی لکه (پښندی = دپښې وند) پېزوان = پوز ه - وان) ، داډول لغات پردوه ډوله دی ، یومرکب دی اوبل بسیط ، مرکب لغات او کلمات خو اکثر یو مناسبت اویوه ننگته لری لیکن په بسیطو او مفردو لغاتو کېږي ارتجالی لغات هم پېښیږي ، ارتجالی هغه دی چه دخپلې معنی سره څه تناسب ونه لری لکه سړی ، لرگی چه ظاهراً په دې نومو کېږي کومه توجیه نشته ، چه سړی ته ولی سړی وایي اولرگی ته ولی لرگی وایي؟ دغربو دا مشهوره خبره «چه اسم معلول په علت نه دی» ددې قسم نوموسره ادخ لنگوی اویه داسی نومو کېږي رښتیا والی پیدا کوی ، مگر دا یوعمومی قانون نشی کېدای ، ځکه چه ډېر نومونه اوخاص بیامرکب نومونه په آریایی ژبو کېږي خامخا یواصل اونیله لری اودیو تناسب له مخه ایښوول شوی وی . اصل خودادی چه باید په هر ه کلمه اوهر لفظ کېږي یومعنوی تناسب موجود وی ، یعنی

یولفظ او کلمه باید داسی وی چه له آواز او آهنگ څخه ئې معنی معلومه شی لکه چه په لحنو ژبو کښې ددې اصل مراعات تر ډېره حده شته. په پښتو کښې هم مونږ لحنی دغسی کلامی پیدا کولی شو چهغه طبیعی او اصلی آوازونو څخه جوړی شوی دی لکه (چوغکه ، چنچه) .

چوغ اوچن دمرغیو داصلی آوازونو نوم دی اوله دغو آوازو څخه حکایه کوی ، نوپه دغه اعتبار په اول کښې د(که) په زیاتوالی اوبه دوهم کښې دصوت په تکرار سره مستقل نومونه لحنی جوړ شوی دی .

دارنگه چنچنی- تککی- تپتی - بغبی (هارن) هم دغه ډول نومونه دی چهله طبیعی آوازونو یعنی (چن - تک - بغب) څخه ماخذ دی مگر لکه چه دغه اشاره وشوه؛ دا خبره هم ثابت ده چه ددناپه هره ژبه کښې بی تناسبه نومونه هم شته چه دانظ اومعنی ترمنځ ئې څه مناسبت نه وی ، مثلاً په فارسی کښې د(چوب اودرخت) لفظونه دخپلی معنی سره څه مناسبت نه لری یا مثلاً په عربی کښې (شجر ، حجر) اوداسی نور .

واپې (۱) چه په سانسکریت کښې چه یوه ډېره علمی ژبه ده هم دانقص موجود دی چه دلفظ اومعنی ترمنځ دمناسبت مراعات پکښې نه دی شوی - نو سره ددې هم هر کاه چه دلفظ اومعنی په منځ کښې دمناسبت لټولو اساس یوشه او غوره اساس دی اودامناسبت په مرکبو الفاظو کښې ډېر دی ، حتی چه دپښتو په مصدرونو کښې هم لیدل کیږی ، په دې لحاظ ښایې چه مونږ تر ورسه پوری په نومونو کښې مناسبت اوارتباط ته اهمیت ورکړو اوداپه اساس چه دلغت دپو هېدو سره هم ډیر ښه ښکوی ؛ ومنو . ښکوم وخت چه سپری ته دیولغت اصل او ریشه معلومه شی اوبه معنی او تناسب ئې یوه شی ؛ نوهغه وخت دسپری زړه ته پوره لویږی اوبه ذهن کښې ئې ښه ننوځی . یووخت چه ماپه پښتو کښې (ترله) نوم و اورېده نوځکه چه خپله محاوره می نه وه ؛ عجیبه به راته ښکاره کېده اوبه پری نه پوهېدم ، بیا یوه ورځ ناڅاپه خیال ته راغله چه داخود (تره دلور) څخه مخفف شوی لفظ دی ، نوپس لهغه راباندې دانوم خوږ ولگېد اوزړه ته می پرېوت ، دپښتو په افعالو اومصادرو کښې هم دغسی نومونه ښایسته ډېر دی چه دلته ئې یو څومثالونه راوړو .

۱- تلل(وزن کردن) له تلی (ترازو) څخه جوړ شوی دی. یعنی هغه کار چه دتلی په واسطه کیږی هغه ته تلل وایی .

۲- وتل- کوم وخت به یوسپری په یو (وت = شکاف) وتلی وی ، نودغه فعل ته دلام په لگولو وتل ووايه شو ، چه اوس عام دی اوله هر لځای څخه خارجېدو ته وتل وایی ،

۳- ننوږل : دغوږ له کلمی څخه جوړ شوی دی ، دغوږ کار اوفعل ته چه اورېدل دی ننوږل ویل کیږی .

- ۴- نغزل : له غری څخه چه سړی یوشی تېر کړی دپته نغزل وایی .
- ۵- چغېدل ! دچغ لهصوت څخه جوړدی او دمرغیو چغ چغ کول ، چغیدل بولی .
- ۶- کسل : د کسې فعل او کارته چه لیدل دی ؛ کسل وایی او مناسبت ئې ښکاره دی .
- ۷- غپل : له طیمې صوت یعنی غپ څخه جوړدی ځکه چه دغپلو په وخت کښې دغپ غپ آواز اورېدل کښی .

په دې ډول په پښتو کښې مرکب مصدرونه خوټول دیو تناسب له مخه جوړشوی او وضع شوی دی لکه : ترړول - سپینول - پخلا کول - پورته کول او داسی نور .
مگر بالمقابل ددغو مثالو په فارسی معنی گانو کښې هیڅ مناسبت نشته لکه : بر آمدن ، شنیدن ، دیدن البته عوعو کردن چه دغپل معنی ده په دغه اساس برابر دی .

له دې کبله په پښتو کښې چه یوه آریائی ژبه ده دلنظ او معنی په منځ کښې د مناسبت ساتلو خیال یو ضروری شی دی خصوصاً په نویو لغاتو کښې خوبی له دې څخه بله لار نشته ځکه چه هسی وچ په وچه بی علت او تناسبه یوې معناته لفظ ایښوول داسی مثال لری چه سړی و هلوته « پهل » و وایی .

هو ! زمونږ اصلی بحث دلته اوس په گرامری اصطلاحاتو کښې دی دنور نومونو په باب کښې به بیا کتلی شی ، په صرف اونحو او گرامری نومونو کښې خودې شی ته سخت ضرورت دی ځکه چه د صرف نحو قاعدی اوقوانین د صرفیانو په اصطلاح ټول (نکات بعد الوقوع) دې یعنی یوه کلمه یا یوه جمله وړاندی په ژبه کښې په خپل شکل استعمال شوی وی ؛ صرفیان هغوله نوم پیدا کوی او قاعده ورله جوړوی ، نو دا قسم صرفی نومونه او گرامری اصطلاحات خامخا او هر ورو یو منسکه ، یوه وجه او تناسب غواړی . بل گرامری اصطلاحات دومره زاړه او پخوانی اسما هم نه دی چه گوندی د ژبې د پیدایښت سره دې سم پیدا شوی وی بلکه د ژبې صرف نحو او گرامری نومونه ټول نوی او جدید شیان دی چه وروسته خلقو ایښی دی په دې اعتبار مونږ کولی شو چه په دې اصطلاحاتو کښې هغه چه موزون نه وی او دخپلی معنی سره څه تناسب نه لری وادوو ، او پرځای ئې نور نومونه کښېدو .
فودادی ددې تمهیدنه وروسته زه په پښتو کښې دغسی بی تناسبه اصطلاحات بیانول او پرځای ئې نور نومونه راوړل غواړم . که چیری پښتانه فاضلان په دې لار کښې د فکر او غور کولو آرزومن وی نودوی به ورته متوجه شی اوزماد فکر په طرفداری- اویانه طرفداری- کښې به څه و وایی .
دالفا نومونه : هغه ساده آوازونه چه له خولی څخه ولعی دهغو تحریری نقل اوشکل ته الفا یا حروف وایی .

په پښتو کښې د حروفو نومونه اکثره بی تناسبه دی او غالباً بی له څه فکره دنورو ژبو په تقلید اخستل شوی دی مثلاً : (الف ، جیم ، دال ، سین ، شین ، غین ، کاف ، لام ، میم ، نون ، واو) دپښتو په پټی یا الفبی کښې دانومونه ښه اوموزون نه معلومښی ، ځکه چه ددغو حروفو

آوازونه او اشکال ساده او بسیط دی او نومونه ئې ساده او بسیط نه دی بلکه مرکب دی، څه معنی؛ حرف دې یووی، غږ دې یووی، یعنی شکل او آواز دی ساده وی او په نامه کېنې دې ئې درې حرفه او درې غږه سره یوځای شوی وی لکه (الف ، جیم ، تر آخره) په تعلیمی لحاظ هم دانومونه ډېره سختی پېښوی. لام او فې ته به لاهلک نه وی رسېدلی او په الف کېنې به ئې په خوله راځي. دا وچه ده چه هلکسانوته (بي ، تي) آسان او الف او جیم ورته گران وی. دا چه په پارسی او عربی کېنې دانومونه څنګه عام شوی دی؛ زه د دې سره کار نه لرم او نه د بلی ژبی مسئولیت او جواب په څانګه اخلم تر اوسه تش په تقلید بی له دې چه پښتوته که فایده یا که آسانتیا ورسوی؛ اختل شوی او قبول شوې دی، له دې کبله ښائې چه له دې بی فایده تقلیدنه تېر شو اولکه نورو ژبو غوندی د ښکلونو او آوازونو پشان ساده نومونه هم غوره کړو، عجیبه لاداده چه په ټولو حروفو کېنې پوره پیر وی هم نه ده شوی، مثلاً دانومونه (بي ، تي ، خې ، ري ، زي ، هي ، يي) د عربی پر ډول نه وایو، که نه - باید چه داموهم لکه دالف، جیم پشان (با ، تا ، خا ، را ، زا ، ها ، یا) ویلی، نو دا چه په ځینو حروفو کېنې ئې پیروی کوو او په ځینو کېنې ئې نه کوو، بی دلیل غوندی خبره ده .

له دې سببه پکاردی چه د پښتو د حروفو یعنی الفبا نومونه درست په پو شان شی، بیا په یووالی کېنې ئې د ساده والی نظریه غوره او فایده منډه. نو پر دې اساس باید چه پر (الف ، جیم ، سین ، شین ، غین ، لام ، میم ، نون ، واو) هم د (بي ، تي) پشان نومونه کینږدو او (جي ، سي ، شي ، غي ، اي ، مي ، ني ، وي) ئې وېو لو .

اگر چه په دې مثالونو کېنې هم ورسره (ی) راځي مگر هغه د کسری پر ځای لیکل کینږی او کوم مستقل حرف نه دی .

بل داسی هم کیدای شی چه ټول حروف په زور کی یازور سره ووایو او پر (هه) ئې ولیکو لکه : (آ ، به ، په ، ته ، چه ، خه ، چه ، ده ، زه ، ره ، سه ، شه ، غه ، که ، له ، نه ، وه ، هه ، په) د پښتو مخصوص حروف هم پر دغه ډول لیکلای شولکه : (ټه ، ځه ، څه ، ډه ، ږه ، زه ، ښه ، نه)

مگر د دې دوهم صورت څخه اول صورت ښه دی ځکه چه هلته نیم حروف ادول غواړی اودلته ټول، او کم لفظی غوره والی هم پری نه لری .

د الفبا ترتیب : د الفبا ترتیب هم په پښتو کېنې سم او صحیح نه دی ځکه چه په سانسکریت او اوستا کېنې چه دوه مهمی آریایی زږدې ژبی دی د الفبا ترتیب دمخرجونو او وتوځو په اعتبار دی .

مثلاً (۱) لمړی حلقی حروف بیالسانی او بیا پسی شوی دی لکه : (ا ، هه ، ع ، ج ، ج ، د ، ت ، ب ، م) او په پښتو کېنې د الفبا موجوده ترتیب د عربی دیوه ترتیب تابع دی چه اېتی ترتیب ورته وایوی لکه : (ا ، ب ، ت ، ث ، ج ، خ ، د ، تر آخره) د دې ترتیب دشهرت

(۱) فرهنگ نظام

او عام والی وجه د حروفو اشکال دی (۱) مگر علم او نور ترتیبونه هم قبول کړی دی، خو په پښتو کښې د ا ترتیب چه بی د عربی له تقلید څخه بله وجه نه لري موزون او غوره نه معلومېږی .

هر کله چه پښتو یوه آریایی ژبه ده، نو باید چه د الفبا ترتیب ئې هم هماغسی دمخار جو په اعتبار راشی. دمخار جو په اعتبار د حروفو ترتیب اورون یو طبیعی او فطری ترتیب دی، زده ته هم دا ترتیب ښه پر بوځی، او هر څه چه اېتنی سلسله ده نو په دې سړی نشی یو هیدای چه په څه وجه ئی الف له حلقی بې له شفوی اوت له اسانی حروفو څخه را اخستی او په یوبل پسې ئې ترتیب کړی دی په هر صورت غرض دادی چه له دغه موجوده ترتیب څخه دمخار جو نو په لحاظ ترتیب غوره او طبیعی دی او د عربو لځنیو پوهانو هم دغسی کړی دی، نو باید چه د پښتو الفبا ترتیب په دې ډول راشی چه اول حلقی یا اسانی او بیا شفوی حروف وی یا داسی وشی چه د شرقیو له طرفه ونیول شی، د اصورت ئې هم بدنه دی لکه (و ، ب ، م ، د ، ر)

معروف او مجهول واو: دې نوموته هم چه سړی څه قدر متوجه او خیر شی نویځی بی تناسبه معلومېږی.

دانومونه په فارسی کښې هم اخستل شوی دی او تعریف ئې پر دې ډول دی .

۱ - هغه واو چه وړاندی حرف ئې خفیفه ضمه ولری اونرم وویلی شی ؛ مجهول واو دی لکه په پښتو کښې د (یوخ اوتود) واو ، او په فارسی کښې د (زور) واو .

۲ - هغه واو چه تر مخه حرف ئې خالصه ضمه ولری اولنږ سخت وویلی شی ، معروف واو بلل کیږی لکه په پښتو کښې د (گور اولور) د کلمو واوونه ، او په فارسی کښې د (ضرور) واو . اوس وگورئ چه دم معروف او مجهول دنومو اود دغو معنی گانو ترمنځ هېڅ تناسب نشته ، داسی نه ده چه گوندی دیوواو معنی یا آواز معلوم دی اود بل هغه مجهول دی بلکه د دواړو آوازونه معلوم او معروف دی .

ډاکټر عبدالحق (دهند دانجن ترفی اردوسکر تری) په خپل کتاب قواعد اردو کښې لیکلی دی : « چه دمجهول واو آواز په عربی کښې نه راځی او عربونه معلوم نه دی نو لځکه دوی پرې دمجهول نوم ایښی دی مگر په اردو کښې دا آواز مجهول اونا معلوم نه دی ، له دې سببه دانوم په اردو کښې موزون نه معلومېږی . »

په پښتو کښې هم بینه دغه خبره ده ولی چه دلته هم دمجهول واو آواز څه دمجهولیت اونا معلومیت نه لری ، دواړه قسمه واوونه معلوم او خیر گند دی ، نود (تور) واوته مجهول اود (گور) واوته معروف ویل محض یوبی معنی تقلید دی . له دې کبله ښایي چه په پښتو کښې مجهول واوته خنی یا خفیف او معروف واوته جلی او یا ثقیل او وواو ، د دې نومو مناسب ښکاره دی ولی چه په خپله دواو له تلفظ او آواز څخه معلومېږی . بل دا چه (۲) په اوستا اوسانسکریت کښې هم خفیف اوشدید

(۱) محمود علی ماهر په علم الحروف کښې لیکلی دی چه د اطرز دلکود سهولت اود شاگردانو

دپاره ابن مقله کتاب راویستی دی او هم شکل حروف ئې سره نزدی نزدی ترتیب کړی دی ص ۵۰

(۲) مقدمه فرهنگ نظام جلد ۴

واوونه موجودوو ، چه اول ته ئې اوس خلق مجهول اودوهم ته ئې معروف واووايي ، نومعلومه شوه چه دخفي اوشديد نومونه ددغو واوونو دپاره طبيعې او موزون نومونه دي او بايد په پښتو کښې هم دسانسکریت او اوستا په اساس قبول او ومنل شي .

مجهوله او معروفه (ی) : د مجهولې او معروفې (ی) نومونه هم لکه د مجهول او معروف واوېشان مناسب او موزون نه دي ، کوم دليل او علت چه هلته وويل شو هغه دلته هم ويل کيږي شه رنگه چه دخفي واو آواز په پښتو کښې مجهول او نامعلوم نه دي ، دغسې دخفي (ی) آواز هم شه نامعلوم والي نه لري ، نو په دې اعتبار دانومونه بهتر نه شي کماری او بايد چه خفي او جلی (ی) ، ورته وويله شي يا ورته خفيه اوشديده (ی) ووايو . هغه (ی) چه اول حرف ئې خفيه کسر لري او نرمه ويله کيږي خفي (ی) ده او هغه چه وړاندي حرف ئې خالصه کسر لري اوسخته ويله شي جلی (ی) بلل کيږي . خفي (ی) لکه په (هېراوېر) کښې او جلی (ی) لکه په (ويراوبادي) کښې .

په سانسکریت (۱) او اوستا کښې هم ای خفي او ای شديد راغلي دي چه اول ئې هم داخفي (ی) اودوهم ئې هم دا جلی (ی) گڼل کيږي .

تقياهي : د پښتو په گرامري اصطلاحاتو کښې دانوم هم اوس مشهور شوی دی او هغه (ی) ته ويل کيږي چه وړاندي حرف ئې زور کی ولري لکه (چوکي ، خولي) مگر دانوم هم پوره تناسب نه لري ، ځکه چه ثقالت په داسې لځای کښې راځي چه يو آواز دوچند شي ، يا آواز له زور ورکړی شي او په دې لځای کښې دايوهم نشته ، بلكه په چوکي او خولي کښې د کاف اولام حرکت نرم او په کلار ويل کيږي ، له دې کبله ښايي چه دې قسم ته مايله (ی) ووايو ، ولي چه ماقبل حرف ئې يو مايل حرکت يعني زور کی لري .

ملفوظه او غير ملفوظه ه : په پښتو گرامرونو کښې هغه (ه) چه وړاندي حرف ئې زور ولري ملفوظه او هغه چه ماقبل حرف ئې زور کی لري غير ملفوظه بلل شوی دی ، لکه په (په اوپسه) کښې چه اول ته ملفوظه اودوهمی ته غير ملفوظه وايي . دانومونه هم غوره اوموزون نه ايسي ، ځکه چه دغه هي گانې په اصل کښې دواړه غير ملفوظي دي او تلفظ پرې نه کيږي . ددې هي گانو تقسيم او بېلونه له ماقبل حرف نه معلوم کيږي ، هغه چه ماقبل حرف ئې مفتوح وي جلی ه ده لکه په (په او تخته) کښې او هغه چه ماقبل حرف ئې زور کی در لود خفي (ه) بلل کيږي لکه په (زده او تره) کښې نو پر دې اساس ښايي چه لمړی ته جلی او دوهمی ته خفي (ه) ووايو .

حروف علت : دا اصطلاح په پښتو کښې له عربي څخه اخستل شوی ده مگر پوره نه تطبیق کيږي که علت دسبب په معنی واخلو نو بیا خود دې معنی او د علت دحروفو ترمنځ ډېر ليري والی دی او که نه علت دضعف او کمزورۍ په معنا وواخستل شي ، نو دا معنی که څه هم ددې حروفو سره لږ ډېر ادخ لگوي خو پوره تطبیقي نومندی له دی کبله که چيري دحروفو علت په لځای امدادی

حروف یا امدادی: آوازونه یا صایات حروف ورته وواو یو؛ نوهم به دلفظ او معنی تر منځ څه تناسب اوار تباط پیدا شی اوهم به پکینبی دنوی والی او عصرت رنگ موجود شی .
آوازونه به پیشنو کینبی پر دوه ډوله دی یو اصلی دی بل امدادی اصلی هغه دی چه بی دنوروا امداد څخه نه ویل کینزی او امدادی هغونه وایی چه دهنو په واسطه او کومک اصلی حروف ادا کینزی لکه په پیشنو کینبی (ا . و . ی . ه) نویه دی لجاظهم د امدادی حروفو نوم به اوموزون دی .
اسم معنی: په اکثر و پیشنو اونورو گرامرو نو کینبی دا اصطلاح قبوله شوی ده او اسم معنی

د اسم ذات په مقابل کینبی هغه ته وایی، چه په خارج کینبی مستقل وجود نه لری او وجود ئې د بل شی تابع وی لکه (فکر، عقل) چه په خارج کینبی ئې کوم ذات، جسم او ثابله وجود نشته بلکه وجود ئې داشخاصو تابع دی. دانوم هم دخپلی معنی سره څه خاص تناسب نه لری او ناموزون نیکاری، و چه داده چه هر نوم ته سری اسم معنی ویلای شی، کوم مطاب چه دیو لفظ څخه مراد شی، په بل عبارت هرافظ چه په یو مفهوم دلالت و کړی هغه د هغه لفظ معنی ده او هر لفظ او هر نوم ته دیوی معنی نوم ویل صحیح او معقول دی .
نو د اسم معنی پرنځای چه کوم موزون نوم شته او د اسم ذات په مقابل کینبی ئې باید استعمال کړو هغه د (اسم مجرد) نوم دی اسم مجرد د معنی چه دیو مجرد شی نوم وی اوله جسم او ذات څخه مجرد او تنه پای لکه اندیشه خیال او داسی نور .

اسم اشاره: تراوسه پوری په زیاتو گرامرو نو کینبی دا اصطلاح قبوله شوی ده لیکن که څه قدر غوراو فکر پکینبی و کړی شی نوموزونه او غوره نه معلو میتری لکه کم وخت چه مونږ په نوی تقسیم دکلام اجزا بیانوو نویه هغو کینبی (اسم ، ضمیر ، صفت ، فعل ، قیود ، ادات) هر یو یو بل ییل دکلام جز یاد کلمی قسم بلل کینزی دا اقسام هر یو جلا جلا تعریف لری او په دې هر یو قسم کینبی نور ډېر قسمونه داخلیدای شی .

مگر که چیری مونږ اشاری ته متوجه شو او په معنی او خصوصیت کینبی ئې فکر و کړو نو داراته معلومینزی چه په اشاره کینبی د صفت معنی او خصوصیت لیدل کینزی مثلاً صفت هغه دی چه دیو بل اسم حالت او څرنگه والی بیان او حالت ئې محدود کړی او هغه ته یو قسم تخصیص ور کړی نو اشاره هم هو بهو دا کار کوی او دیو اسم د تعین او تخصیص د پاره استعمالینزی .
کم محدودیت او تخصیص چه مثلاً په (نه) سره پوسری ته حاصلینزی هغه په (دا) سره هم لاس ته راځی، بلکه لا داشاری په کلمو کینبی له نورو صفاتو څخه تعریف او تخصیص زیات دی لکه (داسی زما خپل دی) بله څېره داده چه د اسم په تعریف کینبی هم داشاری کلمی پوره نه شاملینزی لکه اسم هغه دی چه دیو شخص یا یو حیوان یا یو نځای نوم وی او (دا) او نورو اشارو ته چه گورو یو ته هم دیوشی نوم نشو ویلای له دې څخه معلومه شوه چه په اشارو کینبی د اسم والی معنی کمزوری او د صفت والی معنی غالبه ده نویه دې لجاظ باید دی چه صفت اشاره ئې و بولو، او داشاری کلمو ته د اسمای اشارات پرنځای اشاری صفات وواو .

اسم عدد : دانوم هم د تقلید په وجه په پښتو کېږي راننوتی دی، مگر که فکر وکړو نو یو تطبیقي شی نه دی، لکه چه وړاندی مو وویل: اسم هغه دی چه دیوشی نوم وی او پریوشی دلالت وکړی، دا معنی په عدد کېږي هم نه لیدل کیږي عدد بید و لکه د اشارې، د صفت معنی ور کوی اود یو اسم معنی معدود حالت او کیفیت دشمبر او تعداد په لحاظ بیانوی لکه: (خلور قلمونه - پنځه کتابچي) دا کت مټ داسی مثال لري چه سپری ووايي (تور قلمونه - سیپنی کتابچي) صرف دومره ده چه په وړاندی مثالو کېږي دشمبر له مخه د قلمونو او کتابچو حالت تخصیص او تعین شو. اویه وروسته مثالو کېږي درنگ او ظاهری وصف په لحاظ دغه تخصیص او تعین راغی، نو په دې اعتبار ویلی شو چه عدد هم په صفت کېږي حسا بیږي اوله اسم ویلو څخه ورته صفت ویل غوره او بهتر دی یعنی عدد ته باید صفت عددی اود صفت یو قسم ووايو نه دا چه اسم عدد اودا سم یو قسم ئي وېو لو.

موصولات یا اسمای موصوله : یو مشکل نوم دی چه په پښتو کېږي اخستل شوی دی مگر اوس ئي پزېښودل پکار دی په عربی کېږي صله، موصول او موصولات یو له ځانله سلسله ده چه هلته البته تطبیقیدای شی، لیکن په پښتو کېږي دومره گرانه اصطلاح اخستل که خاصه فایده نه لری مثلاً په پښتو کېږي (څوک چه - چا چه - څه چه - هغه چه - کوم چه) دې ټولو ته موصولات یا اسمای موصوله ویلی شوی دی. هر کله چه دایو سخت او مشکل نوم دی، سر بیره، هغه خصوصیات چه په عربی کېږي ئي لری په پښتو کېږي نه لیدل کیږي نوله دې کبله ښایي چه دغو کلمو ته ربطی ضمیرونه ووايو، ولی چه دایو آسان او ښکاره تطبیقي نوم دی. دا کلمی په جمله کېږي دربط کارور کوی اود یوشی اونوم پرنحای استعمالیږي لکه په دی عباراتو کېږي څه چه کړی هغه به ریښی - کوم چه اخلې هغه واخله - څوک چه یانې هغه بو ځه .

اسم استفهام : (څوک، چا، څه) اودغسی نورو کلمو ته ځینو کسانو اسمای استفهام ویلی دی، لیکن داسماو تعریف پری په ښه شان نه تطبیقېږي. ځکه چه په (څوک، چا او څه) کېږي له اسمیت څخه دضمیر والی رنگ د پردی اودا کلمی همیشه دضمیر پشان استعمالیږي مثلاً پرنحای د دی: چه کم سپری وویل؟ کم سپری راغی؟ داسی ویل کېږي چه: چا وویل! څوک راغی؟ له دینه معلومه شوه چه دا کلمی دضمیر حیثیت او حکم لری او باید چه استفهامی ضمیرونه ئي وېو لو نه دا چه اسمای استفهام ورته ووايو ولی چه داسمیت له معنی څخه نزلیری ښکاری،

اسم منسوب : دانوم چه په پښتو کېږي کومو الوتو ته ویلی شوی دی هغه داسی نومونه دی چه له اسمیت څخه پکښي دصفتیت جنبه غالبه ده لکه تور بالی - کبرجن - کامه وال - کابلی یاداسی نور صفات، دې کلمو ته چه وگورو نو ټولی دیوبل نوم وضاحت کوی اود هغه حال بیانوی لکه: (توریالی سپری، کبرجن سپری، کامه وال او کابلی سپری) او دا بیخي دصفت معنی ده نو په دی لحاظ باید دغسی کلماتو ته داسم منسوب پرنحای نسبتی صفات ووايو او پردی نامه ئي وپېژنو.

جنس مستوی : په (فواعد پښتو) کښې دا اصطلاح داسې راغلی ده ، وایې چې جنس مستوی هغه دی چې په نړاوسنځي دواړو دلالت وکړي لکه « سپڼه ، ورگه » ښکاره ده چې هره ژبه لځانله خصوصیات لري ، دامونوچه په انگریزي- او یانوروزبو کښې جنس مستوی شته مگر په پښتو کښې پرته له مذکر او مؤنث څخه فر، ښځې الفاظ نشته چه ونښي جنس مستوی وپولو . په پښتو کښې درست الفاظ یابه مونث وی او یابه مذکر وی . سپڼه ، ورگه دارنگک مچ او ماشی که څه هم د نړاوسنځي دپاره استعمالیږي مگر دلفظ له مخه اول مونث او آخري مذکر نومونه دی . دا لځانله خبره ده چه په ژبه کښې دخزنده و دپاره دمذکر او مونث فرق نه دی شوی ، گرامر او صرف ونحو له الفاظو څخه بحث کوي دا استعمال او ظاهر په لحاظ چه گورویه پښتو کښې دریم قسم الفاظ نشته نو په دې اعتبار د جنس مستوی اصطلاح په پښتو کښې صحیح نه ده او باید له دې بی لځایه تقلید څخه تېر شو او دا نوم له پښتو گرامر څخه و با سو .

متصل ضمیرونه : دانوم هم په پښتو گرامر نو کښې لیدل کیږي مگر په تطبیق کښې ئې غور او خیال نه دی شوی . مثلاً د ضمیرونه (می ، دی ، ئې ، مو ، را ، در ، ور) په متصلو ضمیرونو کښې راغلی او متصل ضمیرونه بلل شوی دی ، حال دادی چه دا استعمال او ظاهر په لحاظ په بل عبارت د اتصال اونه اتصال له مخه په دغو ضمیرونو او هغو ضمیرونو کښې چه منفصل بلل شوی دی هیڅ فرق او توپیر نشته لکه دا : (زه ، ما ، ته ، تا ، مونږ ، تاسی - تی ، ده ، دوی او داسی نور) یو مثال به ئې راواخلو ، د مثال په ډول وگورې چه (زه او می) دواړه یوشان ضمیرونه دی ، دواړه یورنگک جلا لیکل کیږي او د بلې کلمې سره نښتي نه راځي ، نو بیا (زه) ته منفصل او (می) ته متصل ویل یوه بی دلیل خبره ده . بلکه دادو اړه منفصل ضمیرونه دی چه له نورو کلمو څخه جلا کیږي او متصل ضمیرونه هغه دی چه له فعل سره پیوست او نښتي راځي لکه (م ، و ، ی) په دې مثالو کښې (ځم ، څو ، ځي) نو مطلب داشو چه په پښتو کښې د (می ، دې ، ئې ، مو ، را ، در ، ور) ضمیرونو ته متصل ضمیرونه ویل یو بی تناسبه نوم دی او باید چه دې ضمیرونو ته هم لکه د (ما ، تا ، زه ، ته) غوندی منفصل ضمیرونه وویلی شی . په دې صورت بیا په پښتو کښې منفصل ضمیرونه پردری ډوله کیږي اول ئې لکه (می ، دی) دوهم ئې لکه (را ، در ، ور) او دریم ئې لکه ما ، تا او داسی نوردی د ضمیرونه په خپل منځ کښې اول او دوهم دریم لمبر سره بیژندای شی نور فرق ئې معنوی یعنی په استعمال کښې دی مشترک ضمیر : په ځینو گرامرو لکه (وا فیه ، پښتو پښویه ، پښتو ښونکی) کښې د مشترک اصطلاح راغلی ده او د (خپل) کلمې ته ئې مشترک ضمیر ویلی دی لکه په دی لځای کښې (حمید بن خپله راغی) مگر دانوم هم یو بی لځایه اوبی تناسبه نوم دی . لمړی خبره خو داده چه (خپل) ضمیر نه دی بلکه اصلاً صفت دی لکه په دی جمله کښې (دای خپل سړی دی) چه پردی سړی په مقابل کښې د صفت پردول استعمالیږي . هو ! کله د ضمیر د تا کی د پاره هم راځي مثلاً :

ما پخپله دا کار وکړ - دی په خپله راغلی و - او کله د اضافت کار هم ورکوي لکه دا قلم زما خپل دی
زه دخپل قلم نوک پیژنم ، خو په دې یو صورت کښې هم ورته ضمیر نه ویل کیږي . بیا خپل ته مشترک ضمیر

ویل هم څه معنی نه لری لځکه چه دا کلمه په مذکر او مونث کيښي فرق لری، دمذکر دپاره خپل اودمونث دپاره خپله استعمالیږی مثلا: (دا قلم زما خپل دی - دا تخته زما خپله ده) غرض دا چه (خپل) ته په پښتو کيښي ضمیر او یا مشترک ضمیر ویل هسی سرسری خبره ده او باید چه صفت ورته وویلی شی . هوایه پښتو کيښي ځنی مشترک ضمیرونه شته لکه (دوی) چه د جمع مذکر او جمع مونث دپاره شریک دی یا (زه) چه هم دمذکر دپاره دی او هم دمونث دپاره، په دې ډول نور هم درواخله!

البته چه دغسی ضمیرونو ته مشترک ضمیر ویل صحیح او معقول دی نه دا چه (خپل) ته مشترک ضمیر و وایو. نسبی ضمیرونه : په پښتو لپار کيښي (وم، وو، وې، وی، وو، ووه، وې، یم، یو، بی، ښي، دی، ده، دی) نسبی ضمیرونه بلل شوی دی. دانوم اودا اصطلاح له دوو وجهو څخه ښه اوموزونه نه ده، یو خوداده چه ددې کلمو په ضمیر والی کيښي شک دی اوا کثر خلک ښي ضمائر نه بولی بلکه امدادی افعال ورته وائي، بله داده چه فرضاً که ضمیرونه هم شی، خود نسبی معنی ورسره څه مناسبت نه لری، که مطلب داوی چه د قرب او بعد نسبت پکيښي دی، داهم کمزوری غوندی خبره ده، نو غوره داده چه دغو کلمو ته امدادی افعال ووايو، ولی چه دا فاعلو خصوصیت پکيښي ښکاره دی او زما نه ترې څرگند یږی لکه چه : (وم، وو) په ماضی کيښي او (یم، یو) په حال کيښي استعما لیږی .

جملی اونوعی مصدر : دپښتو په ځینو گرامرو لکه : (وافی، ه، پښتو ښوونکی ، پښتو پښویه) کيښي دجملی مصدر، او په پښتو لپار کيښي دنوعی مصدر اصطلاح اخستل شوي ده. په دغو کتابو کيښي جملی اونوعی مصدر هغه ته وایی چه د (توب، تیا، والی) اوداسی نورو علامو په زیات والی چود شوی وی لکه (لیونتوب، روغتیا، اوزد والی) لیکن که دغسی نومو ته ځیرشو او غور پکيښي وکړو نو نوعی او جملی مصدر ویل لاڅه ؛ چه په خپله مصدر ویل هم ورته ناموزون او بی تناسبه دی . اوله خبره خوداده چه مصدر اصطلاحاً د فعل او کار نوم دی او په هغه کيښي د فعلی معنی وجود لازم دی ؛ چه په دې وجه مصدر ته اسم فعلی هم وایی ، مگر په لیونتوب ، روغتیا او داسی نورو کيښي د فعلی معنی پته هم نشته ، نو وایو چه لیونتوب اوروغتیا مجرد. وصفونه دی چه دموصوف ذات یعنی دلیونی اوروغصبری حاصل صفت په بل عبارت وصف حاصله او حالت ښی . دوهمه خبره داده چه جملی هر چود شوی اوتر کيښي مصدر ته ویل کيږی اوداصلی مصدر په مقابل کيښي استعمالیږی مثلا (بخلاکول ، تورول) هم په جملی مصدر کيښي دا خپلډای شی ، نویوازی لیونتوب ، روغتیا اود ډول نوروته جملی مصدر ویل یوه عامه تطبیقی اصطلاح تشی کېدای . هر څه چه دنوعی مصدر نوم دی ، په دې نامه کيښي خود نومېدلو و چه ظاهر هیڅ نه معلو میږی . که مطلب داوی چه لیونتوب هم یو نوع مصدر دی لځکه ورته نوعی مصدر وایی دا خبره په هغه صورت چه دلیونتوب مصدریت ومنلی شی البته چه لږه ډېره صحیح کېدای شی ، لیکن دانوم بیا هم څه خاصه ترجیح او بهتری نه لری ولی چه ټولو مصدرو او هر قسم مصدر ته باید نوعی مصدر ووايو.

نو غرض داشو چه لیونتوب ، روغتیا اوداسی نورو ته جعلی اونوعی مصدر ویل ؛ نهد گرامر په اساس اونه دلغت په اساس صحیح اودرست معلومینزی . له دې کبله پیکاردی چه دغسی کلمه و ته مجرد وصفونه ویلای شی . لکه چه په اسم کښې مجرد اسماشته دغسی په صفاتو کښې هم مجرد اوصاف موجود دی . مثلا لیونی نوداتی صفت دی یعنی ذات ښی او لیونتوب ئې وصف مجرد دی ، چه ددغه ذات محض وصف څر گندوی .

اصلي مصدر ؛ ځینې کسانو هغو مصدروته چه په آخر کښې ئې (ل) وی اصلي مصدرونه ویلای دی ، او په مقابل کښې ئې هغه مصدرونه چه په (کول ، کېدل ، ول ، بدل) مختوم وی تر کیبی بللی دی لکه (پخلا کول - پخلا کېدل - تورول - تور بدل) مگر په پښتو کښې لام والا مصدرونه هم ځینې داسی مثالونه لری چه دتر کیبی په مقابل کښې اصلي مصدر ویل ورته مناسب اوموزون نه ایسی ، بلکه هغه هم تر کیبی اوله دوو اجزاو څخه جوړ شوی دی لکه : (پوری و تل - کښې و تل - پری کول - پری ښودل)

هو! دلام والا مصدر و اود کول ، کېدل ، ول ، بدل والا مصدر و نو په منځ کښې دومره شته چه په کول ، کېدل ، ول ، بدل والا مصدر و نو کښې اول جزء په خپله معنی راجی او معنی نه بدلوی لکه (پخلا، تور) چه دتر کیب په وخت هم له خپلی معنی څخه نه وځی . او په لام والا مصدر و نو کښې دواړه اجزا په خپله معنی نه یا ته کیژی او یوه بله معنی ور کوی ، مثلا (پوری) لځانله یوادات او (وتل) دبر آمدن په معنی دی خو په (پوری و تل کښې ئې بیا بله معنی پیدا کړی ده چه له ویال او یا سیند څخه تیر بدلوته وایی نومطلب داشو چه دغه ډول لامی مصدر و نو ته اصلي مصدر ویل موزرن نه دی او باید د اجزایی لام والا مصادر ئې وولو .

مستعمل او غیر مستعمل مصدر ؛ په ځینو گرامرونو کښې دغیر مستعمل مصدر لکه (لځل ولاړل) وجود هم مثل شوی دی داصرف ددې دپاره چه دځی او ولاړ فعلونه ورڅخه مشتق کړی مگر زما په عقیده دغه ویش اودغه نوم یو صحیح شی نه معلومینزی . اوله خبره خوداده چه مصدر د کلمی یو قسم دی کلمه یو معنی داره لفظ ته وایی نو دغسی غیر مستعملو مصدر و نو ته چه څه معنی نه لری لکه (لځل ، گورل ، وینل) مصدر ویل لا څه چه کلمه ویل هم دصرف په اساس صحیح نه پیکاری او هر څه چه دافعالود اشتقاق خبره ده په دی کښې هم غیر مستعمل مصدر ته ضرورت نشته بلکه له مستعملو مصادر و څخه هم جوړید ای شی مثلا ویلای شو چه لځی له تلل څخه دلامونو په حذف اودت اوځ په تبدیل جوړ شوی دی اوله کنترول بدل تلل څخه (گوری ، وینی ، ولاړ) خلاف القیاس افعال دی چه داپه هر ژبه کښې شته او په پښتو کښې لالیزدی بله خبره داده چه مشتق منه اوما څد باید یو داسی شی وی چه له فعل دمخه معلوموی ، حال دادی چه (لځل او ولاړل) دځی او ولاړ له پېژندلو څخه وروسته معلومینزی نو داسی مصدر به سپری څه کړی چه له فعل نه وړاندی ئې ونه پیژنی - له دې کبله دغیر مستعمل مصدر و اړل په پښتو کښې کم ضروری شی نه دی او باید سر پرې خوژنکېرو او ورڅخه تېر شو .

تام مصدر او ناقص مصدر: په پښتو ليار کښې ئې هغه مصدر ته چه ټولی صبغی نخنی جوړ یږی تام او هغه چه

ټولی صبغی ورڅخه نه جوړ یږی ناقص مصدر ویلی دی

د تام مثال لکه و هل او د ناقص مثال لکه کتل د نومونه که څه هم ډېر بدنه دی مگر هر کله چه د تام او ناقص مفهوم د معنی سره ارتباط لری او د سړی فکر ته داراخی چه دلته به کوم معنوی فرق مطلب وی حال دادی چه دا اصطلاح د لفظی کیفیت له مخه ده نو په دی لحاظ له تام او ناقص څخه د منظم او غیر منظم یاد تغیر یږی او تغیر ناپذیر اصطلاح غوره او بهتره معلوم یږی لکه بڼایی چه د تام او ناقص پر لځای دغه وروستی نومونه ومنو او قبول ئې کړو .

حاصل مصدر: د انوم هم په پښتو کښې څه قدر غور او فکر غواړی تر او سه خو حاصل مصدر داسی مثالونو ته ویلی شوی دی لکه (وهنه، لیدنه، لیده، کاته او داسی نور) مگر خبره داده چه هر ژبه ځانله اساس او ځانله لاری د لازمه نه ده چه په فارسی کښې پرسیدن مصدر او پرسش حاصل مصدر بلل شوی دی نومونږ به هم پوښتل ته مصدر او پوښتنی ته حاصل مصدر ووايو بله که زه لایدی عقیده یم چه په پښتو کښې اکثر نومونه چه خلق ورته حاصل مصدر وائی د مصدر حاصل معنی پکښې نه لیدل کیږی او په خپله د مصدر په معنی دی مثلا لیدل او لیدنه پوښتل او پوښتنه د معنی په لحاظ کم فرق نه لری او دواړه مونږ په دیدن او پرسیدن سره ترجمه کولای شو که څه هم په استعمال او ظاهر کښې ئې یوا بله فرق موجود دی نو په دی لحاظ ورته یو ځانله نوم هم ضرور دی هر کله چه د حاصل مصدر نوم ورسره ښه نه لگیږی نو بایده دی چه معنوی مصدر ئې وېولو او یا ورته کوم بل نوم پیدا کړو .

اسم فاعل او اسم مفعول: که څه هم د انومونه په پښتو گرامر او کښې دومره عام شوی دی چه بدلول ئې هم

گران ملو میږی مگر په هر صورت زما مطلب دلته نظر په ښکاره کول دی. د اسم فاعل او اسم مفعول نومونه په هغه شان چه په عربی کښې رواج دی پښتو ته راگډ شوی دی ،

لیکن که په پښتو کښې د دغو نومو خصوصیت ته وکتل شی نو د اسمیت څخه پکښې د صفتیت رنگ غالب دی . د مثال په ډول وهونکی ته اصطلاحاً اسم فاعل او وهلی ته اسم مفعول وایی ، حال دادی چه وهلی او وهونکی دواړه داسی کلمی دی چه دیوبل اسم د حالت بیان او وضاحت کوی لکه (وهونکی سړی ، وهلی سړی) اودا کتومت د صفت معنی ده . دیواسم د بیان او تشریح په اعتبار په دې جمله کښې چه حمید بڼاغلی سړی دی او په دی جمله کښې چه حمید (منونکی یا منلی سړی دی) هېڅ فرق نشته، البته دومره فرق شته چه بڼاغلی، اصلی او ذاتی صفت او منونکی او منلی فعلی صفت دی وی چه فعلی د معنی پکښې دی. نو ویلای شو چه د اسم فاعل او اسم مفعول نومونه هم په پښتو کښې موزون نه دی ، او منونکی او منلی یادغسی نور په اسم او کښې داخلول ؛ زده ته ښه نه لویږی . له دې کبله بایده دی چه دغسی کلمی چه له مصدر څخه جوړ یږی فعلی صفات وېولو ، او بیا کوم چه د فاعل په معنی وی هغه ته صفت فاعلی او کوم چه د مفعول په معنی وی هغه ته صفت مفعولی ووايو . لکه منونکی

اومنلی چه لمړی فاعلی اودوهم مفعولی صفت دی . بله خبره داده چه داسم فاعل او اسم مفعول نومونه په پښتو کښې جامع نومونه هم نه دی یعنی ټولو مثالو ته نه شاملیږی . په پښتو کښې فاعلی نو مونه پر دوه ډوله دی یوهغه دی چه دمصدر په آخر کښې د(ونکی) په زیاتوالی جوړیږی لکه راتلونکی اوختونکی اوبل هغه دی چه دلزامی مصدر په پای کښې د(ی) په راوړلو لاس ته راځی لکه (راغلی ، ختلی) خوداسم فاعل نوم اول قسم ته شاملیږی اودوهم قسم ته څوک اصطلاحاً اسم فاعل نه وایی هرڅه چه دصفت فعلی یا صفت فاعلی نوم دی ، داداړو ته شامل دی صرف فرق دومره دی چه راتلونکی اوختونکی دحال او استقبال په معنی فاعلی صفات اوراغلی ، ختلی دماضی په معنی فاعلی صفات دی . پردی ډول مفعولی نومونه هم پر دوه رازه دی یوهغه دی چه دمجهول متعدی مصدر په آخر کښې د (ونکی) په راوړلو جوړیږی لکه وهل کېدونکی اوبل هغه دی چه دمتمدی معلوم مصدر په پای کښې د (ی) په لگولو تیاریږی لکه (وهلی ، منلی) په دې کښې هم داسم مفعول نوم دوهم قسم ته ویلی شوی دی او اول قسم ته چانه دی ویلی . نو کوم موزون نوم چه دې دواړو قسمونو ته شاملیدای شی هغه دصفت مفعولی نوم دی اودغودواړو ته مونږ صفت مفعولی ویلای شو . ددغو دواړو ترمنځ هم هاغه فرق شته ؛ کم چه په صفت فاعلی کښې و ، یعنی وهل کېدونکی دحال او استقبال په معنی مفعولی صفت دی او وهلی دماضی په معنی مفعولی صفت بلل کیږی .

صفت مشبه : په ځینو گرامرو کښې دصفت مشبه اصطلاح هم لیدل کیږی او هغه فاعلی صفت چه دلزامی مصدر څخه د (ی) په زیاتوالی جوړشی . صفت مشبه بولی لکه راغلی او تللی . دانوم هم محض تقلیدی نوم دی اودعربی د تقلید په وجه ایښوول شوی دی . کله - صفت مشبه په پښتو کښې هغه کیفیت نه لری ؛ کم چه په عربی صفت مشبه کښې لیدل کیږی . په عربی کښې به البته دانوم مناسب اوموزون وی ځکه چه هلته صفت مشبه په عمل کښې داسم فاعل سره مشابهت لری ، مگر په پښتو کښې ددې نامه دپاره کمه وجه نشته اونه دلته دصفت مشبه او اسم فاعل په بلولو کښې کمه فایده شته ؛ له دې کبله وایو چه تللی اوراغلی ته له صفت مشبه څخه فاعلی صفت ویل غوره او بهتر دی اودانوم ورسره موزون او شبه لگیږی .

مضارع : دانوم هم په پښتو کښې سخت اوزینږ بریښی اوصحیح ذوق ئې منلو ته نشی تیاریدی . ځینی خلکو په پښتو کښې (وخورى ، وگورى) اونورو داسی صیغو ته مضارع ویلی ده ، مگر ددې گران نوم په منلو کښې سرخوړول هسی یوبی فایدی شی دی ؛ په عربی کښې دحال ، استقبال او مضارع دپاره یوشکل اویوه صیغه ده لکه (یضرب) مگر په پښتو کښې دحال دپاره دوه صیغی موجودی دی . یوه لکه گوری اوبله وگوری . دې دواړو صیغو ته حال ویلای شو ، لیکن فرق ئې دا کول یکار دی چه اوله دحال جاری صیغه اودوهمه دحال مطلق صیغه ده ، چه دمطلق حال بیان کوی اوداستمرار قید پکښې نشته . په دې لحاظ بېلای چه په پښتو کښې دمضارع له نامه څخه تیرشو اودحال جاری اوحال مطلق نومونه قبول کړو ځکه چه په یو آسان نوم مطلب حاصلیږی نو گران نوم ته څه حاجت دی ؟

نهی : د پښتو په پخوانو گرامرونو کې د یو کار د نه کولو امر ته نهی وایي لکه مه رازه ، مه پاڅه . په عربي کې چې څه هم د نهی او نفی ترمنځ فرق شته لکه هغه فعل چې په هغه کې د نه کولو امر وي نهی بولي او نورو افعالو ته چې د فعل پر نه کولو دلالت کوي نفی وایي لکه نه راجی ، نه دی تملی . په پښتو کې هم ځینې کسان دغه فرق ته قایل شوي دي او د نهی اصطلاح یې منلې ده ، مگر زه مایه خیال په پښتو کې دې فرق ته دومره حاجت نشته او نه د نفی او نهی له فرق څخه که خاصه فایده ولاند یزې له دی کبله ښایي چې ټولو افعالو ته چې پر نه کولو دلالت کوي یوشان منفي افعال ووایولو او که چېرې د یو کار پر نه کولو امر وشي هغه باید منفي امر و بولو . دانوم آسان او عام فهم دی او پوهیدل هم پری یې تکلیف دی . څو پوری چې یو خاص ضرورت نه وي نو له اصطلاحاتو پرې و لوڅڅه اصطلاحات لږول ښه دی .

حروف چاره : په ځینو گرامرونو کې دا اصطلاح هم راغلي ده ، مگر یو تطبیقي نوم نه معلومېږي وچه داده چې په پښتو کې چې څه هم حروف چاره د معنی په لحاظ موجود دی چې د ارتباط او اتصال کارور کوي لکه (ته) په دی جمله کې (کور ته مخم) مگر د لفظ په لحاظ دانوم په پښتو کې یو بی معنی نوم دی . هو په عربي کې موزون او مناسب دی ځکه چې هلمته د حروف چاره و کار ، جوازیر پیدا کول دي لکه په دې جمله کې (مررت بزید) چې په حرف جار او زید مجرور او مکسور دی لیکن په پښتو کې نه جرسته او نه دغه حروف د جر یا زید پیدا کولو کار کوي ، بلکه لا ځینې حروف پکې با لعکس نصب او فتحه پیدا کوي لکه (له کوره راغلم - تر کوره پوری مخم) له دی کبله وایو چې دی حروف یعنی (له، ته، تر، نه، څخه، ځنې، په، کې، لره، له) ته حروف چاره ویل یا لکل ناموزون او بی تناسبه دي ، او باید حروف ارتباط یا د ربط ادا ورتو ووايو ، ځکه چې دا حروف په پښتو کې د ارتباط کار کوي او د دوو کلمو تر منځ ربط راولي لکه (له کوره راغلم - کور ته مخم) دې حروفو ته حروف مغیر هم ویلای شو ، ولی چې په لفظ کې تغیر پېښوي او عمل کوي نو دانوم هم ورسره مناسب دی . البته چې په پښتو کې ځنې نور هم د غسی اصطلاحات شته چې موزون او مناسب نه دي مگر مهم ئې هم دا وو چې بیان شول ، زما مطلب په دی ایکنه کې چې صرف یوه یادونه او دنورو ښاغلو پیام کول وو په وجوده وخت کې چې په پښتانه فاضلان او د ژبې یا لونکی د پښتو خدمت په لار کې روان دی او د پښتو ژبې د گرامر د لیکلو کوشش جاری دی په داسې وخت کې چې دې خبرې ته ملتفت کیدل ضرور دی ځکه چې اوس هم لا ابتداءه او زمونږ گرامری اصطلاحات لا په یو پاڅه او قوی معیار نه دی درېدلی اوس مونږ کولای شو چې د لغوی او گرامری غوښتنو سره سم ځنې نومونه او اصطلاحات وادوو او پر ځای ئې نور کېږدو په گرامر کې اصطلاحات او نومونه یو مهم شی دی او د شوغو روموزونو او مناسبو اصطلاحاتو مثل او قبول یو لازمی خبره ده ځکه چې یونوم څومره چې د مطلب او معنی سره یو تناسب او ارتباط ولری هاغومره زیات مقبولیت او عمومیت پیدا کوي سر پر هر دې یو ښه عنوان د ښه معنون دلیل دی : داوی په دې باره کې یو څو خبرې نور مو په خدای سپارم !!

ديپتونشري سبگونه

گل پاچا «الف»

لکه چه په توره شپه کښې ديوه سرې آواز پيژنو اوپو هينرو چه دا زغ دچادې دغسې ديوه لیکونکي ليک که څه هم دده نوم ورسره نه وي پيژندلی شو او ديوه اديب يا شاعر شعر و مضمون هم د



لخينو خصوصياتو په رڼا کښې پيژنو او راته معلومېږي چه دا خبرې دچادې او دغه لغات يا کلمات په دغه رنگ او ډول دچاله فکر او قريحې څخه زياتېدلې دي - څنگه چه ددو مختلفو هوادونو په وينا کښې دژبې او ژبنيو خصوصياتو په لحاظ ډير فرق وي او په يوه ژبه کښې هم ددو سمثويه لهجه کښې لځيني مخصوص شيان وينو ديوه کلي او يوه ښار دژبو رواو ليکوالو په نظم او نثر کښې هم بعضي مميزات گورو چه خپل ليکونکي ښي اوسر له دي چه څوته اديبان به په يوه لځای کښې ژوند کوي په يوه ژبه او يوه لهجه به گريږي ، دخبرو گرامر او لغاتو قلموس به ئي يووي ، په کورنۍ او ټبر کښې به هم ډير ژور دي وي مگر دنبان او افادې ډول به ئي

فرق لري * د مطلب تعبير او تصوير به ئي پوراز نه وي . د جملو ښاغلي گل پاچا خان «الف» نښلولو او د مضامينو قالب به ئي بل راز ايسي . دخبر و خوند او رنگ به ئي له ورا معلوم وي ، همدغه خصوصيات چه ديوه او بل په ليکنو کښې ليدل کيږي او بيانېږي نه ، سبک ورته وائي چه دا مشخصو په لحاظ ئي فرق او اختلاف لږ څه دقيق او باريک ايسي مگر دسمثونو او ولایاتو په اعتبار ئي بېلوالی واضح او څرگند وي مگر دژبو ديپلټون په سبب ئي لا څيرد غټېږي او فرقونه ئي ډير روښانه کيږي پدې مقاله کښې مطلب دژبو دسبکونو بيان نه دی بلکه دپښتو سبکونه له نظر لاندې ، دي دپښتو په سبکونو کښې هم دا مشخصو په مخصوصو سبکونه اصالتاً نه غټيږو بلکه هغه موجوده سبکونه ښوچه هريو پخپله سيمه کښې مشترک سبک باله شي او يو څه ليکوال پکښې شرکت لري مگر ددې مطلب دا بياض او لځينو تعلقاتو دپاره دمثال په ډول او يو چه زمونږ په پخوانيو پخواو ډيرو نوموړو شاعرانو کښې رحمان بابا او خوشحال خان خټک ښکاره مقام لري او هر څوک به لږ او ډير پوهيږي چه دوی دواړه که څه هم په پښتو شاعرانو کښې لمړی حق او غوره سندري لري مگر دهر يوه دشعري سر بندي اواز معلوم دی او په نغو کښې ئي هم مخصوص کيف پروت دی . ډير لځه ددوی دواړو يوه مضمون ته پام شويدي او يو مطلب ئي ادا کړېدی مگر ددوی شخصي او فکري خصوصيت هغه مضمون ته بيل بيل رنگ ور کړی چه د خوشحال او رحمان د نظر بېلوالی ښي اوسري پوهيږي چه همدغه يوه خبره هغه په څه راز اودی ئي په څه ډول کوي . دنمونې په ډول ئي دادوه بيتونه وگوري :

(۱) د عالم پیری خبرې د جهان توري لښکري زده می نه پوری له خایه غر خو هسی وی که نه

(خوشحال)

(۲) لیکه ونه مستقیم پخپل مقام یم که خزان را باندی راشی که بهار

(رحمان بابا)

په دې دوو بیتو کېني سرې ته معلومېږي چه هر يو خپل استقامت ښی يا په بل عبارت مونږ ته د ثبات او مقاومت درس را کوی مگر خوشحال خان د تورو لښکرو او ولاړو غرونو نوونې راښی اورحمان بابا په خزان او بهار کېني زمونږ نظر يوې ونې ته راډوی او مونږ پوهوی . داته بايد دا گمان ونهشی چه ددوی دافادې فرق يوازې په تشبها تو پوری ربط لری او په مضمون کېني ښې څه تاثیرنه دی کړي ځکه چه خوشحال لکه يو پښتون مشر چه له پرد يو سره په شخړه اخته وی مونږ ته د جنگ او جگړو په ميدان کېني د ټينگار اوزد ورتوب تعليم را کوی مگر رحمان بابا لکه يو صوفي يا حکيم د دنيا دور نگی ښی او وائی چه انسان بايد نه په دغسی بهارونو مغرورشی او نه ښې په دغسی خزانونو ملامتہ شی ، هغه مونږ ته وائی چه تاسی د زورور او لښکرو په مخکښې ټينگ ودرېږی ، او د ټپښتی فکر له زړه وباسی مگر دوی وائی چه په غم او خو شحالی غلبه پيدا کړی او د زمانې مختلف دورانونه وزغمی يعنی دی مونږ د آسمان په مقابل کېني په پښودروی اوهغه وائی چه له انسان سره مقابله وکړی .

په دې مثال کېني مقصد ددی چه هر ليکونکی يا شاعر او اديب لکه چه د ظاهری ښی په لحاظ مخصوص کړه وړه او ممتازه قیافه لری دغه راز د معنوی شان او خلقي موجودیت په اعتبار هم له نورو نه فرق لری او همدغه فرق دهنه پر خبرو او طرز تفکر کېني هم ځان ښی اوسبک ورته وایه شی . نو که مونږ وایو چه په پښتو کېني خوشحال ، رحمان ، حميد بېل بېل سبکونه لری ددې دا معنی ده چه دغه درې نوموړی شاعران هر يو د فکر او معنی په لحاظ د تخيل او تصو ر په اعتبار ، د عقل او منطق له حیثه د ژوند ون نوعیت له کبله له هغه بل نه فرق لری او د هر يوه معنوی مقام له بل نه بېل دی د همدغه فرق او بېلتون په سبب مونږ ددوی درې وادو په دېوانو کېني بېل بېل خوند گورواو پوهېږو چه په هر کتاب کېني د شعر ډول اوسبک پيلېږی ، مقصد ددی چه هر شاعر د سبک خاوند نشی کېدی او دا حق دهنو کسانو په برخه رسېدی چه د افکارو او نظرياتو مخصوصه پانگه لری او څه مطالب ورسره وی ، وروسته تر دغه اساسی شرطه بيا د هر شاعر د يادای او تعبير مخصوص رنگ او د تخيل ډول يا ځينی نور شعری او ادبی صفات د يوه سبک په تشکیل او جوړښت کېني برخه لری او په دوهمه درجه کېني راځی .

مونږ دلته داو سنډو ليکو او په خاصو سبکو نو باندې بحث نه کوو او مشترک سبکو نه زمونږ د بحث موضوع ده چه لویو ډلو ته ښې نسبت کېږی دغه راز سبکونه اوس په پښتو کېني لکه د بوی - تال (قوس قزح) په درې رنگونو ښکاره کېږی چه يو په بل کېني څه قدر متدا خل هم معلومېږی . پدې سبکونو کېني دلفاتو اختلاف ، داداء تعبير د محاوراتو بدلون ، د گرامر او ترکیب و تصرف

بل رازوالی هم څه نه معلومېږي چه دغه راز توپیر دیوې ژبې په مشترکوسبکونو کېږي ښه نه ایسی اویه هر راز چه کېږي باید په یوه مشترک سبک تبدیل ومومی مگر دا هله کېږي چه د پښتو قول لیکونکی بدي لاره کېږي خدمتو کړی یعنی دهرځای لیکوال د بل ځای مخصوص لغات اومحاورا تاستعمال کړی اوحیني مخصوص رنگونه دتعمیم یا ترک په اثر کېږي ورکشی چه دیوی خوا اوبلی خوالیک دوه ډوله ونه ایسی دهمدې مطلب دپاره چه دغه راز رنگونه په یوه رنگت او یوه صیغه بدل کړودلته ښې له څو عنوانو لاندې په واضح ډول ښیواوله ابهام یاغیر شعوری موجودیت نه ښې را باسود اړنگونو اوادبی ډولونه مونږ دپښتو په (لمړۍ - دوهم - دریم) رنگت یادوو اوله درې عنوانولاندی ښې ښیو :

(۱) گرامری بل رازوالی :

(۱) ډېر کلمات دی چه څوک ښې دتصریف په لحاظ یوراز لیکي اوڅوک بل راز لکه دیرانیتل له مصدره چه په (لمړی) رنگت کېږي ورځنی دماضی صیغه (ویرانیت) جوړوی ، په دوهم کېږي (یرانیت) اویه دریم کېږي (یرانیتلو) وایه شی یا لکه دپاڅول له مصدر څخه چه (وپاڅاوه - پاڅوه - پاڅولو) جوړېږي دافرق په اکثر وماضی گمانو کېږي لیده شی چه دتو اوماونو راوړل بی ضرورته اویفا بدي تطویل معلومېږي لځکه ښې د نوعیت په ښودنه اکتفا کوو (ولیکلی - ولیکه - ولیکلو - ووی - وویل - وویلی کتله - کاته - کتلو) هم دماضی مختلف صورتونه ښی .

(۲) د فعل حال په جوړولو کېږي هم دځیني تصریفی او گرامری بل رازوالی په اثر کېږي په بعضی مصادر و کېږي دورنگی گورو لکه : درېږي - ودرېږي - کازي - وکازي ، باسی وباسی یرانزم - ویرانزم اوداسی نور . . . یعنی عینا د کازي په ځای و کازي اودیرانزم په ځای ویرانزم ویل کېږي ، هسی نه چه لیکه وائی اوووائی دوه مختلفي صیغې وبللشی اوبیل بل ځایونه ولری .

(۳) د فعل حال امکانی صیغی لکه : لیدلای شم - لیدلی شم - منلای شم - منلی شم - ویلای شم ویلی شم اونور . . . هم په دوه ډوله لیکل کېږي .

(۴) د مجهول فعل حال هم په دوو ډولو راځي په یوه ځای کېږي وائی څوک چه ښه کارونه کوی هته ته ښه سړی ویلی شی مگر په بل ځای کېږي ښه سړی ویل کېږي مستعمل دی ، مگر دومره خبره ده چه ویلی شی په اصل کېږي دامکانی معلوم فعل صیغه ده اویه بله معنی هم استعمالېږي .

(۵) د فعل حال مطلق مجهوله صیغه هم د پښتو د ادبی رنگونو په اعتبار په دوه ډوله مستعمله ده ، ځیني وائی چه ډوډی - وخورلشی زه به درشم اوحیني نور وائی چه ډوډی - وخورلشی یاوخوره شی . . . دلته هم وخورلشی د امکانی معلوم اومطلق فعل حال صیغه ده چه بله معنی هم لري نوددې دپاره چه التباس ورکشی باید یا امکانی افیات اومرو په الف یعنی وخورلای ولېکلشی اویا په دغسی ځایو کېږي یوازی وخورلشی ولیکو .

(۶) ځیني مصادر هم شته چه مشتقات اوافعال ښې په یوه خوا کېږي شته او په بله کېږي شته لکه : بوتلی و ، واوړېده ، یرانست اوداسی نور . . .

(۷) د جمع اوتد کبروتانیت په قواعدو کښې هم ډېر داسې شيان پېښېږي چه دادبې سبک دورنگي ښئې يعنې په يوه خوا کښې يوشې په مونث ډول جمع کيږي لکه (شوندې) او په بله خوا کښې (شونمان) وائي اود مذکر جمع ورځنې جوړوي ، دلته ښائي ځينې کسان ووائي چه شونمان د (شوند) جمع ده مگر ماچه ارويدلي دي ځينې کسان دشوندو په ځای شونمان وائي اود همدغه يوه شې دپاره ئې استعمالوي نو که چيرته شونده ، شوند بولي بيا هم يوشې په يوه ځای کښې په مؤنث نامه او په بل ځای کښې په مذکر نامه يادېږي . ځينې نوري جمع هم شته چه مفرد ئې دټولو په اتفاق مؤنث دي مگر جمع ئې څوک په مجهوله (ي) او څوک ئې په معروضه (ي) دمذکري جمع په شان لکه (سړي - لرگي) ليکي او په گرامر کښې دورنگي ښکاره کوي .

(۸) په مکاني ظروفو کښې لکه : هلته ، دلته چه په جمله کښې ظرف واقع کيږي ځينې پښتانه ورسره (کښې) هم يوځای کوي او وائي هلته کښې يوسړي و، مگر نور پښتانه يوازې هلته او دلته وائي :

(۲) لغوی نالشنا ئې :

ډېر لغات شته چه د پښتنو په يوه خوا کښې مستعمل دي مگر په بله خوا کښې ئې څوک نه پيژني ځکه چه هلته نه دي رسېدلي او نه دي مانوس شوي نو د هر ځای په ليک اوتحرير کښې علاوه د سبک په بېلوالي ځينې مخصوص لغات هم ليدل کيږي چه سړي پري ديوه ځای او بل ځای ليک اوانشاء معلومولي شي ، ددغسې لغاتو گڼول او خو رول خورا ضرور دي او ډېره لازمه ايسې چه دغه راز نا اشنائي ورکه شي دا کار طبعاً کېدونکي هم دي ځکه چه اوس ورځ په ورځ ادبي ارتباطات زياتيږي اود يوه ځای خبرې بل ځای ته رسېږي مگر په دغه طبعي کېدنه بايد اکتفا ونشي اوليکونکي په ارادې ډول ، په ډېره مينه پخپل ليک کښې دليري ځايو پښتو لغاتونه قبول کړي اود خلقو غوږو ته ئې ورسوي ، که چيري مشرقی اتحاد داوړي په ځای دوبي وليکي او په طلوع افغان کښې اوږي وليکل شي يادغه راز نور لغات لکه بلڅو ، اننگي - پڼه ، موجنه - پند ، پېر - غونډۍ ، غټه - تالنده ، تنه - لڅرول ، لڅوروندول - بکوا - ټټنگ - پلا ، لخل - وده ، برار - برينشا ، پېلبو - چوغکه ، چنچنه - يوله بله ردوبدل شي دغه راز ادبي قرابت اود سبک د بشپړولو دپاره ډېر ښه خدمت باله شي مگر دومره خبره شته چه په دغه راز مخصوصو لغاتو کښې کله داسې هم پېښيږي چه يولفت په يوه ځای کښې په يوه معنی او په بل ځای کښې په بله معنی مستعمل وي يعنی دلته دلفظ عموميت لري مگر معنی ئې په يوه ځای او بل ځای کښې فرق او خصوصيت لري لکه (رغړول) چه په يو ځای کښې برسیره پخپلې اصلي معنی د (غړوډو) په معنی هم مستعمل دي اود سترگو غړولو په ځای سترگي رغړول وائي مگر په يوه بله خوا کښې سره له دې چه تېږي رغړول پيژني په سترگو رغړولو نه پوهيږي ، همدارنگه نيول اورانيول په هر ځای کښې ويل کيږي اود پښتو بهرره خوا کښې دلفظ په لحاظ عموميت لري مگر د معنی او استعمال په لحاظ پکښې خصوصيت

لیده‌شی ځکه چه یوځای دیرلو په معنی دی او په نورو ځایو کښې بله مخصوصه معنی لری، په دغسی مثالو کښې که دلغت اصلی معنی لغت ته ور کړه شی او په هر ځای کښې په هماغه معنی مستعمل شی ښه به وی ځکه چه دغه هېڅ ضرورت نه لیدل کیږی چه رغړول دستر گو رغړولو په ځای استعمال کړو او رغړول ترک کړو، دلته زما مطالب دلیکوالو په لیک کښې دی له ویونکو سره څه کار نلرم که لیکونکی دغه راز لغات پخپل لیک کښې دخپلی معنا دپاره قبول کړی او د دغسی لغاتو معنی په نورو لغاتو بار نکړی عام محیط هم له دغو لغاتو کار اخلی او وایی ئی .

ځینی نور لغتونه دی چه په هر ځای کښې علاوه پخپلی معنی دیو بل شی دپاره هم ضرورتاً دیوه تناسب او مشابهت په اثر استعمال کیږی لکه دستر گو « گاتنی » یادستر گو « مرغتانی » چه دستر گو دسین او تور دپاره ویل کیږی ځکه چه په گردوالی کښې له گاتنی سره چه دیوه گرد واده کانی نوم دی چه هلسکان پری لوی کوی ظاهری شباهت لری او په نظر کښې هماغه راز ایسی همدارنگه له مرغتانی سره هم چه گنگتته ئی له پلټنی څخه جوړ وی او بیانی ځمکی په مخ رغړوی مشابهت لری نو ځکه ورته څو ک دستر گو گاتنی او څو ورته دستر گو مرغتانی وائی او د همدی لامله چه مرغتانی په ځمکه رغړول کیږی نو دستر گو رغړولو ته هم سترگی رغړول وائی. په داسی کلماتو کښې چه د گاتنی او مرغتانی حقیقت او ماهیت ته نظر وکړو دستر گو گاتنی مرجح اوسنه مناسب نوم معلوم کیږی چه باید عمومت پیدا کړی، بعضی لغتونه داسی هم دی چه معنی ئی په هر ځای کښې یوشی ایسی مگر لفظ ئی ډیر لږ تغیر لری چه په کښې او تحریری دنیا کښې توپیر پیدا کوی یعنی څوک (پتی) او څوک (بوقی) لیکمی دیوه په لیک کښې میندل او بدل داموندل گورو، د دغسی وړو اختلافاتو ور کول هم ضرور دی ځکه چه په دغو مړه لږ تغیر یو لغت نشی دوه کیدلی چه د مرادفو لغاتو په نامه دواړه قبول شی او په لیک کښې ځای و مومی، نو څه به کوو؟ او کوم صورت به غوره کوو؟ هر یو چه خپل اصل او ماخذ ته نژدی وی یا کوم التباس رفع کوی او څه ادبی فایده پکښې وی نویه دغه لحاظ لیری له لاری څخه او سیوری له سوری نه غوره معلوم کیږی چه باید عمومت پیدا کړی .

محاورو ی خصوصیت :

په دښتو کښې ډیر مفاهیم او معانی په محاوراتو ادا کیږی او دښتو اصلی او خپل سبک هم دښتو په مخصوصو محاورو کښې مومو. د مثال په ډول وایو که یو لیکونکی ولیکی چه احمد او محمود سره خپه شوه او یو بل ولیکی چه خوابدی یازده بدی شوه مونږ یو هیږو چه دوهم سړی دښتو له خپل سبک سره زیات آشنادی همدارنگه پور پر بیکول له پور ور کولو نه دښتو اصلی تعبیر ته نژدی ایسی، نو دښتو لغتو نواصلی او مربوطات دښتو په انشا او ادب کښې مهم مقام لری او همدغه شی دی چه دژبو په یلتون کښې یو معنوی او جوهری فارق بلل کیږی، که یوسړی ډیر کوښښ وکړی چه یوه بله ژبه زده کړی او په دغه زده کړه کښې عمر ونه تیر کړی بیا هم په دغو معنوی او جوهری فرقونو کښې

غلطپېزۍ او د ژبې خاوندان ئې پېژنی چې پردی دی لیکه چه د اقصه پیره مشهوره هم ده چه کوم مشهور ادیب چه په عربی ادب کښې ئې داستاډی- حق پیدا کړی و مگر مورنی- ژبه ئې بله وه په عربو کښې داسی معلومیده لکه چه عربی ئې خپله ژبه وی او دمور په غیر کښې ئې زده کړی ځکه چه ده پخپل کوشش پیر زیات عربی لغات او د ژبې مخصوص قو این پوره یاد کړی او په ادبی لفظا نوموم پیرښه پوهیده: دا لفظواو کلماتو ادا او تلفظ ئې هم خورا صحیح او ټیکک و، حقیقی او مجازی معانی، استعارات او کنایات هم ور ته مستحضر او د ژبې په سر یادو چه له عربونه ئې هیڅ فرق نه کیده مگر کله چه ده په عربو کښې واده وکړ او یوه عرب به ښځه له ده سره په حیات کښې شریکه شوه هغی وپېژانده چه دی بل څوک دی او د ژبې اصلی خاوند نه دی ځکه چه ده د (اطفاء السراج) په ځای (اقتل السراج) وویل او خپله اصلی محاوره ئې په عربی ترجمه کړه نو ویلی شو چه په هره ژبه کښې ځینې معنوی فرقونه شته چه که څوک ئې الفاظ بدل کړی او معنائې د بلې ژبې په قالب کښې واچوی سری پوهېزۍ چه دامقصد له بلې ژبې اخستل شوی او جامه ئې بدله شویده، دارا زشیان په ژبه کښې زښت پردی او په لیک کښې ئې خو ندی کول او ساتل د لیکوالو مهمه وظیفه بلل کیږی په کوم ځای کښې چه لیکونکی دیوی بلې ژبې له تاثیر لاندی وی او په دوه ژبو څه لیکلی شی هلته دغه راز فرقونه او معجزات سری ښه نشی ساتلی او ور ځنې بدلیږی همدغه سبب دی چه د پښتو ځینې لیکوال دسرتوریدلو په ځای کښې سر لوڅیدل لیکي او پیر ځله یو لیکونکی دهمدی لامله چه د پښتو له سوچه او خپلو محاورو څخه نه وی خبر پردی لغات راوړی یعنی یوه داسی سری ته چه تل په شریسی گزی شریر وائی مگر پښتانه ددغسی سری په حق کښې وائی چه فلانکی دبلا په لیکي سپوردی همدارنگه په داسی ځای کښې چه زمونږا کشره لیکوال وائی پیر زیار می وکښ او پیر زحمت می تیر کړ هغوی وائی داوسپنی ښی می وچیچلی-

دلته زه دانه ویم چه زیار کښل غلط تعبیر دی یا زحمت گالل او تیرول باید استعمال نشی ځکه چه دا هیڅ امکان نلری چه یو لیکونکی خپل ټول مطالب په مخصوصو محاوراتو ادا کړی او دهری معناد پاره د پښتو خاصه محاوره ولټوی بلکه داوا یم چه- لیکونکی دی خواته ملتفت شی او دغه راز خوړی خوندوری محاوری چه مونږ ئې له یوه او بل نه اورواد بی دنیا ته رانښاسی او په لیک کښې ځای ور کړی په دی کار باندی دیوی ژبی تیر او نظم دعامو او خاصو دپاره خوړوالی پیدا کوی او پیر مقبولیت مومی، په همدغه راز شیانو دیوی ژبی تعبیری اولغوی پانگه او استعداد زیاتېږی او هغه خصوصیات چه په هره ژبه کښې دیوه ملت دذهنی او تخیلی ډول نمایندگی کوی خوندی کیږی او د ژبې معنوی موجو دیت چه له الفاظو او کلماتو نه هغه خوا ځای لری ساتل کیږی زه چه یو وخت دکتر ښکللی دری ته ننوتم او ددغه محیط مخصوص تعبیرات می لټول له یوه سری نه می واوریدل چه خپله بی ضرری ئې بیانو له او خلق ئې په دی پوهول چه زما هیڅکله چاته ضرر نه دی رسیدلی او هیڅوک می نه دی آزار کړی، دا مطلب هغه پیر ښه ښان او یولنډه عبارت کښې ادا کړ چه پیر خوړ او دده له حیاتی او محیطی وضعیت سره پیر مناسب و- هغه هیڅکله د ضرر او آزار کلمه په خوله رانه وړه او نه لکه مونږ غوندی

دغسی کلماتو ته محتاج شو ځکه چې هغه یو پر دیو کلماتو او تعبیراتو سره نه و آشنا اود خپل تخیل خاوندو، هغه هر وخت خپلی غواگانی یوولی وی او ضررئې همدغه شی گانېه چې څوک دچا ملاسته غواپاخوی ځکه ئې وویل چې ما کله دچا ملاسته غواهم نه ده پاخولی او نه می دچا کچری تورولی دی .

دغه راز مخصوص محاورات د پښتو په هره خوا کښې شته چې بل ځای ته نه دی رسېدلی اودا د نن ورځې د لیکوالو کار دی چې دغسی خوازه تعبیرات له یوه ځای نه بل ته ور سوی او د هغه ځای لیکو نکې ئې دیوه ادبی سوغات په توگه قبول کړی دا باید کومه ادبی مبالغه ونه بولو او په رښتیا د پښتو یو سوچه او خورز تعبیر یو ادبی ارمغان وگڼو ځکه چې ادب یو لطف دی چې په وینا کښې ځای لری اودغه راز محاورات له ډیر ولطایفو څخه ډک وی ، ښه می په یاد دی چې زه دیوه پښتانه په حجره کښې میلمه وم او خوشی هلته باران ایسار کړم مایوه ورځ ورته په توکو کښې وویل چې کله کله میلمه په کور به تاوان اودروند بارشی چې په کونکو هم له حجرې څخه نه اوزی ، هغه وویل چې سترگی په پڼونه درنیزې ، دامختصر جواب وگوری چې څومره لطف او څومره ادبی رمزونه لری ، همدغه شی زموږ نږملی ادب گیل کښې اود پښتومانې په همدغه راز اساسونو ولاړه ده مونږ باید د پښتو له موجوده ادبی مرگزونو دغه ادب راټول کړو او عمومیت ورکړو ، په هر ځای کښې دغسی خوازه محاورات او مخصوص مصطلحات شته چې په بل ځای کښې څوک ترینه نه دی خبر د پښتو جمله بندی اود عبارت سیاق هم په یوه اوبل ځای کښې فرق کوی چې د عمومی سبکونو تعدد او اختلافات ترینه خر گندیزی ، په یوه خوا کښې لیکوال لیکي : (د مثال په ډول) زه هغه سړی رابللم کوم چې تارا بللی و په بله خوا کښې ویل کښې : هغه سړی چې تارا بللی و زه ئې هم رابللم - همدارنگه په یوه ځای کښې وائی پر ملا سبق وائی او په بل ځای کښې اروو له ملا نه سبق وائی څوک لیکي چې دده په مخ کښې دا خبره تیره شویده او ځینی وائی دده دمخه اوداسی نور ۰۰۰ همدغه شان یو لور ته خلق دیوه کار د غښتو یا ضرورت مفهوم په دی ډول ادا کوی (زه ددی خبری ښکاره کول غواړم - زه په دی مطلب پوهیدل غواړم - څه خو کول په کار دی - دې ښکلی منظری ته کتل په کار دی اوداسی نور ۰۰۰) مگر په یوه بله خوا کښې وائی زه غواړم چې دا خبره ښکاره شی یا ښکاره کړم - دې ښکلی منظری ته باید وگورویاو کتل شی - څه لیکونکی لیکي (دی باندي یوه هیژم) ځینی نوریا وائی (په یوه هیژم) همدارنگه (په کوردی) (په کور کښې دی) (نشی کیدی) (نه کښې) اوداسی نور دادولونه د پښتو د موجوده مرگزونو په عمومی اومتشرکو سبکونو کښې بیلتون ښکاره کوی اولیدونکی یوه هیژم چې د پښتو په کتا بونواو آثرو کښې دری رنگه لیدل کښې که مونږ دغه دری مختلفې نمونې په مبهم اومجمل ډول راوړو چې دلکو نکې نوم او ځای ونښویا هم یوه هیژم چې دانمونی د کوم کوم ځای دی او څه څه فرقونه لری د مثال په ډول پدی لاندی نمونو کښې غورو کړی ، چې په رنگ او آهنگ کښې ئې څومره توپیر لیدو شی .

دلمرې رنگ نمونه : پروند هلك :

هاراته وواياست هغه چرونائې بولي څه شی دی؟ هغه چه مائی کورب خونده دی کښې ، دلیدو

ښیگری څه دی ؟ هاوواياست دغه بی وزلی هلك ته تا سی دهنو ښکلیو شیانو خبری کوی چه وینی ئی تاسی دلمر څرک پلوشی وینی زه ئی تش په تودوخه پوهینم ، خونه پوهینم چه دغه رونه روخ یا شپه څنگه جوړوی ؟ - زه خپله روخ اوشپه پخپله جوړوم هغه وخت چه بیدینم یا لوبی کوم - زه دیرخله اړوم چه په سپرواوسیللو تاسی زما پری وزلی ویر کوی خوزه دا ټوله په صبر پرخان گاللا ی شوای نوزه دانشوای کولای چه دخپل زړه خوشی ور که کړم به دی ترڅ کښی زه داسی سندری لولم چه زه باچایم که څه هم یوبی وزلی دوند هلك یم .

بله نمونه : یوه ژبه چه په ادبی ښیگری او کښو ښایسته کینزی دا کښی باید ددی خپلی وی اوڅو مووس وی بویه چه مونږ خپله ژبه هم پخپلو کښو ښکلی کړوبه پردو پسولو او ښکلو کالو کورټ ناوی نه ښایسته کینزی .

پښتانه وائی پردی شی نیمه خوادی دا خبره دیره پخه خبره ده پردی ښیگری دهیچا نه روزی کینزی زه مونږ ژبه پخانه بیل رنگ بیل خوند بیله جواه اوپه لرې داسی رسول ورته ښائی چه ددی خپل وی او تر اید په وایسی نو که مونږ پردی کښی او پسولو نه په څر و و دا ښایست ئی یوڅو ورځی دی بیرته دایا تېزی او خپل رنگ و خوند .

دادوه نمونی دیوځای ددیر پیاوړی لیکونکی انشائی نمونی دی چه په هغه خوا کښی ده غوندی بل مقتدر لیکونکی نه دی ښکاره شوی او په خپل سپک کښی لمړی سړی بلل کینزی .

د دوهم رنگ نمونه : هغه وخت چه زه ماشوم وم دشبې به په تیاره کښی ویریدم مگر په رنیاورڅ به راسره هیڅ ډار او ویره نه وه ، ما گمان درلود چه ټولی بلا گانی دشبې په تورتم کښی وی او په رنیاورڅ هیڅ نشته ترڅو چه زه کوچنی وم او پخپلو پښونه وم دریدلی ما په ټولو بنیاد مانود خیر گمان در لود او بیله روو ، شیشکو ، لیوان او پیریانو بل څوک راته دشراو ضرر خاوند نه ښکاریده ، زه پدی نه پوهیدم چه تخمینی انسانی منگولی په بیرحمی کښی دلیوانوله پنجنو نه په کمه نه دی ، ماته دانه وه معلومه چه د انسان داخوزه ژبه کله په زړونو بانندی داسی ترڅه زهر دودوی چه تر یخوالی ئی تر قیامته پوری هم نه ځی .

نه یو هېږم ما ته چا و و یل چه ته ښه اوبد بیل کړه اوهر چاته په یوه نظرمه کوره ؛ دغسی ویناخو زمانه یادېزی چه ما به له چا اورېدلی وی مگر وروسته له دېرو تجربو دا مفهوم زما په زړه کښی لیکل شوی و ، چه زما ویده فکر ئی را پاخواه اوز ماسترگی ئی پرانیتی .

د دریم رنگ نمونه : څه موده شوی وه چه ما دخپل مشرورور امیر خان لالالور خپل ځوی له کوزدن کړی وه اوز مالور دهنه ځوی له ، یوه ورځی ما ورته ووی چه خپلی خپلی حیا به پخپل کور کړو ، هغه وی دېر به ښه وی پدی غرض دجوړو اخستود پاره په یوه دکان کېناستو اودملکی جوړو اخستوته خبری مو کولی ، په دکان یوسړی ووی چه دېر ښه کوی - ولی جوړو اخستوته څه ضرورت دی ، دادشریعت کاردی دېر خلق به داسی وی چه دهنوی به دجوړی اخستولاس هم نه رسی - مونږ

په ستنه لارو د شپې ماخپل قام خپل کورته راوغوښته اودهنوی په وړاندې ماقول حال تېر کړ قوم جواب کښې ووی چه دکوم نیک کار بنیاد زدی. زمونږ قبول دی سباوختی مونږ د کلی خلق ددې شرعی کارنه خبر کړه شکر دی چه دی غیر تمند و کلی والو زمونږ سره اتفاق وکړو اوداسلام مبارک حکم ته ئې غاړه کېښوده بله ورځ ما دخپل خونی ډولې درور د کورنه راوړه په اغوستو جامو کښې او په هغه ساعت کښې ما دخپل کورنه په اغوستو جامو کښې ډولې خپل ورور کره ولېږله، پدی منځکښې دبل کلی یوسړی خیرشو اوراغي چه زمونږ په کلی کښې دهغه د لڅوی کوژدن شوی وه د کلی مشرانو حکم وکړ چه شریعت د تمامی دنیا دپاره دی پدی وجه دده د لڅوی ډولې هم یو دم اېستل په کار دی دهغه کلی جرگه دې راشی نویا ډولې ورکړی. د جرگې مشران راغله اودهنوی نه صرف دا شرط واخستی شو: - صرف یوه روپی. به دخپل کلی مدرسی له دچندی په طور ورکوی، جوړه او بل څیز به نه اخلی، واره شیطانی رواجونه یو قلم بند.

لنډه دا چه په ډېر زور سره دانیک کار شروع شو اود ټولی علاقی قریب پنځه زره ډولې لارې راغلی ددې درې رنگو په نمونو کښې به تا سی ته پته لگېدلی وی چه په پښتو کښې دغسی درې مشترک او عمومی سبکونه شته چه هر سبک ډیر لیکونکی لری او یوله بله ښکاره فرق لری چه که په یوه جامع اومانع تعریف هر سبک نشوېدل په ادبی ذوق اوشعور خو ئې پېژنو او پوهېږو چه رنگ و خووند او آهنگ ئې بل راز اېسی چه دغه دی دلته ئې څه څه تغیرونه شيو:

دلمړی رنگ په نمونو کښې دا کلمات: وواياست، رونیا، کورټ، رونه، روغ، بیدېږم، ټوله، گالای شوی، نشوای کولای، ترخ، سندرې اولم- گڼی رسول، و لڅوو، پاتینزی، ددغه سبک په تشکیل او موجودیت کښې څرگند تاثیر لری اوهم دارنگه په دی کلماتو کښې ښه به وایسی په و لڅوو، زما پری وزلی، (به او(پر) که څهم په ظاهره کوچنی معلومېږی مگر دسبک په پېلتون کښې ئې اغېزه خورا ډېره ده.

ددوهم رنگ په نمونو کښې دا کلمې: - وېرېدم، رنیا، ورځ، بلا گاني، دودوی، ویده پاخوا وه، پراښتی له امری سبک نه خپل سبک بېلوی لڅکه چه هلته (پېرېدم- رونیا، روغ، بلاوي، پاشی، بیده، و پاخواه، و پراښتی) راځی او لځینی نور لغتونه ئې لکه: پښی، درېدلی، وویل، درلود، ژبه - له دریم سبک نه هم لځان بېلوی، لڅکه چه په هغه سبک کښې خبی، ودرېدلی، ووی، لرلو، جبه- ویل کېږی یاویلی شی. په دریم سبک کښې هم داالفاظ: (کوژدن کړی وه، ووی، دجوړو اخستلو لاس نه رسی، په ستنه لارو، دهنوی په وړاندې: اېستل په کاردی اوداسی نور... خپل سبک جلا کوی او بېل رنگ وریوری منی مگر دلته باید داهم ووايو چه په دریم سبک کښې دښتوله خوړو او خپلو محاوراتو زیات کار اخستل کېږی او هماغه څه چه مونږ ورته دښتو په ادب کښې ډېر اهمیت ورکړو دلته ئې ډېروینو، دا خبره زه یوازې دهندي نمونې په استناده کوم لڅکه چه دلته لادومره ډېر دا کیف نه لیدل کېږی اودانگونه محض دا مختصار دپاره غوره شوېده هسی نه چه داددې سبک بهترینه یادېږه

ممتازو ټوټه ده پدی سبک کښې د پښتو د خوړو محاورو او خوندورو تعبیراتو په لحاظ ډېرې خوږې او غوره نمونې پیدا کېږي لکه چه په هغو نورو سبکونو کښې د پښتو لځینې نور مزیټونه ډېر لیده شي اود گرامر یا فقه اللغی له خوا ډېره ترجیح لری ، که پدی دری سبکونو کښې د «خدا ما صفادع ما کدر» په اساس څه واخستل شي او څه رد شي یعنی یو عمومی او مشترک سبک ورته جوړ شي چه په هره خوا کښې ومنل شي دا به د پښتو یو ادبی تکامل وی او ټولو پښتنو به د دې ژبې ادبی خدمت په لځای کړی وی . زه دلته دا نه وایم چه د ټولو لیکونکو لیک دی بیخي یوازینی او هېڅ فرق دی ونه لری لځکه چه دا کار په هېڅ ژبه او هېڅ لځای کښې نه دی شوی اونه کېږي هر لیکونکی لځانته یو مخصوص سبک لری چه هغه لکه دده رنگ او بڼه په دهه پورې اختصاص لری زه غواړم چه په یوه ژبه کښې خوږې جوړی نشی او په پیلو پیلو لار وروان نشو . مونږ د پښتو داوسنی نهضت په دوره کښې ښایسته ډېر ښکاريان گورو چه دغی رڼا ته خپله بېتا بی ښکاره کوی او هر یو له خپل ذوق او شوق سره سم څه چه کولی شي د پښتو اوملی ادب د لوړ تیا ډېاره شي کوی څوک نوی تالیفونه کوی لځینې نور مفید اوشه کتا بونه ترجمه کوی ، شا عران ښه ښه شعرونه وائی او تر لیکونکی پښتانه ښه ښه مضامین په پښتو لیکي پدی کښې هېڅ شک نشته چه دغه راز خدمتونه د پښتو ژبې د علمی او ادبی ذخیرې په پیدا کولو کښې ډیر اثر لری مگر څومره چه د منتور و اثارو په زیاتولو کښې کوښښ شویدی هغومره د ژبه ښه والی او د پښتو د سبک په تعمیر او جوړښت کښې فکر نه دی شوی مونږ لځنی داسی لوی لیکونکی اونوموړی لیکوال لرو چه ډیر څه شي لیکلی اود تالیف وتصنیف خاوندان دی چه هغه تالیفات اوتصانیف د پښتو له خورا ضروری او مهمو اثارو څخه گڼل کېږي اودوی ته لوی حق ور کوی مگر پخپلو دغو لوړو خدمتو کښې ئی دنتر اوسبک پاللو خوانه دومره ډیره توجه نه ده کړی دهمدی لامله دخپلو ادبی مشرانو په لیک کښې هم لځنی داسی جملی وینو چه د پښتو له حنجری سره نا اشنا ایسی اوله دی سبک وتلی معاومېږي ددغسی جملو لځینې نمونې دادې : -

- (۱) باید هلک ته په تلمیذی محیط کښې دواجب پر شعور تمرین ور کړ شي او د عمومی مفاد په چوکۍ کښې ناستو کسانو ته هم باید په دغه موقع کښې دواجباتو اهمیت تر غوزه شي
- (۲) ښه خوله دی غیر د هغو افرادو څخه چه حقیقتاً ئی وړوی پری کړی (۳) لځانته پر ټولو مشکلاتو اوسختیو باندي بری ور کوی (۴) پر لځان دويسا خښتن نه و (۵) ددوی الهام د فطرت له پلنی لمنی څخه وی (۶) زه تا ددې نجلی مروښی او مزواجت ته را یولم .

پدی جملو کښې لمړۍ جمله چه ټول کلمات ئی عربی دی او په اولس اتلس کلمو کښې بی له دوه درې کلمو پښتو الفاظ نشته او درې ډیر لغوي فقر شئی تر کيبي ډول بی هم د پښتو نه دی زه دلته په همدغه ټکي اعتراض لرم چه وی پدی جمله کښې د کلماتو تالیف بل راز ایسی لغات که له یوی بلې ژبې هر څومره واخستل شي مگر په پښتو کښې ما نوس وی او عامه طبقه پری پوهیږي

څه پروانلری پدی شرط چه ترکیب ئی پښتووی پدی عبارت کښی څومره چه تلمیذی محیط دواجب پر شعور تمرین ور کول نااشنا ایسی هغومره د عمومی مفاد په چو کی ناست کسان هم یو عجیب تعبیر معلوم یږی که ښاغلی لیکونکی دا خبره پدی ډول کړی وای (باید هلکک ته په ښوونځی کښی د واجباتو د پښ ندلو شعور پیدا شی او هغه څوک چه د عمومی مفاد په چو کی ناست دی باید د واجباتو په اهمیت وپوه یږی) ښه به و ، دوهه جمله کښی زه ښه نه یو هیږم چه د لیکونکی خپله محاوره ده ته څومره اجازه ور کوی ما خو خوله پریکول په داسی لځایو کښی اړویدلی چه سپری د حق ویلو په لځای کښی چاته څه سختی خبری و کړی او یو ادبی شجاعت ښکاره کړی یعنی مطلق خبرو ته خوله پریکول نه وائی چه سپری ښه خوله پریکول د ستایلو په لځای کښی استعمال کړی او وائی چه هر چا ته باید سپری ښه خوله پری نکړی .

لځانته په مشکلاتو بری ور کول هم ماته دېښتو خپله محاوره نه ایسی دلته باید سپری داسی ووائی چه پرته ولو مشکلاتو خپل بری غواړی .
پر لځان دویسا خښتن نه و زما په نظر بل راز تعبیر راغی لځکه چه عموماً داسی ویل کښی چه پر لځان ئی ویسا نه درلوده .

لمنی ته پلنه لمن ویل هم ښایي چه دېښتو محاوره نه وی لځکه چه له لمن سره عموماً لویوالی او ارتوالی استعمال یږی او مناسب هم ایسی .
مړوشی ته رابلل هم دومره نااشنا تعبیر دی چه هر پښتون پری نشی پوهیدلی ،

دغه راز لځنی نااشنا تعبیرونه ډېر لیدل کښی مگر سپری ښه نه یو هیږی چه دابه زما پېڅبری وی او که د لیکونکی سهوه او بی پروائی مثلاً یو تن لیکي (هغه سپری ته لوړ گوری چه ۰۰۰) مطلب ئی دادی چه دعزت په نظر ورته گوری لکه چه په درنه سترگه او په ښه سترگه کتل په پښتو کښی همدغه معنی لری او (لوړ گوری) په داسی لځا کښی ویل کښی چه لیدونکی د چا په مقابل کښی څه خجالت نلری بلکه لا څه سر فرازی لری لکه چه (تپت کتل) بالعکس د لیدونکی په خجالت او قصور دلالت کوی او د لوړ کتلو په مقابل کښی استعمال یږی نو د دغسی محاورو او اصطلاحاتو څېړنه په کار ده چه باید له اشتباه څخه واوزی او حقیقت ئی څر گند شی .

دیوی ژبی په لیک او تحریر کښی دا خبره ښه نه ایسی چه دوه لیکونکی له یوی محاوروی یا لغت څخه لیری بلکه تقریباً متضاد معانی واخلي اودهری معنی دپاره په ژبه کښی پیل پیل الفاظ هم وی په یوه مقاله کښی می دیوه مشهور لیکونکی په لیک کښی ولیدل چه مقصدئ زړه ور کول او په چاباندی میندل و، مگر لیکلی ئی وچه (زړه ور غور لځوی) ښائی چه دابه دهنه محاوره وی مگر نور پښتانه زړه غور لځول په بله معنی اخلی او په داسی لځای کښی ئی استعمالوی چه هلته یوسپری د چاله خوف او ویری خپل فکر او استقامت له لاسه ور کړی او د ډارو هم پری غلبه و کړی .

لځینې لغات هم شته چې په یوه لځای او بل لځای کېږي ډېر معنوی فرق ښيي لکه (ډنگر) چې لځینی پښتانه ئې دغوی په معنی اخلی او لځینی نور له دغی معنی هیڅ خبر نه دی او بې له دینه چې خوک پری خپه شی یو بل ته وائی چه ولی دومره ډنگر شوی یا ډېر ډنگر ئې لکه چه دوی ور لځنی تنها د (لاغر) معنی اخلی نو همدغه یو لفظ دی چه هلته عیب او ښکېنځل دی مگر دلته په غمخوړۍ او زده سوی دلالت کوی ،

دلته ښائی خوک ووائی چه په لځینو نور وژبو کېږي هم لځینی دغسی الفاظ شته چه دوه متضادی معناوی لری لکه په عربی کېږي چه (قرء) دظهر او عدم ظهر معنی لری نوڅه کینزی که په پښتو کېږي هم دغسی کلمات موجود وی ، ددغسی یوښتني په جواب کېږي سړی ویلی شی چه په یو ژبه کېږي دافهام او تفهیم په لحاظ یادادبی روابطو قایمو لودپاره ددغسی کلماتو استعمال چه یو دبل په طرز تلقی خبر نه وی ښه نه اسی نو که داراز لغات په ژبه کېږي دلخایونو دا اختلاف کبله موجود هم وی باید په عمومی او مشترک سبک کېږي یو اصلاحی صورت او متعارف مفهوم پیدا کړی او داسی ونشی چه ته به دهمدردی اظهار کوی او هغه به ئې لځانته کنځلی کښی .

یدی ټولو خبرو کېږي مقصد دادی چه د پښتو لیکونکو تر منځ دغه راز معنوی یا لفظی ادبی نا اشنائی ور که شی او یو داسی عمومی سبک پیدا شی چه په هر دخوا کېږي خپل وگڼل شی . یعنی داسی نه وی چه یو تعبیر په یوه خوا کېږي فصیح بلغ خوز او خوندوړوی مگر په یو بله خوا کېږي اروېدونکو ته پیڅونده بیا که غلط معلوم شی ، په یو لځای کېږي یوه کلمه مذکره استعمال شی او په بل لځای کېږي مؤنثه وی لکه چه په ډېرو جملو کېږي سړی ته دغه راز فرقونه تر سترگو کینزی مثلا دیوه لځای لیکونکی لیکي چه (سوډسائی ویوست) مگر نور لیکوال (سره سا) وائی او په تانیثی ډول ئې استعمالوی همدارنگه یوه اور ته وائی (یوه گرۍ - تپره شوه) او بل لور ته ویل کینزی (یو گرۍ تپرشو) دغه راز اختلافات په یوه ژبه کېږي جایز نه معلوم کینزی او ډېر ضرور اسی چه په ایسک او تحریر (ادبی سبک) کېږي یو صورت غوره شی .



لغات فراموش شده پستو

نو بسنده ښاغلی سید مسعود خان

درین عصر فرخنده که زبان پشتوی ما اقتضای ناموس تکامل و ارتقاء و ایجابات ظروف قدم در ساحت نهدت و اعتلان داده بر هر فرد افغان و دوستدار این زبان واجب است که درین زمینه بقدر مقدور از هر چه میسر باشد کمک و همراهی کند تا به فضل و تأییدات آلهی با قدم های سرپوشیده بمثل مقصود زود تر و نیکوتر برسد و زبان عرفانی شود. در سائمه همین وجیهه ملی من هم با کمال بی بضاعتی در یکی از مباحث پشتو پېړی (۱) که ترجمه اعلام است داخل مطالعه و تدقیق شده عدّه از اعلام قدیم و حدیث پشتو را هم از قسم نامهای اشخاص هم از قسم اسماء امکانه و بقیاع و امثال آن با کمال بی بضاعتی ترجمه کرده بعرض مطالعه خواننده گان محترم سالنامه گرامی میگرام. پیش از شروع به شرح موضوع پاره گتئی های لازم راجع به زبان پشتو که مبدأ و اساس فن پشتو پېړی است بطور مقدمه گفته میشود.



ښاغلی سید مسعود خان

زبانها از حیث ثروت و لغات، انواع اصوات قواعد صرفیه و نحو به و حتی از نقطه نظر بنیه اساسی باهم

اختلاف دارند مقدار لغات در یک زبان هر قدر بیشتر هم باشد اصول لغات در آن خیلی کم می باشد؛ اگر لغات از یک دگر یا از یک اصل مشترک مشتق شده اند تدقیقات اسانیه نشان میدهد که ریشه ها و مواد اصلیه زبان انگلیسی عبارت از (۴۲۲) لفظ است ریشه های زبان سنسکریت از (۱۲۰) اصل بیشتر نیست ولی کثرت لغات آن باندازه ایست که در المان یک لغت سنسکریت در هفت جلد بزرگ نوشته شده است ریشه های زبان های مختلف چون باهمه گر مقایسه شوند بسیاری از آنها مشترک و مشتق از اصل واحد دیده می شوند ازین نقطه نظر گفته می شود که زبانها بدرجات و صور مختلف قرابت اشتقاقی

(۱) پېړی بمعنی شناسی و مرادف (لوژی) است، اصل آن کلمه پېړه یا پېړه می باشد که از آن (پېړ ندل) بمعنی شناختن ساخته شده است و معنی پشتو پېړی مباحث متعلق به زبان پشتو یا پشتو شناسی است

دارند و برهمن اساس علمای زبان لسانهای معروف را به‌خاندانها و نژادها تقسیم کرده اند چنانچه از روی آن زبان فرانسوی، اسپانیولی، ایتالیایی و... از شعبه‌های زبان لاتینی و همه از خاندان لاتینی می‌باشند آلمانی، انگلیسی، سکاندیناوی و... از شعبه‌های زبان جرمن و همه از خاندان جرمنی می‌باشند زبان روسی لهستانی، سروی و... از شعبه‌های زبان سلاو و همه از خاندان سلاوی می‌باشند این سه خاندان زبان بازبام قرابتی دارند و تمام آنها بازبانیونان و خاندان ایرانی و خاندان هندی از زبانهای آسیا قرابت و شراکت دارند. بنابراین تمام لسانهای مذکور اولاد و احفاد زبان فدیوم آریا گفته میشوند همچنان عربی، کلدانی، عبرانی، سریانی، فینیکائی و... باهم قرابت دارند و همه از جمله (السنه سامیه) می‌باشند. زبانهای ترک، چغتای، تاتار، مغول، مجار در اروپا و... دارای قرابت باهمی بود همه از جمله (السنه تورانیه) می‌باشند - خلاصه آن که مطابق به عرف امروز زبانهای ممالک متمدن و نیم‌متمدن به سه نژاد آریائی، سامی و تورانی تقسیم شده اند و نژاد آریائی به دو شاخ اروپا و آسیا منشعب گردیده، و شاخ آسیائی آن به دو خاندان هندی و ایرانی تفریق شده است.

از خواندن بطور فوق بخاطر هر کس این سرال خطور می‌کند که زبان پشتواز کدام نژاد السنه است و دران نژاد به کدام خاندان نسبت می‌شود؟ درین موضوع اقوال مختلف بسیار از هر طرف گفته شده و می‌شود مگر غالب آن اقوال گفته‌های کسانی است که صلاحیت اظهار فکر درین زمینه نداشتند یا ندارند چرا که زبان شناس نبودند و نیستند و هم از پشتو اطلاع درستی ندارند زبان شناسان دانشمند که بایست و تماسی پیدا کرده اند برین عقیده‌اند که زبان پشتو از نژاد السنه آریائی است اما در تبیین خاندان آن افکارشان مختلف است چند نفر پشتورا از خاندان ایرانی میدانند و چند نفر از خاندان هندی و اشخاص قرابت آن را با هر دو خاندان نشان میدهد قول اخیر به حقیقت نزدیک تر است چرا که مهاجرت جمعیت شرقی آریین هایاقبائل هندو اروپائی بطرف شرق و کدام مهاجرت دسته دیگر آن نژاد به طرف غرب از خاک باختر و افغانستان بود بنابراین السنه افغانستان بالسنه هر دو خاندان مذکور قرابت دارند برای توثیق این معنی بخاطر و نیز پیدا کردن سراغ خاندان پشتو به نظریه پروفیسر مارگنسترن زبان دان معروف نارویژی که در سطور ذیل مختصراً نوشته میشود خوب غور و توجه باید کرد. در سنه (۱۹۲۴ ع) پروفیسر مارگنسترن به امر «انجمن تحقیقات مقایسه تهذیب بشری» به افغانستان آمده بود و مدت هفت ماه به مطالعه لهجه های مملکت ما پرداخته و نتیجه تحقیقات خود را بصورت رساله در اروپا نشر کرده است و خلاصه آن را بناغلی کهزاد ترجمه و در شماره نهم سال دوم مجله آریانا اشاعه نموده است پروفیسر مشارالیه می‌نویسد «مطالعه لهجه‌های آریائی که در دره های هندوکش وجود آن ازین نرفته برای مطالعه زبانهای آریائی یکی از غنائم قیمتدار علمی می‌باشد افغانستان از نقطه زبانهای آریائی اهمیت بسزادارد زیرا که گهواره آریین در سلسله ورشته کوه های متصل آن قرار دارد بنا علیه هندوکش برای تحقیقات فیلو لوژی مقایسوی مانند زمین موعودی بنظر می‌خورد و چون لهجه های مجهول هند و اروپائی در اینجهانوز حرف زده میشود

مطالعه آنها از هر رهگذر جزء واجبات علمی بشمار میرفت خلاصه افغانستان از نقطه نظر جغرافیائی که دارد برای مطالعات زبان دارای مقام و اهمیت فوق العاده می باشد - لهجه های مختلف و متنوع در اینجا موجود است اقلابیت لهجه در داخل این مملکت حرف زده میشود - افغانستان مرکز السنه (ایورا زی) یعنی قطعه آسیا و اروپا است و تقریباً تمام خانواده های بزرگ السنه در اینجا حرف زده می شود .

زبان پښتو هم در خانواده السنه آریائی زبان مهمی است که با این خاندان قرابت بسیار نزدیکی دارد و بسیاری از کلمات قدیم پشتورا آثار زبانهای مذکور حفظ کرده اند ، و برای جمع نمودن کلمات قدیم پشتو آثار مذکور از منابع مهمه است . میان پښتو و السنه اروپائی هم قرابت بسیار نزدیکی است ریشه های زبان پشتو و کلمات آن در آن زبانها بسیار است برای تکمیل ریشه های پشتو و تصحیح آن فرهنگهای فیلولوژیائی السنه مذکور کمک زیاد میرساند و فایده های بسیار دیگر هم از آن هابست می آید . فن « پشتویژی » باید بر اساس های فوق وضع شود و تمام مباحث متعلق به پشتو بر طبق آن مطالعه و تدقیق و فنون ادبیه پشتو بر وفق آن ، ترتیب شود .

یکی از مباحث پشتو پیزی ترجمه اعلام قدیم و حدیث پشتوست که متضمن فوائد زیاد لغوی ، گرامری ، جغرافیائی ، تاریخی ، روحیاتی و غیره می باشد .

ترجمه های بعض اعلام روشن است و از بعض قدری تاریک و امید میرود که از طرف دانشمندان آن تاریکها و سائر نقائص مبدل به روشنی و درستی شود و من الله التوفیق

۱- آریا (۱) (م م ک ف س)

نام مردان است و نیز اسم یک قوم قدیم و معروفی است که غالب اقوام آسیا و اروپا به آن منسوب میشوند . اساس بنای اسم از لفظ (آر) است و آرد بیشتر بمعنی بنیان ، اساس و قاعده است بنابراین آریا بمعنی بانی و مؤسس میشود ، و نیز آرد بر طبق اصول تبدیل حروف در پشتو بدل از (وار) می توان شد و این کلمه متضمن معنی قوت ، توان ، اقتدار ، رسائی ، علو و نظائر آن است .

بمعنی زراعت هم شده می تواند چنانچه (اده) یک شق آسیارا گویند و هم منقلب کیدن را در سنسکریت آریه بمعنی شخص بزرگ و با عزت است و آریه اسم قوم قدیم معروف بمعنی دهقان و پرورنده مواشی ترجمه شده است بالجمله معنی لغوی اسم آریا چنین میشود آریا - مؤسس ، بانی - شخص بزرگ و محترم - توانا ، شجاع - کاشتکار ، مواشی پرور - اساسی ، با اصل ، با بنیاد .

(۱) شهبون نومیده ، دقندهار په لوری پښتون وه ، دده دوه زوی وو یو کند یوزمند دکنده دوه زوی پیدا شول یوخشی دوم غری دخشی دری زوی وو یومند دویم مک دریم ترک دمنند دوه زوی وو یوعریو یوسن دیوسف پنځه لوی وو یو بکښی آریانو میده از بس چه ډیر متکبر او مغروروو بادی بهئی باله اوسئی هم اولادته بادی خیل وائی (تاریخ مرصع)

۲ - آغر (م ف س) (۱)

اسم رجال است و از لفظ (آغ) یا (اغ) بنا شده است از مشتقات آغ کلمه آغلی مانند بناغلی به معنی دلخواه، مرغوب، محبوب، ستوده و محترم است چنانچه آغله درین بیت عبدالقادر خان خټک به لاری تللم په مخه راغله + په مخ تر گله بنایسته آغله (اوغم) بمعنی مباحث و افتخار و (اغود) بمعنی انتقام، و (آغر) بمعنی تیر به کمان بر کشیده یا تیر حاضر و آما ده برای انتقام کشیدن از دشمن از مشتقات ریشه آغ ست و بطن غالب که کلمه آغاهم از لفظ آغ بنیافته، و در لهجه ایران آفاشده است. و نظر به سجایای ملی شخصی که از دشمن انتقام بکشد در نظر همه سر بلند، محترم و مورد ستایش است. بنا بر مذکور معنی لغوی اسم چنین می شود.

آغر آماده، مهیا، دشمن افکن - منتقم - سر بلند - مباحی.

۳ - ابر (ف ف س)

از اعلام رجال است و اساس بنای آن لفظ (اب) می باشد.

این لفظ که صورت محدود آن (آب) است، قرار اصول تبدیل حروف در پشتو اصل آن (وو) یا (واو) است و کدا (او) و (آو) و (اپ) و (آپ) و (اف) و (آف) نیز بدلهای همان (وو) و (واو) است و در زبان پشتو و زبانهای هم نژاد آن بعضی از آنها بصورت ریشه و بعضی به حال جزء در الفاظ مرکب و بعضی بطور مستقل دیده میشوند از مقارنه میان کلمات تیکه دارای آن ریشهها می باشند واضح میشود که ریشههای مذکور مبدأ معانی علو بزرگی و فروغ و اشباه آن می باشند چنانچه (ووره) یا (واوره) بمعنی برف چیزیست که از بالا فرو میریزد.

(اوه) بمعنی آبله چیزیست بر جسته و مشتعل بر آب (اوخر) یا (اوخار) بمعنی عیان و آشکار مکشوف و نمایان است و بنای آن از (اوخ) است که بمعنی اوج است در اوستایا تقاسیر آن (اوج) هم بمعنی اوج است، ازینجا واضح شد که ریشه (اوخ) و (اوج) و (اوج) که (او) است متضمن مبدأ معنی بلند، عیان و مکشوف است و نظر به آن ریشه (اب) یا (آب) که بدل آن است بمعنی وجه، روی و مکشوف می توان شد چرا که روی قسمت نمایان و مکشوف جسم انسان و نیز قسمت عالی و عمده آن است حتی از ذات شخص به آن تعبیر میشود، چنانچه در (ابلوخ) بمعنی برهنه رو، لفظ (اب) بمعنی روی است و نیز (آب) بمعنی آبر و عزت و حرمت کلمه پشتو است و از (آب) یا (اب) بمعنی روی گرفته شده چنانچه وجهت و وجه در عربی از وجهها خود است.

(۱) در بین قوس رموز حرکات یعنی (ف) فتحه (ک) کسره (س) ساکن (م) الف مددار (ز) زور کی (ض) ضمه (مع) و (مچ) واو یا یای معروف و واو یا یای مجهول میباشد، هر گاه (ف) دیگر هم باید حرف منظم باشد، مثل (فف) (فض) بمعنی فشار بر فتحه و فشار بر ضمه است.

همین ریشه (اب) کلمه (ابل) بمعنی مکشوف و عریان ساخته شده است چنانچه در (پښی ابل) بمعنی برهنه یا . (آس می ابل دی) اسپم بی نعل است . (او) در پهلوی بمعنی تاج شاهان است که فوق سر گذاشته میشود و در پښتو از آن (اوسر) یا (اوسار) بمعنی افسار و مجازاً بمعنی مقید و مطیع ساخته شده است . (آو) در پښتو و پهلوی بمعنی آب است لیکن در پښتو عموماً بطور جز . در مرکبات استعمال میشود چنانچه در (سالو) آیکه از سرهای کوه فرود می آید . سال بمعنی سرست چنانچه در (سالو) پارچه که زنها بر سر بطور حجاب استعمال می کنند . (ابه) و (اوبه) و گاهی (آب) بمعنی آب است و (آپ) در اوستا بمعنی آب است و آن چیزی است که از بالا و از جبال فرود می آید و مایه حیات حیوانات و نباتات است . اور (Ouer) و آپ (up) در انگلیسی بمعنی بالای ، فوق روی می آید . نظر به شواهد فوق معنی لغوی اسم چنین میشود .

آبر (ف فس) شخص با وجاهت ، آبرومند ، محترم .

۴- آتمر (فس فس)

از نامهای رجال و بنای آن از (آت) و (مر) است . ات بدل (وت) است که مفهوم آن بر جسته و ریشه مصدر وتل بمعنی بر آمدن و طالع شدن است ، مر مخفف (نمر) بمعنی خور شیدست بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود .

آتمر ، شمس طالع ، مهر نیمروز - عیان ، آشکار - نمایان - بزرگ - عظیم - باشکوه - با جلال - سرافراز ، سر بلند .



۵- آخك (ف فس)

از نامهای رجال و اساس بنای آن کلمه (اخ) است و آن حالت شخص یا حیوانی را تصویر می کند که بر دو پا استاده سر و گردن برافراشته گوش به آواز و دیده نگران برای استعلام - پیش آمدی باشد باشد ، بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود .

آخك . گوش به آواز ، گوش به زنگ ، دیده نگران چشم بر اه - مترقب ، مترصد .



۶- آسو (ف مع)

نام اشخاص است و اساس بنای آن از ریشه (اس) است که متضمن معنی رفعت و بلندی و نجابت است چنانچه در (آس) بمعنی اسپ و (هسك) که اصل و یابدل (اسك) است و معنی آن بلند و عالی است مانند سماء در عربی ، و اسپ در حیوانات اهلیه به نجابت معروف و باهوش تر از همه است . و نیز می توان شد که اسواصل یابدل (اشو) باشد که در اوستا اشو و اشاواشم بمعنی راستی و درستی است زیرا که تبادل میان (س) و (ش) بسیار است . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود .

اسو . عالی، رفیع- نجیب، شریف- راست گفتار ، درست کار .



۷- آمران (فس فس س)

از اعلام رجال ست و اساس بنای آن (امر) است که از ریشه (ام) ساخته شده است و این ریشه متضمن معنی شمار و ضبط است چنانچه در (امستل) بمعنی برشته در کشیدن و نظم نمودن و (امرل) بمعنی احصاء و ضبط نمودن . بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود امران . محصی ، متصدی عمل احصائیه ، رئیس دائره احصائیه

۸- اورمپ (ض س س زس)

نام اشخاص ست و بنای آن از دوجز، (اور) و (مپ) ست . اور بمعنی آتش و مپ بمعنی مردمی باشد و معنی مرکب مرد آتشکار است و مانند و مرادف فائر مین (Fireman) در انگلیسی می باشد اینگونه ترکیب که از انضمام يك کلمه با کلمه مرد حاصل میشود در انگلیسی بسیار شائع است و چون که در پشتو هم نظیر آن موجود است می باید در ساختن الفاظ جدید اینگونه ترکیب هم مدنظر گرفته شود بالجمله معنی لغوی اسم را چنین می کنیم
اورمپ . آتش خاموش کن ، عضویت اطفائیه ، سوخت انداز ،



۹- اوریا (ض مچ س فس)

نام اشخاص ست و نیز لغتاً در پشتوی رائج بمعنی بارش ست و به این معنی لهجه ایست در (وریا) که اسم مصدر است از (وریدل) بمعنی باریدن . اسم اوریا لهجه در اسم (آریا) هم شده می تواند، مگر ما اساس بنای آن را (اور) بمعنی آتش میگیریم و در اینصورت لفظ دلالت میکند بر چیزی که دارای آتش زیاد باشد یا بر مفهومی که قریب مفهوم لفظ آتشبار باشد و نظریه آن معنی لغوی اسم چنین میشود: اوریا، چیزهایی که در جشنها و امثال آن آتش زنند، آتش بازی- آتش باری ، شخص عصبانی .

۱۰- بادپیش (فس س زس)

اسم موضعی ست در آخر تکاب و شروع علاقه لغمان و بنای آن از دوجز است یکی (باد) که معنی آن معروف است و دوم (پیش) که اسم صوت است و از ورزش باد حکایه می کند و مجموعاً بمعنی بادخیز میشود بنابراین معنی لغوی اسم چنین شد بادپیش . بادخیز ، باد خانه ، مهب الریاح



۱۱- باندر (فس س فس)

اسم موضعی ست در علاقه شنوار و اساس بنای آن (باند) ست که صورت مجد ود (بند) ست

و آن بدل و مرادف (وند) است. یوند (bannd) در انگلیسی بمعنی محدود کردن و بوندی (bovndry) بمعنی سرحد و حدودست و با کلمه باندر چندان تفاوتی ندارد، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود: باندر، سرحد، حدود و سرحد دار.



۱۲ - بدین (فك مع س)

نام اشخاص و اساس بنای آن (بد) به فتح (ب) یا به ضم آن ست (بد) بدل (وده) و بمعنی نفع و فایده ست چنانچه گویند دبدشی (چیز کار آمد و فایده مند) نابدشی (چیز نا کاره) بد بصورت (بود) هم تلفظ می شود. (وده) که کلمه پستو است در فارسی (هده) شده که ضد آن بیهده یا بیهوده است بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود:

بدین، مفید، نافع، کار آمد، باهده، ضد بیهوده.



۱۳ - برزو (فس ض مع)

از اعلام رجال و اساس بنای آن (برز) ست بمعنی عمل، کار، ورزش این اسم از اسمای قدیمه ست و امروز مستعمل نیست.

بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود:

برزو، وازشکار، پهلوان.



۱۴ - برگوپت (فس س ك معج س)

نام رجال است و ترکیب آن از دو کلمه (برگ) و (وپت) می باشد. برگ از ریشه برگه متضمن معنی علوست ساخته شده و بمعنی بلند می باشد، وپت اصل کلمه پپت است و معنی آن فاعده، اصل، ته، پایه و اساس می باشد، و بدل و مرادف آن است کلمه پپس (bace) در انگلیسی. بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود:

برگوپت، جدا علی، شخص بسیار بزرگ.



۱۵ - برمی (فس فس)

نام اشخاص است و اشتقاق آن از (برم) بمعنی قوت، توان و زور است، بنابراین معنی اسم چنین میشود:

برمی، پر قوت، زورمند، غاصب، زورگیر.

۱۶ - برنتی (ف ف س ف س)

اسم قله از کوه واقع بجوار قریه شیوه کی واشتقاق آن از کلمه (برنت) می باشد ، این کلمه از کلمات قدیم پشتو است و لاحقہ (نت) که اصل لاحقہ (ند) است در آن دیده میشود واصل و مرادف (برند) بمعنی بلند می باشد بنابراین کور معنی لغوی اسم چنین میشود .
برنتی . بسیار مرتفع - قله بلند کوه - مفرور . متکبر ، بانخوت - زور گیر شده .



۱۷ - بریم (ف ک مع س)

اسم اشخاص و اساس بنای آن کلمه (بر) است و (یم) در آن ادات نسبت است چنانچه در غلیم که از غل بنایافته است ، کلمه برو : پر که اصل آنها (ور) است متضمن معنی علو و سبقت و تفوق است چنانچه در (برزاله) بمعنی بام چشم ، (برایی) بمعنی شب گذشته ، (یریا) بمعنی پرده ، (پرون) روز گذشته (وری) بمعنی بار (وریا) بمعنی ، دور ، سابق . پر در سنسکریت بمعنی اعلی و بزرگ است چنانچه پریم آتما بمعنی روح اعلی و شخصیت بزرگ می باشد ، و برایم و بریم (prime) در انگلیسی و فرانسوی بمعنی نخست و مقدم است ، و بحسب اصول تبدیل حروف در پشتو ، کلمه (برین) در فارسی بدل (بریم) پشتو و مرادف آن است . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود .
بریم ، برین ، نخستین ، اول ، مقدم - عمده ، برگزیده .



۱۸ - برپخ (ف ک مع س)

اسم رجال است و بنای آن از کلمه (بر) می باشد این کلمه مانند (بر) متضمن معنی قوت و ثقلیه است و نیز صوت است که حکایت می کند آواز خرو شیدن و کف انداختن شتر را بوقت مستی ، و از همین مفهوم بمعنی خوش و شادمان شده است ، بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود .
برپخ ، چیره ، غالب ، شادمان و خروشان - شتر مست .



۱۹ - بلوخ (ف ض مع س)

از نامهای رجال و اساس بنای آن کلمه (بل) است و آن دارای معنی بلند ی است چنانچه در بلبل (بام) و بمعنی افرورخته و درخشان ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود .
بلوخ ، بلند ، عالی - منیر ، درخشان ،

۲۰ - بلوگی (ف ض هج فس)

از نامهای رجال است و بنای آن از کلمه بل اساس گرفته است و آن بمعنی فروزان است و متضمن معنی تیزی و تندمی می باشد ، بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود .
بلوگی ، باشطارت ، چست و چالاک .

۲۱ - بنگک (ف س س)

از نامهای رجال است و اساس بنای آن لفظ (بن) است و آن بمعنی درخت زار و باغ است و در محاوره بر جوان بلند بالای قشنگ اطلاق می شود .
بنگک . بلند بالا ، خوش قامت ، خوش سیما .

۲۲ - یانبو (ف س س ض مع)

نام اشخاص است و اساس بنای آن کلمه (یانبو) است . ساخت کلمه یانبو از ریشه (بن) است و آن بر مدلول برجستن ، خیز زدن . بلند بر آمدن دلالت دارد چنانچه پهل بمعنی بلند خیزدن و جستن است بوند (bound) در انگلیسی هم ، بمعنی جستن و پریدن است کلمه یانبو در خور یانبو (موش پران) بطور ترکیب استعمال شده است ، بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود .
یانبو . ورزشکار ماهر در جستن زدن .

۲۳ - پیر گل (ک مع ض س)

از اعلام رجال است و ترکیب آن از دو جزو است یکی (پیر) و دیگری گل ، مراد از گل همین گل متعارف است و پیر بمعنی می باشد لذا معنی لغوی اسم چنین می شود .
پیر گل . گل فروش .

۲۴ - تادان (ف س ف س س)

از اسماء رجال است و اساس بنای آن لفظ (تار) است و آن صورت محدود ترست . ریشه تر متضمن معنی فداست و بزرگی است چنانچه در تیر (گذشته) تر له انا . مادر کلان مادر کلان ترین که پدر کلان پدر کلان بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود تادان . قدیم ، باستان ، کهن

۲۵ - توران (نض مع فس س)

از اعلام رجال است و اساس بنای آن (تور) است و آن بمعنی شمشیر می باشد بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود .
توران . دلاور ، جنگ آ و رستهزه جو .

۲۶ تو زمان (ض مع س ف س س)

از نامهای رجال است و اشتقاق آن به‌طور ترکیب از ضم (تور) با (مان) صورت گرفته است
 تور بمعنی شمشیر است و (مان) که صورت محدود (من) است افادهٔ دارائی رامی کند و تورمان
 بمعنی دارای شمشیر است بنابراین معنی لغوی اسم چنین می‌شود .
 تورمان . شجاع ، مبارز ، سلجشور .



۲۷ جدرام (ف س ف س س)

نام اشخاص و اساس بنای آن (جدر) است . و آن متضمن معنی مستاصل کردن و دمار بر
 آوردن و اشباه آن ست و بامصدر (وتل) ، و (یستل) استعمال می‌شود چنانچه گویند در مغیو جدر
 ووت ، دپوی- جدرئی ویت ، خود جدرونه با اسم پری به‌دنبندم . (جدری-) سلاحی ست از قسم
 کارد به‌شکل کج کارد صحافان بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :
 جدرام . از بیخ و بن کهنده ، محو کهنده ، پی کهنده - آله یا ماشین درو کردن .



۲۸ جدران (ف س ف س س)

نام اشخاص و اساس بنای آن کلمهٔ (جدر) است و شرح آن در ترجمهٔ اسم جدران گذشت
 جدران را (لحدان) یا (زدران) هم تلفظ می‌کنند ، بقرار تلفظ اخیر صورت مادهٔ اصلی اسم
 (زدر) میشود با (ست) در ریشه متحد میشود . ست هم مانند جدر بامصدر وتل و یستل مستعمل می‌شود
 ستری زرع قطع شده را گویند . ستری به‌طور صفت مفعولی استعمال شده است و جدری بطور
 صفت فاعلی ا لفظ (استره) که بعضی افغان‌ها آن را هم استعمال می‌کنند معلوم می‌شود که لفظ
 ستره (س ، ز) در پشتو بوده است و چون در فارسی تلفظ به‌سا کن در ابتدای کلمه نمیشود
 الفی بران اضافه کرده‌اند و همین حال ست در تمام کلمات با الف و بی الف . ستردن هم از ریشهٔ ست
 ساخته شده است و اصل آن در پشتو هم موجود است چنانچه در (کنسترگی) پارچهٔ بول و بر از اطفال
 دیده میشود بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :
 جدران . بیان کن ، از یاد آورنده - مرد پیکار .



۲۹ جمرود (ف س ض مع س)

نام مردان و نیز اسم موضعی ست از درهٔ خیبر و اساس بنای آن از دو جزء است یکی (جم) و دگر

(رود) معنی جزء ثانی معلوم است و جزء اول ریشه ایست که ازان جمند و جمندی (زنده) ساخته شده و بمعنی زنده گی وزنده می باشد . درعلاقه بنو و کلاچی بجای ژوندی جمندی می گویند بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

جمرود . رودیکه آب آن هر گز کم نمیشود و دائم پر آب می باشد ، زنده رود .



۳۰ - دود یا (ض مج س ف س)

۳۰ - دودیا (ض مج س ف س)

از اسماء رجال است و بنای آن از کلمه دود است که بمعنی عرف و حقوق می باشد ، بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود :

دودیا . دانای عرف و عادات ملی ، متخصص حقوق . مطابق به قانون . بر طبق دستور .



۳۱ - ده پال (ز س ف س س)

از نامهای اشخاص است و شبیه است با نامهای سنسکریتی و ازان معلوم میشود که از نامهای بسیار قدیم پهنو نهاست و دران آوان پشتو و سنسکریت باهم قرابت زیاد داشتند . ترکیب اسم از دو کلمه است یکی (ده) که معنی آن معروف است و دیگر (پال) بمعنی پرورنده که مخفف پالونکی می باشد از مصدر (پال) بمعنی پروردن در سنسکریت هم (پالن) بمعنی تعلیم و تربیه و پرورش می باشد ، بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود :

ده پال ، رئیس ده ، قریه دار ، ملک ، ارباب .



۳۲ - راجان (ف س ف س س)

از نامهای اشخاص است و نام برای زنان ازین ماده (راجو) و (راجی) می آید و برای مرد (راجی) هم گفته میشود . بنای اسم از کلمه (راج) است . این کلمه راتا اینوقت در غیر اسماء اشخاص و بقاع بطور مفرد یا جزو مرکب لغوی ندیده ام لاجرم رجوع می کنیم بطرف ریشه راج که (را) می باشد ریشه (را) و (رو) و (ری) که در اصل همه یک چیز اند و محض از تغییر حرف اخیر که حرکت است سه صورت پیدا شده است ، متضمن معنی قوت ، اقتدار ، بزرگی ، جلال و نظائر آن است ، چنانچه از آور دن (را) در اول بعض کلمات صیغه امر پیدا میشود مثلا (راشه) بیا ، (راکه) بده . (راهیت) بمعنی رئیس ده است و آن صورت مجدد ر هیت است و بنابراین اصول تبدیل (و) به (ه) که بسیار عمومی است اصل ر هیت (رویت) بوده است و اساس آن (رو) است و (یت) لاحق نسبت است چنانچه در (وریت) و غیره و (Roi) بسکون (ر) و فتح (و) در فرانسوی بمعنی سلطان ، شاه شهر یار است . (ری - Ray) در انگلیسی بمعنی شعاع و پرتو است . (رپول) یا (رپودل) در لغات

پشتو بمعنی سرافراز کردن و بلند کردن است وریشه آن (ری) می باشد راش بمعنی خرمن و توده است که متضمن معنی بزرگی ولندی و دارائی است وریشه آن (را) ست . (رایل - royal) در انگلیسی بمعنی شاهی ، همایونی و سلطنتی است . رام بمعنی مطیع است و در سنسکریت بمعنی خداوند است . کلمه رام در پشتو در لفظ (راموسی) بمعنی آهوی مشک دار که مرکب است از رام و وسمه دیده میشود در اینجانبز مراد از آن شاه و امیر است و معنی لفظی آن چنین میشود «آهوی شاهان» چرا که آهوی مشکی از لحاظ مشک قدر و قیمت دارنده از لحاظ گوشت زیر اگوشت خوبی ندارد و معلوم است که مشک چیزی است که بکار شاهان و امیران و ارباب ثروت می آید . راجان در وید بمعنی پاد شاه ترجمه شده است (مجله آریانا سال دوم ش ۱) . از بیانات فوق معلوم شد که کلمه راج طوریکه در هندی بمعنی پادشاهی و پادشاه و اختیار و خود مختاری دیده میشود در پشتو هم همان معنی و نظائر آن را دارد و کلمه بنا بر وجود ریشه های مختلف آن در پشتو از خود دیشتو است و خصوصاً که درین چند اسم دیده میشود مانند (راجگر) که در تیر است و (راجایی) و (ندر اراج) که در لغمان است و برکی راجان که در لوگر است و (راجمیر) نام اشخاص که بدل آن (لاجمیر) است و (لاجمیر) در حصارک جبار خیل و امثال آن که برای ماتا کنون معلوم نشده است . بنا بر مذکور معنی لغوی را جان چنین میشود .

راجان . پاد شاه ، شهزاده ، سردار ، - خود مختار ،



۳۳ - راجایی (ف س ف س ك س)

اسم موضعی ست در راه دره الی ننگار لغمان در مضافات مرکز حکومت آنجا . ترکیب اسم از کلمه (راج) است و راجع به معنی آن در ذیل اسم راجان شرح مفصلی داده شده است و نظر به آن معنی لغوی اسم چنین میشود .

راجایی . فرمان روانی ، حکمرانی - ثروتمندی - محل حکومت ، مقام حکمرانی .



۳۴ - رایین (ف س ف س)

نام موضعی ست در دره الی شنک لغمان به مسافت سه یا چار گروه دورتر از تگری که امروز مرکز حکمرانی لغمان است . (رایین) را (رین) هم تلفظ می کنند بنای آن از لفظ (را) می باشد و (ین) حرف نسبت است چنانچه در خامتا (کرباس) و خامتاین (کرباسی ، منسوب به کرباس) و یابنای کلمه از (رای) ست و (ن) حرف نسبت است ، و بهر دو صورت (را) و (رای) مانند (را) و (راج) است در اسم راجان و متضمن معنی اقتدار و حکم و بزرگی است ، و بر طبق اصول تبدل حروف در پشتو

(راین) اصل و (رایل royal) فرع آن است و رایل در انگلیسی معنی منسوب به شاه راد ارد .
بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود .

راین . مقام پادشاهی ، شهر پادشاه نشین - پایتخت کشور - شهزاده نشین .

۳۵- زغری (ززفس)

نام اشخاص است و اساس بنای آن لفظ (زغر) است و آن به دو معنی معروف است یکی
(پناه) که از آن (زغره) بمعنی زره ساخته شده است دوم چستی و تیزی که از آن (زغرد) بمعنی
چست و تیز ساخته شده است بنابراین مذکور معنی لغوی اسم چنین می شود زغری ، زره پوش
سخت جان - چست و چالاک

۳۶- زمربانی یا ژمرانی (زفس فس فس)

از اعلام رجال است و اساس بنای آن از کلمه (زمر) است و آن بمعنی شکننده و لطمه زننده
و مفرس می باشد و معنی ترکیبی زمربانی منسوب و متعلق به (زمر) است بنابراین معنی لغوی
زمربانی چنین می شود .
زمربانی ، شجاع ، شیر گیر - پرورنده شیرو حیوانات منترسه ، شیروان ، متخصص در مباحث
مربوطه به حیوانات مفرسه از علم حیوانات .

۳۷- زمند (ف فس س)

از نامهای رجال است و اساس بنای آن لفظ (زم) می باشد و آن بمعنی زخم ، ریش ، اذیت
لطمه و صدمه است چنانچه تسمیه شیر به (زمیری) به همین مناسبت است و از همین ریشه (زمند) بمعنی
ورد و وظیفه که هر روز خوانده می شود ساخته شده است و ازین وظیفه بطور استعاره بمعنی وظیفه و
شغل مقرر برای مستخدمین هم استعمال شده و یا شده می تواند بنابراین آن معنی لغوی اسم چنین می شود
زمند لطمه زننده ، خسته کننده ، موظف ، متصدی .

۳۸- زمیر (ف ک معس)

از اعلام رجال است و اساس بنای آن از کلمه (زم) بمعنی زخم ریش و صدمه است چنانچه
در زمند ذکر یافت و (یر) لاحقه نسبت بوده معنی لغوی آن چنین میشود :
زمیر : مجروح ، زخمی ، دلریش ، دلخسته و آزرده .

۳۹- سالاو (فس فس س)

اسم موضعی است در لغمان و بنای آن از دو جزء است یکی (سال) دوم (آو) سال بمعنی جای و مکان

است چنانچه در سالګۍ (خانه نئين - چپري) چال که اصل يا بدل سال شده مي تواند نیز بمعنی محل
 و مکان است چنانچه در مرچال و نیز شال یا شاله و شالا در سنسکريت بمعنی جای است چنانچه پات بمعنی
 درس و سبق است و پات شاله یا پات شالا بمعنی مکتب است در هندی هم سال بمعنی جای آمده است
 چنانچه در (درمسال) که بمعنی مسافر خانه یا سرای خیراتی دارد و معنی لفظی (سالو) جای پر آب
 و مجاز آباغ و امثال آن است چنانچه آب سال یا آب سالان در فارسی بمعنی باغ است بالجمله معنی
 لغوی اسم چنین میشود .
 سالو ، باغ - جویبار



۴۰- سایگل (فس فس فس)

اسم موضعی است در لغمان و ترکیب آن از (سای) و (گل) می باشد جزء دوم بمعنی جای و
 مکان است و جزء اول صورت محدود (سی) بمعنی سایه می باشد چنانچه در سیوری (سایه) بالجمله
 معنی لغوی اسم چنین می شود :
 سایگل . سایه دایم ، سایه باغ ، خیابان سایه دار .



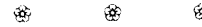
۴۱- ستام (س فس س)

از نامهای رجال است و بنای آن از لفظ (ست) است که از ان ستوری (ستاره) ساخته شده است
 و دارای معنی علو و رفعت است و نظریه آن معنی لغوی اسم چنین می شود :
 ستام . نیک اختر ، خوشبخت ، صاحب اقبال.



۴۲- ستراندی (س س فس فس فس)

از اعلام رجال است و اساس بنای آن ستراند و آن صورت محدود سترند است بنای سترند
 از (ستر) بمعنی بزرگ و هیبت است که لازم چیز بزرگ است بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود
 ستراندی . بزرگ جان ، گران جان - مهیب.



۴۳- ستوریانی (س ض مچ س فس فس)

از اعلام رجال است و بنای آن از کلمه ستور بمعنی ستاره است و (یانی) لاحقه منیدی معنی نسبت
 و تعلق است و معنی لفظی ستوریانی منسوب و متعلق به ستاره می باشد بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود .

ستوریانی عالم علم نجوم ، منجم ، اختر شناس .



۴۴ - سه‌مانی (ز ف س فس)

از نامهای رجال است و اساس بنای آن از کلمه (ست) بمعنی بیخ و بنیان است بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود .
سه‌مانی دارای بنیان ریشه دار .



۴۵ - سدا گل (ز ف س ض س)

از اعلام رجال است و ترکیب آن از دو جزء است یکی (سدا) یا (سیدا) دوم (گل) معنی جزء دوم معلوم است جزء اول اگر بدل از ست بمعنی بزرگ باشد چنانچه در (ستر) بمعنی بزرگ ، معنی سدا گل « گل بزرگ » یا گل صدبرگ میشود و مؤید آن است بودن سد بمعنی مدلول رقم (۱۰۰) و بودن سو و سد و سل مشتقات اصل واحد ، و اگر سد را از کلمه (سته) بمعنی موجود و هست بگیریم که کلمه ست بمعنی بنیاد و قاعده هم از آن ساخته شده است سد معنی دوام و استمرار را میدامی کند و سدا گل معنی گل موهومی که هرگز پژمرده نمیشود یا گل بی خزان یا گل همیشه بهار را میدهد ، و مؤید آن است بودن سدا در سنسکریت بمعنی دائم و همیشه ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود سدا گل . گل صدبرگ ، گل دیرای ، گل همیشه بهار .



۴۶ - سدانی (ز ف س فس)

نام رجالت و اساس بنای آن از کلمه (سد) است . کلمه سد در اینجا بمعنی هوش و خرد شده می تواند و اگر به اصل آن نظر کنیم که (ست) است و متضمن معنی تمکن و استقرار و بقالت چنانچه در ستون (متوقف) و ستنبیل (بازماندن) معنی دوام و همیشه گی را میدهد و بنای اسم از سدا بمعنی دائم و همیشه میشود چنانچه در اسم (سدا گل) ذکر یافت ، علاوه بر آن کلمه سدیولس sedulous در انگلیسی بمعنی ساعی و با مداومت است و سدیولتی Sedulity بمعنی مداومت و پشت کار است ، بنابراین مذکور معنی لغوی اسم چنین میشود ،

سدانی . ساعی ، با مداومت ، با پشت کار ، با هوش ، باشعور .



۴۷ - سدو (ز ض س هج)

از اعلام رجالت و اساس بنای آن کلمه (سد) است و آن در پشت و بمعنی هوش و آگاهی و حالت طبیعی است و نیز متضمن معنی دوام و همیشه گی است چنانچه در اسم سدا گل ذکر یافت ، بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود .

سدو بحال طبیعی ، بر حال ، با هوش ، بیدار - مواظب ، مداوم .

۴۸ - سرگک (ض فس)

از نامهای رجال و اشتقاق آن از کلمه (سر) ست و آن درس سنسکریت بمعنی آفتاب است، در پیتو هم کلمه مذکور در زمانی بمعنی خورشید مستعمل بوده است اما امروز متروک می نماید و تنها به معنی سرخ در رنگ، و سرخ بمعنی تافته و گرم، و بمعنی متهیج که معانی مجازی (سر) بمعنی خورشید است مستعمل می باشد، سور در سوریا که از جمله اعلام است دیده می شود و ریشه آن که سو باشد در سول (سوختن) دیده می شود بالجمله سرگک یا به معنی «منسوب به آفتاب و آفتابی» ست و یا بمعنی خود خورشید است مانند سر ج در هندی و سر ج در ریشه و نظریه آن معنی اسم چنین می شود :

سرگک ، آفتابی ، عیان ، فرو شکوه ، خورشید ، شمس .



۴۹ - سروبی (زض مچ فس)

اسم موضعی ست که تقریباً در وسط جاده عمومی بین کابل و جلال آباد واقع ست . بنای اسم از دو جزء است یکی (سر) بمعنی گرم و دوم (اوبه) بمعنی آب و مجموعاً بمعنی گرم آب است چرا که نسبت به کابل آب در آنجا گرم می باشد ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

سروبی ، گرماب ، گرم سیر



۵۰ - سروپت (فس فس)

از اعلام رجال است و ترکیب آن از دو کلمه (سر) و (پت) ساخته شده است ، معنی سر معلوم است و کلمه پت بمعنی برآمده و بلند است چنانچه در (وټه پور) بمعنی عمارت مرتفع و اصل آن (وته) می باشد و آن ماده مصدر (وتل) بمعنی برآمدن و طالع شدن است ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود :

سروپت ، سر بر آورده ، مبرز ، سرافراز ، سر بلند ، سرشار ، ابریز .



۵۱ - سکاك (فف س)

از نامهای رجال است و اساس بنای آن از (سك) ست و (اك) لاحقه مفید معنی نسبت ست چنانچه در خوراك و چشاك ، سك بمعنی بلند و عالی است ، در انگلیسی سکاکی Sky اسم آن را گویند . سكام بمعنی برافرا زنده ست و از آن جهت دیرك خیمه یا کشتی و امثال آن را سكام گویند بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

سكاك شخص برازنده ، مبرز ، عالی همت ، بلند فطرت ، نامور ، معروف - عیان ، آشكار .

۵۲ - سندر (فس فس)

از نامهای رجال است و اساس بنای آن کلمهٔ (سند) است و آن بمعنی اتحاد و اتفاق و هم آهنگی و هم نوائی و امثال آن است چنانچه (سندره) کلام موزون، شعر و نظم را گویند که از هم آهنگی و توافق و یکدسته شدن کلمات حاصل میشود. (سندها) در سنسکریت تلاقی و تماس شب و روز را گویند بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود :

سندر. هم آهنگ ، هم نوا ، اتفاق پسند ، صلح جوی .



۵۳ - سهپار (فس فس س)

از اعلام مردان است و بنای آن از کلمهٔ (سه) است و آن بمعنی دم و نفس و نیز به معنی تحمل و بردباری است چنانچه در (سهل) که بمعنی تحمل کردن و برداشتن است بنا بران معنی لغوی اسم چنین می شود :

سهپار - هم نفس ، همدم ، مجلس ، مصاحب - متحمل ، بردبار ، طاقتور .



۵۴ - سیدال (فس س فس س)

از اعلام مردان است و اساس بنای آن از (سیدا) است و (ل) حرف نسبت است کلمهٔ سیداو سدابیر دوام و بقا همیشه گی دلالت دارد چنانچه در اسم سدا گل که سیدا گل هم گفته میشود بیشتر ذکر یافت. (ساد) در لغات پښتو بمعنی محترم، آبرو مند، قابل اعتماد، امین و معتمد آمده است (سیتا) در سنسکریت بمعنی برهیز گار ، با تقوا - پاکد امن ، با عصمت - دارای خصائل خوب ، دارای محسنات است . (سات) در پښتو بمعنی حفظ، وقایه و اجتناب است و از آن مصدر (ساتل) ساخته شده است بنا بران معنی لغوی اسم چنین می شود .

سیدال . محترم ، آبرو مند - امین ، معتمد ، متقی ، برهیز گار - با عصمت ، پاکدامن - دارای خصائل خوب ، دارای محسنات ، مداوم ، مواظب .



۵۵ - شامل (فس فس)

از اسمای رجال است و شامل هم گفته میشود. بنای آن از کلمه (شا) و (مل) صورت گرفته است (شا) بمعنی شاه و پشت و نیز صورت محدود (بشه) شده می تواند بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود .

شامل: ندیم شاه ، مصاحب پادشاه - پشتوان ، پشتیبار - رفیق خوب ، معاون خوب .



۵۶ - شاوو (فس ض مع)

از نامهای رجال است و اساس بنای آن لفظ (شا) است . شاوو و اشاهو نیز میگویند و دوم بدل

اول است. شابه معنی پادشاه یا بمعنی خوب است و معنی شاوو منسوب به شاه یا خوب. شاوو بدل ساوو و شاهو بدل ساهو نیز می توان شد و آن دو کلمه بمعنی نجیب، شریف، اصیل، خاندانی و اعیان زاده می باشند، بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود:

شاوو- شاهو - شریف، نجیب - شاهوار، شاه دوست

۵۷ - شرنه (ف ز ف)

اسم موضعی است در علاقه سلیمانخیل و اساس بنای آن از کلمه (شر) است. این ریشه متضمن معانی بسیاری می باشد از آن جمله حکایت از صوت جریان و ریزش آب است. در علاقه سلیمانخیل آبها کبابریزی است تنهادر همین ناحیه شرنه آبهای رودی جریان دارد و از آن جهت موضع مذکور به شرنه نامیده شده است، بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود:

شرنه. جاییکه در آن آبهای جاری بسیار باشد، جویبار، رودبار.

۵۸ - شلگر - شلگره (ف س ز س ف ز ف س)

اسم موضعی است در نزدیکی شهر غزنی. اساس بنایی اسم از (شل) و (گر) است شل بمعنی نیزه و شلگی بمعنی نیزه کوچک و دست نیزه یا خنجر مصغر آن است. (گر) یا (گره) بمعنی جای و مکان است. در غزنی و مضافات آن صنعت نیزه سازی و خنجر سازی تا این وقت معمول است و غالب اشخاص آنجا به نیزه بازی معروف اند، بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود:

شلگر - شلگره. محل ساختن نیزه و خنجر.

۵۹ - شلمان (ف س ف س س)

نام اشخاص است و نیز نام دو جای است یکی در کرم و دیگری آن در سمت مشرقی پایانه از (دکه) به کنار دریا بنای اسم از کلمه (شل) و (مان) صورت گرفته است، شل بمعنی نیزه و خنجر است و (مان) لاحقۀ مفید نسبت و تعلق، بنا بر آن معنی لغوی اسم چنین میشود:

شلمان. نیزه دار، نیزه زن، خنجر باز.

۶۰ - شمک - شامک (ف ف س ف س ف س)

نام رجال است و برای زنان شمکی گویند بنای آن نظر به لهجه شامک از (شا) و (مک) صورت گرفته است، شام معنی تیره گی و تاریکی و یا بمعنی شام می باشد چنانچه در شاپیرک (شام گرد، شب پره) دیده میشود، و نیز شام بمعنی خوب و عمده شده می تواند. مک بمعنی ماه است چنانچه در از مک

(ماه‌نو) بنا بران معنی لغوی اسم چنین می‌توان شد :

شك . ماه‌ش چهارده ، ماه تمام ، بدر- آشکار ، مشهور .



۶۱- شېر بون (ك مجس ض مع س)

نام مردان است و ترکیب آن ازدوجزه است یکی (شېر) ودوم (بون) ، شېر همان حیوان مفترس معروف است و بون بمعنی برجسته و یا زائیده ست چنانچه بونی گوشت یاره برجسته را که مانند زخ و مثل آن بر صورت می‌باشد گویند ، و بونیدل بمعنی برجستن و سر کشیدن ست و ریشه آن (بن) و ازان (بن) بمعنی درخت زار و باغ ساخته شده است که چیز برجسته و روئیده است . و ممکن است که از کلمه بونه بمعنی مسخرو مغلو باتخاذ شده باشد و اگر بمعنی (بان) باشد نیز مقید معنی تسخیر و تغلب را افاده می‌کند ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می‌توان شد شېر بون . شیر زاد ، شیر نژاد ، شیر افکن ، شیر شکن ، شیر گیر .



۶۲- غرزی (ف ف س)

از اعلام رجال است و بنای آن ازدوجزه است یکی (غر) بمعنی کوه ودوم (زی) بمعنی زاده و معنی لغوی آن چنین شد .

غرزی . کزاد ، شجاع ، متین .

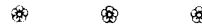
غلزی که بدل آن غلجی می‌باشد و درهند خلجی شده ، صورت صحیح آن غرزی است .



۶۳- کاک (ف س س)

نام رجال ست وجد کاکر ها و چارایماق هرات ریشه اسم (کا) و متضمن معنی رفعت و طول است چنانچه در کاتبی (زین) ککاده (سرغوری که مجذب می‌باشد) کاوو (اسم کوهیست در علاقه منگل سمت جنوبی) کاوون (اسم کوه بلندیست در دره الی شنک لغمان) کال (سال) بنا بران معنی لغوی اسم چنین می‌شود .

کاک . بزرگ ، کهن سال - عاقل ، دانا ، زیرک . کاکا ، کاکو ، ککو ، ککی از همین ریشه مشتق اند ، کک بمعنی خس بدل (کت) بمعنی زاده است که ازان کوتی برآمده و بطور لاحقه افاده معنی تصغیر می‌کند .



۶۴- کانیگرام (ف س ک مع س ف س س)

اسم موضعی است در وزیرستان و مسکن قوم اورمی . بنای اسم ازدوجزه است یکی کانی بمعنی سنگ ودوم گرام بمعنی آبادی و قریه و شهر . و مجموعاً مرادف تاشقرغان (شهر سنگی) می‌باشد .

شود بنا بران معنی لغوی اسم چنین شد :
کانیگرام : عمارت یخته ، بناى متین .

۶۵- کتال (ض ف س س)

نام مردان ست و اساس بنای آن کلمه (کت) است و آن بمعنی قشر و جلد می باشد و نیز بمعنی قطع و بریدن کتال بمعنی از پوست بر کشیدن و سلخ کردن است (کتونی) گو سفندی را گویند که برای کشتن نکهت دارند. این اسم اشخاص بزرگ هم نامیده شده است و از آن معلوم میشود که کتال شخصی را گویند که جنگهای بسیار و مارشهای زیاد کرده باشد بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

کتال . مرد جنگی ، خون ریز ، ذبح کننده .

۶۶- کرغه (ف س ف)

نام موضعی است واقع درین کابل و نعمان تقریباً نزدیک به وسط آن و فارسی زبانها آن را قرغه گویند ، و نیز اسم موضعی است در چارباغ نعمان و مردم فارسی زبان آن را هم قرغه می گویند یعنی منسوب به قرغه ، این آبادی بر کوه بچه واقع است . قرغه هم دردآمنه تپها واقع است . بنای کلمه از کر بمعنی چیز سخت مانند سنگ ، استخوان ، چوب و امثال آن می باشد چنانچه در کراوه (سنگلاخ) کرغینی (استخوان الاشه) کرت (قروت) بنا بران معنی لغوی اسم چنین شد .

کرغه . زمین سخت و حجری ، سنگستان ، سنگلاخ ، ضد مرغه .

۶۷- کراوو (ف ف س ف ض مع)

اسم ده کوچکی است در قرب قریه حیدرخانی که تقریباً در وسط راه بین شهر مندر اور و مرکز حکومت نعمان واقع است . اساس بنای اسم از (کرا) یا (کراو) بمعنی عمل ، زحمت - آزار جگر خونی می باشد بنا بران معنی لغوی اسم چنین شد :

کراوو ، زحمت کش ، کارکن ، فعال - جگر خون ، بحال نالیدن - آزارده ، دلریش کن

۶۸- گکر بز (ض ه ز س)

نام مردان ست و (گرباز) هم گفته میشود . ترکیب آن از دو جزء ست یکی (گر) که مانند (غر) بمعنی بزرگ است ، و دوم (باز) که بمعنی یاره کننده و جرح کننده و ریشه است برای

مصدر (بزل) بمعنی کوبیدن ، شکستن و خورد کردن ، و مانند آن است بزی (کرم پشم ، کویه)
و باز (مرغ شکاری معروف) معنی لفظی گریز باز بزرگ است و مرادف گریب (عقاب)
می باشد ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین شد :

گریز : عقاب ، باز بزرگ - عدو شکار ، دشمن افکن .

۶۹ - گریز (فس ك هیچ س)

اسم مرکب حکومت سمت جنوبی است و بنای آن از دو جزء است یکی (گر) معنی کوه که لهجه
است در (غر) و متداول است در باجورو نواحی آن و بعضی جاهای دره النکار لغمان ، دوم (د بز)
که مرادف است با (و بس) و (د بس) و (دیش) و (د بز) که در فارسی (دز) شده است و اصل همه (ویزه)
است که در پشتو بمعنی جای بودن میشود و از جمله صور آن (و بچه) است بمعنی سرزمین و کشور
و در اینجا معنی قلعه و بنا دارد و بالا حصار و آبادی گردیز بریک پشته بلند کوه بچه مانند واقع
است ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود :

گردیز . قلعه فراز کوه ، حصن منبع ، بالا حصار ، کوه دژ .

۷۰ - گلران (ض س فس س)

اسم موضعی است در هرات و ترکیب آن از دو جزء است یکی (گل) که معنی آن معروف است
و دوم (ران) و آن بمعنی جای و مکان است چنانچه در (متر کرانه) که بمعنی موش خانه می باشد ، بنابراین
معنی لغوی اسم چنین می شود :

گلران : گلزار ، گلستان (گلرانه) گل خانه

۷۱ - گلروز (ض س ض هیچ س)

از نام های رجال است و بناء آن از دو جزء است یکی (گل) که معروف است و دیگر (روز) که ریشه مصدر
(روزل) یعنی پروردن است و در صورت ترکیب بمعنی (روزنکی) میشود بنابراین معنی لغوی آن چنین شد
گلروز : گل پرور ، گل باز - متخصص تربیت و کاشتن گل . گلکار .

۷۲ - گل مرگه (ض س فس س ف)

نام زنان است و بنای آن از دو جزء است یکی (گل) که معنی آن معلوم است و دوم (مرگه) بمعنی
محل روئیدن مانند (مرغه) که بدل آن است و نیز (مرگه) بمعنی مجموعه و دسته می توان شد همچون (مرگه)
بنابر مذکور معنی لغوی اسم چنین می شود ،

گل مرگه - گلزار ، خیابان گل ، دسته گل ، گلدسته .

۷۳ - متون (ف ض مع س)

از اعلام رجال است و اساس بنای آن از کلمه (مت) بمعنی قوت و کوشش است، بنابراین معنی لغوی اسم چنین شد؛

متون . ساعی ، جاهد . سخت کوش ، پرکار .



۷۴ - مرپز (س ك هج س)

از اسماء رجال است . مرپزی در لغات بیشتر به معنی (عقیقه) است مگر معنی حقیقی و صحیح آن ذبیحه است و ریشه آن (مر) است که معنی هلاک و قتل را در بر دارد چنانچه (مرل) بمعنی مر دن است و نظر به آن مرپزل یا مرپزل بمعنی کشتن و خون ریختن میشود . بالجمله معنی لغوی اسم چنین می توان شد :

مرپز . ذابح ، کشته ، فصاب .



۷۵ - (مزارف فس س)

از اعلام رجال است و از روی بنا صورت محدود (مزر) میشود و آن متضمن معنی جرح و یاره کردن و امثال آن است و از مشتقات آن (مزری) بمعنی حیوان منقرض معروف است لهذا معنی لغوی آن چنین شد :

مزار . جراح ، داکتر جراح ، متخصص جراحی .



۷۶ - مزگین (ف س ك هج س)

اسم موضعی است در سرخاب او گر . بنای اسم از دو جزء است (مزگه) و (ین) که لاحقه مفید نسبت و تعلق است . مزگه (از ورپرز، که خفیف) از کلمات قدیم بیشتر بوده و فراموش شده است و بدل آن مزد که از آن (مزدور) ساخته شده در مورد استعمال است . کلمه مزگه از ریشه (مز) که ریشه کلمه مزد (شکننده) می باشد به ازاده (گه) ادات نسبت ساخته شده است ریشه (مز) متضمن معنی شکافتن یاره کردن شکستن و اشباه آن می باشد و به عبارت واضح تر بمعنی حرب و ضرب ، کشت و کار یاسعی و عمل و زحمت است . بنابراین معنی مزگه چنین میشود آنچه به شخص از سعی و عمل و زحمت کشتی او بدست می آید یا حاصل و ثمر یا اجرو مزد کار ممکن است ترکیب اسم مزگین را از (مزه) و (گین) قرار دهیم و معنی آن مزه دار می شود بنابراین کور معنی لغوی اسم چنین شد :

مزگین : حاصل خیز ، بامفعت ، فایده مند ، سودمند ، بالذت ، مزه دار ، لذیذ .



۷۷ - هیز (ف س)

از اعلام رجال و نیز بصورت اسم غام بمعنی بره و گوسفند در بیشتر موارد استعمال است . ازین

کلمه در پښتو واوستاوسنسکریت و دیگر السنه آریائی در آسیا و اروپا کلمات بسیار مشتق شده است چنانچه مزدک (مسجد یا جای متبرک) در پښتو، مزدا (خدا) در اوستا، مشر (بزرگ، باعزت) در پښتو و سنسکریت مک (عالی، بلند) در پښتو و سنسکریت و بمعنی قدر در پښتو مؤسستی. (maiste) علو پر تری، عظمت) و مشتقات آن در فرانسوی و کدادر انگلیسی به اندک تغیر لهجه، مسکن (مسرور، شادمان) در سنسکریت، و همچنان مشتقات دیگر دیده می شود بالجمله معنی لغوی اسم چنین شد.

منز. بزرگ، عظیم، عالی، نجیب، شریف.

۷۸ - مسکور (فس ض مع ف)

اسم دهی است در علاقه دره الی شننگ لغمان قریب مرکز حکومت این اسم از دو جزء یکی (مس) و دیگر (کوره) ساخته شده است مس از مشتقات منز است که متضمن معنی بزرگی است چنانچه در ذیل اسم (منز) تذکر یافته است و (کوره) از کلمه کور مشتق و بمعنی قریه می باشد و عوام آن را کوره هم تلفظ می کنند چنانچه (پنج کوره) بمعنی پنج دهه موضعی است در علاقه پشاور و (شنکورک. ده سنواری) قریه کوچکی است در علاقه کتر بالا بالجمله معنی اسم چنین شد:

مسکور ده بزرگ، قریه پرنفوس.

۷۹ - مشوانی (ز س ف س ف س)

از اعلام رجال و اسم قبیله ایست از افغانها که جداولین اوشان بر حسب روایات ملی سید و اهل علم و فضل بوده است و از آنجا که باسواد بوده دوات و قلم یا قلمدانی داشته و مردم برای تحریر خطوط باور جوع میکردند و چون که در پښتو دوات را مشوانی گویند در عامه مردم به مشوانی یعنی صاحب دوات یا قلمدان شهرت پیدا کرد و اولاد هایش هم به مشوانی زبان زد و یاد شدند و از آن وقت بعد مشوانی اسمی از اسماء گردید بالجمله معنی آن چنین می شود مشوانی باسواد، صاحب قلم، نویسنده، محرر.

۸۰ - مندر (ف س ف س)

نام اشخاص بوده و بنای آن از کلمه مند است و آن متضمن معنی ربط و تعلق است چنانچه مندره و ماندیره بمعنی رابط و تناب خیمه است و شامل میشود بستگی و علقه قلبی را چرا که (مند) دارای ریشه (من) است که از آن منل (گرویده شدن) بدل جادادن و مینه (محبت) ساخته شده است مندره یا ماندیره (زوجه، خانم) نیز از همین مند ساخته شده است، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود.

مندر. معتقد، مخلص - محب، دوستدار، دلداده، دل بسته، محبوب، معشوق، دلبر.

۸۱ - مند هير (فس فك مع س)

اسم موضعی و کوهی است واقع میان علاقه جاجی و چمکنی درست جنوبی و بنای آن از (مند) و (هیر) می باشد. منده یا منده در پینتو شاخ و شاخ بزرگ درخت را گویند و بمعنی مطلق چوب نیز استعمال می شود هیر بمعنی حلقه و دایره و قطار است، کوه مذکور هم درخت زار بزرگی است بنابراین معنی لغوی اسم چنین می شود .

مند هیر - درخت زار، جنگل اشجار - معدن چوب، مخزن چوب.



۸۲ - منو (فض مج)

از نامهای رجال است و اساس بنای آن از کلمه (من) ساخته شده است من متضمن معنی اذعان و تصدیق است چنانچه از آن منل (پذیرفتن ، تصدیق کردن) ساخته شده است و منو مرادف منلی میباشد، بنابراین معنی لغوی اسم چنین شد :

منو : پذیرفته ، مقبول ، پسندیده ، مسلم ، معتقد ، مخلص ، دوستدار .



۸۳ - مهیار (فس فس س)

از اعلام رجال و از اسماء بسیار قدیم پشتونها بوده و تا کنون هم از زبان هانفتاده است چنانچه یک شعبه از سه شعبه قوم وردگ بنام جدشان مهیار نامیده و یاد میشوند عوام آنرا (مایار) تلفظ میکنند و خلی از درستی هم نیست بنا به اسم از دو جزء (مه) و (یار) صورت گرفته است مه در فارسی بمعنی قمر و خوب (می) در پشتو بمعنی قمر و خوب و دولهجه اصل واحدی می باشند چنانچه از آن بمعنی خوب کلمه (میا) ساخته شده و خطاب اشخاص بزرگوار و روحانی است و بطور علم نیز مستعمل می شود و مرادف (مها) در سنسکریت میباشد و معنی آن بزرگ ، اعلی ، معزز - عظیم ، خاندانی و شریف است و از کلمه (مه) مشتق شده است میر بمعنی رئیس و سردار از (می) مشتق شده است از اسم مهیار و مهپال و امثال آن معلوم می شود که کلمه (مه) نیز وقتی در پشتو مستعمل بوده است با جمله معنی لغوی اسم چنین می شود .

مهیار ، بزرگ ، عظیم ، حکیم ، دانشمند .



۸۳ - مهپال (فس فس س)

از اسماء رجال و نامهای بسیار قدیم و ترکیب آن به سبک ترکیبات سنسکریت است بنای اسم از دو جزء (مه) و پال است شرح جزء اول در ذیل اسم مهپار داده شده است و جزء دوم مشترک است در پشتو و سنسکریت مه بمعنی خوبی و نیکوئی و پال از مصدر (پال) بمعنی پرورنده و دوستانه است

لهذا معنی لغوی اسم چنین می شود: فضیلت مند، خرد پرور، نیکو اندیش، نیکوروش، مه پرور.

۸۴- مهمند (ف س ف س س)

از نامهای رجال و ترکیب آن از دو جز، (مه) که کلمه مستقل و (مند) که لاحقۀ مفید دارائی است می باشد معنی (مه) خوبی بزرگی و امثال آن از فضائل عالیه است بنابراین معنی لغوی آن چنین می شود مهمند: بزرگ، خردمند.

۸۵- میرباز (ک مع س ف س س)

از اعلام رجال و ترکیب آن از دو کلمه (میر) و (باز) می باشد میر بمعنی بزرگ است و (باز) بمعنی مرغ شکاری معروف و ترکیب میرباز مانند میرچی (شاه زنبور عسل) می باشد بنا بران معنی لغوی آن چنین شد: میرباز - شاه باز، باز بزرگ.

۸۶- ناغر (ف س ف س)

از اسماء رجال و اساس بنای آن از کلمه (ناغ) است این کلمه در پستو بمعنی منع و ممنوع مستعمل می شود چنانچه گوینده هه مرغه ناغ ده آن تلف زار ممنوع است یعنی علف درو کردن از آن منع است. ناغه بمعنی پاداش ارتکاب امر ممنوع یا جزای امتناع و رزیدن از عمل مأموریه بر طبق مقررات ملی می باشد. معنی حقیقی ناغ حد و محدود است و چون حد بمعنی منع است لا جرم منع، قید، بند و یا ممنوع - مقید و بند شده و امثال آن را هم ناغ گویند. لهذا معنی لغوی اسم چنین می شود:

ناغر، تجدید کننده، مجدد - (شخص) مانع از دخول غیر داخل حدود خود، مدافع از حدود خود، محافظ حدود خود.

۸۷- نجیل (س ک مع س)

نام موضع معروفی است در دره الی شنگک لغمان و قراریکه از زبان رجال دانسته آنجا روایت شده (نجیل) را بمعنی مقدس می گویند. اساس بنای اسم لفظ (نج) و اصل آن (نگک) است (نگه) در پستو و (نج) در هندی بمعنی خالص است (نگم) درسنسکریت بمعنی کتاب آسمانی، پاک، مقدس ولی و عارف است. نکو در فارسی بمعنی خوب است. کلمات مقدس، پاک، خالص و خوب با هم حد مشترکی داشته بجای همدگر مستعمل شده می توانند. از تأمل در کلمات مذکور معلوم شد که در پستو لفظ (نگک) بطور ریشه موجود است و از آن در پستو (نگه) بمعنی خالص و درسنسکریت

(نیکم) بمعنی مقدس و در فارسی (نیکو) بمعنی خوب که اصلش (نیکو) بوده و در پشتو (نیک) بمعنی خوب مشتق شده است، و نیز ریشه مذکور بدل شده به (نج) که عیناً در هندی بمعنی خالص موجود است و در پشتو ازان (نجیل) ساخته شده است و از روی شواهد گذشته معنی مقدس را دارا بوده است. لهذا آنچه از زبان ثقات روایت شده که نجیل بمعنی مقدس است به پایه صدق رسیده و معنی لغوی اسم چنین شد:

نجیل : مقدس ، منزله - آسمانی ، روحانی

۸۸ - نور گل (ض مع س فس)

اسم موضعی است در دلاقه کثر. ترکیب آن از دو جزء است یکی (نور) که لفظ عربی و معنی آن معروف است، دوم (گل) که لفظ قدیم پشتو و بمعنی جای، آبادی و قریه است و مانند گل، گل، گرام و کلام در وطن ماجزه اسماء بسیار اما کن و بقا است. بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود:

نور، گل . نورستان ، شب مهتاب.

۸۹ - نورلام (ش س فس س)

اسم دره ایست در دره الی نیکار لغمان بنای آن از دو جزء است یکی نور بمعنی عربی آن دوم (لام) بمعنی جای و مکان. کلمات رام، ران، و لام مترادف و بمعنی جای و سرزمین و امثال آن می باشند. تسمیه دره مذکور به (نورلام) ازان است که در آنجا مزار شخص بزرگواری را مردم معتقدند، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود:

نورلام، منور، نورانی.

۹۰ - ورشی (س فس فس)

از نامهای رجال و اساس بنای آن از کلمه (ورشه) است ورشه یا ورشه بمعنی سخن و سخن رانی است. ورشه می توان شد که مشتق از ریشه (ور) باشد که ازان و رول و وارول بمعنی انداختن، باراندن، القاء کردن ساخته شده و وجه مناسبت روشن است زیرا که سخن راندن باراندن یا (رمی) الفاظ است بر مستمعین و نیز می توان شد که ورشه یا ورشه از (ورش) که اصل مصدر روربشل (رسیدن) است ماخوذ باشد و وجه مناسبت ظاهر است چنانچه از سخن رانی به سخن باقی و سخن ریشی هم تعبیر می شود. مصدر (وربشل) بصورت (رشل) یا (ریشل) نیز در مورد استعمال است و ماده آن رشه یا ریشه می باشد و هر گاه ازان مانند ورشی صفتی بسازیم (رشی) یا (ریشی) می شود بمعنی سخن و رو سخن سرا و با (رشی) که در وید و سنسکریت بمعنی دانشمند، عابد، درویش و شاعر آمده مطابقت می کند

بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود:

(باقیدارد)

ورشی . سخن ور، سخن سرا، شاعر.

روش اقتصادی مہلکت

در سال ۱۳۲۳

سناذلی محمد قدیر ترہ کھی :

وقتی بہ جریانات اقتصادی افغانستان درین سال نظر افگندہ شود حوادث اقتصادی امسال راہمانا طرح مبادی مہمہ تشکیل میدہد کہ ہر کدامی ازین مبادی برای سنوات ماہمہ مصدر بسا حوادث و بیش آمدہای خوبی خواہد گردید ازین جهت بنا بر حدود مبادی فوق الذکر امسال را میتوان در اقتصادیات افغانستان سال (احضارات مبادی اقتصادی) خواند .

افغانستان درین سال در زمینہ اقتصادیات ملی بچندین کار مہم وہی سابقہ دست زد از قبیل طرح مالیات بر عائدات تاسیس ادارہ تقاعدات ملکی ونظامی ، نشر اصول نامہ احتکام ، منع زراعت تریاک در سر تاسر مملکت ، تاسیس مناسبات تجارتی با دول متحدہ امریکا ، کنترول نرخ ہا در داخل مملکت ، سہم دارشدن تمام شرکت ہا در اصدار پوست قرہ قل ، تاسیس صندوق های بس انداز در تمام ولایات افغانستان ، بکار انداختن فابریکہ قند بقلان بذریعہ ذغال سنگک وطنی ، توسعہ اعتبارات تجارتی از جانب بانک ملی ، فعالیت های جدیدہ بلدیہ ہا در زمینہ اصلاحات بلدی واقدمات ریاست ارزاق برای حفظ موازنہ قیمت مواد ضروریہ ار تراقی و محروقاتی .

البتہ از مفردات فوق فہمیدہ می شود کہ اقدامات اقتصادی دولت در امسال از نقطہ نظر کیفیت بسیار مہم و درخور ہر گونه امیدواری و تقدیر است .

برای اینکه بتوان باہمیت اقدامات مذکور پی برد ہمہ آن ہا را در تحت عناوین ذیل مختصراً مورد مطالعہ و تبصرہ قرار میدہیم :

۱ : موضوعات اداری و تقنینی :

الف - مالیات بر عائدات : یکی از مہمترین موضوعات اداری و تقنینی کہ در اقتصادیات امسال مملکت حادث شدہ طرح مالیات بر عائدات است مالیات بر عائدات یکی از منابع جدیدیست کہ دول برای توا زن بودجہ و اجرای خدمات عامہ و مدافعہ مملکت بدان متوسل گرد یدہ است سابقا منابع عایدات دول بعضی قلمات محدودی از قبیل مالیہ زمین ، عوائد مؤسسات دولتی گمرکات مالیات های بالواسطہ و اجازاً استقراضات ملی وغیرہ بودہ است ولی اخیراً در اثر ترقی صنعت و فن و بوجود آمدن فابریکہ های بزرگ و وسست تجارت و بازار ہا عائدات مردم صنعت و تجارت پیشہ

بصورت مجیر العقولې افزود شده وبالمقابل وظیفه دولت از ناحیه زیادت موسسات دولتی ، تزئید خدمات عامه ، بوجود آوردن تشکیلات برای ترقی صنعت وتجارت وبالنسجه ثروت مردم ، تنزل قیمت پول و صدها عوامل و ایجابات دیگر بزرگتر وسنگین تر گردیده خواهان پول بیشتری شد اینک این ایجابات بدول حق داد ازان عوائد مجیر العقول وهنگفت ارباب صنعت وتجارت بنام (مالیات برعائدات) یک مبلغی جهت اجرای خدمات ووظائف فوق الذکر خود بگیرد ومنطق آن هم این است که طبقه تجار و صنعت کار از یک طرف زیاده تر مظهر معاونت وحمايه دولت است واز جانب دیگر نسبت به تمام طبقات جامعه زیاده تراستاده می نماید .

اینک بنا برین منطقی که حقیقتاً منطق قوی ومحقق است اصول مالیات برعائدات دردنیاء کسب عمومیت نموده واکون یکی از منابع عمده عائدات دول بوده هیچ دولت ازان مستغنی مانده نمی تواند اذادول افغانستان هم که یوسته برای اصلاح وپیش رفت امور مملکت کار کرده وبه وسیله حمایه وتشویقات صنعت وتجارت برای بوجود آوردن طبقات صنعت کار و تاجر وتاسیس صنایع ، فابریکات وشرکت مصدر کارهای قابل قدری شده است امسال از وصول مالیات برعائدات کار گرفت و برای تقویه بنیه اقتصاد ددواتی وتحکیم بنیان مالی مملکت مکلفین مذکور رابه نسبت فیصد بیست (۲۰/۰) تابع مالیات برعائدات قرار داده وبرای این کار ریاستی هم تاسیس فرمود که آن ریاست درین مدت بامرفیقت بسکار خود ادامه میدهد .

ازین اصول همانطوریکه ممالک دیگر استفاده نموده اند امید واریم ما هم بتوانیم استفا ده های مطلوبی بنمائیم .

ب: اصول تقاعدات ملکی ونظامی : دومین کار مهمیکه درین سال در اقتصادیات دولت از ناحیه امور اداری صورت گرفت مسئله (تقاعدات ملکی ونظامی) است .

اصول تقاعد در ممالک دیگر برای اصلاح حال مامورین مصدر چندین فائده گردیده است :

۱: مامورین مطمئن اند که برای اوقات پیری وضعیفی اندوخته دارند تا آنهارا از پریشانی نجات بدهد .

۲: بمداز مرگ ایشان اطفال صغیر آن هابی وسیله نمی ماند .

۳: در صورتی مامورین از آینده خود مطمئن باشند به ندرت به رشوه و خیانت تن در میدهد زیرا قسمت مهمی از رشوه ستانی ها برای تامین ذخیره برای فردا است .

۴: تقاعدین دولت ومامورین یک رابطه همیشه گی را بوجود آورده یکی را باد یگری مربوط میسازد .

اینک تقاعد بنا بر مفاد فوق دردنیاء یکی از امور مهمه جلوه کرده تمام ممالک بوسیله تقنین قوا نینی این اصل را مورد استفاده قرار داده اند حکومت متبوعه ما هم بنا بر توجی که بحال مامورین دارد قافوننی درین باره یاس وباین وسیله اداره دروزارت مالیه بنام مدیریت عمومی تقاعد تاسیس وبذریعه دساتیر و تعلیمات مشخصی بنای خزانه تقاعد را از وجوه مختلفه معاشات مامورین گذاشته است باین صورت در آینده در اقتصاد

دولتی افغانستان د نونوع معامله و بالنتیجه د نونوع عائدو مصرف مشاهده می شود مثل جمع کردن پول برای خزانه تقاعد از مشاات مامورین به نسبت های معین و اعطای معاش به متقاعدین .
اینک این دو معامله در اقتصادیات مملکت بسیار مؤثر بوده و آغاز آن در همین سال مبدأ جدیدی است در اقتصاد دولتی افغانستان .

ج :- نشر اصول نامه احتککار : البته معلوم است که بواسطه جنگ بین المللی موجوده تمام مایحتاج انسانی مخصوصاً مواد واردی خارجی رو بقلت رفته و نوظ موازنه نرخ آن ها از مهم ترین کارهای است که دول متحارب و غیر متحارب انجام میدهند ازین نسبت مسئله کنترل نرخ ها در بعضی از ممالک سبب ایجاد قانون ضد احتککار و در برخی از جاها مولد تدابیر مهمه دیگری شده است که رویهم رهم معطوف به منع احتککار و برقرار داشتن موازنه قیمت میباشد افغانستان از ممالک بی طرف است و با اینکه در جنگ هیچ مداخله نداشته و به مفهوم وسیع کلمه بی طرفی مطلق خود را حفظ کرده است مهذا در زیر تاثیر روابط اقتصادی بین المللی مجبور شده است در بازار های داخلی به سیاست موازنه قیمت به پردازد اینک برای اجرای این آرزو در اوائل این سال از جانب وزارت اقتصاد ملی پروژه بر ضد احتککار ترتیب و بصحده مقامات مر بوضه رسیده کسب قانونیت نمود ؛ اصول ضد احتککار برای جلو گیری از احتککار و بلند رفتن قیمت ها وضع و بمورد تطبیق گذاشته شده است .

اصول نامه ضد احتککار که در ماه حمل ۱۳۲۳ به مورد عمل گذاشته شده است از لحاظ بر طرف نمودن مشکلات اداری از یک طرف و از هر هکدر معین نمودن تکالیف و وظائف تجار از جانب دیگر مؤثر واقع و نتایج خوبی بخشیده است .

این اصول نامه طریق فروش و اندازه مفاد را برای تجارت تعیین نموده در صورت تخلف از مقررات آن مجازاتی را هم پیش بینی کرده است که رویهم رفته هم مقررات عادی و هم مواد جزائی مذکور برای جلو گیری از احتککار و برقرار داشتن موازنه قیمت مناسب و مفید میا شد از همین جهت منید ثابت گردیده است .

د :- منع زراعت تریاک : از مدتی است در ممالک متمدنی دنیا فکری وجود دارد که مطابق

آن می خواهند بوسیله ترک زراعت و تولید بعضی از اشبای مخدره و مضر صحت به صحت عامه خدمت نمایند افغانستان از ممالکی است که زودتر به مفاد و مطلب این تحریک مفیدی برده و در همین سال بوسیله تصمیم جدیدی که دولت اتخاذ نمود زراعت تریاک در سرتاسر افغانستان ممنوع قرار داده شد .

البته نمی توان از فوائد اقتصادی و تجاری زراعت تریاک منکر شد اما دولت صحت عامه را بر ممالک اقتصادی آن ترجیح داده باین عمل یعنی منع زراعت تریاک اقدام کرد .

این ها مختصری از قسمت های بود که در ۱۳۲۳ حکومت متبوعه در زمینه اقتصادیات مملکت از ناحیه مواضع تقنینی و اداری بدان دست زده است و شاید هر قسمتی از ان نشان بدهد که

این هاهر کدام مبدأ است برای اجرا آت و حوادث بزرگتره اقتصادی و مالی که امکان دارد در آینده ظاهر شده اقتصادیات ملی مارافدمی به پیش براند .

۲- موضوعات تجاری :

۱- تاسیس مناسبات تجاری با دولت متحده امریکا : افغانستان مملکتی است دارای مواد و پیداوارهای مهمه ابتدائی و ازین جهت بهر کدامی از دول معظمه و صنعتی که خواسته است مناسباتی قائم نماید از ناحیه اصدار مواد مفیده خام بآن مملکت تأثیری با اقتصادیات آن تولید کرده و بالمقابل از مصنوعات آن ها استفاده نموده است .

تاریخ تجارت افغانستان نشان میدهد که افغانستان از ادوار بسیار قدیم تا تاریخ معاصر در تجارت دنیارول داشته و ازین ناحیه عضو و عنصر منیدی در اقتصادیات دنیا ثابت گردیده است و مملکتی که تا کون افغانستان با اورابطه تجاری نداشت دول متحده امریکا بوده است ولی اخیراً در اثر حسن روابط سیاسی که خوش بختانه بین افغانستان و امریکا بوجود آمد روابط تجاری این دو مملکت هم تاسیس و بسرعت پیشرفت مثلاً باینکه از ابتدای جنگ حاضر در تجارت خارجی خود با دول متحده امریکا تماس و ارتباط پیدا کرده بودیم ولی در سال ۱۳۲۳ این رابطه تقریباً یافته امریکا نه تنها برای مواد پیداوار افغانستان یک بازار فروش بشمار رفت بلکه در تهیه مواد و مصنوعات محتاج الیه افغانستان نیز خدمت بزرگی نموده و در ظرف همین سال طوریکه از نشریات روزنامه اصلاح برمیاید یک مقدار زیادی اموال، مصنوعات و امته کار آمد برای امور نقلیه شناخته ها، مطابع، شرکت ها، فابریکه ها و غیره از دول متحده امریکا بر طبق پیش نهاد و یادداشت (اداره مرکزی کنترول فرمایشات) به کراتی چند وارد افغانستان شده و سلسله توريدات آن هنوز هم ادامه دارد که این خود میرساند که تجارت افغانستان و امریکا آینده درخشانی داشته و احتمال دارد واردات و صادرات ما با امریکاروز بروز زیاد شود و ازین تجارت متقابل طرفین مستفید گردند .

ب- سهیم شدن تمام شرکت هادر اصدار پوست قره قل : پوست قره قل یکی از بهترین و مهمترین محصولات مملکت بوده سالانه از اصدار این ماده بخارج فوائد هنگفتی گرفته میشود و حتی میتوان گفت که قره قل از مهمترین اقلام صادرات مادر تجارت خارجی میباشد .

قبلاً اجازه اصدار پوست قره قل صرف به همان شرکت هائیکه بمنظور صدور پوست تشکیل گردیده بودند داده شده غیر از آن شرکت شرکت، و یا شخص دیگری مجاز نبود با اصدار پوست قره قل بخارج به پردازد چون طوریکه گفته شد این محصول از مهمترین اقلام صادراتی مملکت بوده شرکت هائیکه امتیاز اصدار آن را داشتند استفاده زیادی کرده اند برای تامین عدالت تجاری و اعطای فوائد تجارت بهم از طرف وزارت اقتصاد ملی در همین سال چنین ترتیب گرفته شد که باید هر شرکت در صدور پوست سهم گرفته و از سرمایه را کدشان که از دوران تجارت باز مانده و هیچ استفاده از آن نمی توانستند در اصدار

پوست قره قل بر طبق مقررات و هدایات وزارت اقتصاد ملی کار بگیرند بنابراین در سنه ۱۳۲۴ هر شرکت با رعایت مقررات میتواند درصد و ریوست حصه بگیرد .

اینک در اثر این تصمیم اخیر وزارت اقتصاد که میتوان آنرا یک تصمیم بسیار مفید و معقول گفت دیگر فوائد تجارت پوست به تمام شرکت های افغانی که هر کدام حامی مفاد یک طبقه از مردم این مملکت است بصورت مساوی تقسیم خواهد گردید گویند برینصورت وزارت اقتصاد ملی ازین عمل خود دو فائده میگیرد یکی بکار رانداختن سرمایه های را کد و معطل شرکت های داخلی و دیگر تقسیم مفاد یک منبع مهم اقتصادی مملکت بهم که در حقیقت مال همه است زیرا اساس این است که هر چیز عمومی و ملی از عامه و برای عامه و بار داده عامه و به مفاد عامه باید باشد و وزارت اقتصاد با این عمل خود بکار بسیار مهم و به فضیلت بزرگ اجتماعی و حقوقی دست زد و باید باو تبریک گفته منتظر نظیر هر چه و اجرا آن نیک ترشان بود .

ج :- تشکیل شرکت های جدید : یسرقت مملکت بطرف تمرکز سرمایه و تبدیل سیستم تجارت

انفرادی به تجارت اجتماعی نیز یکی از شقوق پروگرام های وزارت اقتصاد ملی است، با اساس این منظور در سال ۱۳۲۳ وزارت اقتصاد ملی بر علاوه شرکت های سابق به تشکیل ده شرکت جدید که مجموع سرمایه آن به ۸۰۹۳۳۰۰۰ افغانی بالغ میشود توفیق حاصل نموده و این شرکت ها عموماً بمقصد اصدار مواد خام و مصنوع مملکت و توریذ اجناس محتاج بهای اهالی تشکیل گردیده که برای این شرکت ها نیز سهمیه پوست قره قل جهت صدور داده شده .

۳ - در زمینه بانکی :

درین سال بانک ملی هم به کارهای خوبی دست زده و جادارد که به چند قدمی از آن درینجا مختصراً اشاره شود :

۱- تاسیس صندوق های پس انداز در تمام ولایات افغانستان : بانک ملی سابقاً در مرکز بانک صندوق های پس انداز را برای عامه چه ذکور و چه اناث باز کرده و در آن امانات و پس انداز های مردم را در تحت شرائط معینه مقررات آن می پذیرفت اما درین سال بانک ملی درین اقدام مفید خود قدمی فراتر گذاشته بوسیله یک هیئت سیار این صندوق ها را در ولایات دیگر مملکت هم تعمیم نمود .

بانک ملی این اقدام مفید خود را بذریعه یک مقررۀ که دارای ۱۶ ماده است عملی مینماید مطابق ماده اول این مقررۀ هر شخص بالغ خواه ذکور خواه اناث میتواند حساب پس انداز باز نماید و مطابق ماده (۸) آن حداقل مبالغیکه بحساب صندوق پس انداز پذیرفته می شود بوجوب آن حسابی باسم مشتری باز میگردد برای طلبه معارف ۲۵ پول و برای سائرین دو افغانی است و در ماده ۹ میگوید مشتری از حساب خود ماهانه الی دو صد افغانی برداشت کرده میتواند و جائیکه از مفاد پول های مودوعه حرف میزند میگوید تازمانیکه دارائی مشتری به ۲۵ - افغانی بالغ نگردد مفادی داده نمی شود و از ۲۵ - افغانی وزائد از آن فیصد سالانه ۶ (ر. ۶) مفاد داده می شود .

این است تقریباً صورت مختصر مقررات پول های مودوعه در صندوق های ذخیره بانک ملی باید گت بانک ملی با این اقدام خویش خدمت خوبی در اوضاع مالی افراد و خاندان ها و بالتبع اقتصادیات ملی نموده و مینماید زیرا از این اصل یعنی از اصول صندوق های پس انداز در دنیا استفاده های خوبی نموده اند زیرا پس انداز کننده در هر ماه و یا هفته و یا سال و جوه کمی را که در حیات اقتصادی او بسیار نا چیز و غیر محسوس باشد برای خود یا اولاد خود تحویل صندوق های پس انداز کرده بعد از مدتی یعنی در آوان تنگ دستی خویش و یا در وقت رشد و جوانی اطفال از آن استفاده مینمایند که در آن وقت همان مبالغ غیر محسوس یک سرمایه و ثروت هنگفتی می شود که حتی میگویند در مالیک دیگر با اطفال ذکور در وقت رشد و بعد از فراغ تعلیم صاحب یک سرمایه و دارائی مکنی ابتدائی برای حیات آینده و دختران دارای یک ثروت معتنا بهی برای جهیز خود گردیده اند. این ها و صدها مفاد دیگری که از این اصول در نظر است ایجاب میکند که بانک ملی این سلسله را باید ادامه داده و با بن وسیله در تراکم سرمایه و ثروت های جزئی مصدر خدمت بزرگی گردد.

ب: توسعه میزان اعتبارات تجارتي :

یکی از مهمترین خدماتی که بانک ها برای مشتریان و معامله داران خود انجام میدهند مسئله کریمت (اعتبار) است و چون تجار و اهل تشبث همیشه محتاج سرمایه بوده در تجسس مؤسسه ای میباشند که با ایشان (عقد اعتبار) نموده سرمایه با ایشان اقراض بشماید پس بهر اندازه که یک مؤسسه اعتباری (بانک) یا شرکت هر چه میخواهد باشد معاملات اعتباری خود را وسعت بدهد بهمان اندازه به نصب اعمین خود قریب تر و برای تجارت و صنعت خدمت بیشتری مینماید اینک بانک ملی افغان که در مدت حیات خود تا جائیکه کمیت سرمایه و ایجابات اجازه میداد در ترقی اقتصادیات مملکت خدمت کرده و درین راه سابقه خوبی دارد اخیراً موفق شد در ضمن اعمال ۱۳۲۳ خود بر میزان اعتبارات تجارتي بیفزاید و زمینه خدمت و اصلاحات خود را وسعت بخشد.

۲- در زمینه صنعت :

۱- بکار افتادن فابریکه شکر بغلان بذریعه ذغال سنگ :

یکی از موفقیت های عمده و مهمی که در زمینه صنعت میتوان بدان نائل شد کار گرفتن از مواد داخلی در فابریکه ها و صنایع وطنی میباشد از این جهت فابریکه که توانست در ترمویر چرخ های ماشین صنعتی خود از مواد و امتعه پیداوار وطن کار گرفته و از مواد خارجی بی نیاز باشد او در حقیقت به موفقیت بزرگی نائل گردیده است زیرا فابریکه که در تولیدات خود از مواد داخلی کار میگیرد در حقیقت دو خدمت بزرگی در اقتصادیات ملی انجام میدهد :

۱- بهر اندازه که یک فابریکه در تولیدات خویش از امتعه داخلی کار گرفته و از مواد خارجی مستغنی باشد بهمان اندازه از قیمت تمام شد محصولات خود کاسته و در نتیجه قیمت فروش را نازل تر تعیین مینماید و برای خریداران خود کمک و معاونت میکند زیرا هر قدر که در یک مملکت قیمت

فروش اتمه کم باشد بهمان اندازه قوه خرید مردم قوی می باشد و عسرت و تنگی معیشت از بین می رود .
 ۲- استفاده از مواد وطنی در صنعت مخصوصاً صنایع ماشینی خشت بزرگی در بنای استقلال اقتصادی مملکت گذاشتن است و این استفاده بهر اندازه بزرگ ، متنوع و زیاد باشد کاخ بنیان استقلال اقتصادی وطن رفیع تر و قوی تر می گردد . خوش بختانه فابریکات افغانستان از ابتدای جنگ موجوده تا کنون پیوسته کوشیده است در زمینه احتیاجات صنعتی خویش از مواد وطنی استفاده نمایند چنانچه درین مورد بعضی کامیابی هائی هم حاصل کرده اند که از آن جمله بکار افتادن فابریکه قندسازی بغلان بذریعه ذغال سنگ وطنی می باشد؛ چه طوریکه اصلاح می دهند فابریکه قندسازی بغلان که در سال های قبل بواسطه (کرود آئل) که محصول خارجی بوده از خارج وارد می گردید بکار می افتاد و طبعاً تهیه آن در این اوقات جنگ خالی از اشکال و صرف پول هنگفتی نبود درین سال مدیریت عمومی صنعتی بانک بکار افتاد این تقیصه را از قبال خود بردارده مان بود که بدستباری متخصصین مربوطه بکار آغاز کرده در نتیجه موفق شد آن فابریکه بزرگ را بجای (کرود آئل) خارجی با ذغال سنگ وطنی بکار بیندازد البته این کار برای آن مؤسسه موفقیت بزرگی است و شاید تأثیرات آن در سرنوشت فابریکه قند بغلان بارز و محسوس باشد و نتایج آنرا در آینده آن فابریکه درخشان به بینیم .

۵- فعالیت بلدیها: درین سینه در زمینه بلدیها هم اصلاحات خوب و مهمی صورت گرفته که آن اصلاحات توأم با عمرانات بلدی ، امور حفظ الصحه و غیره مسئله تهیه ارزاق در مندوی ها و بحال داشتن موازنه قیم اشیا می باشد که لازم بود ازان هانامی برده شود .

۶- اقدامات شرکت های ارزاق : در مرکز و بعضی ولایات دیگریکه مسئله مواد ارتزاقی و محروقات دارای اهمیت می باشد شرکت های ارزاق و مؤسساتیکه شبیه آن شرکت ها می باشند کوشش میکنند همیشه در مواقع فورت و حاصلات آنها روغن ، برنج ، گوشت ، نمک ، چوب و ذغال را ذخیره کرده در زمستان و اوقات گرانی قیمت یا کیمیایی و احیاناً عدم آن در بازار بر آورده بازار را از اضطرابی که مولود عدم یا گرانی قیمت آنها می باشد نجات بدهند .
 شرکت ارزاق کابل در امسال از ناحیه تهیه و بدسترس مردم گذاشتن مواد فوق الذکر در امسال کارهای خوبی انجام داده و در مواقیکه گرانی یکی از اشیا ی فوق محسوس میشد فوراً آنرا در بازار بر آورده از ترفیع قیمت مذکور جلوگیری مینمود . گویا باین صورت شرکت ها و مؤسسات ارزاق در تمام مملکت مخصوصاً شرکت ارزاق کابل در امسال هم مثل سنوات گذشته توانست وظیفه (ناظم قیمت) را انجام بدهند .

این است مختصری از رؤس مسایل و موضوعات اقتصادی که امسال در افغانستان اجرا شده است . هیچ احتیاج نداریم از اهمیت اقدامات فوق الذکر دولت که درین سال در زمینه اقتصادیات افغانستان به عمل آورده زائد ازین حرف بزنیم زیرا عناوین موضوعات هر کدام اهمیت و لزوم خودش را ظاهر و مارا از تکرار آن مستغنی مینماید .

مهمترین مخترعات امسال

شاغلی میرعلی اصغر خان شعاع :

سایس در هر دوره از ادوار زندگی حقائق رایش چشم جلوه داده و مسائل را بصورت مسلم و قطعی نشان میدهد : میگویند فن و تریب آن احساسات انسان را روشن ساخته و آئینه روح را صیقل



زده و حس بدیعی را تحریک میکند ، اصلاحات قانونی شخصیت هارا بلند برده و زندگی گامی مسودی را تأمین می نماید ، همین طور پیشرفت های علم و ساینس سختی ها و مصاعب حیات را رفع می کند ولی این عصر مخصوصاً امروز که از هو طوف آتش حرب روشن بوده و حیات مصون و مرفه از تمام جوانب تحت تهدید قرار یافته احتیاج و نیاز مندی انسان به ساینس بیشتر است لذا تمام ممالک متحارب میخواهند به قوه دانش و نبوغ و به نیروی ساینس و ارتکیاراپت خود شعله های سوزنده این آتش را خاموش و خود را از صدمه و اذیت آن هر چه زودتر صیانت کنند .

شاغلی میرعلی اصغر خان شعاع

سال گذشته گفتیم که دول راقیه عالم برای پیشبرد این منظور عالی که حیات و مامت خود را به آن مربوط میدانند چه زحمت ها و مجاهدات بکار برده و چه ترتیبات جدی و سریع التاثری اتخاذ نموده اند و چگونه افکار و تصورات علماء و متخصصین خود را صورت عمل می بخشند که تندر کار فرزند این موضوع مارا از مطلب دور میبرد . محاربه امروز را اگر محاربه سانس و تخنیک یا جنگک دماغ و فکر بگوئیم البته تغییر غلطی نخواهد بود . مخصوصاً در امسال سخن از مخترعات جدید و اسلحه مخفی بیشتر زده شده و حصه مهم تبلیغات دول با لایخص کشور المان همین موضوع بود ، روزی نگذشت که در ضمن ابلاغیه های حربی سخن از خراب کاریهای سلاح نمبر اول و بعدها خبر دوم المان بیان نمی آمد و خبری ازین رهگذر داده نمی شد .

پس از آنکه متحدین در نورماندی جبهه دوم را باز نمودند هنگامه اسلحه مخفی خوب گرم گردید . تا آنکه در او اخر ماه جوزا برای اولین مرتبه المان ها سلاح نمراول انتقامی خود را با سم بطیار

استعمال نمودند. گفته شد که این بم از حیث ساختمان مثل سائر طیارات است و یک موتور دارد و ذریعۀ امواج رادیو اداره میشود و در زمین و هوا گردش میتواند. موتور بم طیار در حصۀ عقبی مرکز آن جاداشته و قوۀ تخریبیۀ آن خیلی زیاد است. سلاح نبر اول تلفات و ضائعات زیادی وارد کرده و مخصوصاً در اندن عمارات و آبادی هارابضاک برابر ساخته است تا به حال متحدین ضد این سلاح را درست نسکرده اند ولی بعضی از منابع آن ها اطلاع داده اند که در آمریکا آنها نیز به ساختن بم طیار مبادرت ورزیده اند. در حالیکه هنوز خراب کاری این سلاح جاری بوده و متحدین هم خود را در نزدیکی خاک آلمان رسانده بودند و فرماندانی آلمان در ۱۶ عقرب خبر استعمال سلاح نمبر ۲ که دهشت و خرابکاری آن را از سلاح نمبر اول به مراتب بلندتر میدانند نشر نمود. نوعیت این سلاح هنوز هم معلوم نیست ولی بهر صورت یک بم انفلاق کننده فوری و یا بقول چرچل راکت هوائی سریع الحرت و دور رس است میگویند که سرعت سیر آن از سرعت سیر آواز بیشتر بوده و از خواص سلاح مذکور یکی این است که دیده نمیشود و معلوم نیست که که آیا این خصوصیت به نسبت سرعت فوق العاده آنست یا رنگ مخصوص. این بم یاراکت آواز هم ندارد بعضی طول آن را پنج جفت و وزنش را از ۱۵ تا ۱۶ تن سنجیده اند. زنگ خطر در مقابل این سلاح مفید ثابت نشده و طوری که آلمانها اطلاع داده اند سرعت سیر آن تابع قوای محرکه بوده و کم و بیش شده میتواند بهر صورت بم طیار و راکت جدید آلمان دیگر احتیاج شدید قوای هوائی را به بیلاوت کم نموده و از این رهگذر حیات هزارها نفر مصون مانده است.

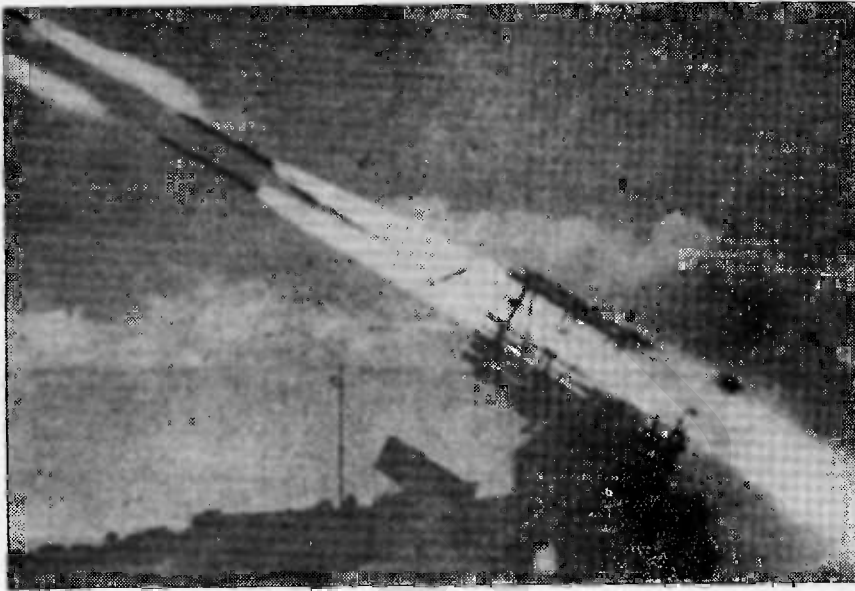
از طرف دیگر متحدین هم از اسلحه مخفی صحبت ها نموده و بارها اعلان کردند که در موقع ضرورت اسلحه جدید خود را بتدریج بمیان کشیده اند چنانچه از جمله آنها راکت های هوائی است که مستر چرچل تاثیر آنرا خیلی بزرگ نشان داده و اهمیت این سلاح را در مجلس دارالعوام خیلی برجسته معرفی نمود و قتی که متحدین جبهۀ دوم را باز نمودند راکت های جدید ایشان تمام ستیشن های ساحلی رادیوی آلمان را تحت تهدید گرفته و به سلسله تبلیغات و اطلاعات آن ها خسارۀ بزرگ وارد کردند در نتیجه این وضعیت مرا که فرماندانی آلمان از جریان اوضاع اطلاع حاصل نتوانسته و بالاخره متحدین موفقانه پیشرفت نمودند. طیارات راکت انداز متحدین با میله های مخصوصی که در زیر بال آنهاست مجهز بوده و ذریعۀ این میله ها راکت به هدف افکنده میشود. هر طیاره با هشت عدد راکت مسلح شده و در هر مرتبه دو راکت از طیاره فیر میگردد بهر صورت در سال ۱۳۲۳ که پنجمین سال جنگ است مخترعات حربی و غیر حربی زیادی بمیان آمده که اینک خلاصۀ آنها را با استثنای بم طیار و راکت های فوق که هنوز خصوصیت آنها مخفیست حسب ذیل از مطالعه خوانندگان محترم سالنامه میگزرانیم:

مخترعات حربی

تازه ترین سلاح ضد طیاره

تازه ترین سلاح ضد طیاره برطانیه عبارت است از (راکت گن) این توپهای جدید راکت افکن در مقابل طیارات لوفت وافی جرمنی کارهای بس مهم و قیمتمندی نموده این توپ ها بصورت

الکتريکي کنټرول گرديده ويک سدشديد ومغلوب ناشدنی را بمقابل طيارات تشکيل میدهنده الی لندن اینک جهت استعمال این توپ های را کت افکن عادت گرفته اند توپ مذکور در وقت فیرصداي بسیار شدیدی



از خود بیرون می نماید درین فوتو یک راکت را در حال فیر ملاحظه میکنید توپ مذکور بالای آله دواری نصب بوده و بهر طرفیکه بخواهند رخ آنرا تاثیر داده میتواند .

بمیکه دوازده هزار پلو وزن دارد

متحدین بمبی ایجاد نموده اند که خیلی مخوف بوده و بنام بمب زلزله معروف است این بم را متحدین مخصوصاً برای غرق نمودن جهازهای جنگی خیلی بزرگ بکار میبرند و حسب اطلاعیکه متحدین اخیراً داده اند جهاز خیلی معروف جرمنی با سم تریپتیس ذریعه سه عدد بم مذکور فرق کرده شده این جهاز خطر بزرگی برای جهازهای متحدین که جانب روسیه حرکت میکردند بشمار میرفت .

قائق هائیکه ذریعه راکت پیش میروند

قوای بحری اتانزونی در وقت عملیات متحدین در جزیره سلسلی و ایٹالیا قائق های خورد دراکه ذریعه راکت پیش رانده میشدند مورد استعمال قرار دادند غرض از قائق های مذکور آن بوده که برده دود را در وقت فرود آوردن عساکر در ساحل تشکیل داده و باین ذریعه سواحل را از قوای متعرض و حملات آن صاف نموده عملیات خود را کامیابانه بموقع اجرا بگذارند .

موتور بوت های منفجره

یکی از اسلحه‌ها که جدیداً جرمنی‌ها به‌مقابل جهازهای متحدین در ساحل نورماندی مورد استعمال قرار دادند عبارت از یک موتوربوتی بود که از مواد ناریه‌ملو بوده و برخلاف جهاز به حرکت آورده می‌شد طوری که از تحقیقات و تنبغات متحدین برمی‌آید این موتوربوتها چیز دیگری نبود بجز یک موتوریکه دارای قوه انفجاری فوق‌العاده بوده و بطرف جهازهای متحدین اعزام می‌کردند چون نزدیک میشدند جرمنی‌ها ذریعه فائق‌های کوچک را بری ازین آن برآمده و خود موتوربوت را به هدف می‌فرستادند گدشته از آنها المان‌ها سلاح دیگری را با اسم تارییدی زنده درین محاذ برخلاف جهازهای متحدین بسکار بردند که تا به حال خصوصیات آن پوره کشف نشده است .

نقب های جدید بحری

اخیراً متحدین ۱۲ نوع نقب‌های بحری عجیبی را بسکار برده‌اند که ضائعات زیادی را به بحریه جرمنی رسانده و اثرات خطرناکی وارد میکنند هنوز نوعیت و خصوصیات فنی نقب‌های مذکور معلوم نشده است ولی از روی خبرهای منتشره برمی‌آید که هیچ‌یک جهاز نقب‌یا کن‌ولوهر قدر مجهز هم باشد نمیتواند باین نقب‌ها مقابله نماید و یا آنها را از بحر برداشته و خطرها از دریا رفع کند .

تحت‌البحری جدید

در آخرین روزهای جنگ بحر مدیترانه در سواحل این بحر چنان تحت‌البحریهای جدید و مخوفی را بسکار انداخته‌اند که از تارییدی انسانی کوچکتر و به مراتب مخوفتر میباشد از عکس‌هایی که برداشته‌اند معلوم میشود که این الة مد‌هش حری چون در کشتی انلاق نمود تمام بدنه آنرا از هم پاره میکند عملة تحت‌البحری عوض آنکه در داخل بدنه تحت‌البحری توقف نمایند در خارج آن موقع دارند و دارای البسه مخصوص غوط‌زدن میباشد و با خود پیرسکوپ هاهم دارند تنهاسرهای عملة از روی آب بیرون است و چون به استقامت موضع مطلوب میرسند بزیر آب غوطه میزنند و ماده محترقه را عیناً در زیر جهاز می‌گزارند و بعد بسرعت خود را از آن محل دور نموده و اخیراً فیوز را در میدهند .

تانسکی که هم در آب وهم در خشکه حرکت می نماید

درین اواخر متحدین مخصوصاً عساکر امریکائی چنان تانسک‌هایی را بمیدان جنگ وارد کرده‌اند که هم در خشکه وهم در آب تردد میتوانند چنانچه تانسک‌های مذکور در میدان‌های واقع جهیل سنتانی فعالیت شایانی از خود نشان دادند تانسک‌های مذکور بعد از آنکه به استقامت سرک هیولت در جانب شرق میدان‌های مذکور به تردد شروع کردند پس از طی آن وارد باطلاق‌های مملو از آب و جنگل‌های مرطوب آنجا گردیده و بعد از آنکه فاصله بیست‌میل را در بین آب طی کردند اخیراً خود را به استقامت جهیل مذکور رسانده و بموضع مطلوب واصل شدند .

تاریید وی زنده

انگلیس هادرین اواخترتارییدوئی ایجاد کرده‌اند که دارای ماشین کوچک بیصدائی بوده و ذریعهٔ دوفر که لباس شتادر بردارند اداره میشود چون تارییدو از تحت البحری جدا میشود کاملاً بیصدا و مخفی خود را تا هدف رسانده در آنجا بسکی از دوفر عملاً آن خود را بافیوز مخصوصی بزیر حیا ز رسانده و نفر دیگر که تارییدو را میراند آنرا به پیشرو یا عقب جهاز مخفیانه رسانده و در آنجا تکمه انفجار آنرا فشار داده و خودش بصورت فوق العاده خود را به آب رسانده و باریق خود نجات می‌یابد.

استعمال شیشهٔ جدید در طیاره

برای ساختمان طیاره پلاستیک جدیدی را که باشیشه ممزوج و مستحکم گردیده است ایجاد نموده‌اند نمونه هائیکه از امتزاج این دو ماده درست کرده اند خیلی موفق بوده و مقاومت آنرا زیاد نشان داده اند این پلاستیک نوع جدیدی باشیشهٔ جدید الاختراع را برای ساختمان پرزه های مختلف طیاره مورد استفاده قرار داده و بدون خرج زیاد ذریعهٔ قالب های مخصوص ادوات مذکور را بسهولت میتوانند درست کنند .

صندوق هائیکه قابلیت شکستن را ندارد

اخیراً برای کمک و معاونت عساکر متحدین در میدان‌ها و ساحات دور دست مجاربه طریق جدیدی ابتکار نموده اند با تقسیم که صندوق های مخصوصی ایجاد کرده و این صندوق ها طوری محکم میباشند که اگر از طیاره بالای زمین خیلی سخت و جامدهم افکنده شوند قابلیت شکستن را ندارند . ذریعه این صندوق ها حتی مائعات را هم برای اشخاص از هوا می افکنند .

شریان بندها در لباس پرواز

ماجور راپرت جی رید که در قشون فضائی نمبر (۸) اتازونی در برطانیه مصروف خدمت است یک لباس پروازی که تمام بدن را میپوشاند ایجاد کرده است او درین لباس به تعداد (۶) عدد شریان بند نصب نموده و این شریان بندها در مواضع بسیار مهمهٔ بدن بسته شده و در موقع ضرورت جریان خون را از شریان جلو گیری میکنند . در بالای بازوها ، بالای ران ها و پایان اینک های زانو نواریهای مخصوصی با چوبک و یا پنسل خاصی که آنرا خوبتر محکم می بندد تهیه کرده اند این ابتکار خیلی ساده و مفید بوده و در حالیکه دیگر عمه مصر و ف باشند خود شخص به تنهایی میتواند ازان استفاده کند .

آلهٔ کدقوه طوفان را کشف می نماید

اخیراً در طیاره ها آنهٔ جدیدی را گذارده اند که ذریعهٔ آن وضعیت طوفان و انقلاب جوی را معلوم میکنند . این آله دارای یک تیوب مخصوصی بوده که یک میلهٔ تنگستن ارتباط دارد . این میله از طیاره خارج برآمده و جریانات امواج برقی فضا را بخود جذب می نماید و سپس در تیوب یکنوع شعاع را تولید میکند . در اثر مشاهدهٔ شعاع مذکور یلوت طیاره وضعیت هوا و حدوث طوفان را به خوبی پیش بینی نموده و خود را برای مقابله با آن و حفاظت طیاره آماده میسازد .

جهاز آينده

يکي از مخترعين کلبفوريانای جنوبی با اسم های بی هيس يك جهاز جديدی اختراع نموده



که به تحت البحری وماهی نوع شارک خیلی شایهت بهم میرساند . طول این جهاز (۱۲۵) فیت بوده و از کانکریت ساخته شده و دارای دومیوتور میباشد درین تصویر این جهاز جدیدرا که با اسم لیکترون موسوم است مشاهده میکنید که در حال رفتار امتحانی میباشد جهاز مذکور در آب های خورشان و مدش هم بخوبی حرکت و تردد میتواند .



محکم نمودن تارهای پاراشوت

درین اواخر برای محکم نمودن تارهای پاراشوت ماشین جدیدی اختراع نموده اند که خیلی مفید ثابت شده است . عملۀ امور بحریۀ اضلاع متحده آمریکا که اغلباً زنها میباشد قبل از قطع نمودن تارهای پاراشوت اولاً آن را ذریعۀ ماشینی که درین فوتو میگیرید خوب سفت و محکم میگردانند این تارها از ابریشم بوده و چنان آنها را محکم و باقوت میگردانند که چارصد پاووزن را هر کدام آنها تحمل میتوانند .

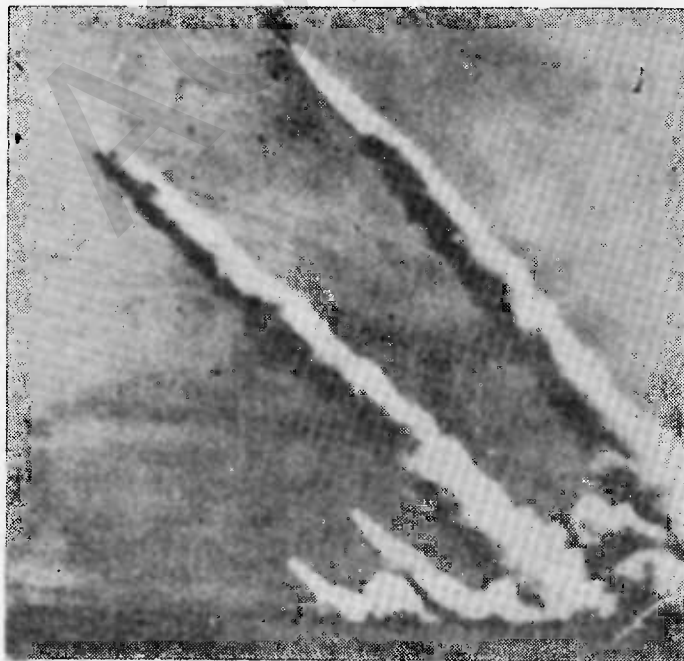
بالا پوش جدید عساکر

برای سپاه و قشون میدان اینک در اضلاع
متحدۀ امریکا بالا پوش جدیدی درست
کرده اند که ذریعۀ تسکین هوا جوایب
آن به دیگر بسته شده علاوه تا دارای کلاه
مخصوص میباشد طوری که درین فوتو آن
را ملاحظه میکنید این بالا پوش از درب
زیتونی شکل درست گردیده و در مقابل
باد و آب به خوبی مقاومت دارد کلاه آن
قابلیت برداشت و دور کردن راهم دارد.



راکت های بروی کار آوریدۀ مدو غبار
درین فوتو راکت های تشکیل کنندۀ دود
وغبار را ملاحظه میکنید این راکت یکی از
اسلحۀ مخفی دانسته میشود که در خصوص
آنها تبلیغات و پروپاگندهای زیادی صورت
گرفته است.

اسرار راکت های
مد کور قدر فوت
پیشرفت آنها متعجب کننده
است که ذریعۀ
توپهای ثقیل افکنند
میشوند گفته میشود
که توپهای نوع
پلسی برای تشکیل
طبقات دود به خوبی
عملیات نموده و
ابرها را کلفتی
را تشکیل میدهد.



قایق‌های فایرپروف برای جها‌های نفت کش

از وقت شروع جنگ به بعد ما لیکن جها‌ها و وزارت ترانسپورت جنگ برطانیه متساعی زیادتی بخرج داده است تا در قایق‌های نجات جها‌ات اصلاحات مزیدی بعمل آورده و به این لحاظ حیات اشخاص را از خطر صیانت نمایند ضرورت این مسئله در وقت صلح و جنگ خیلی جدیست ولی در وقت محاربه عملۀ مذکور هفته‌ها مجبورند در قایق نجات با شند و به بسا چیزها احتیاج دارند که باید برای آنها تهیه گردد بنابراین بجهت رفع نقائص تدریجاً اقدامات خوبی نموده و اخیراً چنان فائقی تهیه کرده‌اند که موقع بدربا افکندن آن هر قدر باریک و مشکل هم باشد باز هم قایق مذکور بسهولت بدربا افتیده و هیچ قابلیت واژگون شدن را ندارد و ذخائری که در آن تهیه نموده اند هم طور است که ضرورت‌های اشخاص را به خوبی تسکاف می‌تواند گذشته از آن چنان ادواتی برای قایق‌های مذکور تهیه کرده اند که آب شور بحر را تصفیه نموده به آب شیرین نوشیدنی تحول میدهند. این آله مهمه اساسی و جدید اینک در همه جها‌های دیگر تعبیه گردیده است. اطلاع اخیرۀ دیگری که خیلی قابل اهمیت است و حیات عملۀ جها‌های نفت کش را بخوبی از خطر نجات میدهد عبارت از این است که جدیداً چنان فائق نجاتی ساخته‌اند که آتش نمی‌گیرد و باین لحاظ عملۀ جها‌ در روی آب چون تیل بنای در گرفتن را میگذارد از صدمۀ آن محفوظ مانده و آسیبی به آنها نمیرسد اینک چندین صد عدد قایق مذکور ذریعۀ وزارت ترانسپورت جنگ برطانیه تهیه شده و مستند رد جها‌های نفت کش اتخاذ گردیده اند. گذشته از آنکه قایق‌های مذکور فایرپروف است دارای آله مخصوصه دیگری هم میباشد که از حصۀ زیرین آن آب را باطراف پاش داده و باین طریق اشخاصی که در داخل قایق میباشند میتوانند که از خارج قایق شعله‌های آتش را که از احتراق تیل بر روی کار می‌آید بنگرند بدون آنکه بخود آنها آسیب و خسارۀ رسانده شود این قایق در مقابل حرارت‌های مدش و شعله‌های زیاد هم بخوبی قابلیت مقاومت را دارد. برای اینکه موفقیت این قایق نجات را بخوبی بدانند یک جها‌ نفت کش مخصوص را گرفته و در بین بحر آنرا آتش زدند و قایق‌ها را در عین بلند شدن شعله بکار بردند و در نتیجه اهمیت آنرا به اثبات رساندند و ملاحظه کردند که قایق مذکور از بین شعله‌هایی که چهل فوت ارتفاع داشتند بدون تکلیف عبور نمود و حرارت داخلی این شعله‌ها بمضایه ۴۰۰۰ درجه فارنهایت هم میرسید

موتور سائیکل جدید که قابلیت قات شدن را دارد

عمله قوای فضائی که بسپولت بتوانند تسهیلات زیادی جدیدی جهت استفاده آنها در جمله این لوازم یکی سیت انسان بدون تکلیف آنها را انتقال میدهد و چیز دیگری موتور سائیکل جدیدیست که را داشته انسان آنها را جاییکه بخواهد برده میتواند آنها را بکار میاندازد این مد کور را نشان میدهد.



درین اواخر برای از جایی بجایی رفته فراهم نموده و چیزهای بروی کبار آورده اند جدیدی بسیم است که با خود حمل نموده که جالب توجه میباشد قابلیت قات شدن بسپولت با خود بهر و در موقع ضرورت تصویر موتور سائیکل

امتحان قوت و متانت فز یکی عمله فضائی



درین فوتو نور عمله فضائی امر بکار که در بین یکک اطاق محکم نشسته و مورد امتحان یکک افسردیگر قرار گرفته اند مشاهده میکنید افسر یککه در اطاق دیگر است از روزنه وضعیت و مقاومت صبیعی عمده فضائی را در اطاق تولید فشار مینگرد چون عمله مذکور در اطاق تست شد ذریعه نل های جدا گانه هوای آنها را خارج میکنند و با بطریق تحمل آنها را در مقامات بلند امتحان مینمایند انکاسات آنها را در صورت بودن ماسک آکسیجن و غیر آن مراقبت مینمایند این اصطق مخصوص قابلیت حمل را از یکک میدان هوائی به دیگر میدان هوائی دارد.



آله کشف کننده طیاره

طبق اطلاعاتیکه از منابع بیطرف رسیده این فوتو کاشف طیاره بزرگ مهاجم است چنین گفته شده که شعاعهای مقناطیسی طیاره را این آله قبل از آنکه صدایش شنیده شود کشف میکند.

بیرون کردن جهازهای ۴۰۰۰ تنه از آب

موضوع بیرون نمودن جهازهای مغروقه از بحر یکی از مسائل بسیار مهم فنی میباشد که اینک مورد توجه علما و متخصصین قرار یافته و میخواهند بوسائل فنی صدها هزارتن جهازهای غرق شده را که وزن آنها هزارهاتن بوده و در عمق ۳۰۰۰ فوت هم باشند بیرون آورند ابتکاری که اخیرا جهت عملی ساختن این نظریه نموده ادعبارت است از بک آله فوق العاده بزرگ



که بحوض‌های کشتی‌سازی شباهت دارد این آله حوض مانند دارای انبوه‌های بس بزرگی است که چهارزا در زیر بجر از اطراف محکم گرفته بلند میکنند مخترع این آل لیو تینانت هاری ای اسپرگ امریکائی سنت طول آله بزرگ مذکور ۵۲۰ و عرض ۲۱۰ و عمق آن از حصه بیش‌الی سطح آن ۸۰ فوت بوده و در وسط با اندازه مساحت ۴۶۰ فوت چاهی دیده میشود به آن ۱۶- انبوه که هر کدام بطول ۱۸۰ فوت میباشد اتصال دارد انبوه‌ها از اطراف جهاز مقروقه راه‌روا و هر قدر بزرگ باشد محکم میگردد و حتی انبوه‌ها خوب در زیر گل ولای هم فرو میروند و اگر بدن جهاز شکسته هم باشد آنرا خوب محکم میگردد و در میان همان جام بالا میکنند برای اینکه در اعماق بحر عملیات خود را به خوبی انجام داده بتوانند يك آله کره مانند (تصویر فوق) هم ایجاد نموده اند که ۳۰۰۹ یا وزن و کنترل عملیات فوق‌رामी نمایند تا نیک‌های آکسیجن هم تهیه گردانند که عملیات را تا ۱۲ ساعت خوب انجام میدهد این آله ۱۹۰۰۰۰ فوت سیم فولادی دارد.

عراده مخصوص حمل و نقل



در برطانیه برای حمل و نقل مواد و ذخائر بسته‌شده عراده مخصوصی ابتکار نموده اند که با سم (پویو) موسوم است (راندن عراده‌های مخصوص را دخترها متحمل شده‌اند) به این لحاظ برای عساکر ماورای بحار کمک زیادی می‌رسانند آنها در بین بسته‌های و اثر یرف اسباب و سامان مختلف و ادوات و برزه‌های لازمه را محکم و بسته نموده بدریعه این عراده بموضع مخصوص حمل ادوات می‌رسانند.

موسم: دشمن یا دوست

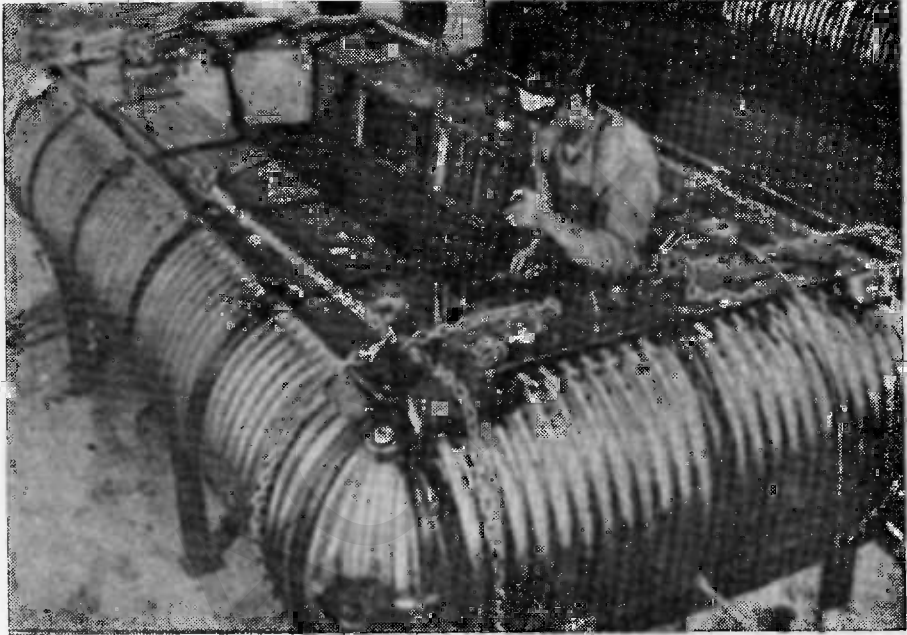
پیشگرونی‌ها و نظریه متخصصین مترو لوجی نسبت بو وضعیت حربی اینک دارای اهمیت فوق‌العاده زیادی بوده و آنرا بحث یکی از اسرار و خدعه‌های حربی خود خوب محفوظ نگه داشته

و استفاده‌های شایانی از آن می‌نمایند، چنانچه در روز حمله متحدین به قاره اروپا و ساحل نورماندی متخصصین مترو لوجی به زمامداران امر حربی از خوب شدن موسم و مساعدت آن بحملات متوقعه آنها اطمینان دلدار بودند. جنرال آیزنهاور بارها بیان نمود که وضعیت موسم همیشه يك نوع درد سرو-تکلیفی

جهت اجرای عملیات حربی برای او آماده کرده است اما اخیراً تحقیقات و تبلیغات علمی متخصصین تا حدی مفید ثابت شده و در اقدامات حربی رول بس مهمی را بازی کرده است .

قایق جدید فلزی که هرگز غرق نمیشود

در اطلاع متحده امریکا اخیراً چنان قایق فلزی درست کرده اند که اصلاً غرق نمیشود و اگر آنرا بقوت چیه نموده و در زیر آب هم بپرند باز هم بعد از چندی به صورت اتوماتیکی در اثر فشار آب

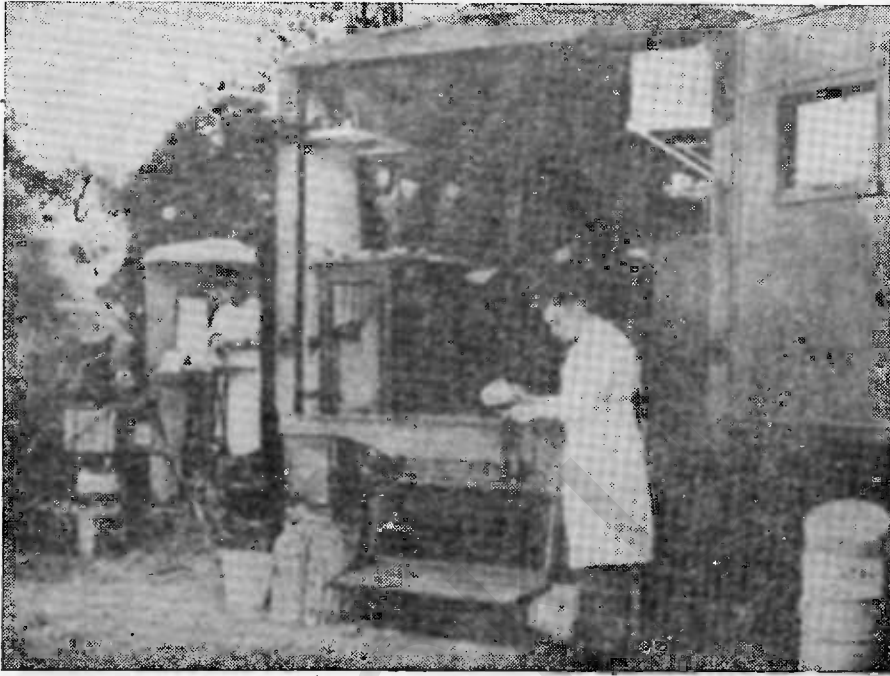


بالا برمی آید . این قایق گینجایش حمل بیست آدم را داشته و دارای اجاق ذغال و موضع غذا و آب بصورت کافی میباشد و ضروریات مذکور احتیاج را کبین آن را تا یکماه بخوبی تکافو میتواند . سایبان و اتر یروف و شال های مخصوص هم در آن تهیه دیده اند گذشته از آن برای لالین ها آلات موسیقی و قطعه بازی و تنباکو هم در آن مواضع چندا گانه را تهیه کرده اند .

لابراتور متحرك دندان

اخیراً برای استفاده فوری عساکرو رفع مشکلات آنها درجهت کورآنها و مراکز عسکری اروپا لابراتورهای متحرکی مورد استفاده قرار داده شده . متخصصین دندان درین لابراتور های متحرك مصروف عملیات بوده و برای عملة فوه فضایی و غیر

آن خدمات شایان و قیمتداری بموقع اجرا گذارده اند حتی در همان موضعی که صدای انفجار



خم باره‌ها و بمب‌های مدوش‌گوش میرسد لا براتور مذکور انتقال داده شده و به معالجه و تداوی محتاجین میبردازد .

ازلندن تانپو پارک بدون توقف

طیارات بمب افکن معروف به لنکاستر در سال اول صلح وضعیت طیاره ملیکی را اتخاذ نموده و از وضعیت بمب افکن به حالت طیاره ترانسپورت مورد استفاده قرار داده خواهند شد . قبل از ۱۹۴۶- این طیاره از حیث سرعت پرواز و طول مسافت از همه طیاره های مجوزه پیشتر اهمیت خواهد داشت این طیارات میتوانند که بیک پرواز خود را از لندن به نیویارک برسانند و در راه هیچ توقف ننمایند .

شیشه که بروی آب حرکت میکند

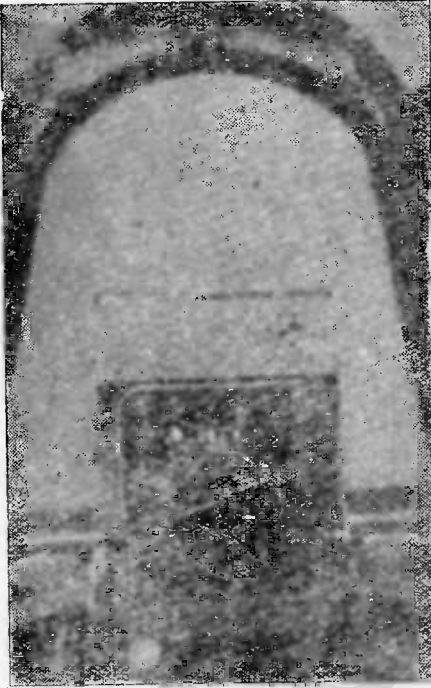
در ولایات متحده آمریکا اخیراً یکنوع شیشه غیر شفاف اختراع کرده‌اند که مانند کوارک بروی آب استاده و حرکت می‌نماید این شیشه را به خوبی ارده نموده و با اسباب و ادوات معمولی آنرا اصلاح و از شکلی بشکلی آورده میتوانند گذشته از آن در ساختمان قایق های نجات از این ماده استفاده شایانی نموده اند و ممکن است ساحة استعمال آن روز بروز توسعه و انتشار حاصل کند . وزن هفت مکعب آن صرف ده پلوه بوده و از وزن شیشه معمولی به مراتب سبکتر است و همچنان فایر پروف میباشد و در مقابل حشرات مضره بخوبی هم مقاومت می‌تواند بین از این

از استعمال کارکس، بعضی از چوب های مخصوص و رابر که به بیمانه زیادی وارد امریکا میشود مستقنی خواهند گردید. در ساختمان این نوع شیشه اگرچه از مواد شیشه معمولی کار میگیرند اما

در عین حال از کاربردین خاص هم استفاده می نمایند و در این شیشه هوا بمقدار کافی گنجانیده شده است از این شیشه در وقت جنگ و غیر جنگ استفاده های مهمی نموده و خدمات بیشتری در تمام شئون مدنی آزان تصور میرود.

توپ جدید برطانیه

در برطانیه توپ جدیدی بر روی کار آورده اند که به اسم جیروکن یاد میشود این توپ در مقابل طیارات جنگی خیلی مفید و مؤثر ثابت شده و فعالیتش خیلی قابلیت تعریف دارد ساختمان این توپ خیلی پیچیده و مهمم ولی اصول استعمال آن خیلی ساده و آسان است این توپ میتواند چنان طیاراتی را تحت آتش و بمباری قرار دهد که فیساعت ۴۰۰ میل مسافت را قطع نمایند درین فوتو عکس یکی از این توپ های نوع جیرو را مشاهده می نمائید.



بمبهای چسپیند

درین اسلحه جدید برطانیه يك نوع بم چسپینده را باید متشد کرد که در محاربات اخیره

افریقا مورد استفاده قرار داده شده است این سلاح عبارت از يك ظرف شیشه ایست که بحیت بم اتخاذ شده و داخل آنها از يك پارچه و یا زاکت بشمی پوشانده شده است و بکنوع ماده چسپینده را در آن بکار برده و آنرا برای پر کردن مواد منفجره آماده ساخته و بعد بکار خانه مخصوص این عمل میفرستند چون از ضایره بم افکنده میشود بم مذکور ذریعه حصه بالائی خود به هدف محکم می چسبند و چند لحظه بعد از آنکه ملحق گردید انفلاق می نمایند.





کشف یکی از اسرار چار سائلهٔ حربی
درین اواخر یکی از اسرار جنگی
را که در عرصهٔ چار سال محاربه مورد
استفاده قرار داده شده بود کشف کردند
این ایجاد حربی عبارت است از آله
که ذریعهٔ آن سیم های محکم بالون های
ضد فضائی را قطع میکنند. قوت این آله
بدرجه ایست که سنگین ترین و محکم ترین
سیم بالون را قطع کرده و سد هوایی
را از بین میبرد هر یک از ضارات بمب
افکن به ۱۶ عدد آلهٔ مذکور مجهز
میشود درین فوتو یکی از عملة فضایی
را ملاحظه میکنید که آله های مذکور
را بدست گرفته است .

جزائر مصنوعی

اصلاعات واصله چنین اشعار میدارند
که جاپانی ها مصروف ساختمان استیشن
های اضطراری و غرق ناشدنی مخصوص
تیل بوده و میخواهند آنها را از چوب
پانس درست نمایند . بزرگی این
ستیشن ها به اندازهٔ چهار حامل طیاره
بوده و نوعیت آن مثل جزائر مصنوعی
جرمنی خواهد بود اولین مبتکر جزیره
های مصنوعی جرمن ها بودند و این
جزائر مصنوعی در بحر کاملاً محفوظ
بوده و در برشور ترین ابجار که جهاز
حامل طیاره در آنها تردد نمیتواند
این ها بخوبی حرکت مینمایند و در صورت
غرق شدن جهاز حامل طیاره عملة
طیارات میتوانند که بر روی این جزیره



های مصنوعی فرود آمده و از یکی به دیگری بروند اطلاعات رادیو نو کیو ابراز نموده که بعضاً مساحت این جزائر متحرک مصنوعی تاده هزار متر مربع رسیده و برای انتقال لوازم و اسباب هم مورد استفاده قرار داده میشوند. برخلاف این ابلاغیه مجور اخیر امتحین اطلاع دادند که مستر ادوارد از مسترانگ مودلی ایجاد نموده که بچیت يك میدان هوائی متحرک مورد استفاده قرار داده میشود و این میدان های متحرک را بچیت توقف گاه طیارات در اوقیانوس بین برضایه و اتانزونی میتوان بکار برد. در فوتوی صفحه گذشته عکس طرف

چپ مخترع آق بملاحظه میرسد که مودل مخترع خود را برای مسترسی بدل و نوزو نشان میدهد. موزور رئیس راه های فضائی اضلاع متحده بوده و حسب ادعای او این میدانها برای قوای فضائی تمام ملل بکار برده خواهند شد.



قطب نمای دوار جدید

برای فرود آمدن عملاً فضائی اینک قطب نمای جدیدی اختراع کرده اند که بنام (قطب نمای دوار رویت) موسوم است این قطب نما مقناطیسی نبوده و از کوچکترین قطب نمای دواری دانسته میشود که تا بحال در دنیا ساخته شده است این قطب نما بدون ملاحظه عراده ها و تانسک های مال التجاره

لاری ها و دیگر ادوات و ابواب مقناطیسی که در خارج جهاز وجود دارند موقیت حقیقی شمال را بطور قطع معلوم میکنند.

میکروفون مخصوص لب

اخیر آبرای عساکر اضلاع متحده امریکامخصوصاً آنهائیکه در دسته های تانک مصروف امور براد کاست میباشد یک نوع میکروفون جدیدی اختراع کرده اند که مخصوص استعمال لب است میکروفون مذکور طوری که درین فوتو ملاحظه میکنید خیلی مفید بوده و اینک عملاً متذکره آزا دانه دست های خود را بکار انداخته و بدون تکلیف به عملیات پرداخته میکرو فون را بر لب بالا گذارده و با تسمه



مخصوص آن را با ماسک ضد گاز و گردو
خاک مربوط میسازند و بر علاوه صدارا
هم بوضاحت تشخیص میدهند مگر وفون
مد کور برای ده دقیقه در زیر آب هم
مقاومت نموده و در جهت مذکور میتواند
انسان از آن استفاده کند.

ماسک جدید ضد گاز

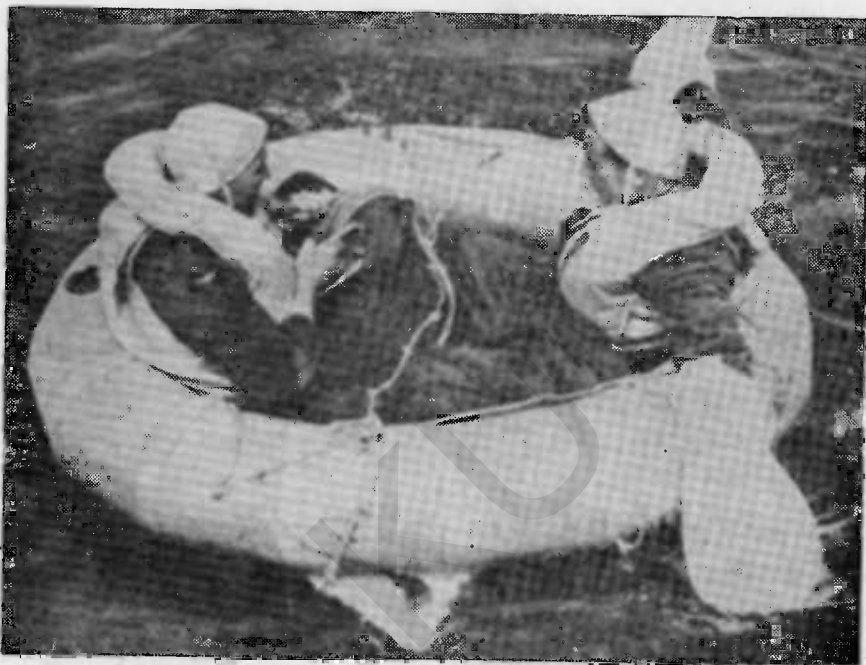
اخیرا برای عساکر ماسک جدیدی آماده
نموده و توزیع کرده اند که نسبت به ماسک
قدیمه وزن آن نصف بوده و صرف در
بین یک بکس کوچک آن را حمل
می نمایند. طوریکه در فتوی زیر ملاحظه
می نماید این ماسک از هر حیث مکمل
بوده و کدام تل جدا گانه ایحه مجزی

از اصل ماسک ندارد از خصوصیت و علامت
مانها الا امتیاز ماسک مذکور یکی اینست که
اگر استعمال کننده با ماسک مذکور
در آب بیفتد هیچ آسیبی او نرسیده و اصل
ماسک هم بکلی سالم میماند باین لحاظ
از ماسک مذکور در آب و خشکه استفاده
می نمایند.



دستکشهای جدید برای پارو زدن
برای اینکه عملة فضاییه در بجر بمشکلات
ومصاعب گرفتار نگرددند اخیرا دستکشهای
مخصوصی را که نوعیت آن از تمام
انواع دستکش های مستعمله دیگر بهتر
بوده و برای پارو زدن فائق نجات عملة
فضایی از همه بیشتر مفید ثابت شده است

اختراع نموده اند طوری که درین فوتو مشاهده میکنید این دستکش ها به سهولت بکار انداخته میشوند



مکتشفات جدید ه طبی

غلبه بالای امراض

طوری که تحصیل غلبه و موفقیت در جنگها به ا کملیت سلاح و عسا کرمربوط است همچنان بمقابله با امراض و رفع اذیت و اضرار آنها ارتباط کامل بهم میرساند چه بسا امراض و ناخوشی هایی که نسبت بسلاح به مراتب بر عسا کرمؤثر ثابت شده و دشمن متعرض قوی راطوری خاضع و منکوب نموده که دیگر اصلا بر خاسته نتوانسته است تاریخ اروپا از وقوع ه چه عوارض در اتمای مجاریات و غیر آن بارها صحبت نموده و اضرار مدهشه آنرا خیلی مؤثر و قطعی نشان داده است تیفوس، کولرا و امثال آنها از بزرگترین امراضیست که در مجاریات حال عسا کرم او خیم نموده اند جنگ داخلی گذشته امریکا حقیقت این ادعارا بخوبی بانبات رسانیده زیرا از یکطرف در میدان جنگ ۴۴ هزار نفر کشته شده و ۴۹ هزار دیگر که زخمی شده بودند در شناخته ه ها فوت کردند اما باقی ۱۹۰ هزار نفر ذریعه ترمض امراض چشم از زندگانی بر بسته شدند در آن جنگ قربانیان امراض شش برابر کشتگان ذریعه گلوله بود در جنگ عمومی گذشته ۱۹۱۴ - ۱۹۱۸ هم قربانیان امراض تا حدی زیاد بودولی

معهداً اصولاً بخوبی از وسعت و انتشار آن جلوگیری میکردند؛ درین جنگ تلفات وارده ازین رهگذار بمراتب کم بوده و به نسبت پیشرفت های فنی و تکامل تخنیک توسعه و ابتکارات در فن جراحی امراض و ناخوشی ها بمراتب قلت یافته و در خود میدان معرکه به تداوی و شکسته بندی و جراحی میردازند قبل از جنگ حاضر در مجاری با تداخی هسیانیه با ابتکارات جدید و ایجادات طبی برداشته اولاً بذر اعم ممکنه جریان خون را از مواضع جراحی جلاگیری کردند در همان جنگ تزریق خون هم جدیداً بکار انداخته شد و حیات بسا اشخاص را که خون ایشان تلف شده بود حفظ کردند و باصول مختلف بلازمای خون را که ماده مهم وسائل آنست نگهداری کرد ندبر علاوه تلاط های دیگر را از قبیل سوختگی ها، بریدگی ها و امثال آن ذریعۀ ادویه جدید اختراع بزودی تداوی و معالجه می نمودند امروز عساکر را قبل از آنکه بطرف میدان جنگ بفرستند باواکسین های ضد محرقه، کولرا، چیچک، تیتانوس و تیفوس تزریق می نمایند، برای او این مرتبه بر خلاف مرض تیفوس داخل اقدامات گردیده و باواکسین آن در برطانیه کشف گردیده است. در حصص افریقا مرض تیتانوس از مد هشتین امراض دانسته میشود که اینک واکسین ضدا این مرض را هم جدیداً تهیه کرده اند دیگر از عوامل مهمه که امروز امراض و ناخوشی ها را تخفیف داده همانا بادی مواد غذائست. ضرب المثلی که میگویند: (عسکر شکم راه مرود) در هروقت مخصوصاً درین زمان بیشتر مصداق پیدا کرده در خوب ساختن مواد غذائی و تهیه طعام مقوی و مغذی بیش از همه کوشش بعمل می آرند و ازین راه هم تزئید و شدت امراض را خیلی تخفیف داده اند.

عجائب جراحی بلاستیک

یکی از بمب افکن های بزرگ سقوط نموده و بزمین اصابت کرد از بین شعله های سوزنده آن یک کلونل بیرون شدولی دوتفر دیگر رفیقان او در بین آتش سوختند کلونل اگر چه زنده بیرون شد ولی نصف پیشروی چهره اش کاملاً سوخته بود مگر با وجود این به نسبت عجایب فن جراحی اینک کلونل مذکور بار دیگر بخدمات جدی حربی خود پرداخت پوست چهره اش را از عقب گوشها پیوند نموده و تا حدود پلک های چشمش پوست پیوندی را توسعه دادند لب های منقبضه و پرچین او را دوباره اصلاح و درست نموده از استخوانهای اضلاع و غضروف مابین آنها برای او یک بینی فشنک تهیه نمودند یک پارچه پیوندی از شکم اش را جراحی چهره او را بخوبی تشکیل داده و نقائصش را بر طرف نمود پوست و موی عقب سر او را برایش ابروی فشنک و ظریفی تهیه کرد و بالاخره در اثر اقدام مهمه اعمال جراحی زیبایی و وجهت از دست رفته آن دوباره بخوبی عودت نموده این نوع جراحی امید بساعسا کرمجروح را که در میدانهای جنگ متحمل تلفات و ضائعات جسمی میکردند افزوده خیلی مفید و امید بخش ثابت شده است کامیابی عجیب جراحی درین کلونل نشان داد که بهر حصه وجود

ممکن است دو اثر انتقال انساج از جائی به جائی عطیات مذکور را اجرا نموده و نتایج فناخت بخشی از آن تحصیل کرد.

جنگ بر علیه میکروب یا استعمال پنسلین

در خلال ۱۹۴۴ پیشرفت‌های طبی بسیار مهمی به روی کار آمده و جنگ های خیلی قیمتدار و بزرگ برخلاف بکتریا و میکروب نموده اند و در لابراتورها متخصصین کیمیا و دواخانه ها ایجادات با اهمیتی کرده اند که منجمله آنها پنسلین است پنسلین نوعی میکروب و توالدو تناسل آن را مانع میشود اهمیت این دوا بدرجه زیاد است که اینک دو کمپنی بزرگ برای استفاده آتیه از این ماده مصروف تحقیق و تتبع میباشد یکی از این کمپنی ها از طرف وزارت تبهه مواد و دیگر آن از جانب وزارت صحیه برطانیه که باسم کمپنی های امتحانات کلینیکی پنسلین موسوم است بکار مصروف ساخته شده اند دیگر ادویه ضد میکروب اگر چه ماده امراض را احدی زائل میساختند اکثر آدرجین حال بوجود تاثیر نموده و تقریباً هیت طبیعی آنرا از بین میرند مگر پنسلین تماماً بوجود بیضر و بیکلمی میکروب را کشته و تزئید آن را جذا مانع میشود بسا امراض را که گروپ سلفانامیدس از معالجه آن ها عاجز بودند این دوا ی جدید الاختراع سهولت تداوی می نماید این دوا را از پوینگک درست نموده و در صورت تجربه هائیکه بعمل آورده اند ماده مذکور کشنده میکروب بوده و مخصوصاً در امراض سوزاک، نومونی تب ها و سلسله خیلی مؤثر بوده سوزاک و سینه و نبل را در مدت کمتر از چند روز و بعضی امراض دیگر را در ظرف ۱۲، ۱۵ ساعت علاج نموده در تداوی جراحات هم این ماده رول بس مهمی بازی کرده است و گذشته از همه این ماده از هر گونه سمی که بوجود انسان صدمه برساند عاریست.

ویتامین سی و جراحات

وقتیکه يك نسج جراحت حاصل میکند از آن خون جاری میگردد و بعد از آن در همان محل خون بسته میشود و سپس مواد مختلفه که بنام (کولاجن) موسوم است در همان موضع خون بسته شده تشکیل می یابند که علت آن همانا عمل و کار حجرات متعدده دانسته میشود لاکریک انسان مجروح که در طعام خود به ویتامین سی ضرورت دارد از این ماده بقدر کافی و لازم تحصیل نتواند در آن صورت تشکیل مواد کولاجن در موضع جراحت خیلی بتاخیر میافتد و اکثر اچ هونت بیان نمود که در حیوانات چون ویتامین سی باندازه لازم نرسد مواد کولاجن طوریکه لازم است پیدا نشده و جراحات آنها هم بزودی التیام حاصل نمیکند او بر علاوه نشان داد که اگر ویتامین بقدر ضرورت تحصیل نشود تشکیل استخوان هم طوریکه لازم است صورت نمیگیرد لذا اگر استخوان بشکند جوش خوردن و بحال آمدن آن مدت بسیار زیادی بیکار دارد و گذشته از آن این هم امکان دارد که در اثر کمترین فشار همان موضع بارد بیکر بشکند.

مجادله بر خلاف ملاریا

افسران بحری برطانیه اینک خون مریضان ملاریا را مورد تجربه و امتحان قرار داده و مخصوصاً در گوادال کنال که یکی از جزائر سلیمان است درین زمینه تحقیقات و ابتکارات طبی جدیدی نموده اند. در نواحی استوایی امریکا کنترول ملاریا بذریعۀ ادویه کار بس مهمیت یکی از ادویه جدیدۀ طبی که در مقابل ملاریا از آن استفاده های قیمتمداری نموده اند عبارت است از (ایرو سول) این دوامانعیست که اداره انتومولوجی (حشره شناسی) و شعبۀ قرنطین اداره زراعتی امریکا اختراع نموده است چنین گفته شده است که به اندازۀ پنج ملی گرام یعنی یک فطره بسیار کوچک آن تمام پشه هائی را که در یک اطاق کوچک باشند در ظرف یک دقیقه بکلی میکشد و از بین میبرد، ایروسول انسانها و حیوانات را مسموم نمیگرداند.

تحقیقات جدیدۀ راجع به پروتین های عضله

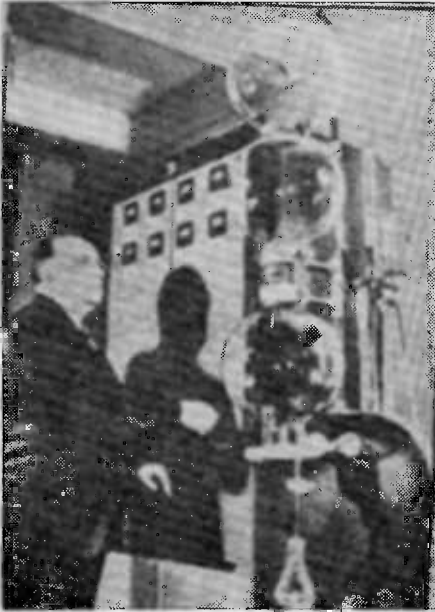
در اطاق تحقیقات فنی و ساینس یونیورسیتی کیمبرج اینک در اطراف اندازه ها و ترکیب پروتین های عضله و مناسبت آن با اهمیت غذائی گوشت مطالعات جدیدی نموده و نظریات بکر علمی تهیه کرده اند که خلاصه آن حسب ذیل شرح داده میشود:

عضله بصورت عمومی عبارت است از گوشت بی چربی و با اصطلاح عمومی گوشت لخم که در وجود حیوانات، ماهی و طیور منبع درجه اول پروتین دانسته شده و در جمله غذای مایوهائوس انسانیه ماده مهمه تشکیل کننده وجود بشمار میرود در یکی از شاخه های اخیرۀ مجله (متلی ساینس نیوز) چنین ذکر شده است که در یک پارچه گوشت اولین چیزیکه باید فکرسود عبارت از اینست که این گوشت محکم و سفت است و یا ملائم و نرم علت محکمی و سفتی گوشت همانا وجود ماده کولاجن در آنست این ماده اگرچه جزء اصلی و اساسی گوشت است ولی بازم عضله خالص را تشکیل نمیدهد بلکه پی و دیگر انساج متصله عضله را هم تشکیل داده و ماده اساسی جلاتین بشمار میرود تناسب آن با اندازه مجموعی پروتین لخم گوشت از ۳ الی ۳۰ فیصد اختلاف حاصل میکند. ترکیبات پروتین های عضله از روی تناسبات طبیعی از هم دیگر اختلاف دارند و به آنها اسامی میبجین، میوالبو مین و میوسین داده شده است بعضی از آنها عبارت اند از پروتین های متجانس مثل پروتین های میوسین که ۶۰ فیصد پروتین های عضله را تشکیل میدهند و بجزیت ماده حقیقی قابل انقباض الیاف عضله معروف میباشد. دسته دیگر آن پروتین میوگلوبین دانسته میشود که ماده ملونه عضله میباشد که از چندین جنبه با هموگلوبین خون شباهت بهم میرساند. بر علاوه طوریکه از تحقیقات جدیدۀ مختلفه برمی آید تقریباً پنجاه انواع مواد دیگر که بنام پروتین ها معروف اند در ترکیب اساسی عضلات شامل میباشد تحقیقات جدیدۀ نه تنها از بیم های نوع جدیدی که پروتین هارا ترکیب میکنند معرفی خواهند نمود بلکه خصوصیات میکا نیز می آن را که در ساختمان وجود ما مؤثر اند هم با ثبات خواهد رسانید.

اصول جدید برای خشک کردن

پنسلین

دا کتر جارج . اچ برون متخصص
اصول جدید خشک کردن پنسلین ذریعه
قوای برقیست . کترین فوتو اوراد را برای
تور خودش واقع شرق اتا زونی مشاهده
میکند . این عمل تهیه این ماده مهمه کشنده
جراثیم و خیلی سرعت و سهولت می بخشد
حرارة مولده امواج را در این عمل را
در ظرف سی دقیقه عملی میسازد و حالانکه
عمل سابقه خشک نمودن ۲۴ ساعت وقت
بکار داشت . گذشته از آن این عمل به مراتب
ارزانتر تمام میشود .



ذغال و تیل از ماده فاسده

و خراب شده مزرعه

بزرگترین اطلاع مجیره و دیجان
آ میز بکه در هفتد همین جلسه مجمع
کیمیاوی امریکائی (امریکن شیمیکل
سوسائتی) داده شد عبارت ازورقه بود
که دا کتر ارنتس بیل پرو فیسر تحقیقات
موسسه کارنیچی را جمع به تحقیقات رایجاد
جدید خود تقدیم کرده بود تحقیقات جدید
منظمن تحصیل ذغال و تیل از مواد ردیته
مزرعه است که با اصول بسیار ساده و کم
خرجی بعمل می آید و آن کناری را که
محیط در خلال مایون هاسال نموده است
او در ظرف چند ساعت تهیه میکند پرو
فیسر برل با احتیاط و دقت تمام ذریعه
احتراق داخلی مواد از قبیل برگ های
نباتات و گیاه و بته نیشکر و شیر آن کچالوی



شیرین ، تنه های جو اری ، چوب و بوره آن حتی علف های هرزه ذغال ، تیل خام ، پترول و دیگر روغن های چرب کننده ما شین هاودیکر انواع ذغال و یا پترول آماده میکنند . پروفیسر برل میگوید اگر در اطاق تهیه این مواد فاسده نباتی مقداری سنگ آهک هم مزوج سازند آن وقت یک نوع ذغال خاکه و نرم تهیه خواهند نمود و اگر سنگ آهک را بیشتر گردانند بهترین نوع ذغال که برای ساختن فولاد بکار است تحصیل میکنند و اگر آنرا زیاد تر کنند یک نوع ماده نیمه مائع مثل پترول بدست خواهند آورد و بعد آن را حسب خواهش میتوانند بهر حالی که بخواهند در آوردند فوتوی فوق تیل مذکور را که چسپناک است نشان میدهد .

تخمیک جدید در جراحی عصب

دو کتورهای چندی از قبیل رونالد ام کلیمی ، دون ویسی و نیلسن تی ، دی ایزندی برای مجله طبی (جرنل آف دی امریکن میدی کل ایسوسی یشن) راجع با استعمال اعصاب اجساد مرده اطلاع مهبی داده اند . آنها انجام اعصاب مرده را ذریعه افاقیا با اعصاب مریض باهم میچسبانند یک نفر مریضی را که با این طریق مورد امتحان قرار دادند ملاحظه نمودند که تجربه شان موفق بوده و مشاهده کردند که مریض دوباره صاحب قوت ، حرکت و حس گردید برای مریض دیگر هم عین همین حالت روداد اینک ساعه تجربه خود را درین موضوع خیلی مهم بیشتر توسعه بخشیده و ممکن است در آینده اقدامات مفید تری نمایند .

ضیاع و یتامین در تخم های حفظ شده

اطلاعات و تحقیقات اخیره اداره زراعت چنین نشان میدهند که بصورت واقعی و یتامین الف از تخم هائی که مدت مدیدی حفظ شده و ذخیره میگردد ضائع نمیشود ولی ضیاع و یتامین مذکور به اختلاف محیط و تغییر آب و هوا ارتباط دارد . مثلا اگر تخمها را در یک موضعی که حرارت آن ۱۵ درجه فارنهایت باشد برای نه ماه حفظ کنند هیچ نقصانی از این رهگذر به آن عائد نمیشود ولی در موضعی که ۹۸۰۶ درجه فارنهایت گرم باشد تا سه ماه و یتامین مذکور ثابت بوده و بعد ازین میرود . و اگر در صورت خشک نمودن تخم قدری تیل گندم جوانه و نو سر زده را با آن مزوج سازند البته ازین ضائعه بخوبی جلوگیری میشود زیرا این تیل دارای و یتامین ای بوده و تاثیر مهمی وارد میکند .

تجارب علمای روسی راجع به قلب مصنوعی

انجمن طبی روسیه و امریکا بنام (دی سویت امریکن میدیکل سوسایتی) اخیراً در نیویارک فلمی را در معرض نمایش قرار دادند که محتوی اجرا آت و کار روانی های جدید و ابتکاری را که در سرجی بروخو نینکو بوددا کتر مذکور در خصوص مردن و وضعیت آن یک سلسله مطالعات علمی حسب ذیل بعمل می آورد . او برای این کار آلّه را که بنام (اترایجکتر) یاد

میشود بایک قلب مصنوعی و شش‌های مصنوعی که در خارج وجود قرار دارد مورد استفاده قرار داد. یک حصهٔ این ماشین را یکی از شریانهای سگ بسته کردند این سگ را قبلاً ذریعهٔ خشک نمودن خون آن کشته بودند حصهٔ دیگر ماشین مذکور را یک ورید سگ ملحق کردند این ماشین اتوایجکتر دارای یک ظرفیست که ذریعهٔ آن خون را به اصول مصنوعی اکسیجن میدهند و حالانکه این عمل طبیعی ذریعهٔ شش‌ها انجام می‌پذیرد. یک پمپ مخصوص این خون آکسیجن دار را درین سیستم شریانی سگ داخل می‌نمایند و پمپ دیگر که باورید اتصال دارد خون را از سیستم وریدی آن پس میگیرد و آنرا به شش‌های مصنوعی برای گرفتن آکسیجن میفرستد. سگی را که باین طریق مورد تجربه قرار دادند تدریجاً بحال آمد. فلم مذکور نشان داد که سگ مذکور پس از سه روز فعال شده و بخوردن مصروف گردید از ۱۹۳۹ به بعد سه عدد سگ را باین طریق بصورت عادی حفظ نمودند و عین همان وضعیت را برای اعضای وجود اشخاص هم بسکاو میبرند.

داکتر ترو خونینکو ۱۵ سال پیشتر در ضمن تجربه‌های علمی خود یک سگ را کلور فارم داده و مادهٔ ضدبسته شدن خون را برای منع انجماد خون در وجودش تزریق نمود و بعد شش‌ها را از کنار مانع شده و خون را ذریعهٔ اتوایجکتر خشک نمود و سرسگ را با احتیاط تمام قطع کرد امثال‌های خون و اعصاب را خوب سالم نگاه داشت صرف سرسگ با بدنش ذریعهٔ چار شریان و اعصاب اتصال بهم میرساند هیچگاه علامت زندگی در وجود سگ باقی نماند داکتر بروخو نینکو تیوب‌های اتوایجکتر را بابل‌های خون اتصال داده و بعمل خود شروع کرده قلب مصنوعی به ضربان خود شروع کرده و دوران خون درین سر حیوان مذکور شروع گردیده سپس سائر نلهای خون را با آن اتصال داده و بتمام حصهٔ بدنش کار دوران خون آغاز گردید سرسگ کاملاً بیحرکت به نظر آمد ولی جریان خون در شریان‌ها بخوبی ملاحظه میشد. خونیکه داخل سر گردید کاملاً سرخ روشن بود زیرا در اتوایجکتر اکسیجن با آن امتزاج حاصل کرده بود این خون برای گرفتن دوباره آکسیجن پس از راه‌ورید وارد آن گردید در همین وقت چشم‌های سگ باز گردید، پلک‌ها بهیچان آمده و اظهار حساسیت کرد داکتر بروخو نینکو به نمایندگی جریده نیویارک تا به اطلاع داد که در ۱۹۳۴ - او این عمل خود را با وجود یک شخص که انتحار نموده و برای سه ساعت مرده بود اجرا کرده و فغانه کار خود را دربارهٔ آن جاری نمودا گردراول وهلهٔ ظهور مرگ مرد را تحت این عملیات فرار دهند ممکن است اقدامات فوق دربارهٔ آن موفق ثابت شود ولی اگر مدت بیشتری انقضا یافت دیگر این عمل ثمری ندارد و بعد ازین تحقیقات و مطالعات راجع به این مسئله بس مهم بیشتر وسعت و انتشار حاصل کرده و زود باشد که بسا اسرار و خفایای زیادی دربارهٔ جهاز دوران خون و ارتباط کاملهٔ آن با دماغ و سلسلهٔ عصبی کشف گردد و ازین راه خدمات بیشتری بجامعه بشری صورت بگیرد مخصوصاً آنهایکه بعارضهٔ نرف الدم و باخفه شدن و امثال آن مبتلا میگرددند ذریعهٔ این اقدامات جدید بصورت بهتری تحت تدابیر و معالجه گرفته خواهند شد.

استعمال اگنوگ در عملیات جراحی معده

دا کتر بی ، ۱ ، یانیکوف جراح مهم بتالیون طبی روسی اخیراً چنین اطلاع داده است که در اثر ابتکار جدید خود اوجیات ده فیصد سیاهیان روسی را که بجر اجات معده مبتلا بود فد حفظ نموده و در معالجه خود از راه زخم به آنها مقدار زیاد اگنوگ در حالیکه بالای میز جراحی بودند داده است این مشق و ممارسه برای آنست که با ضعف عمومی مجروح مقاومت می نماید زیرا بارها اتفاق افتاد است که مریض ها در روز دوم و سوم جراحی به نسبت همین ضعف و سستی چشم از جیات می پوشند اگنوگ دازای ۱۳ اونس شیر و دو اونس مسکه شیرین و یک کمی نمک و ده اونس الکل می باشد .

معالجه جدید ناخوشی بحر

سرجن های شعبه قوای بحریه کانادا درین اواخر کپسولی ایجاد نموده اند که برای ناخوشی های بحر و ناخوشی های فضائی مفید است در اثنای وقت جنگ البته کپسول های مذکور برای اشخاص ملکی مورد استفاده قرار داده نخواهد شد ولی پس از ختم جنگ کپسول های مذکور را برای عموم بیکار خواهند برد کپسول های مذکور را یک یادو ساعت قبل از حرکت میخورند و تاثیر آن ها تا ۸ ساعت باقی خواهد ماند بر علاوه جهت رفع کسالت مسافرت بحری و هوائی تا دوروز دیگر هم بعد از هر ۸ ساعت به اشخاص کپسول مذکور را میدهند .

ابتکار جدید طبی

دا کتر ریال گویدرج که در یونیورسیتی زوتگرس مصروف مطالعه و تحقیقات است اینک از اختلاط و امتزاج سلفانامیدس و ایدین دوائی درست کرده است که خیلی مجرب بوده و در صورتیکه سلفانیلامیدها مفید واقع نشوند این دوا البته تاثیر خود را بخوبی ظاهر میسازد بصورت عمومی ادویه سلفادار از حدوت عوارض و دانه ها که در اثر مننجیتس و غیره امراض بروز می یابد جلوگیری می نماید ولی در مقابل باسیل های امراض دیگر از قبیل تیتانوس و همچنان باسیل های ستا فیلو کو کسی که تسم خون را نتیجه میدهند چیزی کرده نمیتوانند .

دوای ضد سیرم از خون چوچه های مرغ

ماریس آر هیلیمان و دا کتر آف بی گوردون که در یونیورسیتی شیکاگو کار می نمایند به مجله ساینس خبریک ایجاد طبی را چنین نشر کردند که آنها از خون چوچه های مرغ یک ماده انتی سیرم را کشف نموده و طوری که تجربه نموده اند این ماده ضد سیرم در مقابل سم نمونیا بو جود موش ها تاثیر مهمی وارد کرد و از روی حدسیات آنها این ماده انتی سیرم برای بسا امراض و ناخوشی های دیگر مفید و مؤثر ثابت شده و بعد ازین در وجود انسان هم بمقابل امراض مختلفه آنرا بیکار خواهند برد .

کشف ویو سیلین

درین نازگی ها کشف یکی از مهمترین دوای کشف شده مکروب که تاثیر آن را از بنسلین (دوای جدید الا اختراع) خیلی زیادتر میدانند موفقیت حاصل کرده اند و طوریکه در شناخته و پلهوس واقع هر تفورد شایر انگلیند آنرا تجربه کردند از تاثیر فوق العاده این دوا خیلی متعجب شدند. در کمتر اینوخ که یکی از متخصصین پنجاه ساله بوده و قبلاً درها میورگ شهرت تمام داشت در ۱۹۳۵ - از جرمنی اخراج کرده شد. در اینوخ وارد انگلیند گردیده و در آنجا استقبال شایانی از او شده و به تحقیقات و مطالعات مصروفش کردند در ۱۹۴۳ در اکثر اینوخ با داکتر کورت و الرستیز که متخصص کیمیاست و در کمپنی کیمیاوی و انفورتلندن کار میکند ملاقات نمود. این دو متخصص باهم قرارداد دادند تا چنان دوائی ایجاد نمایند که تاثیر آن جهت کشتن مکروب از بنسلین زیادتر باشد. کثیرالکساندر فیلمسنگ موجد بنسلین بود و این متخصص برطانوی دوائی کشف کرده است که خیلی مهم و مؤثر می باشد ولی تهیه بنسلین وقت زیاد بکار دارد لذا آنها کوشش نمودند تا دواوی جدیدی کشف نمایند که بهسولت تحصیل شده و ساختمان آن آسانتر باشد این دو متخصص متحداً مصروف خدمت شدند تا آنکه دوائی به اسم ویو سیلین کشف نمودند. اجرای این دوا تا بحال کشف نگردیده و همانطور مخفی بگه داشته شده است ولی به نسبت تاثیر بیشتر و سهولت زیاد تر از حیث وقت و قیمت اینک زود است که ویو سیلین بعوض بنسلین مورد استفاده قرار گیرد. در اکثر اینوخ اولاً مکروبهای یکم مرض را در وجود خود زیاد کرده و بعد ذریعه این دوا با آن بمقابله برداخت و نتیجه که از آن برداشت خیلی قناعت بخش است.

دودماغ در بک سر

یکی از علمای هالیند سرسگی را که بهارضه حرارت و تشنگی زیاد مصاب بود تشریح نموده و در نتیجه در جمعه آن دودماغ یکی بزرگ و یکی خورد که ذریعه جلد شو کی باهم ارتباط دارند کشف و مشاهده کرد که آثار مرض در هر دو دماغ وجود داشت. البته تاریخ ضمیمی شواهد زیادی نسبت به گاو دوسره یا حیوانات پنج پا و امثال آن زیاد دارد ولی دودماغ در بک جمعه تا حال دیده نشده و این کاملاً چیز نوی دانسته میشود.

ویتامین جدید یا ویتامین اچ

پس از تحقیقات و مطالعات جدید علمی اینک به کشف ویتامین جدیدی به اسم ویتامین اچ موفق گشته اند کمتر از صدم حصه یک اونس این ویتامین تمام احتیاجات انسان را در حصول زنده گانیش تامین میکند و در عین حال اگر این ویتامین نباشد اضرار زیادی از این رهگز ریش میشود اگر در وجود انسان قلت این ویتامین رود عوارض کلی، ورم، جلدی، زردی، چهره که تمائل بجا کستری باشد حادث میشود و چون این ویتامین به اندازه مطلوب تهیه شد عوارض مذکور زائل میگردد و اگر سفیدی تخم زیاد صرف شود چون این ویتامین در آن موجود نیست بیشتر عوارض فوق ظهور خواهد کرد اگر به سفیدی تخم مقداری ویتامین اچ اضافه کنند این حوادث واقع نخواهد شد اما از طرف دیگر بهترین منبع ویتامین اچ زردی تخم است و بر علاوه این ویتامین در جگر حیوانات و همچنین در حبوبات و سرزجات نیز زیاد است و گذشته از همه اینک بطریق مصنوعی هم آنرا درست میکنند و یکی از مزایا و خوبیهای ویتامین اچ آنست که در اثنای ضحخ ذریعه حرارت هم از بین نمیرود.

بایسکل چوبی



موجدات مختلفه :

اخیرآدر اثر مشکلات تهیه مواد و قلت فلزات چنان بایسکل ساخته اند که فریم (چوکات) آن تماما از چوب ساخته شده است. طوریکه درین فو و ملاحظه می نمائید حصه اغلب پرزهای بایسکل مذکور از چوب ساخته شده و البته نوعیت چوب مذکور از سایر چوبها سخت و فوقیت دارد. بر علاوه بساد و ات

بمختلافه دیگر از قبیل گلدانی ها ، بکس ها ، سگرت دانی ها ، حتی تکمه ها ، کلاها ، بیزارها ، و امثال آنرا هم از چوب درست کرده و باین تقریب ساخته استفاده ازین ماده را تجربه بخشیده اند .

ماشین جدید ضد خنک رسپد گی



دردنمای طبابت
برای مقابله
و معالجه خنک
رسپد گی عمومی
که در هر جا
وجود دارد
ایتنک ماشینی
ایجاد کرده
اند که از ان
امواج کوتاه
صادر شده و
با این طریق
شخص مصاب
باین عارضه را
تسکین می نماید

و امواج کوتاه گذشته از آن برای بسانامراض و ناخوشی های دیگر مورد استفاده قرار داده میشود.

ترام های جدید زیر زمینی لندن



با وجودیکه پنج سال از جنگ میگذرد و مخصوصاً درین اواخر بمب های ضار و راکت های دور رس آلمان خرابیهای زیادی به لندن وارد کرده معینا راه های زیر زمینی لندن دارای همان اهمیت بوده و ترام های جدید در آن جامورد امتحان قرار داده شده اند درین فوتو یکی از ترام های مذکور را ملا حظہ میکنند که از یک تونل بهوای آزاد در حدود میل و اترو پرون میشود.

ارسال فوتو ها ذریعۀ رادیو

اگرچه از ارسال فوتو ها ذریعۀ رادیو اینک مدت بیست سال میگذرد مگر در خلال این مدت تحقیقات و تبعات بس فیمتداری

و مهمی بموقع اجرا گذارده شده و در ساختمان آلات و ادوات مخصوص این عمل ابتکارات زیادی به عمل آوردند. امروز مخصوصاً روزنامه ها و جراید استفاده بس بزرگی از این رادیو فوتو ها نموده صفحات اخبار را ذریعۀ آن مزین میگردانند. یکی از حصص ماشین رادیو فوتو عبارت است از یک سلنر دوار. سلنر های ماشین مرسله و آخذہ باید همه بیک سرعت حرکت و دور بچورند و این دور خوردن بیک وقت ذریعۀ بیک سیستم مخصوص ابلاغیه اجرا میشود. تصویری که ارسال آنرا مدنظر دارند اولاً در گرد سلنر مرسله نصب می نمایند و قیاسی سلنر دور میخورد روشنی بروی تصویر میافتد روشنی منعکسه از تصویر در یک حجره مخصوص غکس برقی (فوتوالیکتریک سل) انتقال داده میشود رنگ خاکسیندوسیاه تصویر روشنی های مختلفی انعکاس داده و باین لحاظ اندازه و مقدار تون رنگ های تصویر را نشان میدهند. این حجره مخصوص فوتو الکتریک از روی اندازه روشنی که به آن میرسد حرکات برقیه تولید می نماید. این حرکات برقی چندین مرتبه بیشتر ساخته شده و بحرکات مقناطیسی برقی تحول داده میشود و ذریعۀ بیک سیستم قوی رادیو براد کاست میگردند و در نتیجه بمشین آخذۀ رادیو که دارای آله آخذہ

فوتوی مذکور است اصابت میکند و ذریعه حرکات مذکور یک چراغ کوچک در ماشین آخذ روشن میشود و در نتیجه فوتوی مذکور بر یک فلم که بالای یک سلندر نصب است انعکاس میکند و چون این سلندر بسرعت سلند ز ماشین مرسله دور می‌چرخد و روشنی واصله به عین همان سرعت که در ماشین مرسله انعکاس میکند درین ماشین هم می‌تابد لذا عین همان تصویر که در ماشین مرسله تشکیل می‌یافت درین ماشین آخذ هم نقش می‌بندد و بعد از فلم مذکور تصویر کامل تهیه میدارند.

بزرگترین ماشین حساب

اخیراً یکی از افسران بحری اتا زونی به کشف یکی از بزرگترین ماشین‌های حساب دنیا موفقیت حاصل کرده است این ماشین ۳۵ تن وزن دارد و در حل مسائل مشکله ریاضی از قبل مسائل مهمه الجیره الی معادلات و قضایای سیستم شمسی با کمال سهولت کامیاب ثابت شده است ماشین



مذکور را یک آدم هم میتواند تحت امتحان و ممارسه قرار دهد ولی سوالات و صورت حل آنها باید یک متخصص ریاضی سیرده شود تا او به عامل آن هدایت داده و ماشین مذکور حل آن صورت بگیرد. که اندراج ای، اتکن که در بحریه اصلاح متحده امریکا مصروف خدمت است مخترع این آله دانسته میشود ازین ماشین عجیب بعد از جنگ استفاده‌های بس مهم و قیمتداری خواهند نمود.

سرعت در تایپ نمودن

از ۱۹۳۹ به بعد چنان ترتیبات و اقداماتی را اتخاذ نموده اند که در اثر آن تمام اعمال و کارهای زندگی خود را بسرعت در موقع اجرا می گذارند. مثلا امروز طیاره او و توموبیل نسبت به چهار سال قبل بمراتب سریعتر حرکت نموده و عمال و کارگرهای فابریکه ها با چنان ماشین ها و ادوات مصروف خدمت میباشد که بایک سرعت فوق العاده و باورنشدنی وظائف خود را بموقع اجرا می گذارند اینک در جنب شقوق مذکور سرعت در تایپ نمودن راهم باید متذکر شد. لئوتینانت کماندر اما دوراک که یکی از افسران بحری امریکا ست چنان ماشین تایپ جدید ابتکار نموده که تا بیست انگلستان خود را در آن با کمال آزادی و سرعت بکار برده و در ظرف یک دقیقه میتواند که ۱۸۰ لفظ را بواسطه آن تایپ کند. ریکارد موجوده عبارت است از ۱۴۹ لفظی دقیقه. ماشین های جدید تایپ اینک در ادارات بحریه امریکا تازه به کار افتیده و بعد از این هم ساحت استعمال آن را افزایش میدهند. او لین مرتبه در ۱۷۱۴ - انجنیری به اسم هنری ماشین تایپ را اختراع نموده در ۱۸۲۹ مخترع دیگر با اسم ویلیم بورت ماشین جدید تایپ را ایجاد نموده و با اسم تیو گرافر مسمی ساخت این ماشین با ماشین تایپ امروزی قدری شباهت بهم میرساند در ۱۸۳۶ به نسبت وقوع یک حریق بزرگ در واشنگتن ماشین او هم از بین برده شد و برای چند سال دیگر سخنی از ماشین تایپ شنیده نشد اخیرا یکی از کشیش هادرشهر کوچک ملواکی و وسکونسن موعظه نموده و شخصی به اسم سی لانام شوس مدیر یک اخبار محلی و مرد دیگری بنام کارولس گلیدن که وکیل همانجا بود خبر شدند که این کشیش خیلی زحمت کش و ساعی است. کشیش مذکور برای تهیه موعظه ها و خطابه ها بهر طرف حرکت کرده و اهالی را در هر جا ملاقات و تحت تاثیر خود قرار داد. شولس به گلیدن بیان کرد که کشیش مذکور برای تهیه موعظه خود بیک ماشین تایپ خیلی احتیاج دارد و با هم چنین قراردادند که مدیر مذکور بایست در صد تهیه ماشین برآید تا جمله های او را بسرعت تایپ کند. اینک اولین ماشین تایپ اگرچه خیلی ناقص بود از آنوقت بپدمتیه گردید تا آنکه مندرجا در آن اصلاحات و تعدیلات بعمل آوردند ادامه تجربه ها درین خصوص به پول زیاد احتیاج داشت و گلیدن به شولس هدایت داد تا از شرکت های بزرگ استمداد نماید. یکی از مکتوب های تایپ شده برای جیمس دنسور که یکی از تجار معروف فلادلفیا بود رسید و او هم برای اینکه در ماشین مذکور اصلاحات بیشتری صورت بگیرد (۶۰۰) دالر اعطای نمودن کمک مالی شولس را بسیار کمک نموده و او توانست یک ماشین بهتری بسازد همان بود که ماشین جدید را برویکار آورده و دنسور را دعوت داد تا ماشین را مشاهده کند. اینست که شخص مذکور از اخیلی بستند نموده و برای شولس دکانی باز نمود تا از ماشین مذکور به تعداد زیادی تهیه کند. ولی کسی باین ماشین اترست نداشته و یک عدد آن را هم نخریدند اما دنسور کم حوصله نگردیده و ماشین ها را برای کمپنی ریمنگتون فرستاد پس از آن اهمیت و شهرت ماشین مذکور خیلی

زیاد شده و در ظرف یکسال (۱۸۷۴) به تعداد (۲۵۰۰۰) ماشین تایپ بفروش رسید. از آن وقت به بعد
ساحه استعمال ماشین تایپ در تمام ادارات و دفاتر خصوصاً شعبات تجار به بیشتر گردید و از ضروریات
مهمه خانگی محسوب شد.

ادوات مختلفه برقی برای طبخ و غیره ضروریات

در جنگ موجوده متخصصین و ارباب فن طوریکه ضروریات مختلفه حربی را در اثر ابتکارات و ایجادات
فنی رفع نموده و هنوز هم درین خصوص بیشتر فعالیت می نمایند در سایر شئون و شقوق مدنی نیز گامهای
وسیعتری برداشته اند چنانچه من جمله آنها توجه مخصوص آنها جهت ساختمان ادوات و آلات تسخین
برقیست که عجایب جدیدی بروی کار آورده اند. به نسبت ایجا دادوات جدیده اینک در ظرف ۳ دقیقه
طعام را بخوبی طبخ میکنند و گذشته از آن خانه و منزل را به قیمت بسیار نازل و جزئی بصورت معتدل و موافق
حفظ الصحه گرم می نمایند. دواتر صنعتی لندن چنین اطلاع میدهند که بعد ازین از حرارت مذکور
در ساختمان ادوات پلاستیکی، شیشه و سفالی کار گرفته و سامان مذکور را در ظرف مدت بسیار اندکی
بقیمت بسیار کمی بوضع بهتری درست خواهند نمود اسباب و سامان تسخین جدید از حیث حجم و طول اختلاف
دارند بعضی از آنها چارفت طول و یک عرض ۱۸- اینچ فطر دارند و میتوانند که در ترانسپتر ۴۰۰،۰۰۰
ولت رادیو کار بدهند و بعضی از آنها یک اینچ طول و سه ربع اینچ عرض بوده و استفاده های بس بزرگی
از آن خواهند گرفت. آله تسخین که در ظرف ۳ دقیقه تمام را طبخ می نماید ۹- اینچ طول خواهد بود.

اختراع جدید در رادیو

یکی از انجنیرهای رادیو در جنوب استرالیا چنان ابتکار و ایجاد جدیدی نموده که عصر نوی گوینا
در مغایرات بروی کار آورده است باین طریق که آله مرسله و آخذة رادیو را در یک دستگاه قرار داده
و آنرا مانند تیلفون خیلی ساده و بسیط ایجاد کرده است. صورت عمل این دستگاه مرسله و آخذة آنست
که شخصی یکدسته را که در آن هم آله مرسله و هم تکلم موجود است بر مباد (مانند تیلفون جدید) و در مرکز
سعیش چون شخصی موجود باشد فوراً جواب میگوید و اگر در نزدیک دستگاه مذکور موجود
نیاشد زنگی بصورت مستمر صدا کرده و او را حاضر میسازد، این آله مرسله و آخذة جدید مانند
راد یو تیلفون موجوده ماورای بحار کار میکند ولی فرق آنها اینست که رادیوی جدید ارزانتر
و استعمال آن ساده تر است.

ماشین جدید مخصوص تعلیم

درین اواخر در سنکروفون ها ابتکار بهتری بروی کار آورده و ذریعه آن فن تعلیم را خیلی ترقی
بخشیده و متکامل گردانیده اند. این آله جدید از یک آله رویت و آله تعلیم مرکب بوده و موجود آن شخصی
باسم آن سندر که عضو موسسه انجنیرهای میخائیک برطانیه است دانسته میشود ایجاد او دو حصه دارد که یکی

عبارت است از يك چوكات شيشه‌ئي كه در پيشروي آله بوده و در آن تصاویر منور نمودار میگردد حصه عقب آن عبارت از گراموفون است كه تشریحات و خصوصیات هر يك تصاویر روی شیشه را شرح میدهد چون تصاویر صفحه شیشه در روشنی روز هم بخوبی ملاحظه شده و برای چند لحظه در آنجا ثابت میماند لذا ازان بخوبی كار گرفته و برای جماعات مكاتب در عرض سینما ازان استفاده بهتری خواهند نمود در وهله اول متعلم حصه گراموفون را از ماشین مذکور دور نموده و خودش شفاهاً درباره تصاویر تشریحات میدهد و بعد ازان تاهر وقتيكه خواهش داشته باشد گفتار او ذریعه گراموفون نسبت به تصاویر گفته شده تشریحات میدهد. طوریكه مجله ماهانه (منتلی ساینس نوز) ابلاغ میدارد اینك زعمای امور عسكری برطانیه برای تعلیم عملیه بحری، فضائی و زمینی خود ازان سنكروفون كار گرفته و حدود استفاده ازان را توسعه بخشیده اند و عملیه كه چندان مهارت ندارد ذریعه این آله تعلیمی مشق و ممارسه خود را خوب تر میگردد اند حالا میخواهند كه بر علاوه عساكر اشخاص ملكی هم ازان فایده بگیرند لذا برای تعلیم زارعین و دهاقین هم ضرورت انتقال آنرا مهم نشان داده اند.

شعاع اكس و نقاشی

تقریباً از عرصه نصف يك قرن است كه شعاع اكس در نقاشی هاموردا استفاده قرار داده شده و خفایا و اسرار فنی آنها را بخود معلوم میکنند و باین ذریعه اندازه و وضعیت برسپای مستعمله رنگ ها و نوعیت آن ها، اصول فنی و نقائص و خرابیهای میخانیکي آنها را بوضاحت تمام كشف کرده و چیزهای نو و مهمی را فرا گرفته اند. طوریكه مجله ماهانه (منتلی ساینس نوز) خبر میدهد اكس رادیو گرافها اینك بنای عملی شدن را گذارده و امکان اجرای این عمل را خیلی ثابت گردانیده است و باین ذریعه در تعلیم هم پیشرفت شایانی حاصل میکنند.

تجربه های فنی در پیاز

پیاز اگرچه ظاهر بجهت یکی از مواد غذایی درجه اول دانسته نمیشود ولی معهد اینك در وقت جنگك اهمیت بیشتری حاصل کرده و در برطانیه اطعمه لذیذ و خوش ذائقه ازان درست میکنند و بر علاوه دارای املاح و ویتامین های زیاد است كه اهمیت آن را خیلی بلند میبرد قبل از شروع جنگك موجوده چند نفر از زارعین به تربیه و كشت پیازها از پیاز آن (نه تخم) پرداختند. تربیه و زرع این ماده از پیاز خیلی مفید ثابت شد و حالانكه كاشت تخم آن خیلی تكلیف ده بوده و بر علاوه در هر نوع خاک ازان استفاده نمیتواند شد در صورتيكه از كاشت پیاز ذریعه پیاز آن در هر نوع خاک استفاده خوبی نموده اند متأسفانه بته های پیازی كه از این سیت پیازها نمون نمودند گویا به حصه سر خود يك نوع تعامیل جهت گل نمودن پیدا كردند و اصل پیاز آن كوچك و كم قیمت بنظر برخورد درین اواخر داكترا و، وی، اس، هیت كه در مؤسسه پلانز فیزی بولوجی امپیریل كا لیج لندن كا رمیكند مصروف مطالعه و تحقیقات و تجربه های علمی گردیده تا آنكه در اثر تجربه و مشق موفق گردید كه بته پیاز را از گل نمودن

مانع شود و گذشته ازان دراصل کلچه و مقاومت آن درمواسم اصلاحات زیادى نمودند. ازروى تجربه هاى فنى چنين معلوم ميشود كه اگر بته پياز در روزهاى كوتاه تابستان و پياهارنمو كند البته داراى كلچه و پياپياز نخواهد شد ممكن است كه درين وقت برگ ها و بته هاى پياز بزرگ شودولى اصل كلچه آن خيلى ناقص وحتى معدوم خواهد بودولى در روزهاى دراز تابستان پياز داراى كلچه ميشود گوبا حرارت هم در آن تاثير زياد مبرساند. گذشته ازان چون كار بوايد ريت ها براى نموى برگ ها ضرور ريت لذا اولاً لازم است بجهت تشكيل پياز درست وقت كافى براى تشكيل برگ هاى آن داده شود.

كاغذ جديد سگرت كه در آب مقاومت دارد

در كپنى ستيفن برادرس براى سگرت كاغذ نوع جديدى ايجاد نموده اند كه در مقابل آب مقاومت داشته و اگر آنرا در باران شديد هم مورد استعمال قرار دهند با وجود اصابت قطرات باران متأثر نشده و به خوبى كشيده ميشوند گذشته از همه كاغذ مذكور تاب مقاومت را در تمام محيط ها و آب و هواى مختلف داشته و پيش از همه اينكه عساکر ازين سگرت استفاده مى نمايند خصوصيت ديگر اين كاغذ آنست كه تنباكورا هم خوب محفوظ و تازه نگاهداشته و رانجه مخصوص آنرا نيكو صيانت مى نمايد.

براي رفع دود از اجاقها، تنورها و منقل ها

در اداره معادن اضلاع متحده امريكا ابتكار جديدى براى رفع دود از اجاقها و تنورها و منقل ها بعمل آورده اند باين طريق كه ميگويند اگر بر روى ادوات مذكور قدرى نمك طعام افكنده شود اين نمك تشكيل دود را مانع شده و خود محروقات را هم حفظ ميكند نمك در حرارت زياد هوا نموده و يك نوع بخارى را تشكيل مينمايد كه مانع تشكيل دود ميشود اين ابتكار مشكلات زيادى را رفع و قوت و اندازه حرارت را هم حسب خواهش بيشتتر گرداننده است.

منبع روشنى منطقه البروج

داكتر واسيلي گريگوريوچ فيسكوف كه در يونيورستى شكافكوم مصروف خدمت است اطلاع ميدهد: غبارى كه در افق پيش از صبح و وقت غروب پيدا ميشود بنام (روشنى منطقه البروج) موسوم است و بكنوع روشنى هم دارد اين غبار از ستارهاى بزرگ درين مريخ و مشتري واقع اند و حجم و ظرفيت آنها از همديگر مختلف است تشكيل ميشود و چون آنها حرکت مى نمايند لذا در اثنائى گردش بكنوع غبار روشن ازان حادث ميشود و علت اين روشنى هم آنست كه چون شهاب هاى ثاقت باين سيارات بى فضا اصابت مى نمايد از اين اصابت غبار روشنى دار حادث ميگردد. بلكه تعداد بسيار كم شهابهاى ثقب مذكوره به زمين اصابت ميورزد اگرچه تعداد آنها خيلى زياد است ولى چون در ارتفاع صدميل بهواى كره ارض اصابت ميورزند اجزائى آنها از هم ميباشند و تعداد بسيار كم آنها ميتوانند كه

تاسطح زمین برسند چونکه سیاره عطارد وماهاب بدون فضا میباشد لذا شهاب ها به خوبی به آنها اصابت می نمایند .

کشف ستاره جدید

دا کتر فرانک کی ارمودسون که در رصد خانه کر کوده صرف تحقیقات و خدمت است بانجمن منجمن امریکائی به اسم (امریکن استرو و نومیکل سوسایتی) چنین اطلاع داده است که او یکس ستاره طیف مانندی موفن گردیده و آنرا بنام (کی ستار) معرفی کرده است این ستاره از آفتاب خوردتر و سرخ تر بوده و در هر لحظه از آفتاب ۱۵۵ میل دور تر شده می رود . دا کتر ادمونسون میگوید از این نوع ستاره ها در فضا به تعداد خیلی زیادی وجود داشته و تقریباً هشتاد فیصد ستاره های بزرگ را تشکیل میدهند و سرعت آنها طوری که قبلاً تصور میرفت بیشتر میباشد .

فاسفورس در تنویر آینه

اچ ، دپلیویوز رنز کیمادان معروف را در کورپوریشن امریکا چنین اطلاع داده است که او مصروف کشف و تهیه چنان مراد منوره میباشد که بعد از جنگ در مسائل و شقوق مختلفه از ضیاء آن استفاده خواهند نمود چراغهای فاسفورس دار به اندازه این کارخانه ها و خانه ها را بقیمت بسیار نازل و جزئی روشن خواهد کرد . فاسفورس که از خود تشعشع جدا گانه دارد در معامله انساج موجودات زنده تاثیر بارزی وارد میسازد .

لباس عروسی از شیشه

احتمال دارد که در آتی فریبی لباس زن ها از شیشه درست شود . اینک در اثر تبتمات و تحقیقات جدید علمی توانسته اند شیشه را بچنان ماده تجرل دهند که آنها را بخوبی بهم دیگر بیافند درین اواخر یکی از عروس ها به لباس مخصوصی که از تارهای شیشه درست شده بود عروسی نموده از تارهای شیشه نه تنها در ساختن لباس استفاده خواهند کرد بلکه در مسائل و ادوات مختلفه از آن فائده ها خواهند گرفت یک شرکت برطانوی سکمانز بند موارد مختلفه استعمال تارهای شیشه را در آینه متد کر شده است تار شیشه که در ساختمان لباس بکار می رود خیلی عالی و ممتاز بوده اهمیت تخنیکی زیادی دارد مواد اساسی شیشه را چندین مرتبه آب کرده و با مواد کیمبای دیگری مزوج نموده و در نتیجه تار های شیشه درست میکنند .

قبل ازین دخترها تارهای شیشه را بصورت نوار در آورده و آنها را برای استفاده مواد برقی بکار میبردند ، البته پس از جنگ از تارهای شیشه استفاده های بزرگتری خواهند گرفت . از شیشه یک ماده پشم مانند هم درست میکنند که کمتر ناقل حرارت میباشد و اگر روی سقف ها و دیوارها را ازین ماده بپوشانند در تابستان ذریعه آن هوای اطاق را خوب سرد خواهند نمود .

تأثیر مس در پشم حیوانات.

اخیراً چون پشم بعضی از حیوانات استرالیایی را مورد تحقیق قرار دادند معلوم شد که در آنها یکنوع خرابی و نقصانی پیدا شده که باید اصلاح آن را نمود لذا مستراح ، آر ، مارگستون در موضوع ادی اید مصروف تحقیقات علمی گردیده و در نتیجه معلوم کرد که خرابی پشم مذکور در اثر نبودن مس در خاک است که حیوانات علف آنرا میخورند لذا در خاک زراعتی مقدار مس معزوم نوده و بعد چون علف آن را حیوانات دادند در نتیجه معلوم شد که همان نقصان بکلی رفع شده است .

تکمهای سفید از شیر

از ماده کاسین شیرتکه هائی درست کرده اند که رنگ آن سفید و براق میباشد و برای اینکه سفیدی بحال خود باقی ماند در حین عملیات یکنوع ویتامین شیر را ذریعۀ اختلاط انسیتون در کاسین بر طرف میسازند ممکن است بعد از جنگ چیزهای دیگری از قبیل دستک های دروازه شانه و امثال آن را باین اصول درست نمایند .

ساحه رویت در ارتفاعات مختلفه

از روی کشفیات جدیدۀ علمی چنین برمی آید که ساحه رویت در فضا با ارقام جدول ذیل شباهت بهم میرساند :

ارتفاع	فاصله رویت
۱۰۰۰ فوت	۲۹ میل
» ۲۰۰۰	» ۵۵
» ۳۰۰۰	» ۶۷
» ۴۰۰۰	» ۷۷
» ۵۰۰۰	» ۸۷
» ۱۰۰۰۰	» ۱۲۳
» ۱۵۰۰۰	» ۱۵۰
» ۲۰۰۰۰	» ۱۶۳
» ۲۵۰۰۰	» ۱۹۴

مسکه که در منطقه حاره آب نمیشود

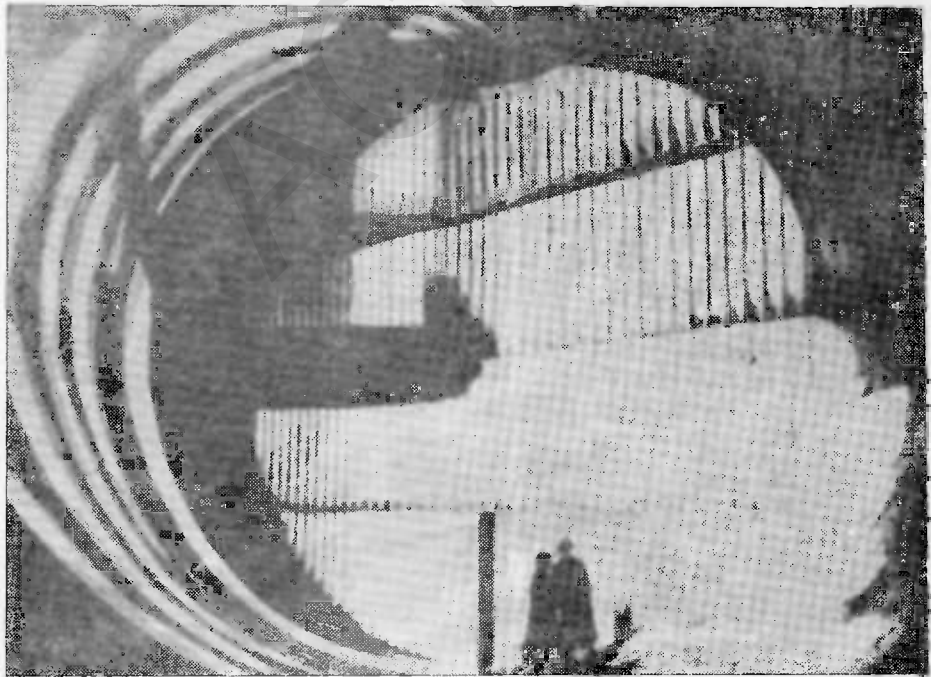
اخیراً در اثر کشفیات حربی مسکه را طوری درست میکنند که در حرارت سوزان منطقه استوائی هر گر آب نمیشود از خصوصیات مسکه مذکور یکی آنست که نوعیت آن بدرجه اول بوده و رانجه آن خوش آیند است و به سهولت مورد استعمال قرار داده میشود و در عین حال از مواد کیمیای غاربت و از مسکه معمولی به مراتب بهتر است از امتیازات دیگر مسکه مذکور آنست که در

۱۰۰ درجه حرارت فارق نیست اجزای آن از هم متلاشی نمیشود امروز در ساحات جنگک از این مسکه استفاده های بس بزرگی نموده اند و چون جنگک خاتمه یابد البته برای اهالی ملکی توزیع گردیده و استعمال آن بیشتر خواهد شد.



جرثقیل های بزرگ برای اینکه فرود آوردن اسلحه ثقیل بسا حل بسهولت صورت بگیرد اخیراً در برطانیه جرثقیلی درست کرده اند که ارتفاع بعضی از آنها ۶۰ فوت بالغ شده و در مراکز لازم آن را نصب نموده اند.

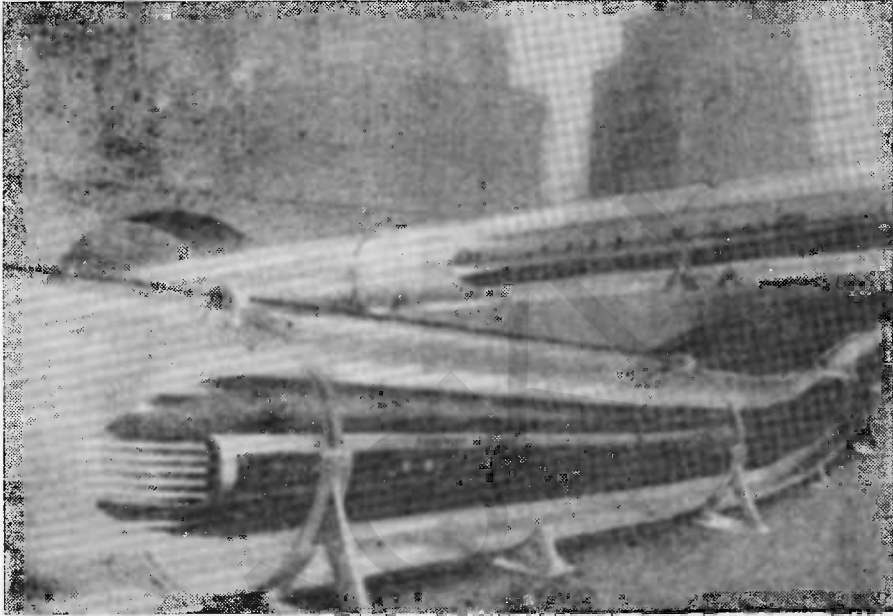
تورنل های مخصوص تعیین باد برای اینکه بوضیعت حقیقی باد را در اثنای پرواز معلوم نمایند اینسکک بونلی ایجاد کرده اند که در آن انجن



وپروانه طیاره را مورد امتحان و آزمایش قرار میدهند میزان حرارت درین این تونل تا ۶۷ درجه تحت الصفر تنزیل داده می شود درین سردی متخصص میتواند که تاثیر انجن را معلوم کند .

ترن برقی

اینک متخصصین مصروف ایجاد چنان ترن برقی میباشد که ذریعه آن از کلیکتها الی بعضی در ظرف



یک ساعت مسافت نمایند تا اکثر اردننگ لنگه ور برنده جاتره نوبل ویسکی از متخصصین برق میگوید این ترن کاملاً بذریعه قوای برق کنترل شده و چون تکمیل گردید ممکن است فی ساعت از ۲۰۰۰ الی ۳۰۰۰ میل مسافت را قطع نماید .
(انتها)



خانه‌های جدید در نیای آینده

اثر خامه بای دن سپار کس :

خانه خانه فشنک وشیرین برای اینکے تو باستراحت وآسوده حالی تمام در آن زیست کنی بزودی هرچه تمامتر توسط واگونی بتومیرسد . این اطلاع ،اطلاع ساختمان های ماقبل است که اینک عرض اندام مینماید .



امروز کسیکه جوامع و ملل بشری را گشت و گذار کرده و براعظم‌ها را درمی نوردد، هیئت ها و جمعیت‌های مسکونی جدید را مینگرد که آنها اصلا در نقشه‌های منتشره و متداوله معلوم نمیشوند و نیستند. این ها تقریباً شهرهای مجهول الاسم بوده و مسکونین آن ها مصروف احداث نمودن امورات و لوازم جنگی بوده و در کار خانجات مشغول عملیات و فراهم ساختن مالزم حربی می باشند. هنگامیکه شما استعمار همچو منازل بزرگ و جدید را از ته نظر بگذرانید، شما کلیه خانه‌ها را در حالت دولارا ، و بالاخره قطعات بیشمار خانه‌ها را در شاه راه های نقاط مختلفه مملکت در حالت گردش و انتقال خواهید دید. و هکذا بسا از خانه‌هایی وجود دارند که بشکل کارخانه ساخته شده‌اند. شما آنها را دیده‌اید ولی تا ایندم حدس نه زده‌اید که آیا این ها چه و برای چه اند؟ این ها خانه‌های سربسته هستند که بصورت قطعی سربسته بوده و مانند موتوهای حمل و نقل و بار و مجهول جنس در قطار راه آهن مملکت مصروف خدمت می باشند .

این حمل و نقل و این واگون ها هر یک و اجدیك خانه یا قسمتی از یک خانه و یا گردونه‌های حمل و نقل که مالک عراده ها می باشند بوده و در حقیقت خانه‌هایی هستند که از فلنت و ساکینا و درمیچگان از آلک هارت ، لافایتی و نیوالنبی در اندیانا و سایر کشورها حرکت میکنند و انتقال مینمایند بعضی از این اقامت گاهها سر منزل کارخانجات گردیده و برخی دیگر کشور های اتومبیل و طیاره را متشکل گردانیده اند این حاملان محمولات بی نظیر و بی سابقه آنرا در گذر از فراز شاه راهها، چون واجد خانه‌های فشنک ، و رنگین ، الوان مختلفه مسرورات آن و بهجت آور رنگ زرد . آبی

سیاه سرخ مایل، سبز و سفید هستند نگاهان بینندگان را بطرف نظاره زیبای خودها معطوف میدارند. (در پرل هاربر) خانه های زیادی برای کارخانجات ساخته و نظر به مجاهدات واد عاهاى داوطلبان ما هر و مبرز خود به ساختن و ایجاد نمودن منازل و اقامتگاه های لا تعد و لا تحصی فایق آمده ایم .

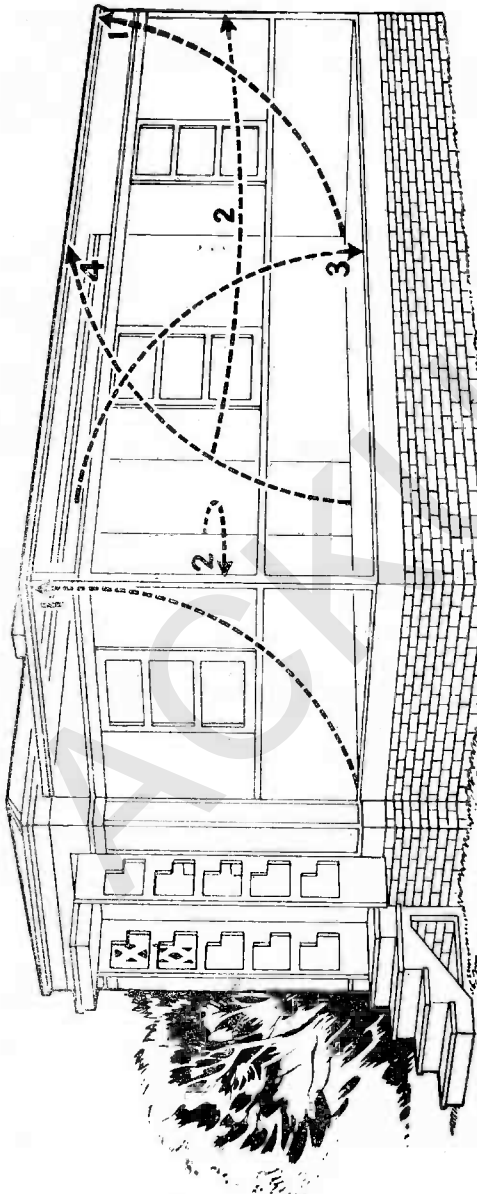
میعاد وقت جنگ منازل زیادی را بشکل کارخانجات های عصری در آورده و موجب گردیده که مردم در خلال زمانه های طولانی جنگ در فکر ساختن خانه هائی گردند که هم يك عده نفوس در آن پناه گزین شده بتوانند وهم کار فابريك از آن ها گرفته شود و مردم مصروف باشند این رویه افراد متجرب که در آینده اشخاص را برای تعمیر و سوا زمان های کارخانجاتی و امیدارد از هر حیت شایسته تقرر و ارزش است .

این اشخاص صحیح و سلیم العقل که ساختمان سازمان ها و فابریکه های خاندان را برای مردم و مملکت تامین میکنند و در مدت جنگ و طول آن بر عده فابریکه ها و کارخانجات خود می افزایند بدون شک و تردید طریقه های قابل ستایشی را حائز میباشند و استعمال میکنند داو بو هانون در کلیفورنیا ۵۵۹ خانه را در مدت چار نیم ماه بنا و بلیم و الفردلیوت صدها خانه را در نارفولک تیار و در جنوب و الیس جان سن يك خانه را در ظرف دو نیم ساعت آماده و هکذا يك عده دیگرى اقامت گاه های مختلفه عجب و غریبی را بیا ایستاده نموده اند اگر عده بانیان خانه ها و کارخانجات اکثریت پیدا میکنند دال بر این است که فرصت بسیار برای آنها دست نمیدهد که هم در عده شان افز و ده بروند وهم نظریات و سازمان های خود را بجد کمال مطلوب برسانند .

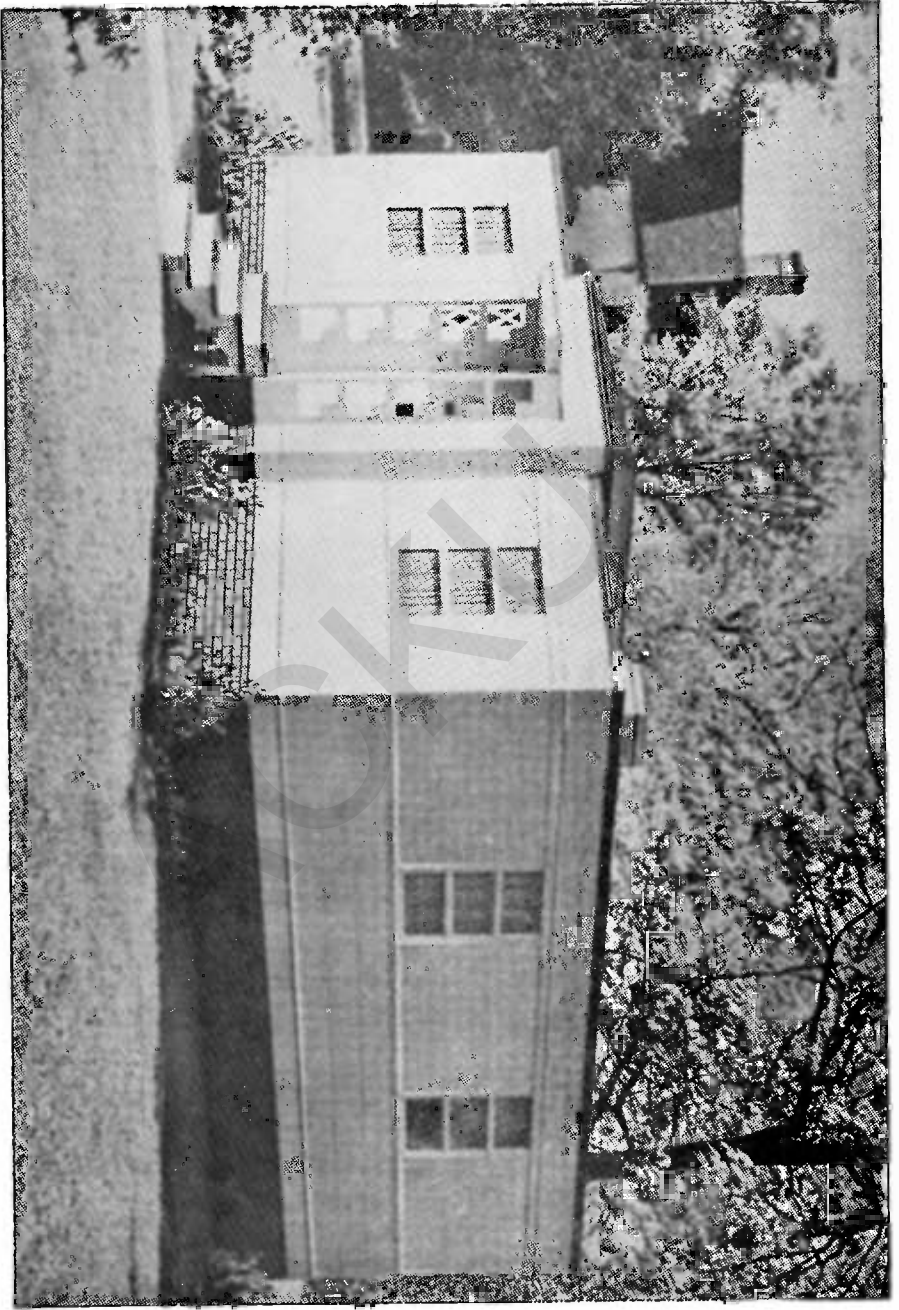
مسلم است تا وقتیکه ما خانه ها را بتعداد کثیر نمیسازیم و شیوع نمیدهم از حقیقت علم تدبیر منزل بی بهره بوده و اینکه میگویند ماهر گر موفق نخواهیم شد که بحقیقت احداث خانه ها برای توده یا اطاق ها و فابریکه بی بریم و فایق بر آئیم عقیده زمان قدیم بوده و میباشد .

حالا معلوم می شود که مادر حاشیه این نیل رسیده ایم زیرا ده سال بعد از ختم جنگ ضروریات بی سابقه برای خانه و برای کارخانه داران محسوس خواهد گردید طوری که متخصصین عقیده دارند این است که ما با ناست سالانه ۱،۰۰۰،۰۰۰ خانه برای ده سال تولید کرده برویم کسانیکه جلوگیری و پیش دستی از تمایلات بعد از جنگ را تحت مذاقه قرارداد داده اند متقاعد شده اند که مردم بعد از ختم جنگ از شهرها بدر شده و در جستجوی حیات ساده و بهتر و بی الایش تر در اطراف و قصبات و دهات خواهند شد این نظریه از افکار و شواهد توده متقاعد برون آمده است .

در همچو نقاط اتساع و وسایل تسهیل حمل و نقل ممتد بوده چار هزار بنا درهوانی که يك سرمایه بزرگی برای هوایمائی است وجود دارد و هکذا در آنجا هوایمائی دران زیادی تربیه شده اند که هوایمائی را پرواز میدهند و نیز يك قسم حمل و نقل اتوماتی وجود دارد که متضمن خانها و اطاق ها بوده و ۳۴۰۰۰ میل را در شاهراهها خود بخود گردش میکند .



در اتلونکو کورو دجوډبیت پلان چا تر جگړې وروسته په پارویا او امریکا جوډبیری



د کورډو بشپړه ودانۍ تر جگړې وروسته

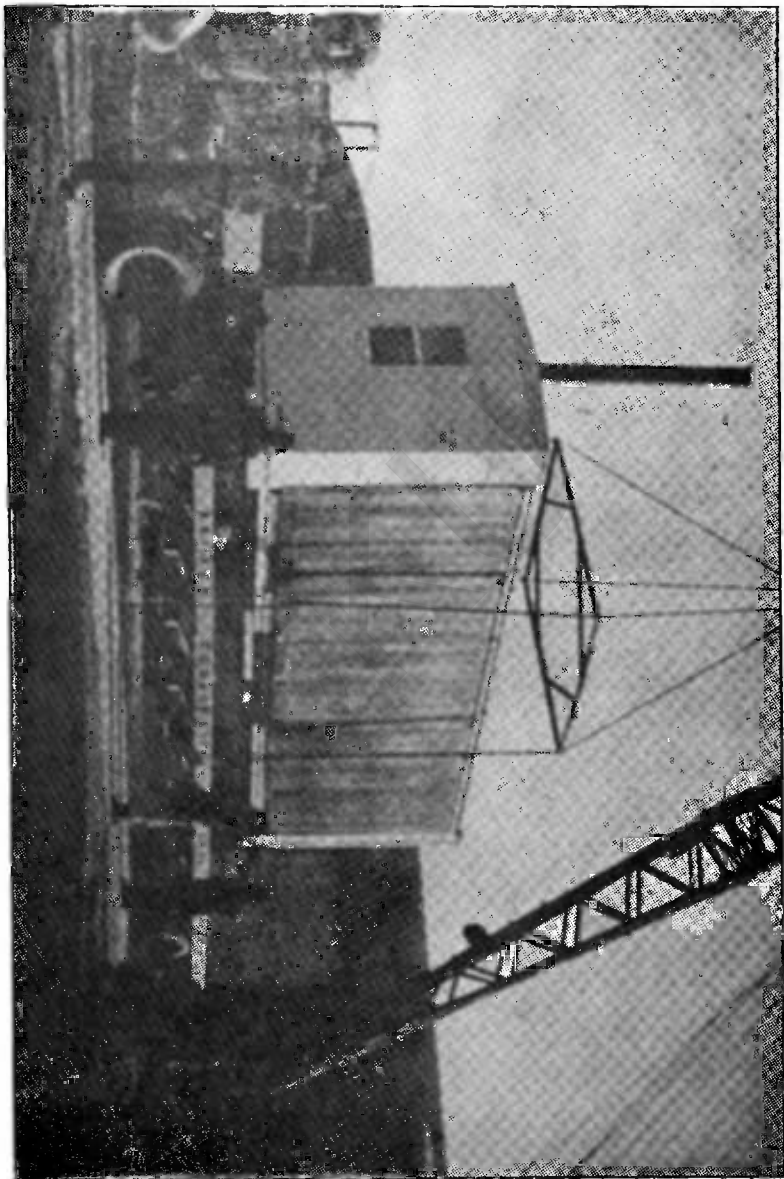


دومینو خونه



د پغلی خونه

داسی کورونہ پرموٹر اینٹروول کمپنی اولہ یوٹیلیٹی بلڈنگ تہ ودرہ کمپنی





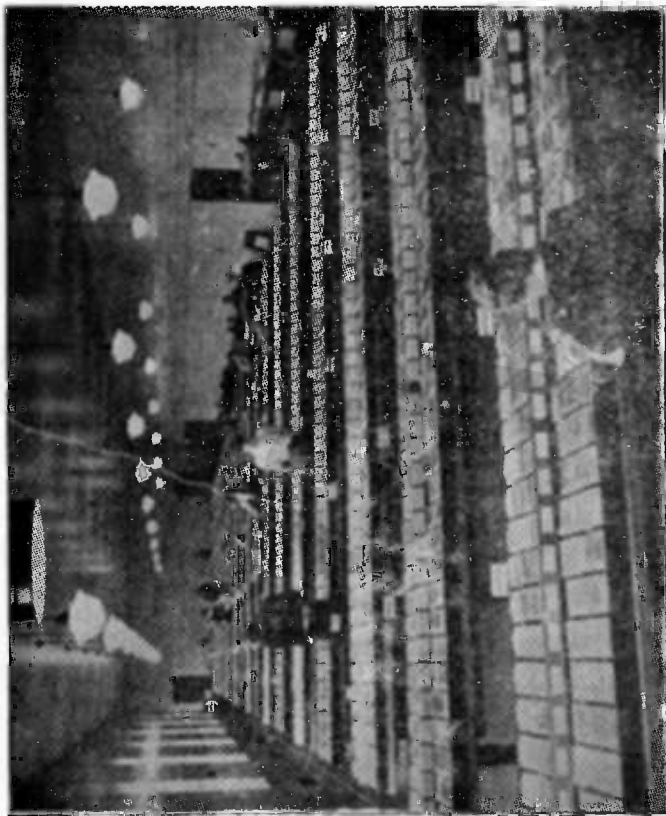
به دوبي به وساره بنگاه کتبي تاسی کولایشی - چہ خیل کور دزیرہ بہ خوبہ نصب کی او تر خمدی وروستہ نی بل خلی تہ پوسنی ؛



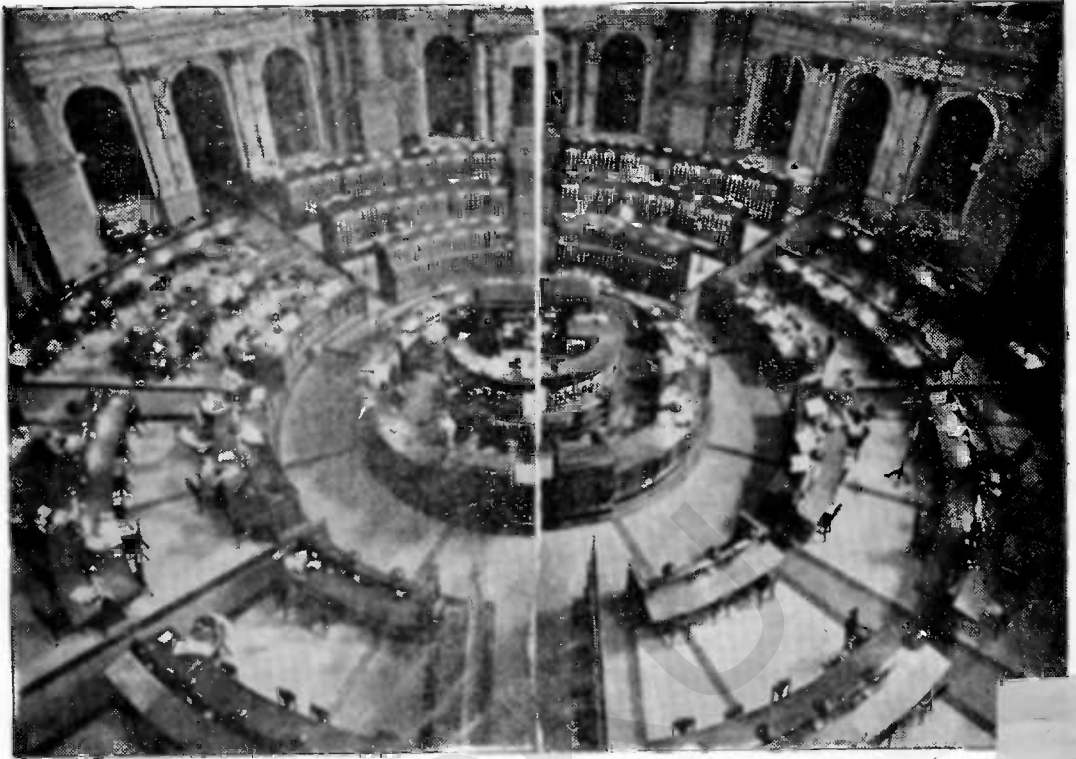
دراټلونکو کورو یوه خونه چه دموتر په ذریعه وړل کېږي



دیوې کتبځانې دبانډینی منظره چه په ۱۹۳۹ کال بشپړه شویده او په هنې کتې علاوه
پرده پرو قلمی او مطبوعو نسخو کتابو ، درنگ روښانولو اود کتابو دساتلو او عکاسی
دپاره مخصوص لځایونه سره دمخصوصو آلاتو شته



دہلی کارٹونلہ روپہ مطلوبہ کتابونہ پہ آسانی سر میدا کویء



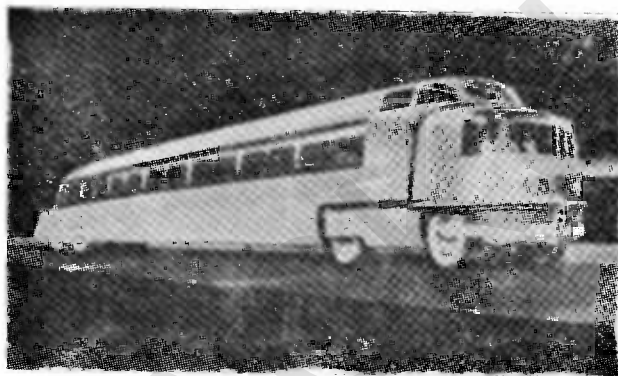
دملی کیتھانی دمظالعی له نالاروخجه چه دشیپي اوورشی هر جاتہ پرائیبلتی دی .



د راتلونکو کورو فابریکہ



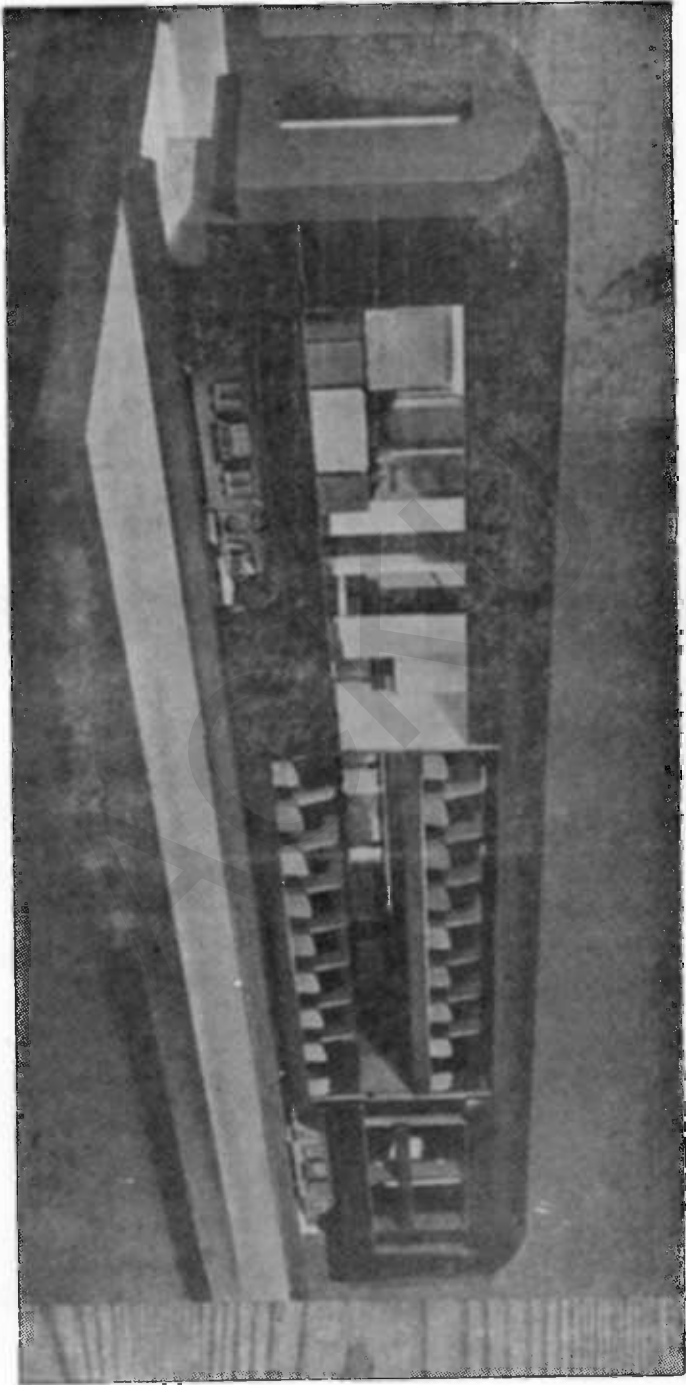
درا تلوونکو مسافر وړونکو الوتکو څخه چه تر جگړې پوروسته
به کار نځنی واخستل شی .



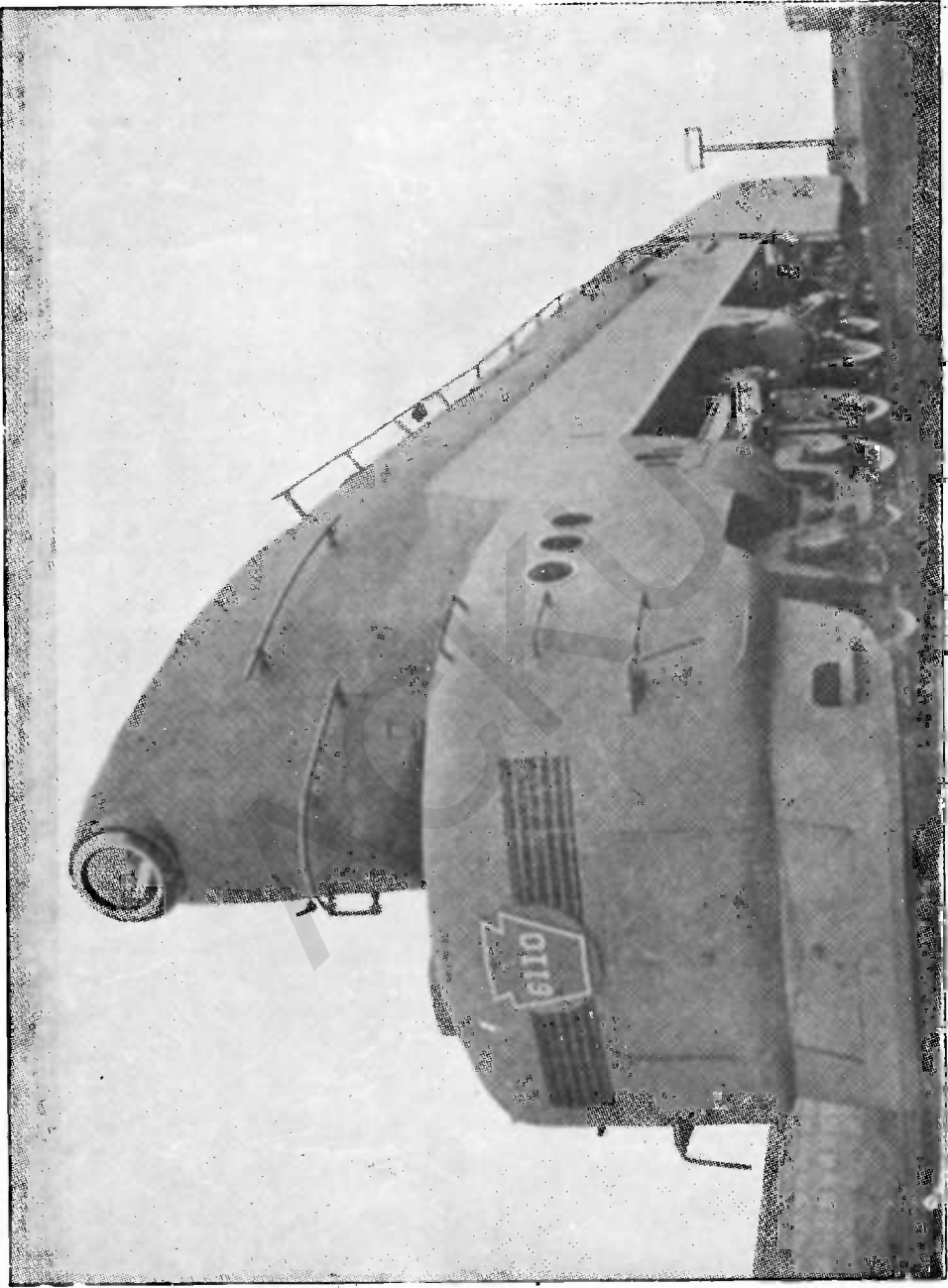
درا تلوونکو موټر یو څخه .



درا تلوونکو موټرو څخه چه تر جگړې وروسته به چود بڼزی .



یو دراتلونگی ریل له واگزو څخه چه وپړي برحي نی دالمونوم څخه جوړی شوی دی



دراٹونزکو ریلو دلو کو موٹیف خٹہ دی .

دجکری به وروستو موترانو شخه جهای بهی دپلاستیک لهادی شخه جوده شی .



چون انتظامات صنعتی نهضت خود را تحول می‌دهد مشاغل نیز اتساع پیدا کرده و فراوانی انتشار خواهد یافت .

و چون فابریکات صنعتی از شهرهای بزرگ به مناطق کم جمعیت و قصبات می‌روند تا در آنجا کارگران برای خود و فامیل‌های خود حیات آرام تری را تأمین کنند مراودات و مناسبات آنها نیز انکشاف خواهد کرد و ترقی خواهد پذیرفت .

از خاطر مالیات و اصول تجدید منازل ممکن است که هر خانواده صاحب یک خانه خوب و متوسط خارج از شهر گردند . مالیات کم، قیمت زمین نازل و قیمت عمارت اقل خواهد بود . این نظریه برای مدتی محدود و مختص به متخصصین بوده اما امروز برای هر کس مبرهن و آشکارا شده است .

گذشته از این تمام خانه جویان در میان کسانی خواهند بود که یاد در خلال جریان جنگ منحل شده و از بین رفته‌اند و یا آتش جنگ منازل و خانه‌های شان را بر باد فنا داده است . عامل مهم دیگر این مسئله دنگرک، یک منزل که تا ایندم خواهان جمعیت است و نندارد میباشد . دنگرک از افراد که میلان طبیعی شان رانداشتن مواد و کارگران و مشاغل نا امید ساخته است اقتضا میکند که بیابند و آبادانی کنید . نظر باقتضا و مجبوریت اشخاص جهت ساختمان خانه ها تمام این عوامل تصدیق میکند که بااستی در ظرف ده سال و اجد تقریباً ۱۰۰۰۰۰۰، ۱۰۰۰۰۰۰۰ خانه گردیم .

چون از نداشتن خانه و استعمار آن کرده هم احتیاج کنونی مایشتر بخدمت ملت است لهند درین مورد باید اول از همه خدمت بملت را اهمیت بدیم و مسلم است که چانس بزرگی برای تولید صحنه جدیدت و فعالیت و مشغولیت همانا فراهم ساختن و تهیه نمودن ذخایر مواد ضروریه مارکت‌ها و خانها می باشد . نخستین مرحله که در آینده بعد از جنگ در ملت رول مهم بازی میکند همانا اقدام نمودن در ساختمان امور خانه و منزل می باشد . اینک کمیته ربرو گودیر تاریر برای اینکه آقائی خود را درین زمینه بشود رسانند مصمم شده اند که خانه ها را بعداد کثیری بوجود بیاورند و اصول ساختمان این خانها را بر طبق نظریات توده استعمال کنند .

جماعت ستیل کارپوریشن اتا زونی نیز باین راه افتاده اند که باساس نظریه فوق در تعمیر خانها مجاهدت نمایند . سیلو تکس کارپوریشن یکی از بزرگترین تهیه کنندگان عمارات و خانها همراه استعمار یون ساحل غرب یکجهد و متفق شده وعزم نموده است که در عمرانات مجاهدات خویش رامهدول فرماید . وهکذا بسا از کارگران دیگر نیز مصروف تهیه شدن و خود را داخل نمودن درین صحنه میبانشند .

همچنانکه در گذشته فابریکه های صنعتی مصروف ساختن و بوجود آوردن اتومبیل ها، ری فری جر سترها، رادیوها و ماشین های شست و شو بود ندحا لا فابریکات و مردم مشغول عمرانات عمارات و خانها خواهند بود و همچنان برومندی و حرفه و مفاد حاصل خواهند کرد . ساختن هزاران کشتی و صد ها هزار طرادات و غیره کارگران ما را وادار نمود که در صد داستعمار نیز بر آمده وبهمان ترقیات

زاید الوصفی ساخت خانهارانیز آسان و ممکن الحصول سازند و برای پیدا کردن زمین بر آمده مطابق ذوق خود جائی را برای عمارات پیدا و داخل کار کردند . و مسلم است که آنها متحسب شده اند که خانهای جدید الصنعت شان از حیث قیمت و خوبی و زیبایی و عصری بودن برای ما از هر جهت نسبت بسابق ارزان و کم قیمت باشد .

چشم داشت و امید برای خانه های زیبا تر و ارزان تر از هر جهت نیکو بنظر میرسد اما وقتیکه کار گران ما مثل پال و ارم تبجر و متجرب باشند وقتیکه جنگ ختم شد لچ فیلد مانند کمپنی گودئیر پول خود را در ساختن عمارات درجه اول صرف خواهد کرد لچ فیلد مانند رئیس کمپنی موصوف چند سال پیش اظهار عقیده کرده بود که خانه سازی و داشتن عمارات متعدد بزرگترین موقع و فرصت را برای بهبودی کار و صنعت نمایندگی میکند و برای مفاد گنراف ملت ثبوت می شود و مشارالیه امروز باس همان مفکوره اقدامات خویش را آغاز و جلو میبرد کمپنی گودئیر با اساس تدابیر متعاقبه خویش مصروف ساختن عمارات و خانه و فروش آنها میباشد .

علتی برای تردید قوه کمپنی گودئیر که استعمار خانها را میکند وجود ندارد انتظام جدید ساختمان های جدید زاید الوصف تغییرات آنست هنگامیکه جنگ آغاز نمود گودئیر مشغولیات خود را به ساختن ربر و تایر شروع نمود اما در بین جریان جنگ آنها مصروف ساختن میدان هاشدند که بر اتفاقاً در آن جا ساخته می شد در جواب اقتضای حکومت آنها باروت ساختند تعداد فوق العاده توپ های ضد تانک (که دارای سه انچ قطر بود) بوجود آوردند تانک های بیشماری تهیه نمودند و بالاخره طیارات فراوانی برای رفع حوائج آماده کرده اند و طیارات بهم انداز زیادی را آماده نمودند و بوجود آوردند نه محصولات مختلف الجنس فابریکه های گودئیر اکتشافات و ایجادات خارق العاده را بوجود آورد بلکه بسا از صنعت گران دیگر نیز بوجود آوردن لوازمات ضروری حیاتی را موجب شده اند و هر چیز ساخته میتوانند آنها میدهند که فروختن اشیا مسئله دیگرست و اگر سامان شان بقیمت مناسب فروخته شود میدانند بطور بفروش رسانند قیمت خانه کمپنی گودئیر در حدود ۱۸۰۰ دلار است اگر چه يك نقشه واقعی محکم و متینی که لچ فیلد ساخته و در نظر دارد که نقشه او برای چندی باقی خواهند در عقب این قیمت امتحانی مکتوم است مگر با هم هر کس باید در تعین و تشخیص خانه نهایت دقت کند تا یک جای راحت و آرام را برای گذران و اعاشه حیاتی خود پیدا کند که از هر حیث برای حیات او خوش گذران و با تامل باشد .

لچ فیلد ضمانت کرده و تصمیم گرفته است که قیمت خانه برای توده بیش از دوهزار دلار نباشد نامبر ده کلام خود را جریان داده گفت اگر فامیلی که عایدات هفته وار شان اقلأ بالغ به بیست یا بیست و پنج دلار هم شود میتواند که این بازار رونق پیدا کند و او مالک خانه شود قرار احصائیه ۱۹۴۰ در داخل ممالکت ۳۲۰,۰۰۰,۰۰۰ خانواده موجود بودند عایدات هفته وار

به ۲۰۰۰ دالر بالغ می‌شد چه بازار بارونقی است این خانواده پوره متجسس شده‌اند که خانه‌های مناسب قلت داشته و نهایت مشتاق اند که خانه‌های مطابق اقتضای محیط و خواهش را بدست بیاورند جمعیت بزرگ یک صنف یا یک دسته کو چک نیست که چاره آنها به آسانی شود، تعداد شان کثیر و متضمن قسمت اعظم جمعیت میباشند گودئیر هوس نقشه طرح کرده که تمام این خانواده ها را از تکلیف برهاند.

گودئیر برای اینکه بتواند در اخذ نتیجه عمل خود پیش آهنگی حاصل کند مصمم شده است که فورمول‌های هنری فورد را تعقیب کند. و قتیکه فورد مصروف اجراء نمودن مدل‌های خود گردید مارکت‌ها و خانه‌های خود را مطابق هندسه غور شده سال بسال تعاقب کرده و فورمول که در خصوص تنزیل قیمت خانها بود تهدید می‌کرد. در محفل کمپنی گودئیر که می‌خواستند خانه هارا استاذانه و ماهرانه بوجود بیاورند مسابقه افکار و خیال و نظریات شروع گردید.

تمام پیش نهاداتی را که درباره زبات بودن مبلغ خرید خانه وضع شده بود مستر لیچ فیلد رد نمود و مدل (ت) سابقه را در معرض دوباره فکر کردن در اطراف آن گذاشت. واضح است طوریکه تشکیلات ایجاب نموده توده در خانهای زندگانی خواهند کرد که نه استاذانه ساخته خواهند شد و نه چندان کلان و بزرگ خواهند بود.

مسلم است خانه های تجربه‌ای که ساخته شده و در آنها خانواده های هوایما حیات بسر می‌برند ندرتاً به نسبت خانه بزرگ تریلر (واگونی که توسط موتور و یا واگون دیگر کشیده می شود) کلان تر هستند. خانه بطور یقینی تریلر نیست اما قابل حمل و نقل هست و قتی که تحویل داده شود شامراه هارا گشت و گذار می‌کند و انسان افراداً در آن بود و باش کرده می‌تواند ولی اشیاء مانند البسه خواب، کتان، نقره ظروف و اسباب ضروری و غیره در آن گنجایش ندارد.

خانه گودئیر گاهی بقسم پروژه جنگک در چشمان لیچ فیلد تجلی نه کرده بود. نامبرده سال گذشته در این فکر افتاده است. و قتی که حکومت برای دفعه نخست داشتن و واجد شدن تعداد خانه‌های وسیع را ادعانمود نمایندگان خانها، خانه نمونه اول گودئیر را مورد معائنه و امتحان قرار دادند و بعد از معائنه گفتند که این خانه برای کارگران جنگک نهایت خورد است مستر لیچ فیلد برای لحظه ساکت شده و بعد گفت که بهیچ صورت ممکن نیست شکل خانه تغییر پذیرد زیرا قیمتش افزون خواهد شد لیچ فیلد نمی‌خواست که خانه از طرف پول حکومت ساخته شود بلکه آرزو داشت که خانه باید از پول عایدات ساخته شود.

لیچ فیلد گفت: آنچه را ضرورت داریم خانه بشکل (ت) است اگر برای مردم معاش پیشگی اش پرداخته شود توده میتواند که بخوبی خانه هارا بخرند و وسایل تسهیل را برای خود فراهم سازند و چیزیکه برای شان مشکل است سهل نمایند. خانه خوردیکه اکنون تحت نظریات

و عملیات مابست و توسعه و انتشار می یابد بسیار با تامل و مقبول است ولی ضروری که باید و شاید در ابتدا نخواهد بود اگر مایک خانه فاخر و باشکوه هزار دالر به بسازیم چطور میتوانیم که بواسطه توده بازار آن را رونق بدهیم. مایک خواهیم یک خانه تجربه می بسازیم که هم مطابق مقتضیات زن و مرد امریکا باشد و هم مردم از عهده استطاعت و گرفتن آن برآمده بتوانند. تا ایندم با زاری برای لوگو موپیل توده وجود نداشت مردم که بخاطر ساختن مودل (ت) سرک های خود را هم مطابق آن شکل پارچه پارچه کرده و ساخته اند اینک از داشتن موترهای با تامل و قشنگک صرف نظر نموده به تمویل هاسیانت میکنند و این تمویل ها بر ما تبهتر از میکشوم های بر قیمت می باشد بهمین نظر به مردم می خواهند که در خانه های شکل (ت) زندگی کرده و در همچو خانه های حاصل دسترنج توده باریا بند و متولد گردند.

گودیر چه قسم خانه را می خواهد که در بدل مبلغ یک هزار و هشتصد دالر مردم بدهد؛ در این قسم خانه یک فامیل که تمداد خانه و اواده آن چار نفر باشد گذاره کرده می تواند عرض بارهای که شوارع میگذرند باید از هشت فضا اضافه نباشد ایند فابریکه خانه سازی هم خانه ها را عرض هشت فضا بنا کرده است اگر عرض بار از هشت فضا زیاد تر میباشد باید قطعه قطعه شود و بعد تبور داده شود باین صورت اختراع بعمل میاید خانه برای اینکه دو اطاق خواب هم داشته باشد شکلی ساخته شده که قابل انبساط است هر دو طرف خانه بیک انجام معین ساخته شد و شکل اساسی میان آن صورت (ت) را متشکل ساخته است در یک اطاق خواب دو بستره است در اطاق دیگر دو صندوق کلان مانده شده بالای بستره و صندوق دوشک های هوایی گذارده شده است. در یک کنج خانه میز طوالت و در کنج دیگر آن اسباب و فرنیچر گذارده شده این میزها و اسباب و سامان طوری در اطراف و کناره های اطاق مانده شده که تامل و زیبایی طبیعی خانه را مضاعف گردانیده است تشناب این خانه دارای یک شاور آب سرد یک شاور آب گرم یک تناس یک صندوق چه دوا و غیره می باشد اطاق نان خوری و اجده تمام لوازمات خورا که که شایسته یک خانه است می باشد مطبخ اش بدررفت آب دارد یخچال مصنوعی دارد این قسمت خانه مذکور عیناً مطابق مطبخ های ایپارت مان نیویارک ساخته شده است خانه دارای وایرنگ برق که از میان نل ها تیر شده بوده بتمام لوازمات از قبیل برق، آب، آبریز مجرای فاضل آب تاب آب تشناب و غیره ارتباط دارد و علاوه آن از چوب پلائی و دواز فلز جلا دار و سبک پوشش شده است نقش از تکه های ویدر پرورف استر شده بعضی شان دارای یخچال های مصنوعی هم میباشد که از ترکیب ویدر ویت که دارای ضخامت دوانچ می باشد و مانند برف است ساخته شده است و این یخچال مصنوعی مانند مواد ثقیله گران می باشد این آله خانه را در تابستان سرد و در زمستان گرم نگاه میکند. این لوازم مهمه فجات دهند و شرط دار بیشتر میتواند که توجه مشتریان را بطرف خود جلب کرده و برای فروش مواد و خانه ها مساعدت نماید درین تازه گیها نظریات پیش آهنگان تدبیر منزل گودیر را یک نقشه دیگر خانه سازی بطرف خود مجلوب ساخته است پروژ ه های جدید می نمایند که خانه های جدیدیکه مطابق اصول و پروژ ه های نوساخته می شوند وقت نل کمتر مصارف میشود و این خانه نسبتاً دارای ارزش بسیار و اهمیت بشمار می باشد.

در هر خانه که ده فوت نل کمتر صرف شود، تعداد مجموعی باقیمانده ۱۰۰۰۰۰۰۰ خانه‌ها به ۱۰۰۰۰۰۰۰۰ فوت نل بالغ خواهد شد لہذا اگر در یک وقت یک خانه ساخته می‌شود فایده‌اش بسیار کم خواهد بود اگر در یک وقت چندین خانه تیار شود و این نل‌های که باقی میماند خاطر رئیس است که یادگار آن برای ابد ارزش دارد زیرا این مسئله در مسائل آبادانی و عمرانات جدیدترین نظریه نیست که در صفحه و تاریخ علم تدبیر منزل نقش بسته است. خانه را که مستر لیچ فیلد ساخته است و با اساس صحیح تعمیر شده است داشتن آن خاصه برای جوانان بغایت مهم و ضروریست و نام برده متحسب شده است که جوانان در هیچ منزل هرگز دچار زحمت و سختی نشده و پیوسته امورات موظفه خود را بسپولت انجام خواهند داد و علاوه در مرحله اول آنها خانه را مانند خرید اتومبیل‌ها خواهند خرید و ماهواره بقسط معینی پول قیمت آن را خواهند پرداخت و قتیکه آنها خانه را خریدند بعد نسبتاً برای اینکه از یک جای دیگر جابروند و حرکت کند آزادی شوند آنها نه تنها نمیتوانند که فرنیچر را از یک جای دیگر جابروند بلکه تمام خانه را بوظیفه و کار و مشغله میتوانند منتقل سازند در جای دیگر همی توانند زمینی را که ضرورت دارند بقرض و اجاره بخرند باینصورت مالکین خانه آزادی موقعی داشته و هر طرف که بروند برق نیز میداشته باشند و افراد کنونی گودئیر آل ساخته اند که در هر جا و هر موقع برای مالکین برق تهیه کرده آتش لازمه‌شان را فراهم ساخته و مترصد اند که روز بروز این آل‌ها ترقی بدهند اسباب سوخت این خانه یکی آتوموبیل و دیگری گیسولین میباشد.

گودئیر برای اینکه گوی سبقت را درباره ساختمان خانه و رونق یافتن آن از همگنان و رقیبان بریاید خیلی ها جهد میکنند و سعی میدارد پروگرام ساختمان خانه‌ها و این نظر در جشن و دعوت مجملی که بین کارگران گونیزون هوسنگک کار پوریشن نیوا لینی، اندیانا، یونایتد سنت ستل منعقد شده بود طرح گردید. در اینجا نشه که از طرف اتازونی و گونیزون ساخته شده بود از دیگران کرده بیشتر مورد پسند و قبول واقع گردید و تا اندازه از نمونه (ت‌فورد) کرده اختلاف پیدا کرد آنچه را که آنها می‌خواهند شالوده اساسی پیدا کنند بازاریست که محصول آن به ۳۰۰۰۰ دلار بالغ خواهد شد. اعلانیکه بنگ ستیل می‌خواهد در امورات مربوطه نظری فابریکه‌ها سهم مهمی اتخاذ کنند مفاد مهمی را در بر دارد و می‌خواهد که سهمش در فابریکه‌های مذکور زائد از یک بلین دلار باشد تا بعد از ختم جنگ موقع خوبی را برای مفاد خود حائز شود و مسلم است که ستیل اتازونی از این مفاد بیشتر کسب کرده و اسباب و سامانی را که بعدها مستقیماً بدست خواهد آورد در امورات اقتصادی او بیشتر کمک خواهد کرد و این اسباب ولو ازم برای عمرات و آبادی کشور او پیش از پیش مفید ثابت خواهد شد. یگانه هدف ستیل کار پوریشن درین زمینه این است که نامبرده می‌خواهد بیشتر از فولاد استفاده کرده و هنگامیکه جنگ بیابان برسد بیشتر خود را مستغنی بسازد. این مسئله دارای علت است و این علت می‌خواهد که در صحنه ساختمان عمرات دا خل عمل گردد.

در ماه جنوری ۱۹۴۲ بن فیرلس رئیس ستیل اتازونی، جارج ولف را سر کرده طرح کنندگان

صادرات بعد از جنگ مقرر نمود . ولف و نایبش چون به نقشه جات و پلان های بعد از جنگ سابقه دار بودند متقاعد شدند و گفته که عمران خانها بزرگترین موقع و فرصت برای کارگران فنی عصر میباشد و این فرصت باید از هر حیث غنیمت شمرده شده و با استی مطابق نظریات و اقتضای آت عمومی خانهای عصری ساخته شوند خانهای که تقریباً به تعداد ۰۰۰،۰۰۰، ۳۷ فعلاً موجود است کافی نیست .

چون اسباب و افزار تکنیکی و ماشینی فراوان برای آبادانی موجود است ، کارگران معدن فولاد متقین اند که تعداد خانه های بسیاری عمران نموده و بدون آنکه دچار زحمت شوند و یا عده نفوس شان زیاد نگردد باز هم لازم که اوقات بیشتر بعد از جنگ را در عمران منازل سیرمی بسازند و به بسیار از زانی تعمیر کنند و خانه خوب و عالی بنا بیاورند . پیشه وران فولاد اتانزونی پس از آنکه میدان های عمرانی را ملاحظه نمودند مبلغی را برای آن معین نموده و آن مبلغ را همراه گونی زون هوسنگ کار پوریشن که یکی از ممتازترین و متجرب ترین فابریکه آبادانی دنیاست مشترک نموده و یکی از سهم گیران بزرگ مشترک او گردیدند . دو چیز متعلق تعهد گونی زون خاص برای پیشه وران فولاد سپرده شد . گونی زون در تولید خانها مطابق آرزو و دستایر جامعه تجربه دارد و مجرب است .

گونی زون نه تنها خانه های را که در خلال جریان جنگ در دست داشت برای کارگران جنگی (صالحین لوازم حربی) حکومت بفروش رساند بلکه در همان زمان نامبرده تجاویز ثقه و صحیح که قبلاً اندیشیده و در کف داشت نیز برای آنها اهدا نموده او میدانست که این مسئله خیلی مهم بوده و لوازم مهمه که در وقت سختی برای توده پرداخته و توزیع نمی شود مزخرف و لایعنی است . قیمت فروش خانه های گونی زون قبل از شروع جنگ از سه هزار دالرالی نه هزار تشخیص و معین شده بود اما شرایطی که درباره قیمت آنها برای زمان بعد از جنگ طرح شده است بطور امتحان بین سه هزار تا ۷۵۰۰ دالر بالغ خواهد شد نمایندگان خانها سازی فو درل میخواهد که از خریداران خانه های گونی زون مثل دیگر خانه ها مالیه بگیرد و میگوید که گرفتن مالیه خانه از آنها ماهواره موجب خساره و عقب ماندن عایدات هته وار آنها نخواهد گردید . تحت این تجویز پول متذکره در مدت ۲۵ سال یا کمتر از آن میرسد - قرار این تجویز پولیکه از خریداران از درک خانه های فروشی کمینی گونی زون اخذ میگردد حداقل ماهواره آن هجده دالر و حداکثر آن از ۳۲ دالر بیش نخواهد شد و نیز قسط قیمت خانه بیشتر از تادیه مالیه آن و مالیه زمین و غیره گشتانده و پرداخته می شود . و علاوه تا مالیکیت تقاضای پرداختن مبلغ اندک را ندارد اما اگر مشتری حقیقی یک منزل است نباید در بدل قیمت خانه کوتاهی کند و در پرداخت ماهواره قیمت خانه قصور ورزد .

محصولات کمینی گونی زون در خانه مکتوم بود و بذریعه موثران کرائی باربردار و ترک ها (واگرنها) هر طرف منتقل میکردند . این خانه ها عموماً طوری طبقه بندی شده است که نصف

آن برای بستن بارهای اموال و اساسیه برای حمل و نقل تیار شده و طوری بنا یافته است که برای تقریباً همیشه این موجودیت خود را از دست ندهد هر وقت جدا جدا شده می‌تواند ، دوباره باز بسته می‌گردد و بالاخره دوباره بیک موضع جدید رفته می‌تواند. این خانه از هر حیث و سعت نسبت بخانه ساخت کمپنی گودئیر کلان تر است ولی تا ایندم فرش ندارد و از لوازمات بینه عاری می‌باشد ، دستگاه حرارت هوایی دارد ، لوله سرب سازی و نل بدر رفت آب دارد ، اساسیه متداوله را حائزست ، مطبخ ، مکان و مسمع جهت کف اطاق و غیره دارد .

خانه‌های گونی زون بر علاوه اپارت مان‌های جدا گانه انفرادیت هم دارد ؛ هفت نمونه مستطیل شکل اساسی که درین اتصالات و الحاقات ساده موجوده وقوع دارد اختلاف بزرگی را رویکار آورده و تنافض مهمی گردیده است :

خانه‌های که در نیو آلبانی بنا شده است از چوب های سخت تیرهای لك و ضخیم و مواد خام تاسیس بنا یافته است دیوارهای این خانه‌ها طوری از مواد خام و سایر پارچه‌های رنگی دیگر مبتنی یافته است که گاهی کچ نمی‌شوند و در زویدا نمیکند دیوارها ، سقف ، فرش و غیره آن طوری ساخته شده است که هرگز قابل دوباره ساختن و ترمیم نیست . در بعضی از دیوارهای آن پرواز هم ممکن است ؛ بطور مختصر شکل اساسی این خانه طوریست که اولاً گاز درهای ضخیم را استاده و اقامه نموده فواصل فی مابین آنها را بخت و سمنیت و غیره آباد میکنند ، خانه را با پارت مان های متعددی که قبلاً بعرض رسید بتمام معنی لوازم آن تیار می‌سازند در ذیل این گاردرها چرخ های فلزی محکم نصب میکنند که در وقت حرکت و انتقال دچار مشکلات نشود و این مسئله هم ناگفته نماند که در مرقع پوشاندن سقف خانه چون مشکلات دارد جرئقیل را استعمال می‌کند .

استعمال این دستور برای ساختمان خانها محصورل دسترنج لابراتوار موسسه زراعتی اتازونی بوده ، ولیکن کمپنی گونی زون قبل از آنکه در استعمال این طریق و عمل کامیاب گردد مبلغ ۹۰۰۰ دلار را برای پوره فهمیدن و تحقیق نمودن آن بصرف رسانیدند و پیشه و ران کمپنی مذکور برای تاسیس ا کمال و اقامه آن تو جهات خالصانه خود را مبدول فرمودند . اینک خانه در همین چند روز محدود و یابک هفته برای سکنتی گردیدن مهیا گردیده و در دسترس توده ملت قرار خواهد گرفت .

اکثر از بنائین امروزه متمایل اند که نظریه پیشنهادات خانه و خانه سازی از فابریکه‌ها بر آیند و خانه‌ها بریادارند . در زمان گذشته هم آنها کوشیدند که مطابق نظریات کمپنی گونی زون رفتار کنند و کار را بجای رسانند بهر حال پیشه و ران ستیل کار پوریشن اتازونی متقاعد شده و میگویند که کمپنی گونی زون چطور تولید نمودن و چگونه ساختن و بفروش رسانیدن خانه را پوره متحسب شده و میدانند و نیز دستگاهی را که اکنون طرح کرده است بسهولت میتوان آن را در نقاط مختلفه مملکت احداث و ابداع نمود .

درین خانه قابل حمل و نقل ساخت گودئیر و خانه کلان تر سر بسته گونی زون دیگر اختلاف فابریکه که دیگر خانه‌ها را برای بعد از جنگ برای توده ساخته است وجود دارد . فابریکه کدریک روز پنجاه خانه برای پیشه و ران جنگ کنونی تهیه میکنند این فابریکه از بیلس کمپنی

که مذکور در سابق بنام ییس تر یول کوچ کمپنی فلنت و سا گینا و میچگان نام زد می شد . این خانه ها از حیث وسعت و کلانی از واگون کرده کلان تر و وسیع تر میباشد - این خانه در حالت فعلی جنگ موجوده خانه اساسی و حقیقی را برای توده بی خانها فراهم ساخته است .

قبل از آنکه واگون را بحث یک خانه در دسترس خود بگذارد موضوع ۶۴ دالر را جواب بگوید . اولین مخترع که جواب این گفته فوق را دریافت کرده و بلیم بل ستوت ، انجنیر معروف هوا نوردی چندین ساله مجمع هنری فورد است . ییس کمپنی اکنون جواز انحصاری خود را اخذ میدارد و مالک می شود . وقتیکه اولین واگون اتمویل در شوارع پدیدار شد مردم محسوس نمودند که خانه های ساخت فابریکه کسب آغاز کرده و اینک شروع شده است . هر واگونیکه در بازارها گشت و گذار میکرد اثبات می شد که انتقال و حمل و نقل خانه های فابریکه ساخت ممکن و شدنی است . خانه کلان و خورد با تمام محمول خود از یک جا به دیگر جا حرکت میکند و انتقال می نمود و حرکت و انتقال آن بواسطه چرخ های که در تحت آنها نصب شده بود راه میرفت . این معنی در قلب رترویت نهایت تاثیر نمود . بل ستوت عاقبت الامراز مشاهده این واگون سحر آمیز مفتون شد و همین مفتون شدن او بود که (رافغ) و قلفک و چپراس بوجود آمد و از مجموعه آنها خانه بشکل واگون برای یلافی ها ساخته شد و این خانه نیز دارای ال حرارت ، لوله ها ، نل ها ، مطبخ و غیره می باشد . این خانه ذریعه عراده های مخصوصی از جای خود حرکت کرده و به موضع که هدف مقصود است میرود سپس دوباره بفابریکه عودت میکنند این خانه هنگام حرکت انقباض پیدا کرده سقف ، بام و دیوار هایش مطابق عرض سرك و شوارع می شود چون بمکان اصلی خود برسد منبسط شده پنج اطاق مزین مطلوب را متشکل می سازد . وقتیکه کدام حصه از مواضع آهنین او را زنگ بزند دوباره آن را تیار میکنند ، کمپنی ییس از بدو آغاز جنگ تا ایندم در حد و د بیشتر از ۳۰۰۰۰۰۰۰۰ دالر را مصروف خانه ساخته و اینک به رفاهیت تامه مردم در آن سکنی گریده اند و کمپنی مذکور هنوز شوقی مفرضی در آبادانی و تیار کردن همچو خانه ها دارد و بعد از ختم جنگ سعی بلیغ خود را درین راه مبذول خواهد نمود .

دیگر آرزوها و امیال ، و دیگر مواد و لوازمیکه در بین جنگ مورد استفاده قرار گرفته اند امید میرود که در پیشبرد ارتقای تجاویز خانه سازی نیز مطرح استفاده و فایده قرار بگیرد اما اگر کمپنی های موجوده ازین مواد و لوازم کنارنگیرند هیچ کدام شان موفق نخواهد شد که مطالب بینظیر و بی سابقه خود را باوج کمال برسانند و فایق شوند .

مثلاً اگر کمپنی گونی زون بعوض ساختن یک خانه بعد از هر ۲۵ دقیقه اگر در هر دقیقه خانه برپا کند باهم نیمه مطلب مقرر را بجا نکرده است . لهذا نظر به این مفکوره در ظرف همین یکی دو سال که کسی نمیداند که چند سال بعد یک قسمت بزرگ مهمات خانه سازی که دنیای امروزه بداشتن آن احتیاج کافی دارد بر آورده خواهد شد آنها از چگونگی آن واقف هستند و میداند که چگونه باید بلا نهایی لازمه برای پیشبرد این مقصد طرح نمود .

کورنی مهم وقائع

د کابل کالنی د گران هیواد دیوه کمال داجتماعی فعالیت ښکاره کوونکی



ښاغلی یار محمد خان «نظامی»

ده، هغه اقدامات چیه په وطن
کښې د کارو د اصلاح
او اورنیا لپاره په دغه یوه کمال
کښې شوی دی، ددولتی اومالی
ادارو او مؤسساتو د اجرا آتو
په برخه کښې ایکل شو، ی
دی، دلته لځینی نور کورنی
مهم وقائع چه په دغه کمال
کښې پېښ شوی دی، په لنډ
ډول راوړل کښی
(نظامی)

د زمرک تمرد

ددې کالنی ښاغلو لوستونکو ته به د داخلي روزنامو دنشریانو په واسطه معلومه وی چه
بدبخته زمرک دمرحوم بېرک خان لځوی دسپز کال په اوائلو کښې دخپل مهربان او خواخوږی
حکومت بڅخه سرکشی او تمرد کړی و.
لکه چه بنده ورغ او سرگشتگی ددغه ناشکره په نصیب شوې وه، ده دخپل متبوعه حکومت دمراخمو
څخه چه تل به دده په باره کښې کیدل سترگی پټی کړی اود حکومت پرخلاف ښې بغاوت او تمرد ښا کړی.
زموږ مهربان او پېدار حکومت ددې تمرد او شرارت دجلو گیری دپاره دمرکز نه څه عسکر ولېږل اوغازی
والاحضرت دحربیی وزیر هم دجنوبی ولایت ته عزیمت وفرمایه دغازی والاحضرت دتشریف راوړلو خبر چه
دجنوبی ولایت په هر طرف کښې خپور شو، نو دجنوبی ولایت مشران اوسپین زیری به دای دای

دوالا حضرت به حضور دشر فیایی دپاره را تله او خپل صمیمیت او اخلاص به ئې دخپل متبوعه حکومت به مقابل کښې ښکاره کاوه اود زمر که دبدو کردار وڅخه به ئې نفرت څرگنداوه بیانی دغازی والا حضرت له حضوره دهنه بدبخت دسر کویی دپاره اجازه وغوښته .

مگر والا حضرت دهنې مهربانی او مرحمت له کبله چه دافغانستان له ټولو خلكو سره ئې لری دوی ته اجازه نه ور کوله په دی لجاظه گړندی زمر که ددی خپل ناوړه کردار څخه نادام او پښیمان شی، اود خپل مهربان حکومت نه غو ووازی، مگر دې مهربانیو او مراحمو پردې بدبخت باندي څه تاثیرونه کړ . شاهانه عسکرو ته دتعرض امر صادر شو چه آخر دعسکرو په یویرغل زمر که اودده طرفداران دوزیرستان غرونو ته وتښتیدل څوموده وروسته ئې ورونه اونور کسان چه دزمر که سره فرار شوی وو، دهنه بدبخت څخه مخ وگرځاوه او خپل لځانونه ئې متبوعه حکومت ته تسلیم کړل اود جنوبی په ولایت کښې بشپړه امنیت قائم شواو دځد رانیو ټولو معززینو اوسپین زیرو دغازی والا حضرت حضور ته یوه عریضه په خپلو مهر و اومضاً گانو تقدیم کړه چه ددوی دوفاداری دحسن پوره نمایندگی ئې کوله . دسرطان په ۳ تاریخ غازی والا حضرت دگردیز څخه کابل ته حرکت و فرمایده، اودسهار پر (۱۱) بجو دوالا حضرت اشرف صدراعظم والا حضرت ددربار وزیر، والا حضرت دمر کردقواؤ قوماندان والا حضرت دمعارف وزیر او دصدارت عظمی معاون اونور وزیرانو اوارشد وصاحب منصبانو اونورو مامورینو له خوا ئې په چاراسیا کښې راغلې وشوه، او پر ۱۲ بجو کابل ته راورسید .

دشاهانه دپوه ټولگي عسکرو دپاره مکافات :

دسرطان په ۱۸ تاریخ دما سپښین پر ۳ بجو او ۳۰ دقیقو دمر کردقواؤ دلرې فرقی دوهمه لوا چه دزمر که دشرارت په واقعه کښې ئې لوړ خدمتونه کړی او کابل ته راغلی وه ، ددغی لوا صاحبمنصبانو اوفراد ته دفرمانو دپیلو اودرتبوت دلوړولو اودنشانو دور کولو په مناسبت په عسکری کلوب کښې یو لوی مجلس دوالا حضرت غازی سپه سالار اود حریبه وزیر او والا حضرت دمر کردقواؤ قوماندان اوارشد وعسکری افسرانو په اشتراک سره انعقاد وموند . مجلس دوالا حضرت غازی وزیر حریبه په وینا سره افتتاح اوترهنه وروسته په مخصوص تشریفاتو سره دفرمانو وپیلو اودنیشانو ټو مبلو او لڅرولو مراسم په عمل راغلل .

پر ۴ بجو ۳۰ دقیقو غازی والا حضرت دخپلوملگرو سره دمر کردقواؤ قوماندانی ته تشریف فرما شواوهلته په داسی حال کښې چه والا حضرت دمعارف وزیر او دصدارت عظمی معاون اونورو وزراؤ حضور دزلود عصر په صرف کړه او مجلس پر ۷ بجو په ډبر مسرت ختم شو .



داستقلال د ۲۶ کال افتتاحی مراسم

دجوزایه (۶) تاریخ دنورو کالونو غونډی دافغانستان داستقلال په مناسبت ددلکشایه مانی کښې داعلی حضرت په حضور ټولو وزیران او عالی رتبه عسکری اوملکی مامورین اود کوردپلوماتیک

هیئت مشرف شوی او خپل تیریکات ټپ وړاندی کړل ، او افتتاحی مراسم د مقرر پرو
گرام سره ختم شول .

دغه ډول په نورو ولایاتو او حکومتونو کې هم ددې نیکمرغی ورځې په مناسبت مجلسونه
منعقد شوی او افتتاحی مراسم ټپ پر مخای شول .



د شاهانه ذات تشریف فرمائی دمر کزنی

قو او شفا خانې ته

د جوزایر (۱۱) تاریخ دماز دیگر پر ۵ نیمو بجو همایونی اعلیحضرت دمر کز قو او شفا خانې ته
تشریف وړی او شفاخانه ټپ مابینه کړه دمریضانو سره ټپ دلطف او تفقد اظهار و فرمایه .

دا شناخانه چه دوالاحضرت دمر کز قو او قوماندان په توجه نوی جوړه شوی ده دهمایونی
اعلیحضرت د تقدیر مورد واقع شوه .



دملی شورا د دوهم کال د پنجمی دوری

افتتاح

د جوزا په ۲۲ ورځ په ۴ بجو او ۳۰ دقیقو دافغانستان دملی شورا دپنجمی دوری دافتتاح په
مناسبت په شاهي سلام خانه کې یولی مجلس منعقد شوی په دې مجلس کې وکیلانو اود کابینې
هیئت اونور عالی رتبه ملکی مامورینو ترمدیرانو پوری اوعسکری منصبدارانو ترغڼو مشرانو
پوری شمولیت درلود ، پرتاکلی وخت کې همایونی اعلیحضرت دملی شورا پنجمه دوره په خپله
مهمه وینا افتتاح وفرمایله .

ملی شورا له خوراویو اوتاریخی اعطاؤخخه گڼل کېزی ، چه اعلیحضرت شهید سعید دخپلو
هسکو خدمتو اوتخلاندو کارنامو په لار کې پښتون ملت ته ټپ ددېری احسان مندی له لامله د حکومت
په امورو کې مشاوری حق چه ددېری ملتو دهنه د حصول دپاره خپلی وینی توی کړی ورکړی
دی ، او اوس پوره (۱۵) کاله کېزی چه دافغانستان ملت اوحکومت یو دبل په مشوره سره دلوړتیا
اوپرمخ تگ په لار کې په مهمو کامیابو نایل شوی دی .



۲۶ کال دخپلواکی جشن

سږ کال هم دتېرو کلونو په ډول دوطن دگران استقلال ۲۶ کال دجشن مراسم په خورا
برم اوجلال تېر شول ، داسد په لمړی ورځ دسپهار پر ۷ بجو ټول ملکی اوعسکری مامورین اودشورا

اودمجلس اعيان اعضاوانورمشران دخپل گران استقلال ۲۶ کال د جشن دافتتاحيه وينا دار ويداو دپاره چه دعاليحضرت همايوني له خواايراد کېدله په سلام خانه کښې راټول شوې و ، اوپراوه تيموجو همايوني اعليحضرت تشریف راوړد اود(۲۶) کال جشن ټي په يوه غوره وينا افتتاح کړه ، اوتولو وگړو دخپل گران اوزلمی ټولواک ويناچه دراديو په ذريعه براد کاست کېدله په خورا شوق اومینه وارويدله ، چه مونږ دخپل گران ټولواک هغه لورده وينا خپل لوستونکوته په دې لاندنيو کړنو کښې راوړو .

دشاهانه ذات وينا:

« زما عزيزانو ! »

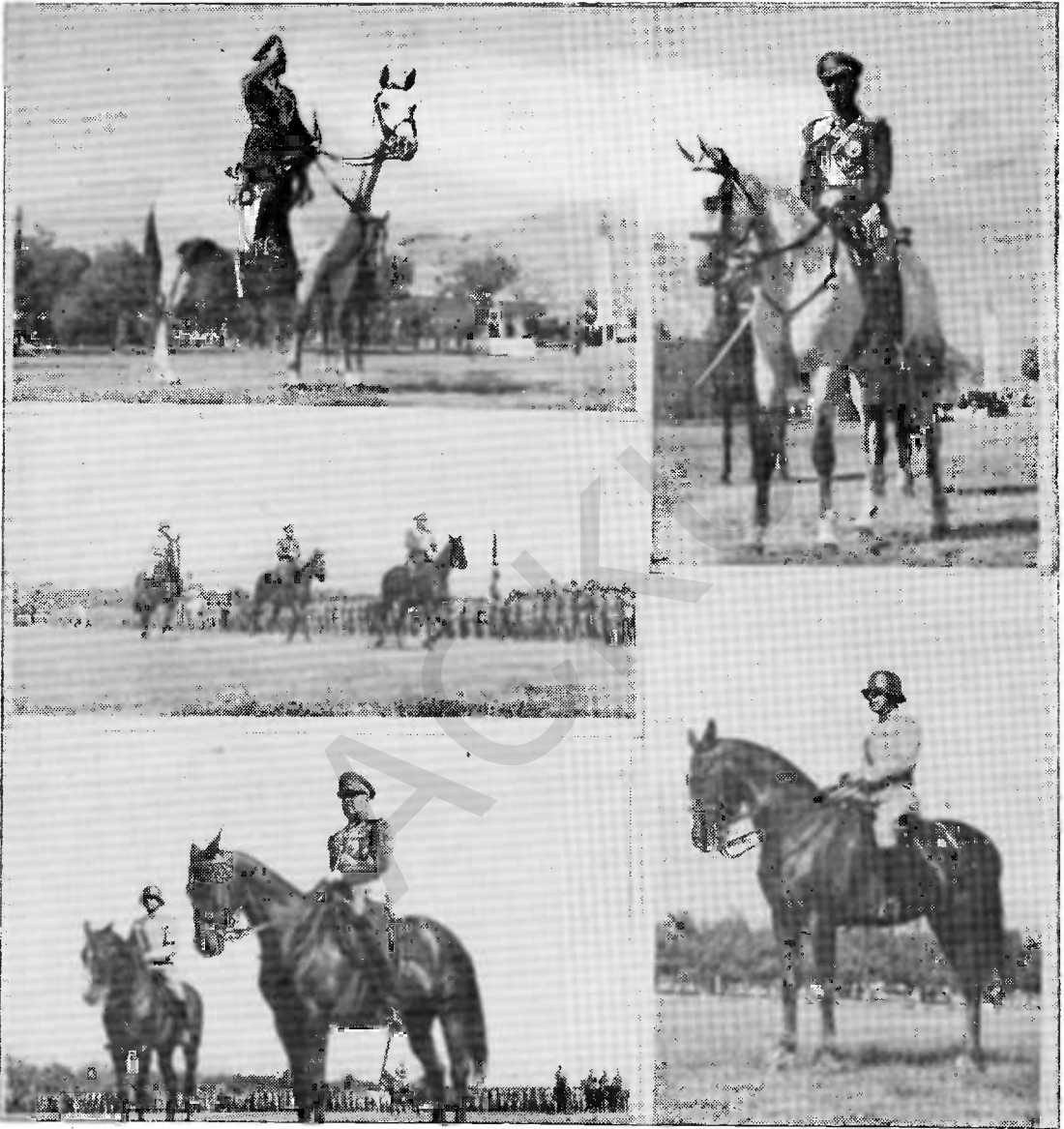
« دوطن ۲۶ کال دجشن تاسو او دوطن ټولو افرادوته مبارکي درکوم اودالله پاک په دربار کښې شکر کوم چه افغانستان ټي دآزادۍ اوامنيت په لوی نعمت سرلوردي کړېدی ، دهغو لخواوانو نومونه چه دوطن دبختورتيا اوآزادۍ په لاره کښې ټي خپل لخواونه قربان کړيدي هميشه پاته کېدونکي دي ، مونږ هغه نه هيروو اودا لويه خوشحالي او جشن دهغو په نوم اوياد گيرنه کوو دآزادۍ دشپدانو احترام زمونږ ديني اوملي وظيفه ده مونږټول دهغوپورودي يوداپوراودين دوطن داستقلال دساتني اودملت دنیک بختيا دوسايلو په غونډولو سره ادا کولی شو ، خدای پاک دې مونږ ته توفيق را کړي چه افغانستان آباد اوسعاد تمنډ وسا تو - زه يقين لرم چه زما ملت دخپلو نامدارونیکو ټوپه شان دخپلي آزادي په ساتنه کښې کلک اومحکم دی ددې وطن خلکو عملانابه کړېده چه صلح غوره گڼي اوتل آرزولري چه د بشري جامعي مفيد عضو اوسي يگانه آرزو زمونږ داده چه د جهان خونين بيکر التيام قبول کړي اود افغانستان ملت د دنيا په ټولو ملتونو کښې عز تمنډ اوآبرومند اوسي .

ملی فضايو اود صلح غوښتلو غوره سياست مونږ ته موقع را کړی ده چه په دې بحراني وخت کښې آرام واوسواو په قوی اميد سره دنورو آرامتياو غواړو .

زه ډېر خوش يم چه زمونږ گونديان اود افغانستان ټول دوستان زمونږ دملی سياست په اساس او آرزو گانو پوه شوی دی اود احترام په سترگه ورته گوري په دې مبارک ساعت کښې دزده دکومي دعا گانې چه زما دسپاس گد ازی بهترين مظهر دی دافغانستان د لور قائد شهيد اعليحضرت نادرشاه په پاک روح اود شهيدانو په ارواح استوم او دخاوند تعالی ددر بار خغه د عالم بشریت صلح اونيکبختي غواړم .»

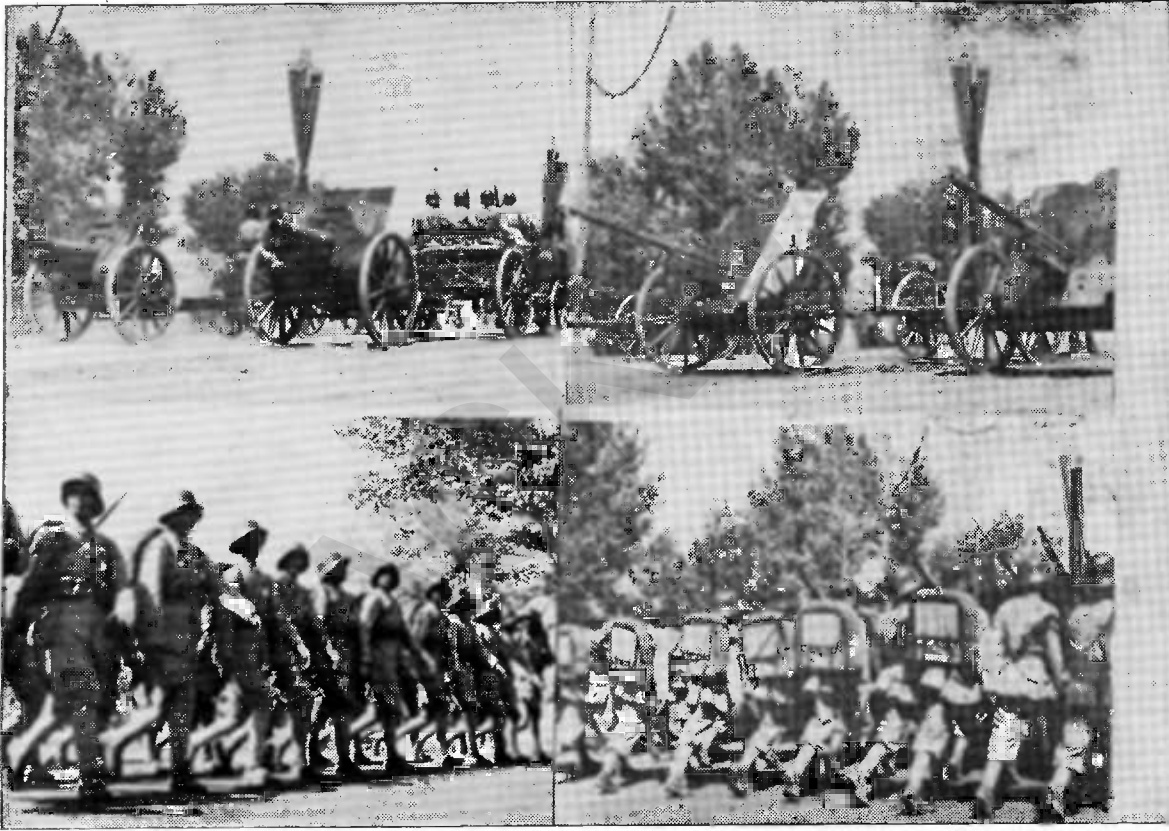
وروسته تردې همايوني اعليحضرت دټولو حاضرينو سره حضوري چمن ته دعسکري رسم گد شت دکتلودپاره تشریف و يوړ اوتول عسکر په خورا انتظام تېر شوه ، اود عسکر د تېرېدلو منظره دخوښۍ اومسرت وړ وه .

دگران هواد داستقلال د جشن د شپږ ويستم كال
له مناظرو څخه دعسكري رسم گذشت په ورځ

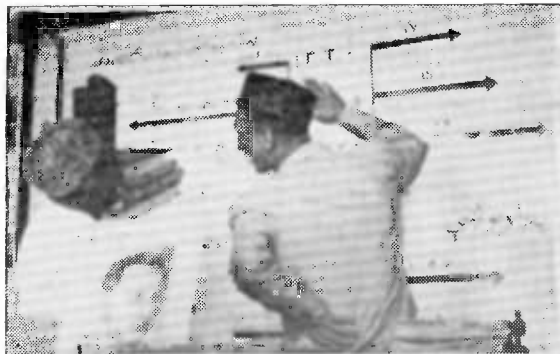


- ۱- دوه لمړي عكسونه له ښي خوا : اعليحضرت معظم همايوني داستقلال گټونكي شهيد اعليحضرت دمزارلورته دتعظيم رسم په پاي كوي - اعليحضرت همايوني د شاهانه عساكر وسلام قبلوي »
- درې نور فوتوگان: په لمړۍ قطعه كښي والا حضرت غازي سپه سالار، والا حضرت دمركزي قواو قوماندان، ع مش، رئيس ار كانجرپه عموميه .
- په دوهمه قطعه كښي والا حضرت غازي سپه سالار، والا حضرت دمركزي قواو قوماندان .
- په درېيمه قطعه كښي يوازي دمركزي قواو قوماندان .

د گران هواد د استقلال د جشن د شپږ ویشتم کال
له مناظر وخته د عسکری رسم گذشت په ورځ



۲- له پنی خوا: لمړی قطار یوه د سته توپونه چې په رسم گذشت کېږي شامل و، بل قطار د پیلو عسکرو دوه قطعې چې د شاهي
دمخه تیریزې



۳- له پښې خوا: اعلیٰ حضرت همايونی چه له نندارتون څخه اوزی، اعلیٰ حضرت همايونی دمطبو عاتو په غره کېښي، دیوی
 بیاده قطعی رسم کېښي، پوره بطریقه تیک خولی توپونه درسم کېښت په ورځ، د آریانا اودیپشور د اسلامیه کالج ټیمونه،
 وړه دسته سپاره د آسونو ځمکولو په مسابقه کېښي، ملی اتن، هغه سپور چه له مانع څخه خپل اس تېږوی.

« ورزش و تربیهٔ بدنی در نژاد افغان از بدو پیدایش توأم بوده چنانچه ورزش های بدنی ملی این توده از قرن‌ها به اینطرف همیشه جاری است ، حکومت افغانستان طوریکه دربارهٔ همه امور حیاتی کشور متوجه شده و پلانهای کافی و مستفیدی روی دست گرفته است راجع به سیورت نیز از هرگونه پندل مساعی و تشویق فرو گذاشت ننموده ، چنانچه درین سالها در سیورت‌های عصری که امروز بممالک متمدنه رواج دارد نیز جوانان افغان تفوق خود را نشان داده و ثابت کرده اند که به آسانی میتوانند گوی سبقت را از دیگران بریابند »



د آریانا د فېنال ټیم د افغانی ټیمونو فېرمان چه د ۱۳۲۲ - او ۱۳۲۳ کال د استقلال په جشنو کې په هندي ټیمونو غا لب شویدی .

لنډه داچه تر (۶) ورځو پوری سم دټا کلی پروگرام سره ډول ډول لوبی او نمایشونه وشوه او داملی اختر په ډېره خوښی او مسرت پای ته ورسید .



د سیلاب په اثر خساری

او تلفات

داسه په ۷ تاریخ د سمت شمالی په درو اود کابل په نورو نواحو کې چې جوی طوفان پېښ شوی ؤ او ډېرې خساری ئې ورسولې مخصوصا د گلدری او فرزی په شاؤ خوا کې چې د باد او باران تر طوفان وروسته داوبولوی سیل راغلی اوله بده مرغه ډېر مالی او جانی خسارو او تلفاتو باعث گرزیدلیدی ددې خبر درسیدو سره سم د متبوعه حکومت له خوا یو لوی صحنی او حسابی هیئت چه لځنی علماء هم پکښې شامل وه در، جوالی کابل تر ریاست لاندی د پېښې شوي حادثی لځای ته واستول شوه چه د سمت شمالی د مامورینو د هیئت په ملتیا د مصیبت وهلو په تسلی او تداوی لگیا شی او د تلفاتو د شمېر په ترتیب کې چې لازمه مرستی وکړی او متعاقبا والا حضرت اشرف صدراعظم صاحب حسین کوټ ته تشریف فرما شوی او شخصاً ئې ددې نا گواره واقعي د تأسف اظهار و فرمایه او اها لوبه ته ئې ډاډ او تسلی ورکړه .

او همداسی داسه په ۱۴ تاریخ د ماسپښین پر ۳ بجو همایونی اعلیحضرت حسین کوټ ته تشریف فرما شواو په داسی حال کې چې د شاهانه ډېر رعایا، اعزه او مبارک راتول شوی و د سیل د مصیبت او هغی صدمی په نسبت ئې چه وگړو ته رسېدلی وه خورا خواخوږی څرگنده کړه، او پخپلو اوډو توصیو او مؤثروو بناؤ ئې د مصیبت لیدونکو د زړو تسلی او تشفی و فرمایله، حاضرینو په تاودوا احساساتو سره د ذات همایونی د ویناؤ استقبال وکړ او د ملت او مملکت د سعادت په دعا کې ئې د شاهانه ذات سره په ډېره گرمجوشی شرکت وکړ . همایونی اعلیحضرت د هغو ذواتو سره چه د دوی د ملگری شرف ئې درلود ډېره بجو کابل ته مراجعت و فرمایه او برسېره په ډاډ گړنی او غم شریکی چه زمونږ محبوب بادشاه دخپلو مصیبت لیدونکو رعایاؤ سره و فرمایه صالحه مقاماتو ته ئې هم امر صادره کړه چه دخیر یې د صندوق څخه دی اته لکه افغانی په دی لار کې صرفی شی .

او بیا د همدردی او نوع پرستی په اساس اودا چه مرسته کول د پښتون ملت یو یوځ پښتنی قانون دی نو ټول اقتصادی موسسو او شرکو د غم شریکی د احساساتو له لامله ۲۰ لکه افغانی داغانی به توگه قبولی کړی . لښکری او کشوری مامورین او اهالی هم هر یو خپل په توان سره اعانه ونه سپموله ، او هغه پیسې چه راغونډې شوی وې ، د داخله وزیر اود ولایت کابل دوالی او مستوفی اونور هیئت په ذریعه هغوی ته وویشلی شو .

د افغانی نظامی هیئت عزیمت

و هند ته

د قوس په (۱۱) تاریخ یو نظامی هیئت دع، ش محمد عمر خان د حریبي دار کان رئیس تر ریاست لاندې دهند و خواته حرکت و کړی .

د هیئت د برطانیا او امریکا د نوو وسلو او نظامی مرگرو او عسکری موسسو د کتنې دپاره دهندوستان خواته عزیمت و کړی، اودامسافرت د برطانیای عظمی د دولت اود اتانزونی د لوړ دولت د بلنې په اثر په عمل راغی، د برطانیا او امریکا دوزارت مختاریو آتسه ملیتران په کابل کتبی دغه هیئت سره ملگری و، د افغانی هیئت دعوت د سیر او گرنجېدلو او مطالعاتو دپاره دمخه پروگرام ترتیب شوی و وروسته دلایمه زایود کتنې څخه د دلو په (۱۱) تاریخ د افغانستان نظامی هیئت له (پېښوره) څخه د جلال آباد خواته حرکت و کړی جناب جنرال سکات د پېښور د قواؤ عمومی قوماندان او یو عده صاحب منصبان د افغانی هیئت د حرکت په وخت کتبی حاضر شوی وو، اودوداع په وخت کتبی د احترام گار د تمظیم مراسم پرنجای کړل، د (تورخم) پروپش، د لنډی کوتل قوماندان بر گبیر کتنه گهام او د احترام گار د د احترام اودوداع مراسم ایفا کړل، په افغانی سرچید کتبی یو ټولگی ژاندارمی اویه کمکی خپبر کتبی یو عسکری ټولگی د هیئت د ښه راغلي مراسم په عمل راوړل، په جلال آباد کتبی هم د نظامی قواؤ قوماندان اویو ټولگی د افغانی هیئت استقبال و کړی اود دلو په (۱۳) ورځ کابل ته راوړسېدل .

د افغانستان نظامی هیئت دخپل مسافرت په دوران په (هندوستان) کتبی په کمال حرارت او گرمجوشی سره دهندوستان او اتانزونی د رسمی مقاماتو اوصاحب منصبانو له خوا استقبال شوی او خورا ښه خاطرات ئې دلخا نه سره راوړی دی، او هغه احساسات ئې چه دهندوستان په نظامی او سیاسی خلقو کتبی اویه امریکائی نظامی مقاماتو کتبی شاهده کړیدی، امید اړوچه د افغانستان دعسکری هیئت مسافرت په هندوستان کتبی د افغانستان او هند د دوستانه اوزوغي غوښتلو د علاقو په ټینگو لو او تشید کتبی تر پخوا ډېره اغیزه و کړی اوددې دوؤ همسایه مملکتو دیووالی او نزدیکت زمینی په لا زیانی راغونډی کړی .



د ورپښمین سرک افتتاح

د قوس په ۱۲ تاریخ دسپاره په شپږ نیمو بجو چه والا حضرت اشرف صدراعظم دوا کترانو په مشوره دژمی تیرولو دپاره د جلال آباد ته حرکت وفرمایه په لس بجو ورپښمین تنگی ته چه د کابل او جلال آباد په مینځ کتبی نوی سرک شروع کېږی ورسید .
په دې حال کتبی چه د کابل دوالی وکیل او پېرو خلکو دوالا حضرت دورو د انتظار درلود

په ډېره گرمجوشي سره ېې پذيرائي وکړه ، اشرف والا حضرت ددغو خلکو دحرارت او دميني څخه ډکه پذيرائي دتشریفاتې ټولې داحتراماتو سره په بڼه شان قبول کړل او دهنې دروازي په مقابل کښې چه په ملي بېرغ مزينه شويوه ودرید .
 په دې موقع کښې دمعارف دهلکوانو څخه يو کوچنی هلاک دافتتاح قیچی والا حضرت اشرف ته تقدیم کړه او والا حضرت اشرف په ډېره خوشحالی دغه قیچی ددغه کوچنی ښځه واخستله او درې رنگه فینه ېې پری غوڅه کړه اودغه لوی سرک ښي دهمایوني اعلیٰ حضرت په نامه افتتاح کړه .

دافتتاح مراسم په لسو بجو او شلو دقیقو خلاص شوه او والا حضرت اشرف پخوا تر ماسپښنه دجلال آباد په لوری خپل سفرته دوام ورکړ او په درگو کښې دمشرقی دنائب الحکومه وکیل او عسکری قومندان چه د والا حضرت اشرف منځی ته راغلی و په دغه لځای کښې ېې د والا حضرت اشرف استقبال او پذیرائي وکړه او وروسته تردی ېې د والا حضرت دمعبت اوملگرتیا شرف حاصل کړ ، او په ۳ بجو والا حضرت اشرف صدراعظم دجلال آباد ښارته ورسید اودورود په وخت کښې د والا حضرت اشرف صدر اعظم هر کښلی او ستړی مشی او د استقبال مراسم دملکي او عسکری مامورینو ، علماؤ او اعززه اومعارفو اومشرانو له خوا په ډېره مینه او حرارت اجرا شو .

والا حضرت صدراعظم په مشرقی کښې :

دقوس په ۱۵ تاریخ په یوولسو بجو والا حضرت اشرف صدر اعظم په داسی حال کښې چه دمشرقی دولايت دنائب الحکومه وکیل هم ورسره و دجلال آباد دمجلس دتعمیر چاري وکښلې .
 او په دغه ورځ ېې دما سپښنه وروسته په درو بجو عسکری قشله هم وکتله اود رضائیت اظهار ېې وفرمایه .

اودقوس په ۱۶ تاریخ والا حضرت اشرف صدراعظم په داسی حال کښې چه دمشرقی دولايت دنائب الحکومه وکیل هم ددوی دمعبت شرف حاصل کړی و ، لغمان ته تشریف ویووړ لمړی والا حضرت اشرف د مهتر لمان علیه الرحمه زیارت ته تشریف ویووړ اود زیارت نه وروسته ېې د تیگرو مسجد جامع ته دجمعی دلمانځه دپاره تشریف راووړ اود لغمان دخلکوخڅه ېې خوشحالی ښکاره کړه او په څلور نیمو بجو ېې بیرته جلال آباد ته مراجعت وفرمایه .



اودجدی په ۲۲ تاریخ والا حضرت سره دنائب الحکومه وکیل اود عسکری قوماندانه د ماسپښن نه وروسته په ۱۰ نیمو بجو دښووارو د لوی حکومت خواته حرکت وفرمایه ، اوددغی منطقې دملکي او عسکری مامورینو اومعززینو اومشرانوسره ېې ملاقات وکړ اود لازمی هدایاتودور کولو نه وروسته ېې دغنی خیلو عسکری قشله هم وکښه ، اودپه وروسته ېې د کمکی خیبر خواته تشریف ویووړ او په دغه لځای کښې ېې هم د عسکری منصبدارانو سره ملاقات وکړ اود کمکی خیبر عسکری قشله ېې هم وکتله او په څلور نیمو بجو ېې بیرته جلال آباد ته تشریف راوړ .

د حوت په اخیښو وړخو کېښې د مشرقی د ولایت د مربوطو اضرافو او محلاتو لکه کامه، شینو ار مهمندره، رودات، خوگیانی، لغمان، نورستان او نورو لخوا یو علماء، سادات، مشائخ، معاریف معززین او مشران چه د مشرقی د ولایت د نائب الحکومه وکیل هم حضور درنود، د شاهي باغ په صالون کېښې د والا حضرت اشرف صدر اعظم په حضور مشرف شوه، والا حضرت د تواروسره لطف اونوازش او همدردی ښکاره کړه او گټور نصائح ئې ورته وکړل چه ټولو حاضرینو په ډېره مینه دغه جامع نصائح واوریدل او مجلس وروسته د دوډی د خورواو لمانځنه د گران او مجرب زلمی پادشاه اعلی حضرت محمد ظاهر شاه د دعا وړاندوړد والی په دعا خاتمه وموندله.

والا حضرت اشرف صدر اعظم چه سبز کال زمی په جلال آباد کېښې د ډاکټرانو په نظر په تیر کړ. د حمل په (۶) تاریخ د دوشنبی په ۱۲ بجوئی په خیر برته کابل ته تشریف راوړد.

د اتل سید جما الدین تابوت

راوړل وطن ته

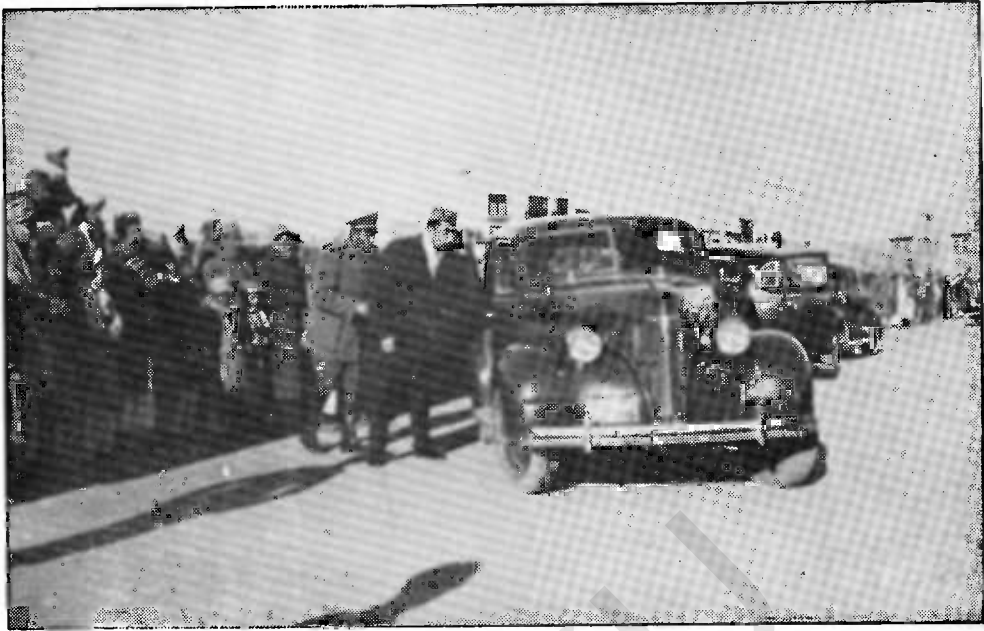
زمونږ خوا خوزی حکومت چه تل دخپل وطن دنامتو او تاریخی رجالو قدر کوی او د دوی زیار او خدمتونه د احترام په سترگه گوری، سبز کال په دی فکر کېښې شو چه د وطن اتل اونا بغه زوی یعنی د پښتون سید نعمش تر (۴۷) کال وروسته افغانستان ته راوړی، او په خپل خاوره کېښې ئې شیخ کړی. هماغه وچه، ج فیض محمد خان د همایونی اعلی حضرت لوی سفیر چه په انقره کېښې دی، د تورکیې جمهورری دولت ته ئې د افغانی حکومت دارادې او امر سره سم مراجعه وکړه چه د سید تابوت افغانستان ته نقل کړی، زمونږ دوست او ورور د تورکیې دولت په خورا رضایت د دې امر سره موافقت وکړ او په دې وسیله ئې د تورک دولت دوستی او صمیمانه احساسات پښتون ملت ته یو بلیا تاپید کړه.

د دې موافقه په اثر ښاغلی عبدالرحمن خان د همایونی اعلی حضرت سفیر په بغداد کېښې، د حضرت سید تابوت مشایعت د پاره مقرر شو، او دخپل عزیز وطن خواته ئې حرکت کړ.

د سید تابوت لمړی په عراق کېښې د رسمی رجالو او عراقی ورونو له خوا په خورا تجلیل او احترام استقبال وشو، او بیا په کر اچی کېښې دا اعلی حضرت د قونسل اودافغانی اتباعو اود ایران اود عراق د قونسلانو اود نورو مسلمانانو له خوا ئې د هر کلی مراسم اجرا شوه او ډلې ډلې د کراچی مسلمانان د حضرت سید دمړی دفاتحی د پاره هلته دا اعلی حضرت قونسلگری ته ورتله.

همداسی په لاهور او پینډور په ښارو کېښې دهند د مسلمانانو د عموموضیقاتو اود علم د هواخواهانو او هندي ورونو اود هند د حکومت د مامورینو له خوا په ډېر احترام استقبال وشو، اود جدی په (۷) تاریخ افغانی سرحد ته وارد اود مطبوعاتی او عرفانی هیئت له خوا ئې استقبال وشو او په (۸) تاریخ جلال آباد ته ورسید.

د حضرت سيد تابوت په كابل كښې

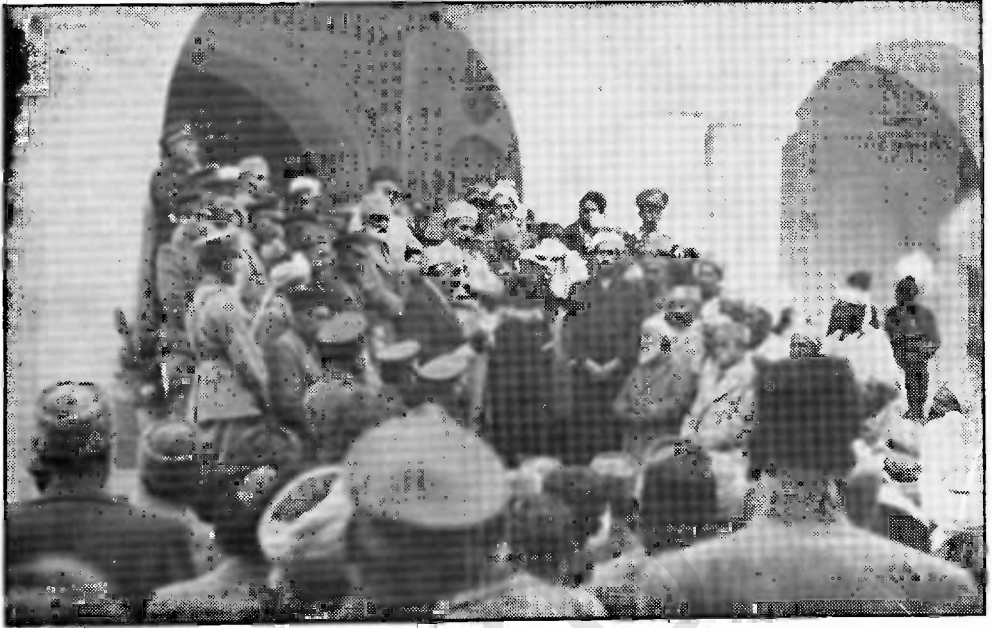


د حضرت سيد تابوت د حقوقو او سياسي علومو د فا كولتې په مخ كښې چه اهالی او عالی رتبه
ماموزين ئې پدېراني كوي .

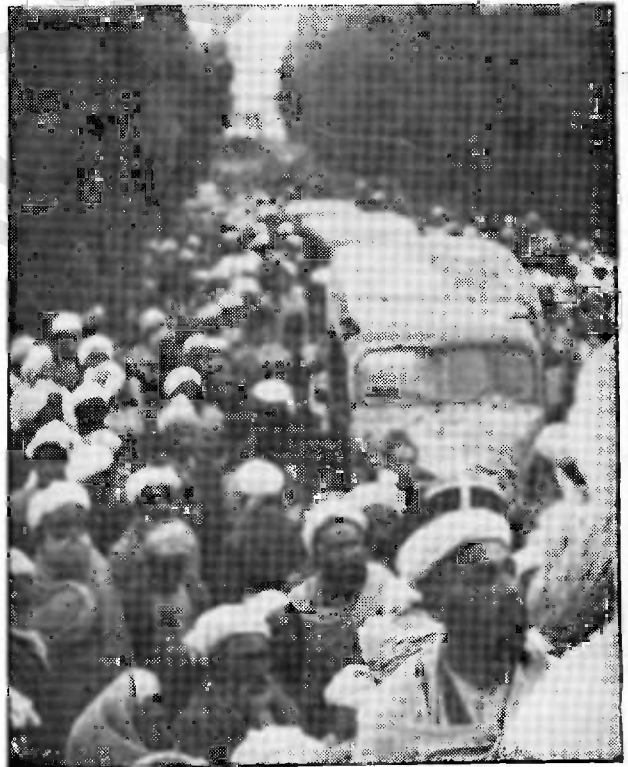


د حضرت سيد تابوت د حقوقو او سياسي علومو د فا كولتې په احاطه كښې چه د فا كولتې شاگردان
او عالی رتبه ماموزين ئې پدېراني كوي .

دحضرت سيد جمال الدين تابوت په جلال آباد كښي



په باغ شاهي كښي والاحضرت
صدر اعظم او نور عالي رتبه لښكري
او كشوري هامورين او ملكي
معزز بن د سيد د تابوت
پذيرائي كوي.



نود جنازی تر رار سید او وړاندی د مشرقی ټول علماء او سادات ، مشائخ اوسین زیری اعزه او معارف اونور خلک او د معارف شاگردان په باغ شاهي کښي دسید جنازی داستقبال دپاره دسړک دواړو غاړو ته په ډېر احترام سره ولاړو ، په دغه وخت کښي والا حضرت اشرف صدر اعظم هم تشریف راوړ او په ډېر شفقت سره ټپي د حاضرینو سره وکړه ، او بیا حاضرینو ته ټپي د علومو او اخلاقو اود دنیوی او اخروی ټولو کامیابو دگټو او حاصلولو دپاره یو جامع وصایا ایراد کړل چه حاضرین ټپي په اورېدلو ډېر زیات محظوظ شو .

همدغه شان د حضرت سید د جنازی در ارسید او پوری ، دې حالت دوام درلود او د والا حضرت اشرف دغه شفقت او مهربانی په خلکو کښي ډېر اثر وکړ .

د حضرت سید تابوت شپه په باغ شاهي کښي و ، اود جدی په (۹) تاریخ سهار کابل خواته په حرکت شو ، او څرنگه چه مقرره شوی وه ، د ماښین په دوو بجو جنازی والا حضرت د حرب وزیر او والا حضرت دمعارف وزیر او د صد ارت عظمی معاون او والا حضرت د مرکزی قواؤ قوماندان اود اسلامی خارجی مملکتونو سفیران اود اخلی وزیران اونور عالی رتبه لیکری او کسوری مامورین په بگرامیو کښي یوځای شوی او د حضرت سید د تابوت په انتظار کښي و ، د سید تابوت په دوو نیمو بجو بگرامیو ته ورسید ، اولمړی - د تشریفاتو عسکری قطعی له خوا رسم تعظیم او احترام وشو ، او بیا وروسته ټولو مستقلمینو په ډېر احترام د تعظیم رسم پرځای کړه ، وروسته تر دې د جنازی موټر د کابل خواته حرکت وکړ ، او تر شایې د مستقلمینو موټرونه په یو مخصوص ترتیب روان شوه ، په ليار و کښي داهالیو له خوا چه د بگرامی بیا تر سیاه سنگه پوری د سړک پر دواړو غاړو ولاړه ، اود سید د تابوت په انتظار کښي و ، په ډېر خوشحالی او جوش و خروش ټپي پذیرانی وکړه . اود «روح دې شادوه سیده» په بزغ ټپي به راغلي ورته کوله .

د سید تابوت چه د حقوقو فا کولتی ته ورسیده لمړی د یولیسو د تشریفاتو قطعی له خوا د تعظیم رسم اجرا شو ، او وروسته د فا کولتی شاگردانو د سید تابوت د جنازی د موټر څخه په ډېر احترام چه په ملی بیرغ نښایسته شوی و کښته کړه ، اود فا کولتی صالون ته ټپي وړوود پر یوه لوډ تخت ټپي کښېښود . د قرآن کریم د خوا آیتو تر لوستلو وروسته والا حضرت د معارف وزیر او د صد ارت عظمی معاون یوه مختصره اوجا معه خطا به د سید د جنازی په نسبت اودده په اهمیت کښي ایراد کړه . د والا حضرت د وینانه وروسته ښاغلی پږواک د تشریفاتو عمومي مدیر د داسی لوډو او نابغه اشخاصو د برجسته مقام او وجود او په ملتو کښي د دوی د تاثیر په شاوخوا کښي خصوصاً د پښتون سید د شخصیت په طرفو کښي مفصله اولورده بیانیه ایراد کړه ، ترده وروسته ښاغلی پښوا د پښتو ټولنی معاون یوه پښتو منظومه چه پښتني احساسات پکښي نغښتی وه ، واوروله ، په پای کښي ښاغلی عبدالرحمن خان چه د علامه پښتون سید له تابوته سره راغلی و ، د سید د تابوت در اوډلو او په هرځای کښي دغه دلورې شانداري پذیرانی لښر اپورت ووايه ، دده تر وینا وروسته بیا حاضرینو لاس پور ته کړه

اودپښتون سید لود روح ته ئې دعا وکړه ، او حاضرین رخصت شول دپښتون سید تابوت هغه شپه به فا کولته کښې پروت و .

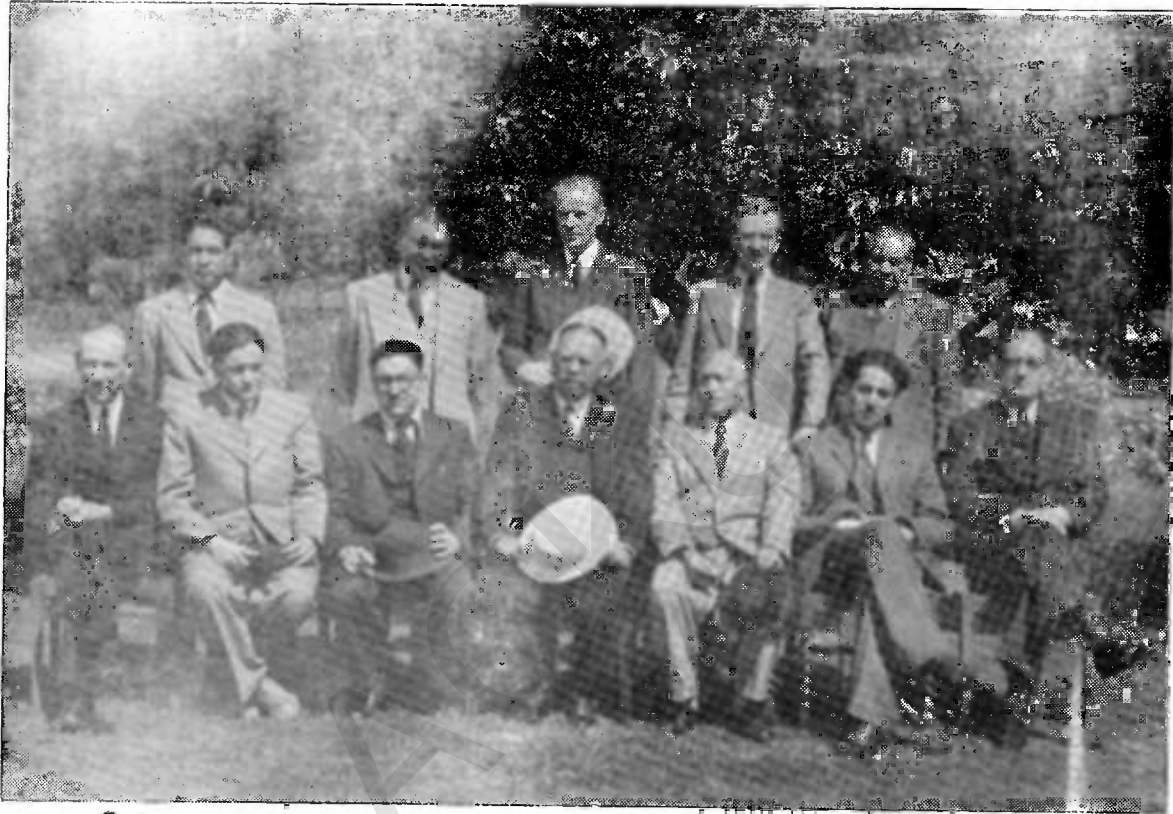


دجدی په لسمه ورځ ترغرمې دمخه یرلس بجی والا حضرت وزیر دربار ، والا حضرت دمر کزی قوا قوماندان او والا حضرت د معارف وزیر اود صدارت عظمی معاون اونور وزیران او رئیسان او عالی رتبه ملکي مامورین دمدير تر درجي او عسکر لود منصبداران د غنډ مشر تر درجي اود فا کولتو او عالی مکتبو اود حربي فنونو دمکتبو شاگردان د حقوقو او سیاسي علومو دفا کولتې په غولی کښې راغونډ شوي وه ، دمرحوم سید تابوت دفا کولتې دمعلمینو او دمطبوعاتو دریاست داعضاؤ پراوړو دفا کولتې لهصالون څخه په ډېر احترام را کوزشو اوتولو حاضرینو رسم تعظیم اجرا کړ . بیانو دفا کلي شوی پرو گرام سره سم د ښخیدو دلخای خوا ته تنگ شروع شو ، تر جنازی دمخه یوه قطعه سپاره پولیس وه تر هغه وروسته دپولیسو دو وپیاده قطعو حرکت کاوه او یا دحربي مکتبو زده کونکي اوترهغو وروسته دوزارت خانو اونورو مملکتني دواړو اوموسساتو نماینده گان چه دگلو لارونه ورڅخه وه تلل ، له هغه پس د جنا زي موټرو ، چه دمعارفو منتخب طلاب ورسره تله . وروسته رسمی اوملی دواړو د مامورینو موټران په ترتیب سره رهي وه ، دسړک پرغاړو دمکتبو شاگردان مامورین اود ډېر زیات اهالی ولار وه د جنازي موټرو ورورو دمدفن خوانه روان وخوږه ډېر عزت او احترام اوتجلیل دپښتون نابغه تابوت دخپل وطن خاورته وسپارل شو په دې وخت دفران کریم خو آیتو تر قرائت وروسته تولو حاضرینود عاو کړه او بیاد کابل دمرافی قاضی دپښتون سید دخدمتو اوروحانی مقام په شاوخوا کښې ویناو کړه په پای کښې ښاغلی «توروايانا» دحقو قواوسیاسی دعلومو دفا کولتې معلم دمرحوم سید اود شخصیت اودد مقام او دافکارو تاثیر په شرق او غرب کښې اودده لوړی او عالی آرزو گانې د ټولوملتو خصوص مسلمانانو دپاره خوراخوړواو جدا بو کلمه توبیان کړل تر هغه وروسته ښاغلی گوړباد مطبوعاتو دریاست مشاور دښاغلی خلیل الله خان «خلیلی» منظومه چه ددې ورځې په مناسبت ئې جوړه کړی وه ولوستله په پای کښې دگلو ایشوولومراسم شروع شوه وزیرانو او کور دیلو ماتیک اود مملکتني اوملی دواړو اوموسساتو رئیسانو په ترتیب دپښتون سید مزار په گلویټ کړ اود ښخیدو مراسم تر دعا وروسته تمام شوه .



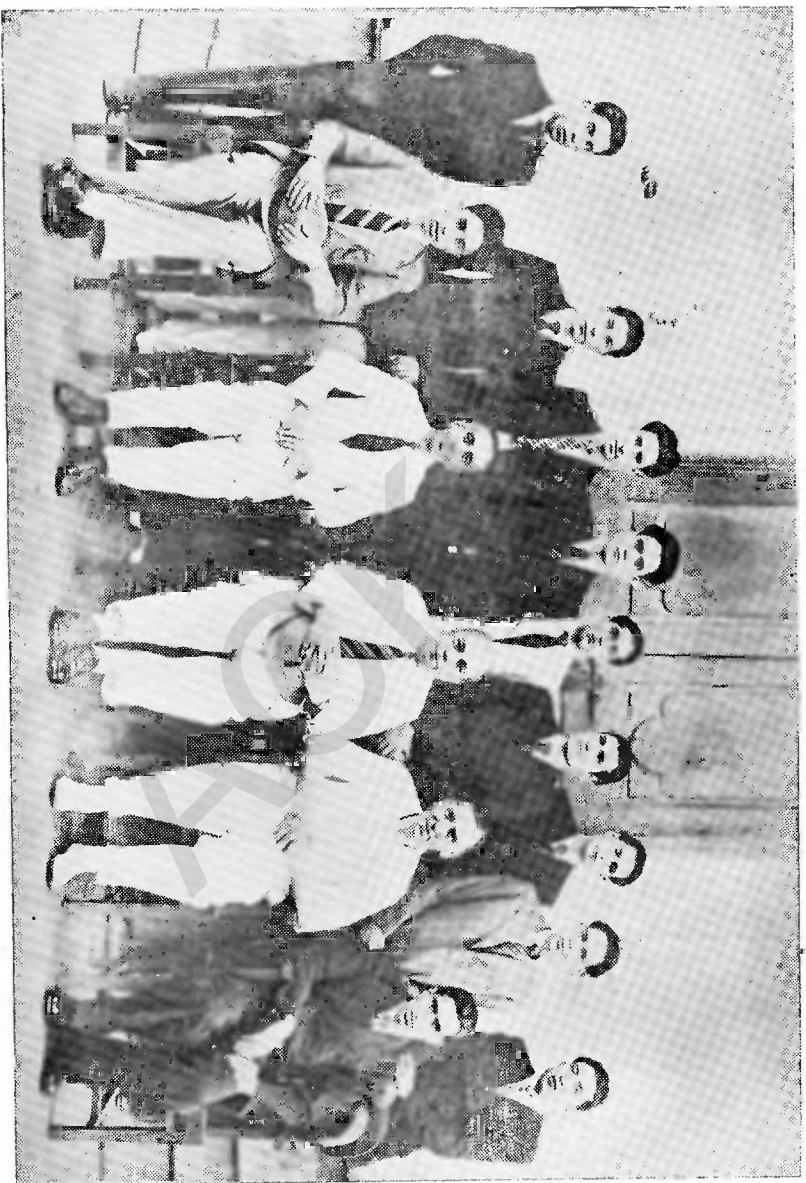
دجدی په یوه اسم تاریخ ترمازینین وروسته پردو بجزو مونږ علم پالو نکي اعلي حضرت او زلمی ټولواک دپښتون سید مزار ته په داسی حال کښې چه دمطبوعاتو مستقل رئیس هم ورسره وتشريف يووړلمری دجناب قاری محمد عمر خان له خوادفران کریم خو آیته ولوستل شول او همايونی اعلي حضرت و مغفور سید روح ته په ډېر اخلاص دلوی خدای دربارته دعا وکړه اود گلو لار ئې دسید پر مزار کښېنود وروسته دمطبوعاتو مستقل رئیس دملو کانه ذات ددې قدر شناسی په نسبت چه په حقیقت کښې دعلم اوعرفان احترام دی دهمايونی حضورته د شکران عرض وکړ اودسید جمال الدین دده وراوړل ئې خپل وطن ته دمملکت

د افغانستان مه پورعاني هيئت پد يراني په ويلي كښه، (هنه وخت چه دهند د مطبوعاتو دوزير له خرابل شوي و)



ناست خلق له پښې خوا : آقاي كرنيل وير دهند دنشر ياتو د ادارې رئيس، شاغلي عبدالرحمن يزواك د افغانستان دنشر ياتو عمومي مدير، دهند جنوب يو وزير، جناب سر سيد احمد دهند د مطبوعاتو وزير، بنانلي سيد قاسم رشيد افغانستان د مطبوعاتو د مستقل رياست معاون، شاغلي عبدالحى حبيبي د افغانستان د ادبي فاكولتې رئيس اود پښتو ژبې كښل، آقاي بازمين دهند د مطبوعاتو دوزارت معاون .

ولام خلق له پښې خوا : آقاي شرما د افغانى هيئت مهماندار ، آقاي كښتان هوس دهند د مطبوعاتو دوزارت د معاون نايب، جناب سراولاف كبرو دهند د خارجه وزارت كښل، آقاي تابه دهند د مطبوعاتو د ادارې د معاون نايب، آقاي حميد دهند دراديو د عمومي مدير كښل .



دصلن فاکو کټي دتململو یوه ټولگه، چه دتشریح دتطبیقاتو دپاره هند ټه ټیټر لې سټوی وه او دټیټی
ټه (ټیټی ټیټی هټیټال) کټی دټیټی مؤسسې د ټیټر وټیټر اوسره.

درا تلو نکو تر قبا تو دې وېروالی د پاره نیکه فال و شمېره همایونی اعلیٰ حضرت هم مرحمت آمیزه اظهارات و فرمایلی او ضمناً ئې له دې څخه چه د دې د پاچېې په وخت کېني د افغانستان د داسی نوموړی او نامتو زوی هیډونه خپل وطن ته راوړه شوه د زړه خوشی څرگنده کړه او د افغانستان حقیقی اوږوالی او ترفی ته ئې خپل امیندونه نوی کړه بیاني وبله پلادعاو کړه او مراجعت ئې و فرمایه دهمایونی اعلیٰ حضرت د گلو د لار په منځ کېني دا جمله لیکلی شوي وه :

« د گلو دا گېډی چه زموږ د زړه د عواطفو نماینده ده د پښتون سید جمال الدین پر پاک مدفن دده دافکا رو عظمت جلالت او قدر په اسلامی نړی کېني څرگند او ښکاره دی زدم او مبارک روح ئې د وطن په غېږ کېني آرام او خوښ غواړم.»

د مطبوعاتی هیئت تگ هڅه

د حوت د میاشتی په اواسطو کېني یو مطبوعاتی هیئت د هند د حکومت له خوا د عرفانی او مطبوعاتی مؤسسو د پېشر فتونو د کتنی د پاره په دوستانه ډول دعوت شوی و ، او دخپل اقامت په موده کېني د هند د حکومت مېلمه و ، دې هیئت دخپل اقامت په ورځو کېني د ډیلی د اوبو څلکو اود مطبوعاتی او جرائدو خاوندانو سره ملاقاتونه و کړل او دغه لځای عرفانی او تاریخی آثار ، عالی ښوونځی او ډیلی د راډیو مرکز او کتابخانی او نور لځایونه ئې ولیدل ، د حمل په څلورم تاریخ ډیلی څخه د لاهور په لور را روان شو ، په لاهور کېني هم د پنجاب صدراعظم دوی ته دعوت وکړ او په دغه لځای کېني هم د جرائدو خاوندانو د دوی ملاقات ته دانونه ورسول ، افغانی مطبوعاتی هیئت په لاهور کېني دخپل اقامت په موده کېني د دغه لځای دارالفنون او عالی مکاتب او تاریخی آثار هم وکتل او وروسته ئې د پېښور خواته حرکت وکړ ، په پېښور کېني دیوی ورځنی اقامت ته وروسته د جلال آباد په لورد کابل خواته روان شو ، او په یوه بجه کابل ته ورسید .

دې هیئت د تشکر تلگرام د هند د حکومت او د هغوی د مطبوعاتی او عرفانی موسسو د مهمان نوازی او مساعدت په نسبت چه د دوی د سفر په وختو کېني عملی شوی و د جناب سرسید سلطان احمد د هندوستان د اطلاعاتو او نشریاتو د وزیر په نامه مخاېره کړی او ضمناً ئې د دواړو مملکتو په منځ کېني د ډېرو روزافزونو مطبوعاتی او عرفانی علائقو د تقویه کولو په نسبت د امیدواری اظهار کړی . د دغه تلگرام لځواب د جناب وزیر مطبوعات له خوا هم په دې لاندیو الفاظو راغی « ستاسی د مرحمت کارانه تلگرام نه ډېر ممنون شوم او پوره اعتماد لرم چه زما د ملاقات خاطر ی به تاسی ته هماغوره شوی لیکه چه ماته دی ، زه همیشه پخپلی ټولی توانائی آماده اوسم چه د دواړو مملکتو د مؤسسو په منځ کېني د تهذیبی روابطو او صمیمانه علائقو په تاسیس او تشید او وړاندی تلوو کېني کوشښ وکړم»

د دعوت زموږ د گران هواد په معارف او مطبوعاتی محافلو کېني د قدر شناسی په نظر تلقی شوی دی او یقین لرو چه د افغانی مطبوعاتی هیئت سفر به هند ته د دې علائقو او روابطو د تشید باعث او د دې راز موجباتو په اثر به د دوو ملتونو د ډېروالی او ښه مناهمه په له پخوانه ډېر زیات حاصل شی .

د نړۍ پېښې

په ۱۳۲۳ کښې

لیکونکي ښاغلي «رشتيا»

دا کال د جگړې د ټولو کلونو نه زيات اهميت لري ځکه چې په دې کال کښې د جگړې اوله برخه خپل پای ته نژدې شوه او دا ښکاره شوه چې آلمان مات شو او د ۱۳۲۴ په دوهمه مياشت کښې دې



مسئله حقيقت ومونده او آلمان بي له شرطه تسليم شو. اوس جگړه يوازي په شرق افصی کښې جاري ده. او هيله کيښي چې د ۱۳۲۴ کال د تېمبید و نه پخوا په دغه منطقه کښې هم محاربه پای ته ورسيدې.

نو په دې لحاظ دا ويلای شو هر کله چې نړۍ په دې پنځو تير ۳ کالو کښې د پر سخت مصيبتو نه ليدلی وروسته تړدی. په دې نې آدم د بد بختی دوره تيره شوی دی. او يوه داسې نوي دوره به منځ ته راشي چې ټول ملتونه به په امنيت، اتحاد، ورور گاوې، مساوات او رفاهيت ژوند وکړي. د دنيا ټول منابع او گرد قوا به د انسانانو د پرمخ تگ په لاره کښې صرف شي او په دغه شان به يوه نوي او ښايسته دنيا جوړه شي.

هر کله چې د اروپا د جگړې ختميد ه يوه فصله کونونکې واقعه بلل کيښي نوموڼې مجبور يو چې خپل اجمال ترهغه وخته پورې چې آلمان رسماً او کاملاً

ښاغلي سيد قاسم خان «رشتيا»

تسليم شو، پسي او ز د کړ او. دا مقصد نوموڼې مجبوروي

چې د ۱۳۲۴ د يوي نيمې مياشتې واقعات هم په خپله مقاله کښې داخل کړو ځکه بي له دې زموڼې خبرې ناقصې او نامتامة پاتيدې. امید کوو چې گران و يو نکی له دغه تصرف څخه خوا بدې نشي.

اگر که هغه وخت چې يوه واقعه خپل پای ته رسيدې دهغې واقعي دمخلفو مراتبو او مدارجو پياوړول د ځينو خلکو په نظر تجصيل حاصل معلوميدې منگر پناهم د تاريخ په لحاظ او د دې د پاره چې سړی يوه حقيقي نظر په دغه واقعي په شاوخوا کښې حاصله کړي لازمه ده چې هغه مراتب او مدارج چې دې واقعي ته منجر شوی دی، ښه مطلقاً لکه کړي. نو له دې جته نوموڼې مجبور يو چې هغه تير واقعات چې د آلمان د ملتني او دار ويا د جگړې د ختميد و مقدمات بلل کيښي په لنډ ډول بيان کړو.

داروپا جنگ :

شرقي محاذ : ددی کال (۱۳۲۳) په سر کښې دروسانو حملو (چه دستا لښکراد د بېرته نيولو (يعنی د ۱۳۲۱ دژمی) وروسته په قطعی طور سره متوقفي شوی نه وی) دوام وکړ اوسر ولشیکرو المانیانو دخپلی خاوری څخه وايستل اوددوی په متصرفه علاقه کښې لیکه پولیند ، رومانیه ، اود بالتیک په جمهوریتو کښې داخل شول دبلې خوا فنلیند اورومانیې ددوی سره صلحه وکړه اوبلغاریې هم ومنله چه روسی قوا ددوی د بندر و او هوائی میدانو څخه کار واخلي دی وضعیت دروسانو د پرمخ تگ په لاره کښې خورا ډېره اسانی پیدا کړه اوددوی په فصل کښې روسانو له رومانیه اودپو لیند اودبالتیک دریا ستو ډېره برخه ونيوله او په یو گوسلا ویا کښې هم داخل اودمار شال تیتو دیو گوسلا ویا دملی متر دفوا و سره یو لځای شول اودا لمان خاورو ته ئې لځان نژدې ورساوه .

په منی کښې د سرو لشیکرو قواؤ دشمالی پولیند اوجنوبی لیتوا نیسا په لاره کښې خپل قوا دشرفی پروشیا په خاوره کښې داخل کړل اودالمان لمرنی جگړه شروع شوه . دبلې خوا په همدغه وخت کښې دیو گوسلاویا اودسلاویا کېا په لاره په هنګری (مجارستان) ننوتل اگر که د مجارستان نائب السلطنه دروسانو څخه مصالحه وغوښته مگر جرمنیانو پری نیود او نوی حکومت ئې جوړ کړ اودمدافعی ترتیبات ئې ونيول منګریبام روسانو دهغه مملکت په خاوره کښې خپل موقفانه پرمخ تگ ته دوام وکړ او په متصرفه علاقه کښې ئې نوی حکومت جوړ او دهغه سره ئې مصالحه وکړه دبودایست جنگ دوه نیم میاشتې اوزدشر - اودژمی په سر کښې دغه پایتخت هم سقوط وکړ اود استریا په طرف دروسانو لار خلاصه شوه .

په پولیند کښې روسان اگر که په دوی کښې وارساته رسېدل و - بامه دوارسا جگړه دژمی په سر کښې شروع شوه او هغه ملی پولیندیان چه دروسانو دژدی کیدو په وخت کښې ئې په وارسا کښې دالمانیانو په مقابل کښې قیام وکړ ، دروسانو دتوقف په اثر مجبور شول چه پس دډېر وتلفاتو د تحمل څخه لځانونه و المانیانو ته وسپاری .

دژمی په سر کښې دروسانو آخرنی حمله شروع شوه اودوی لمری دمر کزی پولیند په استقامت دالمان داصلی خاوری په طرف خپل فشار زیات کړ اوژرنی لځانونه د (اودر) سیندته ورسول چه براین ته نژدی بهېزې په دغه صورت دالمان په خاوره کښې دسلیشیا په علاقه کښې جگړه شروع شوه - اگر که المانیانو ډېر کوشش وکړ چه اخیلی اصلی خاوری څخه مدافعه وکړی لیکن ممکنه نشوه اوشوروی قواؤ د (اودر) سیند څخه هم د (فرانکفورت) اود (کوسترین) په مینځ کښې دالمان په مقابل کښې ورسیدل .

دبلې خوا روسی فوځونو قول بالتیک اوشرفی پروشیا د (دانزیک) اود (کونیگسبرگ) د بندرو

سره د بالټیک په غاړه کښې ونیول او د شمالی پولیند د المان په ساحلی علاقه کښې ننو تل . په جنوب کښې دوی د هنگری اشغال تکمیل او د استریا پایتخت (وین) ئې ونیو .
 د ژمی په پای کښې روسی قواؤ د لځنیو اخری ترتیباتونه وروسته د المان پر پایتخت باندي په حمله پیل وکړ او د (۱۳۲۴) د حمل په میاشت کښې د هری خوا برلین محاصره شو او د ثور په لمر یو ورځو کښې ئې پر هغه ښار باندي يرغل وکړ د ثور په (۱۱) هغه ښار ټول ونیول شو او په عین زمان کښې د برلین د جنوب څخه تېراو د غربی متحدینو سره یو لځای شول . همدا رنگه په شمال کښې د المان مختلفو ښارو او بندرونه ننوتل او په جنوب کښې د پراگ د چکوسلواکی د پایتخت خواو شاته ورسیدل . په دغه وخت کښې المان بلاشرطه تسلیم ومانه او جگړه د ثور په (۱۸) کښې پای ته ورسیده . چه تفصیل ئې په خپل لځای کښې راځی .

جنوبی محاذ :

د اروپا جنوبی محاذ دوی برخه اری . لمری دیو گوسلاویا او یونان محاذ او دوهم د ایطالیا محاذ . دیو گوسلاویا په محاذ کښې چه د تیر کال راهیسې د مارشال ټیټو قواؤ د المانیانو پر ضد جگړه شروع کړی وه په دی کال کښې په دې محاذ کښې د برتیرات پیش شوه او روسیانو او انگریزانو او امریکایانو د ټیټو سره کمکونه وکړه او په منی کښې روسی فوجونه هم دیو گوسلاویا په خاوره کښې داخل شوه او همدا رنگه د انگریزی لښکری په المانیا کښې کښته شوی او گوسلاوی عساکرو په ژمی کښې د بری مخکې د المانیانو څخه خلاصی کړی او د (۱۳۲۴) په سر کښې د ایطالیاسرحد ته ورسیدل د بلخی خوا انگریزی عسکر د منی په موسم کښې په یونان کښې پللی شوه او په لنډه موده کښې ئې دیونانی ملیونو په مرسته ټول یونان ونیو او المانی قواې د (کریت) او (دو دیکیانیز) له جزیره او لویې جنوبی اروپا څخه عقب نشینی وکړه .
 د ایطالیایه محاذ کښې چه د دغه محاذ هم په (۱۳۲۲) کښې پرانیټلی شوی و او تر اوسه پوری ئې دوام کړی و په دې کال پکښې سخته جگړه موجوده وه لیکن که قطعې نتیجه لاس ته نه وه راغلی . مخکه چه المانیانو او فاشیستی ایطالیانو د ایطالیایه شمال کښې د (اپناین) په غره کښې د پره کلهکه جگړه کوله او د ژمی په موسم کښې د هوا د خرابوالی په مناسبت محاربه معطل کیده . بیا هم د متحدینو پنځم او اتم لږاردو د ایطالیاد تنگی په امتداد کښې کونینس کاوه چه مخ ولاندي ولاړشی .

فقط د ژمی په پای او د (۱۳۲۴) د پسرلی په شروع کښې د متحدینو قواؤ په فیصله کوونکی حمله پیل وکړ او د المان استحکامات مات شوه د متحدینو قواؤ (یو) په دره کښې داخل شوه او په دغه صورت د ایطالیایه شمال کښې چه صنعتی منطقه ده ، یوه عامه پریشانی پیدا شوه چه ژر عمومی شورش ته منجر شوه او د هغه په اثر د موسو لیننی فاشیست حکومت ختم او هغه پخپله هم له خپلو ملگرو سره ووژل شو او د المانی قواؤ په مقابل کښې هم قیام محسوس شو چه د هغه په اثر د المانی قواؤ ماندان خپل یو ملیون المانی او ایطالوی عسکر متحدینو ته بلاشرطه تسلیم کړ او د خوړو وړو په ضمن کښې ټوله ایطالیایا او د استریا یوه برخه متحدینو ته تسلیم شوه او د ایطالیایا د اردو د محاذ غرب د قواؤ سره د (برینر) په دره کښې سره یو لځای شول .

غربي مجاذ :

په دې مجاذ کښې چه د جوزا (جون) دمياشتې پورې بي له هوائې جگړې په وچه کله مجاز به موجوده نه وه لکه چه انتظار کېده د جون دمياشتې په (۶) د متحدينو پر قوا دنورماندي (فرانسې) په ساحل کښې کښته شول . المانياو خورا ډېر کوشنيس وکړ چه د دوی مخه بنده کړي ليکن موفق نه شوه او ديوې مياشتې د جگړې نه وروسته د متحدينو قواؤ د المانياو غربي ديوال مات کړ او په فرانسه کښې داخل شوه او پاريس ئې ونيوله هرې خوا د المان و خواته روان شول يوه برخه ئې د شمال دلاري بلژيک لوگر امبورگ ته داخل شوه او يوه بله قوه د فرانسې په جنوب کښې پلي شوه او د سويس سر حد ته يې لغان ورساوه په دې صورت کښې په دوو مياشتو کښې د ننه تقريباً ټوله فرانسه او د لوگر امبورگ او د بلژيک يوه مهمه برخه متحدينو اشغال کړه او د دوی قوا د المان سر حد ته ور سيدل . دلته ياد د دوی په مقابل کښې د (زيگفريد) خط او د (راین) دريابو ، چه المانياو پکښې خورا ښه استحکامات جوړ کړي و . دلته ډېر سخت جنگونه وشوه چه کله متحدينو او کله المانياو په حمله او متقابلې حمله پيل کړه لکه چه الماني قوماندان (روشند) د دسبر دمياشتې متقابلې حمله د (آردن) په جبهه کښې خورا مهمه وه او د بلژيک مهمه برخه ئې هم مسترد کړي وه منگن متحدينو د غومره و کولای شوه چه په کراري سره دراین په غربي غاړه کښې ننوزی او هلته خپلې پښې ټينگي کړي د پلي خواهغه کوشنيس چه انگرېزانو وکړ چه دهاليند شمال څخه د پاراشوتي قواؤ په ذريعه په المان کښې داخل شي هم د المانياو د سخت مقاومت په نسبت نا کام شوه بيا هم د کال په پای کښې د متحدينو اخري حمله د المانياو دراین پر استحکاماتو باندې شروع شوه او د کال په آخر وروغو کښې دوی و کولای شوه چه دراین څخه تېر شي او د جرمني په صنعتی منطقو کښې نفوذ وکړي . که څه هم المانياو - کوشنيس وکړ چه د (الب) د سيند په غاړه کښې بياتنگار وکړي ليکن کامياب نه شوه او د حمل په مياشت په (۱۳۲۴) کښې د متحدينو قوا دالب د سيند څخه هم تېر شول ، حالانکه د فرانسې د جنوب څخه امریکائی او فرانسوي قوا د سويس د سرحد په اوږدوالي کښې آستريا ته ننوتل - او همدارنگه په شمال کښې انگرېزي قواؤ دهاليند د جنوب څخه د بالتیک د غاړې په امتداد د جرمنيانو پر بڼا درويه حمله پيل وکړ .

په دغه صورت المان مجبور شو چه بلا شرطه تسليم شي - منگر لمری دوی د متحدينو په برخه کښې په تسليميدو پيل وکړ او د ثور په ۱۳ - د شمالی مناطقو عساکر چه شمېر ئې ديو ميليون کسو څخه زیات ؤ مارشال مونت گومری ته تسليم شو او د ثور په ۱۶ د جنوب غربي قوا چه (۴۰۰) زره تنوته رسیده لغانو ئې امریکا ليانو ته وسپارل په پای کښې د ثور په ۱۷ د المان د ټولو قواؤ د بلا شرطه تسليم قرار داد ټولو متحدينو ته (چه په هغه کښې روسيه او فرانسه هم شامل دی) په فرانسه کښې امضاء شو او د ثور په ۱۸ د المان ټولو قواؤ په المان ، دنمارک ، ناروی ، دمانش په بندرو او دمد يترانی

په بندرو کښې خپلې وسلې کښېښودی بیا هم صرف د چکوسلواکيا او آستریا په برخه کښې جگړې خوورځی نور هم د هغو محاذاتو د قوماندانو د عدم تسلیم په لحاظ و لښمېدی داروپا جگړه دینځو کلو او اوو میاشتونه وروسته پای ته ورسیده .

د شرق اقصی محاذونه :

په دې کال کښې په دې محاذو کښې هم خورامپه پېښی واقع شوی اود متحدینو قواؤ خپل لښمونه جاپان ته هم نژدی کړی دی .

اوس که وغواړو چه د دې منطقی محاذونه په څو مشخصو محاذو تقسیم کړو باید ووايو چه په شرق اقصی کښې اوس دالاندیني محاذونه موجود دی :

دبرما محاذ - د چین محاذ - د شرق الپند اودنیو کښې محاذونه اود فلپا ئن اوبجر الکا هل نور محاذونه .

لیکن دلاندوالی دپاره بهتره ده چه دا ټول محاذونه په دوه برخو ویشو لمړی دوچی محاذونه اودوهم د بجرالکا هل د جزیرو محاذونه .

دوچی محاذونه :-

دبرما محاذ:- په دې محاذ کښې په دې کال خورامپه کامیابی د متحدینو په لاس ورغلی . د متحدینو قواؤ چه د کال په سر کښې ئې د جاپانیانو د متقابلې حملې مخه بنده کړه پخپله ئې هم په یرغل ییل وکړ اودې یرغل دبره کامیابانه نتیجه ورکړه چه په شینزو میاشتو کښې ئې دبرما نیما ئی د جاپانیانو د لاسه و نیست اود کال په پای کښې دبرما جنوبی بندر (اکسیاب) اود توی کال په سر کښې دبرما مرکز (رنګون) هم د متحدینو په لاس کښې شو . په عین زمان کښې دبرما معروفه جاده هم دسره (لاشیو) بیاتر پایه (رنګون) پوری آزاده شوه ، دا کامیابی چه په هغه کښې انگریزی امریکائی او چینی عسکر ټول برخه لری ، د یوی مشترکی نقشی په اساس اود متحدو عملیاتو په اثر لاس ته راغلی ده . اوس متحدین کولای شی چه پر ملایا او سیام اوفرانسوی هند چینی کښې (چه دا آخری مملکت په دې آخری ورځو کښې د جاپانیانو دخوا پوره اشغال شوی دی) خپله حمله شروع کړی .

د چین محاذ :

دبرما عملیاتو د چین ، بر محاذ باندی دبر مثبت تاثیر اچولی دی لځکه چه جاپانیانو ترتیبات نیولی و، چه د خزان په موسم کښې د چونګ کنگ گنګ په خوا کښې حمله وکړی اود چین مرکز ته سقوط وکړی لځکه چه خپل لښمونه د چو ټنگ کنگ ۲۵۰ میلی تهرسولی و منگر د برما مو فقا نه عملیاتو جاپانیان مجبور کړه چه د دې نقشی څخه صرف نظرو کړی او خپلی قوی دبرما شمال ته ولینځی ، اود بلی خوا دبرما د لاری په خلاصیدو چین ته دبر کمکونه ورسیده اود جاپان دبر مخ تګ لاره بنده شوه . اوس جاپانیان په

جنوبي چین کښې تدافعی ترتیبات نیسي ځکه چه هر ورځ انتظار کيږي چه دمته دینو قوا به د چین په جنوبی ساحل کښه شی اود چینانو دوچی د قواؤ سره به ارباط قائم کړی.

د بحر الکاھل د جزیرو محاذونه:

که مونږ د نیو کینی اود بوگان ویل د جزیرو د جگړې څخه چه د دو تېرو کالو راهیسی جاری ده صرف نظر وکړو او همدارنگه د «مارشال» او «کارولین» د جزایرو د جنگو څخه چه اوس ئې خاتمه موندلی ده، سترگی پټی کړو نو باید ووايو چه په دې کال کښې تر گردو مهمه واقعه په دې منطقه کښې د امریکائیانو او آسټرالیائیانو کښته کېده وپه ماریانا اوفلیپائن کښې د دوی عملیات په دوی کښې شروع شوه او جاپانیانو ونشر کولای چه جلو گیری ئې وکړی. بلکه په بحری او هوایی جگړو کښې ئې هم لکه دوچی په جنگو کښې ماتې وخوړه او تر شا کیدو ته مجبور شول. بیا هم د فلپائن اود ماریانا اود (ایو جیما) جنگونه اود او (ریو کیو) اوسنی جگړه چه دغه آخری جزیره د جاپان څخه صرف ۳۵۰ میله فاصله لری اود کال په آخر کښې امریکا ئیان پکښې کښته شوی دی خورا سختی جگړې بللې کيږي اوس د فلپائن د (۷۰۰۰) جزیرو اکثره برخه اود ماریانا او ایو جیما ټول جزائر د دمته دینو په لاس کښې دی اودوی د دې مهمو مرکزو څخه دخپلی بری بحری او هوایی قواؤ د عملیاتو دپاره کاراخلی. د ماریانا مرکزیزه جزیره - (سائپان) چه د جاپان څخه (۱۲۰۰) میله لری ده لمری. هوایی میدانو، چه د امریکائیانو لویوطیارو له دغه لخوا په جاپان په بمباری پیل وکړ او بیا جاپان ته نژدی په ۷۵۰ میلی کښې د ایو جیما په جزیرو باندې یرغل ته دوام ورکړه شواو اوس د اوکیناوا په جزیرو کښې چه دريو کیو د جزیرو په گروپ کښې ده د جاپانیانو سره جگړه کوی. دلته هم جاپانیانو ډېر کو پښې وکړ چه دمته دینو مخه بنده شی منځگړ کا میاب نه شوه په شرق الهند کښې هم امریکا ئیان د بور نیو په جزیره کښې په دې اواخر و کښې کښته شوی دی اوس جگړه جاپان ته روځ په ورځ دهری خوانزدی کېږي بیا هم د جاپانیانو په ټینگار کښې تغیر نه لیدل کيږي اود بصیرو خلکو د پېشگونی سره سم ویلای شو چه د شرق اقصی جگړه به داروپا دمخاری د ختمیدو په اثر خورا لنډه شی او دکال تر ختمیدو مخه به په هر صورت چه وی سره فیصله شی.



اوس چه د حربی واقعاتو د بیان څخه فارغ شوو نو لازمه ده چه سیاسی جبهې ته هم یونظر واچوو او وئې گورو چه دغه حربی نتیجی دکمی سیاسی پېښی په اثر منځ ته راغلی دی. په دې کال کښې هم دمته دینو دخوا اود محور دخواخو مهم کنفرانسونه جوړ شوی وو چه په اکشرو مهمو مسائلو پکښې بحث وشو نو لمری به ددغو کنفرانسو په باره کښې لنډه وینا وکړو.

دمته دینو له خوا:

په دې کال کښې دمته دینو له خوا خلو مهم کنفرانسونه جوړ شوی دی چه دوه ئې سیاسی او نظامی و، دوه نور ئې اجتماعی او اقتصادی و.

د ماسکو کنفرانس : د کابل په اواسطو کښې یعنی د دویمې په فصل د دروغزو مملکتو خارجو وزیران په مسکو کښې سره یوځای شول اولته په هغو مسائلو باندې مذاکره وشوه چه د طهران له کنفرانس نه وروسته په سیاسی او نظامی جبهاتو کښې مینځ ته راغلي و ، په دې کنفرانس کښې داروپا پرمسائلو هم منصل بحث و شو او په ضمن کښې د یوگو سلاویا په باره کښې فیصله منځ ته راغله چه ددغه مملکت پاچا باید دخپل لځان دخواتاب السلطنه مقرر کړی او دلندن حکومت او دیتو حکومت سره یوځای شی او نوی مختلط حکومت جوړ کړی . دیونان په باره کښې هم متحدین فیصلی ته ورسیدل منکر د اجرا کولو ټول صلاحیت انگریزانو ته پریتودل شو . دیولیند په نسبت پبری خبری وشوی او په داسی حال کښې چه دیولیند د حکومت صدراعظم هم حاضر و د کرزن د خط په اساس دیولیند او روس نوی سرحد وټاکل شو (لیکن هر کله چه دافصله دیولیند د حکومت دنورو اعضاؤ دخواتاب منل شو دیولیند مسئله هغسی پاته شوه) .

دغه کنفرانس فیصله وکړه چه ژر تر ژره دروزولت، چرچل اوستالین په مینځ کښې یو نوی کنفرانس جوړ شی او په عمومی مسائلو باندې غورو کړی ضمه آدا کنفرانس فیصله وکړه چه فرانسه بیا باید دغو دولتو په قطار کښې خپله کرسی اشغال کړی. د آستریا د استقلال په باره کښې هم اساسی فیصله وشوه .

دیالتا کنفرانس :- دمنی په پای کښې ددروگونو مملکتو د مشرانو کنفرانس په یالتا کښې چه په کریمیا کښې واقع دی منعقد شو دلته نه یوازی د جگړې د پرمخ بیولو پرمسائلو باندې مذاکره وشوه بلکه د صلح پرمسئله او داروپا پرمشکلاتو باندې هم بحثونه وشوه په پای کښې په ټولو عمومی مسائلو باندې موافقت راغی او فیصله شوه چه د ۱۹۴۵ کال د اپریل پر ۲۵ کښې (۵ ثور ۱۳۲۴) په سان فرانسسکو کښې یوین المللی مجلس د ټولو متحده دولتو په شمولیت جوړ شی او دنوی بین الاقوامی مجلس د تشکیل په باره کښې غور وکړی هر کله چه د مسکو د کنفرانس نه وروسته روسانو دیولیند دلندن حکومت سره خپل تعلقات بیخی پیری کړه او د لسو بلین میلی یو لیند کمیته ټپي په رسمیت سره پیژندلی وه . او د بلې خوا، دانگلستان او د امریکا حکومتو د دې کمیټی په پیژندلو کښې موافقه نه وه کړی نو فیصله شوه چه د لسو بلین په کمیته کښې (چه په دغه وخت کښې ټپي به وارسا کښې چه آزاده شوی وه ځای نیولی او لځان ټپي دیولیند موقتی حکومت اعلان کړی و) دیولیند داخل او دخارج دیو کراتانو شونتو ته غټ مشران هم ځای ونیسی نو په دغه صورت به انگلیس او امریکاهم دغه حکومت په رسمیت پیژنی . (منکر بیا هم تراوسه پوری دغه معامله فیصلی ته نه ده رسیدلی اوروسانو هغسی حکومت په پولیند کښې نه دی جوړ کړی اوددې جبهه پولیندیانوونه کولای شو چه په سان فرانسسکو کښې شامل شی) .

د مبارتن او کس کنفرانس : دغه کنفرانس چه د کابل په اوائلو کښې په امریکا کښې دخورو غټ دولتو (انگلیس - روس - امریکا او چین) دنماینده گانو په ذریعه جوړ شو دنوی جامعه ملل او د

امنيت دساتلودنوی سیستم په باره کښې ئې بحث وکړ او لځينې مسودی مينځ ته راغلي - چه دهنور وروځ په قرار بايد وروسته تردې لوی دولتونه دامنيت دساتلو مسئولوی اوبه دې لحاظ بايد دوی ښه مسلح پاته شي اودنور دولتو د فواؤ څخه هم دجامه ملل د فېصلي په قرار د ضرورت په وخت کښې استفا ده وشي اوبه عين زمان کښې ټوله دنيا دغو دولتو دموقعيت په لحاظ په منا طقو تقسيم اود هرې منطقي دامنيت دساتلو وظيفه يوه لوی دولت ته وسپارل شي .

دغه مسودې چه دمسکواودياتا په کنفرانسو کښې هم دبحث لاندی راغلي وې فيصله شوه چه دسانفرانسسکو په کنفرانس کښې (چه اوس جاری دی) اوبه هغه کښې ددنيا نور دولتونه هم شاملېږي بايد د فېصلي لاندی ونيول شي .

هوائی کنفرانس : - دغه کنفرانس چه دمنی په موسم کښې په امریکا کښې منعقد شو اوبه هغه کښې بی له روسی څخه تقریباً ددنيا نو لوصلح غوښتونکې دولتو چه افغانستان هم پکښې شامل دی برخه اخستی وه ددنيا دملکی هوا بازی دآینده په باره کښې بحث وشو که څه هم په نظر یاتو کښې د لځينو غټو دولتو تر مینځ څه اختلاف نظر پیدا شو اودبلی خوا روسیه په کنفرانس کښې شامله شوی نه وه بياهم دامسئله دسان فرانسسکو کنفرانس ته راجع شوه چه قطعی فيصله پکښې وکړی .

دبریتن ووز کنفرانس : دا کنفرانس چه په دوی کښې په امریکا منعقد شو په هغه کښې ۴۴ مملکتو برخه واخستل اودیو بین المللی بانک اودیو بین المللی ذخیره په جوړیدو باندی موافقت وکړل چه دهنه په ذریعه ددنيا دملکتو داقتصادی او عمرانی پلانو دپرمخ تښ په باره کښې استفادوشی داؤدمتحدینو مهم کنفرانسونه په دې کال کښې لځينې نور کنفرانسونه دمالی ، اقتصادی ، صحی دجگړی دمسئلو نومجارات اونورو مسایلو په باره کښې هم منعقد شوی دی لیکن عمومی جنبه ئې نه دراوده او کمی قطعی نتیجی ته هم نه دی رسیدلی .

دمحور له خوا :

په دې کال کښې دمحور دولتو اوضاع ښه نهؤ او هرڅه چه دوی کړی دی انفرادی او اضطرابی شکل ئې دراود بياهم دالمان اویطالیا او همدارنگه دجاپان اودشرق اقصی دجاپانی متصرفاتو په کامیو کښې جلا جلا لځينې سیاسی فعالیتونو صورت موندلی دی چه مهم ئې دادی :

دالمان په سیاسی کامپ کښې :

په دې کال کښې دالمان اویطالیا دفاشیت جمهوریت روابط ټینګ و - موسولینی او هتلر خواره ویدله سره په المان کښې وکتل اوموسولینی دپر کوشښ وکړ چه دایطالیا په شمال کښې دایطالوانو په ذریعه عسکری اوصنعتی قوه جوړه کړی اوالمانیانو سره مرسته وکړی - منگرد کال په پای کښې وضعیت دحربې واقعاتو په اثر خراوتبره شو او دایطالیاملیونو په موسولینی باندی شورش وکړ اوهغه ئې له خپلو ملگرو سره ټول ووژل . دبلې خوا دالمان دارویای شرقی متحدینو لیکه دفنلیند رومانیې ، بلغاریې ، مجارستان مشرانو په دې کال کښې دالمان دمشرانو سره څو لځله کنفرانسونه وکړه منگرد بياهم هغه وخت چه دروس قوا شرقی اروپا ته داخل شوه دالمانه څخه پله پسی جلا شول - رومانیې اوبلغاریې بی له دې چه المانیانو ته خبرور کړی درو سانوسره ئې دالمان پر ضد موافقت وکړ حالانکه

فینلینډ او مجارستان په اخیږی مرحله کښې مجبور شول چه ددوی پر ضد اقدام وکړی بیا هم فینلینډ المانیانو ته موقع ورکړه چه خپل عسکر د فینلینډه څخه وباسی - منگردلته المانیانو لځان ټینګ کړ او جګړه شروع شوه او المانیانو د فینلینډیانو سره څه اخوږب وکړ او پس له هغه څخه روسی فوځونه په فینلینډ کښې داخل او المانیان ئې ووېستل او لځان ئې دناروی و سرحد ته هم ورساوه .

همدا رنگه میجا رستان چه تر ټولو دولتو ئې زیات د المان سره دوستی او اتحاد درلود هغه وخت چه دروس عسکر د مجارستان و سرحد ته داخل شود روسیا نو سره ئې د صلح دپاره تباری وکړ لیکن المانیان خبر شول نائب السلطنه اونور مشران ئې بندیان کړل اونوی حکومت ئې په مجارستان کښې جوړ کړ چه دروسانو پر ضد جګړی ته دوام ورکړی .

هغه مملکتونه چه تر بیا په پوری د المان تر اقتدار لاندی یاتی شول : آستریا ، چکوسلواکیا او ناروی اودنمارک و دغو مملکتو (بی له آستریا څخه) د المان په مقابل کښې خوځله قام وکړ منګر کا میاب نه شول .

په شرق اقصی کښې جاپانیا ن په دې کال کښې دفاعی رضیت ته مجبور شوی اوددې دپاره دوی هم دخپلو متفقینو سره لځینی کنفرانسونه جوړ کړی اوسلا و مشورت ئې سره کړی دی . مخصوصاً هغه کنفرانس چه د شرق اقصی د دولتو په مینځ کښې د کال په پای کښې په جاپان کښې منعقد شو ډیر اهمیت لری لځکه چه په دې کنفرانس کښې دفاعی ترتیبات تر بحث لاندی نیول شوی و :

اوس باید د دنیا دغو مملکتو داخلی اوضاعو ته هم یو نظر واچوو :

غری متحدين : په دې کال کښې انگلیس او امریکا تر ټولو اوقانو کښې یو دبله سره نژدی و

اوپه ټولو مسائلو کښې ئې تقریباً یوه رایه در اوده په اتازونی کښې دروزولت څلورمه پلا انتخاب او وروسته تر هغه د هغه مرګ خورامه مه واقعه بلل کېږی بیا هم دا واقعات ئې له دی چه د متحیدینو دروابطو د ټینګار دپاره تاثیر وکړی کمه مخا لڼه نتیجه نه ده ورکړی . تر و من چه دروزولت نائب و او اوس د باقی پاتې دوری دپاره داسا سی قانون سره سم رئیس جمهور شوی دی ، دروزولت د حزب اودهغه د افکارو شخصی ظرفداردی اورسماً ئې اعلان کړی دی چه د جګړی د پرمخ بیولو دپاره عزم لری او پس له دې څخه هم امریکا باید خپله برخه د صلح د تأمین او حفاظت دپاره واخلي همدارنگه ایډوردستی تی ئې نیس چه د کوردیل هل په عوض دروزولت دخواو وزیر خارجه ټاکل شوی دی (لځکه چه هل زود اونا جوړه و) هغه دهل سیاست ته دوام ورکوی . دا تا زونځی مادی او معنوی قوه په دې کال کښې خورازیا ته شوی ده اولایسی زیاتینزی د بلی خوا په انگلستان کښې په دې کال کښې کم داسی نوی تغیر چه دیولووړوی نه دی پېښ شوی - دانگلستان پارلمان خپلی دوری ته د ارواد جګړی تر ختمه پوری امتداد ورکړ او همدارنگه ټولو حزبو د چرچل د کابینې سره خپلی همکاری ته دوام ورکړی دی . دانگلستان وزیر په شرق اقصی کښې (لاردمین) په قاهره کښې د یو پهودی لملی دلاسه ووژل شو - قاتل وویل چه هغه د اقدام ددې دپاره کړی دی چه فکر کوی

انګلستان د عربو سره موافقه کړې او غواړي چه د يهوديانو د حمايت له لاس واخلي هغه يهودي اعدام شو . انګلستان هم په دې کال کښې په ټولو محاذاتو کښې په جگړه کښې خور او ډېره برخه اخستی ده او خپلو انتېهائی تجهيزاتو ته رسيدلی دی . د المان د جنگ د ختميدو په موقع کښې بيا انګلستان خپل عزم تائيد کړ چه ترڅو چه جاپان هم مغلوب نه شي دهغه په مقابل کښې به هم جگړه دخپلو ټولو قواؤ په ذريعه پسي او زده کړې دمجورې مملکتو دمستعمراتو په باره کښې تر اوسه پورې کمه فيصله منځ ته نه دی راغلی لېکن داسې معلومېږي چه دغه مسئله به د صلحو تر کنفراس پورې معطله وي .

روسيه : دروسيې په داخل کښې په دې کال کوم محسوس تغير نه دی پېښ شوی منگر دهغه ټوله توجه او گردمنابع د جگړې د پرمخ بيولو په لاره کښې معطوف او متراکز کړي چه په پای کښې قطعی نتيجې ته هم ورسيدل .

د سياست په جبهه کښې هم دروسيانو ډېرې کاميابي لاس ته راغلي دي چه په هغه کښې دفنلیند رومانې بلناريې او مجارستان مصالحې او دروسيې د ټولو شرطو منلې هم شامل دي د کال په پای کښې روسيې اعلان وکړ چه د جاپان سره دهغه عدم تجاوز د قرار داد د تجديد دپاره چه په ۱۹۴۰ کښې د پنځو کالو دپاره منعقد شوی ؤ حاضر نه دی لځکه چه جاپان دروسيې د متحدينو سره په جنگ اخته دی بيا هم تر اوسه پورې د اندنه نيکاره شوی چه آيا اتحاد شوروي د جاپان په خلاف په جگړه کښې شامل کيږي که په ؟ همدارنگه روسانو خپل هغه قرارداد چه تر کانوسره ئې د دوستي دپاره شل کاله دمخه عقد کړي ؤ تجديد نه کړ او ئې ويل چه اوس وضعیت ډېر تغير کړی دی او بايد نوی قرارداد په نوي اساس باندی جوړ شي .

لېکن دروسيې ر وابط د چين سره چه پخوا ښه نه ؤ اوس لږ ښه شوی دی په دی کال کښې روسانو د اروپا له غربي اومر کيزي مملکتو سره ډېر قرار دادونه کړي دي چه يودفرانس سره اوبل ئې د چکوسلواکی سره د اتحاد قرارداد ونه دی او همدا رنگه د بلژيک او لچينونورومملکتو سره ئې هم دوستي قرارداد امضاء کړی دی . دنوی کال په سر کښې داستريا او پوليند د حکومتو تشکیل چه دروسيې تر نظر لاندی تشکیل شويدي د غربي متحدينو اود روسيې تر مينځ ئې د مخالفت نظر مواد پيدا کړي دي چه تر اوسه پورې لارفع شوی نه دی او ترغور لاندی دی . د افغانستان اود روسيې ر وابط هم په دی کال کښې خورا دوستانه ؤ اوسر بيره له هغه يو زراعتی روسی هیئت د دواړو مملکتو د زراعتی قرارداد سره سم افغانستان ته راغلی او د افغانستان دمخصصينو سره ئې د زراعتی مرضو او حشرودمحو کولو په باره کښې مذاکره او تصويونه وکړ .

المان : دا کال د المان دپاره خورا سخت کال و ، اگر که دکال تر آخره پورې نازی رژیم په المان کښې قائم ؤ بيا هم دکال د سره دهغه رژیم اوزعماؤ په مقابل کښې د مخالفت روح پيدا شوی ؤ لیکه چه د جولائی (سرطان) په مياشت کښې پر هنتر باندی بوم واچول شو لېکن هنتر نجات وموند . وروسته تر هغه هملر د المان دخفيه پوليسو رئيس ډېر اقتدار وموند . همدارنگه دهتلر

اودلویو منصبدارانو په مینځ کښې اختلافات ډېرشوه که څه هم هلتر پرله پسی دغه منصبداران معزول اوتبدیل کړه بیا هم د جگړې مخ دا لمان په طرفداری ونه گرزید اود کابل په پای کښې دا لمان ټول استحکامات په غرب او په شرق کښې یو په بل پسی مات شول - او جگړه د برلین شاو خواته ورسیده . دنوی کال په سر کښې دهتلر وضعیت بحرانی شو - افواهاات جاری شول چه هلتر ناجوړه دی اود مینځه ورک دی او هملر ټول اقتدار په لاس کښې لری . گویرنگک استعفی ورکړه او هغه وخت چه روسیان په برلین کښې داخل شوه هملر غربی متحد ینوته د تسلیم بلا شرط پیش نهاد وکړ لیکن دوی ونه ما نه دوی وویل ترڅو چه روسانو ته هم بلا شرط تسلیم پیش نشی مونږ ټپي نه منو وروسته تردې دهملر نوم هم دمینځه ورک شو اود ټور په (۱۱) دا لمان دراد یو څخه دا اعلان وشو چه هلتر دا اتحاد شوروی په جنگ کښې دا لمان د صدارت په مانی په برلین کښې مړ شو اوا د میرال دو تنس دا لمان د بحری فواؤ رئیس ټپي دخپل جانشین په حیث مقرر کړ همدغه وخت دو تنس دا اعلان وکړ چه جگړه به دروسانو په مقابل کښې دوام وکړی او که چیرې غربی متحدین ددې مقصد مانع شی یادروسانو سره مرسته وکړی دهغوی په ضد به هم جگړې ته دوام ورکړو .

دغه ټپي چه ددې بعدد متحدینو په مقابل کښې جگړه بنده شوه اود ا لمان فواؤ پرله پسی لځانونه انگریزانو او امریکایانو ته وسپارل - منکر د عمومی تسلیم مذاکرات دا د میرال دو تنس اود متحدینو په مینځ کښې جاری و ، چه دهغه په پای کښې د ټور په ۱۶ کښې دا د میرال دو تنس دخواد هغه دنوی وزیر خارجه په ذریعه ټولو ا لمانانو ته دراد یو په واسطه اعلان وشو چه جرمنی دی خپل ټول فوا انگریزانو روسانو او امریکایانو ته ټپي بلا شرطه تسلیم کړی او باید دوی د جگړې څخه لاس واخلي - دا قرارداد (ریس) په تیار کښې چه په فرانسه کښې واقع اود آیرن هاورمر کزو امضاء اوسپار په برلین کښې د مارشال کیتل (المانی) مارشال ژو کوف (روسی) مارشال تیدر (متحدین) او جنرال تاسینی (فرانسوی) تر منځ تبادل شواو جگړه د ټور په ۱۸ شپه په ۱۲ بجواویوه دقیقه رسماً بنده شوه او په عین زمان کښې دا لمان حکومت هم خاتمه ومونده اود ا لمان نمایندگی به خارج کښې بندی شوی دهتلر د مرگ کیفیت اود هملر اورین تروپ درک لاتر اوسه پوری معلوم ندی گرنبلز اود هغه دفاعیل لاشونه په برلین کښې پیدا شوه چه زهر ټپي خودلی و - گویرنگک دا ته نور و مارشالانو سر لمان متحد ینوته تسلیم کړ .

جاپان : په دې کال کښې په جاپان کښې هم ډېره ناقراری موجوده وه - شو کاییشی مینځ ته راغلی او پس له څو مودی ټپي سقوط وکړ - امری جنرال توجو چه دا جنگ دده په وخت کښې شروع شوی و - چه متحدین په ماریانا او فلیپائن کښې کښته شوه اود امریکایي هوایی فلاگانو د جاپان پر ښارو باندي بمباری شروع شوه استعفی وکړه او جنرال (کوئیسو) د هغه لځای ونیو - منکر په هغه وخت کښې چه روسی خپل د بیطرفی قرارداد د جاپانه سره قطع کړ نو دا صدراعظم هم مستعفی شو او اوس جنرال (سوزوکی) کایینه تشکیل کړی ده او ځینی خلق وائی چه دا د صلحی کابینه ده منکر بیا هم که علامه چه دا افواه تصدیق کاندی تراوسه پوره لیدل شوی نه ده - بلکه دا لمان د

سقوط په وخت کښې هم جاپانيانو خپله اراده د جگړې د پرمخ بېولو په باره کښې ښکاره کړه په هر صورت دا کال د جاپان لپاره هم خورامشکل کال دی خصوصاً چه اوس د متحدينو په مليونو عساکرو په زرو جهازونه او الوتکې د جاپان په خلاف په کارا چول کښې.

فرانسې: فرانسې په دې کال کښې گويادوباره ژوندی شو او پس له هغه څخه چه دا گسټ (۱ سد) په مياشت کښې المانيان د فرانسې د خاورې دا کشر و نقاتو څخه وايستل شول- نو فرانسې دغو مملکتو په قطار کښې خپل لځای بير ته ونيو او ټولو متحدينو هم د فرانسې په دغه موقعيت اعتراض و کړ جنرال دوگول د فرانسې د ملي کميټې رئيس د فرانسې د موقتي حکومت مشر په حيث وپېژندل شو او دروسی او بلژیک سره ملي د اتحاد قراردادونه امضاء کړه او اوس د فرانسې د پارلمان د نو و انتخاباتو دپاره ترتيبات نيول کيږي- د فرانسې عسکر د المان په خلاف د غربي متحدينو سره اوږه په اوږه جگړې ته داخل شو او فتوحات يې هم وکړه او اوس د المان په اشغال کښې هم فرانسې ته برخه ورکول کيږي.

بيا هم په ځينو خصوصي او عمومي مسائلو کښې د فرانسې او انگلستان او امريکا حتی روسيې په مېنځ کښې اختلاف نظر شته خصوصاً د سوريې اولبنان په آزادي- کښې چه د فرانسې ددې کار په فوري اجرا کېدو رضائيت نه درلود حالانکه متحدينو د مسئله دمخه اعلان کړی او اوس يې د سوريې او لبنان نمايندگان هم په سان فرانسسکو کښې دعوت کړی دی. او بل د آينده صلح د تايمين د طرز او سېستم په باره کښې فرانسې د مناطقو د نفوذ له احوالوسره موافقت نه لري همدارنگه فرانسې د نورو غږو مملکتو څخه ناراض دی چه وېلې يې د دمبارتن او کس او ديالنا په کنفرانسو کښې فرانسې ته دشموليت موقع نه ورکړی- ددې کبله فرانسې اوس د سان فرانسسکو په کنفرانس کښې ددې په عوض چه د دعوت کوونکو دولتو په حيث شامل شي، يوازی د يوه مومولي عضو په حيث داخل شوی دی.

د فرانسې په داخل کښې هم اوس دهغو کسانو چه د المانيانو سره يې هم کاری کړی ده محاکمه جاري ده او د چه لاس احزاب ډېر اقتدار لري- مارشال پيټن هم چه د فرانسې د سقوط په وخت کښې چه د المانيانو په ذريعه المان ته يوولی شوی و پس له هغه څخه چه په المان کښې بحران پېښ شو د سويس په لاره فرانسې ته راغی او خپل لځان يې محاکمه ته سپارلی دی نور فرانسوي سياسيون هم د المان د بندې خانو څخه خلاص او فرانسې ته راغله اوس فرانسې د جاپان پر ضد هم عسکر استوی لځکه د جاپان پان ټول هند چنی تر خپل کنترول لاندې نيولی دی د نورو د مياشت په آخر کښې د فرانسې او د سوريې او لبنان تر مېنځ دنوی قرارداد په باره کښې اختلاف او جگړه پيدا شو او ننگريزان دخپلې قواؤ په مرسته مداخله وکړ او جگړې ته خاتمه ورکړ مگر فرانسې ناراض شو- اوس په معامله يو بين المللي مجلس ته وړاندی شي.

بلژیک: هغه وخت چه د بلژیک د متحدينو له خوا آزاد شو، هر کله چه د بلژیک بيا چا د المانيانو په لاس کښې بندې و شهزاده (شارل) دهغه ورور د نواب السلطنه په حيث وټاکل شو او هغه حکومت چه په لندن کښې و بلژیک ته يې مراجعت وکړ او د بلژیک د ملي مقاومت کوونکو خلقو په مشوره او

همکارۍ نوی کابینه جوړه شوه چه په هغه کښې کمونست او شوسیا است مېمه برخه لری - گمان کيږی چه به د بلژیک پاچا چه اوس د جرمنیانو د لاسه څخه خلاص شوی اودنا جوړی په لحاظ د سلطنت د چارو داشغال څخه عذرغو ښتی او خپل ورور ته ئې ویلی دی چه خپل نیابت ته دوام ورکړی دوباره ئې په یادشاهی وټاکل شی .

بلژیک په دې کال کښې دفرانسی، انگلستان اوروسی سره د دوستی او حفظ امنیت قرار دادونه کړی دی .
دیونان خانه جنگی : پس له هغه څخه چه یونان دانگریرانو په مرسته د المانیانو څخه آزاد شو او

هغه پخوانی حکومت چه د المان د اشغال څخه وروسته په انگلستان (اوبیا په قاهره کښې تشکیل شوی) یونان ته مراجعت وکړد یونان د ملی قواؤ مشرانو داونه منله اود ژمی په سر کښې جگړه شروع شوه انگریزی عسکر ددې دپاره چه نظم قائم شی مداخله وکړه منگر بیانی هم ونشو کولای چه د هغه پخوانی حکومت حمایت وکړی - پس له پراخ وېږ څخه دانگریزد حکومت د وساطت په اثر د فیصله شوه چه یونان ب السلطنه دیونان دپادشاه له خو اوتا کلی شی او هغه یو نوی حکومت چه بیطرف وی جوړ کړی او پس له دې چه امنیت برقرار شو عمومی انتخابات وشو اود پاچاهی او جمهوروری اود افرادو اقتدار په باره کښې فیصله وکړی هغه چه د ژمی په پای کښې جگړه پای ته ورسیده او چر چل او ایدن هم آتن ته ولاړل اود پخلا کیدو په وخت کښې حاضر و .

نور آزاد شوی مملکتونه: نور آزاد شوی مملکتونه لکه ایطالیاهالیند، ناروی، دنمارک، چکوسلواکیا البانیا، رومانیه، بلغاریه اولنگرامبورگ، استونیا اولتوانیا چه د جگړی په ضمن کښې تر مستقل عنوان لاندی ددوی حالات ښه بیان شوی نه دی په دوه برخو جلا کيږی :

لمړی هغه مملکتونه چه دروسی تراشغال لاندی دی، دوهم هغه مملکتونه چه د متحدینو په ذریعه آزاد شوی دی په لمر نیوممالیکو کښې بی د بالتیک د درو ریاستونه چه د جگړی په سر کښې په شوروی جمهوریتو کښې شامل شوی و، او اوس هم په هغه اساس باندی د شوروی جمهوریتو په حساب شمارل کيږی .
 په باقی مملکتو کښې لکه رومانیه، بلغاریه او همدارنگه په پولیند، استریا اوفینلیند کښې داسی ملی حکومتونه چه د روسانو سره موافقت نظر او په عقیده کښې نژدی والی ولری تشکیل شو - یوازی په چکوسلواکی کښې هغه په پخوانی حکومت چه د المان داشغال څخه وروسته د مملکت څخه خارج شوی و دد اکثر بینش تر ریاست لاندی بیرته خپل مملکت ته راغی په دوهم ډول مملکتونه لکه هالیند، ناروی، او گنمبورگ هم پخوانیو حکومتو نومراجعت وکړ منگر د داخلی مقاومت د اجزاو نمایندگان هم په کښې شامل شو، په دنمارک کښې هغه حکومت چه د المان داشغال په وخت کښې ئې د المانیانو تر اثر لاندی داخلی اداره په لاس درلود په اقتدار باندی پاته شوه منگر یار المان دوباره افتتاح اونوی کابینه د خلکو په خوښه سره تشکیل شوه په ایطالیاکښې هغه وخت چه روم فتح شو اوویکتور امانویل د پاچاهی څخه استعفا وکړه او خپل ولیعهد ئې د سلطنت دوکیل په حیث وټاکه بادلیوهم استعفی ورکړ او یونومی پخوانی صدراعظم چه د موسولیني د حکومت دمخه صدراعظم و کابینه تشکیل کړه او په هغه کښې اکثر سیاسی اجزا یوهم برخه واخیسته د البانیا آینده لاتراسه پوری معلومه نه ده .

د اعرا بو دا اتحاد کنفرانس : د عربو دا اتحاد د تحریک چهد جگړې د سره څخه دعراق او دمصر د حکومتو تر حمایت لاندې شروع شوی و په دې کال کښې ئې د یوه فرار داد دلاس لیک په ذریعه چه په هغه کښې بی له یمن اوفلسطین څخه دنورو ټولو عربی مملکتو نما بنده گان شامل و حقیقی شکل پیدا کړ په دې قرارداد کښې ویل شوی دی چه ټول عربی مملکتونه به بی له دی چه ددی په استقلال او طرز اداره کښې څه فرق اوفید پیداشی په اقتصادی عرفانی او تهذیبی زمینو کښې یوله بله همکارۍ کوی چرچل اوروزولت هم پس له هغه څخه چه د کریمیا د کنفرانس څخه فارغ شول په قاهره کښې ئې دعربو دزعماءوسره ملاقاتونه وکړه اوددې قرارداد دلاس لیک په نسبت ئې خپله رضامندی ښکاره کړه امریکا دعربیه سعود په څخه دهغه مملکت دنفتی منابعو اجاره حاصله کړی ده دسوریې اولبنان استقلال په دې کال کښې دانگریزانو اوروسانو او امریکائیانو دخوا او دنورو مملکتو له خوا چه په هغو کښې زمونږ گران وطن هم شامل دی وپیش ندل شوه مصر، سعودی عربستان، سوریه اولبنان د کال په آخر کښې دالمان اود جاپان پرضد جگړی اعلان وکړ اودا اقدام ددې دپاره وچه دسان فرانسکو په کنفرانس حق دشمولیت پیدا کړی دمصر صدراعظم احمد ماهر پاشا په ژمی کښې دیو مصری لخمی په ذریعه ووژل شو. ویلی شوی دی چه دا اقدام دا احتجاج په صورت شوی و.

دامریکائی مملکتو کنفرانس :- په دې کال کښې ټول امریکائی مملکتونه دمته دینو په طرفداری دمحور پرضد جگړی ته داخل شول اخری مملکت چه دا کار ئې وکړ ار جنټان او برازیل وچه تردی روستنیو ورځو ئې هم خپلی بیطرفی او په عین حال کښې ئې دمحور سره همدردی ته دوام ورکړی و منگرد کال په پای کښې دغو مملکتو هم دمته دینو دتینگ وضعیت په اثر اوهمدارنگه دالمان د ماتې په پیش پښی سره دمته دینو یخواو دریدل اودالمان اوجاپان سره ئې اعلان جنگ وکړل او هغه وچه ار جنټان هم لکه برازیل دسان فرانسکو په کنفرانس کښې ئې هم حق دشمولیت پیدا کړ. لیکن هغه امریکائی مملکت چه عملاً ئې داروپایه جگړه کښې برخه اخیستی (پس له اتازونی څخه) برازیل دی چه قوانی په ایطالیا اونورو لځویو کښې په جنگ کښې شامل و.

دامریکا ئیایانو دری کلنی جرگه چه تردی وخته پوری دیان امریکن یعنی د امریکادا اتحاد جرگه بلل کیده . په دی کال کښې په مکسیکو کښې منقده شوه لیکن دایلامی نوم څه تغیر کړی او (دین الامریکائی) « انتر امریکن » په نامه سره ئې انعقاد موند . ځکه چه اوس امریکائی مملکتونه غواړی چه انزوا پرېزدی اود دنیا دټولو مملکتو اولتوسره په ټولو شونو کښې گهون وکړی نو په دی احاطد کنفرانس په اساسا سنامه کښې هم فرق پیداشو او په هغه کښې دامریکا وزیر خارجه دامسئله څرگنده کړه چه ددې وروسته امریکائی مملکتونه نه شائی چه لځان د دنیا دمسائلو څخه لاری کړی بلکه باید دآینده صلح دتامین دپاره او دنیا په ترقی کښې خپله پوره برخه واخلي .

ایران : په دی کال کښې په ایران کښې امنیت قائم و. اود آذوقی په تهیه کولو کښې هم ډېر کوششونه شوی و منگردیاهم دایران په اداری او اجتماعی اوضاعو کښې بقراری موجوده خو ځله کابینی تبدیلی شوی اود ایران حکومت هغه امریکائی مستشاران چه د اداری او اقتصادی اوضاعو د اصلاح دپاره ئې راغوستی و

بیرته مرخص کړه. د ایران پخوانی پادشاه رضا شاه پهلوی په جنوبی افریقا کې مېر شو د ایران دشمال منطقی دفتو د امتیاز په نسبت هم شوروی حکومت غوښتنه وکړه لیکن ایرانی حکومت وویل چه تر شو جگړه ختم نشی مونږ دخپل مملکت منابع وخارجی مملکتوته په امتیاز نه ورکوو لیکه چه معلومینزی امریکای او انگلیسی دتیلو ایستلو نمایندگان په دی کال کې ایران ته راغلی او د ایران دتیلو په باره کې نئی مطالعات کړی دی .

د مسئله لاتراوسه پورې فیصلی نه ده رسیدلی بیا هم د ایران روابط د متحدینو اود روسی سره دوستانه اود قرارداد سره سم جریان لری اگر که د مدیترانی د آزادی نه وروسته دروسی د رس رسانی لار دهنی خوانه هم جاری شوی ده سره له دی هم لاتراوسه پوری د ایران دلاری څخه هم خورا ډیر سامان روسی ته استول کېزی ایران کوشین لری چه اوس چه جگړه په اروپا کې پای ته رسیدلی ده د متحدینو قوادی د ایران څخه د طهران داغلامی په مطابق وایستل شی لیکه چه د ایران نماینده په سان فرانسکو کې هم دغې مسئلی ته اشاره کړی ده او امید کېزی چه دا کار ژر تر ژره عملی شکل پیدا کړی او د ایران د استقلال او تمامیت احترام وشی .

تر کیه : په دی کال کې تور کیه د متحدینو سره په جگړه کې شامله شوه منکر دې واقعی د کال په پای کې او په داسی وخت کې صورت ونیو چه د اروپا جگړه خپل پای ته رسیدلی وه او تر کپې عملاً په جگړه کې که برخه وانخستله د منی تر مومسه پوری تر کیه پخپله بیطرفی باندی قایم وه او که څه هم انگریزانو ورڅخه گله وکړه چه تاسی حربی امداد اخستی لیکن په جگړه کې داخل نشوی. منکر تر کالو وویل چه زموږ بیطرفی تاسو د یاره ډیره فایده کړی ده. بیا هم د کال په اخری فیصلی کې دغه اواروپا د حربی انکشافاتو په اثر دتر کپې په سیاست کې تغیر پیدا شو اود تر کپې خارجه وزیر چه دی بیطرفی طرفدارو (منمن جی او غلو) استعفی وکړه او حسن سقا وزیر خارجه مقرر شو او امری نئی د المان او جاپان سره خپلی سیاسی او اقتصادی روابط پری کړل اود مارچ په اول کې واسط د حوت دانگریز اود امریکا په بلنه سره چه د سان فرانسکو د کفرانس د داخلیدو شرطغه اعلان جنگ و - د المان او د جاپان سره نئی د جگړی اعلان وکړ. د تر کپې په داخل کې هم د کال په وسط کې یو جماعت کشف شوی و چه دتر کپې داسی سیاست سره نئی مخالفت نظر درلود اود (پان تورانیزم) افکار و حمایت نئی کاوه منکر دتر کپې حکومت هغو کسانو ته جز اور کړه او هغه جماعت منحل شو. دروسی او تر کپې روابطو هم په دې کال کې په عادی شکل سره دوام درلود منکر د کال په پای کې دروسی حکومت اعلان وکړ چه هغه دوستی قرارداد چه شل کاله دمخه منعقد شوی و. د تجدید آرزوئی نه لرونکجه چه اوضاعو په دی عرصه کې ډیر تغیر کړی دی - دتر کپې حکومت ددې په مقابل کې خپله آمادگی ښکاره کړه چه دنوی قرارداد د انعقاد په باره کې نوی مذاکرات شروع شی لیکن تراوسه پوری د امذاکرات شروع شوی نه دی ویل کېزی چه د در دائل د عبور و مرور په قیود و روسیه رضایت نه لری او غوازی چه در دائل د هغو مملکتو د جهازو د یاره چه په بحر سیاه کې حق د کپتی رانی لری کاملاً آزا دوی .

لیکن د تر کبې نماینده به سان فرانسسکو کښې وویل چه تر کیه د دار د انا د دقرار داد د تیر ور کولو په باره کښې آمادگی نه لری .

هندوستان : په دی کال کښې په هندوستان کښې که مهمه سیاسی واقعه نه ده پېښه شوی . هند د تشکیلاتی تعویق تراوسه پوری لا دوام لری - بیا هم د دې په اثر چه گاندهی د جېس څخه بی له که شرط خلاص شوی او کانگریسانو په ځینو ولایتو کښې رسمی ماموریتونه قبول کړی دی ، (لکه صوبه سرحد) ښکاره پزړی چه امکان لری بیا هم کم نوي تحریک مینځ ته راشی - (د لار د ویول) اوسنی سفر په لندن کښې دا احتمال زیاتوی او ځینی سیاسی خلقو به هندوستان کښې (چه دا جزا و سره ربط نه لری) ځینی پیش نهادونه انگریزانو ته وړاندی کړی دی چه باید یو عارضی ملی تشکیل د جگړې په دوران کښې د ټولو هندي احزابو په اشتراک قائم شی - او دشورا په مجلس کښې دا جزا و د نمایندگی تناسب د نفوسو په لحاظ وی - د مسلم لیک حزب په شدت د دغه قسم عارضی تشکیلاتو مخالفت کوی او د پاکستان په مطالبه کښې ټینګ وی . که څه هم د دې حزب مشر محمد علی جناح د کال په سر کښې د کانگریس د فائد (گاندهی) سره ملاقات او مفصل مذاکرات و کړه چه د دې دوو احزابو په مینځ کښې یو موافقت پیدا شی - لیکن کا میاب نه شول - ځینی خلق گمان کوی چه د هند مسئله زرت تر زره د فیصلی دپاره تر نظر لاندی نیول کېږی او هندوستان ته د دو مینون درجه ور کول کېږی - اوس د هند نمایندگانو هم د سان فرانسسکو په کنفرانس کښې گپون کړی او هلته ئې دا غوښتنه کړې ده چه باید هند ته د څلور وڅټو مملکتو (امریکا - انگلستان - چین) څخه وروسته مستقل موقیعت ور کړه شی لځکه چه هند د نفوس او اقتصاد دی منابعو په لحاظ او د هغی برخی په اعتبار چه په جگړه کښې ئې اخستی ده دا صلاحیت پیدا کړی او آینه داهم کولای شی چه د صلح دساتنی په باره کښې پوره برخه واخلي . په دی کال کښې د افغانستان او هند تر مینځ سر بیره له دوستانه سیاسی او اقتصادی تعلقاتو نه چه د پخوانو موجودو عرفانی او معلوماتی تعلقات هم پر زیات شوی او د افغانستان عسکری او مطبوعاتی هیئتونه هند ته بلل شوی و د هند د حکومت او د هند د ملت له خوانی د پریه حرارت او صمیمیت سره بدیرائی وشوه همدارنگه سپورتی پلی د مملکتو تر مینځ د لوبی دپاره ټنګ او راتنګ کړی دی .

بیطرف مملکتونه : د بیطرفو مملکتو په ضمن کښې لږی د خپل گران وطن افغانستان واقعات باید بیان کړو - زموږ گران هواد په دی کال کښې هم خپله بیطرفی په ښه صورت ساتلی او د خپلو همسایگانو او نورو متحابه دولتوسره ئې خپل دوستانه وضعیت ته دوام ور کړی دی او سر بیره له هغه ئې د خپلو همسایگانو سره په عرفانی او اقتصادی او فنی مسائلو کښې د ځینو ځینو تبادللی په ذریعه خپل همکاری ښکاره کړی دی او همدارنگه په ځینو بین المللی کنفرانسو کښې او د خپلو همسایگانو سره به هم لکه دهوائی بین المللی کنفرانس شرکت کړی دی که څه هم د جنگ غیر مستقیم تاثیرات د افغانستان پر اقتصاد یا تو باندی محسوس دی بیا هم زموږ داخلی وضعیت په دی کال کښې دا ضعیفان ورو د داخلی واقعاتو اجمال په همدی سال نامه کښې د جلاء عنوان لاندی راغلی دی تکرار ته ئې ضرورت نشته زموږ خواخوږی پادشاه اوزموږ حکومت او ملت ټول دا آرزولری چه زردغه خونینه غاښه د دنیا څخه ور که شی او دهنه پر لځای د صلح او د مفاهمی او همکاری او دورور گلوۍ او برابری نوی دنیا مینځ ته راشی -

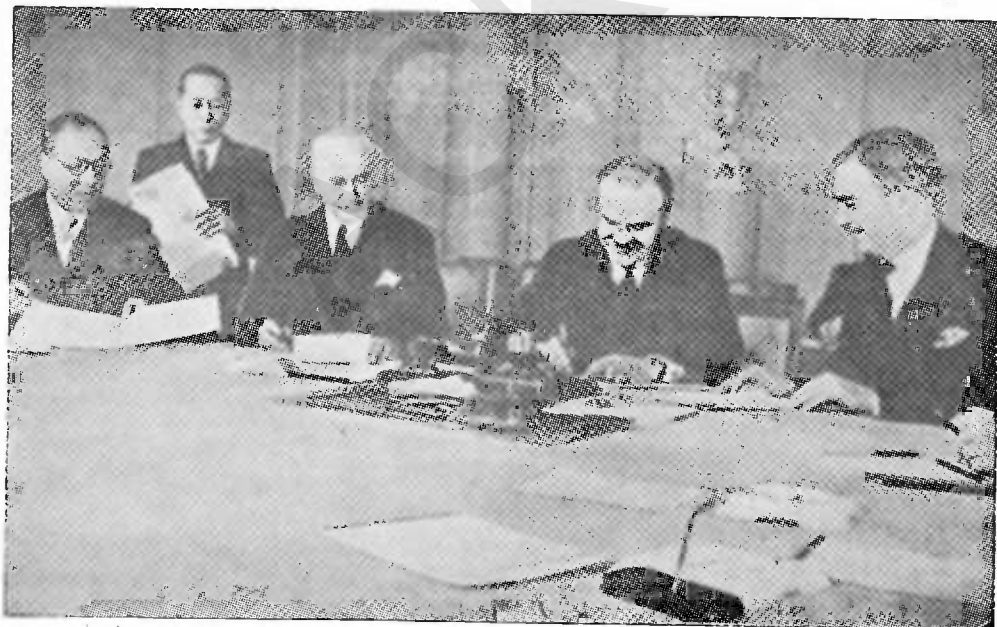
نور بیطرفه مملکتونه : د دنیا نور بیطرفه مملکتونه چه عبارت دی له اسپانیه ، پرتگال ، سویډن ، سویس او آیرنڅه - په دی کال کښې ئې خپله بیطرفی ساتلی او هر یو ئینو مشکلاتو سره هم مخامخ شوی دی . جنرال فرانکو د اسپانیې مشر به منی کښې انگلستان ته خصوصی پیش نهاد کړې ؤ چه بایدا انگلیس او اسپانیه او ایطالیه اوس چه المان ماتینزې په اروپا کښې دروس مخه بنده کړی . منگر چه چل دهغه په خواب کښې ویلې و چه انگلستان په خپله دوستی دروسی سره ټینګ دی او هېڅ دلیل نه وینی چه دروسی د پشرفت مخه بنده کړی . او په عین حال کښې انگلستان د فرانکو در ژیم سره چه دنازی اوقاشیت ډېر مهم طرفدار او معاون ؤ هېڅ دلچسپی نلری . دا خواب په مطبوعاتو کښې هم نشر شو . په هر حال په دې کال کښې اسپانیې خپل وضعیت د متحدینو په مقابل کښې تبدیل کړ او ایطالیوی چهارونه ئې چه د ایطالییا د تسلیم په وخت کښې ئې اسپانیې ته پناه وړی وه متحدینو ته وسپارل او خپل فوځونه ئې د محاذ شرق څخه هم بیرته وغوښتل . اودا اطمینان ئې هم ور کړ چه د جګړې مجرمینو ته به پناه ور نکړی . بیا هم داوضاعو څخه معلومینزې چه د فرانکو در ژیم لکه پخوانی ټینګ نه دی اود المان ماتې په دغه مملکت کښې تاثیر کوی اوس د اسپانیې ډېر چه پوری خواه مشران په فرانسه کښې موجود دی او موقع ته گوری چه اسپانیې ته مراجعت و کړی .

پرتگال په دی کال کښې هم بیطرف ؤ منگر خپل بحری مرکز ئې په بحر اطلس کښې لکه پروسنر کال د امریکائیانو په لاس ور کړی ؤ پرتگال د متحدینو هغې غوښتنې ته چه د جګړې مجرمینو ته بایدا پناه ور نکړی صریحاً خواب نه وور کړی .

د آیر حکومت هم په دې کال کښې د امریکائیانو هغه غوښتنه چه باید د محور سفارت خانی په آیر کښې بندی شی چه د متحدینو عسکری حرکات په اطمینان سره اجرأشی ونه مانه همدارنگه د جګړې د مجرمینو د پناه ور کولو سوال ته ئې څه خواب ور نکړ سویډن اوسویس چه دواړه د المان د نفوذ لاندی ؤ بیا ئې هم خپله بیطرفی وساتله منگر د متحدینو د غوښتنې سره سم ئې اطمینان ور کړ چه د جګړې مجرمینو ته به پناه ور نکړی سویډن د اروپا د جګړې په اخری ورځو کښې د متحدینو اود المانیانو تر مینځ د تسلیم د مذاکراتو وسیله وه د اسپانیې . پرتگال اوسویس سره شوروی حکومت تر اوسه پوری تعلقات نلری او یوغلت چه روسیه د هوا بازی په کنفرانس کښې شامله شوه د پرتگال اودارجن تائن د نماینده گانو شمولیت ؤ په هغه کنفرانس کښې چه روسیه د دوی اود سویس سره دهغه په لحاظ کښې چه د جګړې په سر کښې دغه مملکت دروسې سره لمړی فصل روابط قطع کړی او نه غوازی چه روس ورسره روابط قائم کړی لیکن دا ټول بیطرف مملکتو نه د سانفرانسکو په کنفرانس کښې دعوت نه شول لڅکه چه د مخه فیصله شوی ؤ چه په دې کنفرانس کښې یوازی هغه مملکتونه حق د شمول لری چه محور ته ئې د جګړې اعلان ور کړی وی داؤ د دنیا د دې کال عمده واقعات چه په لنډه ډول سره بیان شوه امید لرو چه دانوی کال د ټول جهان د پاره صلح او امنیت راوړی اود ټولو ملتو په منځ کښې دوستانه روابط دوباره قايم او د دنیا په صحی ترقی کښې بین المللی همکاری پیدا شی . (پای)



دیالنا (کریمبا) کنفرانس : لهیبی خوا ناست خلق : مارشال ستالین ، فرانکلن روزولت ،
ونستن چرچل .



دهیکوا کنفرانس : لهیبی خوا ناست خلق : ایمن ، موزتوف ، کوردیل هل ، اودچین لوی سفیر
به اتحاد شوروی کنبی دمسکو میثاق امضا کوی .



هیری اس ترومن دامریکائی رئیس جمهور داخلی شیخی اولور سره ..



چیمبرنر داتازونی نوی
 خارجه وزیرچه دروزولت
 په وخت کښې دعالی محکمی
 رئیس واویه آخرو اوقاتو کښې
 دریاست جمهور د اقتصادي
 مشاور په حیث تا کل شوی نو.



دسان فرانسکو د کنفرانسه څخه یخواستی تینیس دامریکا وزیر خارجه
 دمولو توف پذیرائی کوی.



دمجارستان او آستريا فاتح مارشال تولبوخين



دبرلين فاتح مارشال ژو کوف



ديوليند او دجنوبي المان فاتح مارشال کونيف



دپروشيا او دپالتيك دمملكتو فاتح
مارشال راكوسوفسكي



دچین نوی صدراعظم دکتور سونگ
چه دسان فرانسیکو دکنفرانس
نه وروسته مسکو ته سفرو کړه.



دجایان صدر اعظم جنرال
سوزوکی .



هنری سٹینسن دامریکا جریبه وزیر .



جیمز فورستال دامریکا بحریه وزیر .



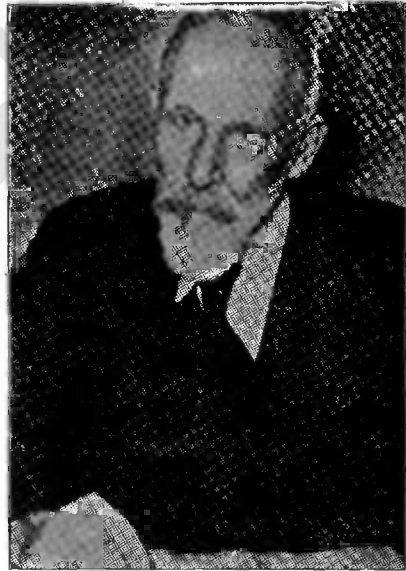
پروفیسر ژورژ ژیدو دفرانسہ
خارجہ وزیر



دیوگوسلاویا زلمی پادشاہ اوداکتیر شوباشک چہرومی پہلندن کنہی
ددی مملکت صدراعظم و او اوس دمارشال تیتو پہ کابینہ کنہی
خارجہ وزیر دی



دونتس دالمان آخرینی فائد



آرچی شفسکی پہلندن کنہی دیولیندو
دحکومت صدر اعظم



فیلد مارشال مونت گمری
انگلینس د متحدینو د محکمې
قواو قوماندان په مجاز
غرب کېږي



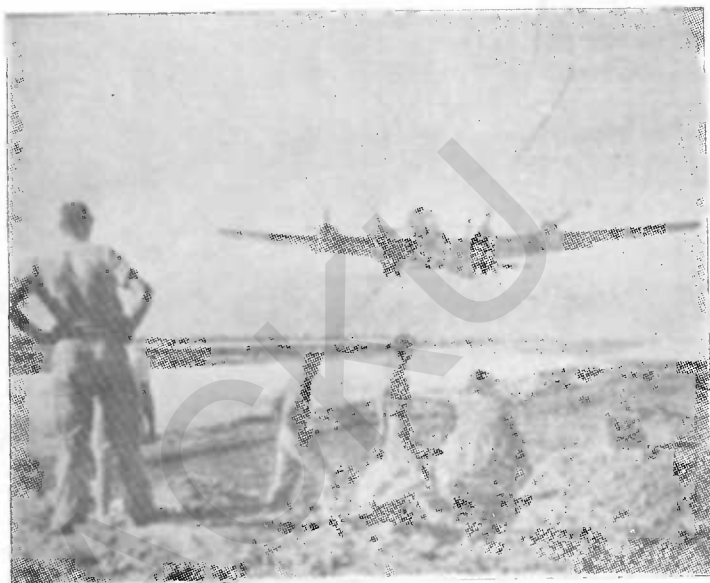
جنرال ایزن هاور امریکایی
د متحدینو د قواو عمومی
قوماندان په مجاز غرب کېږي



مهاټما گاندي او محمد علي جناح ، پخوا د سمايي له کنفرانسه



داعكس په هېلر باندي دسوه قصبه څخه وروسته دهېلر او موسوايشي
ملاقات نيسي ، او هم موسوايشي له براين څخه درواښدو په وخت كښي
هېلر ته وائي چه دشان ساتنه دي كود ه



امریکائی طیاره (ب، ۲۹) یا - دقلعه طیار مافوق چه اوس پر جاپان بانندی
هره ورخ بهاری کوی اود دنیا تر گردو لویو طیارو خنجه شمیرل کینی دا
طیاره به یوه الوتنه کینی (۳۰۰۰) میله مسافه ضی کولای شی .

مشغولیات تفریحی

وقتی از مطالعه مطالب جدی این سالنامه که مستلزم دقت کامل و تمرکز فکری است



شیخانی رشید خان لطیفی

احساس خسته گی کرده و میخواستید مشغولیت دلچسپ تری برای خود اعم از اینکه تنها یا در مجمع دوستان و رفقا باشید پیدا کنید این قسمت را بخوانید

(ر. لطیفی)

چشم های تان را باز کنید

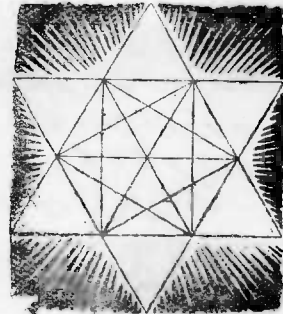
به شکل یائین از روی دقت نگاه کنید، آیا میتوانید بگوئید چقدر مثلث دران از هر نوع موجود است ؟ سپس تا امعان کامل ببالید که چقدر مثلث متساوی الاضلاع دران یافت می شود ؟

دو عدد

اختلاف بین دو عدد (۴) و اختلاف بین مربع آنها (۴۸) میباشد این دو عدد کدام است ؟

مقصر کیست ؟

معلم وقتیکه داخل صنف شد دید که بروی تخته کاریکاتور اورا رسم کرده اند، مقصر در بین پنجنفر از شاگردان شوخ صنف موجود میباشد. معلم آنها را زیر استنطاق گرفته و جوابهای شان ازین قرار است :



ژاک : روبر است

ژیرار : نه من و نه ژاک هستیم

ژان : یارو برویا پیر است

روبر : ژیرار دروغ میگوید

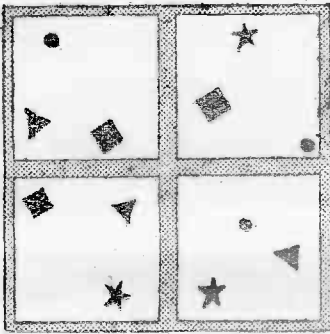
پیر : نه من ، نه ژان ، و نه روبر است

د کابل کالنی

باید بدانیم که از بین پنج جواب فقط سه جواب آن صحیح است. حالا بگوئید که این سه جواب صحیح کدام و مقصر کیست؟

ترتیب نشستن به کرسی

شخصی پنج نفر از دوستان خود را برای صرف غذا دعوت کرد، اما در تعیین جای ایشان در اصراف غیر خیلی دچار مشکلات شد، زیرا موسیو کاره نمیخواست که پهلوی دکور و با پهلوی دواساز بنشیند و مادام کاره نمیخواست که پهلوی دکور با پهلوی موسیو روبرو باشد، و بالاخر دواساز مایل نبود که پهلوی موسیو روبرو با پهلوی مادام کاره باشد. حال معلوم کنید که صاحب دهمت در تعیین جای آنها با مراعات خواش هر کدام چه ترتیبی بیکار برد؟

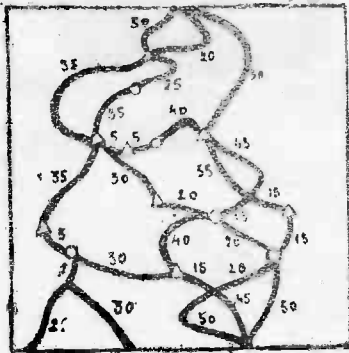
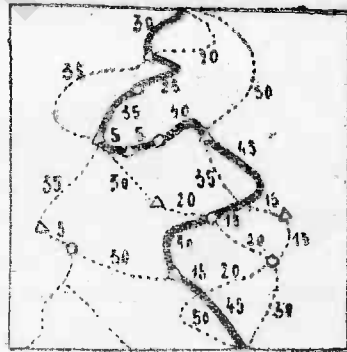


چهار مربع

چهار مربع ذیل را با بقی از هم جدا کنید و نیز آنها یک مربع دیگر تشکیل دهید اما به نحوی که بایک خط مستقیم شکل های مشابه هم را یک جا کرده بتوانید.

کاسیون باری

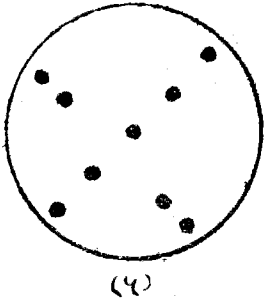
یک موتورران لاری که از خط یابن شکل ذیل شروع بپیکت نموده (۱۰۰) کیلو گرام بار هم داشته باشد کدام راهی را تعقیب کند تا به خط بالا واصل شده و در عین زمان همین صد کیلو گرام بار او هم با او باشد؟ اما باید ملتفت بود که وقتی بایک دایره مصادف می شود عدد کیلو گرامی را که در داخل دایره موجود است نیز با خود برداشته و وقتی که بایک مربع یا یک مستطیل مصادف میکند بار خود را یابن میکند.



موتوران

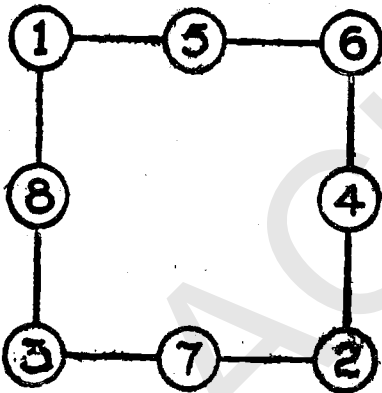
یکت موتورران در صد کیلو متر مسافت یک لیتر روغن و ده لیتر اسانس صرف میکند. موتورران مذکور از قسمت بالائی شکل با پنج لیتر اسانس و یک لیتر روغن حرکت میکند. کدام راه را باید تعقیب نماید تا در عرض راه بدون روغن و بدون اسانس نماید و وقتی که بمقصد میرسد فقط یک

لیتر روغن داشته و اسانسش تمام شده باشد، اما باید ملتفت بود که در مثلث های پنج لیتر اسانس و در دایره های یک لیتر روغن بردارد و اعداد یک تا چهار درختیکه در پهلوهای راهانوشته شده است مسافه ها را نشان میدهند. منزل توقف پائین شکل است.



باغ

نه درخت درین باغ مدور غرس شده است . مسافه هر یک از پنج درختیکه یکی از بازوهای صلیب را تشکیل میدهند باهم مساوی میباشد. در حالیکه چهار درختیکه بازوی دیگر را تشکیل میدهند از همدیگر با مسافه های متساوی جدا نمیشوند. کوشش کنید که سه دایره رسم نمائید اما بصورتیکه هر درختی تماما از نه درخت دیگر جدا باشد.



مربع

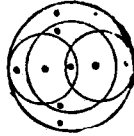
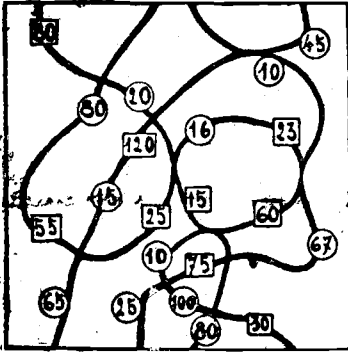
اعداد از (۱) تا (۸) در اطراف این مربع به ترتیبی جاداده شده است که حاصل جمع اضلاع عمودی و افقی همیشه (۱۲) میباشد. آیا میتوانید این (۸) عدد را طوری بنویسید که در عین همین شرط، اول آن (۱۳) و دوم آن (۱۴) و سوم آن (۱۵) شود ؟

قتل مر موز

مجردیکه منتش پولیس در حضور رئیس خود حاضر شد ، رئیسش از او خواهش نمود که واقعه را برایش به اختصار شرح دهد ، منتش جواب داد :



قضیه بسیار ساده است : برادر زاده موسو د یسار اظهار می نماید که شب گذشته صدائی از اطاق کاکا کایش بگو شش رسید . این دوفر درین عمارت منزوی شان به تنهایی زندگی می کردند . یسر دوبده و کاکای خود را دید که بر روی سطح اطاق مرده افتاده است :



موتوران

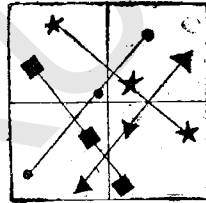
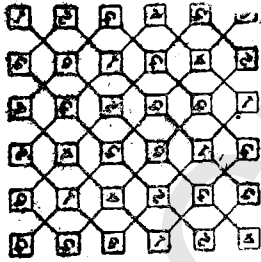


باغ

این چنین باید عملیات شود :

ریگ دا

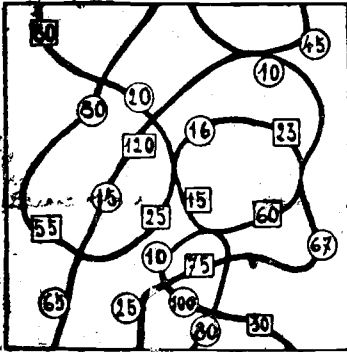
۴۷ ریگ ، در صورتیکه عملیات خود را بصورت افقی تعقیب کرده و سه خانه زروه را از بین حذف نمائیم ۵, 4, 6, 5, 4, 5, 3, 5, 4, 6



مربع
اینک به اینصورت
باید اجرا شود .

قتل مرموز

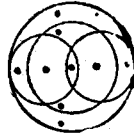
اگر برادر زاده مقتول به هیچ چیزی تماس نکرده باشد هیچ شخص نمیتوانست ازین زمینه که بصورت افقی گذاشته شده است بازن شود. او دروغ میگوید و خودش آنرا در آنجا گذاشته است. پوایس رامشته ساخته و قاتل را از خارج معرفی می نماید در حالیکه قاتل خودش میباشد .



موتوران



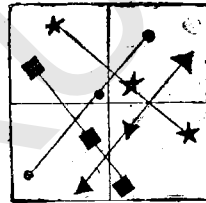
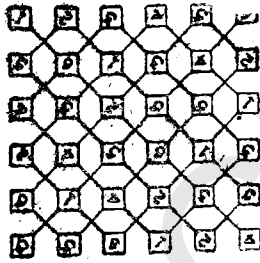
باغ



این چنین باید عملیات شود :

ریگ دا

۴۷ ریگ ، در صورتیکه عملیات خود در ابصورت افقی تعقیب کرده و سه خانه زروه را از بین حذف نمائیم 6, 5, 4, 3, 5, 4, 5, 4, 6, 5



مربع
اینک به اینصورت
باید اجرا شود .

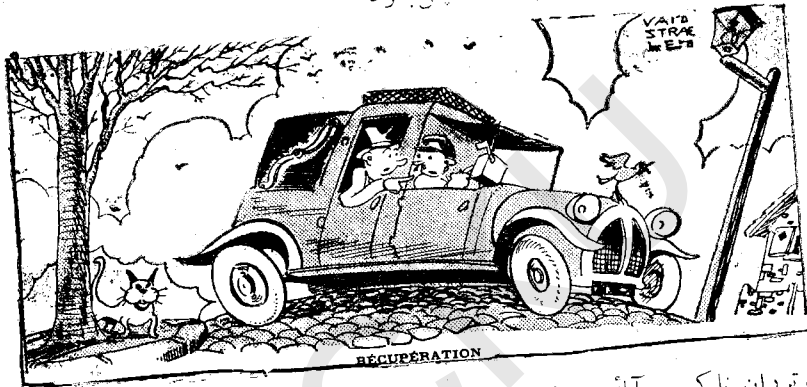
قتل رموز

اگر برادر زاده مقتول به هیچ چیزی تماس نکرده باشد هیچ شخص نمیتوانست ازین زبینه که بصورت افقی گذاشته شده است پازین شود. او دروغ میگویید و خودش آنرا در آنجا گذاشته است. بویاس رامشته ساخته و قاتل را از خارج معرفی می نماید در حالیکه قاتل خود دش میباشد .

توکی تکالی



پس بگرد

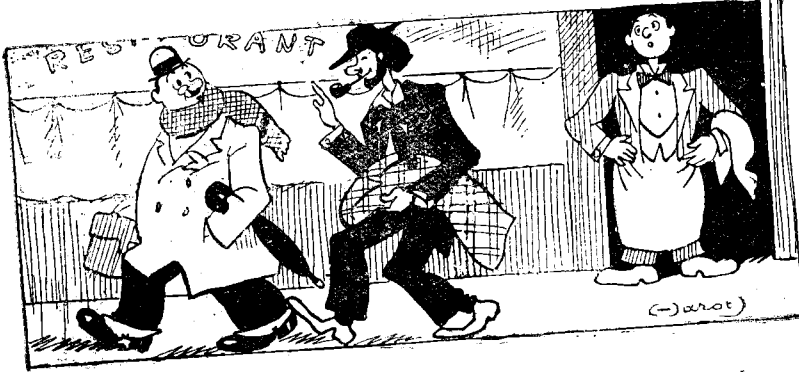


موتوران نا کسی : آئه مصرف چار فرانک و پنجاه ساتیم نشان مدهد
سواری : من بیشتر از چار فرانک ندارم، لطفاً برای پنجاه ساتیم آن موتور ریس ببرید
تا حساب ما برابر شود .



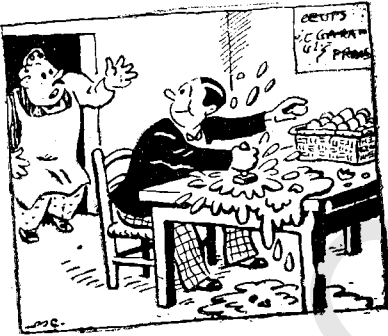
شکاری بی ضرر
- من در شکار به هیچ
کسی آزاری نمیرسانم
فقط اینجابر ای تلف کردن
وقت می آیم .

دزد زرنک

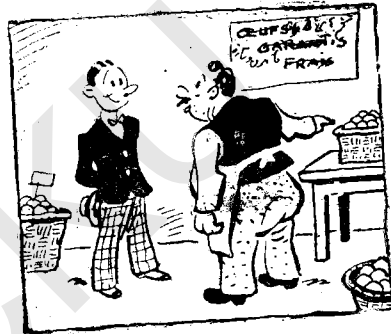


- چر انکذاشتی
خدمتگار هوتل
دروپشیدن بالا
پوشت با تو
کمک کند؟
دزد-بواسطه
که اطمینان نه
دارم بجانم
برابر باشد!

قوت عادت



افسوس! بدبختانه شاگرد تازه وارد
تخم فروش يك مامور سابقه پوست
بوده است! ...

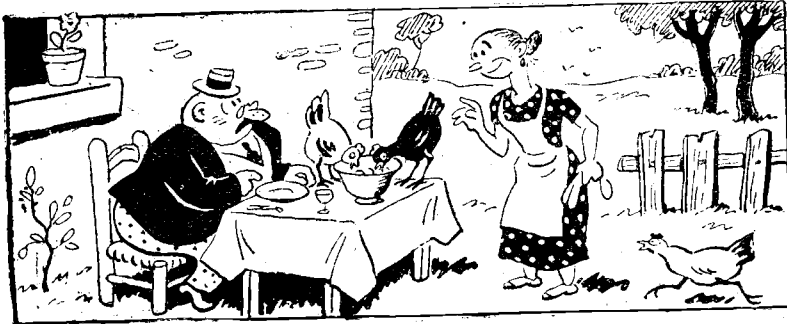


صاحب کافه: چون شما بیکار هستید، برایتان
یک کار کوچک را می‌سپارم. بالای این
تخم‌ها تاریخ روز را بایدک تسکیت میکند آرید.



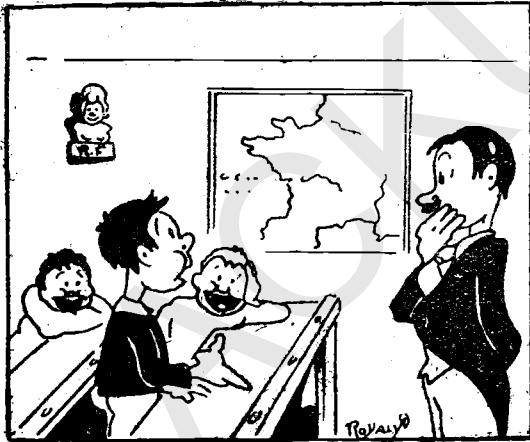
دو خوش خط
آمراد اره بقهر:
- من هیچ نتوانستم این شایر را
که درین کاغذ نوشته
و بروی میز من گذاشته‌ای
حل کنم؟
میرزا- فقط من نوشته
بودم که شما باید مکتوبهای
تان را یک کوی خوانا تر بنویسید

هوتل نظیف



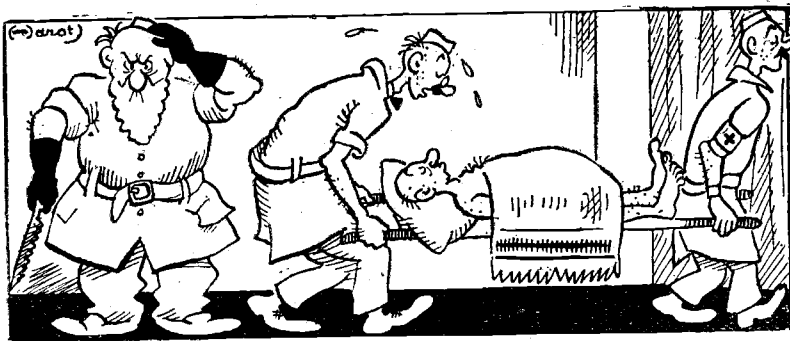
مهمان به خادمه هتل : منلیکه مرغ هایت کاهو را بسیار دوست دارند ؟
خادمه هتل : اوه ! مقصد آنها کاهو نیست ؛ فقط گرم های خور دیرا که در داخل آنها

است میخواهند !
نقشه اروپا



معلم جغرافیا - دوران ،
چرا نقشه اروپا را که برایت
گفته بودم رسم کن رسم
نکردی ؟
شاگرد - چون این
نقشه دا یما در تغییر است ،
من ترجیح میدهم که افلا
ده سال دیگر انتظار بکشم
تا یک وضعیت ثابتی را
بگیرم .

جراح فراموشکار



جراح : واقعاً یاس آور است ، این پنجمین مریضی است که شکم شانرا دوباره
باز میکنم اما هنوز عینک های خود را نمیتوانم پیدا کنم .

فهرست مندرجات سالنامه

۱۳۲۳

صفحه

۲۹	تشکیلات ولایت مشرقی		<u>الف - مضامین :</u>
۳۰	تشکیلات ولایت جنوبی	صفحه	مضمون
۳۰	تشکیلات حکومت اعلاى میمنه	۱	د کابل ۱۳ ام کالنی
۳۱	تشکیلات « » فراه	۲	دافغانستان پادشاه
۳۱	تشکیلات « » بدخشان	۳	تشکیلات مملکتی (صدارت عظمی)
۳۲	تشکیلات دوائر (شورای ملی)	۵	تشکیلات وزارت حربیه
۳۷	تشکیلات مجلس اعیان	۸	تشکیلات وزارت خارجه
۳۸	رؤ سالی بلدیہ	۱۰	تشکیلات وزارت داخله
۳۹	تشکیلات دوائر حضور (وزارت دربار)	۱۱	تشکیلات وزارت عدلیه
۴۰	تشکیلات دارالتجیریرشاهی	۱۲	تشکیلات وزارت مالیه
۴۱	تشکیلات دافغانستان بانک	۱۳	تشکیلات وزارت معارف
۴۳	مدیرهای مطبوعات	۱۵	تشکیلات وزارت اقتصاد ملی
۴۴	<u>اجراآت دوائر مملکتی :</u>	۱۷	تشکیلات وزارت فوائد عامه
۵۰	امور حربیه	۱۸	تشکیلات وزارت صحیه
۵۳	» خارجه	۱۹	تشکیلات وزارت پست و تلگراف و تیلیفون
۶۰	» داخله	۲۰	تشکیلات وزارت معادن
۶۱	» مالیه	۲۱	تشکیلات ریاست مستقل زراعت
۸۰	» معارف	۲۲	تشکیلات ریاست مستقل مطبوعات
۸۱	» اقتصاد	۲۴	تشکیلات ریاست مالیات برعایدات
۸۷	» فوائد عامه	۲۴	<u>ولایات و حکومت اعلاى :</u>
۹۱	» وزارت صحیه	۲۵	تشکیلات ولایت کابل
۹۸	» پست و تلگراف	۲۶	تشکیلات ولایت قندهار
۱۰۰	» معادن	۲۶	تشکیلات ولایت هرات
۱۰۵	» ریاست زراعت	۲۷	تشکیلات ولایت مزارشریف
۱۱۲	» ریاست مطبوعات	۲۸	تشکیلات ولایت فطغن

الف

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۱۲۹	کابل شاهان برهمنی	۱۱۹	امور ریاست مالیات بر عائدات
۱۳۷	دینتو دادب یو خو و رکې پانې		«مدیریت عمومی کانترول و تهسیل
	نگاهی به فن کتب نویسی و مینا تور سازی	۱۲۲	در فرمایشات
۱۶۰	افغانستان	۱۲۴	امور ولایت کابل
۱۷۴	دینتو دنتر تاریخی تطورات	۱۲۶	» » قندهار
۱۸۷	دیوارهای نگارین بامیان	۱۲۷	» » هرات
۱۹۳	سه عاشق	<u>۱۲۸</u>	» » مزار شریف
۲۰۶	دموقیت او خوشبختی وسائل	۸	
۲۱۴	دمعانی علم	<u>۱۲۸</u>	» » قطن
	به پښتو کښې د لڅینو گرامری اصلاحاتو	۱۱	
۲۳۱	بدلونه	»	» » مشرفی
۲۴۵	دینتو نثری سبکونه	<u>۱۲۸</u>	» » جنوبی
۲۵۷	لغات فراموش شده پښتو	۱۲	
۲۸۳	روش اقتصادی مملکت	»	» حکومت اعلاى میمنه
۲۹۰	مهمترین مخترعات امسال	<u>۱۲۸</u>	» » » فراه
۳۲۷	خانهای جدید در دنیای آینده	۱۴	
۳۳۷	کورنی مهم وقائع	»	تصویبات شورای ملی
۳۴۸	دنړۍ پېښې په ۱۳۲۳ کښې	<u>۱۲۸</u>	» مجلس اعیان
۳۶۵	مشغولیات تفریحی	۱۵	
۳۷۰	توکی تکالی	»	اعطای نشان
		<u>۱۲۸</u>	امور د افغانستان بانک
	<u>ب تصاویر :</u>	۱۶	
صفحه	تصویر	<u>۱۲۸</u>	» ریاست بلدیة کابل
مقابل ۲۰	۱ علیحضرت معظم همایونی	۲۰	
۲ »	والاحضرت شهزاده احمد شاه خان	<u>۱۲۸</u>	» بانک ملی
۳ »	والاحضرت شهزاده محمد نادر خان	۲۳	
۴ »	ج ، ع ، ج والاحضرت صدرا عظم		<u>مقالات :</u>
۶ »	ج ، ع » وزیر حربیه	<u>۱۲۸</u>	مشاهدات هیئت عسکری افغانی در هند
۸ »	ج ، ع ، والاحضرت سردار شاه ولیخان	۲۹	

صفحه	تصاویر	صفحه	تصاویر
	مقرریهای مهمه در وزارت حربیه	ع ، ج ، والا حضرت وزیر معارف	ع ، ج ، والا حضرت وزیر معارف
مقابل ۴۶ الی ۴۹	(۴۴) قطعه	مقابل ۱۲	ومعاون صدارت عظمی
مقابل ۴۹	موسسه دندان سازی عسکری دو قطعه	ع ، ش ، س ، ع ، والا حضرت سردار	ع ، ش ، س ، ع ، والا حضرت سردار
مقابل ۴۹	دوره سوم کورس عالی	مقابل ۲۴	محمد داؤد خان
مقابل ۴۹	قرار گاه جدید فرقه عسکری قندهار	مقابل ۱۹۲ الی ۱۹۳	بت های بامیان (۵) قطعه
ع ، ج سفیر کبیر افغانی و وزیر مختار	چین (۲) قطعه	مقابل ۳۲۸ و ۳۲۹	خانهای جدید و غیره در دنیای آئینه
مقابل ۵۲ و ۵۳	مقرریهای مهمه در وزارت داخله	مقابل ۳۳۸ و ۳۳۹	(۱۷) قطعه
مقابل ۵۸ و ۵۹	(۱۶) قطعه	مقابل ۳۳۸ و ۳۳۹	از مناظر جشن استقلال و تیم آریانا
مقابل ۵۹	منظره بز کشی	مقابل ۳۴۴ و ۳۴۵	(۴) قطعه
» » در وزارت معارف	(۳) قطعه	مقابل ۳۴۶	پذیرائی تابوت حضرت سید جمال الدین
مقابل ۷۶	افتتاح فاکولته ادبیات	مقابل ۳۴۷	در جلال آباد و کابل (۴) قطعه
مقابل ۷۷	از عمرانات جدید (۴) قطعه	مقابل ۳۶۴	هیئت مطبوعاتی افغانی در هند
مقابل ۸۴ و ۸۵	دستگاه تلگرافی آژانس باختر	مقابل ۳۶۵	متعلمین فاکولته طبی در هند
مقابل ۱۱۲ و ۱۱۳	(۲) قطعه	مقابل ۳۷۲	رجال خوار جی (۲۱) قطعه
مقابل ۱۲۷	هیئت عسکری افغانی در هند		طیاره مافوق قلع طیار
۵۲	(۷) قطعه		منظره رنگه
	مقاله نگارانی که فوتوی شان	مقابل ۳۲ الی ۳۵	و کلای دوره پنجم شورای ملی
مقابل ۱۸۶ و ۱۸۷	در متن طبع نشده (۶) قطعه	مقابل ۳۷ و ۳۹	(۱۰) قطعه
			مصاحبین حضور و غیره مقرریهای مهمه
			(۷) قطعه



د دې کالني غلطنامه

صحيح	غلط	کرښه	مخ
د ژوندانه	ژوندانه	۱۴	۱۳۸
طالوت	طالوط	۲۶	۱۳۹
وقايو	وقايعو	۸	۱۴۱
۱۸۰۳	۱۰۸۳	۲۳	۱۴۵
بايزيد انصاري	بايزيدانصاري	۱۷	۱۴۶
راورتي د کتابو	راورتي ياد کتابو	۲۳	۱۵۸
علاقه وسهم دارند	علاقه سهم دارند	۱۹	۱۶۰
تکلفي	تکليفی	۷	۱۹۷
اژدهاښست	اژهايست	۲۱	۱۹۹
باچکيرا	باچکيرا	۱	۲۰۴
مرگ اورا	مرگه او	۳	۲۰۵
ژبني	ژبني	۱	۲۳۱
اصطلاحاتو	اصلاحتو	۳	»
لغات	داړول لغات	۱۸	»
مأخوذ	مأخذ	۷	۲۳۲
• خوسره د دې	خوسره د دې	۱۳	»
.....	او معنی	»	»
دانو مونه تراوسه	تراوسه	۶	۲۳۴
دنورو	نورو	۸	»
مناسبت	مناسب	۲۷	۲۳۵
پټه	پټه	۲۴	۲۳۶
کمزوری	کمزوری	۲۸	۲۳۷
يعنی	معنی	۴	۲۳۸
په اول	اول	۲۳	۲۳۹
سړی	سړی	۲۲	۲۴۰
يو ذاتی	نوذاتی	۴	۲۴۱
دومره فرق	دومره	۱۲	»
لکه	پکه	۱۴	»
وايو	ووايو	۱۱	۲۴۲
د فعل	فعلی د	۲۶	»
دوله	دوله	۳	۲۴۳
او	لواو	۶	۲۴۴
چه ب	چه به	۱۴	»
کولای شو	کولای نو	۲۶	»
نخینی	نختی	»	»
دینو	وشو	۲۷	»
روښتند	روښتند	۱۲	۳۵۱
(ا ب)	(الپ)	۱۹	»
(سائیان)	(سائیان)	۱۴	۲۵۲
دخینو هیتود	دخینو نخینو	۲۷	۲۶۳



لکهای به نخای و غو در اوه سبز بساط
 دشمنم سستی غوئی. پکنی دندان شوی
 که لا اه نیو له چیر می آتش رنگ و
 دلبلو ز غ نی زبری، د بیا دی و
 (حیدر میزند)

چه بهار معض ایسا ره د نشاط
 بوسی شو روی دغچه گل دندان شوی
 که نی گل که نی سبیل واده خوشترنگ و
 هر ورق می جنگلی خط دا آ زا دی و